Confusion de Confusiones

Josseph de la Vega

editie M.F.J. Smith / vertaling G.J. Geers

bron
Josseph de la Vega, *Confusion de Confusiones* (ed. M.F.J. Smith). Martinus Nijhoff, Den Haag 1939

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/vega002conf01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

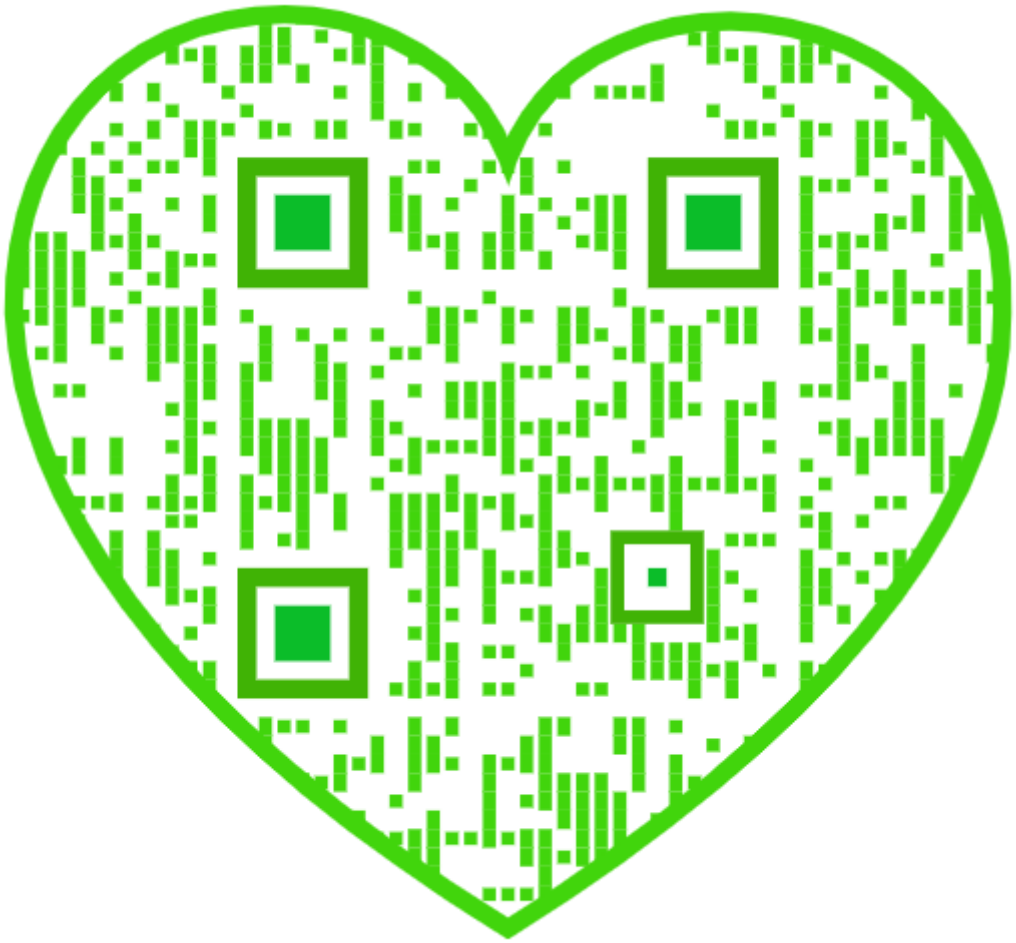

Naamlijst der leden van het Nederlandsch Economisch-Historisch Archief op 1 januari 1939

Bestuur:

Jhr. dr. P.J. van Winter, te Amsterdam, *Voorzitter*. (1942).
Mr. Chr. P. van Eeghen, Lid der Directie der Nederlandsch-Indische Handelsbank te Amsterdam, *Onder-Voorzitter*. (1944).
H.G.A. Elink Schuurman, te Zeist, *2e Secretaris-Penningmeester*. (1944).
W.A. Engelbrecht, oud-voorzitter der Kamer van Koophandel en Fabrieken, te Rotterdam. (1934).
Mr. P. Hofstede de Groot, Directeur der Amsterdamsche Bank, te Amsterdam. (1943).
M. Lam Jr., chef der firma M. Lam Jr., te Amsterdam. (1943).
Prof. Mr. N.W. Posthumus, Hoogleeraar in de Economische Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, *1e Secretaris* (*Apollolaan 72, Amsterdam*).

Dr. C.J.K. van Aalst, Oud-President der Nederlandsche Handel Maatschappij, te Hoevelaken. (1942).
A. Andriesse, lid der firma Pierson en Co., te Amsterdam. (1943).
Mr. H.T. Asser, te Laren (1941).
Mr. J. Bierens de Haan, te Haarlem.
Prof. dr. H. Brugmans, oud-hoogleeraar in de Algemeene Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, te Amsterdam (1943).
Mr. A. le Cosquino de Bussy, gemeente-archivaris, te Amsterdam. (1944).
M. Taudin Chabot, lid der directie der Nederlandsche Handel Maatschappij, te Amsterdam. (1944).
Gottfr. H. Crone, Voorzitter der Kamer van Koophandel en Fabrieken, te Amsterdam. (1942).
Mr. D.A. Delprat, directeur der Stoomvaart Maatschappij Nederland, te Amsterdam. (1943).
Mr. P. Dieleman, advocaat, te Middelburg (1944).
J. van Eck, makelaar, te Amsterdam (1941).
Dr. F.H. Fentener van Vlissingen, Voorzitter der Internationale Kamer van Koophandel, te Utrecht. (1944)
Prof. dr. P. Geyl, hoogleeraar in de Geschiedenis aan de Rijks-Universiteit te Utrecht (1945).
Mr. H.A. Hartogh, te Amsterdam. (1941).

Dr. E. Heldring, oud-voorzitter der Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam. (1944).
Mr. H.C. Hintzen, lid der firma R. Mees en Zoonen, te Rotterdam.
Dr. H.M. Hirschfeld, Directeur-Generaal van Economische Zaken, te 's-Gravenhage. (1943).
G.J. Honig, te Zaandijk. (1942).
J. Hudig W. C.zoon, te Rotterdam. (1943).
Ir. H.I. Keus, directeur der Heemaf, te Hengelo (O.) (1945).
Ir. J.E.F. de Kok, president-directeur der Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij te 's-Gravenhage.
Jhr. F.J.E. van Lennep, lid der firma Patijn, van Notten & Co., te Amsterdam. (1944).
Dr. F. Mannheimer, chef van Mendelssohn & Co., te Amsterdam. (1943).
Mr. Aug. Matthes, advocaat, te Soerabaya. (1944).
G.W. Melchers, oud-lid der Tweede Kamer, te 's-Gravenhage. (1945).
Ir. J.C. Mollema, te 's-Gravenhage. (1943).
W. Redelmeier, chef der firma Albert de Bary, te Amsterdam. (1944).
L.V. van Rossem, te Rotterdam. (1944).
B.E. Ruys, lid der Directie van de Stoomvaart Maatschappij ‘Rotterdamsche Lloyd’. (1944).
Alb. Spanjaard, Oud-Voorzitter van het Centraal Industriëel Verbond, te 's-Gravenhage. (1943).
A.W. Wichers Hoeth, te Amsterdam. (1945).
Het *Dagelijksch Bestuur* wordt gevormd door de eerstgenoemde zeven personen.

Raad van advies:

Prof. Mr. P.J.M. Aalberse, Oud-Minister van Arbeid, Handel en Nijverheid, te 's-Gravenhage.
A. de Bijll Nachenius, te Amsterdam.
Mr. R. Bijlsma, Algemeen Rijksarchivaris, te 's-Gravenhage.
Mr. D. Crena de Iongh, President der Nederlandsche Handel Maatschappij, te Amsterdam.
J.H.J. van Deventer, te Amsterdam.
Dr. J.G. van Dillen, oud-onder-directeur van de Commissie voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, te Amsterdam.
Edo Fimmen, oud-secretaris van het Internationaal Verbond van Vakvereenigingen, te Amsterdam.
Prof. Dr. Th. Goossens, Hoogleeraar in de Economische Geschiedenis aan de Roomsch-Katholieke Handels-Hoogeschool te Tilburg.
Dr. H.C. Hazewinkel, gemeente-archivaris te Rotterdam.

Dr. F. van Heek, privaat-docent aan de Universiteit van Amsterdam, te Amsterdam.
K.F.J. Heringa, oud-administrateur, chef van de afdeeling Handel van het Departement van Arbeid, Handel en Nijverheid, te 's-Gravenhage.
Prof. Dr. A.O. Holwerda, Directeur der Nationale Levensverzekering Bank, te Rotterdam.
K.C. Honig Mzn., te Bloemendaal.
Mevr. de Wed. J.H. der Kinderen-Besier, te Amsterdam.
E.H. Krelage, voorzitter van de Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur, te Haarlem.
A. Labouchère, Oud-Directeur der Delftsch Aardewerkfabriek ‘De Porceleyne Fles’ te Delft, te Vogelenzang.
Dr. W.W. van der Meulen, oud-wethouder van Onderwijs, te 's-Gravenhage.
Hendrik Muller, lid der Directie der firma Albert de Bary, te Amsterdam.
Wouter Nijhoff, uitgever te 's-Gravenhage.
N. Ottema, notaris te Leeuwarden.
Eduard Polak, lid van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, te Amsterdam.
Dr. Henri Polak, Voorzitter van den Algemeenen Nederlandschen Diamantbewerkersbond, te Laren (N.-H.).
Edwin vom Rath, Lid der firma Reichmann & vom Rath, te Amsterdam.
Jhr. D.F. Reuchlin, Directeur der Internationale Viscose Compagnie, te Arnhem.
Mr. H.J. Sjollema, advocaat, te Rotterdam.
Mr. J.A. von Sonsbeeck, oud-secretaris van de Vereeniging voor den Effectenhandel, te Amsterdam.
Mr. B.J.M. van Spaendonck, te Tilburg.
Mr. P.G. van Tienhoven, Voorzitter van de Vereeniging tot bescherming van Natuurmonumenten, te Amsterdam.
Dr. W.S. Unger, Gemeente-archivaris van Middelburg.
P. Visser, administrateur, chef van de afdeeling Kunsten en Wetenschappen van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, te 's-Gravenhage.
W.G. Wendelaar, Oud-Voorzitter van de Vereeniging voor den Effectenhandel, te Brussel.

Commissie voor de publicatiën

Jhr. dr. P.J. van Winter, *Voorzitter*. (1942).
Dr. J.G. van Dillen. (1944).
Dr. W.S. Unger. (1943).
Prof. mr. N.W. Posthumus, *Secretaris*.

Commissie voor het archief

Mr. Chr. P. van Eeghen, *Voorzitter*. (1944).
Mr. A. le Cosquino de Bussy. (1943).
H.G.A. Elink Schuurman. (1944).
Prof. mr. N.W. Posthumus, *Secretaris*.

Eereleden

Prof. Dr. Alfons Dopsch, Weenen.
Prof. Henri Hauser, Parijs.
Prof. Dr. Werner Sombart, Berlijn.

Leden

(De oprichters der Vereeniging zijn door * aangeduid)

Prof. Mr. P.J.M. Aalberse, te 's-Gravenhage.
Dr. C.J.K. van Aalst, te Hoevelaken.
Prof. dr. P.J.A. Adriani, te Amsterdam.
A. Andriesse, te Amsterdam.
Mr. H.T. Asser, te Laren.
J. Baruch, te Buenos-Ayres.
Mr. H.L. de Beaufort, te Hilversum.
H. van Beek, te Rotterdam.
C.Th.J. van den Bergh, te Haarlem.
F. Adolf L. van den Berg Jr., te Moergestel.
Prof. Mr. G. van den Bergh, te Amsterdam.
S. van den Bergh Jr., te Wassenaar.
Th.P. van den Bergh, te Amsterdam.
D.G. van Beuningen, te Rotterdam.
Mr. J.W. Beyen, te Bazel.
G. Bicker Caarten A.Jzn., te Rotterdam.
Mr. P.A. Birnie, te Twello.

B.H. Blankenberg, te Amsterdam.
J.Th. Boelen, te Amsterdam.
J. Boissevain, te Amsterdam.
R.L. Boissevain, te Amsterdam.
Prof. Dr. M. Bokhorst, te Pretoria.
B. Bolderhey, te Amsterdam.
H. Bos Kzn., te Rotterdam.
H.W. Bosch, te 's-Gravenhage.
E.F. Botma, te Groningen.
J.D. Brand, te Overveen.
Jules Bromet, te Amsterdam.
*Prof. Dr. H. Brugmans, te Amsterdam.
Dr. I.J. Brugmans, te Weltevreden.
Prof. Mr. G.W.J. Bruins, te Wassenaar.
J. Brumsen, te Banda- Neira.
G.H. Bührmann, te Overveen.
J.N. Burger, te Amsterdam.
W. Burmann, te Amsterdam.
Mr. A. le Cosquino de Bussy, te Amsterdam.
C.L. le Cosquino de Bussy, te Amsterdam.
A. de Bijll Nachenius, te Amsterdam.
H. van der Bijll, te Amsterdam.
Mr. R. Bijlsma, te 's-Gravenhage.
D. ten Cate Brouwer, te Alfen a/d Rijn.
J.B. Catz, te New-York.
M. Taudin Chabot, te Amsterdam.
F.H. Charbon, te Amsterdam.
Prof. G.N. Clark, te New Barn, near Oxford.
Jhr. Mr. Dr. J.R. Clifford Kocq van Breugel, te Driebergen.
Mr. J. Coert, te Rotterdam.
A. Cohen, te Amsterdam.
Prof. Mr. I.B. Cohen, te Groningen.
C.J. baron Collot d'Escury, te Amsterdam.
H.W. Cremer, te Amsterdam.
Mr. D. Crena de Iongh, te Amsterdam.
J.P. Croin, te Rotterdam.
Gottfr. H. Crone, te Amsterdam.
J.H. Crucq, te Amsterdam.
D.H. van Dam, te Amsterdam.
J.W. Dekker, te Wormerveer.
Mr. D.A. Delprat, te Amsterdam.
J.H.J. van Deventer, te Amsterdam.
E. Diamant, te Amsterdam.
Mr. P. Dieleman, te Middelburg.
H. Diemer, te Rotterdam.
E. van Dien, te Amsterdam.
Prof. Mr. P.A. Diepenhorst, te Amsterdam.

Dr. J.G. van Dillen, te Amsterdam.
W.N.J. van Ditmar, te Wassenaar.
Ir. L. Doedes, te 's-Gravenhage.
B. van Donselaar, te Rotterdam.
Mr. E.L.G. den Doorn de Jong, te Voorburg.
W. van Driel Jr., te Wassenaar.
Mr. J. Drost, te Rotterdam.
S. Duintjer, te Wildervank.
G.A. Dunlop, te Amsterdam.
J.F. Duwaer, te Amsterdam.
J. van Eck, te Amsterdam.
E. Edersheim, te 's-Gravenhage.
*Mr. Chr. P. van Eeghen, te Amsterdam.
D.C. van Eibergen Santhagens, te Amsterdam.
*H.G.A. Elink Schuurman, te Zeist.
W.A. Engelbrecht, te Rotterdam.
E. Enthoven, te Baarn.
Dr. H.E. Enthoven, te Baarn.
L. van Essen Lzn., te Bloemendaal.
Paul D. Evans, te Burlington, Vermont (U.S.A.)
G.F. Evelein, te Eindhoven.
P.H. Faber, te Amsterdam.
Dr. J.J. Fahrenfort, te Amsterdam.
F.H. Fentener van Vlissingen, te Utrecht.
Edo Fimmen, te Amsterdam.
S.J. Flörsheim, te Amsterdam.
Mr. D. Fock, te 's-Gravenhage.
Th. Folkers, te 's-Gravenhage.
R.K. Fraay, te Johannesburg (Z.-A.)
Mr. Th.A. Fruin, te Rotterdam.
E. Fuld, te Amsterdam.
Nico van Gelder, te Bloemendaal.
H.P. Gelderman, te Oldenzaal.
D.G. Gerrits, te Amsterdam.
Jul. Ed. Gerzon, te Amsterdam.
Prof. Dr. P. Geyl, te Utrecht.
A. Gleichman, te Rotterdam.
Prof. Dr. Th. Goossens, te Tilburg.
Mr. C.M.J.F. Goseling, te 's-Gravenhage.
Prof. Dr. A. Goslinga, te Amsterdam.
*Prof. Dr. I.H. Gosses, te Groningen.
Mr. F.A.H. de Graaff, te Haarlem.
Tj. Greidanus, te Amsterdam.
D.H. de Haan, te Rotterdam.
J.P. de Haan, te Amsterdam.
Dr. A. Haga, te Zwolle.
Dr. L. Hamburger, te Scheveningen.

W.A. Hamelberg, te Amsterdam.
J.N. van Hanja, te Scheveningen.
A.E. Hannema, te Harlingen.
Mr. H.A. Hartogh, te Amsterdam.
Frans L. Hartong, te Rotterdam.
Mr. F. van Hasselt, te Den Dolder.
J.B.E. Hauët Jr., te Rotterdam.
Mr. H.C. Hazewinkel, te Rotterdam.
Dr. F. van Heek, te Amsterdam.
DR.E. Heldring, te Amsterdam.
J.F. van Hengel, te Amsterdam.
K.F.J. Heringa, te 's-Gravenhage.
Mr. H.P. van Heukelom, te Amsterdam.
W.A.C. Hiel, te Heemstede.
Mr. H.C. Hintzen, te Rotterdam.
Mej. Dr. J. Hintzen, te Amsterdam.
Dr. H.M. Hirschfeld, te 's-Gravenhage.
C. Hirschler, te Haarlem.
*Mr. P. Hofstede de Groot, te Amsterdam.
Prof. Dr. A.O. Holwerda, te Rotterdam.
J.C. Holtzappel, te Amsterdam.
*G.J. Honig, te Zaandijk.
K.C. Honig Mz., te Overveen.
Mr. P.R. Hoorweg, te Utrecht.
Mr. H.F. Hoyer, te Rotterdam.
J. Hudig W. Cz., te Rotterdam.
Dr. C. Huysman, te Enschede.
C.C.P. Ingwersen, te Amsterdam.
Mr. Ed. Jacobson, te Rotterdam.
Mr. Richard Janssen, te Amsterdam.
C.H.A.J. Janssens, te Tilburg.
J.H. de Jong, te Utrecht.
Mr. L.M. de Jong Schouwenburg, te Amsterdam.
R.A. Kaiser, te Bloemendaal.
J.H. Kann, te 's-Gravenhage.
P.J. de Kanter, te 's-Gravenhage.
Dr. N.J.C.M. Kappeyne van de Coppello, te Loenen a/d Vecht.
A. van der Kar, te Amsterdam.
J.S.C. Kasteleyn, te 's-Gravenhage.
P. Kats, te Voorburg.
J.N. Kattenburg te Amsterdam.
Hugo Kaufmann, te Amsterdam.
Prof. A.B.A. van Ketel, te Overveen.
H.R.E.L. Kettlitz, te Amsterdam.
Ir. H.I. Keus, te Hengelo (O.).
T. Keuzenkamp, te 's-Gravenhage.
L.H. Kiek, te Londen.

Mr. R.E. Kielstra, te Amsterdam.
Mevr. de wed. J.H. der Kinderen-Besier, te Amsterdam.
Mej. B.W. van der Kloot Meyburg, te Alfen a/d Rijn.
O.S. Knottnerus, te Rotterdam.
Ir. J.E.F. de Kok, te 's-Gravenhage.
J.A. Kolkman, te Utrecht.
S. Korteweg, te Rotterdam.
G.L. Korijn, te Amsterdam.
Prof. Dr. J. Kraus, te 's-Gravenhage.
Mr. B.H.A. van Kreel, te Amsterdam.
C.H. Laan, te Bloemendaal.
J.P. Laan, te Amsterdam.
Mr. W.F.J. Laan, te Denekamp.
W. Labohm, te Amsterdam.
J.H. Lagers, te Amsterdam.
A. Lankhorst, te Heeg.
A.J. de Leeuw, te Amsterdam.
E. Lemberger, te Amsterdam.
Jhr. F.J.E. van Lennep, te Amsterdam.
Mr. J. Leopold, te Rotterdam.
Dr. Ph.B. Libourel, te Delft.
Mr. S.K.D.M. van Lier, te 's-Gravenhage.
Th. Ligthart, te 's-Gravenhage.
Jhr. H. Loudon, te Wassenaar.
F. Lugt, te 's-Gravenhage.
Dr. H. Lütjens, te Amsterdam.
H. Maasdam, te Amsterdam.
H. van Malsen, te IJmuiden.
Mr. H. van Manen, te Zeist.
Dr. F. Mannheimer, te Amsterdam.
A. Marx, te Amsterdam.
Mr. Aug. Matthes, te Soerabaya.
Mr. R. Mees, te Rotterdam.
A. Menko Warendorf, te Enschede.
A. Merens, te Amsterdam.
*Dr. W.W. van der Meulen, te 's-Gravenhage.
J.M. Meulenhoff, te Amsterdam:
Abr. Mey, te 's-Gravenhage.
Mr. A.J. Moll Schnitzler, te Aerdenhout.
Ir. J.C. Mollema, te 's-Gravenhage.
Mr. I. Möller, te Amsterdam.
Mr. E.P. de Monchy, te Hilversum.
Joh. J. Moret, te 's-Gravenhage.
Hendrik Muller, te Amsterdam.
Dr. J.G. Nanninga, te Bussum.
Prof. Dr. D. Nauta, te Amsterdam.
J.G. van Neerven, te Eindhoven.

A. de Neeve, te Rotterdam.
*Dr. Leonie van Nierop, te Washington.
Dr. C. Noorne, te Amsterdam.
*Wouter Nijhoff, te 's-Gravenhage.
Phs. van Ommeren Jr., te Wassenaar.
Mr. M. Oppenheimer, te 's-Gravenhage.
E. Ostermann, te Amsterdam.
N. Ottema, te Leeuwarden.
M.J. Overeynder, te 's-Gravenhage.
Mr. Dr. J.B. Peyrot, te 's-Gravenhage.
Max L. Philippsohn, te Amsterdam.
Dr. A.F. Philips, te Eindhoven.
A. Pierson, te Baarn.
L. Pieters, te Rotterdam.
A.A. Pit, te Rotterdam.
Prof. Dr. G.A. van Poelje, te 's-Gravenhage.
L. van der Pol, te Rotterdam.
L. Polak, te Amsterdam.
L.F. Pont, te Amsterdam.
J. Post, te Amsterdam.
Dr. F.E. Posthuma, te 's-Gravenhage.
JoH.J. Posthumus, te Bentveld.
*Prof. Mr. N.W. Posthumus, te Amsterdam.
J.D.D. Pruissen, te Haarlem.
L. Proost Hoogendijk, te Amsterdam.
Jhr. Dr. M.R. Rademacher Schorer, te Utrecht.
Mr. C. de Ranitz, te Winsum.
*Edwin vom Rath, te Amsterdam.
W. Redelmeier, te Amsterdam.
Mr. R. van Rees, te Amsterdam.
H.W. Reesink, te Zutphen.
Mevr. Dr. S.C. Regtdoorzee Greup-Roldanus, te Amsterdam.
Jhr. H.J. Repelaer van Driel, te 's-Gravenhage.
Jhr. D.F. Reuchlin, te Arnhem.
Mr. P.J. Reymer, te Roermond.
W.B. Reynen, te Heemstede.
Mevr. A.L. Ribbius Peletier-Wybelingh, te Utrecht.
H. Ringers, te Rotterdam.
S. Rosenberg, te Amsterdam.
L.V. van Rossem, te Rotterdam.
Prof. Mr. G.M.G.H. Russel, te Amsterdam.
B.E. Ruys, te Rotterdam.
Willem Ruys, te Rotterdam.
P. Rijkens, te Betchworth, Surrey, Engeland.
DR.E. Rijpma, te Amsterdam.
Mr. A.E. von Saher, te Amsterdam.
Mr. G.J. Salm, te Amsterdam.

J. Salm, te Amsterdam.
Jhr. J.A.G. Sandberg, te 's-Gravenhage.
Mr. A. Schadee, te Rotterdam.
J.H. Scheepmaker, te Amsterdam.
P. Schoen Pzn., te Zaandam.
J. Schouten, te Rotterdam.
P.D. Schuller tot Peursum, te 's-Gravenhage.
Mr. Dr. F. Schuylenburg c.i., te 's-Gravenhage.
Sigmund Seeligmann, te Amsterdam.
Jhr. Jan Six, te Amsterdam.
Mr. H.J. Sjollema, te Rotterdam.
L. Slijper, te Amsterdam.
Dr. C. Smit, te Amsterdam.
Dr. H.J. Smit, te 's-Gravenhage.
M.J. Smit, te Zevenbergen.
H. Smidt van Gelder, te Amsterdam.
A. Solleveld, te Wassenaar.
Ph. A. Sondervan, te Amsterdam.
*Mr. J.A. van Sonsbeeck, te Amsterdam.
Mr. B.J.M. van Spaendonck, te Tilburg.
J.C. Spangenberg, te Amsterdam.
Albert Spanjaard, te 's-Gravenhage.
I.J. Spanjaard Dzn., te Borne.
P.N.L. Staal, te Eindhoven.
Paul Stach, te Amsterdam.
C. Stahl, te Rotterdam.
J. Stakenburg, te Rotterdam.
Mr. R. van Steeden, te Amsterdam.
Th.G.H. Stibbe, te Rotterdam.
L. Stokvis, te 's-Gravenhage.
Theo Stokvis, te 's-Gravenhage.
H. Stoppelman, te Amsterdam.
S.W. Swaap, te Amsterdam.
F. Swarttouw, te 's-Gravenhage.
Louis Tas, te Amsterdam.
Jonkvr. J.M.A. den Tex, te Amsterdam.
Mr. P.G. van Tienhoven, te Amsterdam.
Tj. T. Twijnstra, te Wassenaar.
C. van Uden, te Amsterdam.
Dr. W.S. Unger, te Middelburg.
T.V. Valstar, te 's-Gravenhage.
Mr. Alb. Veen, te Rotterdam.
Dr. L.G.J. Verberne, te Breda.
Dr. Th. Verhoeven, te 's-Gravenhage
Dr. C. Visser, te Vlaardingen.
C.D. van Vliet, te Bussum.
Mr. A.T. Vos, te Appingedam.

H.A.A. de Vos, te Nijmegen.
Mr. J.R. Voûte, te Bussum.
D. de Vries, te Rotterdam.
L. Vuyk, te Rotterdam.
A.M. van de Waal, te Amsterdam.
Jasper Warner, te Zwolle.
Mr. W.C. Wendelaar, te 's-Gravenhage.
W.G. Wendelaar, te Brussel, Vorst.
Prof. Dr. Hans van Werveke, St. Denys-Westrem, Gent.
Mr. J. Westerman Holsteyn, te Amsterdam.
C.J.J. Westermann, te Hilversum.
A.H. Wichers Hoeth, te Amsterdam.
Dr. G.A.H. Wiebols, te Amsterdam.
J. Rypperda Wierdsma, te Rotterdam.
Mr. Jb. Willeumier, te Baarn.
Jhr. dr. P.J. van Winter, te Amsterdam.
Mr. J. Wolterbeek Muller, te 's-Gravenhage.
F.L. Wurbain, Vandoeuvres bij Genève.
N. van Wijk, te 's-Gravenhage.
Lamb. G. de Wijs, te Tilburg.
S.S. Wijsenbeek, te Rotterdam.
Mej. dr. G.F. van IJsselsteyn, te 's-Gravenhage.
N. van Zalinge, te 's-Gravenhage.
S.W. Zeverjn, te Amsterdam.
S. van Zwanenberg, te 's-Gravenhage.

Contribueerende instellingen

Accountantskantoor C. de Blaauw, te Amsterdam.
Accountantsassociatie van Klijnveld, Krayenhof & Blazer, te Amsterdam.
Accountantskantoor Thijssen en van der Kieft, te Amsterdam.
Algemeene Nederlandsche Diamantbewerkersbond, te Amsterdam.
Algemeene Nederlandsche Metaalbewerkersbond, te Amsterdam.
N.V.G. Dikkers & Co., te Hengelo (O.).
Bibliotheek der Gemeente Rotterdam, te Rotterdam.
Bibliotheek der Nederlandsche Handels-Hoogeschool, te Rotterdam.
Bibliotheek der Vrije Universiteit, te Amsterdam.
Centraal Kantoor voor de Statistiek van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel, te Weltevreden.
Continentale Handelsbank, te Amsterdam.
Firma Duyvis, Stijfselfabriek, te Koog aan de Zaan.
Economische Bibliotheek van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, te 's Gravenhage.
Eerste Nederlandsche Cement Industrie, te Amsterdam.
Erhardt en Dekkers, te Rotterdam.

Fuhrmann & Co., te Amsterdam.
Graan Elevator Maatschappij, te Rotterdam.
Handels-Economische Bibliotheek, te Amsterdam.
De Handelskamer, te Rotterdam.
Handel Maatschappij R.S. Stokvis, te Rotterdam.
Handelsveem, te Rotterdam.
Hollandsche Koopmansbank, te Amsterdam.
Instituut voor Arbeidersontwikkeling, te Amsterdam.
Koninklijke Bibliotheek, te 's-Gravenhage.
Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië, te 's-Gravenhage.
Nederlandsch-Indische Gas-Maatschappij, te Rotterdam.
Nederlandsch Instituut van Accountants, te Amsterdam.
Nederlandsch Instituut voor Efficiency, te Amsterdam.
Nederlandsche Linoleumfabriek, te Krommenie.
Nederlandsche Vakcentrale, te Amsterdam.
Nederlandsch Verbond van Vakvereenigingen, te Amsterdam.
Nieuwe of Litteraire Societeit, te 's-Gravenhage.
Phs. van Ommeren's Scheepvaartbedrijf, te Rotterdam.
Openbare Bibliotheek, te Arnhem.
Openbare Leeszaal en Bibliotheek, te 's-Gravenhage.
Provinciale Bibliotheek van Friesland, te Leeuwarden.
R.K. Openbare Leeszaal ‘Geloof & Wetenschap’, te Bergen op Zoom.
N.V. 't Raadthuys, te Amsterdam.
Ramaers Textielfabriek, te Tilburg.
Rotterdamsche Verzekering Societeiten, te Rotterdam.
Firma Wed. P. Smits & Zoon, te Utrecht.
Stijfselfabriek De Bijenkorf v/h M.K. Honig, te Koog a/d Zaan.
Thomsen's Havenbedrijf, te Rotterdam.
Universiteits-Bibliotheek, te Amsterdam.
Verbond van Nederlandsche Werkgevers, te 's-Gravenhage.
Vereeniging voor den Effectenhandel, te Amsterdam.
Vereeniging van Oud-Leerlingen der Openbare Handelsschool te Amsterdam ‘Hou' en Trouw’, te Amsterdam.
Vereeniging van Tilburgsche Fabrikanten van Wollen Stoffen, te Tilburg.
De Vries Robbé & Co., te Gorinchem.
Vrijwillige Burgerwacht, te Amsterdam.
Wessanen's Koninklijke Fabrieken, te Wormerveer.
Wilton-Feijenoord, te Schiedam.

Donateurs

Centrale Arbeiders-Verzekering- en Deposito-bank, te 's-Gravenhage.
Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, te Amsterdam.
Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam, te Amsterdam.

Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Friesland, te Leeuwarden.
Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Haarlem en Omstreken, te Haarlem.
Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam, te Rotterdam.
Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rijnland, te Leiden.
Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Tilburg en Omstreken, te Tilburg.
B. Klaare, te Wassenaar.
F. Koenigs, te Haarlem.
Ph. Mees, te Rotterdam.
Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek, te Delft.
W. Pannenborg, te Amsterdam.
Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, te Utrecht.

Donateurs voor het leven

Mr. J.C. de Beaufort, te Amsterdam.
Jhr. P.H. Bicker, te Driebergen.
W.C. Bonebakker, te Amsterdam.
J.E.F. Bonnike, te Amsterdam.
J.A. Carp's Fabrieken, te Helmond.
Deli Spoorweg Maatschappij, te Amsterdam.
H.Th. Dunnewold Jr., te Bussum.
G. Eschauzier, te 's-Gravenhage.
J.P. Everout, te Amsterdam.
L. van Heek, te Enschede.
Handel Maatschappij H. Albert de Bary en Co., te Amsterdam.
Hollandsche Stoomboot-Maatschappij, te Amsterdam.
Frans Jurgens, te Nijmegen.
Kamer van Koophandel en Fabrieken, te Groningen.
Prof. Dr. D.J. Korteweg, te Amsterdam.
A. de Koster, te Leiden.
*A. Labouchere, te Vogelenzang.
M. Lam Jr., te Amsterdam.
G. Leonhardt, te Amsterdam.
Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, te Leiden.
H.W. van Marle Jr., te Amsterdam.
A.C. Mees, te Ellecom.
Chr. Moes, te Amsterdam.
Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel, te Haarlem.
B. Nierstrasz, te Tervueren.
E.A. Pan, te 's-Gravenhage.
H.D.R. van Peski, te Berlijn.
H.D. Pierson, te Ommen.

Pierson en Co., te Amsterdam.
J.L. Pierson, te Baarn.
P.J. Roosegaarde Bisschop, te Overveen.
Dr. W. Roosegaarde Bisschop, te Londen.
H. Smulders, te Schiedam.
Dagblad De Telegraaf, te Amsterdam.
Jhr. Mr. G.C.W. van Tets van Goudriaan, te 's-Gravenhage.
H. Tutein Nolthenius, te Vrijenban bij Delft.
Utrechtsche Hypotheekbank, te Utrecht.
Verkade's Fabrieken, te Zaandam.
H.C. Wesseling, te Vlissingen.

Donateurs van het publicatiefonds

Algemeene Nederlandsch-Indische Electriciteit Maatschappij, te Amsterdam.
Bankkantoor Lisser-Rosenkranz, te Amsterdam.
Bataafsche Petroleum-Maatschappij, te 's-Gravenhage.
Gebr. Gerzon's Modemagazijnen, te Amsterdam.
Handelsvereeniging voorheen Maintz en Co., te Amsterdam.
Hengelosche Electrische en Mechanische Apparaten Fabriek (Heemaf) te Hengelo.
Java-China-Japan Lijn, te Amsterdam.
De Javasche Bank, te Amsterdam.
Koninklijke Paketvaart Maatschappij, te Amsterdam.
Koninklijke Stoomweverijen, te Nijverdal.
Koopman en Co., te Amsterdam.
R. Mees & Zoonen, te Rotterdam.
Nederlandsche Bank voor Zuid-Afrika, te Amsterdam.
Nederlandsche Handel Maatschappij, te Amsterdam.
Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij, te Amsterdam.
Directie der Oostersche Handel en Reederijen, te Amsterdam.
Vereenigde Koninklijke Papierfabrieken der firma Van Gelder & Zonen, te Amsterdam.
N.V. Philips' Gloeilampenfabriek, te Eindhoven.
Rhodius-Koenigs-Handel Maatschappij, te Amsterdam.
Scheepvaart- en Steenkolen-Maatschappij, te Rotterdam.
Stoomvaart-Maatschappij ‘Rotterdamsche Lloyd’, te Rotterdam.
De Twentsche Bank, te Amsterdam.

Commissie voor het boekenfonds

Dr. C.J.K. van Aalst.
A. Andriesse.
Mr. H.L. de Beaufort.
D.G. van Beuningen.
W.C. Bolle.
A. de Bijll Nachenius.
Centrale Arbeiders Verzekeringen Deposito-bank.
M. Taudin Chabot.
Mr. A. le Cosquino de Bussy.
Mr. D. Crena de Iongh.
J.W. Dekker.
G.A. Dunlop.
Mr. Chr. P. van Eeghen.
H.G.A. Elink Schuurman.
Edo Fimmen.
Dr. F.H. Fentener van Vlissingen.
J. Ed. Gerzon.
Handel-Maatschappij H. Albert de Bary & Co.
Mr. H.C. Hintzen.
K.C. Honig Mz.
D.R. Hudig.
W.C. Hudig.
J.S.C. Kasteleyn.
L.H. Kiek.
Ir. J.E.F. de Kok.
W. Labohm.
M. Lam Jr.
Jhr. H. Loudon.
Dr. F. Mannheimer.
H.W. van Marle Jr.
A. Marx.
Mr. R. Mees.
Dr. W.W. van der Meulen.
Mr. E.P. de Monchy.
Hendrik Muller.
Mr. H.A. van Nierop.
Wouter Nijhoff.
H.E. Oving Jr.
Dr. A.F. Philips.
H.D. Pierson.
Pierson en Co.
Prof. Mr. N.W. Posthumus.
Edwin vom Rath.
Jhr. D.F. Reuchlin.
G. Ribbius Peletier.
L.V. van Rossem.
Mr. A.C.N.P. Ruys.
B.E. Ruys.
Mr. A.E. von Saher.

Mr. P.J.C. Tetrode.
A.W. Volz.
Mr. Jb. Willeumier.

Het Archief is gevestigd te 's-Gravenhage, Laan Copes van Cattenburch 83.
Commies: mej. W. van der Burg.
Het Archief is geopend van v.m. half tien tot half vijf.

Statuten der vereeniging Het Nederlandsch Economisch-Historisch Archief
gevestigd te 's-Gravenhage

(Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit d.d. 8 Juni 1914 S. 170; aangev. bij K.B. d.d. 9 Juni 1931, S. 699.)

Artikel 1.

De Vereeniging 'HET NEDERLANDSCHE ECONOMISCH-HISTORISCH ARCHIEF' is opgericht op 2 April 1914. Zij is gevestigd te 's-Gravenhage.

ART. 2. De Vereeniging stelt zich ten doel het verzamelen, bewaren en bewerken van het bronnenmateriaal, dat van belang kan worden geacht voor de economische geschiedenis van Nederland, Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao.

ART. 3. De Vereeniging tracht dit doel te bereiken:

a. door het in eigendom verwerven of in bruikleen ontvangen van koopmansarchieven, handelsboeken, handelscorrespondenties, koers- en prijslijsten en verdere bescheiden en publicatiën betreffende bestaande of opgeheven handels- en industrieele ondernemingen enz.;

b. door het in eigendom verwerven of in bruikleen ontvangen van archieven, schrifturen en publicatiën van vereenigingen of instellingen, werkzaam op economisch gebied;

c. door het verzamelen van oudere en nieuwe documenten betreffende de economische geschiedenis in het algemeen en van Nederland in het bijzonder;

een en ander ter plaatsing in het archief gebouw van de Vereeniging;

d. door het oprichten van een bibliotheek op economisch-historisch gebied;

c. door het verzamelen van afbeeldingen enz. betreffende de economische geschiedenis;

f. door hetzij het publiceeren van bescheiden en ander bronnenmateriaal op het gebied der economische geschiedenis

van Nederland, al of niet in eigendom der Vereeniging, alsmede van wetenschappelijke studiën op dit gebied, hetzij het ondersteunen of het bevorderen van de uitgave van dergelijke publicatiën;

g. door alle verdere wettige middelen, die tot het doel van de Vereeniging kunnen leiden.

ART. 4. Door de Vereeniging zal een archiefgebouw worden gesticht ter bewaring van de door haar verkregen documenten.

Zoo mogelijk zal door de Vereeniging ook een Museum worden opgericht, waarin de arbeidsmiddelen enz., belangrijk voor de kennis van de technische ontwikkeling en de economische geschiedenis, zullen worden opgenomen.

ART. 5. Het vereenigingsjaar loopt van 1 Januari tot ultimo December.

ART. 6. De Vereeniging wordt opgericht voor den tijd van 29 jaar en 11 maanden, te rekenen van den dag der oprichting, zijnde 2 April 1914[1)].

ART. 7. Leden van de Vereeniging zijn:

1e. de oprichters;

2e. zij, die na het verkrijgen van de koninklijke goedkeuring door het Bestuur der Vereeniging daartoe worden benoemd.

De jaarlijksche contributie bedraagt twaalf gulden.

Er kunnen zijn correspondeerende leden, door het Bestuur te benoemen. Zij hebben dezelfde rechten als de overige leden, maar betalen geen contributie.

Donateur of donatrice wordt men door een gift ineens van ten minste ƒ 100.- aan de Vereeniging te schenken of ten minste ƒ 25.- jaarlijks aan de Vereeniging te betalen.

De rechten van leden en donateurs zijn gelijk, behoudens het bepaalde in de artt. 9 en 10.

Het Bestuur kan eereleden benoemen. Deze ontvangen de publicaties der Vereeniging.

ART. 8. Het lidmaatschap gaat verloren:

a. door overlijden;

b. door schriftelijke opzegging, ten minste twee maanden vóór het eindigen van het vereenigingsjaar;

1) Verlengd bij K.B. van 20 Juni 1935 tot 2 April 1951.

c. door royement door het Bestuur, inzonderheid wegens wanbetaling van de aan de Vereeniging verschuldigde gelden.

ART. 9. Het Bestuur bestaat uit ten hoogste veertig leden, door en uit de leden der Vereeniging te kiezen.

Het Bestuur kiest uit zijn midden een Dagelijksch Bestuur van zeven leden, dat de werkzaamheden onderling verdeelt.

Het Dagelijksch Bestuur vertegenwoordigt de Vereeniging in en buiten rechten.

De leden van het Bestuur ontvangen geen honorarium.

ART. 10. De leden van het Bestuur worden voor den tijd van 5 jaar gekozen. Elk jaar treedt een vijfde of zoo na mogelijk een vijfde der bestuursleden af, volgens een daarvan door het Dagelijksch Bestuur op te maken rooster. De aftredenden zijn terstond herkiesbaar.

ART. 11. De Directeur van het Archief der Vereeniging wordt voor onbepaalden tijd door de Algemeene Vergadering benoemd en is als zoodanig als secretaris aan het Bestuur en het Dagelijksch Bestuur toegevoegd.

De directeur wordt zoo noodig ter zijde gestaan door een Conservator, door het Bestuur te benoemen.

De verdere beambten worden door het Dagelijksch Bestuur benoemd.

ART. 12. Er is een Raad van Advies, bestaande uit:

a. door de Algemeene Vergadering te benoemen personen;

b. ten hoogste vijf door de Algemeene Vergadering te benoemen vertegenwoordigers van vereenigingen of instellingen, die zich bereid hebben verklaard hunne archieven of gedeelten hiervan in het archiefgebouw der Vereeniging te deponeeren.

Het Bestuur maakt voor elke benoeming een aanbeveling op. De leden van den Raad van Advies hebben een raadgevende stem in alle aangelegenheden, die door het Bestuur aan hun oordeel worden onderworpen. Zij vergaderen ten minste eenmaal per jaar met het Bestuur, dat hen tevens op de hoogte houdt van alle belangrijke zaken, de Vereeniging betreffende.

ART. 13. Bescheiden, die in bruikleen worden aangenomen, kunnen slechts met toestemming van den uitleener worden gepubliceerd.

Raadpleging van bescheiden door derden kan de deposant van zijn toestemming afhankelijk maken.

ART. 14. Er zal zijn een Huishoudelijk Reglement, dat niet in strijd mag zijn met den inhoud van deze statuten.

ART. 15. Een instructie betreffende het beheer en het gebruik van het Archief zal door het Bestuur worden opgesteld.

Voor de publicatiën, door de Vereeniging uit te geven, zal een Algemeen Reglement door het Bestuur worden vastgesteld.

ART. 16. De inkomsten der Vereeniging bestaan uit contributiën, subsidiën, giften, legaten en de opbrengst van publicatiën.

ART. 17. Jaarlijks wordt in Maart of April eene Algemeene Vergadering gehouden, waarin door het Bestuur verslag wordt uitgebracht over den toestand en de werkzaamheden van de Vereeniging in het afgeloopen jaar en rekening en verantwoording wordt gedaan van het gehouden geldelijk beheer. Door de goedkeuring dezer rekening is het Bestuur gedéchargeerd.

Tevens worden in deze Algemeene Vergadering de vacatures, ontstaan door de periodieke aftreding van Bestuursleden en in den Raad van Advies, vervuld.

Algemeene Vergaderingen zullen verder worden gehouden zoo dikwijls het Bestuur of de Raad van Advies dit wenschelijk oordeelt of als minstens 25 leden dit in een gemotiveerd schrijven bij het Bestuur aanvragen.

In een Algemeene Vergadering kunnen een of meer voordrachten worden gehouden over onderwerpen, verband houdende met den werkkring van de Vereeniging.

ART. 18. Alle stemmingen over personen geschieden, tenzij de vergadering met algemeene stemmen hiervan wenscht af te wijken, schriftelijk, over zaken mondeling.

Alle besluiten worden genomen bij meerderheid van stemmen.

Bij staking van stemmen over personen beslist het lot, over zaken de Voorzitter.

ART. 19. Besluiten tot verandering der statuten, behoudens nadere koninklijke goedkeuring, en tot ontbinding van de Vereeniging kunnen slechts genomen worden op voorstel van het Bestuur of van minstens 25 leden.

ART. 20.

a. Bij ontbinding van de Vereeniging zullen, met inachtneming van art. 1702 Burgerlijk Wetboek, hare eigendommen

komen aan het Rijk, ter plaatsing in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, voor zoover het geschriften betreft.

b. De Economisch-Historische Bibliotheek zal aan de gemeente Amsterdam vervallen, mits op dat tijdstip de gemeente Amsterdam nog zorgt draagt voor de verzameling op soortgelijke wijze, waarop zij dit bij besluit van 26 Mei 1930 op zich heeft genomen.
Deze bepaling mag zonder toestemming van het gemeentebestuur van Amsterdam niet worden gewijzigd.

c. Van de afbeeldingen en de overige eigendommen der Vereeniging bepaalt de Algemeene Vergadering de nadere bestemming.

[Confusion de confusiones]

Dedicatoria
Al muy Ilustre Señor Duarte Nunez da Costa.

Señor mio.

Si las acciones ilustran los conceptos de la rethorica, es forçoso que como rethórico procure ilustrar mi genio con dedicar á V.M. un tratado de las ACCIONES. Las de V.M. se han ostentado siempre tan primorosas que no desmerecerán las mías su benevolencia, pues fundan la esperança en consagrarle con un ánimo sincero el affecto.

La verdad, bien sabe V.M. que se pintó desnuda, con que no estrañará[+] el presentarle desnudos de galanterías unos Diálogos que son un cándido epitome de verdades. [+][3]

No hubo Philósopho que no comparasse la vida á la mar y haviendo padecido la pobre barquilla de mi ingenio tantas tormentas en sus olas, no es mucho que quiera formar un paradoxo de la çoçobra, haziendo alarde de ser su mayor felicidad la de dar á la C O S T A . A costa de mis ocupaciones, offrezco á la benigna atencion de V.M. este aborto, desseando que ya que logró por cuna la gratitud, merezca por urna el agrado.

No ignoro ser un laberintho el deste juego y que los laberinthos[+] de Creta son mas propios para un Dédalo prudente que para un Icaro atrevido, mas decreta mi obligacion que no deven buscar otros alientos que los de V.M. los obsequiosos impulsos de mi pluma. Como P A X A R O tributo á los ojos de V.M. las que me concedió el Amor para adornar sus alas, y como reconocido postro á las plantas de V.M. las que me somministró el coraçon para eternizar sus buelos. [+][4]

Llámasse generalmente juego este negocio, y yo digo que es el del H O M B R E este juego; o ya porque todos aspiran en él à ser *Hombres*, o ya porque todos *entran* en él, o ya porque en esta *Baraja* vale tanto la *Espadilla*, o ya por lo que tienen algunos de[+] *Matadores*, o ya por lo que se atiende á los *Reyes*, o ya porque cada *Figura* puede ser un thesoro y cada *Carta* un *Triumpho*. Luego, si en este Juego [+][5] quien mas roba mas gana, como puedo dexar de robar las horas á lo preciso si pretendo ganar con estos robos lo gracioso?

Acepte pues V.M. como bizarro este cariñoso holocausto de mi desvelo y assiente por infalible que soy y seré perpetuamente

Leal amigo y servidor de V.M.
que B.S.M.

Don Josseph de la Vega.

Amsterdam y Mayo 24. *de* 1688.

Prologo.

Tres motivos tubo mi ingenio para texer estos Dialogos que espero grangeen el titulo de curiosos. El primero, entretener el ocio, con algun deleyte que no desdore lo modesto. El segundo, descrivir (para los que no lo exercitan) un negocio que es el mas real, y útil que se conoce oy en la Europa. Yel tercero, pintar con el pinzel de la verdad las estratagemas conque lo tratan los tahures que lo desdoran, para que á unos sirva de delicia, á otros de advertencia, y á muchos de escarmiento.

Dieron en aborcarse las donzellas de Mileto, y para impedir el senado la barbaribad de las que lo intentavan, iba mostrando por las calles las aborcadas; formidables aspectos devian tener las muertas,[+] *pues servian de freno á las desesperadas. Passen los ojos por este discurso los que exercitan sin cordura* [+][7] *este enredo y puede ser que les cause tal horror los visages que han hecho en él los que, hallándosse aborcados, murieron furibundos, que les entibie la desgracia el amago, y la lástima el arrojo.*

De los Espartanos relata Plutarco que embriagavan á los esclavos, para que sirviessen las indecencias de rémora á los hijos; notavan los desacatos que los exitava á hazer el vino, y pasmando de los gestos huían de las vides. Paren los discretos á contemplar la ignominia con que se rindieron á un profundo letargo algunos atrevidos que no supieron desunirse destas parras y yo me prometo que se aparten como Nazarenos destas viñas.

[+]*Si creyeren los Zoylos que, siendo* juego *el que retrato, es el de los* Cientos *por lo que* pico, *confiessen que al mismo punto doy* Capote, *pues disfraço los sugetos* [+][8] *que causan estos assombros.*

Tengo por indubitable que á los que no han frequentado este intrincado laberintho, les parecerá que encarezco lo que descifro, mas asse-

gurense que apena es bosquejo lo que tiene vistumbres de hipérbole y que si hubo retrato en que se conjecturó la grandeza del león por las uñas y tiempo en que se conoció el primor de Apeles por las lineas, apenas se divisan en este retablo las uñas deste león, las lineas deste Apeles, porque el que se resuelve á pisar sus rayas, pregona ser cada yerva de sus tortuosos giros un prado, cada árbol un colosso, y cada alameda un mundo.

[+]*Llamóle* Confusion de Confusiones *por no haver en él sutileza que no encuentre quien la assalte, ni ardid que no halle quien lo rinda; y bien reconocerá el lector* [+][9]
atento que en un mapa de tinieblas no puede haver juizio que las comprehenda, ni pluma que las descifre.

No dudo que quien leyó mis borrones, desconocerá el presente por el assumpto, mas acuérdesse que no dissuena á vezes lo jocundo de lo heróyco, y que donde parece delito hablar mas que en Acciones es grangería hazer de la necesidad virtud y enlapar los documentos en las materias que sirven generalmente al pueblo de mayor aplauso y de mayor recreo. En los teatros se oye con fruición á un Davo, haviéndosse[+] oido ya á un Telefo; y despues de enternecerse el auditorio al ver [+]10
conduzir Efigenia á la Pira, devierten la tristeza, las jactancias con que se pavonea Stratofanes en la Scena. Para que buele con violencia la flecha es preciso retirar el arco, y para lograr con promptitud el brinco se encoge con natural instinto la fiera.

Esta precissión de vincular los desahogos en los sudores proifessa provar Aristoteles en la Etica, ilustrando el dictamen en la politica. A Achiles le prezenta con citara Homero y el mismo Centauro que le enseñava la milicia para immortalizar los triumphos, lo industriava en la múzica para aliviar los pezares. Pitágoras aprovechava el ocio con el plectro, Sócrates con la melodia, Catón, Tiberio, y Augusto con la pelota. Innumerables philósophos doraron con las fábulas la[+] aspereza de las sciencias, ocultando dentro de los Silenos los thesoros. La secta académica [+][11]
communicó su doctrina con alegorias; Platon solicitava que se acostumbrassen los hombres desde niños á las parábulas y en Candia les enseñavan en múzica las leyes para que sa-

cassen con Plutarco lo que aprovecha de lo que alhaga y lo que amonesta de lo que deleyta.

Si hubiere algun período que no sea inteligible á los que no kan estudiado philosophia, dialectica o methaphísica, sirva de disculpa al realce ser justo que hable el philósopho como philósopho, el mercader como mercader y el accionista como accionista, uno de sus libros, otro de sus negocios, y el último de sus agudezas, aunque discurriendo[+] *el segundo como discreto y el tercero como erudito, no será mucho que a vezes sublimen el estilo, y remonten el buelo. La intencion ha sido de aprovechar; quiera Dios que consiga elpremio de merecer*. [+][12]

Confusion de Confusiones.
Dialogo primero.

Mercader: Con razon fingieron á Mercurio (Dios de los mercaderes) con alas en la cabeça y en los pies, porque los mercaderes (aunque hay algunos que no tienen pies ni cabeça) parece que tienen alas en los pies por la diligencia con que caminan, y alas en la cabeça, por los pensamientos con que buelan.

Philosopho: Por esso yo no me quiebro la cabeça con letras de cambio, ni me embaraço mas que con mis letras, donde hallo recreo sin molestia, provecho sin pencion, y deleyte sin cuydado; dexo las *Caxas* para los soldados y los *Bancos* para los marineros. La venerable Antiguedad fingió ser Palas diosa de la Sciencia, y los doctos se sirven destas *Palas* para jugarála *Pelota* con los necios, que de todo se afligen, de todo se lamentan, de todo se desesperan.

Mercader: No niego que esse modo de vida sea el mas tranquilo,[+]mas como con él no se grangea aqui el sustento, sustento ser preciso atender á lo que mas conviene, aunque no sea lo que mas satisfaze. Ya se acabó el tiempo de la Maná, y donde es necessario huír de parecer discreto (no por evitar embidias, sino desprecios) no hay mejor remedio que fingirse bobo como David, quien no se quisiere ahorcar desesperado como Ahitophel. Bien sabeis que Job comparó la vida a la milicia, porque es fuerça vivir siempre batallando con las desgracias, y combatiendo con los Hados. No se puede gozar en este compendio de mizerias el descanso que haveis fingido con el desseo, pues hasta á vuestra propia Palas retrataron los mithologicos armada, para significar que enla misma sciencia no hay mas que luchas, batallas, y combates. [+][15]

Accionista: Paréceme que basta ya tanto discurrir sin ser en ACCIONES, porque es forçoso que lo censure quien lo supiere, quando se halla tan introduzido en esta Placa este negocio que passa plaça de impertinente el que habla en otra materia, y hay sugetos que sin saber ni por sueños lo que hablan, estan pensando en él hasta en sueños.

Philosopho: Y que negocio es este, que aunque he oydo hablar

+muchas vezes dél, ni lo entiendo, ni me he aplicado á entenderlo, ni he hallado ningun libro que hable en él para que se entienda? +[16]

Accionista: Bien digo yo que no sabeis nada, (o Barbon amigo) pues no teneis conocimiento de un negocio enigmatico que es el mas real y el mas falso que tiene la Europa, el mas noble y el mas infame que conoce el mundo, el mas fino y el mas grossero que exercita el orbe: mapa de sciencias y epítome de enredos, piedra de toque de los atentos y piedra de tumulo de los atrevidos, thesoro de utilidades y incentivo de despeños y finalmente un retrato de Sisifo que jamas descança y un simbolo de Yxion que siempre anda en una rueda viva.

Philosopho: No os merecerá mi curiosidad un breve epilogo deste embuste y una compendiosa declaracion deste enigma?

Mercader: Tambien yo os lo suplico, porque andan tan cansadas las comissiones, las cargaciones, y los giros, que quisiera aplicarme á esse nuevo empleo, por ver si puedo aquistar una fortuna y salir, á costa de riesgos, de tantos afanes.

Accionista: Lo mejor y mas gracioso de todo es que sin riesgo podeis ser rico, y sin exponer el caudal á tempestades, correspondientes,+desembolços, almahazenes, portes, caxeros, quiebras, y otros accidentes impensados, estais á pique de +[17] alcançar la opulencia, mudando solo el nombre en los desaciertos: con que si los hebreos, en padeciendo enfermedades peligrosas, mudan el nombre para conseguir la mejoria, basta al accionista que reconoce que está MAL, mudar el nombre para librarse de todos los peligros que lo amenaçan y de todos los sustos que lo inquietan.

Philosopho: Y que nombre toma? el de Philipe, el de Leonardo, el de Diego?

Accionista: No: porque no necessita de tomar las de villa Diego, para salir de la çoçobra; bastale pegarse con el de FEDERIQUE para ahuyentar los sobresaltos. y rebatir las persecuciones.

Philosopho: No os entiendo, ni aprendí de los *Predicamentos* de los Philosophos estas *Acciones*.

Accionista: Pues quiero satisfazer vuestro anhelo, en la origen deste trato, y conocereis que ni siempre son *las Acciones* para *Cavallos*, sino tambien para discretos. Formaron unos mercaderes holandeses una Compañia el año de 1602, en que se interessaron los mas poderosos, con caudal de 64*) toneles y un tercio, y fabri-

*) Cada tonel se calcula en 40000 pesos.

+cando algunos na vios, los embiaron en el de 1604 á buscar, como Don Quixote, á las Indias orientales sus aventuras. Dividióse en porciones diferentes esta +[18]
machina, y cada porcion (á que llamaron *accion*, por la accion que tenia á los avanços el que la puso) fué de quinientas libras de gruessos, que son tres mil florines, aunque hubo muchos que no entraron con una partida entera, sino con parte della, conforme el poder, la inclinacion, y el aliento. Eligieron los navios su rumbo, y sin encontrar con molinos de viento, ni con gigantes encantados, fué tan feliz su viaje, su conquista, y su retorno que, desluziendo el *Vine, vi y venci* de Cesar, lograron un luzido lucro y bolvieron con la ganancia á solicitar mayores triumphos.

Suspendiósse hasta el año de 1612 la primera reparticion, para que fuesse cobrando mas vigorosos impulsos el erario, y destribuyendo entonces los Administradores 57½ por ciento, añadieron 42½ en el de 1613 para que, embolsando los interessadoslos caudales, empeçassen á gozar mayores opulencias con los despojos.

Aumentósse con el tiempola Compañia desuerte que bizarreaoy la+mas florida
que aplaudela Fama con sus clarines. Remite cada año nueba cargacion, ybuelve +[19]
nueba riqueza, con que sereparte (lo que juzgan los Directores ser competente, ya en clavo, ya en obligaciones, ya en dinero) conforme los avanços, los dispendios, y los votos, haviéndosse dado hasta el presente 1482½ por ciento y quedando el caudal en mas del valor de cinco tantos de lo que entró cada uno.

Llaman á este thesoro arbol, porque produze cada año el fruto, y aunque algunos no ha llevado mas que flores, hubo otros en que imito á los de Uraba, que se visten dos y tres vezes al año de gala, compitiendo con los Sibilinos, que tenian de oro las ramas y de esmeraldas las hojas. Otros le llaman, como al del paraíso, árbol de saber bien y mal, porque tiene de todo, para los que andan por las ramas, mas yo experimento ser el árbol de la vida, porque hay innumerables que ganan la vida á su sombra, yasseguro que los que se contentaren con cogerle el fruto á su sazon, sin aspirar á arrancarle de una vez las raizes (mereciendo el desengaño del ambicioso que abrió en la fabula de Esopo el abistruz para gozar de una vez todos los huebos) confessarán ser el tronco muy robusto, las raízes muy firmes, las ramas muy durables, las hojas muy bellas, las flores+muy odoríferas y los frutos muy
sabrosos. +[20]

Philosopho: Creo que he apercebido con perfeccion, *usque ad ultimas differentias*, lo que sea essa Compañia, estas acciones, su

principio, su lustre, su pompa, su fundamento, su progresso, su govierno, su destribuicion y su estabilidad, mas que tiene que ver esto con el negocio enigmatico que haveis propuesto, con las estratagemas que haveis pintado, con las molestias que haveis encarecido, con no haver riesgo, con mudar nombre, y con otros hipérboles y terminos que me dexaron perplexo, absorto, y confuso?

Mercader: Opino que haya sido, chasco que nos ha querido pegar este hidalgo, con que me resuelbo á bolver á mi atahona, sin empreñarme de viento, ya que no hallo en su exámen otro enigma que el de Sanson, *De lo fuerte, salió lo dulce*, pues quando entendí que saliesse algun leon Nemeo de lo aspero de aquellas vozes, no encuentro mas que la miel del negocio que nos descrive, encerrándosse en su realidad lo suave, lo dulce, y lo precioso.

Accioista: Porque no presumais de mi sinceridad tan ciego delirio, quiero que sepais que por las mismas extravagancias que descubrís en mis proposiciones, os certifiqué ser enigmatico el negocio[+] que proffesso y que al passo que era el mas real y el mas noble que ha via en la Europa, era el mas falso y infame que ha [+][21]
via en el mundo y para que a proveis lo verdadero deste paradoxe, sabed que ha traçado la necessidad hazér deste negocio juego, transformándo los mercaderes en tahures; y si aun parassen en tahures, seria tolerable el daño, mas lo peor es que han dado algunos en fulleros, y que si bien les lleguen á conocer las flores, se quedan sin embargo con los frutos.

Para mejor inteligencia deste assombro, deveis advertir que tratan en este negocio tres classes de personas, unos como *Príncipes*, otros como *Mercaderes*, y los ultimos como *jugadores*.

Los primeros viven como Príncipes de renta, gozando cada año la reparticion de las acciones que tienen en su cuenta, o ya dexadas por sus antecessores, o ya compradas con sus caudales: á estos importa poco que valgan mas o menos, por juegos o por nuebas, porque como su intento no es venderlas, sino ir cogiendo el fruto, sólo les sirve el valer mucho de gusto imaginario, considerando (como es en realidad) que á querer venderlas, pueden sacar dellas tan gran precio.

Los segundos, como mercaderes, ó compran una partida (que son[+] 500 libras) y mandándola transportar á su cuenta (por tener opinion de que valdrán mas, [+][22]
mediante el retorno que se espera de la India o paz que se logra en la Europa) buelven a venderla en va-

liendo mas el effecto, con el acierto que les pintó la idea, ó la compran con dinero de contado, y con el recelo de las novedades o mudanças, la buelven á vender en el propio instante á tiempo largo (en que se usa dar mas por ella) contentándose con el interés que les grangea el desembolso, sin querer contraponer el mayor avanso al mayor peligro, sino ganar poco y ganar seguro, sin otro riesgo que el de las ditas, o otro temor que el de las fatalidades.

Los terceros como jugadores han procurado hazerse terceros de sus aumentos, inventando unas ruedas en que han solicitado establecer las de sus Fortunas. O que Terceros! o que orden! y o que orden de vida han introduzido estos terceros! No fué mas intrincado el laberintho de Creta que el de sus designios, porque de aquel aun salió un Theseo con el hilo de Ariadna y deste hay muchos que no han podido salir sino con el hilo de la vida; no es mas delicado un hilo que sus traças y no hay cabello, por sutil que sea,[+]que ño lo sepan cortrar en el re ayre con sus agudezas. [+][23]

Compran una o veinte partidas (á cuya cantidad llaman generalmente un REGIMIENTO) y en llegando á los veinte del mes (que es el tiempo en que deven recibirlas) no tienen mas que uno de tres modos para el desempeño: o bolverlas á vender por lo que valen, con perdida o ganancia de lo que costaron, o empeñarlas en manos de los que suelen suplir ⅘ de su valor sobre ellas (lo que hazen sin el menor descrédito los mas ricos) o mandarlas plantar en su cuenta, pagándolas en banco, lo que no pueden hazer sino los muy poderosos, por costar oy un regimiento mas de cien mil ducados.

Llega pues el plazo, fáltales la possibilidad de recibirlas, o empeñarlas, con que es fuerça venderlas; conocen los del juego esta precission y abatenles el effecto para que lo vendan por menos del empleo; y como este genero es árbol, y los hebreos llaman al arbol *horca*, en viéndolos ahogados con las partidas, y ahorcados por el dinero, procuran que cuelguen como Absalon deste tronco y que mueran como Adan por este árbol.

Philosopho: Por esso yo me aplico á las *Precissiones* Theologicas, y no á estas, ni atiendo á otras *Passiones* que las *Predicables*.

[+]*Mercader:* Buélvome á ser sombra, y no quiero ser maravilla, pues me hallo mejor con mis velas que con essos remos. No es remar en galera el afan dessos infelices que haveis pintado? No es esso aspirar á ser Cesar o nihil, y ser solamente CESARES para [+][24]

fenecer á manos de los BRUTOS? De que les sirve pretender ser ROMULOS triumphantes, si paran en ser REMOS desdichados?

Yo es verdad que pago portes de cartes, mas quedo siendo hombre de porte; con que me atengo á mis cartes y no á las desse juego que, pareciendo el de las pintas por lo violento, significais que se conoce por la pinta el aprieto de uno para exterminarlo. Si me canso en papeles, bien peores papeles tienen ellos; y si necessito de dar cuentas, no me venden á los menos camandulas. Quédense los accionistas con sus acciones, que yo no busco otras que las honradas, y siempre experimenté que los que están con la soga en la garganta no tienen otro cortejo que de verdugos.

Philosopho: Y no hay remedio para essos tristes? Assi como los émulos hazen diligencia por postrarles el aliento, no pueden hazerla ellos por sustentar el precio? O bien hayan los estudios que me enseñan á vencer una obstinacion con un silogismo y á huír un argumento[+]con una distincion. Assi se envilece un brio? Assi se rinde un ingenio? Ah Stoycos, que saudoso aplaudo vuestras apathias, y el [+][25] arte á que llaman los escolásticos organo de los organos, instrumento de los instrumentos, mano del alma, ojo de la razon, y *criterium* de la verdad! Faltan industrias, sophismas y paralogismos para dorar el conflicto y disfraçar el assedio? Assi se dexan abstraer en extasis soporiferos, pegándosse como si fuessen methaphísicos, á las *abstractibilidades*, á que intitulan *Totales*, las escuelas? Para que se empeñan en cantidades tan arriesgadas y en machinas tan peligrosas? Si ellos fueran philosophos, meditarian en las *cantidades discretas*, y reconocerian no ser discretas essas cantidades.

Accionista: De ahí depende la ruina, porque si mas expele un buey que cien golondrinas, porque come mas, podian advertir estos Icaros temerarios que quieren bolar con alas de cera, (para ilustrar con la cera de las alas, sus funerales) que quien traga como buey, es preciso que vomite como ballena que solo de una vez arrojó un hombre á las playas de Ninve para prophetisar estragos y pregonar subversiones; y la raposa de Esopo que comió mas de lo[+]que podia en el jardin, hubo menester despues bolver á ayunar o rebentar antes de salir por donde [+][26] havia entrado, pues solo los cañones pueden hazer coccion de balas, y solo los abistruzes pueden hazer digestion de hierros.

Philosopho: Lo que mas estraño es que haya quien fíe su ha-

zienda dessos glotones, pues siempre aprendí de los libros que quien abraça mucho aprieta nada, y hasta los adagios cantan que quien todo lo quiere, lo pierde todo.

De los Sciopodos escrive Plinio que tienen los pies mas anchos que la cabeça, mas que cada passo es un despeño; de donde conjecturo que quien aspira á dar mayores saltos de los que le concede el juizio, es fuerça que paren en trabucos sus arrojos, y en precipicios sus buelos.

De una vieja de Egipto relata Felino que dormia con un crocodilo al lado, imitando á los pueblos de la America Septentrional, que hazen gargantillas de serpientes, y á los Vruvayos pinta el Historico sin cabeça; desta suerte de monstruos se me representan essos accionistas, pues no teniendo cabeça algunos para governarse, duermen al lado de los crocodilos con descanso, formando galas de los aspides y adornos de los venenos.

[+]Ya aprendí que havia *entes de razon* de mis philosophos, mas hallo que los que me haveis propuesto, son entes sin razon. No dudo haver quien niega que ni en [+][27]
las potencias internas, ni en los entendimientos, pueden haver especies impressas, ni expressas, pero tengo tan impressas en el mio, y tan expressas, para el conocimiento deste negocio las que me haveis comunicado, que las he ya vintilado con ambos los méthodos de que se valen los metaphísicos para explicar la quiddidad de un sugeto o del compositivo que compone de las causas los effettos, o del analitico que resuelve los effettos en sus causas.

Mantengo sin embargo que, si llegara á verme en la consternacion dessos perros de Esopo que largan la carne por coger la sombra, me atreviera á convencer con la dialéctica mi confusion y á salir con un silogismo, (á que llaman los philosophos *Tridente*) de mi tormento.

Accionista: Cómo?

Philosopho: Desta forma: *Quien comptra está obligado á pagar; quien no tiene, no puede pagar á lo que está obligado; luego no está obligado á pagar lo que compra el que no tiene*.

Accionista: Gana tengo de reir, por ver que os quereís reír de mi, como si fuera bobo, sino es que os fundais en el refran de que[+]uno haze ciento. Aunque no proffesso philosophia, no soy tan estúpido que no divise ser falsa essa [+][28]
consequencia, porque si es ver-

dad la primera proposicion de que quien compra está obligado á pagar y infalible la segunda de que quien no tiene no puede pagar á lo que está obligado, ni por esso es real la consequencia de de que no está obligado á pagar lo que compra el que no tiene. Si en lugar de dezir que no está obligado, dixierais que no está apto, fuera cierto, aunque lastimoso; pero como la falta del poder no exime de la obligacion, poco le importa al deudor que no pueda para dexar de ser deudor: no pagará, porque no puede, mas no dexará de pagar porque no deve.

Mas porque confesseis que tambien los accionistas tienen sus silogismos, con mas verdaderas consequencias que las vuestras, y que no les faltan las sutilezas, industrias, y sophismas, que haveis exagerado, sabed que de los que se hallan en los ahogos que he encarecido, hay algunos (aunque viles) qué saben librarse con este argumento de los ahogos:

Quien compra, no está obligado á pagar lo que compró; yo perdí por haver comprado; ergo que no estoy obligado á pagar.

[+]*Philosopho:* Horrible fernezí, inaudito delirio, terrible disparate. No puedo negar que la consequencia seria mas incontrastable que la mia, sino fuera falsa y impenetrable la primer proposicion de que se deduze; por que vos assentais que el accionista no está obligado á pagar lo que compra, mas yo no penetro la causa de no estar obligado, pues no sé que haya Bartolo que lo libre, ni Baldo que lo defienda. [+][29]

Accionista: Esse es el busilís y emphasis deste negocio y para que reconozcais que en tales enredos no supo nada vuestro Thales, y que de vuestro Socrates no deveis aprender mas que á saber que no sabeis nada, os advierto que no fué solo Solon el que dió leyes, mas que hubo tambien un radiante sol en la ilustre Casa de Nassau, que se llamó Federique Henrique, el qual (por los prudentes motivos que le dictó su sutil ingenio) hizo establecer una pregmatica en estas Provincias que el que vendiesse acciones á tiempo largo, sin ponerlas en cuenta de tiempos al que se las comprasse, quedasse expuesto (por el delito de vender lo que no tenia) á que no se las recibiesse el comprador al plazo destinado; conque arrimandosse á este assilo (á que llaman hazer Federique por el[+]nombre del famoso principe que lo instituyó) cessaron las borrascas, pararon los assaltos, passaron las çoçobras. [+][30]

Philosopho: Absit! que importa que se queden con el dinero,

si se quedan juntamente con la infamia? Yo no llamo avanço á lo que es ignominia, ni aumento á lo que es oprobio. Que vale no arriesgar la hazienda si se pierde el alma? Poco le aprovechó à Adan el verse vestido, si se vió culpado; mejor le hubiera sido estar inocente y desnudo que pecador cubierto de pieles en que representó su muerte y de hojas en que escrivió su infelicidad. Ser como el pescado calionimo que tiene la hiel mayor que el cuerpo, mas es desdicha que gala. Anhelar siempre por el anillo de Giges para hazerse invisible por evitar desprecios, mas es-digno de commiseracion que de embidia.

Affirma Aristóteles que qualquier ente perfecto tiene potencia de obrar y de padecer, *Quodlibet ens perfectum habet potentiam agendi et patiendi*, pero quererse hazer imperfecto el ente por padecer lo que obró, mas es monstruosidad para lo horroroso que singularidad para lo plausible.

Tres cosas tiene qualquier cosa, escrive el propio philosopho,[+] que son: naturaleza, virtud, y operacion: *Tria sunt in qualibet re, videlicet natura, virtus et operatio*, [+][31] pero procurar un accionista lograr la naturaleza de su operacion para faltar en ella á la virtud, mas es atraer desdoros que encomios.

Si como este Federique queda rico, quedara honrado y pudiera dexar de quedar vergonçoso, quedando opulento, yo fuera el primero que lo imitara, aprovando la sentencia de Salomon de que las aguas robadas son dulces, y mas si son corrientes; y si los loicos dividen el genero en dos partes, *genero generalissimo* y *genero subalterno*, yo hiziera que fuera esso genero de juego genero generalissimo, tanto para los philosophos como para los mercaderes. Calumniara como falso el axioma philosophico que de nada no se puede hazer algo: *Ex nihilo nihil fit*, viendo que en este negocio podia de nada hazer tanto. Desluziera el aliento de Pedro Ramo que escrivió contra Aristoteles, pues desse arbol que haveis delineado me constituyera indubitablemente este ramo. Mas salirme colores á la cara sin tener colores que dar al retiro, y que el RETIRO que se fabricó en España para los Reyes haya de venir á servir en Holanda para los delinquentes, es idea que me embaraça[+] el entendimiento y me atemorisa el amago. [+][32]

Mercader: Tambien yo quisiera engolfarme en esse piélago, para que pudiessen bizarrear mis naves en competencia de la de Cleopatra con velas de purpura y remos de oro, mas siendo tan flaco

peon, acometer á essos *regimientos* para dar despues las cuentas del *Gran Capitan*, ni lo permite la consiencia, ni lo aprueba la honra, ni lo apoya el pundonor.

Accionista: Que pundonor, que honra, o que verguença es la que os suspende? poca experiencia teneis deste juego, pues imaginais que andan inquietos como Kain essos Federiques o que no hallan como la paloma de Noe reposo en sus buelos. Hombre hay (aunque señalado) que el mismo dia que lo haze, passea tan ayroso como si fuera gala la mortaja y talamo la plaça, pero como tiene bronzeado el coraçon y el semblante, no es mucho que ni este se averguence, ni aquel se lastime, quedando los acrehedores peores que Tantalo, pues ven el fruto de su dicha y, sin huírsele, no pueden cogerlo.

Acabad, acabad ya de ser tontos, y abrid los ojos, considerando que si el mal de muchos es consuelo del que lo padece, os podrâ servir de alivio el desahogo con que caminan algunos destos transformados,[+]para que si no os sucediere el negocio que desseais emprender, con el acierto que os certifica el brio no sean essos [+][33]
miedos remora de la empreza, ni essos temores verdugos del triumpho.

Como esta machina se descifra en un mar tan arriesgado como profundo, hazen cuenta los que se echan á nadar en él que en llegando el agua á la garganta no hay cosa como salvar la vida y agarrarse sin verguença de la primer table que les offrece la suerte, pregonando que la gala del nadar es saber guardar la ropa.

No faltan Ahabes que no se contentan con usurpar al pobre Naboth la viña, mas aun procuran apedrearlo y despues de tirar la piedra y esconder la mano le hazen tirar piedras como loco y ellos se quedan holgando sin atender mas que á su conveniencia, ni solicitar mas que su sossiego. Y lo mejor de todo es que algunas vezes no passan seis meses que los propios á quien llevan el caudal buelven á negocear con ellos, sirviendoles lo que llevaron de crédito para bolver á llevar lo que pretenden. Como tienen que perder, presumen que si bolvieren á perder, no dexarán de pagar á lo menos lo que tienen, y que como es tan fresca la llaga, no se ha de[+]renovar tan presto la herida; y aunque el refrancillo de *quien haze un cesto*, los condena, mas pueden los alientos que los adagios, y no hay obstaculo tan [+][34]
fuerte que pueda servir de parca á la confiança ni de tumba á la lisonja.

No digo que sea general esta alevosía, pues hay muchos que se

pegan á la pregmatica, obligados de la necessidad, por haver sobrevenido ruinas impensadas en el negocio; y otros que aun despues de vender la ultima alhaja para cumplir con su obligacion, satisfazen con el tiempo lo que les cercenó la desgracia de la puntualidad. Mas tambien conoció un amigo mio sugeto tan bizarro, que divertiéndolo de las tristezas que lo inquieta van por lo que perdia, empeçó á passearse por la casa, no para resucitar ningun muerto como Eliseo sino para enterrar muchos vivos y despues de media hora de soliloquios dió cinco o seis gemidos con un sonsonete que luego penetró ser mas alivio que solloço; preguntóle la causa del consuelo, pareciéndole haver sutilisado algun modo de contentar á sus acrehedores, y respondióle ser tan al contrario de lo que imaginava lo que él resolvia, que en aquel instante havia deliberado no pagar á nadie, pues importava mas su sueño que su credito, y su aumento que su honor. Os prometo que al+ contármelo disparé tal carcajada oyendo lo inorme de la propocion y lo insperado +[35] del scilencio, que no derramaron algunos mas lágrimas de pezar de lo que me saltaron á mi de risa.

Mas lo cierto es que hay muchos Sansones que con los enemigos en casa duermen, y muchos Jonas que en medio de las tormentas roncan y que si Adan, por conocer que quedava desnudo, se avergonçava, no falta en nuestro juego quien no se averguença por conocer que no queda desnudo.

Mercader: Ya veo que no es el diablo tan feo como lo pintan y creo que le van haziendo á nuestro philosopho cosquillas las noticias; yo á lo menos me resuelvo á dexar barcos y redes por abraçarlas, pues en tierra fundada de pescadores es razon que vamos á pescar todos y que en el rio rebuelto busque cada uno su ganancia.

Philosopho: Confiesso que essas *relaciones*, son mas gustosas que las que aprendí en la philosophia. Sé que Aristoteles affirma, *que el bien es difusivo y comunicativo de sí mismo;* con que es forçoso que ya que me lo comunicais, procuremos lograr unánimes tan gran bien, mas entender que dividiéndosse la *cantidad* en dos partes, *continua* y *discreta*, havia de dexar la discreta por pegarme á+la continua, es pedir peras al olmo, hablar de la mar, y discurrir ad Epheseos. Si entrare en el negocio, haré poco y seguro, pues si de las cinco metas que aplican +[36] los escolásticos á los engaños del sophista, es la primera la de la *Reprehencion*, y la de la *Negacion la*

última, no es justo que me obligue el juego á *negar* lo que devo para que me *reprehendan* por lo que usurpo.

Las partes del numero par dividen los aritmeticos en *numero superfluo, numero diminuto* y *numero perfecto;* con que si hasta agora elegí en las acciones el *diminuto*, os asseguro que si me embaraçare en ellas, será con el *Perfecto* pero jamas con el *superfluo;* porque si las propiedades de la *cantidad* son tres, y la primera es *que la cantidad no puede tener contrarios* (aunque las cantidades que haveis propuesto tienen los contrarios que haveis pintado) me acordaré de que teniendo el predicamento o cathegoria de la *accion* tres propiedades, de que es la primera *tener contrario la accion*, no es razonable que por la cantidad de las Acciones lleguen á serme contrarios los hombres, en llegando á serme contrarios los astros.

Tengo por indubitable que solo el diablo pudo haver introduzido la maldad que haveis descripto, o que supo mas que el diablo[+]quien la introduxo, porque si el demonio arruinó el mundo, ya fué dando una mançana, mas lograr el triumpho sin dar nada es alcansar victorias sin sangre y gozar tropheos sin trabajo. [+][37]

Que hallándosse estrecho Balan, castigué la burra, es enseñarnos que hasta un inracional deve sufrir los golpes de quien se halla estrecho, mas que pavoneándosse monarcha de todo un mundo Adan, atienda á usurpar á un árbol las hojas, para que le sirvan de adorno sus galas, o! embidia lo que puedes! o! vanidad lo que machinas! o! ambicion lo que ultrajas!

No puedo negar sin embargo que tengo impulsos de provar fortuna, sino hubiera tres valientes obstáculos que me impiden el arrojo.

El primero, embarcarme en una nave tan expuesta á los desaires de la fatalidad que cada viento es una çoçobra, y cada onda un naufragio.

El segundo, serme necessario entrar ganando por ser mi caudal limitado, para que en las perdidas que se offrezcan pueda pagar lo que deviere o quedar á lo menos con hazienda si fuere tan alevoso que me resuelba á quedar sin honra, mas sugetarme á que la primer vez que perdiere me llore luego infame, sin consolarme rico,[+]es vanidad el pensarlo y delirio el persuadirlo.

El tercero, parecerme indigno de un philósopho este trato, ademas que conociendo todos lo humilde de mi esphera, no havrâ [+][38]

(viendo que no empieço á recibir partidas en mi cuenta) quien se fíe de mis barbas, ni me passa por imaginacion el hallar quien me dé dinero como á Don Juan de Castro sobre ellas, sino fueren como las del Esculapio de Dionisio de oro o como las de Neron que, quitandoselas con navajas marchetadas de joyas, se consagraron despues á Jove Olimpico en redomas guarnecidas de perlas.

Si vos os atreveis á ser Perseo destas Meduzas, Theseo destos Minotauros y Edipo destas esphinges, desde este punto me entrego, affirmándoos que si *las especies de la vegetativa* (á que llaman los Philosophos *facultades ministrantes*) son la *atractiva, retentiva, digestiva* y *expulsiva*, para que sea *vegetable* el árbol que haveis solicitado plantar en mi idea, haré toda diligencia por *atraer* sus o pulencias, *retener* sus dulçuras, *digerir* sus pensiones y *expulsar* sus sombras.

Accionista: Sin tanto *iva, tiva*, y *siva* (que para mi son garatusas yalgaravias) os iré satisfaziendo vuestras dudas, porque conjecturo[+]que esse huebo quiere sal y que la dama que se empieça á mostrar atenta no está muy lexos de estar rendida. [+][39]

La primera del peligro se convence con que hay amarras que asseguran los estragos y áncoras que resisten las borrascas. Dad OPSIES y sabreis el limite de la pérdida, pudiendo exceder la ganancia á la fantasia y ser mayor aun el aumento que la esperanca.

Este mismo arrimo es pira de la segunda objeccion, porque aunque no entreis ganando la primera vez con los opsies, no arriesgais el credito, ni deslustrais el pundunor; porfiad á darlos á tiempo largo, y será rara desdicha si perdiéreis todo el caudal, antes de lograr un buen lance que pueda servir de fomentar algunos años el luzimiento, hasta que se muera el haca o quien la enseña; y como sobre estos opsies se giran las partidas y acreditan á quien los dá, tanto por la largueza con que los siembra como por la prudencia con que los destribuye, en viendo la vuestra, resacadlos para poderlos bolver á dar, con que parecerá que cada uno son diez, y andará la rueda con lustre y con gala y si fuereis tan infeliz que desacerteis todos los giros y empeceis á consideraros en *pelota* jugad con ella á las *faltas*, porque con la introduccion y frequencia[+]del enredo ya estareis en estado de hallar quien os fíe sobre las barbas (poniendo las suyas de remojo en quanto viere arder las vuestras y de aspirar á quedar opulento, en caso de quedar ignominioso). [+][40]

El tercero inconveniente de parecer incompatible ser philóso-

pho y accionista, no devea afligiros, porque sus ruedas son como los templos de los Egipcios, donde assistia todo genero de savandija y aunque en el de Hercules no entrava MOSCA, aqui hay infinitos Domicianos que para cogerla blasonan de ser Alcides y pocos tahures que para pescarla dexen de ser arañas en el veneno que arrojan y delgado que hilan.

Tambien yo fuí estudiante, con amagos de rethórico y assomos de predicador y no faltavan amigos que al leer los panegíricos con que aplaudí á los héroes de la Europa, me lisonjeavan con el titulo de Horpheo, aunque oy hay muchos que añaden Horpheo DE-LIRA. Persiguióme la Fortuna, picada de la constancia con que me opuse generoso á sus contrastes y luego me pronosticó el dulce epiteto de HORPHEO, que havia de venir á parar en este INFIERNO. Transforméme como Nabuco en Bestia y no ha un mes que me preguntó atónito un aficionado que Circe me havia trocado[+] en bruto? Desengañéme de lo poco que me serviria tener un ojo en tierra de ciegos, pues aunque fuesse Rey, lo seria de copas o de bastos y determinéme á navegar con la turba por no quedarme como espárrago en la playa; con que sumergido ya destas *olas* conque unos amenaçan, otros llaman, empecé á publicar que los libros son unos *cueros* y á affirmar que por esso puede ser que los antiguos cognominassen á *Baco Liber*, para advertir que hay si glos en que es lo mismo escrivir un *libro* que ser un *Baco*. [+][41]

Arrojé los *Platones*, reconociendo que no servian para los *Platos*, alcansando que si me desvelasse mucho en el *Escribani* comunicaria poco á *Durando*, deliberé atender á a *Platea* y á *Oronte*, y no aplicarme á leer otros ingenios ni otras digressiones que las de *Prospero, Fortunio, Fausto, Meza, Mascardi, Bocalmi, Bocacio, Carrillo, Calderon, Capon, Ambrosio, Trajano*, y *Pompeo*,[*] Para *componer* me pareció que harto tenia que componer en las differencias deste negocio; para *robar* (que es lo que usan los demas authores) no me falta comodidad en las acciones; para andar con *tomos*, tomos tienen de sobra estos divertimientos *puntos*, no faltan; de *capítulos*[+] no necessito porque no soy frayle; y al fin he conocido que solo las *comas* deste juego sirven de útil en este pays y de era en esta era. [+][42]

[*] *Nombres de authores que compusieron libros*.

Embárcanse para este nuebo mundo (no descubierto por *Colombos* sino por *Lagartos*) gente de diversas costumbres, de diffe-

rentes naciones, y de varios empleos. Arrójanse los philosophos para encontrar en estos Circos. lo poco que defiere el *moto animal* del *moto violento*. Aventúranse los geometras porque hallan en estas circunferencias algunas líneas de las que llaman los de su sciencia *inracionales*. Engólfanse los astrólogos, presumiendo divisar entre tantas estrellas la suya. Arrímanse los curiosos para aprender algo de los que saben tanta letra. Refina el poeta sus ficciones, el jurisconsulto sus sutilezas, el cabiloso sus enredos. Van los devotos á buscar contemplaciones, los penitentes arrepentimientos, y los pilotos alturas que exaltan, vientos que soplan y agujas que pican. Entra el barbero, adulándosse con que ha de hazer la barba á todos. Entra el cirujano para emplastar las llagas, para valerse de los parches en estas batallas y para acostumbrarse á no curar de primera intencion las heridas. Entra el çapatero,[+] jactandosse de que ha de meter á todos en un çapato. Entra el sastre para cortar [+][43] de vestir. Entra el escultor para ir haziendo el genio á formar hombres de piedra, porque algunos no sienten los ultrajes ni se encienden para las venganças. Entra el tahur á bruxulear su suerte, el amante á purificar sus traças, el soldado sus estratagemas, el herrero á traer yerros, el músico dissonancias y fugas, el arítmetico á hazer cuentas, el pintor perspectivas, lexos y sombras, el esgrimidor atajos para los revezes. Y finalmente, no se exime deste negocio ni el aulico para habituarse á la paciencia, ni el rústico para acostumbrarse á la desatencion, ni el Frances á la furia, ni el Inglés á la soberbia, ni el Turco al ruido, ni el Italiano al disfraz, ni el Flamenco á la flema, ni el Aleman á la arrogancia, ni el Polaco á echar piernas, ni el Español á echar votos.

Philosopho: Esto es hecho, manos á la obra, á Dios y aventura, y hagamos con la generalidad que sea perpetuo este juego; pues aprendí de mis philósophos que las cosas que no son universales no pueden ser perpétuas.

Solo observo que hablais en OPSIES sin explicar lo que sean, y que haviendo formado desse desassossiego un palacio encantado donde viven extáticos tantos modos de artifices, no incluís en el á[+]los medicos, con dolor de los Hipocrates, y quexa de los Avicenas. [+][44]

Accionista: Apuntais prudentemente, y os pido que opongais sin el menor escrúpulo quanto se os offreciere, porque me desve-

laré por desentrañar todo lo que pudiere serviros de advertencia, fruicion, y norte.

Dotores no faltan en la palestra en que se lucha mas con las lenguas que con los braços y tantos que muchas vezes he imaginado que introduxo Esculapio esta sciencia o que perficionó Galeno esta arte. Pregunta en sus *Bizarrias Academicas* el Loredano porque andan ordinariamente los medicos con barbas (aunque no lo preguntara en estos Payses, donde la mayor parte son lampiños) y responde que por jactarse de tener su sciencia un ramo de Divinidad, pues libra de las garras de la muerte á los enfermos, assegurando el Filino que *Ars medica et divinitus accepta est, et divinitus exercetur*, y siendo que los antiguos creían que las barbas eran un don precioso de los dioscs, certificando Ariano *Conveniens insignia deorum tueri et ea non abjicere*, hazen blason de lo venerable y alarde de lo celeste. Mas conociendo que en el siglo que corre se ostentan los médicos mas humanos que divinos, añade[+]que haviendo logrado la medicina de los adivinos su principio *Medicinae omnis exordium a Vaticinis habuit*, no dexan crecer las barbas por [+][45]
divinos, sino por los adivinos, nigrománticos y gitanos que suelen andar con barbas; y como en este negocio que os enseño es necessario adivinar para enriquecer, presumen que en gozando el nombre, posseerán la sciencia; en pavoneándose con la sciencia acreditarán el origen; en ilustrando el origen advinarán los successos y en adivinando los successos conquistarán las dichas. No hize sin embargo mencion dellos, porque entendiendo algunos tanto desto como de la medicina, matan el enfermo por errar la cura, y no quise entraros haziendo catálogo de los que desaciertan, sino de los que triumphan.

Llega una nueba que causa un parasismo á las acciones, flaquea el valor, tómales el pulso el médico, repara en que están turbias las aguas, vé el color del rostro entre confuso y asustado; apercibe por las aparencias que sea muerte lo que es desmayo y que son motos convulsivos los latidos, vende sobre la opinion, pegássele el achaque que es mas contagioso que peste, receta purgas, porque dessea que se vayan todos de cursos, no obra el remedio, porque[+]dá con una naturaleza robusta, opina que ha comido membrillos el restriñido, rabia de la resistencia, pasma de [+][46]
la oposision, porfía con la cañafístula, mana y ruybarbo, consigue quando mucho una ventosedad, conoce el paciente su complexion, toma una pipa

de tabaco, desházesse todo en ceniza, vasse todo en humo, serenanse los vapores, paran las seguidillas, passa la nube, bizarrea el sol, revive el precio, huye el letargo, coge desprevenido el vendedor y queda el póbre inocente en peor concepto que su mula por haver presumido que el reposo era tranzito, el resuello cirro y las viruelas pintas.

Tocante á los OPSIES, son unos premios o cantidades que se dán para assegurar las partidas, o conquistar los avanços, los quales sirven de velas para navegar felices en las bonanças y de ancoras para navegar seguros en las tormentas.

Están las acciones al presente en precio de 580; paréceme que por el gran retorno que se espera de la India, aumento de la Compañia, reputacion de los generos, reparticion que se promete y paz de la Europa, subirán á mucho mayor numero del que logran. No me delibero sin embargo á comprar partidas effettivas, porque[+]temo que si me faltaren estos designios, podrá alcansarme un despeño o sucederme [+][47]
un desayre. Llegome pues á los que me dizen que toman estos opsies, propóngoles quanto quieren por quedarme obligados á entregar cada partida á 600; hasta tal plazo, ajusto el premio, escrívolo luego en banco y sé que no puedo perder mas de lo que desembolso, con que todo lo que suben de 600. gano, y lo que baxan no me sirve de ansia para el juizio ni de inquietud para la honra ni de sobresalto para el sossiego; si llegando á 600, poco mas o menos, mudo de opinion, y penetro que no se halla todo tan pomposo como se entendia, vendo las partidas sin peligro, porque todo lo que baxan es ganancia, y como el que recibió el dinero está obligado á entregarmelas al precio acordado, aunque suban dél, no puedo sentir otra perdida que la del opsie, ni llorar otro castigo que el del premio. El propio modo de negocio puedo hazer (girandolo al contrario) si me inclino á que han de baxar acciones, dando entonces los premios en lugar de entregar á recibir y atendiendo sobre ellos mi Fortuna, o comprando en medio del tiempo, sobre ellos; y muchas vezes hago differentes giros[+]con acierto y el que los toma los gana en lleno al plazo destinado, aunque siempre los lleva con su riesgo y los athesora con su susto. [+][48]

Llamaronle los Flamencos OPSIE, derivado del verbo latino *Optio optionis*, que significa *Eleccion*, por quedar á eleccion del que lo dá el poder pedir o entregar la partida al que lo recibe, y

siendo que el famoso Calepino deduze *Optio elegir* de *optando dessear*, aqui se ilustra con propiedad la ethimologia, pues dessea el que desembolsa el premio elegir lo que mas convenga, y en falta siempre puede dexar de eligir lo que dessea.

Philosopho: Escriven los naturalistas haver un pecezillo de color de clavel de tan linda vista que parece flor y tan ligero que parece pluma; fluctua en qualquier borrasca, aunque previene por natural instinto la tormenta; nada á la orilla, coge entre las garras una guija que le sirve de lastre y resiste gallardo las tempestades, burlandosse seguro de las çoçobras. Por lo que me haveis representado, creo que viven como este pez los accionistas, expuestos con ligereza á qualquier peligro y sugetos con facilidad á qualquier ultraje; mas como les pueden servir de guijas essos opsies y de lastres essos premios, os prometo que sabré prevenir los diluvios[+] en las orillas y rebatir las olas en las playas. [+][49]

Mercader: Resueltos ya á exercitar las armas, será razon que oygamos quien fué el Marte desta milicia, y que ya que sabemos el ORIGEN del negocio, sepamos tambien el INVENTOR del juego.

Accionista: Esse es un vasto occeano que no ha havido jamas ningun Palinuro que lo surque ni ningun Thiphis que lo sonde.

Mas para que no quede sin alguna satisfacion el anhelo, recopilaré á lo menos las opiniones para que realcen vuestros juizios los apoyos.

Los escriturarios affirman quo lo pudo haver inventado Job, enseñando á sus sequazes á tener paciencia en las injurias al verse rodeados de algunos calumniadores que pican mas que sarna, con que les es preciso tomar las tejas para lisongear las llagas, considerando que de tejas abaxo no tienen otra esperança que los mantenga, ni otro empleo que los exalte.

Los eruditos certifican que lo inventó Absalon en el tiempo que relata el Cronologico Sagrado que se oponia al padre y que robava coraçones; pues hay algunos que aprendieron del á hazir la ocasion por los cabellos y otros que lo imitaron en cogerlos la desgracia[+]por los ayres.

Los zelosos entienden que lo inventó Lucifer, engañando á los tahures con prometerles que competirán con Dios en hazer algo de nada. [+][50]

Los predicadores opinan que lo inventó Balaan, o porque haviendo sido tuerto no hazen algunos en él cosa á derechas, o por-

que hablan en el algunas burras, o porque lo frequentan muchos prophetas falsos, o porque les sale á muchos por la boca lo contrario de lo que intentan, mas lo cierto es que exceden al tirano los ministros, pues Balaan queria maldezir á otros por dinero y ellos no solo maldizen por dinero á otros, mas aun se maldizen á si mismos, porque todo son juramentos, y todo votos, sin ser de castidad ninguno.

Los Quixotes defienden que lo inventó Sancho Pança, o por haver muchos en él que en viéndosse con dos ducados, luego creen que goviernan dos insulas, o porque sirven como Sancho á un loco que combate con molinos de viento, o á la Fortuna que es mas loca de lo que era el gracioso heroe de la Mancha, o por la Pança que hazen inchandosse los que lo tratan en conociendo que les sopla[+]bien la dicha o que los alienta bien la suerte. [+][51]

Los curiosos escriven que lo inventó Palas por ser negocio que nació differente de los otros, con que es un juego extravagante, un juego inaudito y un juego monstruoso; los demas ocupan ordinariamente el vientre, porque los introduze la necessidad del sustento, mas este salió como Palas de la cabeça, porque todo son industrias, todo sutilezas, y desvelos todo.

Los desesperados publican que lo inventó el rey que rabió, porque todo son en el rabias y mas rabias, disgustos y mas disgustos, pezares y mas pezares; si el que compra algunas partidas vé que baxan, rabia de haver comprado; si suben, rabia de que no compró mas; si compra, suben, vende, gana y buelan aun á mas alto precio del que ha vendido; rabia de que vendió por menor precio: si no compra ni vende y ván subiendo, rabia de que haviendo tenido impulsos de comprar, no llegó á lograr los impulsos; si van baxando, rabia de que, haviendo tenido amagos de vender, no se resolvió á gozar los amagos; si le dan algun consejo y acierta, rabia de que no se lo dieron antes; si yerra, rabia de que se lo dieron; con que todo son inquietudes, todo arrepentimientos, todo[+]delirios, luchando siempre lo insufrible con lo feliz, lo indomito con lo tranquilo y lo rabioso con lo deleytable. [+][52]

Los nauticos pregonan que lo inventó Neptuno (aunque no imitan en los concursos el scilencio de sus pezes, sino el estruendo de sus borrascas) o ya por hospedar en sus entrañas tantas CONCHAS, o ya porque, estando la mar de leche, hasta las espumas parecen plata o ya porque entre sus ondas se sumergieron de tan-

tos Aristoteles los juizios y de tantos Crates las haziendas, o ya porque hay en su centro muchas sirenas que matan quando cantan y muchos Cisnes que cantan quando mueren.

Y en conclusion, los mithologicos presumen que lo inventó Mercurio que es el nombre que dán los chimicos al azogue, por el desassossiego con que viven los accionistas, ademas de haver sido esta fabulosa deidad, protectora de los robos, como experimentó Vulcano en sus armas, Venus en su cinto, Apolo en su ganado, y Argos en su Io.

Authoriza este dictamen el tenerlo los poetàs por dios de las mercaderias, por cuya causa se celebravan en la isla de Candia (que era el emporio de los mercaderes) los juegos mercuriales, llamando[+] los astrologos mercuriales á los mercaderes. Pero lo que acredita mas este capricho es haver en este juego [+][53] muchos ambiciosos que no se contentan con tener alas en los pies como Mercurio para bolar baxo como Dedalo, mas aun aspiran como el mismo Mercurio á tener alas en la cabeça, para remontarse á las espheras, desluziendo la singularidad de Faetonte en los incendios. Las propias armas de Mercurio se los pronostican o censuran; pues constando el Caduceo de un ceptro rodeado de dos[*] serpientes, no se satisfazen con ser monarchas, mas aun pretenden ser eternos. Agrádales el ceptro como á Adan, mas excítanlos las serpientes como á Adan á ser mas de lo que pueden, para llegar á ser despues menos de lo que son, porque los Alexandros que solicitan ser divinos paran en ser mortales y los Nabuchos que anhelan á ser dioses, paran en ser Brutos.

[*] *La Serpiente era simbolo de eternidad entre los Egipcios*.

Mercader: Paréceme que es tiempo de retirarnos, pues la demasiada miel estraga si la moderada aprovecha. Poco le sirvió á Xerxes haver llevado 1207 naves contra las 180 que tenia Grecia, si no era capaz el golfo de Salamina mas que de 180; con que no[+] siendo sufficiente mi rusticidad para digerir de una vez tantos regalos, será mejor que queden para otro concurso tantas viandas. [+][54]

Hasta el relox nos advierte ser justo que vaya dando horas el congresso, ya que haviendo girado el sol á iluminar otro emispherio, nos excita á guardar para ocasion mas oportuna el exercitar lo que nos haveis delineado tan claro como el sol.

Conozco que en este juego, se necessita de abrir los ojos y creo que no es coyuntura de abrirlos quando me está persuadiendo el

cansancio á cerrarlos. Dexemos el hilo del discurso para mañana, y bolverá á cobrar nuebos brios el juizio para entrar en este laberintho con este hilo.

Confiesso no hallarme apto de conservar en la primer lecion tanta machina, tanta novedad, y tanto enredo, que me tiene arrobado el entendimiento y robado la comprehencion. Consultemos con la almohada nuestro intento, y durmamos sobre ello, que hartos inconvenientes presumo que tiene para obligarnos á cerrar los ojos á los obstáculos; y si havemos de entrar en un negocio en que se pierde el reposo, es razon que nos despidamos del descanso, imitando á Dios que antes de sacar de Adan quien le havia de[+]quitar el sueño, permitió que lo rindiesse el letargo. Si el sueño es hermano de la muerte y no puede durar la vida sin el sueño (siendo [+][55] bien admirable la ponderacion de que el hermano de la muerte sea padre de la vida) bolemos á ensayarnos á la muerte que nos haveis dibujado para que passemos alegremente con la vida que nos haveis descripto.

Philosopho: Yo siempre me acomodo al gusto de los amigos, y mas teniendo ya perludios de compañeros. Licurgo instituyó ciertos juegos que servian de alivio á los affanes y antes de investir con denuedo á los contrarios, ordenava que le sacrificasse con musica á las muzas. Plinio aconsejava al sobrino á descansar despues de comer un rato para que al despertar le pareciesse nuebo dia la tarde y pudiesse renovar con mas vigorosos alientos el estudio, *Et quasi altero die, studebat ad caena tempus*.

No contradigo engazar con el desahogo el desvelo y solo siento que enseñandome la philosophia ser una de las cinco especies de la *Cantidad continua*, la de la *Superficie* no haya apercibido hasta agora mas que la *Superficie* dessa *Cantidad continua*.

Los Logicos me prueban que la *Division* se haze de dos modos[+]de los quales es la de la *Negacion* la primera, con que yo *negara* con acerrimo affecto la *Division* [+][56] que solicitais hazer desta conversacion curiosa si no fuera que los mismos philosophos escriven que los ojos caliginosos que assistieron largos años en lo opaco no pueden resistir improvisamente al sol los rayos, bástales gozar los resplandores; y como los nuestros están tan acostumbrados á las sombras, no es mucho que nos contentemos esta noche con los reflejos.

De la muger de un príncipe de Venecia, relata el Sabelli que

hazia coger todas las auroras el rocio de las flores, para que de gota á gota se formasse un baño que le sirviesse cada dia de remedio y cada hora de regalo; hid destilando gota á gota essos documentos que yo espero formar un estanque dessos cristales.

Accionista: Basta de lisonja, y prevenid los bucaros o jarros, para la primer vista, porque determino llevaros á la fuente de la YNDIA de que escrive Phocio que el licor que se saca della en cantarillas se convierte en oro.

Admíranse los ignorantes de que imprima Pomponio Mela haver una fuente en las Fortunadas que el que bebe della muere de+risa, mas yo os asseguro que en la Fortunada Fuente á que pretendo conduziros, halleis tales extravagancias, +[57] tales embelecos, y tales encantos, que os parezca poco haverse muerto de risa Philemon, de ver comer á un asno los higos. Si el author que comentó la Ciudad de Dios apunta que bebiendo un burro á la margen de un rio en que reverberava la luna, al padecer esta improvisamente un eclipse, imaginaron algunos necios que se havia tragado á la luna el burro y al assentarse en Pistoya un jumento en la silla del magistrado se pronosticó que havia de assentarse en la silla algun jumento, no entiendo que podreis detener las carcajadas al mostraros que suele haver en este juego algunos asnos que comen los higos comprados para los philosophos, algunos burros que tragan las lunas destinadas para los Endemiones y algunos iumentos+ que ocupan los doseles reservados para los letrados. +[58]

FIN DEL DIALOGO PRIMERO.

Confusion de Confusiones.
Dialogo segundo.

Confusion de Confusiones.
Dialogo segundo

Accionista: Buenos dias cavalleros! creo que basta de sueño, si no es que quereis imitar á Epimenides que durmió sin despertar cincuenta años. Mirad que no deve dormir quien tiene enemigos y que es preciso en siendo accionista tener contrarios. Sabed que aunque Dios amanece para todos, unos se levantan quando el sol gallardea ayroso entre luzes, otros quando parece que se offusca ayrado entre sombras, con que si los primeros gozan los explendores, los ultimos padecen los eclipses.

Philosopho: Prudente estubisteis ayer en opinar que inventó Mercurio este juego, porque haviendo escrito Philostrato ser la palestra hija de Mercurio, no cesso en toda la noche la fantasia de luchar absorta en una palestra, donde no faltan *Compañias* para los esquadrones y *Regimientos* para las batallas; y si durmiendo Epimenides soñava en la gruta de Jove que formava differentes[+] dialogos con la verdad, yo no paré de soñar que texia diversos discursos con la mentira: ya llegaba una nueba con que bolavan las acciones á las espheras, ya sobrevenia otra con que se despeñavan á los abismos, ya me jactava poderoso, y a me llorava miserable ya me hazian ellos Federique á mi, ya se lo hazia yo á ellos; y finalmente conocí hasta en sueños con quanta razon certificasteis haver inventado el Rey que rabió este enredo, porque hasta con los delirios de la imaginacion rabiava de no haver comprado en viendo que subian yrabiava de no haver vendido en viendo que baxavan. [+][61]

Mercader: Como se acabó el razonamiento de ayer con tanta brutalidad que todo paró en asnos, burros, y jumentos ni hubo fantasma que no me ocupasse esta noche el cerebro, ni animal que no me atormentasse esta noche el juizio. Havia leído esta semana la mayor parte de la Escriptura Sacra y como á los sueños intituló Nemessio *Dislates de la fantazia*, mesclaron con barbara frenesia lo devoto con lo humano y lo divino con lo moral.

Ya me fingia Santo y soñava como Jacob que via una escala que llegava de la tierra al cielo, por donde subian unos y baxavan+otros y lo aplicava analógicamente á las acciones, ya postradas por tierra, ya remontadas á las nubes, subiendo unos en los aciertos, baxando otros en los infortunios. +[62]

Ya me considerava rey y soñava como Pharaon que unas bestias se tragavan á otras.

Ya me imaginava casto; y soñava como Josseph que se me rendian las espigas para tributarme el grano y que se me humillavan las estrellas para presentarme los resplandores.

Ya me creía delinquente y soñava una vez como el copero que sacava el jugo de las uvas; y como el panadero, otra que me robavan los cuerbos de sobre la cabeça los panes.

Ya me pavoneava sabio y soñava como Salomon que me davan á escoger entre riqueza, honra y sciencia y que era opuesta á la suya mi eleccion, pues conociendo no ser la sciencia aqui de util para mantener la honra, me fué forçoso pedir atento la riqueza.

Ya me presumia como Daniel metido entre leones con que me aparecian ciertas fieras que aun tenian mas de monstruosas que de inracionales.

Ya me confessava bruto como Nabucho y como me descifrasteis+en un arbol essa Compañia, me offrecia la idea un arbol que hazia sombra á todo el mundo, abrigando tan innumerables Animales debaxo de su sombra. +[63]

En fin yo apercibí que se me havia metido algun demonio en el cuerpo y que como mi roncar no devia de hazer tan dulce harmonia como David con el harpa, no me salia como á Saul del cuerpo el demonio, con que todo era dar lançadas, traçar persecuciones, sentir desassossiegos, huir por valles, correr por montes, saltar por cuebas, llevándome unos la redoma, otros la lança, y todos la capa.

Philosopho: La experiencia nos enseña que el que mira en el agua turbia su imagen, se le representa la imagen tan turbia como el agua; tenemos ocupado el entendimiento con los embaraços de las acciones; con que no es mucho que no soñemos mas que en embaraços: hállasse empañado el espejo, y reverbera conturbada la efigie. Pero dexemos estos disparates de la imaginacion y sepamos (si no os sirviere de molestia, accionista amigo) con que nuebas suben las acciones y con que nuebas baxan, para que nos

pueda servir la advertencia de Norte á la empresa y de calamita el triumpho.

Accionista: Esse es un nudo tan indissoluble que no hay espada+de Alexandro que se areva á cortarlo, pues hazen las acciones tal alarde de tener algo de +[64]
divinas que quanto mas se discurre en ellas menos se entienden y quanto mas se sutiliza mas se yerra. No hay cosa como comprar o vender á ciegas, hazer poco, armar de paciencia, y si se perdiere al plazo, pagar la differencia (á que llamamos *Surplus*, que significa en frances *la demasia*), y prolongar las partidas, siguiendo constante la opinion, si no se entremetiere alguna novedad importante en medio; que con esso ni me pueden obligar á negociar por necessidad, sino por eleccion; ni puedo dexar de lograr un dia o otro la coyuntura, pues son las acciones como los dos theatros de Cayo Curion que en lo mejor del juego dava una buelta el edificio y se hallaban colgados en el ayre los circunstantes, mudando con tan improvisa velocidad las scenas que ya se trasformavan las tragedias en festines ya se trocavan los thalamos en piras.

Usavan los antiguos en las medallas gravar de un lado un Alcibiades, de otro un Esopo, de una parte un buey, de otra una Minerva, de aqui un Capricornio, de allá un Augusto y haviendo intitulado Tertuliano (como vos mismo me enseñasteis) al mundo+elemental, *Mutationibus corporatum*, cuerpo amassado de mudanças, no puede haver mejor geroglifico de las acciones que este mundo ni mejor retrato +[65]
de los accionistas que estas medallas: á cada punto se mudan, á cada momento se truecan, á cada instante se transforman; de aqui un joven bizarro, de allá un philosopho horrible; desta parte la inracionalidad, de aquella la sciencia; de un lado un Cesar, de otra un monstruo.

Mas para que no presumais que no tiene fundamento el no poderse hazer ningun fundamento de la aparencias, sabed que tienen las acciones tres estímulos para subir y otros tres para baxar: *El estado de la India, la dispocision de la Europa y el juego de los accionistas*. Por esso no aprovechan muchas vezes las noticias, porque toman para otra parte las *corrientes*.

Desvélasse el accionista agudo por tener correspondencias en la Yndia, para que le puedan avisar por Ingalaterra, Halepo o qualquier otra via, si gozan allá la tranquilidad que se dessea, si están avançados los empleos de la Compañia, si fueron favora-

bles los negocios que hizo en el Japon, en la Persia, y en la China quantas naves salen para la patria, si traen gran carga y si viene[+]mucha especieria y aunque estas dependencias son muy difficiles de alcançar, ya ha succedido no ser tan difficiles [+][66] de conseguir y sin embargo de tenerlas no andará discreto en fiarse dellas para negociar demasiado el que las tubiere, porque si abraçare mas de lo que permitieren sus fuerças y se riyere del consejo de Seneca de no hazer la meza mayor que el vientre, es preciso que se eche con la carga y que cayga el mundo de las espaldas que no fueren de Atlante.

Doy que las nuebas sean buenas y reales (las quales no se pueden saber de cartas particulares mas que por conjecturas) y que las reciba en tiempo oportuno el que las solicita, falta llegar en paz las Naos y que del aviso á la partida no sobreviniesse algun accidente que pueda deslustrar toda esta pompa y contrapesar á toda esta felicidad, porque ya vimos frustrarse las esperanças, pereciendo á vista del puerto las naves.

Mas concedido tambien que todo lo que toca á la Yndia luzga dichoso, ha menester especular como se contiene la Europa, si hay armadas que nos causen algun recelo, si hay alianças que nos ocasionen algun sobresalto y si hay dependencias que nos obliguen á algun empeño; por esso havemos visto en muchas ocasiones comprar[+]unos por las nuebas de la Yndia y vender otros por las confusiones de la Europa, que con ellas faltan las seguridades de los retornos [+][67] y crecen los gastos con las imposiciones y aunque hay maravillosas inteligencias para penetrar los masreconditosintentos de los principes (sin ser su conquista como la de Babilonia que despues de saqueada no se supo en tres dias en los arrabales de su ruina) o se mudan las resoluciones, o se disfraçan los designios.

Mercader: Y en esta variedad de opiniones y differencia de combates, qual es la mayor prudencia?

Accionista: Inclinar hacia donde echa la corriente y seguir las olas quien pretende que le baylen delante las aguas.

Philosopho: Y con esto basta?

Accionista: No; porque como al mismo passo que hay gente de especulacion que compra, hay gente de especulacion que vende, no puede haver siempre consequencia infalible ni juizio indubitable.

En Piza hay una torre tan artificiosa (de quien dixo el invicto

Carlos Quinto que no tenia otro deffeto que no estar en una caxa para que la raridad sirviera de mayor gala al prodigio) que de qualquier lado que se mira, parece que cae para aquel lado; assi[+]son las acciones para el ingenio mas desapassionado; si se ven por la parte de los que venden, parece que se precipitan, si por la parte [+][68]
de los que compran, parece que se remontan, y de qualquiera parte que se contemplan, parece que inclinan para aquella parte; con que confirmo mi axioma de no poder haver en ellas otra habilidad que cerrar los ojos y executar lo primero que viniere á la boca, porque ya hubo tiempo en que en la furia de la guerra subieron á las nubes y perdiendosse algunas naves de la Yndia bolaron á los cielos. Parécense al pez que nada contra las ondas al contrario de los demas pezes y á Diogenes que caminava en el theatro hacia atras para andar al revez de los demas hombres. Y no obstante las tenebrosidades del arbitrio y recondito del acierto es forçoso resolver á lo que tubiere mayores vislumbres de victoria, porque al hombre no le toca mas que eligir y á Dios el favorecer.

En un combite que hizo Neron ordenó que saliessen repentinamente quatro leones para devorar á los combidados; arrojáronse á ellos y fué gracioso espectáculo para el tirano ver como huian, esclamavan, procurando unos salirse, otros esconderse, y todos[+]desesperarse, hasta que considerándolos en la mas ansiosa furia del temor, les hizo ver que no tenian dientes ni uñas las fieras con que [+][69]
devian causar mas risa que lastima los assaltos. Llega una nueba impensada á la rueda de los accionistas, creen algunos á primer vista que cada circunstancia que se inventa es un leon para rendirlos y una fiera para devorarlos; huyen de las acciones, desesperan de la ganancia, esclaman por el engaño y al cabo vienen á averiguar con tanta verguença como pena que los dientes se passaron á los mormuradores y las uñas á los ambiciosos, con que no hallan pies ni cabeça á lo imaginado y quedan sin pies ni cabeça en lo vendido.

De Demophoon criado de Alexandro se relata que, puesto al sol, temblava de frio, y assentado á la sombra sudava de calor. No puede haver extravagancia mas propia con que representar lo ininteligible de las acciones que este portento, pues con lo que es tan claro como el sol tiemblan y con lo que están obscuro como la sombra, sudan; con los resplandores muchas

vezes se desaniman y muchas con las tinieblas se alientan.

Por prodigio narra Arreteo que un melãcolico sanó de sus delirios al ver con affectuosa atencion á una donzella, pareciéndole[+] maravilla servir de cobrar el juizio á un loco lo que haze perder á tantos discretos el juizio. Poco se admirra destas [+][70] raridades si experimentára á cada punto en las acciones estas diferencias: ya caen como Anacreonte por una passa o como Fabio por un pelo y ya dán en alimentarse como Saturno de las piedras y como Mitridates de los venenos.

No es juego de Damas nuestro juego, en que no se salta de casa negra á casa blanca; porque en un punto vemos passar de las luzes á los horrores y quedando unos en blanco, otros negros, y muchos escuros; barrajarse las casas, confundirse las órdenes, soplarse las tablas; antes parece Axedrez en que siguen las piessas extraordinarios rumbos, ya graves, ya fugitivos, ya descompuestos, ya retorcidos, ya pausados, y atendiendo cada una á su designio para procurar lograr cada una su triumpho; unas caminan, otras corren, estas atraviessan, aquellas saltan, y todas comen.

Conduxo el victorioso consul Marco Valerio á Roma de los despojos de Catania un relox de sol, que en lugar de servir de apuntar las horas á los ciudadanos, hallaron al cabo de 90 años que no les havia servido mas que de embaraçar los tiempos[+] y subvertir las estaciones; apuntava la sombra las 6 y eran las 8; señalava las tres [+][71] y eran las 12; con que en mi vida vi mas expressivo simulacro de nuestro enredo (que parece un relox en que todo son lineas y rayas como si fuessen circulos magicos) que el deste celebre tropheo de los Romanos; apuntan las nuebas dever valer las acciones 1000 y ellas se obstinan en valer 500; buelven á mostrar las sombras el numero de 400 y ellas á subir, mirando como Neron de la torre de Tarpeya el estrago de la patria para reirse de los destroços y burlarse de las ruinas.

Un dia son como Jorge Epirota que llevándole á enterrar la madre nació en el ataud; otro como el Fenix que despues de muerto renace de la pira; con que quando tienen vislumbres de que las entierran gozan en la misma urna el natalicio y quando dan á entender que espiran, rejuvenecen con mas vigorosos impulsos de la tumba.

Y finalmente, assi como el Asvestino era una especie de lino

de que se hazia cierta tela que en el fuego no se abrasava, antes purificava en las llamas su blancura y se limpiavan sus manchas en las ascuas y assi como Antigono Caristio affirma haver visto[+]una sal que echada en el agua saltava y arrojada en el fuego se deshazia, son las acciones exquisitas en las variedades y fuera de toda [+][72]
comprehencion en los effettos; quando parece que se devieran deshazer como esta sal, saltan; quando parece que hubieran de saltar, se deshazen: quando tememos que se quemen como este lino, tenemos aparentemente nueba çarça que no la consumen los ardores: y quando presumimos que se convierten en ceniza, buelan las manchas y gallardean los candores.

Hay tiempos en que basta una piedra para derribar esta estatua y un David para rendir este colias; y hay otros en que no basta una armada contra este Cinegiro ni un exercito contra este Oracio.

Ya les haze mal un LIRIO, ya no las muebe un LEON ya desprecian un ELEFANTE, y ya caen como paxaros en una LIGA.

Hubo coyuntura en que la patada de un grande hizo abrir por simpathia aqui la tierra en cuya voracidad se hundieron muchos Korés y se despeñaron muchos Cursios y no faltó conflicto en que por calar el sombrero un principe se precipitó nuestra hazienda, apercibiendo los tahures que eran perludios de perder[+]la libertad, de que es geroglífico un sombrero. Mas que mucho es que en las tormentas [+][73]
suelan subir á las nubes, si siendo mar, es muy propio deste monstruo sublimar las olas en las borrascas y erigir las naos en los naufragios?

Estas extravagancias y formidables accidentes de las acciones, reconociendo los mas doctos tener tantos cambiantes como el pulpo, tantos visos como el camaleon, tantos methamorphosis como Protheo, tantas mudanças como Acheloo y tantas transformaciones como Vertumno, han introduzido algunas maximas en los jugadores, que si no fuessen tan repetidas no dexarian de ser discretas.

La primera es *que en acciones no se deve dar consejo á nadie*, porque donde está encantado el acierto, mal puede luzir ayroso el consejo.

La segunda *que no hay cosa como ganar y arrepentir*, porque de una anguilla que quando menos se imagina, se desliza, es pruden-

cia gozar lo que se puede, sin esperar estabilidades de la ocasion, ni constancias de la Fortuna.

La tercera, *que los avanços de los accionistas son thesoros de duendes*, porque ya son carbuncos, ya carbones, ya diamantes, ya guijas, ya lagrimas de la aurora, ya lagrimas.

La quarta, *que el que solicita enriquecer en este trato es necessario tener paciencia y dinero*, porque como hay tan poca firmeza[+] en los precios y menor fundamento en las novedades, quien sabe tolerar los golpes, sin pasmar luego [+][74] en los contrastes, siendo como el leon que en los truenos responde al cielo con rugidos, y no como la cierva que mueve absorta con los truenos, es preciso que esperando vença y que teniendo dinero para esperar, gane.

Estas mismas alternaciones obligan á ser ridiculos á muchos, governándosse unos por sueños, otros por agueros, estos por ilusiones, aquellos por caprichos, y innumerables por chimeras.

Mercader: Pareceránse los que andan en estos embelecos á los Quaquers de Yngalaterra, que entiendentener en el cuerpo un espíritu que les habla, con que todo son despropósitos, todo repentes, todo locuras, todo elevaciones, todo disparates: venderân sin saber porque motivo, comprarán sin saber porque causa, y acertarán o errarán sin saber porque razon; presumirán que se lo persuade el espiritu y el espiritu será á vezes como el de Ahab que engaña o como el de Saul que enfurece.

Accionista: Es tan infalible lo que conjecturais que soñó uno con la estatua de Nabucho y vino corriendo á vender acciones,[+] vozeando que si á la estatua de Nabucho havia derribado una china, le queria significar el sueño que el negocio [+][75] de la CHINA estava perdido para la Compañia, y que, en llegando las naves, havia de caer este promontorio y fenecer este colosso.

Soño otro con el incendio de Troya y deshizosse en ventas, haziendo este discurso: el incendio de Troya fue por Elena, hay ocasiones en que nuestras naves tomanla Elena quando parten de Batavia para la patria, si combatidas de las tormentas no pueden doblar el Cabo, con que me quiere representar la Fantasia, que han de padecer naufragios los navios, trayendo una nueba que sirva de Etna para las acciones y de Mongibelo para los accionistas.

La supersticiosa antiguedad creyó que una liebre fué pronostico de que havia de huír Xerxes del exercito; el parto de una

mula, auspicio de la esclavitud de Babilonia, una victima sin coraçon anuncio del parricidio de Cesar y dos serpientes negras vaticinio del exterminio de los Romanos. Destos propios modos de desatinos se introduzen entre estos bobos, sin considerar que no tiene dependencia una consternacion de una liebre, una desdicha de una mula, una muerte de un holocausto y una ruina[+] de una culebra.

Entra uno perplexo en el Circo, batalla con las ideas, sin saber qual sea la que [+][76]
lo abusa, o qual lo que lo sublima, assáltalo de repente el espíritu y *vende los Kirios* (que es termino de accionistas, no alcansando ninguno lo que signifique el termino) sin otro azicate que haver visto correr por el cielo alguna nube o passar por la calle alguna tumba.

Introdúzesse en la palestra otro mantenedor con el ansia de conservarse mantenido; vacila sobre lo que conviene elegir para su aumento; muerde las uñas, desuella los dedos, cierra los ojos, dá quatro passeos á que ilustran quatro soliloquios; arrima la mano á la mexilla como si tubiera dolor de muelas, buelve á poner, como si meditara, un dedo en lugar de la mano; ráscasse la frente, acompaña con una tos misteriosa esta dança, como si fuera instrumento deste acierto; quando sin causa, sin fin, y sin gracia, rompe con una impetuosa integridad por el concurso, dá con una mano una castañeta, con otra una higa, y comiença á tragar acciones como si fueran natas, comprando *á resto abierto* (que es lenguage de nuestros tahures) quanto halla, recogiendo quanto[+] puede, feriando quanto topa; sin otro
punçon ni otro apoyo que haverle llegado el eco de un clarin sonoro al oydo, y [+][77]
aplicándolo á fiesta y á gusto, offrecer materia á la curiosidad para que sutilize no menos erudita que curiosa, que si tiene su trompeta el juizio, tambien logra su trompeta la locura.

Llégasse otro muy dissimulado á la rueda como si estubiera esperando sossegado la influencia; dále improvisamente el frenesí y empieça á disparar partidas sin otro incentivo que haver agarrado los botones de la casaca entre los dedos y hallar que elnúmero de los cogidos era nones: conque, si gana, queda estimando cada boton como boton de rosa y, si pierde, queda aborreciendo cada boton como boton de fuego.

No dexan de encontrar los especulativos algun arrimo para defença destas monstruosidades, sutilisando las razones de subir

algunas vezes las acciones en las çoçobras y de baxar en las bonanças. Por antiparistasis bien saben los eruditos que cobran mayores alientos los contrarios y que, quando batalla el ayre con las llamas, bizarrean con mas igniferos vigores las centellas, por cuya razon tomó Jacomo Cacia por empreza el fuego combatido del viento, poniendole por motte *Vim exvi*, y el famoso[+]Lodovico Ursino *contraria juvant;* como temen el rendimiento, aplican mayores desvelos para la victoria, pues [+][78] donde es inevitable la batalla, se hazen mayores esfuerços para el triumpho.

Succede estar en calma las acciones por no haver zefiros que las lisonjeen ni aquilones que las molesten, logran desta tranquilidad, aunque no avançan mucho en el viage (como ciertas estrellas que nacen vecinas al polo antartico que ha sesenta siglos que se mueben con incessable giro sin haverse podido aun exaltar á nuestro orizonte) con la esperança de que al primer viento favorable entrarán festivas en el puerto. Offúscalas súbitamente una nube que indica tempestad, alégranse los que han vendido, conjecturando por las obscuridades los destroços y acuden como rayos los que han comprado á oponerse á esta inundacion y á rebatir este ultraje, imitando á Eneas que al encontrar a las puertas del infierno un esquadron de harpias, hidras y centauros, sacó brioso la espada, sin que se postrasse al miedo el valor, ni que deslustrasse el cuydado á la intrepidez; dura la escaramuça, y al fin quedan en mucho mayor precio del que estavan antes de la niebla, porque los que sin recelo no pensavan[+]en la lucha y dexavan que siguiessen sin violencia su curso, estimulados de los assaltos, echan el resto en los empeños [+][79] y sacando fuerça de la misma flaqueza y orgullo de la misma debilidad, lo que devia ser embaraço es luzimiento, y lo que deviera servirles de precipicio, les sirve de denuedo.

Y sin embargo de todos estos d vaneos, desconciertos, desvarios, dudas y incertezas para los aumentos, no faltan medios para conocer cándidamente hacia donde inclinan la mayor parte de los sugetos de suposicion, tanto en lo político como en lo essencial, y el que hiziere proffession de seguirlos con sinceridad de animo, sin passion que lo ciegue ni capricho que lo altere, no dexará de acertar infinitas vezes, sino acertare todas, y reconocerá al ajustar la cuenta que no hay sutileza como hirse tras el juego ni sciencia como arrojarse tras la corriente, porque, si los poderosos solicitan

hazer antidoto de las vívoras, succediéndoles lo que al leproso del Assia de quien refiere Galeno que dándole á beber unos segadores (compadecidos de su elefancia) el vino en que havia nadado una sierpe, le sirvió el tosigo de remedio. Que me importa á mi que las nuebas sean venenos, si ellos consiguen de potencia que los venenos sean triacas?

[+]Lucilio, Virgilio, Seneca y Plinio asseguran que los Marsos encantan con música las serpientes, haziéndoles perder con lo sonoro lo mortífero. Si hay accionistas [+][80]
Marsos que enroscándoseles las mas lúbricas serpientes por las partidas, cantan, baylan, burlan y saben encantar con la melodia los aspides y ahuyentar con la harmonia los riesgos, lluevan rayos en quanto hay laureles y como haya pieles de bezerros marinos mas que diluvien rayos.

A un rico moribundo procuraron robar la hazienda unos Cacos y, para poder lograr el tiro sin peligro, le ataron tan delicadamente una cinta á la garganta que mas parecia acaso que prevencion, y gala que misterio; llamaron un escrivano, diziéndole que su tío se hallava impedido del habla, no del juizio, y que á qualquier punto que se le interrogasse para su codicilio, responderia con la cabeça, sino fuesse possible con la boca; encaminaron al inocente notario á la cama, para que fuesse notando fielmente lo que viesse, y preguntando al enfermo lo que les convenia, tiravan por la cinta tan diestros y prontos que á cabeçadas le hazian affirmar por fuerça lo que pretendian, y aprovar á golpes lo que desseavan.

Que importa pues, que estén las acciones moribundas, y que[+]tengan herederos forçosos á quien deviera tocar el avanço de las tribulaciones, si hay cintas y [+][81]
agudezas con que les hazen dar de cabeça para lo que intentan, torciéndoles la garganta para donde quieren? Los herederos quedarán mirando, los industriosos riyendo, y como á los desaciertos llamamos en lenguage accionistico, LLEVAR BOFETONES, y DAR CABESADAS, es preciso que quien no sigue estas cabeçadas, lleve estos bofetones. Sobre todo advertid que hay dos classes de tahures en este garito, tan opuesta una de otra, que parecen antípodas en las resoluciones y imagino que tambien en las fortunas. La primera es la de los LIEFHEBBEREN (que significa *Amantes*, en flamenco) y son los que siempre empieçan el negocio comprando, porque como *Amantes* de la Patria, del Estado, y de la Compañia, continua-

mente dessean que las acciones suban y que vengan nuebas tan felices que en un punto caminen, corran, batan las plumas, y remonten las alas. La segunda es la de los CONTRAMINORES, (llamados assi por ser *mina* la Yndia y obrar ellos como si anhelassen á que se consumiesse esta mina) y son los que siempre em pieçan el negocio vendiendo, excediendo algunos dellos á Timon[+]Atheniense que solo á Alcibiades amava por divisar en su indole que havia de ser el verdugo de su patria. Destos es necessario huír como de la peste y no imitarlos jamas sino por accidente para hazer un BICHILE, (que significando entre los muchachos holandeses *Mariposa)* es termino que usamos en un avanço de relámpago, que si no se coge huye y si no se recoge buela. [+][82]

Los liefhebberen son como la Zorafa que de nada se espanta, o como el mago del Elector de Colonia que hazia parecer las damas al espejo mucho mas bellas de lo que eran: todo affectan, todo disfraçan, todo adornan, y assi como en el sitio de Priene engañó Biante al embaxador de Aliattes, mostrándole montañas de arena cubiertas de trigo para que presumiesse que no se podia rendir por ahogo una ciudad en que florecia la abundancia, ocultan estos con el trigo la arena, dando á entender que es riqueza el artificio y sustento el sepulcro. Acométenlos las culebras huguanas y tiénenlas como los indios Occidentales por manjar en que compite lo delicado con lo sabroso. Amenáçalos la yuca que es veneno refinado, y házenla como los mismos bárbaros[+]en pan, que es su cazabe; con que si Restituto solia amortecerse de suerte que aunque lo quemassen no sentia, á ellos ni los muebe el incendio ni los fatiga el estrago. Si succeden terremotos, dizen que bayla la tierra y que no tiembla; si hay tenebrosidades, aunque duren mas que las de Egipto, son crepusculos, si caen rayos, son cohetes, y si vienen lagartos, son perdizes. [+][83]

Los contraminores al contrario todo son miedos, todo sobresaltos, todo pasmos; los conejos son elefantes, los festines rebeliones, las sombras caos. Mas si en Africa hay ovejas que sirven de jumentos y carneros que sirven de cavallos¿ que mucho es que se les represente cada pigmeo un Polifemo y un Tipheo cada enano?

El Kormano escrive de Juan segundo, duque de Moscovia, que le causava tal pavor el ver qualquier muger que se desmayava:

mas estos cobardes desdoran estos assombros, pues un mosquito se les figura un gigante y un atomo un monte.

De un Rey de Cambaya se relata que, alimentado de ponçoña, matava como el basilisco con la vista y ellos se fingen que no hay potentado que no sea como este monarcha, pues entienden que+han de tragarnos con los visages y aniquilarnos con los ojos. +[84]

Defiende Miguel de Medina que si se ponen serpientes delante de una gallina que está sobre los huebos, no saldrán de los huebos pollos sino serpientes; fiadores son desta doctrina estos gallinas, pues teniendo ocupado siempre el juizio con desdichas, des gracias, subverciones, avenidas, exterminios, despeños, miserias, ruinas, catástroffes, y tragedias, no se les pone aviso delante que no reciba como el ganado de Jacob el color de las varas, transformándosse en venenos las circunstancias, y en serpientes los huebos.

Poco se admirará Eusebio (al verlos) de leer que el año de 1546 antes de las guerras civiles de Alemania, nació un niño con un cuchillo agudo en el vientre; pues parece que nacen todos desde el vientre con un cuchillo que corta quanto halla, arrasa quanto topa, tala quanto encuentra. Si hay nuebas confusas, en su boca son fatales; si son dudosas, ellos las hazen horribles, y si no hay ninguna que los favorezca, ellos las hazen. Cohechan algunos un marinero, sobornan un piloto, para que divulguen lo que se les antoja, y assi como la paloma de Architas bolava, graznavan las grullas de Boecio, y silvava la culebra de Enea,+no siendo mas que aves de leño y páxaros de palo consiguen que canten estos hombres de palo, +[85] lo que les advierten, como el papagayo de Cesar y que repitan estas figuras de leño lo que les enseñan, como el cuerbo de Augusto.

Lo que campea muy gracioso es quando vociferan que se hunde el mundo, formando con inauditos hiperboles ciertas conjecturas de las cortes, mas falsas que las que observan los astrolgos en los astros. Pintó el gran Theon un quadro y, cubriéndolo con un velo, convocó el pueblo para que viesse combatir dos exercitos en tela con tanta propiedad que havia de despedaçarse el retablo con los golpes y abrasarse con los tiros; y para que hallasse dispuesto los animos á la ferocidad y despertasse con la fantasia el desseo, ordenó que se tocassen instrumentos militares, saltando los coraçones en los pechos al oír los atabales y las trom-

petas que inclinavan los espiritus á las contiendas y los anhelos á los triumphos. Corrió la cortina al quadro al ver que estava ya prevenido todo para el intento, y quando creyó unánime el concurso que la batalla de Alexandro con Dario no havia de ser mas que un assomo deste estruendo y un ensayo deste conflicto, halló pintada la batalla de las ranas con los topos que descrivió[+]Homero, parando lo horrífero en risueño, y lo terrible en jucundo. [+][86]

No puede haver mas real espejo de lo que acontece á estos misantropos de las acciones que esta historia, pues exageran de modo los riesgos, y encarecen de manera las agonias que quien los oyere entenderá ser mas suave la muerte que la amenaça, y mas dulce el exterminio que el amago. Todo es hablar en secreto, como que temen de declarar lo que hay; todo es arquear las cejas con soliloquios, como que se arroban de lo que saben: todo se les vá en vaticinar como prophetas, advertir como amigos, protestar como leales, aconsejar como religiosos y, al fin, córresse la cortina, aparecen las ranas, saltan los topos, y pariendo ratones los montes, toda la tempestad se vá en viento y, toda la niebla se vá en humo.

Hay un pez en el rio Arotan de quien certifica Nicolao Commites, que al cogerlo el pescador le causa tal fiebre que hasta que lo restituye á las aguas, vacila con el mal y debate con el ansia. Prodigiosa idea de los contraminores que si pescan alguna accion por descuydo, o temor de que se las suban, son tan intolerables las congojas que los martirizan que hasta que la buelven[+]á echar al juego, no paran, y hasta que la buelven á arrojar al agua no sossiegan. [+][87]

Bien necessita van de la cura que hizo el celebérrimo Marliano á un loco que pensava tener ranas en elcuerpo, pues no reposan hasta restituir al rio estas ranas, sino es que carecen de los preservativos que recetan los phísicos á los que lloran cierta enfermedad de la imaginacion á que llaman *licantropia*, por padecer la aprehencion de que son lobos y andar rondando todas las noches los cimenterios, pues siempre los hallaremos bruxuleando sepulturas, muertes, calaveras, cadáveres y esqueletos, sin hablar en otros accidentes que en los trágicos, sin discurrir en otros successos que en los lamentables, sin tocar en otros casos que en los funestos.

Apuntan Avicena y Alberto Magno haver nacido un pollo con cabeça de gavilán, y cánsanse innumerables naturalistas en disputar si en realidad era gavilán o si era pollo. Affirma Lucinio Muciano haver havido un hombre llamado Ariscon que haviendo sido antes muger, se llamava Arescusa; y quiébranse los sesos los eruditos en defender unos que se devia llamar muger, otros que se devia llamar hombre.

Espárcesse una nueba en[+]nuestro congresso, que tiene sus visos de buena, con sus perspectivas de mala, y sobre si es pollo o gavilán, Ariscon o Arescusa; se [+][88] arma una pelotera entre estas dos parcialidades, que no se contentan con combatir las lenguas, luchar los braços, contender las manos, pelear los pies, y batallar los ingenios, mas guerrean tan obstinadamente las bolças que no suspenden las baterias hasta quedar rendidas, ni desmayan las estratagemas hasta quedar exaustas.

Philosopho: Y qual es la cordura en estas perplexidades?

Accionista: Desnudar de passion, oír sin alterarse las dos partes, informarse de sus apoyos, vintilar las razones, ponderar las agudezas, balancear las noticias, proponer á cada una las objecciones que permiten sus fundamentos por ver si las satisfazen o si las alientan; y despues de todas estas diligencias (no menos plausibles que provechosas) inclinar hacia donde pareciere mas conveniente, que si no se cantaren siempre las victorias, no han de dexar de conseguirse immensas vezes los despojos.

En Heciacotides trae Eudico haver dos fuentes intituladas *Ceron* y *Melan*, que si beben las ovejas de la primera se hazen[+]blancas, si de la segunda negras y si de ambas á un propio tiempo se guarnecen de colores differentes, tan gustosas [+][89] para la curiosidad como agradables para la vista. Si quereis triumphar en vuestras empresas, ni bebais continuamente de la fuente de los *liefhebberen*, porque ni para todo es bueno ser armiño ni bebais continuamente de la fuente de los *contraminores*, porque ni para todo es bueno ser cuerbo y aunque estos dan alguna vez pan, como los de Elias, raras vezes buelven, como el de Noé. En fin, ni siempre Melan, ni siempre Ceron, mas siempre liefhebber por naturaleza, y contraminor por accidente, porque las experiencias han enseñado que ordinariamente vencen los que compran y que ordinariamente pierden los que venden.

Es la Compañia como el Arbol Atanato que, cortado una rama,

produzia improvisamente otra, con que no hay que hazer caso de algun vapor que empaña sus luzes, porque luego buelve á obstentar nueba pompa de reflexos y nueba diadema de explendores.

Seguid pues este Norte y estampad las plantas en estos vestigios, porque no podrá dexar de serviros de util el dictamen, o ya siendo la intencion honrada, o ya siendo alevosa; si alevosa, porque comprando, hay (si pinta mal la suerte) aquello de Federique; si[+]honrada, porque comprando, o se puede recebir o empeñar lo que se compra y es casi tan evidente la ganancia, que solo una guerra (que Dios no [+][90] permita) y aun esso, sino fuera galana, pudiera abatirnos el brio y amedrentarnos el corage.

Ha menester destinguir los tiempos y desplegar conforme el viento las velas. Antiguamente havia veinte accionistas que ponian leyes á las acciones y como cada estrella se les figurava una cometa y cada nube un eclipse; las baxavan treinta por ciento por un recelo, y cincuenta por ciento por una carta. Oy hay tantos accionistas como mercaderes (pues son señalados los que dexan de sacar si quiera una baraja por divertimiento quando no sea por ambicion) y viven ya desengañados de lo que les ha costado el miedo; con que cada uno guarda su partida como joya, haziendo cuenta que basta sentir el dolor al descargar el golpe, porque temblar del amago antes del rayo no sirve mas que de anticipar el pezar y duplicar la infelicidad.

Hay en la Yndia un Arbol cuya sombra mata de un lado y de otro vivifica; ya os retraté á la florida Compañia de la India en un árbol, y agora añado ser como el árbol de la Yndia: si lo[+]contemplareis siempre por el lado de los contraminores, perdereis la vida, si por el lado de los liefhebberen, aumentareis el caudal porque [+][91] aquellos andan porlas ramas, estos riegan las raizes, aquellos no especulan mas que en las sombras, estos no atienden mas que á los frutos.

En Holanda se hallaron en el tronco de un mançano esculpidas naturalmente dos manos enlaçadas con una corona y un laud y es forçoso que navegueis acertado si eligiereis por símbolo desta Compañia á este mançano. Mirad las manos enlaçadas que es como pintavan á la concordia los Egipcios y dessead siempre la concordia. Reparad en la corona, que es insignia real y aplicad á la realidad del negocio la corona. Hazed reflexion en el laud

que es espejo del regozijo y campeareis contento con las prosperidades y alegre con los avanços.

Pintando Michel Angelo Buonarotti en Roma el techo de una capilla, se acostumbró de modo á levantar los ojos que apenas podia baxarlos por la calle, y pareciendo mas astrónomo que pintor, siempre andava mirando los Cielos como si estubiera siempre comunicando los astros. Acostumbrados a ser Liefhebber, levantad el rostro, pintad los techos, mirad las eminencias y[+]quedareis tan engolfado en la opulencia y tan connaturalizado en la lifebreria que huyendo del gigante de quien [+][92] se narra que acostumbrándosse á discurrir con un enano, baxó tantas vezes el cuerpo que quedó corcovado, imitareis al Buonarotti en lo sublime y parecerá que quanto mas mirais las cumbres teneis mas de hombre que quanto mas contemplais las espheras, lograis mas de sabio y que quanto mas veis el cielo, gozais mas de justo.

El estar en precio alto las acciones atemorisa á muchos que no las conocieron en tan alto precio, mas á los discretos no les deve servir este obstaculo de remora para el buelo, considerando que cada dia se halla la Compañia mas gallarda, el Estado mas rico y las rentas mas limitadas por la machina de dinero y falta de empleo, llegándosse á dar á tres por ciento al año sobre obligacion y á dos y medio sobre prenda, con que la necessidad obliga á los mas poderosos á comprar acciones para esperar la reparticion dellas, y es gente que ni se resuelbe á vender quando baxan porque pierde, ni quando suben, porque no sabe donde poder depositar el caudal mas seguro, ni dondo poderlo encontrar mas[+]prompto, que como es rueda que incessablemente gira, cada hora puede ver su riqueza y cada punto puede [+][93] registrar su thesoro.

Antes esta vivacidad del negocio, sublima de suerte el effetto que sólo por el juego (el qual falta en las demas plaças destas Provincias) aventajan las acciones de Amsterdam, á todas las otras en el precio, siendo que las reparticiones son las mismas sin otra pension que la de un tenuo gasto en las de afuera, valiendo ordinariamente las de Zelanda 150 por ciento menos que las nuestras, 80 las de Incusa, 75 las de Orne, 30 las de Roterdam y 70 las de Delef.

No es este torrente como el rio de Moelin que corre quinze dias hacia Levante y otros quinze hacia Poniente ni como el poço de la Persia en que se erige el agua treinta años y despues va ba-

xando otros treinta; aqui no hay punto fixo para el refluxo ni hubo jamas quien le prescriviesse los términos al progresso. Compró un mercader un diamante de inextimable valor en Goa y conduziéndolo de la Yndia á la Europa le censuró el Marte Galico el arrojo, preguntándole *Que pensaveis quando arriesgasteis en una piedra un thesoro?* á lo que respondió tan prudente como urbano,[+] *No pensé en otra cosa sino en que vuestra Magestad estava en el mundo*. No os desanime pues [+][94] el hallar en tan encumbrado precio el effetto, pareciéndoos que ya toca el Empireo; porque nunca faltan Príncipes del trato que lo apetecen y Reyes del negocio que lo requiebran. Pensad en que hay tantos jugadores como indivíduos y que siempre encontrareis campeones que os alivien del desassossiego y héroes que os desembaracen del cuydado y vereis como no os eximis de dar una mina por una joya, una riqueza por una lagrima y un thesoro por una piedra.

No obstante es gran prudencia beber deste arroyo como hazen los perros de Egipto en el Nilo, pues por temor de los crocodilos, beben y corren, satisfaziendo en un propio instante á la sed y al susto. Hasta los astros de primera magnitud tiemblan al mismo passo que luzen sobre las espheras y de una dehidad que haze timbre de no tener mas constancia que en las instabilidades es necedad malograr los alhagos con la esperança de que serán eternas las lisonjas.

De Antigono hijo de Demetrio relata Plutarco que, pavoneándosse vencedor en ciertos juegos, prorrumpió en tan festivas aclamaciones para exagerar jactancioso su denuedo, que rebentándole[+]una vena, escupió sangre, murió tísico, y pagó con la vida la vanidad, sirviéndole de Atropos la arrogancia. Si os diere la mano la [+][95] Fortuna para conseguir en nuestro juego el laurel, agradecedle modestos la ternura, celebrad decorosos la dicha y no desfloreis con el orgullo el cariño.

Belisario aspiró á que el baston llegasse á ser ceptro y el ceptro paró en un báculo que le servia de guia para hir juntando de limosna el sustento. Si arribareis á ser tan felizes que se os transmute el cayado en vara y la vara en baston, suspended la codicia y no passeis á solicitar que se os convierta el baston en ceptro, porque puede ser que se os transforme como á los magos la vara en serpiente y que, siendo la intencion imitar portentos y hazer milagros, sea el effetto renovar castigos y duplicar rigores.

El Poeta Accion era tan pequeño de cuerpo que por befa ponian los émulos antojos para verlo. Desvaneciólo el arte y mandó esculpir su estatua tan alta en el templo de las muzas que apenas le llegava la de Jupiter Olimpico á los ombros. Sírvaos de espejo su ruina, considerando que no deve ser como el Poeta ACCION el Philosopho que procura entrar en las ACCIONES;[+]si sois guija, no pretendais ser risco, y pudiendo serviros de palacio una jaula, no hagais diligencia por que os sirva de nicho un colosso. [+][96]

Ni todos creen lo que escriven classicos authores del cavallo de bronze de Constantinopla que pronosticava los successos con los relinchos, con que no hay que fiar de la suerte para tener una victoria por perludio de otra, antes es de cuerdos recelar que sean prólogos los tropheos de los destroços, y sólo acompañandoos la cabeça de hierro de Alberto Magno que respondia á lo que le preguntavan, sobre que disputa el Tostado, tan docto como agudo, pudierais dexar de coger los avanços si llegó á sacrificaros el hado los favores.

Mofavan los Espartanos de su monarcha Archidamo por haverse casado con muger pequeña, alegando que no les daria por successores *reges, sed regunculus*. La máxima de los accionistas veteranos es *No casarse con las acciones*, mas si os rindiereis á su laço, escoged muger pequeña, aunque deslustreis con censuras los aciertos, porque haziendo poco, estais siempre en estado de poder voltar con facilidad el timon, encaminando hacia otro rumbo la proa.

[+]Presentavan á Xerxes los frutos de Attica y reservólos para comer en Athenas. No imiteis en este negocio este corage porque no hay mayor habilidad en el que la de comer luego los frutos con que nos regala la ocasion, sin esperar á hajarles con el tiempo la flor, ni á cercenarles con la dilacion el gusto. [+][97]

Haze en este trato mucho mas effetto la esperança que el mismo effetto; buelan con la esperança de una luzida reparticion o de un florido retorno las acciones y en llegando al effetto muchas vezes baxan porque paró el alboroço de aquel lucro y cessó el jubilo de aquel triumpho. No falta razon natural para esta experiencia, pues en quanto tiene levantado la Fortuna el braço con el amago, temen ordinariamente los contraminores del golpe; no se atreven á inyestir contra una incessable amenaça de su estrago,

encontrando alentados á los Liefhebberen con el contínuo regozijo de su prosperidad, porque como tienen ocupado todo el coraçon con el gozo, ni hazen effetto las nuebas, ni hallan lugar en el pecho los recelos, mas en entrando las naves, o en embolçandosse los avanços, cobran nuevo ánimo los que vendieron, hazen cuenta que no tienen que esperar en algunos mezes cosas muy favorables los que compraron, tiemblan al mas pequeño viento[+]las hojas, atrae miedo la mas limitada sombra, con que desamparadas de unos y combatidas de otros, no necessitan [+][98] de milagros para que flaqueen, ni de prodigios para que desmayen. Por esso, en presentándoles la Suerte como á Peralvillo las guindas, las agarran con tal destreza los atentos que si se arrepiente apenas les puede arrancar los pies y si aprieta demasiado lleva quando mucho los huessos.

En Norimberga, donde entregó un aguila de metal al invicto Carlos Quinto las llaves, tenia el inclito emperador una mosca á la meza que despues de coronarle con esphéricos buelos las sienes, le bolvia con maravilloso artificio á las manos. Mas por esso se refiere como prodigio, porque ni siempre entrega las llaves del thesoro el aguila ni siempre buelve á la mano la *mosca*.

En las Yndias apunta Cursio haver un árbol que cada noche forma panales de las hojas, mas en empecando á rayar el sol el orizonte, dissipa la gala, ahuyenta el aliño, desvanece la dulçura: efímeras adulaciones como la yedra de Jonas que al crepúsculo fue alivio y al alba fué tormento. Escarmentad en este arbol de[+]la Yndia para saberos governar con la Compañia de la Yndiaque os representé [+][99] reiteradamente en un arbol, y si fuereis tan dichosos que llegueis á ver formados panales de las hojas, no lloreis como Alexandro por mas Mundos, estimad antes con Artaxerxes un vaso de agua de un rústico, en coyuntura que conjectureis ser inaccessibles los raudales y establecereis la fábrica sobre las dos basas que fueron siempre los polos desta machina y los chapiteles deste muro: *En perdiendo esperar, en ganando recoger*. Estos son los dos pilares que se parecen con la analogia possible á los que puso el scientifico monarcha en el Sagrado Templo, llamando á uno *Iachin* que significa *Prevencion*, á otro *Boaz* que significa *Valor*, porque con el valor se esperan en las adversidades las bonanças y con la prevencion se recogen las velas antes que giman en las çoçobras. Y assi como Salomon perfeccionó con formas de

rosas los remates, pregonara el que se arrimare á estas colunas que todo son flores quanto elige y que todo está de rosas quanto emprende.

Mercader: Poder de Dios lo que haveis ensartado! hay tal afluencia! hay tal resuello! fuego en la taravilla, rayo en el chorrillo.[+]Esta es la boberia que nos haveis querido vender de los accionistas? Como hombre honrado que imagino que todo el consistorio de Averno no sabe tanto como vos solo. Pues los terminillos no son cosa de cuydado, entiendo que ciñen un inxerto de arábigo y griego y que sea necessario al mas périto buscar un nuebo léxicon para entenderlas, un nuebo Calepino para explicarlas, y un nuebo Cobarruvias para advertirlas, porque si los Athenienses tenian un Dios Termino, aqui no hay término que por lo incomprehensible no tenga algo de Dios. [+][100]

Por la verdad que proffesso que me creí en la Torre de Babilonia, al oir la mescla y confusion de lenguas que hizisteis, ya con el *Opsie* en *latin*, ya con el *Bichilé* en *flamenco*, ya con el *surplus* en *Frances*.

Ayer lei que llamó Tertuliano á Athenas, *Linguatam Civitatem* que me dixieron significar *Ciudad Loquaz*, y paréceme que al conoceros la llamaria *Ciudad Accionistica*, porque no sé como no rebentasteis por los hijares con tal menudear de razones y amontonar de noticias.

Bien sabeis que Tertuliano llama *pleonasmos y tautologias* á las repeticiones inútiles mas se fuera vuestro contemporaneo no[+]dudo que las llamâra *accionasmos, y accionologias*. [+][101]

De los que hablan mucho dize Atheneo que tienen mal de *logodiarrhea*, con que es lastima que no viva este ingenio en nuestro siglo para ver que título dava los que hablan de modo que parecen tener lenguas de viento, que en dexando de moverse muere, para formar campanillas de agua llovediza que no tienen mas ser que estar inchadas; yo por lo menos intitulara vuestro achaque *fluxorrhea o nilorrhea*, porque parece que hazeis mas ruido que el *fluxo* y que teneis mas bocas que el *Nilo*.

Homero tenia á Tersites por cigarra por lo que hablava, con que os dexo juzgar á vos mismo si no deveis llamaros con mas causa cigarra que Tersites.

Los antiguos discurrian *Ad Capsidram* que era un relox de agua en lugar de polvo, midiendo por las gotas los discursos; mas

vos no discurris á gotas, sino á estanques, á piélagos, á mares, siendo cada silaba una onda, cada palabra una corriente, cada período un rio.

Lo cierto es que como nos sugetamos á que seais en esta materia nuestro maestro, quereis que imitemos á los discipulos de Pitagoras que callavan cinco años, pareciendo que aprendian mas á[+]emmudecer que á discurrir, porque todo se os vá en hablar para que callemos, y en graznar, para que emmudezcamos. [+][102]

Ya que sabeis tanto, no deveis ignorar que Aristoteles afirmava que en la Rethorica se devia usar de parsimonia en las erudiciones, presentándolas mas por confites que por viandas. O bien hayan los Lacedemonios, que para hazer retirar el exercito á Philippo no le escrivieron mas que *Dionisio en Corintho*, dándole á entender en estilo tan culto que assi como Dionisio havia passado de ser emperador en Siragusa, á ser Maestro de niños en Corintho, harian que á el se le trasformassen los soldados en discípulos, el ceptro en cañaheja, y el manto en sotana.

O bien hayan, buelvo à dezir, estos mapas de las sciencias que señalavan un punto por un reyno, como hazen los cosmógraphos; retratavan á Polifemo en el pequeño espacio del huesso de una guinda, reduzian toda la Ilíada de Homero à una nuez y castigavan (como finge el Bocalini) al que exprimia la intencion en tres palabras, pudiendo hazerlo en dos y presumiendo haver aun sido largos en la advertencia del inclito Macedonio, se riyeron otra vez de su denuedo, sin responderle à las proposiciones mas[+]que *nihil, nada* o ya asseguràndole que no consiguiria nada de lo que les pedia o ya certificándole que no temian nada de lo que les amenaçava. [+][103]

Combatia un secretario discreto con una borrasca y escrivió á un amigo: *Quedo no se como, comunicarnos hemos no sé quando, datada no sé donde, en el dia de las medias cabeças, del mez de las dos cabeças, del año de las tres cabeças*. Esto es escrivir, esto es abreviar; señala la tormenta en dezir *que queda no sabe como;* porque los baybenes de la nave lo perturban; *que se comunicarán sin sat er quando*, porque los vientos lo impiden; *Que haze la carta no sabe donde*, porque las olas ya lo erigen á las espheras, ya lo despeñan á los abismos. Firma *en el dia de las medias cabeças* que es el lunes en que preside la luna que domina sobre los lúnaticos y locos; *del mes de las dos càbeças*, que es Henero cuyo nombre se

originó de Jano que tenia dos caras; *del año de las tres cabeças* que fué el de 1417, en que eligiéndosse por papa á Martin Quinto, se levantaron Benedicto y Gregorio por antipapas.

Entró el cardenal Aldobrandino en Milan para solicitar la paz y al saltar en tierra, rebentó la bombarda con que se le hizo la salva. Diluviaron sutilezas sobre el accidente y llevó la palma un[+]ingenio por un dístico en que burlándosse de los misterios, dize que no rebentó la bombarda mas que porque tenia demasiada pólvora. [+][104]

> *Omntis arcanum quaeris? faber inscius atri imposuit nimium pulveris, et crepuit*.

Esto es explicar, esto es divertir. Sublimaron las delicadezas los ingenios mas celebérrimos del orbe sobre la causa de haver unido los Athenienses en una misma estátua á Neptuno con Minerva, mas logró el laurel el gran cozinero Scappi por haver opinado que siendo Minerva diosa del azeyte y Neptuno del pescado, quisieron significar los Antiguos no deverse comer el pescado sin azeyte. Esto es dezir, esto es recrear. No son las murallas del coraçon como las de Yerihó que necessitan de rodeos y estrépitos para postrarlas, sólo la suavidad las vence y sólo la llaneza las rinde. De que sirven los hipérboles, á que llamó con razon un docto *hiperboreos* por haver algunos tan frios que parecen nacidos debaxo del fiero clima de las ursas? A los árboles les sirve muchas vezes lo copado de carga y de precipicio lo opimo, el peso los abate, la gala los desflora. La vastíssima nave de Areta rey de Egipto, naufragava en el puerto porque su mismo cuerpo[+]la sumergia, y su propia machina la ultrajava. [+][105]

Accionista: Dixo la caldera á la sarten: quitate allá no me tiznes, dize el refran, y lo mismo puedo dezir yo al ver que me censurais mis mares con diluvios y que al prometer con Ovidio no hazer mas versos, hazeis en verso la promessa. Reñia el cangrejo al hijo porque no caminava derecho, y respondiole el chiquillo, *Guia:* quien quiere corregir, no ba de ser cangrejo que execute lo contrario de lo que predica. Los Romanos escarnecian del senador que apuntava los medios de la paz, teniendo colmada la casa de dissenciones y Demarato mormurava de Philipo por el desseo de reduzir la Grecia á vivir tranquila quando era su palacio la escuela de las desuniones y la palestra de las discordias.

Bien pudiera dezir la raposa de vuestro juizio lo mismo que

de las uvas, porque está aun muy verde; y imagino que seria acertado llevarlo á lavrar á un molino de diamantes, porque está aun muy bruto. Leísteis dos Poliantheas, de que se os quedaron en la memoria tres galanterias, quatro agudezas, seis historias; hojeasteis quando mucho el diccionario poético de Estienes, el geográphico de Ortelio, el philosóphico de Géclenio, el Chímico de Rolando, el Mathemático de Dasipodio, y el Ethimológico de[+]Fungero y ya presumis que no fué Aristóteles mas profundo, Seneca mas moral, Nestor mas suave, Ysocrates mas [+][106]
atento, Hyperides mas agudo, Demóstenes mas vehemente, Thesauro mas erudito.

En el parlamento de Athenas se deliberó por consejo de Filocas que para evitar las rebeliones de los Eginetos se les segasse el nervio del pulgar, vozeando unánimes *Ut remos agere possint, hastas tractare non possint: Exerciten el remo, no vibren le lança*. Creo que os he de dexar como à mercader con el remo, porque conozco que no sois para blandear la lança en nuestro juego, donde la arrogancia es parca del acierto y la presumpcion calamita del estrago.

¿ Quién metió à Saul entre los prophetas para quererme vaticinar ruinas? ayer buscando las asnas, oy coronando las sienes? si no entendeis de la materia, para que es hazar timbre de ser sabio y alarde de ser momo? Quiso reprehender Tholomeo al gran muzico Estratónico y respondióle: *Alia res sceptrum, alia plectrum*, para significarle que no era lo mismo saber regir el sceptro para el mando que el plectro para la melodia. Entendeis acaso que es lo[+]propio ser piloto que rethórico? Al remo, al remo amigo, que vuestro centro no son las Academias, sino las [+][107]
playas.

Lamentable desdicha de los ingenios que hayan de padecer oprobios de los que por no entenderlos los vituperan. Que prudente andubo el célebre examinador de las opiniones de Platon en prohibir á los scientíficos publicar al vulgo los principios de su doctrina para no hazerla desprecible, aprendiendo de su Minerva ocultar los heroes entre las nubes para que oyendo los dogmas reduzidos á epilogos no calumnien por las superficies los realces.

Por esso huyó Estratónico del sumptuoso theatro de Rhodas, viendo que al agotar en la citara las perfecciones, no lo alabavan, conociendo que para aquel auditorio mas servian relinchos que gorgeos.

Como queríais que os explicasse con términos lacónicos un

negocio que aun despues de muy explicado no se entiende, y aun despues de muy difuso no se apercibe? Plegue á Dios que con cien exemplos se declare lo que procuraveis que fuesse con uno, sin considerar que en assumptos que son tan gustosos para la generalidad, quanto mas se repiten mas agradan, y quanto mas[+] se estienden mas recrean. Ademas que no deveis equivocar la repiticion con la [+][108] abundancia, porque aquella enfada, esta enseña, aquella se funda en duplicar las vozes, esta en duplicar las delicadezas. El sol no molesta porque bizarrea todos los dias con sus luzes y mucho mas se admirara si hiziera cada dia nueba pompa de sus rayos, offreciéndolos como hizo el año 1593 en Viena, Praga, y Vitemberga, en forma de diversos objectos à los ojos, ya de palma, ya de pilar, ya de nave, ya de obelisco, ya de espada, ya de lança, ya de corona. En differentes tiempos aparecieron tres soles juntos en el cielo y siempre sirvieron de assombro, nunca de desprecio.

Una de las especies de la methaphora, que mereció tantos elogios de los rethoricos es la *hipotiposis*, porque presenta con tanta vivacidad el vocábulo que la mente va viendo casi con ojos corporales el sugeto; conque para concebir con este plazer nuestro enredo es preciso pintar tan vivos los successos que os queden impressos con el gusto en el alma, sin que os succeda como al leon que vá borrando con la cola las huellas, para que no puedan seguirlo jamas por los vestigios.

[+]Florecia en Athenas un portentoso tocador de flauta y salian insignes los discipulos, porque despues de dar su lecion los embiava á oír otros maestros [+][109] que eran muy inferiores á su destreza; notavan los deffectos y parecíanles tanto mas maravillosos los primores. Comunicad otros accionistas, frequentad otras escuelas, oíd otros maestros, y hallando muchos que son accionistas sin saber lo que es serlo, (como Homero que sabia lo que era rosal y no sabia lo que era rosa, o como los topos que ordinariamente paren sin conocer jamas lo que han parido) puede ser que no os parezcan tan mal mis expressiones y que no sólo no me censureis poner en un pliego lo que quisierais en un renglon, mas que aun os espanteis de ver ceñido en una hoja lo que carecia de un volúmen.

Para aprovechar las perlas á un coraçon avenenado se aplican molidas, no enteras; si os las hubiera recetado enteras, os servirian de ahogo, molidas os servirán de remedio. Juan Bolonia que

tenia hecho el genio á formar estatuas, se quexava del Gran Duque Francisco porque lo empleava en esculpir páxaros, mas ni por esso dexava de hazer que luziesse en ellos el arte y que se esmerasse en ellos el aliño. No puedo negar que mi inclinacion se+sossiega mas con gravar piramides que aves, mas os affirmo que no he dexado de dar garrote á la fantasia, para que pueda campear plausible el trabajo, siguiendo la industria del pinzel que, no atreviéndosse á pintar á Elena bella, la pinto á lo menos rica. +[110]

Tocante al inxerir las lenguas no es culpa de la mia, inventó las frases la necessidad, introdúxolas la continuacion, authorizólas el acierto, y yo las vendo por lo que me cuestan, sin mas grangeria que la fatiga de traerlas y el sudor de comentarlas. Peor han hecho los philósophos que inventando nuebas palabras con que ampliar sus dogmas usan de unos términos que (como satirizó Homero) parecen usurpados del vocabulario de los dioses.

No seais pues como el gallo que queria antes trigo que joya ni como el eswizaro que, encontrando entre los despojos el gran diamante del integro Carlos de Borgoña, lo vendió por tres frascos de vino. Mirad que escarneciendo los Boeotos de un cuerdo, respondió *Esti Boeoti: Bien se echa de ver que sois Boeotos*, que significa en Griego *bueyes*. No busco repetiros el azicate, porque reconozco que teneis aun algo mas de Midas que la insaciable sed+del oro.

Ved que encontrados que vivimos en los juizios que vos entendeis que exagero y yo sé que apenas relato y siendo que quando no se exprime todo lo que se piensa, llaman los rethóricos á esta cortedad *reticenza*, y que píntandosse la parte por el todo llaman *sinedocha* á esta figura, os prometo como sincero que están esmaltadas de sinedochas todas mis ponderaciones y de reticenzas todas mis ideas. Texió el Calcañino un panegírico á la pulga, intitulado *Encomium pulicis*, el Luciano una loa á la mosca *De musca*, el Melanton un loor á la hormiga, *De laudibus formicae*, el Dousa un elogio á la sombra, *In laudem umbrae*, el Bilibaldo un encomio á la Gota *De laudibus podagrae*, mereciendo por laurel el thema, y por premio el assumpto; y todas estas plumas hubieran rendido sus obsequios á mis meditaciones, si proffessassen el negocio que descrivo y leyessen lo que pondero sobre el negocio, porque era fuerça que confeçassen ser quanto encarezco solo una *gota* á +[111]

vista de un torrente, una *pulga* á vista de un tigre, una *mosca* á vista de un leon, una *hormiga* á vista de un elefante, y una *sombra* á vista de un colosso.

Aprended, aprended, y alcansareis que tanto en la rethórica como[+] en la medicina es aforismo abraçado por real que las enfermedades que proceden de vacuidad [+][112] son mucho peores que las que proceden de replexion; y assi lleno las thesis y colmo los párraphos, porque mas procuro enfadaros por entenderme que desesperaros por no haverme entendido.

Preguntad á nuestro amigo Philosopho que esta presente y vereis si no ha estudiado que hasta los propios Laconicos no tenian por mucho á lo copioso, sino á lo surpérfluo, pues aun es poco (dize Platon) lo mucho, donde es nada lo innumerable, y no puede llamarse mucho lo mucho, sino quando es mucho pudiendo ser poco. Por esso se burlava Aristóteles del precepto rethórico que la narracion sea breve, *Qui vero asserunt debere narrationem esse brevem, ridiculi sunt*, provando tan scientífico como agudo que no se deve medir la brevedad por el número de las palabras sino por la capacidad de los sugetos.

Para mostrar el Buonarotti que era de Polifemo la imágen que tenia en un retablo, le pintó un satiro al lado, midiéndole el pulgar del pie con un tirso; con que qualquiera que lo via formava esta consequencia: si el dedo del pie es como un tirso, preciso es[+] que sea formidable el cuerpo del gigante, porque siendo el pie la septima parte del cuerpo, el pulgar la septima parte del pie y el tirso quatro palmos, es fuerça [+][113] que tenga 196 palmos el jayan que se le mide el pie con un tirso. Aplicad el tirso á las secciones con que he empeçado á explicaros este juego y si no me confeçareis despues de experimentarlo que ni basta un tirso para un dedo ni diez tirsos para una uña, desde luego me contento que me molais los guessos para que venga á ser el Tirso de Molina.

Cumplices ciertos Españoles en el saco de Roma, los mandó arrojar el Doria al agua, cocidos en una vela con una cesta da biscocho; no le impidió el riesgo la graciosidad á uno y dixo tan agudo como prompto, *Mucha agua para tan poco pan*. Sondad estos mares, surcad estos occeanos y si no pregonareis que todo quanto he dicho, dixiere, y pudiere dezir, es poco biscocho para vanta agua, prevenid nuebo saco para que sirva de urna á mi destelo, o nueba vela, para que sirva de mortaja á mi fama.

Amenaçava Euribiades á Temístoclos con un leño si repitiesse un salutífero consejo que le dava y vozeó el lealissimo amigo: *Verbera dum audias. Como oygas dá*. Duplicad quanto quisiereis[+]los amagos porque atiende tan fiel mi ánimo á vuestros progressos que como oygais los consejos mas que descargueis los palos. [+][114]

En conclusion, havia deliberado responderos obedeciendo á Salomon que manda replicar al loco, para que no presuma que es discreto; mas bolvi á observar la advertencia del mismo sabio de no responder al loco, porque no parezca loco el que le contradize y peor que el propio loco el que le responde. Mormuravan dos soldados de Antígono y hizósse desentendido del delito, certificando que no se devian castigar los mosquitos que pican y no muerden, á cuya imitacion eligió por empreza un moderno el águila que conduziendo á Ganimedes al cielo ladravan los perros en la tierra, animando el escudo con este motte, *Latrant, non lacerant. Ladren no muerden*. Por la misma razon sufria Augusto las injurias con que lo avergonçava en publico Timágenes, burlándosse Juliano del poeta que lo ultrajava con versos tan apassionados como torpes con dezir que no se podia esperar mas de un loco y que merecia ser atado por furioso el que se vengava de quien no atando ni desatando en lo que discurria no havia quien ignorasse[+]que merecia ser atado.

Philosopho: Basta ya (os suplico) de puntas y de tajos porque no es justo que [+][115] ocupen los desayres el trono que tiene destinado la razon para los assombros. Haveis retratado (o famoso accionista) tan al vivo el trato que emprendemos que en competencia de vuestras líneas me prometiera (sino lo desestimasseis por lisonja) que no parecerian mas que juguetes los cavallos pintados de que relata Plinio que relinchavan al verlos otros cavallos y los perros de que refiere Gelio que ladravan en su presencia otros perros.

Retire Zeuxis sus uvas, Parrasio su velo (aunque engañassen aquellas á los paxaros y este al propio Zeuxis) y ceda á vuestro pinzel el Alexandro de Apeles que tenia tan salida del quadro la mano que causava miedo con el rayo, pues no puede haver quien no se arrobe de las propiedades de vuestros colores y quien no tiemble de las sombras de vuestros retablos. De los pescados esculpidos de Phidias sutilizó un ingenio que no aplaudian al artifice por faltarles el habla y que no nadavan por faltarles el estanque, mas si meditara en vuestros bosquejos, destribuidos con la

atencion á que llamo Quintiliano *Homericam dispositionem*, imagino[+] que quedara mas immobil que las mismas piedras y mas mudo que los mismos pezes. [+][116]

No desdora el horror de los assumptos á lo encumbrado de las reflexiones, porque si en la Vieja que gravó Lisippo luzió tan rara el arte como monstruosa la naturaleza, no obscurecen las materias las galanterias, ni desdoran los themas los realces. No pintava Pireico sino cavallerizas y jumentos, ni pintava Serpion sino cielos y dioses: mas los cielos y dioses deste parecian cavallerizas y jumentos y los jumentos y cavallerizas de aquel parecian dioses y cielos. La delicadeza consiste en saber pintar, que á los peritos no les es difficil formar de monstruos angeles, de borrones flores, y de nubes soles.

Aun en los quadros de mayor desvelo bosquejava Protógenes naves, yervas, y otras menudencias á que intituló Philostrato *Condimenta Picturae*, pregonando el Historico, *Adjecit parvulas naves longas in iis quae pictores parerga appellant*, con que yo no estraño quando diviso en los mares espaciosos algunos destos navichuelos que conduzen al puerto de la gloria y mas donde puede campear el *Parvam machinam gravidam mundo*, que dixo Theodorico por la prodigiosa esphera de Archimedes. Y tengo tan[+] contraria opinion de la de nuestro amigo mercader, en la censura de duplicareis los conceptos para que se imprima con mayor vigor en el ánimo la doctrina, que no solo no lo repruebo, mas aun lo alabo. Assombró á Apeles el Jalisso de Prothógenes por tener tan triplicados los colores que incluía en un Jalisso tres Jalissos, para que si borrasse el tiempo el primero, le succediesse luego otro que ocupasse el puesto del espanto, sin ceder los últimos mas que en la primacia por ser igual en todos la ventaja *Ut decedente superiore, inferior succederet*. Es tan intrincado el enredo que nos haveis propuesto, que fué prudencia triplicar los matizes á la agudeza para que si se borrassen de la memoria los documentos quedassen impressos á lo menos en el juizio las señales. [+][117]

Convienen los rethóricos en que lo bien pensado siempre será bien exprimido *Rerum copia verborum copia gignit*. Sócrates defendia sobre esta máxima no haver quien no sea eloquente en apercibiendo con perfeccion lo que quiere dezir y Horacio ilustró el axioma cantando *Verbaque praevisam rem non invita sequuntur*, mas yo confiesso que, haviendo concebido admirablemente lo

que haveis descripto, no lo supiera delinear jamas del modo que+vos lo haveis
pintado, antes apoyara mi insuficiencia á la sinceridad del doctissimo Agostino +[118]
que assegurando saber lo que era tiempo, confieça que en llegandolo á querer
explicar, no sabia dar á entender o que era, *si nemo ex me quaerat, scio; si quaerenti velim explicare, nescio*. Solo he observado con maravilla y no sé si con congoja haver algunas particularidades en esse juego que repugnan á la conveniencia y otras que se oponen totalmente á la philosophia.

Obsta á la conveniencia, certificareis que en llegando una nueba improvisa, sobre que unos compran porque la tienen por feliz, otros venden porque la tienen por funesta; es la mayor cordura discurrir con los que compran, razonar con los que venden, balancear los discursos, contrapesar las razones y despues destas diligencias echar para donde pareciere mas favorable y eligir lo que tubiere mas visos de dichoso. Quisiera preguntar si estan obligados los accionistas á comunicarme sus secretos, o si están ligadas las acciones á esperar á que ellos me lo comuniquen? Si vos mismo advertis que en un punto se pierde la ocasion, como puede ser discrecion diferir con litigios lo que se pierde en un punto? Alexandro dispidió á un soldado porque andava buscando la espada+al empeçar á darle la
batalla. En quanto meditava Saturno sus conquistas perdió el imperio y por estar +[119]
divertido Atlante en especular los lunares del sol y manchas de la luna, dió lugar á que le quitasse Perseo el reyno con la vida. Ocupado el Rey Alonso décimo en sus efiméridas y tablas astronómicas, le usurpó la fortuna Germania y Castilla, desposseyéndolo de la tierra en quanto anhelava á posseer el cielo. Hallándosse el magistrado de Thebas en un combite, se dió al presidente Archia un billete en que descubriéndole una conspiracion, le apuntava los medios mas oportunos para eximirse de la ruina; hizo poco caso como Cesar de los pronósticos de Spurina, diziendo *In crastinum differo res severas*, y prosiguió assentado en la cama el festejo que era el lugar en que se solian celebrar estos regozijos, mas llamando el Sacro Texto tumba á la cama no es mucho que en la propia noche se le transformasse la cama en tumba. Muy bueno fuera que, tocando al arma los gigantes para escalar el cielo, somministrasse la flema de un buey á Jove los rayos, si no un águila que hiziesse bolar mas velozes los rayos con las plumas. En el

tiempo que se gastó en cierta ciudad de España sobre disputar[+]que sobrescrito se devia poner á un pliego, le hizo firmar el enemigo el rendimiento y, llorándosse [+][120]
pobre Attilio por haver passado en el lecho la vida y perdido en el ocio la hazienda, le respondió tan ayrado como prudente Tiberio: *Seo, inquit, experrectus es* porque entregarse al letargo hasta el extremo es solicitar que se mude en muerte el letargo.

Opónesse á la philosophia el hir vendiendo los contraminores, despues de haver parado la causa porque venden, pues mis philósophos me affirman que en cessando la causa, cessa el effeto, *Sublata causa tollitur effectus*, y en esta obstinacion hallo que va prosiguiendo el effecto despues de cessar la causa.

Opónesse dezir que por una misma nueba venden unos y compran otros, porque la philosophia enseã que los effetos contrarios es fuerça que procedan de contrarias causas: *Contrariorum contrariae sunt causae* y en esta variedad veo que siendo única la causa, son contrarios los effectos.

No permite Aristóteles que pueda darse un contrario sin otro y en las ocasiones de reparticion o naves en que temiendo los contraminores el amago, dezis que se retiran por no atreverse á sufrir el golpe, considero gallardeando á los liefhebberen sin contrarios[+]y esgrimiendo solos, conseguir briosos la victoria, cantando felizes el triumpho. [+][121]

Assientan mis maestros que nadie puede dar lo que no tiene: *Nemo dat quod non habet* y experimento que sin ser rico nos enriqueceis con los consejos, dándonos como si fuerais Elias doblado espíritu del que teneis y participándonos como si fuéramos Eliseos doblado espiritu del que gozais.

Tambien hay algunos requisitos que no desluzen mis desvelos, ni contradizen á mis dogmas, siendo el primero affirmar el estagirista que los contrarios brillan mucho mas á vista de los contrarios, *contraria simul collata maxima apparent*, cuyo axioma ilustró el historiographo divino con dezir dos vezes que era bueno lo que creó en el tercero dia, no haviendo dicho en el segundo por la desunion de las aguas, que era bueno; con que quedó pareciendo dos vezes bueno el tercero á vista del segundo; y encuentro esta doctrina en los alientos con que ponderais que resisten *los amantes de la patria*, á *los enemigos de la mina*, procurando que en los mayores peligros suban por virtud del antiparistasis las acciones, para que

á pezar de los contrarios resplandezcan mas essas llamas con los[+]aquilones y luzgan mas essas pinturas con las sombras. [+][122]

No me admira combatir estas dos parcialidades con las lenguas, con los braços, con las manos, con los pies, con los ingenios, y con las bolsas, porque no hay philósopho natural que no observe las diligencias que hazen todos los entes por derribar á sus émulos y rendir á sus contrarios.

Porque soplan los vientos atravessados y obliquos, difficulta el Tassoni, y satisfaze Alexandro Afrodiseo el quisito, opinando ser la causa el esfuerço que hazen las exalaciones de que se forman para sublimarse por ser calidas y secas, con que impelidas del frio de la region mediana, combaten como contrarios el calor con el frio y apretada la exalacion de la virtud motiva, inclina hacia los lados para que á vista de las competencias queden neutrales los despojos.

Porque cessan los vientos mas impetuosos en lloviendo, pregunta el mismo Hetrusco, y prueba con philosóphicas agudezas que formándosse los vientos de exalaciones, en que prevale la calidad del seco, (pues experimentamos que soplan ordinariamente acompañados de truenos y relampagos, que por la facilidad con que se encienden, denotan la gran abundancia de exalacion cálida y[+]seca que los anima) en baxando la lluvia, batalla, como húmeda, con sus contrarios, con que [+][123] si no los estrecha á que rendidos se extingan, los obliga á lo menos á que languidos se retiren. Por esso nos parece que sopla el ayre mas furioso en mar que en tierra, porque no haviendo en la mar obstaculo que le impida el estrépito, y oponiéndossele en la tierra las casas, los montes, y las selvas al estruendo, aqui postra los brios á los reparos y allá se jactancea glorioso de no haver reparos para sus brios.

Pasman los ignorantes de que, hirviendo un vaso de agua al fuego, no se caliente el fondo del vaso; mas si supiessen la contínua guerra que exercitan en esta vida (á que intituló Job *milicia*) los contrarios, trocarian en satisfaciones los assombros, porque enseñando la mas acrisolada philosophia que la propiedad del frio es baxar á los centros, y del calor subir á las cumbres, se conoce que quando hierve el agua que es fria por su naturaleza, riñe con su contrario sobre las brazas, conque, luchando los contrarios, el calor se sublima para huír del frio, el frio se precipita para huir del calor, quedando la superficie hirviendo del fuego

que como cálido se sublimó á la superficie y el fondo frio del agua[+]que como fría se precipitó al fondo. [+][124]

Que por una misma nueba vendan unos, compren otros, dando á estos vida, á aquellos muerte, no lo estraño, quando me acuerdo que la calamita de una parte tira, de otra arroja, por cuya extravagancia le puso por motte un príncipe *rapit et arcet*, que á la corona de joyas que adorna y pesa le puso por motte un héroe *ornat et onerat* y que á la lança de Achiles que heria y sanava, le puso por motte un curioso *mors et vita*.

Menos me altera oír que á unos les parezca la nueba buena, á otros mala, para que ocasione tan differentes affectos en los pechos, porque la philosophia natural me muestra que la passion es Circe de los objectos y que, siendo los ojos ventanas del coraçon, mira el coraçon las entidades del color que logran los vidrios destas ventanas y assi nos relata el histórico sagrado que á los Moabitas les pareció que eran sangre los reflejos del sol que hizieron colorear las aguas, porque desseando que fuesse sangre del exército de Yeosaphat y Yeoram la que vermejeava sobre las corrientes, no es mucho que, tomando la vista la librea del desseo, les representasse el anhelo que las mas cristalinas aguas fuessen sangre.

Subir las acciones con las malas nuebas, y baxar con las buenas[+]no me dexa absorto, porque para baxar con lo próspero, hallo el apoyo en que muchas vezes [+][125] sin trueno, tempestad, ni sombra, suele llover á cielo sereno, refiriendo Aristoteles que en ciertas estaciones del año se convierten en Etiopia los vapores en granizos sin haverse congregado primero en nubes; y si en tiempo de Marco Atilio publica Dion que en lugar de saltar las fuentes, bolvieron á la mar con los rios, que mucho es que imitando las acciones á estas fuentes, en lugar de saltar caygan, y en vez de exaltarse se despeñen? Pero para subir con lo infausto, considero que esse radiante coripheo de los astros sabe formar de lo obscuro del mas vil vapor el yris que es parto de la maravilla y que si el fenix para renacer muere, *perit ut vivat*, la pelota para coger el buelo sufre el golpe, *percussus elevor*, la palma oprimida se erige, *inclinata resurgo* no es prodigio que las acciones buelen como la pelota con los golpes, rejuvenezcan como el fenix con los deliquios y se erijan como la palma con las oposiciones.

Lo que os aplaudo es el consejo de negocear poco, pues ademas

de conformarse con mi genio, me advierten mis philósophos que no se aumentan las fuerças con comer mucho sino con digerir[+]bien, y ni todos tienen como Henrique Ottavo de Yngalaterra comodidad para que se le ensanchen las puertas y los [+][126]
muros en engordando demasiado, antes recelan rebentar como la raposa que no pudo salir por la gatera. Bien haya Theodorico que prohibió por ley expressa cargar mas de cien libras á ciertos cavallos delicados porque sabia que no podian resistir mayor peso estos cavallos. Preguntan los Philósophos porque indican lluvia los calores excessivos de primavera y otoño? y convienen en que siendo excessivo el calor levanta con violencia tantos vapores de la humedad de la tierra, que no pudiendo consumirlos el sol, se ciñen en nubes y se convierten en pluvias del mismo modo que, siendo exorbitante el pasto, no puede digerirlo el estómago y convierte en humores nocivos el sustento; mas en siendo el calor porporcionado á la estacion, como atrae el sol los vapores poco á poco, poco á poco los consume, poco á poco los ahuyenta, poco á poco los dissipa. Con que siendo el calor templado principio de la vida y el excessivo de la enfermedad, *eccedens calor totius corporis febris*, es preciso que el que procura levantar violentamente mas humedades de las que puede deshazer con su calor[+]y aumentar mas calor al cuerpo del que puede resister con su complexion, paren en humores las superfluidades, en lluvias los vapores, [+][127]
en callenturas los excessos.

El dictámen de recoger la ganancia sin aspirar á conquistar de una vez los talentos de Zopiro, los delicias de Calipso, las opulencias de Cinaras, es tan discreto, que mal piensa de la Fortuna (dize un docto) el necio que la finge desarmada, quando la juzga poderosa, porque acumulando aljavas en los thesoros, y rayos en erarios, cada favor es un harpon y cada beneficio una flecha. Con que si á los desaciertos llaman los accionistas *Bofetones* y dando un impio un bofeton á Socrates respondió tan sossegado como cuerdo: *Gran desdicha es no saber los philósophos quando han de salir con morrion de casa*, tengo por loco al que no le parece estar expuesto á llevar estos bofetones si no supiere prevenir mejor que Sócrates estas desgracias.

Antes que Yngalarerra bolviesse las espaldas al imperio romano, bolvió la estátua de la victoria al Emperador Claudio las espaldas, y si aun de piedra se cansa de favorecernos la victoria,

quien hay que se fíe de los alhagos de una inconstante que para simbolizar su instabilidad la pintaron los iconologicos sobre una+piedra? Llegó el inclito rey de los Longobardos, Artauro, á un braço de mar que dividia Ytalia de Scicilia y divisando +[128] una coluna en medio de las olas, corrió á tocarla á cavallo con la hasta, vozeando no menos prudente que intrepido: *Hasta aqui es el confin de nuestro reyno y la última raya de nuestrO imperio*. Sirvióle esta Coluna, como la de los Israelitas, de guia para conduzirlo al puerto de la prosperidad, y sirviósse de la coluna como los mimos Ysraelitas de la *Piedra del Favor*, quando, poniendo limite á la victoria, se ajustaron en que fuesse aquella piedra el término del triumpho. No quiso quedar el nuebo Hercules sin Coluna y esculpió en ella el *Non Plus Ultra* para mostrar que no se deven esperar milagros de la suerte y que solo el que se contentare con las primeros agasajos sabrá gozar tranquilo de sus milagros.

Finalmente os asseguro que, aunque discurro con los contraminores, me inclinaré siempre á la lifebreria, pues aunque ellos sean como el río Lusias que en las mas puras aguas cria tan negros como la pez los pezes, yo ostentaré ser como la fuente Acis, reputada por rara entre los cosmógraphos, porque saliendo del as entrañas del+Mongibelo, ni participa de sus llamas, ni la entibian sus ardores.

Toda la massa de la tierra y del agua es pesada (escriven los philósophos) y +[129] la celeste ligera; son opuestas, porque una es sin moto, otra sin sossiego; el raro de la una (que es lo aquatico) es luzido; el raro de la otra (que es lo ethereo) es obscuro; el denso del cielo luminoso, el de la tierra opaco; una todo calor, otra todo yelo; entre estos extremos contrarios tiene lugar el ayre semihúmido y tépido que mediante lo templado se junta con el cielo y mediante lo húmido se une con el agua; mas de su naturaleza ni es absolutamente ligero, ni pesado, ni humido, ni caliente, y por esso se llega tanto á la cumbre de las torres como al fondo de los poços. Prometoos pues que llamándosse en la divina lengua ayre el alma (no sé si por haverla infundido Dios con un soplo) y careado un simple con un sabio, nadie duda que parece tener mas alma el sabio que el simple, haré toda diligencia por parecer philósopho en imitar al ayre que tanto comunica lo sublime como lo profundo y, blasonando de ser neutral en los despeños y en los realces, ya frequentaré las torres para remontar las alas, ya visitaré los poços para suspender los buelos.

Accionista: En tres puntos se fundó vuestro discurso y satisfaré[+] de passage á estos tres puntos. El primero consistió en alabar mi rudeza y, como conozco la falta de méritos en mi estilo, tengo por infalible que viéndome ayrado con nuestro amigo mercader, quisisteis mitigarme el ansia con la adulacion, y pagarme el enojo con la lisonja. Sois viejos que para los eruditos es sinónimo de prudente, por cuya causa llamavan los Romanos *padres* á los senadores porque pareciéndoles impossible ser viejos sin ser provectos, derivaron el titulo de senadores de *senes*, ancianos, conociendo ser lo propio nombrarlos senadores que viejos, viejos que padres, y padres que prudentes, *A senibus nomen mitte senatus habet*, cantó Ovidio. Las leyes publicas de Grecia ordenavan que no se pidiesse consejo sino á los que passavan de cincuenta años y oponiéndosse Solon á Phisistrato que intentava tiranizar la república de Athenas, asseguró que fundava el arrojo en la vejez por ser madre del consejo. Esculpian los Antiguos la tortuga á los pies de Saturno (viejo y sabio) para significar que teniendo la tortuga cabeça de serpiente (que es geroglífico de la prudencia) se deve hallar la prudencia en los años y la atencion en las canas, si no es que quisieron amonestarnos con esta union que los sabios[+] no saben mormurar ni morder, pues escrive Plinio que no tiene dientes la tortuga, con que no es mucho que me sossegueis como viejo, que no me piqueis como sabio y que me acaricieis como amigo. [+][130] [+][131]

El segundo obstáculo de tener algunos requisitos las acciones que se oponen á la philosophia, se allana con protestar que no se obligaron los accionistas á ser philósophos ni á acomodar las máximas de la philosophia á las acciones.

El tercero inconveniente de contradezir á la politica, perder el tiempo en las especulaciones, quando se deviera aprovechar en los aciertos, se extingue con advertir que solo Dios pudo animar un hombre de un soplo, mas que los hombres necessitan de considerar muy bien lo que eligen para que no elijan muy mal lo que consideran.

Cree Aristoteles que está dos años á salir un elefante, estendiéndolo Plauto á diez, otros á doze, pero ilustra con la grandeza la tardança, posponiendo la Naturaleza el aparecer temprano al passear magestuoso.

Pintava Agatario en un dia lo que Zeuxis en un mes, mas los

quadros de aquel se borravan con tanta facilidad como se hazian y los deste offrecieron primores á la admiracion y admiraciones[+]á la posteridad.

Retratósse por símbolo de la prudencia la serpiente, porque entienden los naturalistas que vé de lexos, sabiendo que no consiste solo la prudencia en ver lo que se executa, sino en ver lo que se previene. [+][132]

Calumnia Athenco á los parasitos que engullian las viandas hirviendo y se abrasavan el cielo de la boca (porque no devian pensar en otro cielo) y amonesta ser mejor comer poco y seguro que mucho tan arriesgado que, sin ser Ysayas ni haver ángeles que somministren el fuego, cada trago es una brasa y cada bocado un incendio.

Los Cartaginenses ahorcavan á los capitanes que vencian sin haver consultado la batalla, y atribuyendo la victoria á fortuna y no á valor, aclamavan por mucho mas bizarro al que despues de aconsejarse la perdía que al que sin haverse aconsejado la ganava.

Tertuliano llamó ciega á la priessa y los philósophos naturales affirman que nacen ciegos los perros, porque se dán priessa á parirlos las madres.

De los Ginoveses se opina generalmente que disputan en las consultas sobre lo que passó, los Florentinos sobre lo que passó y passa, los Venecianos sobre lo que passó passa y ha de passar:[+]por esso los primeros se censuran, los segundos se aplauden, los terceros se admiran. [+][133]

Llama Salustio á las execuciones oportunas, *Matura facere* y no pueden haver mas plausibles execuciones que estas de Salustio.

Puso un ingenio al cavallo desenfrenado por motte: *Quod praepes praeceps*, porque si quanto mas corre mas se precipita, cada impulso es un peligro y cada passo un despeño.

De que le sirve á la Pigricia (horrible fiera de la Yndia) caminar veloz, si quando se apressura mas ansiosa, avança medio passo en cien passos y una milla en cien dias? No está la dicha en la diligencia, sino en el avanço.

A1 cabo de todo un dia de viento y vela halló el Colombo no haver avançado mas que una legua en todo el dia; y assi les succede á los que por apressurarse mucho mas de lo que deven, hallan al fin haver avançado mucho menos de lo que dessean.

Dezia Demades que los Athenienses eran como los que no

tienen cuenta con la salud sino despues de llorarse enfermos, siendo mas discreto el que suspende la deliberacion para no caer+que el que suspira por los remedios despues de haver caído. +[134]

El erizo resiste al parto, timido del dolor, y rebentándole las entrañas, padece el dolor de la muerte, por no haver querido padecer el dolor del parto. Quanto mejor es quexarse dolorido que cadáver? y sentir una pequeña pena por perder la coyuntura que un inevitable tranzito por precipitar la resolucion?

De las palabras de Platon sutilizava Antífanes que se elavan en el invierno y bolvian á deselarse en el verano para representar la atencion con que se devia aplicar el mas docto á comprehenderlas, por ser mas suave entenderlas con lo desvelado que dexarlas de entender con lo fervoroso.

Proponiendo el senado de Athenas una question difficil á los Areopaguitas, le mandaron que bolviesse de aquel dia en cien años por la respuesta ya que al satisfazerla no les havian de alabar la brevedad con que la decidian, sino la justicia con que la firmavan.

Dilatavanse los eforos de Esparta en condenar á muerte al delinquente, diziendo que despues no tendría remedio el error, si lo hubiessen muerto sin merecer la muerte: *Quia non est correctio errori*, que es lo propio que respondió el inclito Patroclo á su rey Demetrio al reprehenderle la floxedad con que acomentia el exercito de Tolomeo para destroçarlo: *In quibus penitentia non+ habet locum, magno pondere attentandum est;* conque, en las determinaciones donde se expone el juizio á errar por naturaleza y á acertar por milagro, mas vale perder la ocasion como cuerdos que gozar la suerte como temerarios. +[135]

Riñó el emperador Juan Comneno á su integro primogénito Manuel porque, haviendo visto al enemigo, lo acometió furibundo y lo rindió bizarro; cogiólo á la noche en la cama el padre y conjecturando que, rendido al sueño, le estava amenaçando la Fortuna, que aun quando parecia hallarse mas triumphante, se hallava mas rendido, lo despertó acompañando el castigo deste consejo y sobresaltando la juventud con este oprobio. Mas assiento, menos enojo, mas entendimiento menos furia; mas consideracion, menos estruendo.

Desafió el cierço al sol, y señalaron la palma al que despojasse mas valeroso á un caminante. Soplava el cierço y abrigávasse

el passagero quanto mas soplava; offendíale el estrépito los oídos y acudia con las manos á las orejas; offuscávale el polvo los ojos y baxava el sombrero á los ojos para reparar el polvo; con que, quanto mas diligencia hazia el cierço por despojarlo, mas servia[+]de arroparlo que de desnudarlo la diligencia. Entró el sol y sin valerse del ímpetu de su émulo, armándosse de lo paciente, y deponiendo lo fogoso, [+][136] assaltó con un moderado calor al caminante: alentó poco á poco el assedio con los rayos; empeçó á sudar el afflicto objecto destas competencias; ansiávalo el ardor; abrasávalo el incendio; con que poniéndosse en el trage de la verdad, que fué siempre la gala de la inocencia, se tendió á lograr debaxo de un árbol el ayre que lisongeaya cariñoso á sus hojas y quedó celebrando el sol el triumpho de su flemma, viendo que no solo le aplicava el passagero la victoria, mas aun buscava el ayre para que sirviesse de tropheo á su prudencia y de despojo á su carro.

Mas siendo preciso atender á la celeridad, o al acierto, no puede haver quien dude ser mucho mejor aplicar al menor mal y no desdorar lo dichoso con lo breve, sino ilustrar con lo dilatado lo dichoso. La serpiente offrece todo el cuerpo á los golpes, sólo por deffender la cabeça en que tiene la vida. En viendosse cogido el pez orsino, tira con violencia del anzuelo, haziendo mayor la herida solo por excusar la muerte; conque, donde es tan possible el perder,[+]y tan facil el esperar, quien será el frenético que no escoja el menor daño, anteponiendolo cuerdo á lo [+][137] arriesgado y lo cierto á lo dudoso?

Pero creo que se vá haziendo hora de retirarnos, ademas de obligarme á recoger temprano quatro razones no menos verdaderas que efficazes.

La primera, ser mas conveniente dexaros desseosos que ahitados.

La segunda, serme necessario partir al alba para Brusselas, á obedecer y servir á un principe que me llama tan generoso como benigno, y tener que buscar esta noche ciertas instrucciones para el rendimiento y ciertos panegiricos para la obediencia, pues haviendo certificado el óraculo divino ser mas meritorio el obedecer que el sacrificar, mucho mas meritoria será una humildad que engaçando la obediencia en el sacrificio sacrifica lo rendido para offrecer por víctima lo obediente.

La tercera, porque haviendo gravado los mithologos la tortuga á las plantas de Saturno, opina un academico incognito ser la causa deste capricho el fabricarse antiguamente los lechos de las

conchas de la tortuga: *Triclinia lectos habent testudineos*, escrive Philon; *Lectus erat magnus ex indica testudine factus*, dize Luciano;[+] *Lectus indica testudine perlucidus*, apunta Apuleyo; con que quisieron significar los que formaron esta [+][138]
union de Saturno con la tortuga que no hay regalo para los viejos como el lecho y que no hay remedio para los viejos como el regalo; y pareciéndome, tiempo de que nuestro amigo philósopho acaricie la edad con el reposo, no es justo que por el desasssosiego que le exagero, dexe el descanso que le pintó; apoya este dictámen el holocausto que consagravan los Terencios en un propio altar á las muzas y al sueño, mostrando ser plausible atender al sueño, para que sirva de tregua á la fatiga de las muzas.

La quarta, estar acostumbrado á escrivir quando nos apartamos, todo lo que discurrimos, porque aunque sea tarde, me adula con sus promptitudes la memoria, para que pueda iluminar sus delicadezas el ingenio; y como determino dar la obra en forma de dialogos curiosos á la emprenta, necessito de gran cuydado para perfecionarla y de gran desvelo para corregirla. Quiero hazer como el capitan atheniense que echó las guardas de la viña para que se comiessen libremente las ubas; con que pretendo imprimir lo que os enseño, para que no haya quien no tenga libre la entrada á las[+]parras y puedan comer sin obstáculo, unos las ubas, otros los pámpanos, algunos los agrazes. [+][139]

Mercader: Dos difficultades encuentro en esse anhelo y me obliga el amor á expecificarlas, aunque presumais que las presento mas como embidioso que como amigo.

La primera, tener algo de picante lo que nos haveis comunicado y ser muy cierto que tiene la mordacidad sus paralelos con la justicia, pues todos la procuran en su pays, ninguno en su casa; alhaga á quien la oye, offende á quien la teme, y siempre son muchos mas los que la recelan que los que la aplauden.

La segunda, ser el estilo con que nos haveis descripto este enredo muy realçado para el pueblo, muy noticioso para el vulgo y muy abominable para los que, topando alguna erudicion en que se alega con algun philosopho, con algun mathemático o con algun astrónomo, maldizen (como ya ha succedido) tantos reyes, pareciéndoles que hasta los sastres con que se apoyan los conceptos son monarchas, y que hasta los boticarios con que se ilustran las pruevas son erperadores.

+Quanto mejor fuera usar de la dulçura á que llamó la gran Reyna de Persia Parisatides *Verba Bissina*, que significa *palabras de seda*, pues hasta el mismo título está auspiciando que *seda* á mamar lo que se discurre y que *seda* á beber lo que se dize? Antes siendo que vos mismo comparasteis las acciones á la mar, parece que está persuadiendo la igualdad á que se dé á beber, y que sea tan claro como el agua lo que se discurriere sobre las acciones. +[140]

Bien sabeis que quando querian erigir el templo á algun dios los architectos, eligian de las tres ordenes, dorica, ionica, y corinthia, la que se acomodava mas al genio del dios á que intentavan agradar con erigirle el templo, sirviéndosse de la dórica que se tenia por grave y severa, para Marte, Hercules y Palas; de la corinthia que se juzgava por blanda y laciva, para Venus, Flora, y Proserpina; de la iónica que se estimava por moderada y apacible, para Diana, Juno y Baco. Poco haveis seguido este dictámen (que no fué menos agradable que discreto) pues os valisteis del lenguaje mas sublime para explicar el negocio mas vulgar y opino que haveis de grangear mas satiras que elogios, y mas desprecios+que assombros porque, aunque es infalible admirar uno lo que no comprehende, o ya por no dar á entender que no lo ha entendido, o ya por ser generalmente la maravilla parto de la ignorancia, aqui tengo por indubitable que los que no lo entendieren han de calumniarlo y que los que lo entendieren han de censurar la eleccion y obscurecer á lo menos con el scilencio el primor. +[141]

Accionista: Satisfaré essos escrúpulos, y solicitaré que reconozcais por el effecto que no os deshago essas nubes como á embidioso, sino como á amigo.

Que el estilo sea algo remontado, confiesso y determino disculparme en el prólogo, ya que deviendo traer lo que vos me contradezis y lo que yo os respondo; si nuestro philosopho no quiso despegarse de sus doctrinas philosóphicas, dogmas methaphísicos y galanterias dialécticas, no es razon que yo le cercene al dialogo este ornato, y que le usurpe á la obra esta corona.

Luego, causa á los hombres naturalmente tal nausea el manjar ordinario que, si no lo disfraça el arte con sus desvelos para lisongear el paladar con la variedad de sabores y diversidad de gustos, hasta la delicia enfada y hasta el regalo ahita.

[+]Los primeros que se atrevieron á surcar el mar no atend an á la belleza de los navios, sino á la seguridad de las borrascas; temian de las olas y no se acordavan [+][142] de los adornos sino de las tormentas; oy se ha hecho tan comun este riesgo y tan apetecible este susto que olvidándosse del peligro, ya no parecen navios si no son dorados y si no tienen entallados leones y tigres en las popas, imaginan que no pueden batallar contra los horrores ni combatir contra los naufragios.

Pero ademas desta consideracion, tube tres motivos que me excitaron á este empleo.

El primero, ser mi genio escrivir deste modo y no haver valor que sepa impedir este genio: es la vena caudalosa con que ya corre la pluma como si tubiera alas, ya buela la corriente como si tubiera plumas.

El segundo, haver apuntado vos propio que havrá algunos aunque sean pocos que lo entiendan y sobrarme á mi que lo entiendan algunos, aunque sean pocos y si hubo philósopho que se contentava con que un Platon lo oyesse, yo me contento con que me escuche un Platon. Mas sino ha un hora que publicasteis que solo un accionista sabia mas que todo el consistorio de Averno,[+]como no advertis que no son los accionistas tan torpes como agora procurais hazerlos y que, quando [+][143] hubiessen algunos que lo fueran, seria linda boberia mia el escrivir con terminos tan humildes para ellos que diesse á entender que lo eran?

No amigo mio no no son los accionistas tan ignorantes como vuestra presumpcion los califica, antes siendo que no hay sciencia en que no toquen para acrisolar la deliberacion que toman en llegándoles alguna nueba considerable, ya razonan como políticos, si puede ser decoro de tal príncipe resolverse á tal empreza, si puede salir luzido del dessignio o si puede evitargallardoelempeño. Ya hablan como cosmógraphos, mostrando no poder ser lo que se divulga, porque haviendo tantas leguas de donde viene el aviso hasta la patria, no es possible que llegasse sino por los ayres, que las naves no podian entrar en tal puerto sin hallarse destroçadas o por no ser sufficiente para su grandeza o por no ser á proposito para su viage o por no ser conveniente para su recelo. Ya discurren como aritméticos, alegando ser yerro de cuenta lo que se pretende dellos, enseñando mathemáticamente de donde procede el abuso o summando mal los números o notando mal los rescuentros o

+assentando mal las partidas. Ya blasonan de rethóricos en las diferencias que ocurren para dorar los descuydos, para atraer las atenciones, para reboçar los +[144] intentos, para exagerar las realidades y para ostentar los pundonores. Ya hazen alarde de jurisconsultos al juzgar los puntos que les proponen, jactándosse de saber aplicar á cada qual lo que le pertenece y de hazer embolsar á cada quallo que le toca. Luego si hay pocos accionistas que no razonen como políticos, hablen como cosmógraphos, discurrancomo aritméticos, blasonando de rethóricos y haziendo alarde de jurisconsultos, que mucho es que esmalte yo los períodos, ya con una sutileza aritmética, ya con una instituicion juridica, ya con una galanteria cosmográphica, ya con una ponderacion política, ya con una figura rethórica, si es casi preciso que entiendan la figura, la ponderacion, la galanteria, la instituicion, y la sutileza?

El tercero motivo, es haver determinado traduzir estos discursos en frances, para que sea mas general la noticia de un juego sobre que nadie hasta oy aun ha escrito; con que, reconociendo la impossibilidad de la traduccion en muchos passos donde fundo+sobre el equivoco el concepto, me pareció cordura colmarlo de historias y de flores, para que supla lo erudito á lo harmonioso y sea substituto lo agudo, de +[145] lo galano.

Tocante á lo picante, no niego que en algunos passos lo he sido, esparciendo por los documentos aquellas gracias á que llaman los griegos *scommata*, los Latinos *acumina*, los Españoles *sales*. Pero es necessario destinguir las satiras de los dislates y el pi miento que abrasa de la pimienta que saborea; y en un juego en que es una de sus mas preciosas galas, estos piques, como no passen de lo jucundo á lo sensible, no puede estrañarse que se enlacen en las descripciones del mismo juego estos piques. Yo no hiero, aunque apunto; o por dezir mejor, tiro al ayre aunque tiro, porque, no divisando individualmente quien es el blanco de la flecha, es forçoso que, malogrando el amago, venga á quedar la flecha en blanco.

Prometí ser verdadero en la relacion, y si no la diesse realmente como es, no llegaria á ser verdadero; y si bien pueden replicar los Aristarcos que no falta á la verdad el que la oculta, sino el que la transforma, os asseguré que no encubriria el menor requisito de lo que supiesse, con que estoy obligado á cumplirlo quando conozco+no ser indecente lo que me tiene obligado.

+[146]

Vió Diogenes un mal tirador que apuntava al blanco y fué á ponerse en él, diziendo que no podia estar mas seguro que en el lugar á que apuntava: *Ne forte me feriat*. Yo no me tengo por tan mal tirador como este de Diógenes y me persuado á que si quisiesse tirar al blanco, lograria la bala su triumpho; mas no se ponga nadie en él, que no cogerá á nadie; no lo atribuya ninguno á si y verá como el desseo no ha sido de dar en ninguno.

A algunas lenguas llamó Jeremias flechas; á las flechas suelen adornar para la velocidad, de plumas; pero si reparareis en las digressiones, confeçareis que la mia no es flecha para herir, aunque se valga de la pluma para bolar.

Pónesse á la ventana Yoas, por orden de Eliseo, y asestando las flechas á Aram, pone el propheta su mano sobre la del rey para que no desacierte los tiros, enojándosse al ver que no ha tirado mas que la mitad de las flechas. Quien frequentare este laberintho reconocerá que, no tirando mi juizio como Yoas de ninguna ventana, ni á ventana señalada, aun no he tirado la mitad de las[+]flechas que pudiera: no se precie nadie de ser propheta, pareciéndole que con poner [+][147]
su mano sobre la mia adevinará los objectos, porque no puede frisar bien mi candidez con estas sospechas, ni mi sinceridad con estas censuras.

Quiso condenar Natan á David y hízolo con una parábula; no se aplique ninguno á si ser el rico que roba la oveja al pobre (ya que no hay Natan que lo manifieste, ni prophetaque lo averguence, y no tendrá que pagar la sentencia que diere ni que padecer el rigor que sentenciare.

Tres prodigios mandó Dios que ensayasse Moysen para Egipto: convertir las aguas en sangre, la vara en serpiente y sacar leprosa la mano del pecho; si hubiere quien le parezca que hay alguna vara trocada en culebra en este discurso, y mudados en sangre algunos cristales, no meta la mano en el pecho, si no tubiere muy limpia la palma; y si, haziéndolo, la sacare leprosa, quexesse de su atrevimiento, no de mi ultraje.

Reprehendia un predicador insigne cierto vicio, y amenaçando que havia de clavar la piedra que tenia en la mano en la frente del pecador (para derribar como David este mónstruo y rendir como David este gigante) al hazer la accion del tiro, baxó la cabeça[+]el culpado; con que conoció el auditorio quien era la cabeça de la maldad al ver que baxava tímido la cabeça. No haya quien [+][148]

baxe la cabeça, si no quiere que conozcan quien es el delinquente, que yo no amenaço como el predicador, ni sé como el predicador á quien amenaço.

No pudiendo prender la justicia de Tolosa un homicida, dieron tormento á la espada, condenándola al suplicio. Artaxerxes instituyó en Persia castigar los hábitos en lugar de castigar los hombres y yo, como compassivo, castigo en lugar de los hombres los vestidos; y como no conozco los homicidas, me contento con punir las espadas.

Mojaron al rey Archelao por yerro con un cántaro de agua de un balcon, y persuadiéndolo sus privados á la vengança, respondió con un corazon tan regio como afable dever vengarse aquel á quien iba dirigido el golpe, no aquel que lo recibia sin hirle diregido, *Non enim me perfudit aqua, sed quem me esse putavit*. Imiten todos á este heroe benigno en creer cada uno que no van encaminados á su inocencia los rayos y no havrá quien trace las venganças, reconociendo que no le tocan las injurias.

[+]Entró el Buonarotti en casa de un pintor, sabiendo que no estava en casa, y para burlarse de la caça que tenia pintada en un retablo, fue escriviendo sobre cada [+][149]
fiera el nombre, poniendo sobre el leon, *Esto es leon*, sobre el javalí, *Esto es javalí* y sobre el osso, *Esto es osso*. Admiró el pintor no menos la industria que el arrojo y, pintando en el mismo quadro un diablillo en forma de satiro, con la tabla, colores, y pinzeles en la mano, en acto de estar embidiando con unos ojos lívidos lo primoroso de aquel deseño ylo agradable de aquel dibuxo, le escrivió sobre la cabeça *Este es Michel Angelo Buonarotti*. Assombró á Roma el artificio y la galanteria, porque no hay cosa mas plausible que satirizar con la verdad, sin offença del honor; pero yo aun excedi con singular estudio estas atenciones, porque no satirizé solamente con la verdad, sin offença del honor, mas pinté las fieras sin ponerle el titulo, dibuxé los animales sin ponerle la explicacion, retraté el Buonarotti sin ponerle el nombre.

Era tuerto Antígono y pintólo Apeles de perfil, para que quedasse escondido el defecto. Era tuerto y coxo Philipo y pintólo Protogenes en forma de caçador que cerrava el ojo para hazer la[+]punteria y tenia una rodilla en el suelo para despeñar con mayor destreza el ave; con que quedava disfragado con la punteria el deffecto [+][150]
del ojo y con la postura el deffecto del pie; yo segui otro

camino, dexando por el de la verdad, el de la lisonja, con que ni suplo los deffectos con los perfiles, ni oculto las imperfecciones con las caças; no doro, ni affeo, copio lo que hallo, traslado lo que experimento, delineo lo que sé, y aunque al negar el senado á Phidias esculpir su nombre en la estátua de Minerva, esculpió su imagen para que lo conociessen por la effigie, ya que no le permitian que pudiessen conocerlo por el nombre; yo ni pongo el nombre como el émulo de Michel Angelo, ni pongo como Phidias el retrato, con que no pueden conocerse los sugetos ni por los colores, ni por las imágines, porque simbolizo lo que se sigue, no quien lo ha seguido; traigo lo que succede, no á quien le succedió;[+]enseño lo que suele hazerse, no quien lo hizo. [+][151]

FIN DEL DIALOGO SEGUNDO.

Confusion de Confusiones.
Dialogo tercero.

Confusion de Confusiones.
Dialogo tercero.

Philosopho: Ay mísero de mi.

Mercader: Ay infelize.

Accionista: Que si pago muriendo
Cielos, que culpa cometí naciendo?

Nace el Ave.....

Mercader: Que es esto? teneis algun demonio en el cuerpo? estais endiablado?

Accionista: Que es esto? es hir siguiendo la gran comedia de *La vida es sueño*, que vos haveis empeçado. Antes recibiéndome con quexas, y dándome la bien venida de Bruselas en suspiros, me parece muy á propósito representar una comedia en la vida, ya que hubo muchos philósophos que compararon la vida á la comedia. Hallávasse moribundo Augusto y reconociendo estar en los últimos alientos, corrió la cortina, y exaló el alma; creyeron los circunstantes que se recatava para que no viessen los vassallos los visages que hazia al morir, imitando á Cesar que se cubrió el[+]rostro para que no lo viessen espirar; pues hasta en el tránzito deven ser los monarchas venerables, y hasta en la muerte deven mostrar que son monarchas. [+][155] Yo no me persuado á que fuesse este recelo de indecencia la causa de correr la cortina al lecho este emperador discreto, sino considerar que la vida es comedia y querer significar á los privados, corriendo la cortina, que havia acabado de representar la comedia de la vida.

Mas destas comedias que representan en el mundo los humanos, haziendo diversos papeles en el theatro magnífico del mundo, no hay comedia como ver las que ensayan los accionistas, donde campean con inimitables realces las traças, las entradas y salidas, los escondidos, las tapadas, las contiendas, los desafíos, las burlas, los dislates, los empeños, el apagarse las luzes, el refinarse los engaños, las traiciones, los embustes, las tragedias. Y si Horacio canta los dulces delirios que padeció un loco al figu-

rársele continuamente que estava en un theatro sumptuoso, donde le servian de entretenimiento los personages, y de recreo los enredos:

Qui se credebat miros audire tragedo
in vacuo laetus sessor, plausoque theatro,

no puede haver divertimiento mas gustoso que oir las comedias[+] que eligen para simbolizar sus genios mis academicos, representando todo el conclave unido, [+][156] la del *Palacio Confuso*. Los liefhebberen *Sufrir mas por querer mas*, los contraminores *La Fiera, el Rayo, y la Piedra*, los neutrales *Entre bobos anda el juego*, los primorosos *No hay vida como la honra*, los Federiques *Dicha y Desdicha del Nombre*, los felizes *Ventura te dé Dios hijo*, los desgraciados *Oponerse á las estrellas*. Y finalmente, quisiera que vos representasseis la de *Abrir el ojo*, aunque yo estoy representando la de *Darlo todo no dar nada*, ya que enseñándoos cariñoso quanto sé, sé que no os doy nada quando os estoy dando todo.

Philosopho: Pues yo represento *Lo que passa en una noche* porque passé ayer noche del reposo al desassossiego, de la tranquilidad á la desesperacion, de la veneracion al escarnio, de la sciencia á la ignorancia, de la afabilidad á la furia, y del respeto al oprobio. Engañóme un accionista, cogióme por la palabra un embustero, hajóme el credito un aleve.

Halláronse aqui accidentalmente unos amigos, y discurriendo en Acciones, hablavan en el precio de 576, defendiendo los tímidos que era exorbitante y assegurando los alentados que era moderado.[+] Alegréme de oír hablar en lo que ya entendia y como tengo gravado en la memoria el consejo de ser liefhebber, [+][157] empecé à apoyar à los amantes de la patria y de la Compañia; y para mostrar que socorria con los effetos las razones, offrecí al que auspiciava ruinas al estado, 586 por una partida. Deslizóseme de la boca la offerta y respondiéndome tan alterado como prompto que era mia, fué tal el estruendo, la algazara, y la risa con que celebraron los compañeros mi abuso y su ansia, que no tube color que dar al disparate, porque me acudieron todas à la cara para timbre del enojo y blason de la verguença.

Toda la noche parecí pulga en la cama, considerando que me llevavan la mosca de la bolsa, y informándome esta mañana al

alba de lo que valia el genero, me certificó un maldito (no sé por entenderlo assi o por atormentarme) que estava en 64 y que á priessa se largaria por 20; con que fué prodigio que no me cayesse muerto o á lo menos desmayado, usurpando la singularidad á Hipolita que murió de tristeza por perder la batalla contra los Athenienses o á Lepido que por verse vencido de Pompeo espiró de tristeza.

Mercader: Assentaron los picaros que estávamos picados de la tarántula y fueron introduziendo el discurso sobre Opsies; hallávame[+]hecho de hiel por la ignominia con que havian pescado á nuestro philósopho, y llevado del enojo, pregunté [+][158]
quanto valia el premio de entregar á 80 hasta octubre? Respondióme un vellaco muy á lo taimado que no se obligaria á ningun precio, mas que lo calculava en 20 por ciento; offrecile 15 y acetólos, diziendo que se ponia al riesgo por favorecerme y quando entendi agradecido á la fineza que pescava bogas me informaron oy que no vale quando mucho 9.

Pero en medio destos disgustos aun me consuelo con que no caí de tan alto texado como este amigo, pues yo sé lo que puedo perder y no fué la differencia mas que de 6 por ciento y él la llora de 10 sin saber hasta donde puede llegar la perdida, ni hasta quando puede afligirlo el dolor.

Accionista: Pues para que no os jactancieis tan ufano, sabed que mas puede librarse él del ahogo que vos de la congoja, porque es regla inviolable de los accionistas (la qual ha hecho ley la costumbre) que haviendo yerro de 10 por ciento en una partida que se ajusta fuera del precio corriente, no está expuesto el que se erró á mantener el yerro, porque aunque en una novedad insperada[+]puede ser estratagema offrecer o largar partidas por tanto mas o menos de lo que valen, [+][159]
para que se las dén o tomen, sirviendo de anzuelo el avanço y de cebo la ventaja, es necessario confirmar lo que se negocia, quando es tan fuera de lo que corre lo que se propone; y aunque no haya precio fixo en los repentes, estableció la razon ser como premática el uso; conque no sólo no lo puedo forçar á recibir la partida mas que á 576, pero aun se puede excusar de que siga totalmente la partida. Ademas que siendo el primer negocio que ha hecho y conociéndosse generalmente que no es hombre de ningun negocio es fácil aplicar a burla el offrecimiento y á chança el despeño.

Philosopho: Esso no, aunque me cueste la hazienda y la vida, porque estimo mas el honor que la vida y la hazienda. Llaman los dialécticos á las sustancias metaphísicas *segundas intenciones*, y ya que no supe prevenir que en esta consideracion se parecian los accionistas á estas sustancias, no hay otro alivio que disfraçar el agravio para que no se establezca con el sentimiento mas gallardo el ultraje.

Sufrió Caton un boffeton de un temerario, y excitándolo á vengarse, asseguró que nadie podia haverse atrevido á injuriarlo,[+] con que no tenia que tomar venganca de nadie, *Maiore animo non agnovit quam ignuisset*. Si llevare un boffeton en esta partida, procuraré dissimular prudente la desgracia por no dar á entender que hubo quien pudo atrevérseme á la afrenta. [+][160]

Relata Eliano que, picado Artistides de un animalillo venenoso, murió picado de haver de rendir su aliento á un animalillo; herido de una muger Abimelech, rogó al moço que lo matasse para evitar la vileza de morir á manos de una muger; y yo os affirmo que no me postra tanto el morir como reconocer que es un desprecible bruto el que me martiriza y una pequeña guija la que me postra. Mas ya que me es inexcusable representar la comedia de *A lo hecho no hay remedio*, os prometo que sabré representar juntamente la de *cumplir con su obligacion*, porque bien puede reduzirme la fortuna á ser infeliz, mas uno á ser infame.

Exagere quanto quisiere Juvenal ser cada uno artifice de su fortuna y no haver otra fortuna para los cuerdos que la prudencia:

> *Nullum numen habes, si sit prudentia: sed te nos facimus Fortuna deam, caeloque locamus*.

Prueben quanto les pareciere los philósophos que no dominan en los sabios las estrellas, ni se sugetan los doctos á los astros,[+] *Sapiens dominabitur astris*. Resuelban muy en hora buena los methaphísicos que sólo Dios es el author de la naturaleza y el Sapiente de la Fortuna. *Ipse auctor naturae deus, unusquisque suae sibi fortunae faber*, que yo hallo que, aunque los planetas no arrastran, inclinan, y, aunque los hados no obligan, excitan, pues estando tan lexos de pensar en este precipicio que ni me passava por la imaginacion este delirio, veo que vino á pescarme tan descuydado la suerte y á cogerme tan alhagueña la infelicidad. [+][161]

Pero ya que me ha mortificado esta desatencion y tratando Agostino de una *Fortuna* que se llamó *Barbada*, reconozco que pocas vezes favorece á las barbas ni á las letras, la fortuna; haré diligencia para que de la immensidad de las fortunas que adoravan los supersticiosos, no me deslustre á mi la *fortuna pública*, ya que me tocó en parte la que mereció erigirle un templo Servio Tulio, intulada *Fortuna breve*, pues tengo por indubitable que no ha de succederme otra vez por demasiada confiança este estrago, porque si al aconsejar Socrates á sus discipulos que se abstubiessen de comer havas, sutiliza un ingenio que no intentó dezir *Fabis*, sino *Fac bis;* (pues cometer el delito dos vezes es hazer[+]dos delitos de cada delito) seré como Abisay en affirmar que no repitiré el golpe; porque el primero puede [+][162]
atribuirse á descuydo, el segundo á necedad, el tercero á obstinacion.

Solicitaré huir desto congressos, porque un philósopho no puede dexar de estar tan violentado entre ellos, como Achiles hilando entre las donzellas de Sciro y aunque Aristoteles y todos los Astronomos antiguos y modernos, opinan que no se mueben los cuerpos celestes solamente con motto contrario, sino violento, no me hallo con tan divino entendimiento que aspire á imitar lo divino y assi determino excusar estos concursos por ahorrar estos pezares.

Porque están unidos la tierra y el agua al centro del mundo, preguntan las philósophos naturales, y prueba el celebre Tassoni proceder de la frialdad y no, como enseñan los peripatéticos, del peso; conque, huyendo estos dos cuerpos en que consiste el principio de la frialdad y del sossiego lo mas que les es possible de su contrario que es el cielo, donde reside el principio del calor y del moto, desunidos se mantienen, retirados se conservan. Procuraré pues paréceme á los abetos, de quien escrive Plinio que crecen en los montes y abitan en las cumbres, *Sixtus in excelso montium*[+]*Ceu mari fuggerit*, como si, adevinando que nacen para que haziéndosse dellos mastiles y antenas, batallen con las çoçobras y resistan á [+][163]
las borrascas, se huyen del mar, buscando su cuna en las montañas para eximirse de las tempestades y el refugio en los riscos para excusarse de los naufragios.

Accionista: O desdichado de mi que he perdido, como el que enseñava á hablar á un cuerbo, el tiempo y el azeyte, pudiendo tomar por empreza de mi desvelo el Etíope que, lavándolo

unas nimphas, le puso por motte un curioso *Tiempo perdido*.

Para que os dí tan repetidas leciones en lo que os convenia, si no havian de servir mas que de acriminar la boberia y formar mas horrible la barbaridad? Si es comedia este negocio, como no os aprovecharon tantos ensayos para representar con acierto la comedia?

Antes de levantar vela sacrificavan á la mar los Romanos, y los Germanos arrojavan los niños al agua para acostumbrarlos á sufrir las molestias y á tolerar los affanes. Los Athenienses se exercitavan á navegar en la arena (sin reparar en el adagio *E litore nauta, que todos son buenos marineros en la playa*) antes de entregar[+]la esperança á las corrientes y de fiar la seguridad de las olas. Para acrisolar el philósopho Salustio su sufrimiento, ponia una brasa sobre el museo, [+][164] pareciéndole que no podia errar el tiro con la prueba, ni la execucion con ensayo. En Utica se promulgó una ley que antes de fabricar se hubiessen de provar cinco años al agua y al ayre las piedras para que despues no pudiessen tener disculpa los deffectos. Hasta Dios quiso que ensayasse Moysen los milagros que havia de obrar en Egipto, aunque sabia que no podia errar sin el ensayo los milagros. Mas de que os sirvieron los sacrificios que hizisteis á la mar antes de padecer su furia? arrojaros al agua para acostumbraros à sus rigores? navegar por la arena antes de surcar las ondas? tolerar el ardor de las brasas para no estrañar el ardor? provar las piedras antes de erigir los muros? y ensayar los portentos para acreditar los prodigios; si excedisteis á los que iban á aprender á Athenas en los assombros? pues al entrar en las escuelas (refiere Menedemos) que venian maestros, al assistir eran discípulos, al partir salian necios; porque, á vista de los sugetos que comunicavan, conocian quanto mas estudiavan su insuficiencia y confessavan quanto mas se[+]desvelavan su rusticidad.

Lo que mas siento es que, haviendo dicho Salomon que la sciencia fundo [+][165] sobre siete pilares su palacio, hayais vos hecho que fabrique la ygnorancia sobre siete pilares su tugurio. El primero, confessar que os han engañado. El segundo, dar en que no haveis de deshazer la partida. El tercero, la verguença que os causa el successo. El quarto, atormentaros mas el morir á manos de un enemigo vil que el morir. El quinto, que no os ha de succeder segunda vez el desayre. El sexto, publicar que os aplicais forçado á

este trato. El séptimo, imaginar que haveis de retiraros de los circos, huir los consistorios, excusar las palestras.

Es ignorancia haveros dexado engañar, porque precediendo para la constancia tantos avisos, no pueden tener descargo los errores. No os dí à entender que aunque pareciessen oráculos los accionistas, eran algunos como el oráculo delfico, intitulado *Loxias*, que significa *Cabiloso*, porque no hay ardid que no estudien, ni cabilacion que no cometan? Pues advertid que son raros los que dexan de ser como el monarcha Arsacis que todo su deleyte era texer redes, porque toda su meditacion se funda en hazer anzuelos.

[+]Quando el almirante de Castilla fué á dar á Rodolfo Segundo el parabien del Ymperio, salió á recibirlo un gigante de tan formidable estatura que traía un enano en la faltriquera; essa es la presumpcion de los gigantes que procuran tragar ordinariamente el orbe, fingirse como vos grandes hombres para creer que tienen como en la faltriquera el caudal de los que negocian con ellos; no ven hombre que no lo juzguen por enano, al contrario de los exploradores que embió Moysen, pues á estos les parecia que, siendo los otros gigantes, eran ellos pigmeos, y estos imaginan que todos son pigmeos y que solamente ellos son gigantes. [+][166]

Agora llorareis aunque tarde el desengaño, y con el tiempo caereis en que no tenia que echarse vuestro Aristoteles á la mar por no comprehender sus refluxos, pues le bastava introduzirse en una rueda de accionistas (que parecen mar en el mormurio, en la inquietud, y en el riesgo) y veria como no penetrava sus variedades, como no comprehendia sus refluxos, y como lo obscurecian sus sutilezas. Si viviera Neron, no tenia que embiar á Seneca al baño, para dexarlo exausto, desterráralo á una rueda destas, para que padeciendo mas tormento que Yxion en la suya, lo fuessen dessangrando[+]á pausas, y lograria la tirania de dexarlo sin sangre, dexándolo xándolo sin dinero, ya que Antífanes mostró ser sangre el dinero para los mortales, *Pecuniae sunt sanguis et vita mortalibus*, y los Hebreos llaman de un mismo modo al dinero y á la sangre. [+][167]

En Bacherona nació un mónstruo que tenia un ojo como una naranja y una uña de aguila en el parpado; con que en este juego es necessario advertir que, si hayquien tiene las uñas en los ojos, es razon que haya quien tenga los ojos en las uñas. Y mas confundiéndosse en la Sacra Escriptura de suerte los mercaderes con los

ladrones, que donde leemos en Zacharias *Non erit mercator*, traduzen otros *non erit fraudolentus;* donde dize Jeremias *Expectans eos quasi latro in solitudine* leen algunos *Quasi mercator*, cuya contraposicion estimuló á conceptuar á un moderno ser lo mismo *Negotio* que *Negatio y Mentiré* que *Metiri*.

Si vos hubierais contemplado en el libro que intituló Dion *De incredulitate*, os enseñarieis á no creer á nadie y á admirar lo que apunta Solino de las sierpes de Affrica, que las mas venenosas son las mas bellas.

Navegando de la Europa para la Yndia Oriental, en passando[+]la línea equinocial se pierde el norte, no atendiendo los pilotos mas que al Polo Antártico, con [+][168]
estrellas opuestas totalmente á las nuestras. Quien quisiere frequentar este negocio, que funda sobre la Yndia su acierto, ha de borrar de la Idea los demas negocios de la Europa y hazer cuenta que sino siguiere otro norte, buscare otras estrellas, atendiere á otro polo, y tomare otro rumbo, cada passo será un exterminio, y cada impulso una ruína.

Finalmente, si en el año de 1628 nació en Portugal un mónstruo con una espada en un braço y otro en Lixboa armado de unas laminas que parecian capacetes de yerro, no hay discrecion como rebatir una punta con otra punta, y si hay mónstruos que tienen espadas por braços, ser con ellos mónstruo que tenga yerros por miembros, para que si hubiere estocadas haya escudos, si hubiere revezes haya laminas, y si hubiere tajos haya capacetes.

Es ignorancia no querer deshazer la partida pudiendo conseguirlo sin escrúpulo de desdoro, porque assi como seria maldad procurarlo no pudiendo, es locura quando se puede, dexar de procurarlo. Es portentoso el negocio de las acciones en la machina[+]de partidas que se ajustan en una nueba improvisa, y no faltar ninguno á lo que acuerda en aquella furia, siendo sagradas las palabras, aunque [+][169]
diffiriessen cinquenta por ciento en los precios; y supuesto que sea immenso el negocio que se haze contínuamente entre los mismos mercaderes, sin intrevenir corredor que pueda servir de testigo, o de exámen, no hay confusion que embarace lo que se ajusta, ni hay differencia que se oponga á lo que se acuerda.

Para exagerar la perfeccion de los retablos de Apeles, bastava que se dixiesse que él los havia hecho, *Apeles fecit;* para encarecer la verdad que proffessava Xenócrates, bastava que se dixiesse que él lo havia dicho, *Ipse dixit;* y entre los accionistas basta que

diga uno que lo ha hecho, o que lo ha dicho, para consagrar una estatua al primor, y erigir un templo á la verdad.

Tal realidad! tal galanteria! tal rectitud! es una admiracion, un pasmo, una maravilla, Pero donde no se arriesga el- crédito, ni se haja el decoro, querer pagar lo que no se deve, y desembolsar lo que establece el uso que no se pierda, no es liberalidad sino frenesia, no es puntualidad sino desperdicio, no es bizarria sino quixotada.

[+]Es ignorancia la verguença que expressais costaros el accidente porque no es possible ser buen accionista con tanta verguença. Adan se avergonçó despues [+][170] de haver pecado y en este enredo hay muchos que no deven de entender que pecan, pues no se averguençan; estiman por tan raro el color de púrpura que les parece que cuesta un ojo de la cara el color encarnado.

Ynstituyó una fiestas Neron, con título de juvenales, las quales servian de gusto para los que las miravan, y de molestia para los que las hazian. Compara el Zavaleta el juego de polota á estas fiestas, pues el que lo juega entra perdiendo luego el decoro antes de empeçar el juego: quítasse la capa, cuelga la golilla, arrima el sombrero, saca la espada, desnuda la ropilla, suelta las agujetas para bracear mas libre, desata las cintas que ajustan los calçones y queda pareciendo un retrato de la liviandad y un espejo de la indecencia.

A este juego se semeja con propiedad el de las acciones, porque si bien no faltan en los que tratan en ellas algunos que se portan como principes, enlaçando en el agrado la severidad, y en la prudencia el cariño, hay tahures que entran perdiendo la reputacion[+]antes de sacar la pelota y empieçan á ultrajar la gravedad antes de provar la pala. [+][171]

Penetró un ingenio esta certeza, contempló el exercicio, experimentó las descomposturas, y certificó ser el juego de las acciones como la muerte que iguala á todos, porque en entrando en las ruedas se distinguen muy poco las desigualdades y se respetan muy poco las soberanias. Alexandro no queria correr en los juegos olímpicos, sin que los émulos fuessen reyes *Da reges aemulos et curram*, mas aqui son muy señalados estos Alexandros, porque corren unos con otros sin avergonçarse, y juegan unos con otros sin correrse.

Es ignorancia atormentaros mas el morir á manos de un ene-

migo vil que el morir, porque si Aristides llorava mas el espirar por un animalillo desprecible que el espirar y Abimelech sentia mas el fenecer por una muger que el fenecer, el primero era frenético que no creía otra immortalidad que la de la Fama y no hazia tanto caso de perder la vida como de perder la immortalidad; y el segundo discurria que muriendo por una muger le renovava la consiencia el pecado de Adan que causó tantas muertes al mundo con su ambicion, pues haviendo degollado ambicioso á sus setenta hermanos sobre una piedra, le estava acordando[+]dando la piedra que le arrojó esta muger de la torre la piedra sobre que havia degollado [+][172]
á sus setenta hermanos.

Lo que deve afligir á un discreto, es el género de la enfermedad que lo postra, no el braço que le atrae la enfermedad. Huir Elias de Yzebel que procura matarlo, y assi como se vé libre de sus garras, pedir á Dios que lo mate, es porque sabe que la muerte de mano de Dios será suave y la muerte de mano de Yzebel rigurosa. Dexar Dios que elija David el genero del castigo y dexar Neron que elija Seneca el género de la muerte, no es porque cercena el mal la calidad del verdugo, sino la calidad del tormento.

Ademas, que podeis consolaros con que las ciudades mas opulentas acabaron en poder de savandijas, España de los conejos, Thesalia de los topos, Galia de las ranas, Africa de las langostas, Jaro de los ratones, Amicla de las serpientes y es preciso que os sirva de algun desahogo el modo de su exterminio, y de algun alivio la ocasion de su destroço.

Es ignorancia affirmar que no os ha de succeder segunda vez el desayre porque como poco acostumbrado á los disgustos, ya se os representa en el primer infortunio que os faltan los cielos.[+]Animo, ánimo, que aunque presumais que la están deshollando aun puede dar Dios salud al haca y ni siempre son prologos las [+][173]
desdichas de los pezares, antes suelen ser muchas vezes prefacios de los plazeres, porque despues de la tormenta es casi infalible la bonança y despues del crepúsculo es indubitable la aurora.

Refiere Plinio de una gruta de Dalmasia que en echándole dentro qualquier peso, se lamentava con horribles truenos y de un laberintho de Egipto que en abriéndole las puertas, se vengava con estrépitos horribles; imagino que desseais imitar á este laberintho y á esta gruta, pues, al mínimo pezar que os acomete,

pareceis una furia y á la primer puerta que se os abre para la desgracia pareceis un infierno.

Entre las memorias de Etiopia apunta Diodoro que criavan los patricios ciertas aves que llevando una criatura por el ayre la acostumbravan á bolar, dando mil caídas antes de conseguir el realce y content ndosse con que para excusar los precipicios padeciessen las caídas. He sido el ave, o el PAXARO que ha procurado enseñaros el buelo y ya que, huyéndome el cuerpo á las alas, haveis caido y lastimado el cuerpo, contentaos con que fué tan+moderado el golpe que el mayor peligro que le reconozco es la aprehencion del daño. +[174]

Paciencia, paciencia mi amigo, que no es tan considerable pérdida en acciones 20 por ciento para formar tantos extremos por la perdida; y si al hazerse el negocio inremediable, llamavan los antiguos hazerse Federique el negocio, el vuestro no está aun tan desesperado que os obligue á hazerlo FEDERIQUE.

Preguntáronle al rethórico Demades donde havia aprendido á no defender causa que no lograsse el triumpho y respondió *Magistro tribunali*, queriendo significar que se ensayava en las oraciones como si las repitiera siempre delante de los tribunales; con que en haziéndolo en su presencia ni lo confundia la novedad, ni lo deslustrava el descuydo. Justava contra un estafermo un romano y preguntando á un philósopho que le parecia de la destreza respondió que batallava muy ayrosamente contra un enemigo de palo. Si vos hubierais justado como el romano con el enemigo de palo, antes de investir al enemigo, y ensayado como Demades las acciones con que animava su eloquencia, antes de empeñaros en las acciones, harieis como Alexandro que, en las+victorias de Assia le parecian guerras de topos con ranas quando recebia aviso de las escaramuças de Grecia; porque, assi como los que no están hechos +[175] á los golpes, sienten como despeños los amagos, los que viven acuchillados de las inconstancias de la Fortuna, tienen essos juguetes por alhagos, y essas persecuciones por juguetes.

Quien os dixo que no haveis de ganar aun en esta partida para lamentaros tan desesperadamente de la suerte y que assi como baxaron en una noche las acciones veinte por ciento no podrán subir cincuenta en otra noche? En la villa de Tulifeld salió de la apostemada pierna de un niño, en lugar de materia trigo, con

que confio en Dios que aun haveis de coger trigo, de donde no esperais mas que materia, y que os ha de servir de materia para el regozijo lo que no creeis que os pueda servir mas que de materia para la congoja.

Difficulta un docto en la causa de constar por el Sacro Texto los inexplicables desseos que ostentavan los mayores justos de no partir desta vida para la otra, quando es fuerça que conociessen que iban á mejorar de vida. Satisfaze á la duda provando que siendo nuestra segunda madre la tierra, pues Job la llama claramente[+] madre, y al pronunciar el oráculo que mereceria el reyno el que besasse la madre [+][176] primero, besó el discreto Bruto la tierra, y adquirió el reyno; es razon que use el hombre con su segunda madre lo mismo que usa con la primera, y que assi como llora al salir de aquella, llore al bolver á entrar en esta. Llora quando nace, aunque sale de lo angosto de un vientre para lo espacioso de un mundo, porque no está acostumbrado al mundo y está acostumbrado al vientre; siente quando muere, aunque sale de lo infeliz de un mundo para lo glorioso de un cielo, porque no está acostumbrado al cielo, y está acostumbrado al mundo; con que no me admiro de que os quexeis (aunque hayais de avançar en la partida, passando de lo infeliz á lo glorioso y de lo angosto á lo vasto) si estando acostumbrado como philósopho á las lagrimas, no podreis dexar como Eraclito los llantos. Mas si los niños aunque mejoran lloran, y los justos sienten aunque mejoran, no os desengañe el dolor del avanço ni tengais por inaccessible el aumento viéndolo retirado en las cumbres del dolor; antes pareciéndoos que salis del mundo para entrar en este negocio, y que embarcar en este negocio es navegar para un nuebo mundo, que mucho es que lloreis al entrar en el mundo como los[+]niños y que lloreis al salir del mundo como los justos? [+][177]

Oyendo el rey Carlos primero de Nápoles el estrago de sus vassallos en Palermo, (originado de las bísperas sicilianas de Juan de Procida) alçó los ojos al cielo, pidiendo á Dios que ya que lo castigava, fuesse baxando, no cayendo; si Dios os oyó los ruegos deste monarcha, y queriendo castigaros, experimentais ser á passos, no á buelos, porque no considerais que de la fuente Albula narra Estrabon que, aunque al principio entorpece los miembros del que entra á gozar de sus virtudes, lisonjea luego con un calor templado al que se vale de sus cristales, para discur-

rir que no se deven afligir los sabios de los vislumbres sin esperar los remates, ni desmayar de las amenaças, sino es que lleguen ombreadas de las ruinas.

De entre la violencia de las llamas, donde se solian reduzir á cenizas los cadáveres, se levantaron con maravillosa intrepidez Aviola, Lucio y Cayo, por no haver sido mas que flaqueza lo que havia parecido tránsito y deliquio lo que havia parecido muerte.

Desde el dia que llegó Anibal á las puertas de Roma, introduxo[+]su vecindad tal horror en los ciudadanos que para amedrentar á las criaturas, solian dezir por [+][178]
adagio que Anibal estava á las puertas *Anibal ad portas;* no os atemorize pues ver los Anibales á los muros, porque aun hay Capuas para los Anibales; pasmar de tenerlos a las puertas es para criaturas, no para hombres; ahuyentarlos, esso sí que es para valerosos, no para cobardes.

A Polícrates se le cayó una sortija en el agua, y comiendo despues un pescado, bolvió á hallarle en las entrañas la sortija; quando mas desesperado estubiereis en las acciones de encontrar el anillo que se os sumergió en sus olas, puede succeder muy fácilmente que bolvais á topar dichoso el anillo; porque en los mayores ahogos acuden muchas vezes á presentar el pan los cuerbos, y en las mayores ansias tributan muchas vezes miel los leones, agua los jumentos, raudales los riscos.

Es ignorancia publicar que os aplicais forçado á este trato, porque sin él os certifico que jamas llegareis á ser nada, antes vivireis siempre pobre, siempre aflicto, siempre miserable, no comiendo mas que leche como el Sagari, o nabos como Marco Curio, pues no comió el segundo en su vida mas que nabos, ni provó en su vida[+]el primero mas que leche. [+][179]

La verdad es (o infeliz amigo) que teniendo el Pontano un perro que no podiaver pechugas de gallina y affirmando elDonato haver visto un niño que en comiendo huebos se le inchavan los labios y como si hubiera bebido veneno arrojava espuma por la boca, no son para vuestra complexion estos huebos,ni para vuestro estomago estas pechugas.

Bolved, bolved á vuestro estudio, y desvelaos mucho en especular quien fué la hija de Hecuba, que nombre tomó Achiles quando se escondió entre las donzellas de Licomedes, en que tono cantavan las sirenas, en que mano hirió Diomedes á Venus, de que

ojo no via Antigono, o de que pie coxeava Philipo, que todo este es cosa muy importante para passar aqui la vida. O triste de quien tal oye y de quien tal cree.

Vino el hijo de un mísero Ginovez de las escuelas de Pavia y pidiéndole el padre algunos indicios de lo que havia aprendido en las escuelas, le respondió el joven haver aprendido tanta sutileza que le provaria que los dos huebos que estava comiendo eran quatro, porque siendo el dos número binario y conteniendo todo el numero binario dos unidades, juntando estas dos unidades al numero[+]binario quedarian haziendo quatro por ser quatro dos vezes dos; quedó absorto el viejo [+][180] de oír las sophísticas y inútiles agudezas en que havia gastado el tiempo, la meditacion y el dinero; y queriéndole mostrar que mas valia lo rustico de su entendimiento que lo delgado de su silogismo, sorbió los dos huebos, diziendo: *Yo como los dos que puso la gallina, come tu agora los otros dos que formó la dialéctica*. Desengañaos pues (o philosopho inocente) y tened por indubitable que hay siglos en que es mucho mejor ser Midas que philósopho. Aqui no hay medio en estos dos extremos, o ser accionista, o ser mendigo; o sorber los dos huebos sin Sophismas, o quedar atónito sin huebos.

Que haveis aprendido de los Liceos, de las Cinosarges, de los Gimnasios, o de las Estoas, sino admirar los delirios de sus cathedráticos y los ridículos effettos de sus delirios? Sacándosse Demócrito los ojos para ver mejor, echando Crates la riqueza á la mar para no ser pobre, viviendo Eurípides en cavernas, Diógenes en Botas, arrojandosse Plinio al Mongibelo, Aristoteles á la mar, estando Sócrates todo el dia sobre un pie como si fuera grulla, contemplando Anaxágoras todo el dia el sol como si fuera aguila,[+]transformándosse Xenócrates en mármol, Diógenes en perro, Epicuro en bruto, excediendo Demócrito los disparates del loco que siempre [+][181] rie y Eraclito las congojas del desesperado que siempre llora.

Atended, atended á lo que os puede servir de sustento y no consumais el tiempo en lo que no sirve en algunos payses mas que de censura, desprecio, y escarnio.

En el árbol de la sciencia plantó Dios al principio del mundo el fruto de la muerte; conque parece que no se deve poder ganar muy bien la vida á la sombra deste arbol.

Salomon pidió en sueños la sciencia y hay lugares en que no se estima la sciencia ni por sueños.

Solo un modo, dezia el sabio monarcha de Aragon que podia haver para empobrecer un rey, y era si se vendiesse la sciencia en otro reyno; mas ya conozco plaças en que si se pusiesse en venta, renderia tan poco la tal sciencia, que no bastasse para pagar al pregonero, aunque pretendiesse poco.

Disfraçósse Mercurio con hábitos de mercader para saber en que estimacion estava con los hombres, y entrando en casa de un escultor, donde tenia los simulacros de todos los dioses, preguntó[+] quanto queria por la estátua de Jupiter. Pidióle un real y al respeto por las otras deidades: llegó á su imagen, y [+][182] preguntándole quanto pedia por aquella de Mercurio, dixo sinceramente el artifice que si le tomasse las otras por el precio, le presentaria de mas á mas por nada aquella. Lleguesse á vender Mercurio que era el Dios de la eloquencia y si no hubiere estatuarios que lo dexen llevar por nada, os permito que ni atendais á lo que discurro, ni os apliqueis á lo que os enseño.

Ya se acabó el tiempo en que conduzia Dionisio á Platon à Siracusa y guiava el carro en que lo conduzia como si fuera carro triumphal el carro.

Medite Aristóteles en la propiedad de los animales, si tiene un Alexandro que gasta 800 talentos en lo que medita. Desentrañe sutilezas Cherilo para realçar el verso de su historia, si le paga el mismo héroe una moneda de oro por cada verso. Fatíguesse Homero por assombrar el orbe, si hay Cretenses que erigen una estátua para gravar en ella que supieron pagar á peso de oro las obras de Homero. Esméresse en su energia el rethórico Ysócrates, si encuentra un Nicocles rey de Chipre que satisfaze con doze mil ducados su energia. Trabaje Oppiano, cante Virgilio, si el[+] emperador Augusto dá 5000 escudos por 21 versos á Virgilio y el emperador Severo dá un doblon por cada verso á Oppiano. Mas donde se [+][183] celebran como en Roma los funerales á los cuerbos, depositando en magnificos mauseolos las plumas y en preciosissimas urnas las cenizas, quien havrá que no dexe de ser cisne por ser cuerbo,si hasta el mismo Jupiter se transforma tanto en cuerbo como en cisne? Donde hay un Licinio que llama peste á las letras, un Antonio Caracala que, siendo el antagonista de las sciencias, desterró de su dominio las Academias; un Calígula que, burlandos-

se de Seneca, estuvo para borrar del mundo literario la imágen de Livio, quando trocó con la imagen del sol su propia imágen; un emperador del Oriente Miguel Balbo, que en 13 años no consintió que se enseñasse ninguna arte o sciencia á ningun niñio, pareciendo crimen de *Lesae majestatis* en su reyno saber ninguna sciencia o arte; un Leon Armeno que, mandando quemarla célebre libreria de Constantinopla, ordenó que dexassen abrasar al philósopho ecumenico con todos sus discipulos entre las llamas, sin merecer otro luzimiento de sus meditaciones que el de los incendios; de que sirven los estudios, las molestias, los affanes, las especulaciones[+]y los desvelos, si se oponen los Licinios á estos desvelos, los Caracalas á estas especulaciones, los Caligulas á estos affanes, los Balbos á estas molestias, y los Leones á estos estudios? [+][184]

Quando nació Minerva llovió oro en Rhodas, porque, en no haviendo oro, mal puede haver Minerva.

A Moysen mandó Dios que hiziesse el arca, luego la meza, despues la almenara, porque mal puede haver luzes en el mundo si no se acompañan de arcas y mezas estas luzes.

Hasta en el cielo decreta Jove que señale Mercurio los mejores lugares á los dioses de oro y plata; y lo Fenicios esculpian á sus dioses con un bolson de oro en la mano, llamando moneda á todos los dioses y aplicando al mismo Jove el atractivo título de moneda.

Mas pézame hir adevinando que haveis de imitar al letrado por quien se dixo *Multa edit volumina*, pues vendiendo los libros para comer, sin haver sabido vaticinar su ruina, parecia propheta en comer libros.

Deliberósse Ovidio á aprender jurisprudencia, pero considerando que siendo tan contrario de su inclinacion este empleo, mas[+]pleyteava con su genio que con su contrario; empeçó por si sus methamorphoseos, transformandosse de abogado en poeta, por el gusto que le causava el ser poeta y el pezar que le ocasionava el ser abogado. Determinósse Platon á aprender la pintura, pero viendo que mas parecia pintura que pintor, y pintor pintado que pintor vivo, pues impropio para la habilidad y arrobado para la execucion, no havia ninguna differencia de lo vivo á lo pintado; passó el pinzel de los retablos al alma y dexando la ficcion de los colores, se aplicó á la verdad de las Ydeas. Resolviosse Sócrates á aprender la escultura, pero conociendo al esculpir las [+][185]

Gracias tan sin gracia que no se podia destinguir si eran las tres Gracias o las tres Furias, pues era peor que piedra para aquel officio y mas duro que mármol para aquella arte, passó el cinzel de las manos al ingenio, contentándosse con que ya que nosabiahazer (como Deucalion) de piedras hombres, se trasmutassen (atónitos de admirar su juizio) los hombres en piedras. Luego, si vuestra yndole me indica que sois tanto para acciones como Platon para la pintura, Sócrates para la escultura, y Ovidio para la jurisprudencia, trocad como Sócrates las estatuas en estantes, como Ovidio[+]las leyes en poemas, y como Platon los pinzeles en plumas.

Aconseja Galeno sobre el segundo aphorismo de Hipocrates que es necessario [+][186]
purgar el cuerpo, y evacuar los malos humores, el phisico que intenta curar la enfermedad que padece el cuerpo; por esso no lo nutren los verdaderos médicos, si primero no lo purifican, cantando Horacio, *Sincerum est nisi vas, quodqumque infundis asescit*, y mas profundo Hipócrates, *Non pura corpora quo plus nutrias magis laedas*, Con que si quereis recuperar la salud perdida, es preciso que antes de curaros como doctor atento mi affecto, os purgueis dessas sciencias que ostentais sin útil, porque no se matiza bien el cuydado de las acciones con la proffession de las sciencias.

Es la séptima ignorancia presumir que podreis retiraros de nuestros concursos o que avançareis algo con huir de nuestros congressos; porque si la Fortuna se obstinare en perseguiros, tanto os ha de alcansar en los riscos como en las selvas y si os acometiere en los bosques como fiera, tambien sabrá postraros en los montes como rayo.

Gran necedad imaginar que haveis de mudar suerte con mudar lugar, o que haveis de rendir el hado con mudar el clima y aunque hallándosse el hermano de Seneca enfermo en Mitilene,[+]ordenó que lo embarcassen en una nave (fiando de Neptuno la mej oria, y de Eolo el rumbo) por conocer que el achaque procedia [+][187]
del sitio y no del cuerpo, *Calamitans non corporis esse, sed loci morbum* no es lo mismo naturaleza que fortuna, ni se parecen las enfermedades de aquella á los accidentes desta; hay lugares sugetos á ciertos males que hazen participar de sus rigores á los ciudadanos, assi como hay tambien muchos que infunden agudezas, generosidades, o gallardias en los patricios.

Era Esparta el centro de los valerosos, porque comunicándoles

el sitio lo robuste, parece que nacian para hazer blason de lo insencible; competia la constancia de sus Alcides con sus escollos y mas parecian peñas que hombres por ser hombres nacidos entre peñas; con que derramavan la sangre sin una quexa, perdian la vida sin una lágrima, exalavan el alma sin un suspiro.

Llorávasse la Libia atormentada contínuamente de las langostas, Crotona de los contagios, Ena de los incendios. Cancos de los diluvios, Partenope de los terremotos y Acroserauno de los ra yos; sabia el discreto jóven las horribles calamidades á que estava expuesta incessablemente Mitilene y discurrió como docto que,[+]huyendo de la causa, cessaria el effecto, y que no era su complexion, sino el ayre de la [+][188]
Patria, la causa. Mas con la fortuna no militan estas precissiones porque no malogra el cazador el tiro por trocar el paxaro la rama, pues consistiendo su muerte en la bala, y no en la flor, sus mismas alas 1e apressuran la infelicidad y sus mismos buelos le alientan la desdicha.

Ademas, que no puede dexar de ser ignorancia, creer que haveis de poder retiraros de nuestras palestras, haviendo ya empeçado á gustar de nuestros panales, y supuesto que la miel que provasteis hasta agora fué como la de Colcos que es mortal, o como la que hazen los Bossos en Corsiga que es amarga, o como la que forman los camaleones en Tracia, que es venensosa, fuisteis tan differente de Jonatan con esta miel, que á él se le esclarecieron los ojos al provarla con la punta de la lança y á vos se os obscurecieron los ojos al probarla.

Relata Heródoto de los Scitas que para assegurarse de sus esclavos, los cegavan; y las acciones hazen como los Scitas que ciegan á los que quieren hazerse sus esclavos.

Conduzia Anibal un esquadron de soldados contra los Romanos[+]que sin hazer mas que arrojar polvo en la furia de la batalla, alcansavan, cegándolos, el [+][189]
triumpho; y las acciones logran los despojos sólo con cegar á los mas inclitos campeones en la batalla.

Para excluir á los esclavos de la libertad, solian poner en sus testamentos los antiguos que les concedian la libertad en la muerte, *Stichus cum morietur liber esto*, y para excluir las acciones de la libertad á los que empieçan á introduzirse en sus circos ordenan que sólo con la muerte puedan eximirse de la sugecion y que sólo con la muerte puedan rescatarse de la esclavitud.

Preso el infeliz conde de la Gerardesca en la torre de Pisa, echa-

ron la llave de la prision en el rio Arno para que no pudiesse tener otra esperança de salir que la de hallar en la mar la llave. Procuran eternizar las acciones el desassossiego de los que frequentan sus giros y assi como los prenden en sus torres arrojan á la mar los candados para que jamas pueda lisongearlos la esperança de que se les quiten los cerrojos.

Combatia Hércules con Antheo, y aunque, favoreciendo la tierra á Antheo como madre, hazia que al caer bolviesse á renovar con mas vigorosos brios el combate, rindió á los esfuerços del héroe[+]la vida. Si, luchando con las acciones, viereis que al caer bolveis á erigiros mas animoso, no os engañen los impulsos, porque si [+][190] empeçasteis á caer en sus redes, no ha veis de libraros de sus anzuelos.

Que importa que á Cinegiro (á quien llamó un erudito remora viviente) le corten la mano con que detiene el navio, si cortándole el braço lo detiene con la otra mano, y buelve á detenerlo intrépido con los dientes al cortarle el otro braço? Si os cogieron las acciones entre dientes o llegaron á apretaros entre los braços, tened por infalible que no ha de haver industria que deshaga el laço ni espada que corte el nudo.

Son como la thapsia de quien escrive Theofrasto que echada en una olla de carne, tiene tal virtud de unir los pedaços, formando una barra de las tajadas, que sin quebrar la olla no puede salir la carne: o como la camisa de Deyanira que, pegandosse al cuerpo, hubo menester arrancarse Hércules los huessos antes de sacarla; el negocio está en no poner la camisa destos Hércules que hilan tan sútil en sus ruedas, como hazia el otro en su rueca, porque el que llega á ponerla será prodigio si no passare de camiza á ser mortaja.

Assi como provó Alboino Rey de los Longobardos los frutos de[+]los jardines de Ytalia, abominó los frutos de sus jardines; y assi como prueban el negocio de [+][191] las acciones los tahures, abominan qualquier otro negocio que no sea de acciones.

La muger de Putifar pegó por la capa á Josseph, y por esso pudo librarse huyendo de sus ruegos, con dexarle la capa, mas las acciones agarran del cuerpo á su Jossephs, y por esso son muy señalados los que les pueden huír el cuerpo. Renueban las finezas de Ruth con su suegra Nahomi, por quien relata el historiographo Sagrado que, enterneciéndosse de sus molestias, le asseguró que hiria donde ella fuesse y que no la dexaria ni en la muerte ni en el sepulcro, pues solicitaria que en aquella espirassen

juntos los alientos y que en este se conservassen unidas las cenizas. *Ubicunque morieris, moriar et ibidem sepeliar; sola mors separatura est inter me et te*.

En la parábula que propuso el propheta Natan al rey David difficultan los atentos qual sea el forastero á quien dió á comer la ovejuela del pobre, el rico; pues conociendo ser el pobre Urias, el rico David, y la ovejuela Bersabé, no comprehenden quien sea el forastero que comió la ovejuela, mas reparando los doctos que el[+]divino histórico llama á este forastero la primera vez *Caminante*, la segunda *Huésped*, [+][192] y la tercera *Hombre*, opinan ser el apetito malo este forastero, pues entrando con pies de lana, para eternizar industrioso el dominio, al principio se muestra en forma de mísero *Caminante* que pide para su viaje una limosna, luego se descubre *Huésped*, que si no pide, no manda, hasta que haze timbre de ser *Hombre* que sugeta quanto dessea, dessea quanto halla, y halla quante quiere. Mucho tienen de apetito malo las acciones, pues no pudiendo deshazirse de sus caricias, los que han empeçado á gozar de sus requiebros, quando les parece que socorren á un *Caminante*, alhagan á un *Huésped;* y quando entienden que agasajan á un *Huésped* obedecen á un *Dueño:* primero piden, luego acompañan, y por ultimo mandan.

Mercader: Omito unas objecciones que se me offrecian sobre esse discurso, porque no descubrais otras siete ignorancias á las objecciones, Solo os suplico que me declareis que cosa sea West y que cosa sea Oost, ya que la noche que nos engañaron aquellos aleves se introduxo la conversacion con disputar si una nueba que se divulgava podia servir de desdoro para el Oost, assi como[+]era preciso que sirviesse de obstáculo para el West. [+][193]

Accionista: Llaman los Flamencos *Oost* al *Oriente, West* al *Ocaso* y intitulándosse la Compañia de que hasta agora hemos tratado *Compañia del Oost*, por fundar en la Yndia Oriental su estabilidad, hay otra *Compañia* que se intitula *la del West*, por establecer en la Yndia Occidental su lustre.

Fundósse esta en el año de 1621, llegando á tener de caudal de 120 à 130 toneles, y continuó con tan admirable aumento su realce, que se trocó una partida del West por una del Oost, auspiciando con las aparencias que vendria á parecer un thesoro cada partida. Giró la fortuna la rueda, arrancóle la desgracia el clavo, usurpóle el Brasil á su designio, barajóle la suerte á la opulencia,

deslustróle la felicidad, obscurecióle el crédito, ultrajóle la gallardia, hajóle la pompa, y amortajóle de modo el brio que se llegaron á vender à 3 y un octavo por ciento sus acciones, entendiendo aun los que las vendian que ganavan los 3 y un octavo por ciento.

Havian propuesto el año de 1674 los Bewinthebberen (que significando en flamenco *Directores*, es el titulo que gozan los de una y otra Compañia) que para ver de reparar el despeño y que[+]no parasse la amenaça en ruina determinavan renovar la suya, si quisiessen juntar al vacilante caudal algunas summas los [+][194]
interessados, que pudiessen servir de arrimo á la desdicha y de basa á la esperança. Siguió este socorro con nombre de *Bijlegh* (que suena en la misma lengua, una cierta manera de acrecentamiento, que sirve juntamente de añadir y de remediar) y los que no se acomodaron al anhelo de la restauracion, se les vendieron por execucion de la justicia las acciones, pues se havian llegado á largar en las otras cámaras por el ténuo gaste del trasporte, las partidas.

Hallávasse empeñada en tres suertes de débitos la Compañia: el primero, de las *Acciones*, que devian á los successores de los que la havian formado o á los que las compraron de los successores; el segundo, de los *Depósitos* o dineros que tenian tomado á cambio de los particulares que como poderosos no aspiravan á otro util que el deste cambio; el tercero, de las *Bodemarias* o cambios maritimos, con que havian hecho el tráfago mas luzido y el comercio mas dilatado.

A los que tenian el crédito en acciones, les hazian desembolsar para el Bylegh quatro por ciento y les abonavan en acciones[+]quinze por los quatro. A los que tenian
la pretencion en depósitos, les hazian añadir ocho por ciento y les acreditavan [+][195]
en acciones treinta por los ocho. Y á los que tenian la porcion en bodemarias, destinguian las antiguas de las modernas, entrando los de las viejas (como los de los depósitos) ocho, para abonarles en acciones treinta y cobrando los de las nuebas cinquenta por ciento en contado para abonarles sin ningun desembolso en acciones los otros cinquenta.

Estableciósse con cosa de 70 toneles esta reformacion, en que se aplicó con cordura esta differencia, pues era justo que los que tenian el crédito en acciones, fuessen los menos favorecidos en el ahogo, por estar expuestos los que se interessaron en la Compañia

á los avanços y estragos della, mas los que le havian dado su dinero á cambio, era razon que por ser mas liquido el debito fuera mas tolerable la pérdida y que los que ni se exponian á padecer los exterminios ni á gozar de las opulencias, ya que no havian logrado otra riqueza que la de un moderado interes, llorassen tambien el mal mas moderado. Y sin embargo los excedieron los de las bodemarias en las ventajas por ser los débitos mas modernos que los de los depósitos, por cuya causa hubo hasta en estos la desigualdad[+] que os apunté de los antiguos á los modernos.

Cobr la Compañia con esta máchina nuebos alientos (aunque en 14 años han sido tan pocas las reparticiones, que no passan de 26 por ciento) y valen 110 sus acciones, con la esperança de que los retornos de Guiné y Curaçao serán floridos y que, si bien ha sentido sus crepúsculos el contracto, pararán despues en mas refulgentes explendores los desmayos y en mas inexplicables regozijos los eclipses. [+][196]

Este contracto (que es la mas firme coluna desta fábrica) se forma de la obligacion que hazen aquí unos mercaderes holandeses con la Compañia de tomarle tantos negros consignados en Curaçao al precio señalado, los quales conduze de la costa de Guiné para entregárselos; y remitiéndolos los contratantes á Yndias, para cuyo effecto tienen persona de su satisfacion en España, con una pension que tributan á su inclito monarcha por la licencia deste negocio, no ganan á vezes menos los contratantes en el acuerdo de lo que gana la Compañia con los contratantes.

Esta es el alma deste juego, donde suelen servir tambien de desdoro las confusiones de la Europa por el peligro de los retornos[+] y detrimento de las imposiciones; con que pueden haver accidentes (como en el que dezis que disputavan essos traydores) que haziendo baxar el Oost, no hagan baxar el West, porque aunque la tranquildad o el desassossiego del Estado los iguala, en lo que toca al avanço o conflicto particular, cada uno tiene su motivo para el precipicio y su incentivo para el buelo. Si no es que se formen y establezcan ciertas compañias (á que llaman generalmente *Cabalas*, no sé si por lo cabal o por lo cabiloso) para cuyo acierto salen los que las mantienen de las acciones del Oost para poder sustentar con mayor vigor las del West, o al contrario; y como falta en las que desamparan el juego y empeño que aplican en las que defienden, y se venden muchas partidas de contado [+][197]

para empeñar o recibir las otras, temen los tahures el despeño, recelan el assedio, previenen el perjuizio, atropéllanse en las ventas, suspéndesse el corage, rindesse el brio y baxa el effecto.

No se negocian en estas acciones 500 libras como en las del Oost, sino 1000, porque, ademas de ser el valor mucho menor, aunque no siempre el riesgo, no ha muchos años que se negociavan las 500, pero solicitando algunos mercaderes avaros abatir la mitad de la provision á los corredores (pagándoles de tres florines[+] por parte en cada partida como sigue en el Oost, solamente un florin y medio [+][198] por parte) alcansaron estos no negocearse menos de 1000 libras en una partida para que con el mismo trabajo se ganassen los seis florines con las 1000 libras. Y si bien parece á primer vista ser grande la corretage (no respeto de lo que importa la partida que se trata, sino respeto de la facilidad con que se ajusta) es tal la fidelidad de algunos en servir á sus amos (que llaman vulgarmente *Mestres*) y tal la diligencia, ansia, inquietud, zelo, y vigilancia con que los sirven, que si no vive quexosa la lealtad, no puede vivir á lo menos quexosa la ambicion.

Mas como en este trato hay los propios enredos que en el del Oost y el modo de negocear es con las mismas realidades y con los propios enredos, hiremos continuando con las estratagemas del primero, tanto por ser el mas general en la plaça como el mas conocido en el orbe.

Philosopho: O válgame Dios que discreto andava Sócrates en no querer aprender las materias de amor sino de Diotima, las de la múzica de Conmo, las de la poesia de Eveno, las de la agricultura de Hycomaco, y las de la geometria de Theodoro por ser[+]Theodoro gran geometra, Hycomaco gran agricultor, Conmo gran múzico, Diotima gran amante, y Eveno gran poeta. Por esso os busca mi conveniencia [+][199] en las acciones para arrimo, porque conoce que entendiendo perfectissimamente el negocio de las acciones, le servirá vuestra doctrina de pilotó para el negocio. Quien no entiende lo que habla, jamas puede dar á entender lo que no entiende y quien no trata lo que discurre, jamas puede discurrir con aplauso en lo que trata. No entendia de la pintura Alexandro y alabava por escuerços los deffectos, por sombras las manchas, y por galanterias los errores. Prohibió Diana a las esteriles el ser parteras de las fecundas, porque sabia que mal se puede luzir con lo que no se prueva y que mal se puede favore-

cer con lo que no se exercita. Para esculpir el Buonarrotti con assombro los músculos, nervios y venas de la estrectura humana aprendió á ser buen anatómico, para que pudiesse llegar á ser buen escultor, porque agotar el estudio en lo que no se ha estudiado, y aplicar el desvelo en lo que no se ha comprehendido, es el propio delirio de Neantes que, persuadiéndolo la vanidad á+creerse hijo de Urania, descolgó la lira de Horpheo del Templo de Apolo y, empeçando á tocar en el +[200] plectro que no havia jamas tocado, nos advirtió (despedaçándolo las fieras) que si la lira de Horpheo solia atraer los brutos para rendirse, en esta ocasion se excedió á si propia en el prodigio, atrayendo las fieras para enfurecerse, allá para suspenderse con la harmonia del instrumento, aqui para devorar al instrumento de la harmonia.

Para representar el comediante Polo al vivo el dolor con que llorava Hécuba la muerte de su hijo amado, traxó al theatro en la urna las cenizas de su amado hijo, con que si, para retratarnos al vivo las tortuosas alamedas deste laberintho veo que, haziéndoos accionista, ha tantos años que frequentais sus lúbricas alamedas, que mucho es que recurra á vos mi necessidad, y que no procure valerse de otros favores mi desseo?

Hundieronle al philósopho Demarates (como al gigante de los ingenios) una piedra en la frente, y clamándole sus amigos *Al juez al juez*, respondió tan gracioso como cuerdo *O locos, al cirujano, al cirujano*. Horrible necedad hir al juez para la venganza quien carece de hir al cirujano para el remedio, pero como yo no aspiro+ á barajarlos empleos, ni á anteponer la vengança á la cura, me pega herido á +[201] vuestra destreza, para que me cure, dexando para otra coyuntura el buscar ultrajado quien me vengue.

Passava Herodes, rey de los Macedonios, la mayor parte del dia en hazer faroles y yo os ruego con el rendimiento que devo á vuestra amistad que no os canseis de hazer estos faroles que sirven de Norte á nuestros aumentos y de componer estas antorchas que sirven de guia á nuestros descansos, por que si los que sacavan las minas de oro en Etiopia atavan una vela en la frente para ver las minas con la vela, poco nos importaria el entrar á labrar las minas ambiciosos, si no tubiéramos en vuestras experiencias las velas que nos fuessen descubriendo las minas.

Relata Ramusio que, en la audiencia que tubo Pedro Alvazez del rey de Calicut, lo recibiò la Corte con blandones encendidos á

medio dia; y en la visita con que honró el Emperador Sigismundo al duque de Borgoña, llevavan los pages unas hachas, á cuya luz baylavan los cortezanos, de donde se originó el bayle de las hachas. Luego, si aunque teniamos el sol sin verlo, fuisteis vos la hacha y el blandon que nos mostró el sol, pues tratando contínuamente[+]con los accionistas, no alcansamos nunca que cosa fuessen las acciones; si fuisteis la antorcha que nos enseñó estos bayles y nos descubrió [+][202] estas mudanças, assegurados que no imitaremos á los barbaros de Mexico que, antes de conquistarlos el Cortéz, se servian de la luz de los tizones por bugias, teniendo bosques de cera que siendo espontanea labor de las abejas, parece que los estava excitando á valerse de la cera. Si nos favorecen en vuestros documentos las abejas, presentándonos la verdadera luz en vuestros documentos, de que necessitan de tizones nuestros anhelos si no pueden encontrar mas que humos en los tizones? Antes gravaremos con tal thenazidad en el coraçon vuestra doctrina que si al quemar los émulos al historiador Labieno los libros que compuso, dixo su compañero Cassio que en quanto no lo quemavan á él, importava poco que hubiessen quemado los libros del amigo, por tenerlos tan impressos en la memoria que era un compendio viviente de sus libros, nosotros seremos nuebo Cassio en esculpir en el pecho vuestras meditaciones para que jamas pueda borrarlas nadie de nuestro pecho.

Mercader: El *lugar* y el *modo* con que se forman estas ruedas y se[+]ajustan estas partidas, quisiera saber, sino sirviera á nuestro amigo de fatiga para que ya que [+][203] aprendimos la origen, el inventor, yel enredo, no ignorássemos el modo del combate y el lugar del desafio.

Accionista: Es tan continuo y incessable el negocio que apenas hay lugar fixo que pueda intitularse su palestra; sin embargo, son el *Damo* y la *Bolsa* los que mas se frequentan, empeçándosse á luchar en el Damo desde las diez hasta las doze y en la Bolsa desde las doze hasta las dos.

Es el Damo una plaça que tiene el Palacio (á que llaman *Casa de la Villa*) por frontispicio, y llámanle los Flamencos *Dam* que significa en su lengua *Un terrapleno que se haze contra el ímpetu del agua* por haverse hecho en esta plaça uno destos terraplenos para defença del Amstel que es el rio de que toma esta ciudad de Amsterdam el nombre, corrumpido de *Amstel-Dam* en Amsterdam.

Aqui empieça las mañanas el juego que dura hasta que se cierra la Bolsa á medio dia, donde acuden todos en chusma, por no pagar lo que se suele, despues de estar cerrada; y vá prosiguiendo en ella la batalla, sin que se suspendan las armas en los mayores cansancios, ni se propongan las treguas en los mayores[+]ahogos.

Es la Bolsa una plaçuela circundada de pilares (aunque si hay algunos de los [+][204]
que se arriman á estas colunas que son como la del fuego por lo que luzen, no faltan otros que sean como la de nube por lo que recatan la necessidad y encubren el estado) y llámasse Bolsa, o ya por encerrarse los mercaderes en ella como en una bolsa, o ya por las diligencias que haze cada uno por llenar la suya en ella, tomando el nombre de las causas, á imitacion de las tres mas decantadas Academias de la Grecia que unas lograron el nombre por el author, otras por el lugar, y muchas por los effectos.

La *Cinosarges*, fabricada de Hercules en la provincia de Attica; el *Liceo* instituido de Licio, la *Academia* inventada de Academo. La Cinosarges, donde enseñava Aristipo Principe de la secta sirenayca; el Liceo, donde enseñava Aristóteles á los Peripateticos; y la Academia donde enseñava Platón á los Platónicos. Con que los platónicos tomaron el nombre del author que era Platon, como de Zenon los zenoninos, de Socrates los socráticos, de Epicuro les epicuros, de Arreopago los Arreopaguitas, y de Heber los Hebreos. Los peripatéticos, que significa desassossiego tomaron[+]el nombre de los effectos, porque discurrian passeando, aun quando ostentavan mayor assiento en lo que discurrian; como los cínicos [+][205]
que significan perros, por lo que mormuravan; Adán que significa tierra, por ser formado de polvo; Abraham que significa padre grande, por asegurarle Dios que seria grande padre y Ishac que significa risa, por la risa o burla que hizo Sara al vaticinar los ángeles que havia de nacer Ishac. Los estóycos que significan portales tomaron del lugar el nombre, por hazer entre unos sumptuosos pórticos sus congressos, como Elías que se llamó Tisbeo por fer su patria Tosab, Nabal que se llamó Carmelita por ser su patria el Carmelo, y Barzilay que se llamó Guilhadita por ser Guilhad su patria.

De la segunda classe es la Bolsa que toma como los peripatéticos el nombre de los effectos; y queriendo dezir la palabra de

Bolsa cuero en griego, hay muchos accionistas que quedan en cueros en esta Bolsa.

Llamaron los antiguos Bolsa á Cartago por el engaño que traçaron los Fenicios á los Africanos, pidiéndoles todo el sitio que pudiessen ocupar con el cuero de un buey; y con mucha[+]razon deve llamarse Bolsa este lugar por los engaños que machinan algunos accionistas en este sitio, antes si por el que lleva doblada intencion en lo que propone, pregona el adagio castellano que tiene bolsillos en el coraçon, bien escarmentados viven los sinceros de los que llevan á esta Bolsa estos bolsillos. [+][206]

El modo con que se effetuan las partidas es tan ridículo como el juego, pues si en Levante se ajustan á cabeçadas, aqui se ajustan á palmadas y á golpes. Mas ay dolor! que aspirando muchos á la palma que las palmadas les prometen, lloran los golpes con que la fortuna los abate.

Juntó Eliseo su palma con la del niño para resucitarlo, y aqui no se juntan muchas vezes las palmas para resucitar, sino para morir.

Relata el sacro histórico haver fuentes de agua en la ciudad de las palmas y por estas palmas se suelen encontrar muchos ojos hechos fuentes.

Junta quien quiere orar á Dios las palmas, pero no sé si siempre que se juntan las palmas en estos concursos es para orar á Dios.

Affirma Dios á su pueblo por boca de los prophetas que lo tiene gravado en las palmas, por cuya causa puede ser que jure[+]en otro lugar que se olvide su derecha si se olvidare de su pueblo, pues teniéndolo esculpido en la mano, mal puede olvidarsedél, sin olvidarse juntamente de la mano en que lo tiene esculpido; pero hay algunos accionistas que pagan á Dios tan ingratamente estos cariños que, trayéndolos gravados en las palmas para favorecerlos, procuran offenderlo con las palmas, ya invocando su santo nombre para maldezir á quien no lo merece, ya profanando su santo nombre con temeridad, ya jurando falso por su santo nombre. [+][207]

Dos ojos desseava un prudente en la palma de la mano para examinar la amistad, y no creo que havia de salir de nuestro crisol muy luzida del examen, si se encontrassen en estas palmas estos ojos; pues formando dos manos unidas el símbolo de la

concordia, aqui se suele formar el geroglífico de la desunion con la union destas dos manos; y si en la carroza de Ezechiel estavan guarnecidas de ojos las ruedas, bien necessitavan estas ruedas de las acciones de la immensidad de ojos de que estava colmada esta carroza.

Hiere palma con palma (dize Dios á Ezechiel) *para sentir que yo* (prosigue el mismo Dios) *hiere palma con palma para castigar*. O quantos hay que sienten el castigo de Dios por estas palmadas,[+]y que hieren como el Propheta las palmas para el llanto, porque hiere Dios las palmas para el castigo! [+][208]

David traía en los riesgos el alma en la palma; y en estos Circos se arriesga á vezes por la palma el alma; con que si los Hyberos publican *que esta como en la mano* á lo que tienen por seguro, no se puede dexar de admirar el ver que en este juego nunca está menos segura el alma que quando está en la mano.

Abre la mano uno, dále una palmada otro, larga por tal precio una partida, offrécele con otra palmada tal precio, buélvele á offrecer el primero mas con cotra palmada, para que el segundo buelva á offrecerle mas, coloréanse á golpes las palmas (juzgo que de verguença de negocear los mas authorizados tan indecentemente á golpes), siguen las palmadas socorridas de los gritos, succeden á los gritos los atrevimientos, á los atrevimientos los desahogos hasta que, ajustándosse el negocio, se halla que fueron corredores del acuerdo, los desahogos, los atrevimientos, los gritos, los golpes, las palmadas.

En el sacro texto leo que se herían las palmas tanto en las admiraciones como en los festejos; y aqui se hieren las palmas tanto en los festejos como en las admiraciones. Exagera Jeremías[+]la desgracia de Jerusalem y certifica que, pasmados los passageros de su miseria, herirán las palmas considerando su estrago. Apunta el divino cronológico el tiempo en que coronaron á Yoas, y relata que herian las palmas los vassallos para aclamar su dicha con las palmas. Hieran pues aquí las palmas los desinteressados y celebren unos con las palmas los enredos, admirando otros con las palmas los destroços; hieran las palmas al ver festivos la comedia, y hieran las palmas al mirar absortos la ruina. [+][209]

Tres modos de batallas noto en las historias, y aun en nuestras batallas experimento exercitados todos los tres modos. Los Arios de Germania peleavan con aullidos, los Espartanos combatian

baylando. Los Andabaros acometian á ojos cerrados los esquadrones. Acometen los accionistas á ojos cerrados, porque la mayor parte compra o vende sin especular el motivo, fiando el acierto de la fortuna, y la ganancia de la suerte. Combaten baylando, porque, o pierdan o ganen, siempre los vereis baylando o riyendo: si aciertan, para aplaudir la felicidad, sipierden, para disfraçar la ansia. Pelean finalmente con aullidos, porque son tales los estruendos, estrépitos, y algazaras con que se pregonan[+]los descuydos, arrojos, yalientos, que solo por estar acostumbrados como los del Nilo al ruido, no ensordecemos y es preciso que [+][210]
emmudezca atónito un forastero, aunque tenga tantas bocascomoel Nilo.

Nota Sidonio Apolinar, entre las extravagancias de Ravena, que guerreavan los mercaderes y que negoceavan los soldados: *Negotiatores militant, milite negotiantur*, mas si frequentara nuestro trato, no pasmara destas contraposiciones, pues quedara extático de ver los mercaderes hechos soldados, ajustando los negoceos á palmadas, á golpes, á sopapos, á puñetes, á rempujones, y presumo que á cozes. Puede haver cosa mas inaudita? puede haver cosa mas increhible? puede haver cosa mas graciosa?

Cesse la venerable Antiguedad de censurar á los Alobadenos la impropiedad con que erigian los simulacros en los magistrados y en las palestras, colocando en las palestras los de los oradores y en los magistrados los de los atletas, porque encontrándosse aquí los accionistas transformados en gladiatores, formando batalla del negocio, y negocio de la batalla, ni hay despropósito que les compita, ni hay disparate que les iguale, ni hay impropiedad que les exceda.

[+]*Philosopho:* Admirávasse en Apeles el pintar lo que parecia impossible que se pintasse: *Pinxit ea quae pingi non possunt;* y yo admiro en vuestro ingenio el [+][211]
explicar lo que parece impossible que se explique; y si por Timantes dixo Plinio que siempre pintava con tal primor sus retablos que aun si entendia dellos mas de lo que pintava, *In omnibus eius operibus intelligitur plus semper quam pingitur*, retrata vuestra eloquencia con tan vivos colores este juego que aun quedo juzgando dél mas de lo que me representan los colores.

Accionista: Pues para que os sirvan de mayor admiracion estos desvelos, os quiero pintar la inquietud de los accionistas

y el desassossiego con que negocean sus acciones, teniendo por indubitable que les aplicareis el título de *accionistas*, por estar *siempre en accion;* y que siendo tan contínuo el movimiento del Delfin, que hasta dormido se muebe, presumireis del fin que lleva en su anhelo el accionista, que cada accionista es un delfín.

Pondera Sexto Empirico los aciertos de un joven que durmiendo andava por las calles; relatan clássicos authores que un siervo de Pericles caminava por los texados durmiendo y certifica el doctissimo Eusebio haver conocido un estudiante que discurria[+]en sueños sobre los mas sútiles puntos de la philosophia, theologia, y methaphísica, alegando tales galanterias, tales sutilezas, y tales misterios que [+][212]
mas entendian que soña van los que oían sus documentos que el que los divertia con sus erudiciones: parecia cosa de sueño el prodigio, quando ni por sueños se esperavan tales realces del sugeto, quanto mas en sueños. Pero todos estos portentos no son mas que sueños y sombras, de lo que obran hasta en sueños las fantazias de nuestros tahures, porque tienen tan impressas en la imaginacion las ideas del enredo que exercitan que durmiendo negocian, durmiendo bracean, durmiendo riñen.

Hubo dos amigos que, durmiendo juntos, le hizo uno al otro un chichón con un golpe que le ínchó la frente; y despertándolo al grito, asseguró que acabava de ajustar una partida con el golpe; con que si los Lusitanos llaman Gallo al chichón y Pitágoras tenia un gallo que le servia de relox para despertarlo, bien podia jactarse el que se lo hizo en la cabeça al compañero que fué otro Pitagoras en despertarlo el relox de un gallo.

Terrible afán! inexplicable agonia! incomparable solicitud! Si discurren, son las acciones el thema; si caminan son las acciones[+]el incentivo; si paran, son las acciones el freno; si miran, son las acciones el objecto; si conceptuan son las [+][213]
acciones el assumpto; si comen, son las acciones el regalo; si piensan, son las acciones el sugeto; si estudian, son las acciones el punto; si sueñan, son de acciones las fantasmas; si enferman, son de acciones los delirios y, si mueren, son de acciones los cuydados.

Victorioso Paulo Emilio de Perseo, dió un combite á los barones, disponiéndolo de manera que tenia visos de batalla el combite; formó de las mezas las campañas, de las viandas las municiones, de los platos los soldados, y marchavan con tan notable

orden los manjares, que haziendo á tiempo las retiradas, las escaramuças y los assaltos, entravan unos de refresco en haviendo dado los otros su descarga, aparecian estos cubiertos como si viniessen de emboscada, aquellos quebrados como si llegassen rendidos, unos ocultos como si fuessen centinelas, otros al descuydo como si fuessen espías, y algunos pomposos como si bizarreassen triumphantes.

Exagera Plinio como casi milagroso el juizio de Iseo, afirmando ser tan continuo su estudio que ni hablava, ni oía, ni hazia mas que meditar de dia y de noche para poder llegar al realce de saber[+]provar que la noche era dia, *Nam diebus et noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur*. [+][214]

Escrive el mismo Plinio, de su tio que hasta comiendo leía y hasta caminando estudiava y que jamas fué a caça que no lo acompañasse la pluma y el tintero, no sé si para desluzir la destreza de las aves con la tinta o para desdorarles el buelo con la pluma, *Venor aliquando, sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, non nihil referam*.

Pasmó el íntegro Aliates, (monarcha inclito de la Lidia) de ver una donzella de Tracia que traía el cántaro sobre el ombro, hilava con las manos, y llevava atada la rienda del cavallo á la cintura, quedando absorto al considerar la industria de aquella serrana, en aprovecharse á un mismo tiempo de la cintura, de las manos, de los pies, de los ojos, y del ombro y si Job comparó la vida al texedor, porque trabaja en un propio instante en el telar con los pies, con las manos, y con los ojos, apoyava la hermosa çagala esta sentencia en valerse en un propio punto de los ojos, de las manos, y de los pies.

Assegura el fénix de Africa de los pantomimos que representando una comedia con los gestos, sirviéndoles de palabras las[+]acciones; no tenian miembro en el cuerpo que no exercitassen, ni havia movimiento en el mundo que no hiziessen, [+][215] pareciendo (como repara Cassiodoro) que cada uno era una compañia, pues representava todos los papeles de una compañia cada uno, *Omnium membrorum motibus cum oculis eorum quasi fabulabatur, et in uno credas esse multos*.

En conclusión no desamparó Archimedes su arte hasta que lo desamparó la vida; pues lo hallaron formando figuras mathemáticas al venirle á dar la muerte, por estar tan acostumbrado á las

contemplaciones y andar siempre tan elevado en las agudezas que hasta en la meza se abstraía, y hasta en el cuerpo descifrava las líneas que servian de especulación á su sciencia y de divertimiento á su genio, *Abstractus a tabula, a famulis spoliatus unctus super ipsa pelle sua mathematica schemata exarabat*.

Mas todas estas ponderaciones y todos estos encarecimientos no son mas que un bosquejo de los accionistas que se precian de ser vivas imágenes de los privados de Eliogabalo que, arrojándolos á la mar enlaçados en una rueda, y haziéndolos girar ya á las nubes, ya á los abismos, los llamavan los cortezanos *Ixiones*, pues andavan en una rueda viva para padecer mas tormentos que[+]Yxion en la suya, y nosotros en la nuestra, porque, si Paulo Emilio formó batalla del combite, es [+][216]
señalado el accionista que no está pensando en la meza en esta batalla. Si Iseo no se empleava mas que en el estudio, de dia y de noche, es muy singular el accionista que dexa de aplicarse tanto de noche como de dia á este estudio. Si Plinio leía comiendo y caminando, es muy único el accionista que no habla en las acciones caminando y comiendo. Si la donzella de Tracia exercitava á un mismo tiempo como los texedores y Pantomimos, los pies, las manos, y los ojos, es muy particular el accionista que no se vale en un propio momento de los ojos de los pies y de las manos. Y finalmente, si Archimedes no dexó el empleo sin la vida, exalando en un mismo minuto el arte y el alma, es muy raro el accionista que dexa de parecerse en esta thenacidad á Archimedes, formando en quanto le dura la vida estas ruedas, y pegándosse en quanto no lo arrebata la muerte á estas figuras.

Indica la vara del Corilo haver minerales de oro para donde se inclina, mostrando con el movimiento los minerales y hay pocos accionistas que no crean hallar las minas por medio del movimiento; ya corren de aqui para saber una nueba, ya saltan de allá[+]para escuchar una distincion, ya vienen, ya ván, ya passean, ya ya huyen buelven, deslustrando la singularidad del *moto contínuo* que conserva el famoso [+][217]
heroe de la Toscana en su celebre galeria, pues siempre se hallan en un continuo moto; y dexando mas dudosa la question de si pueden assistir los cuerpos en muchos lugares, pues parece á lo menos que assisten en differentes lugares estos cuerpos.

Como los philosophos advierten que sin moto no se dá aumento

y que el sossiego es deffecto en los que pueden crecer, y sólo perfeccion en Dios, porque no pudiendo tener aumento es el summo de la perfeccion, procuran excusar los accionistas con el sossiego este deffecto, y grangear el aumento con este moto, sin considerar que no son los animales de mas pies los que caminan mas apriessa y que los muchos dedos en una mano mas son embaraço que diligencia; pues prueba el Tassoni no ser verdad que el ayre agitado se calienta, antes quanto mas lo agitan los vientos aquilones, mas lo enfrian; y quando solicitamos deleytarnos en el verano, agitamos el ayre y la nieve para que agitados nos refresquen, y movidos nos alivien. Pero no quieren apercibir esta philosophia[+]los inquietos, y como son ayre, y es ayre lo que tratan, para fabricar torres en el ayre, juzgan [+][218]
que quanto mas se mueben, mas se exaltan, quanto mas se agitan, mas se calientan, y quanto mas se calientan, mas crecen.

En el sepulcro de Jacome Trivulsio, cognominado el Magno, esculpió por epitaphio un curioso: Aqui reposa el que no reposó jamas, *Qui numquam quievit, hic quiescit*, y entiendo que sea apuntado el accionista á quien no se le pueda esculpir en el sepulcro este epitaphio, porque si en las sangrientas guerras que acrisolaron entre los Thebanos y Espartanos sus rigores, batallaron en el templo de Hercules las armas que se havian colocado por tropheo en el mismo Templo, y al abrasarse los cadaveres de Eteocles y Polinices, combatieron primero en las llamas los huessos, y despues en la urna las cenizas, aqui blasona de tan sangrienta esta guerra que no sólo batallan las personas, y hasta las propias armas, en la vida, mas aun me persuado á que si se depositassen en una pira los huessos y las cenizas destos campeones, combaterian los huessos y las cenizas en la muerte.

Pero lo que supera á todas estas maravillas no es que exceda un àccionista á Jacome Trivulsio en que ni en la muerte reposa, empeçándosse[+]á ensayar en el sueño que es hermano de la muerte, á estos desassossiegos, á estas ansias, á [+][219]
estas inquietudes, ni que guerreen entre si las armas de los accionistas como las del Templo de Hércules y que riñan como se vió entre Eteocles y Polinices los cadáveres; mas lo que obscurece el crédito á la verdad (porque parecerá que passa de hipérbole á ficcion) es que luche un accionista contra su mismo juizio, combata contra su propia voluntad, batalle contra su propia esperança, guerree contra su

propia cõnveniencia y riña cõntra su misma resolucion y si Alberto Magno trata de dos cuerpos unidos que formavan un hombre, descriviendo en ellos tan diversa la complexion que quando uno se mostrava furioso, el otro se ostentava apacible, quando uno reía, otro llorava, y Henrique de Gadano haze mension de dos cuerpos pegados que reñia uno con otro, con que reñia un hombre consigo mismo en dos cuerpos, hay muchas ocasiones en que parece tener dos cuerpos cada accionista para que se arrobe el orbe de ver reñir un hombre consigo mismo. Llega una nueba que lo obliga á comprar, reconoce armado el juego de suerte que lo obliga á vender, con que combatiendo el entendimiento contra el propio entendimiento, ya lo excita á que compre por la nueba,[+]ya lo persuade á que venda por el juego.

Mercader: Pues sabemos el modo, lugar, y inquietud con que se tratan las [+][220]
partidas, desseara oír como se firman, como se reciben, como se pagan?

Accionista: Ya os adverti haver tres classes de personas que se empleavan en este negocio, unos como príncipes, otros como mercaderes, y los últimos como jugadores.

Los que viven como principes de las rentas tambien se conservan en el negocio con gravedad de principes no entran jamas en los corros por no sugetarse á los desayres; dán la orden que les parece al corredor, ajústala este lo mejor que puede y assí como á vezes halla tal disposicion en los ánimos que luze con la puntualidad que la observa, hay otras en que conociéndole la flor los agudos, le desdoran de modo el desseo que sino es con mucha desventaja no la executa, y sino es con mucha industria no la logra.

De los que negocean como mercaderes hay algunos que en el dar las ordenes á los corredores, se parecen á la classe de los principes, considerando ser indecente frequentar las ruedas para molestarse con los rempujones, con los ultrajes y con los gritos;[+]con que, por excusar las descomposturas, huyen de los circos. Pero hay
otros que assisten en los congressos continuamente, (como haze la tercera [+][221]
classe de los jugadores) por cinco razones que los obliga á anteponer la utilidad al pundonor y el aumento al decoro.

La primera, el anhelo de no pagar corretage, procurando ajustar las partidas con otros mercaderes de su calidad, con que se

ahorran esta ansia y se eximen desta pena. La segunda, para gozar del gustillo de la palmada, pues hay hombre que al lograrla se regodea y por darla se desvela. La tercera, por la preeminencia que adquieren de verlos el corredor, dándoles siempre medio por ciento mas de lo que offrece á otro corredor como él, o ya por reconocer que es persona de satisfacion la que lleva á su amo, no sabiendo si el otro corredor le nombrará, despues de acordados, persona de satisfacion, o ya por ganar su corretage de las dos partes por entero, pues si negocea con otro corredor no le viene á tocar mas que la mitad de la corretage. La quarta, para conocer como está dispuesto el juego, si hay muchos compradores o si los vendedores son muchos; y como, siendo hombres principales,[+]acuden todos á su assilo para poder conseguir con facilidad lo que pretenden á su sombra, les es muy facil divisar las [+][222]
intenciones, penetrar los avisos y atraer los avansos. La quinta, entender que como tan diestros en el officio, y veteranos en las traças, nadie alcansará mejor lo que busca que su ingenio y nadie podrá hallar mejor que su estratagema lo que busca.

A lo tuyo, tu, aconseja un discreto y siguen los ambiciosos este dictámen, conjecturando que ninguno pueda atender mejor á su exaltacion que ellos propios y que ninguno se aplicará mejor á sus prosperidades que ellos.

El mas favorecido moço de Eliseo era Guehazi, y para resucitar el niño no aprovecharon las diligencias de Guehazi, aunque llevava el báculo del mismo Eliseo; con que si ni las armas del mismo dueño sirven sin su presencia, que hará el criado por leal que sea, sin dueño y sin armas? Para triumphar Saul de Golias se contentava con que vistiesse sus armas David, mas rindió David á Golias sin las armas de Saul, porque, ademas de arriesgarse por el honor de Dios, aspirava al premio de su hija; pero donde no se solicita tan sublime premio, no creen los codiciosos que empleen los corredores todo el aliento por la victoria, aunque[+]tengan la experiencia de que han despedaçado leones con el aliento. [+][223]

Encargó una madre á sus polluelos que escuchassen lo que proponia el dueño del jardin en que tenian su nido, en quanto iba á traerles el sustento, y refiriéndole que al otro dia havia resuelto que viniessen los vezinos á segar el campo, burló la madre de la diligencia de los vezinos; bolviéronle á relatar que al dia sigui-

ente havia determinado que lo sirviessen sus amigos en la era y bolviósse á burlar del cuydado de los amigos; mandó á los criados que fuessen y hizo burla de la lealtad de los criados; fió de los hijos el acierto y no hizo caso de la vigilancia de los hijos, pero al asegurarle que havia deliberado venir él mismo á la empreza, temió de lo que havia deliberado, ocultó el nido, retiró los polluelos, huyó los rigores, anteviendo que lo que no se devia recelar de los hijos, de los criados, de los amigos, ni de los vezinos, se devia prevenir para quien sabia que solo haziendo él propio lo que imaginava, podia llegar al dichoso fin de lo que pretendia.

No estraño pues que haya accionistas que, aunque no sea movido de la avaricia, excusen dar las ordenes á quien no dudan[+]que las executará tan affectuoso como real, y tan real como prompto; lo de que me lamento es de algunos que fingiendo [+][224]
querer favorecer al corredor que lisonjean, (sin passar de promeças los cariños) le ordenan que compre una o mas partidas, y al punto que se lo ordenan, llegan á los concursos y empieçan á offrecer mayor precio del que han ordenado al mísero que engañan con estas aparencias de alhago. De que sirve dar la orden, si en el mismo instante estudian los medios de no poder effectuarla? No es evidente que, offreciendo mas, es preciso que se las dén antes á ellos que al corredor, o ya para ganar la corretage si es corredor el que las dá, y ahorrarla, si es mercader el que la quiere dar, o ya por ser mayor el precio que offrecen del que ha offrecido el triste á quien agasajan tan risueños como doblados, y tan dissimulados como affables? Manda David á Abisay que tome la lança y la redoma de Saul, *Accipe hastam et ampallam etc.*, y en el mismo momento que lo ordena, toma el propio David la redoma y la lança *Accepit itaque David hastam etc*.

Que es esto David? Si ordenais que haga Abisay lo que desseais, para que hazeis vos mismo lo que acabais de ordenar á Abisay?[+]Pero aun tiene mas disculpa David que los sugetos de que me quexo, porque David hizo lo que ordenava en ocasion [+][225]
que le proponia Abisay llegar á Saul para matarlo, y temiendo el fiel pastor del arrojo, evitó prudentela ocasion, mas quien tiene ya duplicadas pruebas de que en ordenando que le traygan la lança y la redoma no se atiende (sin offender á nadie) mas que á traerle la redoma y la lança, que causa hay para que deslustre

la benevolencia o disfrace el despego? Si desconfia, no ordene, y si ordena, no tema.

Assentado ya que hay tres modos con que negocean los accionistas las acciones, deveis de saber que hay tambien tres modos con que se compran o venden estas acciones de los àccionistas.

El primero es *a trasportar luego* que significa ir á la sumptuosa casa que tiene la compañia, donde assisten sus caxeros y hazer que el que vende la accion ordene que me la traspassen á mi cuenta o á la del que me suple parte del valor sobre ella, (haviéndoos al principio representado que se empeña sin el menor descrédito del mas poderoso) y despues de pagársela en banco, notan los propios ministros que queda totalmente satisfecha (á lo que llamamos *quitar la partida*) lo que sigue con mas o menos puntualidad,[+]conforme la priessa del que la compra, o ahogo del que la vende, no faltando á vezes sus injurias sobre la promptitud, y sus embaraços [+][226] sobre la negligencia.

El segundo es *en los rescuentros*, lo que se entiende (o devia entender) á recibir la partida en 20 del mes en que se ajusta, y pagarla en 25 del mismo mes, aunque corre tan desconcertado este estatuto que passa de descuydo á desorden, y de desorden á confusion, porque ni se recibe quando se deve, ni se paga quando se deviera. Hay corredores á que llamamos *rescontrantes*, porque tienen á su cargo el rescontrar las partidas, y pagar o embolsar los *surpluses* y como no faltan algunos que fundan su conveniencia en la dilacion y su provecho en la obscuridad, se suele privilegiar lo util á lo urbano, y desflorar por lo interesal lo primoroso.

El tercero es *a tiempo largo*, para el mes que se señala, en cuyos dias de 20 y 25 se devieran entregar las acciones y liquidar los avansos, si no usassen las misteriosas prolongaciones que censuro por hajar el credito á un effeto tan noble y empañar el explendor á un sol tan bello. Para estas últimas partidas que son á tiempo, llenan los corredores unos *contractos* que se venden[+]impressos, con las clausulas y condiciones que son las ordinarias del negocio, y como están en [+][227] blanco los nombres, meses, dias, y precios, no tienen mas que hir poniendo en los blancos los dias, los meses, los precios, y los nombres. Fírmanlos las partes, quedando cada una con el de la contraria, hasta que ajustándosse entre los rescontrantes la ganancia o perdida de aquella partida, buelve á recoger su firma cada una.

Tienen tambien sus *contractos* differentes los *opsies*, por los quales consta quando y como se pagó el premio y á que queda obligado el que los firma, siendo por el consiguiente diversos los de los *empeños*, porque ademas de hazerse en papel sellado, encierran otros riquisitos que tocan á las *reparticiones* y otros accidentes, para que jamas pueda haver duda sobre lo que se concluye, ni dissencion sobre lo que se concuerda.

Tocante á los *Federiques*, es justo que noteis que en las partidas que se compran *a trasportar luego*, no vale esta pregmática, mas sí en las de los *rescuentros, o a tiempo*, si no es que en el término de 14 dias las haya hecho poner el vendedor en cuenta de tiempos del que se las ha comprado, que entonces está obligado á[+] recibirlas o quebrar el comprador sin que pueda gozar el amparo del estilo, ni el [+][228] abrigo del privilegio; y aunque vulgarmente se imagina que no sirve el Federique para el que vende, sino para el que compra, es abuso que introduxo la usança, affirmando los letrados que no se deve aplicar la preeminencia mas al que compra que al que vende.

Tambien presume la turba que para las *partidas rescontradas* (que viene á ser compradas y vendidas á un mismo sugeto) no vale la ley de la izencion, y es error manifiesto porque en el accidente en que la ley no vale, es quando compro (por exemplo) una partida de un hombre por 40, y vendiéndosela por 20, le digo delante de testigo que lo jura, que la partida que le vendo, een rescuentro de la que le tengo comprado, constituyéndome deudor de aquel surplus de 20 por ciento que pierdo, con que no me es permitido pegar á la pregmática, haviéndome ya constituido deudor, y es necessario faltar o satisfazer la differencia; pero si haviéndole comprado una partida por 40, le vendo sin mas expecificacion por 20 otra partida, ni necessito de quebrar para eximirme, ni de desaparecer para librarme.

Sobre los *opsies* o premios que se toman, son tan diversas las[+]opiniones de los peritos para saber si vale o dexa de valer el Federique, que no he hallado decision [+][229] que pueda servir de norma, aunque hay muchos casos que pueden servir de espejo. Todos los letrados convienen en que por la pregmática no se puede conjecturar sino que vale tanto para el que vende como para el que compra, mas que lo aperciben á vezes tan differentemente los juezes que, librando siempre al que compra, han condenado en

muchas ocasiones al que vende; luego, si en el opsie que tomo á entregar, vengo á ser vendedor de la partida si á su tiempo me la piden y en el opsie que tomo á recibir, vengo á ser comprador della si me la entregan á su tiempo, podré valerme del Federique (en la opinion, de los que saben que tanto sirve para lo que compro como para lo que vendo) no solo en los premios, que he tomado á recibir, mas aun en los que he tomado á entregar, pero siguiendo solamente el dictámen que me libra de lo que compro y me obliga á lo que vendo, no me valdrá el Federique para el opsie de entregar, porque es como si vendiera; y sólo me aprovechara para el de recibir, porque es como si comprara; mas aun en lo de recibir hay gran confusion en los pareceres, porque si[+]bien no dudan todos los sabios destas provincias que por la prégmatica quedo libre, hubo pleytos en que decretaron los juezes al contrario, con que combatiendo la ley con el exemplo y la prégmatica con la exposicion, ni hay opinion segura de letrado que me sossiegue, ni hay caso cierto de magistrado que me guíe. [+][230]

Sin embargo, si el que me dió el opsie á recibir, tubo la partida en su quenta, desde el día que me lo dió, para podérmela entregar, y mandar poner en quenta de tiempos 14 dias despues de havermela entregado, no parece que puede valer la pregmática en este ahogo, aunque hay algunos que creen que le basta al que me dió el premio tener la partida en su quenta desde el dia que me la entregó y no desde el día que me dió el opsie, para que ni me valga la prerrogativa, ni me aproveche la preeminencia, ni me libre el Federique.

La propia diversidad de juizios hay en lo que toca á los empeños, pues aunque generalmente se juzga que en baxando las acciones del valor que me dieron sobre ellas, estoy obligado á quebrar o á satisfazer la differencia, entienden los mas especulativos (no dudo que con incerteza por falta de successo que acredite el pensamiento) que si no me pusieron en quenta de tiempos la partida 14 dias despues de haver empeçado á correr el empeño, teniendo[+]hasta el complimiento del plazo siempre en quenta la partida, puedo valerme del mismo privilegio para el surplus y del propio desahogo para la perdida. [+][231]

Lo que es lo mas gracioso de las acciones, que entiendo ser el mayor hipérbole para lo gracioso, es ver quando se pican dos corredores al ajustrar una partida, porque, como falta la veneracion y

con ella se deslabona el empacho, son mas desembueltas las vozes, mas penetrantes las injurias, mas ridículas las palmadas. Larga uno 500 libras, cógeselas el otro (á lo que se llama en nuestra lengua *serpilladas*) o offrécele uno tal precio por ellas y responde el otro furibundo: es tuya (á lo que se llama *ser encaxadas* en la misma lengua) y sobre si fueron encaxadas o pilladas es tal la pendencia de los circunstantes y el alboroto de los mirones que parece que se desenquadernan los abismos y que combaten las furias. Bien sé que algunas vezes necessitavan de *puntas* estos *encaxes*, y que si fuera en pays donde authoriza una espada el brio, se devia rebatir el arrojo con la punta de la espada; mas donde es uso el sufrimiento, es delirio no andar al uso. No ignoro[+] que los Italianos llaman á los corredores *sensali* que significan *mosquitos*, por lo que zumben, y que aqui se pueden llamar [+][232]
mosquitos por lo que pican, pero donde se tiene por gala el arrojo, quien hay tan necio que si no la saca, dexa de acetar á lo menos una gala?

Murmura el jucundo Zavaleta del juego de la pelota y exagera lo sonoro de las palabras que se usan en este juego, *lugar, afuera*, *chaza, á dos embido*. Define Platon al hombre: *Ludus Dei*, que quiere dezir juego de los dioses y certifica Plauto que no es mas que pelota el hombre en mano de los dioses: *quasi pila in manu Dei*. Vea agora este ingenio si son mas canoras las vozes que usa en el juego de la pelota el hombre o las que usa en nuestro juego el accionista que es pelota: i *Es tuya, es mia, quanto offreces, quanto largas, yo te la doy, yo te la tomo, o que bien pillada fue esta al ayre, o que bien encaxada fue esta!* Lindas consonancias! harmoniozas futilezas! melífluas galénterias! Pues las que siguen aun son mas dulces.

Procura encarecer uno ser persona de seguridad la que le dió la orden y pregona *que es un hombre como una torre* y que tiene *tanto de nariz*. Que será un hombre como una torre, no lo dudo, mas tambien sé que es muchas vezes la torre de Babel la que propone[+] por las confusiones y enredos en que anda, sin haver quien lo comunique, ni hallar quien lo entienda. Es torre, mas de viento. Es torre, mas de [+][233]
Cizico que para en ruído. Serán torres, no lo difficulto, mas advierto que lo primero que postran los rayos son las torres.

Que sea tanto de nariz, no lo contradigo, mas no he leído que

salgan mas que mocos de la nariz. Juegan á tantos los tahures para que sea mas largo el juego, al parecerles que pierden papeles y no escudos; si será pues la intencion del que publica en este juego que su hombre tiene tanto de nariz, dar á entender que su amo tiene un nariz de tanto? Si será Ovidio NASON el que nombran; si no es que auspician en su estado los methamorphosis de Ovidio? Si será el hombre pegado á la nariz que pinta Quevedo este hombre? Lo cierto es que, si por el que censurava cantavan los antiguos *Adunco suspendere Naso*, nos presenta materia para censurar este nariz adunco y que si por otro que tenia gran nariz y se preciava de liberal, dixo un curioso que no era prodigio que lo fuesse pues tenia en la nariz la cornocopia, no es mucho que se muestre sobre esta nariz tan liberal de sales la pluma, si no es que se quiera aplicar el titulo de sátiras á las sales.[+]

Pero discurriendo seriamente, no comprehendo quien pueda haver introduzido [+][234]
esta frasis de tanto de nariz, sino el conocimiento de haver infundido Dios por la nariz el alma y querer assegurar este leal criado que el que lo favorece es hombre que tiene alma, que es lo propio que significar que tiene consiencia; y que siendo la nariz la que distingue un hombre de otro (que por esso intitulan los Hebreos de una misma manera á la *cara* y á la *nariz*, por ser la nariz la que forma la cara) vozea el corredor que su hombre tiene un gran nariz, para descifrar que su hombre es un gran hombre.

Pregunta otro *Si es hombre de vida y muerte* el que trae, como si hubiera hombre que no fuera de vida y muerte.

Affirma este que su hombre *Es el primer hombre del mundo, y* quando mucho quiere simbolizar que es segundo Adán el que apunta, pues dexará arruinar el mundo por una muger y no hará escrúpulo de perder el paraíso por una mançana.

Blasona aquel de que su hombre *es un pilar de la Bolsa*, como si no tubieramos experiencia ha pocos años que en Utreque (ciudad famosa destos Estados) se torció un pilar con un uracán,[+]de suerte que mas sirve de estímulo al pasmo que de crédito á la especulacion; con que ni hay que fiar de pilares donde hay [+][235]
uracanes que los tuercen, ni de colosos donde hay chinas que los postran, ni de colunas donde hay Sansones que las derriban.

En quanto á los corredores, hay unos que son puestos por el magistrado á que llaman jurados, por el juramento que hazen

de no negociar nada por su cuenta y se estrechan á cierto numero limitado, sin poderse dilatar sino en ocasion de muerte, o de algun favor bien señalado que suele succeder muy raras vezes; y hay otros á que llaman çanganos (que son unos insectos parecidos á las abejas que en lugar de labrar la miel la comen) por entender los primeros que les usurpan su miel; y supuesto que si los llamassen á juyzio, pagarian la pena que se impone al que les cercena la ganancia; si no es en caso de vengança, cede la conveniencia á la piedad, y triumpha del interes la comiseracion. Destos ultimos luze tan infinita la multitud que es el mas único remedio de los infelizes y el mas precioso refugio de los aflictos, y aunque en una de las Islas Cicladas, llamada del geographo Estrabon Zea, havia una ley de que no se permitiesse vivir á nadie mas de sesenta[+]años, dando á beber á los viejos el veneno para que sobrasse á los niños el pan, por ser tan inmenso el pueblo que [+][236]
ordinariamente faltava el trigo, *Ut suppeteret aliis unde viverent*, aqui es tan frequente el trato y tan general el negocio que con haver innumerables corredores todos ganan, sin que necessiten de ser salteadores que comen para matar, ni caçadores que matan para comer; todos viven, todos passan, todos campean, solicitando suplir con tal diligencia el previlegio y sirviendo tan leales y vigilantes á sus amos que lo que se les cae de la authoridad lo engaçan en la fineza y lo que les falta en lo seguro les sobra en lo atento.

Fueron tan delicados los Sibaritas que, por que no les inquietasse el descanso, desterravan los gallos y relatando Plinio de uno que acostándosse sobre una rosa se lamentava de que al doblarsele las hojas con el peso lo havian molestado las hojas, haze mension de Mendrides que se cançava de ver arar á un labrador la tierra y de Lépido que, assistiendo en un hermoso bosque, se quexó al senado de que le interrompian los páxaros el sueño. Malos eran para corredores de acciones los Sibaritas, pues están tan hechos á las inclemencias del tiempo y tan sugetos á los[+]rigores de las estaciones que, en vez de despertarlos los gallos, molestarlos los páxaros, cançarlos los açadones, y incomodarlos las rosas, los pican de las [+][237]
rosas las espinas, los congojan de los açadones las açuelas, los offenden de los gallos los espolones y los lastiman de los paxaros los picos. No hay dia que no estén cinco horas á la lluvia, al lodo, al viento, al sol, aun quando este blasona de mas radiante, y aquel sopla mas ayrado; y si en la

batalla de Canas no sintieron los soldados en la furia del conflicto un terremoto que les hizo temblar la tierra debaxo de los pies, se hallan tan engolfados los cabos desta batalla en el combate que tienen los aquilones por recreos, las lluvias por regalos, los rayos por delicias, y los lodos por flores.

Philosopho: Haviendo provado Lactancio y Jamblico no ser otra la proffession del philosopho que la de investigar la verdad, es forçoso que os importune por saber una, que por mas que tengo vacilado sobre ella, ni la penetra mi entendimiento, ni la comprehende mi desvelo. Hablaron los impíos que me cogieron aquella funesta noche de mi desgracia en *acciones de ducaton* y no puedo sossegar hasta que me expliqueis lo que son essas acciones.

[+]*Accionista:* Esse es un mar tan incomprehensible que si hay lugares en que nunca se halló fondo al mar, (como escrive Aristóteles del Ponto, llamado por esta causa *Bathea ponti*) es esta decission uno de los lugares deste mar que no tiene fondo. Satisfaré sin embargo vuestra curiosidad, aunque parezca impossible la deffinicion y gallardee inaccessible la cumbre. [+][238]

Reconocieron algunos mancebos ser muy largo el juego de las acciones ordinarias (que se suelen llamar *las gruessas, o las grandes* y procuraron establecer otro mas moderado con título de *pequeñas*, para que assi como en las reales se pierde o gana 30 florines de Banco en cada punto que baxan o suben, no se arriesgasse en las supuestas mas que un ducaton en cada punto. Instituyeron pues el nuebo enredo con nombre de *acciones de ducaton* el año de 1683, para cuyo effeto, fundamento, y clareza, eligieron un hombre que con título de caxero general notasse todas las partidas que se comprassen o vendiessen en un libro, sin otro contracto que el de la palabra, ni otra obligacion que la del testigo. Pagásele á este sugeto una placa por parte, de cada partida que escrive; y, sin preguntar á ambas si están conformes,[+]no passa al libro que tiene en casa, la partida. Negocéasse pocas vezes para mas largo plazo que el de un mes, porque como muchos caudales de los que proffessan este embuste no son de los mas floridos, se resolvieron á que no se estendiesse á mas de un mes el plazo. Llega el primer dia del mes para el qual se ha negoceado y, en apuntando el relox de la Bolsa la una y media, se informa este caxero de dos accionistas desinteressados, del precio en que están realmente las acciones grandes y, segun el aviso, pu- [+][239]

blica el precio, llamando *levantar el palo* á esta comedia, porque á los principios solia levantar una vara que traía en la mano, hasta que por el ruido que causava dexó de levantar la vara. Fixado el precio, ajusta cada uno las partidas con el que se las tiene comprado o vendido, (si no es que en medio del mes, las haya ya rescontrado con el mismo que se las havia vendido o comprado) y corre tan puntual en dinero de contado el pagamento que averguencan á los de las gruessas, causando esta promptitud haver muchos de los mas eregidos que negocian en ellas, porque al passo que los encanta la puntualidad, les disculpa la indecencia y les arroba la atencion.

Aumentósse en estos cinco años de suerte este empleo, (y principalmente en cierta nacion que tiene tanto de bulliciosa como de[+]aguda) que es raro el sexo que no lo exercita, sin excepcion de viejos, niños, y mugeres, para que pueda [+][240]
pregonar atónito el orbe que si hubo rey que confessó á Daniel que via estampados en la arena vestigios de hombres mugeres y criaturas, *Video vestigia virorum et mulierum et infantium*, no se vén estampados en la arena destos belicosos amphitheatros mas que vestigios de criaturas, de mugeres, y de hombres; con que, por el camino que se solicitó minorar el peligro, se vino á hazer mas comun el daño; pues llegó á tal excesso esta ocupacion que se negocian Regimientos como si fuessen pajuelas, aunque temo que lo sean algun dia para el incendio de los que abracan estas machinas, y ruina de los que se engolfan en estas olas.

Escriviósse con galanteria por un poltron que o comia o dormia, *Aut accumbit, aut decumbit;* y por una dama trigueña que de las 24 horas del dia dormia 12, cantó un poeta no ser mucho que pareciendo de Ethiopia, fuesse para ella todo el año Equinocio; pero son tan diversos los hombres y las mugeres deste laberintho que si aquel o havia de comer o havia de dormir y esta no hazia mas que dormir hasta las horas de comer, nuestros tahures ni[+]comen, ni duermen, ni sossiegan, siendo aun mayor su inquietud que la de los grandes, si es possible que pueda ser mas [+][241]
grande su inquietud.

Quiébrasse un espejo, y queda siendo espejo cada pedaço de cristal, sin mas desigualdad en las lunas que presentar los pequeños mas pequeño el rostro y el grande mas grande la imagen.

Son espejo las acciones y espejo de los que hazen parecer que

está en el ayre el objecto que representan o espejo de los que hazen quedar immobiles de maravilla á los que se miran en ellos, porque se vén bolando al passo que se miran; o espejo como el de Achaya que, batiendo sobre una fuente, indicava á unos la vida, á otros la muerte, pues está pronosticando incessablemente sobre estas espumas la vida de unos y la muerte de otros. Quebraron los tímidos este espejo, hizieron en pedaços este cristal, acordandosse en que cada 500 libras de las grandes fuessen 5000 de las chicas y quando intentaron que el negocio fuesse mas moderado, no consiguieron mas que hazer muchos negocios de un negocio, y muchos espejos de un espejo, sin otra differencia que luzir mas pequeña la imágen, porque teniendo algo de indecente para los de la primer esphera esta fulleria, no hay duda que aparece la imágen[+]mas pequeña

La causa de enredarse casi todos en tan immensa cantidad, es la ambicion [+][242]
de los que compran algunas partidas de gruesso para bolverlas á vender de pequeño (por valer en los principios del mes mas lo de pequeño que lo de gruesso) y con el avanço ni reconocen lo molesto, ni reparan en lo indigno, ni les sirve de obstáculo lo assustado.

Esta necedad de trasportar partidas de unas ruedas para otras (que es el único trasporte que tienen estas acciones) es estimulo del estrépito, vozeria y batalla que hay el dia de levantar el palo (en los de trabajo en la Bolsa, y en los de fiesta en la calle grande) pues los que lo vén entienden que se acometen, y los que lo oyen entienden que se matan. El que ha comprado de gruesso y vendido de ducaton, procura que se levante el palo baxo, para recoger la ganancia de ducaton y quedar corriendo lo que compró de gruesso; el que ha comprado de ducaton por haver vendido de gruesso, solicita que se levante el palo alto, para recoger la ganancia del palo y quedar corriendo lo que vendió de gruesso, con opinion de mayor ganancia; con que hay tal bulla, tal algazara, tal descompostura, tal gritería, que si Peramato haze mension de una[+]criatura que nació con una sonajuela en la mano, alli no hay criatura que no parezca que nació con una sonajuela; si el nieto de [+][243]
Eli se llamó *No honra*, hay pocos que no parezcan en aquel combate nietos de Eli; si los Trogloditas que aplican á los hijos los obcenos nombres de las bestias, llamando á uno asno, á otro burro, á otro puerco, no havrá quien se assome a esta rueda en aquella

guerra que no imagine estar entre los hijos de los Trogloditas. Henrique Comano relata que en Flandes durmió un hombre con una vaca, y nació un niño; un niño dize Plutarco que nació de una yegua que traxeron á casa de Periandro y en Verona nació otro mónstruo con cara humana, de otra yegua; con que no tiene nadie que admirarse de ver que de bestias salgan hombres, mas de hombres salir bestias, no hay dia mas solemne para confirmacion desta verdad que el en que se levanta este palo, porque si Plutarco assegura que se vió ya nacer cevada en los cuerpos humanos, y el philósopho Anaxilao fabricava ciertos faroles que hazian parecer que los hombres tenian cabeças de cavallos, no havrá quien no presuma que en este dia se renueba el portento de Plutarco en las cevadas, y el artificio de Anaxilao en los faroles.

Exagera Thomas de Vega las extravagancias de un frenético[+] que, pidiendo á los médicos que lo dexassen nadar en aquel estanque (mostrando el suelo), assi [+][244]
como apercibió (arrojandosse a él) que le llegava el agua á la garganta, cobró el juizio, recuperó la salud, y quedó sano. O quantos enfermos hay en nuestro juego que, imitándolo en los delirios, se echan á nadar en este occeano, y en llegandoles el agua á la garganta, dán consigo en el suelo!

Mas lo peor de todo es que se dexan sumergir tan absortos en las borrascas que ya no sienten los remedios y que, si del crocodilo opinó un discreto que era el mayor lagarto, formado del menor principio, *Maximus existet ex minirmo*, se han formado tales lagartos deste pequeño principio de las acciones de ducaton, que ya no se esmera nadie en los pensamientos, ni se purifica en los discursos, ni se acrisola en las acciones.

Repartíanse los Espartanos en tres choros, de niños moços y viejos, yentonando los viejos: Nosotros fuimos ya valientes, *Nos fuimos fortes*, respondian los moços: Nosotros lo somos *Et nos modo sumus*, y proseguian los niños: Nosotros lo seremos *Et nos erimus aliquando*. Si oyessen estos tres choros al de los accionistas de ducaton, y escuchassen que tanto los niños como los moços y tanto los moços como los viejos entonavan á un mismo[+] tiempo *Nosotros lo somos*, que es lo que tocava solamente á los viriles, que justificados serian los espantos! que [+][245]
disculpables las admiraciones! que prudentes los assombros!

Las vestales de Roma dividian la vida en tres estados; en el primero aprendían las ceremonias, en el segundo las practicavan,

y en el tercero ensenavan lo que aprendian; mas que en esta sciencia sean tan sutiles las vestales que, antes de aprenderla, la practiquen, y, antes de practicarla, la enseñen, o que habilidad! o que estudio! o que sciencia!

Havia unos juegos entre los Romanos con titulo de *Acuchilladores*, en que salia el reciario con una red en el yelmo y el mirmilon con un pez; si, viéndosse acosado del contrario, queria pedir la vida, abria la mano y si desseava que lo matassen, apretava el puño; hazian los principales papeles deste espectáculo el Missio y el Rudes, logrando el Missio una prerrogativa de quedar libre por aquel dia del combate, y quedando el Rudes por toda la vida libre; la señal desta libertad era traer un palo al theatro, y batiendo con él el suelo, mostrar que havia sabido exercitar tan diestro su officio que llegava á merecer el baston o á grangear el ceptro. No me persuado á que pueda haver mas propio simbolo[+]destas acciones que este juego ni mejor geroglífico de sus luchas que esta batalla. Hay acuchilladores porque guerrean, [+][246]
hay redes porque pescan, hay apretar el puño para los assaltos, hay abrir la mano para las palmadas, hay missios y missiones, hay rudes y rudos, y hay finalmente algunos que pueden aspirar á la felicidad de quedar libres por un dia del conflicto, mas no á quedar libres por toda la vida de la empreza. Retíranse de las acciones grandes por singular favor del hado, mas por no dexar de salir al theatro con un palo como el rudes, entran en las acciones pequeñas donde hay el requisito de levantar el PALO.

Prolongava el cruel Tiberio la muerte al delinquente para immortalizarle la ansia; y muriéndosele Carnulio en la carcel, clamó (como si se le hubiera eximido de la pena) *Carnulius me evadit*. *Huyósseme Carnulio*. Imita los rigores de Tiberio la fortuna, y quando entienden los que se escapan de sus garras con retirarse de las acciones grandes que han escapado de las acciones, hallan que embarcandosse en las de ducaton, ha sido tirania lo que tubo vislumbres de piedad y inhumanidad lo que tubo perspectivas[+]de clemencia: dilatales la agonia, no les perdona el estrago.

Para evitar el cuerdo legislador de los Espartanos la embriaguez, mandó [+][247]
arrancar las vides, mas los que se vén en este juego sin las parras, se contentan de saborearse con las ubas. Pero lo cierto es que si Augusto dezia que Apis (Dios de los Egipcios) bien podia ser dios entre los bueyes, mas que siempre seria buey

entre los dioses, hay algunos poderosos que negocian en las acciones chicas que bien podrán ser dioses como Apis entre los bueyes, mas, en llegando á las grandes, siempre quedaron siendo bueyes entre los dioses como Apis, Nabuco quiso ser Dios y paró en ser buey, porque quien es buey solo puede transformarse en Kerubin en la carroça de Dios.

Juegan los tahures (como ya noté) á tantos por no cobrar horror á la perdida y hazer menos sensible la desgracia; por cuya causa mandó poner Agripina delante de Neron el thesoro que havia perdido al juego en un bufete, para que, amedrentándolo la cantidad, le sirviesse de remora á la inclinacion. No le valió á la providencia esta industria para apartarnos deste juego, pues aunque vemos cada mes puntualmente á los ojos lo que se pierde, cada mes nos vamos metiendo mas hasta los ojos en el+empeño y quiera Dios que no vengamos á dar en él de ojos.

Remontosse de modo el recreo deste juego que los que no pueden jugar de +[248]
ducaton el punto, se acuerdan á que sea de sueldo, los que les parece aun demasiado de sueldo, se conforman en que sea de placa, y hasta las criaturas que apenas conocen el mundo y valen un alfilel apenas, ajustan en que cada uno por ciento que baxan o suben de las gruessas, difiera un alfilel en las suyas, no dexando de dar sus cabeçadas en estas cabeças y sus picadas con estos alfileles. Un juego inventaron los niños españoles con alfileles á que llaman punta o cabeça, jugando con ellos al soplillo, y es cosa bien ridicula ver como juegan aqui al soplillo los niños que apenas les apunta la cabeça: todo son soplos de lo que haze uno, discurre otro, resuelbe este, piensa aquel; y si los Persianos enseñavan hasta la edad de veinte años la sinceridad á los suyos, estos se empieçan á criar de manera que ya á los diez huye dellos las sinceridad.

Llevaron á Estratonico con los ojos bendados por las calles de Maronca y, preguntándole donde estava, siempre respondia que en la cozina, porque eran tan amigos de la glotonería los patricios que tenian colmadas de guisados las calles. Bendaronle otra+vez los ojos y conduxéronlo por otra ciudad en que vivian
desordenados en el vino los hombres, y bolviéndole á preguntar donde se +[249]
hallava? *Ubi es tu?* jamas dexó de responder que en la taberna, *In taberna*. Benden los ojos á un forastero, llévenlo por las calles de Amsterdam, y si al interrogarle en qualquier parte que

se pare, donde se halla, no respondiere que entre accionistas, porque no hay rincon en que no se discurra de acciones; yo confiesso que tengo los ojos mas bendados que él, pues no hay ninguno que si no bebe en la taberna no se huelgue en ella, para que puedan tener por indubitable los passageros que siempre se hallan como Estratónico en la taberna.

De Demósthenes se refiere que ni sabia pronunciar la primer letra de su proffession, y siendo la primer letra que empieçan á pronunciar los niños la *A*, y su proffession la de ser accionistas, no hay ninguno que no sepa mas de que Demóstenes en pronunciar la primer letra de su proffession, pues ya la exercitan quando parece impossible que sepan pronunciar la primer letra.

Los Griegos llamavan à la *A Alpha* que suena *Principio*, por ser la primer letra de su alphabeto; y aun no saben en esta nacion[+] los nïños el principio del alphabeto, quando ya fundan sobrè la *A* de las Acciones su principio. La A significa en [+][250]
nuestras notas *Aprobacion*, como *Reprobacion* la *R*, á imitacion de la *A Y, C*, de que se servian antiguamente en los tribunales para representar *Absolvo o Condemno*, y son raros los que no retratan la aprobacion deste negocio en la *A* con que empieça el trato, y la *A*probacion. Los Egipcios pintavan á su Dios Canopo con una *A* en la mano, en señal de su divinidad, mas no sé si, hallándosse en estos concursos, havian de descifrar la divinidad en esta *A*. Llamaron *B* á Eratótenes, por el segundo lugar que tenia en las doctrinas; pero en este negocio de la *A*, ninguno quiere contentarse con ser *B:* todos anhelan à ser Geneles, siendo general este timbre en todos.

En la Isla de Chipre se siembra el yerro y crece; con que me delibero á vezes á imaginar que estoy en Chipre, viendo crecer tan incessablemente el yerro; y si en la propia isla de Chipre pintavan á Venus con barba, aqui muestran tenerla las mugeres en negociar como si fueran hombres; pues si los Espartanos gravavan á Venus armada, en estos combates hemos visto bizarrear á muchas Amazonas y triumphar á muchas Venus.

No digo que no aplican los hijos á las armas y á las letras, mas[+] lo que acreciento es que todo el estudio se funda en aprender á esgrimir con estas armas. Las [+][251]
matronas de Marades andavan siempre armadas con unas hondas que, rodeándoles las sienes, parecia que se las coronavan con diademas; y hay infinitas destas

matronas en este juego que se coronan con las mas hondas especulaciones las sienes; con que si Juliano mandava passar por el exército vestidos de mugeres á los soldados que huían de la batalla, en esta batalla bien pudieran vestirse de soldados las mugeres que no huyen del peligro.

Hablan classicos historiadores de Hybernia, con Giraldo, en una isla de Mamonia, donde no muere nadie que entra en ella, y confirma el diligente cosmógrapho Abram Ortelio en su Theatro del Mundo la maravilla, añadiendo en las cartas de Yrlanda que en la misma laguna hay otra isla donde muere luego qualquier hombre o muger que entra. Ninguno destos dos prodigios desseara en las acciones de ducaton, pues ni solicito exterminios, ni anhelo á immortalidades: entren muy en hora buena los hombres y las mugeres en estas islas, mas no presuman que, porque no mueren de repente, son eternos; si surcaron la laguna y no[+]murieron luego, no hagan alarde de que passaron ya á la Mamonia para constituirse immortales, contentense con [+][252] no ser infelizes y no tengan por timbre ser perpetuos.

Es tan pobre la ave apode que no permitiéndole los deffectos que padece poner en rama ni en peña el nido, arroja sobre las espaldas del macho los huebos, mas en estos payses no se satisfazen de ser como las aves apodes las hembras varoniles, pues en lugar de echar á las espaldas de los maridos las cargas, las arriman á sus mismas espaldas, introduziéndosse en este tráfago, ya por medio de un criado, ya de un caxero, ya de un pariente, con brios tan gallardos, que si el célebre Thesauro repara en los emphasis de la naturaleza que en la Yndia Austral no concedió pies á las mugeres, presentándolos disformes á los hombres para advertirnos que los hombres deven caminar para mantener el reposo de las mugeres en este negocio buscan algunas no tener reposo, desluziendo la trasmutacion de la Virgen Triditina de quien escrive Plinio que en el dia de la boda se transformó en hombre, llamándosse Lucio Cofficio, despues deste assombro; con que en lugar de entregarse como muger á un hombre, eligió como hombre una muger; puede ser que para mostrar que ni en ser mugeres[+]son constantes las mugeres, o para burlarse de la agudeza de los grammáticos (como apunta el oráculo de Turin) [+][253] haziéndolos declinar con un latin tan barbaro como gracioso, *Hic uxor, haec maritus, hic et haec faemina*.

Mataron una serpiente en tiempo del emperador Claudio sobre el monte Vaticano, en cuyo vientre se halló un niño; y para estas acciones hay pocos niños que no tengan una serpiente en el vientre: todos enredan, todos embaraçan, todos abusan; y si, siendo cónsules Silamano y Vestino, parió una villana en Trento un ovillo de culebras engaçadas, frequente nuestros garitos el discreto y encontrará en cada rueda un ovillo destas culebras.

Osorio narra que en una borrasca tomó el famoso Albuquerque un niño sobre los ombros para que le sirviesse la inocencia contra la çoçobra; pero en nuestras tormentas creo que le havia de aprovechar poco la inocencia de los niños, porque solo por milagro se puede hallar en estas cabilaciones un niño con inocencia.

Los dos principales motivos de los que inventaron este juego fueron la ambicion de los corredores y la necessidad de los que lo inventaron. Y para que imprimais con mayor ahinco este axioma[+]en la memoria, sabed que hay tres suertes de codicias en los corredores, haviendo muchos que se han exterminado por estas [+][254]
codicias. La primera de ganar corretages, la segunda de hazer bichiles, la tercera de grangear opulencias.

Para lustre destos desseos es necessario naufragar en los peligros, porque los que procuran ganar muchas corretages, se ponen al riesgo de offrecer o largar muchas partidas, y quedándoles á las espaldas (á lo que llamamos *angar* que quiere dezir *colgar* en flamenco) se sugetan á las novedades, y se exponen á los destroços.

Los que intentan hazer algunos bichiles, por tener grandes órdenes de sus mestres, y grandes especulaciones en las órdenes, corren la misma fortuna, porque aunque el fin no es de guardar largo tiempo las partidas á su riesgo, no pueden adevinar si les succederá alguna fatalìdad en esse tiempo.

Los que se empeñan voluntariamente en el negocio por hallarse con caudal o animo de resister ayrosos los golpes y rebatir constantes los desayres, experimentan mas glorioso el triumpho, al passo que divisan mas formidable el assalto, pero no dexarán de confessar que siempre es arriesgado, siempre tenebroso, siempre[+]
horrible. [+][255]

Para conseguir por une destos tres modos la ganancia, necessitan de tener crédito entre los accionistas, porque si al ajustar las partidas, les preguntan luego sus hombres, no pueden lograr sin el disfraz este dictámen, si no es que se valen de algun aficionado,

para que, firmando por ellos los contractos, les venga á servir de capa á este disfraz; y llegó á establecerse con tanto extremo este scilencio, o este emboço, que hasta los mercaderes se han sabido valer de la ocasion, aunque no dexa de ser perjudicial para la candidez.

Penetran un accidente en que anteven una infalible mudança en las acciones, llaman á su corredor para aprovecharse de la mudança, y lo primero que le encargan es que no los nombre hasta haver executado lo que le ordenan, pareciéndoles que harán reparo en quien lo manda, y que les alterarán el precio antes de haverlo executado. Escondíanse algunos mancebos Espartanos (por estatuto del senado) en la Laconia, y matavan de noche á los mancebos, á cuya ley llamavan *criptia*, que es *secreta;* con que entiendo que puede llamarse criptia la ley del scilencio que observan los corredores en estas precissiones, porque matan á muchos que no conocen de donde llega el tiro y derriban á muchos que no[+]reconocen de donde viene la bala; ysi Numa Pompilio honrava entre todas las muzas á la que llamava [+][256] *Tácita;* si Angerona, que era la diosa del scilencio para las mugeres, se pintava con la boca cerrada; si Harpócrates, que era la dios del scilencio para los hombres, se esculpia con el dedo en la boca; y si al dios Conso que era el dios de los secretos, lo colocavan sobre todos los consejos, y hasta sus sacrificios eran tan ocultos que se le consagravan en las espeluncas y se le offrecian en las cavernas, hay corredores que mantienen tan fielmente este cerrar de boca, este poner de dedo, este secreto, este consejo, estas grutas, y estas obscuridades, que cada uno dellos puede ser un Numa, un Harpócrates, y un Conso.

Hállasse pues un corredor con una orden destas, no se atreve á negociar para sí, porque no hagan reflexion en que tiene la orden, o censuren que haja la orden que tiene, teme de alborotar el precio o de despetar la atencion, recela que porfien en querer saber el hombre, y no tiene hombre que darles para lo de su cuenta si porfian; combate el interes con la lealtad, lucha la ambicion con el temor, batalla el provecho con la conciencia, hasta que, determinando[+]fiarse de algun amigo, le pide que venda tantas mil libras de ducaton en su nombre por tener la seguridad de [+][257] no haver menester descubrirse de ducaton.

Fueron pues los primeros inventores deste juego los corredores, siendo los segundos los necessitados, porque aunque la mayor par-

te de lo que se coge al ayre en este viento es para naypes, dados, vinos, regalos, passeos, damas, calesas, galas y prodigalidades, son innumerables los que lo frequentan para sustentar sus casas, sus decoros, y sus familias; porque si en la hambre que hubo en Roma mandó venir Neron una nave de Egypto cargada de arena para los gladiatores, quando entendia el pueblo que venia cargada de trigo para los desesperados, estos gladiatores están tan diestros en hazer de la misma arena trigo que son muy señalados los que no sustentan modestamente sus obligaciones y mantienen cuerdamente sus aparencias.

Del año 1595 affirma Genebrardo que llovió en la diócesis coloniense tanta copia de trigo que se hizo pan dél, renovándosse el milagro del dezierto en que llovia el pan; y en las historias de Aragon certifica Blasco que en Languefult llovió dos horas trigo, á cuya imitacion nos está lloviendo en este negocio el trigo á todas[+]horas. No digo que en algunos meses no pierdan los desgraciados, o por ignorantes, o por [+][258]
obstinados, o por infelizes, mas encubren (por quedar en el juego) tan cautelosamente las congojas que buelven á rejuvenecer del mas decrépito estado y á resucitar de la mas lobrega pira.

Texe un Catalogo Maximo Tirio de diferentes ríos que fueron adorados con differentes fines, como el Nilo de las Egipcios por el util, el Peneo de los Thesalicos por la hermosura, el Istro de los Scitas, por la grandeza, el Eurota de los Espartanos por misterio, el Acheloo de los Etolos por fé, el Yliso de los Athenienses por ceremonia. Quien se embarcare en este rio o saltare este charco, assentará por inexpugnable, que cada uno tiene su fin para aplaudirlo y su hito para venerarlo, unos por el gusto, otros por la vanidad, muchos por la largueza, immensos por el deleyte, y no pocos por el sustento. Hállanse sitiados de la suerte, carecen de poder detener el despeño, aspiran á remediar el honor, toman opsies, embolsan apuestas, recogen surpluses, dura la trampa, embóçasse el susto, recatasse la agonia, ocultasse la confusion, y socorresse el assedio.

Esta es la causa de ser muy raros los que no se precipitan en[+]estas corrientes y esta es la razon de que si Xerxes no contava su exercito á soldados, sino á [+][259]
esquadras, pareciendo que constava de tantos exercitos quantas eran las esquadras, su exercito; y si en una peste que hubo en Roma opina Marco Aurelio ser mas fácil

contar los que quedaron que los que murieron, es mas facil reduzir á numero los que dexan de negociar de Ducaton que los que negocian, porque son tan innumerables los esquadrones deste campo que no havrá quien no presuma que son innumerables exercitos los esquadrones.

Desengañense los tahures, y lleven por aphorismo incontrastable que quien negocia una vez en acciones ha de negociar mas vezes y que si hay alguno que se aparta de las grandes, o por faltarle el crédito, o por faltarle la introduccion, o por faltarle el aliento, ha de plantarse en un brinco en las pequeãs; pues si los buenos jugadores juegan el sol antes de nacer, estos lo son tan buenos que se que dan á la luna por jugar el sol poco despues de haver nacido.

De un embustero escrive Avicena que, quando se le antojava, se hazia paralítico y bolvia á sanar quando se le antojava, mas quien llegó á llorarse paralítico en esta enfermeria, bien puede despedirse[+]de la salud y perder las esperanças á la convalecencia, porque si cercada Sagunto bolvió á entrar en el vientre de su madre un niño que havia empeçado á salir, aqui bien pueden bolver á entrar los niños en las acciones, quando se nos representa que han empeçado á salir dellas, mas no podrán jamas bolver á salir dellas despues de haver entrado. [+][260]

óygasse con la galanteria con que parece que simbolizó el docto Francisco de la Torre á un accionista en el gusano de la seda, en las adiciones que hizo á las epigramas latinas que traduxo en castellano del gran Oven, nuebo Ovidio de la Europa, y nuebo Marcial de la Bretaña:

Un Laberintho es tu esphera,
y dentro dél quando mueres,
tu propio contra ti eres
del Laberintho la fiera.
O nuebo ardor de morir!
en tu tela fabricar
Laberintho para entrar
hilo para no salir.

Philosopho: Concuerdan las escuelas platónica, peripatética, estóyca, y teológica en que hay algunas cosas que se deven llamar buenas, otras malas, muchas indifferentes; porque el uso les[+]dá el ser, y el empleo les atrae o cercena la perfeccion. Salomon dize que la riqueza tiene alas para bolar al cielo, y á Plauto, dios de [+][261]

las riquezas, pintaron los poetas en el infierno, porque, conforme las aplicaciones, pueden ser cielo o infierno las riquezas. Desta classe de cosas indifferentes considero á las acciones de ducaton, pues veo que unos consumen los avanços en sustentar superfluidades, otros en mantener obligaciones. Para significar un amante que moria por la dama y el gusto que recebia de morir por quien moria, le embió una muerte de açucar con este motte *Bonum malum*, pareciéndome que sean estas acciones como esta muerte, pues pueden ser muerte si se aplicaren á vicios los aumentos, y pueden ser açucar si se emplearen en virtudes las ganancias y, si Aristóteles opina haver cosas que es mejor que saberlas ignorarlas, *Praestat quaedam nescire quaml scire*, presumo que este negocio sea una de las cosas que fuera mucho mejor ignorarlas que saberlas.

De Milon cuenta Solon que comia un buey de quatro años de una vez y del emperador Clodio narra Julio Capitolino que comia en un dia 500 higos, 100 melocotones, 100 melones, 20 libras[+] de ubas, 100 codornizes y 400 tordos. Pregunto agora si diremos que comia menos Clodio que Milon, porque aquel comia de una vez un buey, y este tantos pocos que hazian la cantidad de dos bueyes en lo que comia? Que me importa á mi que estos que tratan de ducaton, huygan de los Milones que comen bueyes, si ellos comen tanta menudencia y tragan en una comida tanta uba, tan-to melon, tanta codorniz, tanto tordo y tanto higo que se pueden componer quatro bueyes de lo que comen y seis abistruzes de lo tragan? [+][262]

Discurren los philósophos, sobre la causa de no ver el hombre tambien de noche, como de dia? y resuelben que siendo la niña la que recibe las especies y distingue los objectos; quanto mas diversos le son, mas los distingue, y quanto mas se le parecen al color, menos los conoce. Tiberio via de noche, porque no tenia negra la niña y, por no tenerla negra, el pueblo de Ybernia via de noche pero como ordinariamente son negras las niñas de los ojos y las obscuridades de las noches se nos representan negras, no es mucho que semejándosse tanto á su color, no vean los ojos en las obscuridades. Conjecturo pues que es muy diversa mi indole deste trato, porque destinguiéndolo tan perfectamente mi juizio, no[+] puedo dudar que lo conocen los ojos de mi entendimiento por diverso y, para que confesseis que lo conocen, os apuntaré que en alguna consideracion tienen mas visos de reales las acciones chicas [+][263]

que las grandes, no sólo en las puntualidades, sino en los opsies, porque si tomo un opsie de las grandes y me entregan o piden la partida en el primer dia del mes, (que es quando dezis que generalmente se cumplen) quedo corriendo el riesgo de la persona que me la pide o entrega los veinte dias que assegurais durar la liquidacion de los rescuentros, mas si tomo el premio de las pequeñas, en el primer dia del palo la rescuentro y quedo saliendo del riesgo el mismo dia.

Llega Ulises á Eolia, agasájalo el Rey de los vientos cariñoso y para conduzirlo dichoso á la patria aprisiona en un odre los vientos; sospechan los compañeros (viéndolo dormido) que hay un thesoro en el odre, abren el cuero, desátanse los vientos, alborótanse las olas, empieçan las borrascas y paran en naufragios las tormentas. No creo que pueda haver mas propia imágen destas acciones que esta fábula, pues, siendo viento, imaginan los que las negocian que es thesoro y abriendo los odres se sumirgen en las corrientes[+] y fenecen en las çoçobras.

Donde se precipita el Nilo, se despeñan con tan inexplicable ímpetu las aguas, [+][264]
que para ostentar la habilidad que logran los Etiopes de las montañas, van á esperar en un batel el golpe y quando tienen por infalible los que le miran la proa hacia la tierra, y la popa hacia el cielo, que se ahogan, bizarrean al bolver los ojos, media legua lexos de donde los dispararon como hondas con la furia el Nilo y las ondas. Es furioso el negocio de gruesso para los cuerdos, esperan el golpe los atrevidos, engolfanse en los despeños, sumírgense en los precipicios, desaparecen de las ruedas, mas que vale á estos Etiopes el recato si en un bolver de ojos aparecen en los concursos de las pequeñas y queda haziendo blason de buelo lo que tubo preludios de retiro?

Hay una fortaleza en Ternates donde florece una planta llamada catopa que, en cayéndole las hojas, se forman gusanos de los pies, con que se transforman de pies en venas, de hojas en alas y de plantas en mariposas. Arbol es la Compañia Oriental, segun me haveis descripto, y essas acciones de Ducaton deven ser las hojas que caen desta arbol; transfórmanse en alas, porque oigo que no hay ninguno que no aspire al buelo, y, mudándosse en gusanos,[+] quedan siendo el gusano en
que nos haveis simbolisado los accionistas que, fabricando el laberintho para [+][265]
su muerte, es el Minotauro que se dá la muerte en el mismo la berintho; y texiendo el la berin-

tho para entrar, y el hilo para no salir, no sale sin el hilo de la vida de la tumba, teniendo, en quanto le dura el aliento, pendiente la vida de un hilo.

Admíranse Liceto y Costeo de haver un río en la Ybernia en que nacen los pezes de unas hojas que, cayendo de un árbol, se convierten en pezes; con que pasmarían de experimentar que se trasmutan en pezes las hojas que caen deste frondoso árbol de la Compañía, pues todas se parecen á los pescados del occeano á que llaman *boladores* los eruditos, aunque no les dura más el buelo que en quanto les dura la humedad. Y no os sirva de obstáculo el comparar los accionistas de ducatón á los pezes por ser los pezes mudos y loquazes los accionistas, porque aunque hay algunos tan deslenguados que no desdoran el paralelo, mencionan los historiadores mas selectos unos pezes que hablan, como el becerro marino, apuntando Pausanias los que tienen en el río Aorania voz de tordo. Lo que mas reparo es que encargando Caligula al verdugo que atormentasse de modo al delinquente que le hiziesse sentir[+]bien la muerte, *Sentiat se mori*, buscó la fortuna un modo tan cruel con que atormentar á estos infelizes que para que sientan la [+][266]
muerte con mayor martirio, pagan luego de contado lo que pierden, con que es preciso que los congoje con más incomprehensible ansia el dolor de ver lo que pierden de contado; y si Suetonio refiere (en los Cesares) deste tirano que, procurando exterminar al hermano con veneno, y valiéndosse el inocente de la triaca, clamó el perfido ayrado: *Antidotum contra Caesarem?* como si fuera nuebo crimen la prevencion, y nuebo sacrilegio la deffença; le dán muy pocos lugar á la fortuna de quexarse con Calígula de que se eximen con antidotos de sus golpes, porque (á lo que me havéis certificado) ninguno dexa de exponerse á los rigores de sus tiros.

Es tanta la simplicidad de la letra, A (dize Cobarruvias) *que no se niega su pronunciacion á los mudos, los quales con sola ella, ayudándosse del tono, del semblante, del movimiento, de manos, pies, y ojos, y todo su cuerpo, nos dán á entender en un momento lo que los muy bien hablados no podrían en muchas palabras*. Añade el Thesauro á esta expression *ser esta letra la mas sonora y clara de las vocales, porque, abriendo medianamente la boca sin violencia, ni movimiento[+] de lengua, exalando el aliento fuera, suena, A, primera leccion de la Naturaleza* [+][267]
á los niños; conque saliendo, naturalmente del pecho como parto primogénito del alma, tiene con la misma alma

y con el oydo mayor simpathia que las otras. No estraño pues el havereisme descifrado los accionistas en la *A*, si es letra que ni á los mudos se niega su pronunciacion, valiéndosse para formarla del movimiento, del tono, del semblante, de los ojos, de las manos, y de los pies; -y siendo la primer lección de la naturaleza á los niños y parto primogénito del alma, que mucho es que la aprendan luego los niños sin violencia, y que entrándoles con tan notable simpathia por los oídos, exerciten este trato apenas la pronuncian y frequenten este enredo, apenas la conocen?

No ignoro ser forçoso que haya muchos accionistas, que si no lo fueran serían un epítome de la afabilidad, y un erario del primor, mas en llegando á las acciones, parece (por lo que me relatais) que hay alguna Medea que los trueca, o alguna Circe que los transforma. Cayó un rayo sobre la estátua de *Caesar*, y llevándole la *C* el rayo, quedó *oesar* sin la *C*, cuya palabra declararon los haruspices querer dezir en su lengua *dios*, y hay hombres que si les llevara algun rayo la *A* de accionistas, me prometo que[+]quedarían tan differentes de lo que muestran ser en estos circos que parecerian angélicos en las candidezes y divinos en las atenciones. [+][268]

Finalmente, si en las letras iniciales que usavan los Romanos en lugar de palabras, (como el S.P.Q.R. que significava *Sabinis Populis Quis Resistet*) hubo quien retrató á un philósopho ignorante en la *A*, que en su lengua sonava un becerro, yo me confiesso tan ignorante en esta sciencia, y tan becerro para sutilizar este embuste, que al mismo passo que merecerá retratarse en una *A* mi necedad, jamas podrá haver quien retrate mi genio en esta *A*.

Mercader: Inimitable satisfación he recebido con los discursos de oy sobre los niños, figurándosseme ver en cada uno dellos un simulacro de Turbon, de quien relata el Rodrigino que nunca estubo de día en casa y un espejo de los Atiantes de la Libia, de quien expecifica Heródoto que ninguno tenia nombre, pues affirmáis que unos toman el del nieto de Heli, otros el de los Trogloditas, burlándosse del disparate que censura Eliano en cierto Scipión que en cinquenta años no compró ni vendió nada, ya que ellos compran y venden acciones cada hora, cada momento, cada minuto; y para[+]tener mas que vender me avisan que se venden unos á otros, sin hazer bien mas que acaso, ni guardar lealtad mas que por accidente, á [+][269]
imitación de Margites que no gozó la muger mas que por la

compassion de curarla; conque, sin intención en lo que obrava, llego á acertar con lo que devia.

Nació á Roberro Rey de Francia un hijo con cabeça deganso, y acá en mi idea me persuado á que estos niños imitan á este príncipe en hablar por boca de ganso quanto hablan, no siendo mas que papagayos de lo que oyen y monos de lo que hazen, corriendo tan arriesgados el ganso en estas Carnestolendas de las acciones por no haver pedagogos (á que llaman los Castellanos por alusión gansos) que los encaminen, padres que los eduquen, maestros que los castiguen.

En la última Thule hazen pan de pescado, y aqui (por lo que encareceis) se pesca en las acciones el pan.

De las ranas de Serifo, y del lago de Sicenda escrive Plinio que son loquazes fuera de su centro, como las cigarras de Reghio que emmudecen en la patria y cantan fuera della; pero los accionistas de ducatón (conforme me representáis) ni son como estas cigarras, ni como estas ranas, porque quitados de las acciones que son[+]su centro, ni abren los labios para hablar en otra materia, y sacados de las acciones que son su patria, ni abren la boca para discurrir en otro assumpto. [+][270]

En la continuación y pretextos della no dudo que excedan al poeta Alceo, que para beber todo el año, hallava á cada estacion su motivo: en la primavera, para alegrarse por la criación del mundo, pues devía ser de los que opinian se crió el mundo en la primavera. En el verano, para rebatir el calor excessivo y templar la sequedad que atrae al cuerpo el calor. En el otoño, que es el tiempo dedicado á las vendimias por obligacion del mismo tiempo. Y en el invierno, por remedio, para impedir el mortal frío que congela la sangre dentro de las venas y los espíritus dentro de los coraçones.

Que os llueva trigo en este trato, no me assombra; mas temo que si antes de la famosa peste de Anguinalia, llovieron flechas, os lluevan algunas vezes flechas en lugar de trigo. Pero si en los contornos de Bolonia nace sobre los árboles el trigo y es árbol essa Compañia, que mucho es que os nazca el trigo sobre los árboles?

A Midas en quanto niño le traían las hormigas los granos de trigo[+]á la boca, con que no me admira oir que aun en niños se apliquen todos á la codicia dessos granos. [+][271]

En la Pulla hubo un hombre tan hecho á las borrascas que vi-

via en la mar y nadava como pez; y en un lago de Holanda, relata Damiano haver aparecido una muger que, echándola la mar á la playa, se supo que vivía en la mar; con que haviéndonos simbolisado vuestro ingenio en la mar este negocio no me admira el ansia con que pintáis que se arrojan los hombres y las mugeres á estas corrientes, como si fueran sus patrias estas olas.

Lo que os certifico es haverme causado tal fruición estas noticias que las estimo por mas preciosas que los thesoros que conservavan los Athenienses en Delfos, los Assirios en Susa, los Macedonios en Tarso, los Babilonenses en Zeugma, Cambises en Gaza, Diotaro en Frigia, Jugurta en Numidia, Mitridates en Armenia, Lisimaco en Citirizo, Siracusa en Labdalo. Y si Frixo sacrificó el carnero que lo conduxo á la orilla, nosotros, abominando essa ingratitud, sabremos erigir al que nos guió al puerto entre los planetas y colocarlo entre los astros, pues no puede haver locura que se iguale á la de desabrir al médico el enfermo que batalla con el peligro, dexando essos delirios para un Saul que vibra la lança[+]contra el David que lo alivia de las penas, y para un Pharaón que fulmina estragos contra el Moysén que lo libra de las congojas. [+][272]

Pero creo que sea tiempo de que nuestro amigo philósopho descanse, ya que prueba en sus bizarrias académicas el Loredano ser tan preciso el sueño para los viejos, porque siendo fríos por naturaleza, como quiere Aristóteles, *Senectus frigida est*, y muy propio el sueño en los animales que son mas frios, *Dormiunt diutius animalia illa quae sunt frigida*, es necessario dexarlos que engañen[+]á la muerte con este ensayo y que lisongeen á Morpheo con este tributo. [+][273]

FIN DEL DIALOGO TERCERO.

Confusion de Confusiones
Dialogo quarto.

Confusion de Confusiones.
Dialogo Quarto.

Accionista: Ha tantos dias que no nos vemos, que ya passava á ser sensible lo saudoso. Vos no salís de un aposento con el pretexto de no querer discurrir sin provecho con los accionistas, pareciendo enfermos antes de haver entrado en la enfermeria y yo os he imitado en el despego, aunque haya sido differente el incentivo, porque vos dexais de comunicarlos por el recelo de caer en sus redes, y yo ya no los comuinico por el dolor de haverme enredado en sus laços. Pero dexemos para despues los llantos y enjúgueme el divertimiento los ojos, que no faltará su rato para las lágrimas, y su hora para los suspiros.

Esta es la quarta conferencia que tenemos sobre este trato, y desseara que os durasse aun el gusto de la atencion, porque si hasta este punto fué deleytable, oy es preciso que se os represente provechosa.

[+]En el primer discurso os apunté la origen y ethimologia de las acciones, la opulencia de la Compañia, el methaphorico inventor del juego, la generalidad del empleo, la significacion de los opsies, y el preludio de los embustes. [+][277]

En el segundo os descifré la inconstancia del precio, las razones de la instabilidad, los consej os para el acierto, las causas de las mudanças, lo timido de los contraminores, lo alentado de los liefhebberen, el epílogo de aquellos horrores, el epitome destos bríos, los símbolos destos methamorphosis, lo incomprehensible destas transformaciones, los delirios que se usan, los disparates que se inventan, las frases que se introduzen y los adagios que se veneran.

En el tercero empecé à descubriros algunas traças, á enseñaros algunas leyes, á explicaros algunos estatutos, la realidad de los contractos, la firmeza de los acuerdos, el modo con que se ajustan las partidas, como se firman, quando se reciben, donde se transportan, el lugar de la batalla, la indecencia del combate, los desasossiegos, los desahogos, las palmadas, la impossibilidad de huir

destos concursos quien començó á frequentar estos congressos, la[+]descripción de la Compañía del West, el principio de la fullería de Ducatón, las classes de los [+][278]
mercaderes, las dilaciones de los rescontrantes, las suertes de los corredores, sus lealtades, sus riesgos, y sus arrojos. Con que agora me falta delinearos lo mas especulativo destos enredos, lo mas fino destas cabilaciones, lo mas delicado destas inquietudes, lo mas sútil destas agudezas y lo más intricado destos laberinthos.

Philósopho: Que es esto? Vos siendo accionista gemís? Vos siendo accionista lloráis? No me aconsejasteis á ser accionista para no gemir? No me persuadisteis á ser accionista para no llorar? No me assegurasteis ser los accionistas como Zoroastro que nació riyendo, porque no hay en ellos mas que plazeres, chanças, dislates, burlas, y risas? No me davais á entender que si los juezes de Germania confirmavan á uno por hechizero si no llorava, no lloravan los accionistas por el desseo que tenian de ser hechizeros en las acciones? No me significavais ser preciosos los accionistas para vivir en tiempo de Domiciano que condenava como alevozías las tristezas, y de Calígula que punia como sacrilegios los solloços? Ah! que bien os replicava yo no ser mapa de risa el mundo, sino para los que quieren burlarse como Demócrito de sus[+]desconciertos, venciendo con la constancia sus desvíos, y que si Phoción andava desnudo sin haver jamas llorado ni reído en [+][279]
su vida, no eran Phociones los accionistas en no llorar jamas por haver reído; pues aquel podia conservar desnudo de passiones y galas esta severidad y estos no podian lograr esta felicidad hallándosse colmados de galas y passiones.

Accionista: Creo que estáis de gorja, para recrearos con el despeño de un triste, y porque no sea sin alguna pensión el passatiempo, sabed que las acciones del Oost se largan por 370 y las del West por 75.

Mercader: Santo Dios, que desgracia!

Philosopho: Poder de Dios, que desdicha! que destroço! que rayo?

Mercader: Ay premio de mis ojos, que assí me llevasteis mis reales, y que reales eran los temores de que fuesse mi castigo este premio! Maravedís de mi alma, que aflicto puedo cantar aquello de *Ojos que lo vieron ir!* Pero quien tal haze, que tal pague. Bolviéronse nuestros huertos calabaçates, y nuestros oréganos alcara-

veas por haver querido nadar sin calabaças muy bizarros estos miserables cascos de calabaças. Quien me excitó á destribuir muy confiado mis quartos en cosas que no tienen medios? Quien me persuadió á desampararme de mis escudos, sabiendo+ que eran tan ordinarias en estos conflictos las heridas? Lo peor de todo es que +[280] hasta naves y velas tengo miedo de perder en este lance, porque para quien es tan desgraciado no pueden servir las velas sino de mortajas, y no pueden servir las naves sino de tumbas.

Fingen los poetas que Baco transformó el espíritu de Aurila en Aura, y presumo que se han transformado en Aurilas nuestros desseos, pues se han ido en viento nuestras esperanças. Tiene el animal albán la hiel en las orejas y en entrarnos por los oídos la hiel nos parecimos al albán, ya que han sido vuestros documentos nuestra ruina y vuestras máximas nuestro exterminio. Era tan diestro Domiciano en tirar al blanco las flechas que, abriendo la mano un niño, acertava por entre los dedos al blanco sin tocarle en la mano ni en los dedos; y fué tan diestra la fortuna en perseguirnos que, assí como abrimos la mano para las palmadas, nos passaron por entre los dedos los rayos, deslizándosenos por entre los dedos los plazeres. Es necessario desengañar y tener por indubitable que si, arrimando Milón los pies á una pared, no havía fuerça que le hiziesse mover los pies, no hay quien pueda commover á+la fortuna con las ternuras, si dá en poner pies en pared para las persecuciones. El tordo (apunta un discreto) produze la materia de la liga con +[281] que lo prenden, del trigo sale el gorgojo que lo consume, de la madera la carcoma que la esportilla, del paño la polilla que lo deslustra, del monte el fuego que lo abrasa y de los ilustríssimos. señores phílosopho y mercader salió la liga, el gorgojo, la carcoma, la polilla, el incendio, la fiebre, la sarna, la lepra, la tiña, la peste. Estava esperando muy alegre Apuleyo que le creciessen las alas, quando le crecieron las orejas, con que dexo considerar al mas cándido si no es el reverendíssimo señor philosopho un Apuleyo, viendo que trueca los buelos en relinchos.

Ay tal tirania! Al primer tapón çurrapa para quedar çurrados á puros çurriagaços!

Quien nos metió en cavallerías quando sería en cavallerizas mucho mas propio? En las costas occidentales de Africa hay un promontorio llamado NON, y fuimos bien grandes brutos en no

agarrarnos antes de la borrasca deste promontorio; pues si al preguntarnos el excelentíssimo señor accionista si queríamos serlo, le hubiéramos encaxado el NON en la cabeça, él quedara sin cascos[+]y nos con sesos. Que estubiéssemos con la boca abierta, oyendo la ridícula descripción destas batallas, aplaudiendo [+][282] el valor con que envestía el cuerno izquierdo, la intrepidez con que resistía el cuerno derecho, sin conocer que haviamos de venir á parar en bestias con tantos cuernos? horrible frenesía! terrible descuydo! lastimoso delirio!

Enfadados los marineros del Colombo de no encontrar en tantos meses mas que agua y cielo, empeçaron á gritar un día *tierra, tierra*. Pero, apenas distinguieren que lo que imaginavan ser tierra era una nube que aparecia sobre el orizonte, se les puso una nube en el coraçon, y fué á descargar el agua á sus ojos essa nube. Succedióle el mismo abuso á nuestros anhelos, porque al imaginar que era puerto el que descubrían nuestros antojos no fué mas que una nube que nos offuscó los luzimientos y un vapor que nos eclipsó los explendores. Atónitos los Fenicios de experimentar que se derretian en líquidos thesoros los Pirineos, pues haviendo tenido encerradas en sus ricas venas las minas, llegó el tiempo en que se deshizieron en piélagos, comunicándoseles en corrientes, los obligó á ir cargar en naves el oro, mas siendo pequeños los barcos para conduzir machina tan immensa, resolvieron (por no dilatar[+]la prosperidad) arrojar las áncoras á la mar para hazer de oro las áncoras. Vos me dixisteis que eran áncoras los opsies y mar las [+][283] acciones; conque, presumiendo hallar renovado el prodigio de los Pirineos, encontrando deshechos los thesoros en cristales, arrojé las áncoras de mis baxeles á estas olas, teniendo por infalible que no se me fabricarian solamente de oro las áncoras, sino los baxeles. Mas salióme el sueño del perro, verificando la prudencia con que gravaval los Romanos una nao en sus monedas por las çoçobras que defienden los vellocinos de oro en Colcos y Dragones que guardan en las Hesperidas las mançanas de oro.

Philosopho: Válgame Dios, que dia de juizio tan horrífero ! téngame Dios por su misericordia el juizio. Aun vos librais con los 15 por ciento del opsie, que son 450 florines, del susto; mas yo pierdo ya de 552⅔ á 370, que son florines, 5480. en la partída y va caminando el peligro sin saber donde será el remate de la furia. Ay tal

violencia! Ay tal velocidad! Ay tal rigor! No sé lo que hize, ni sé lo que hago, ni sé lo que he de hazer.

Plinio escrive que la piedra que tiene virtud de enfrenar los vientos logra forma de lengua; con que imaginé que tubiesse poder+la vuestra de impedir mis suspiros, y adulçar mis quexas. Del páxaro Antredón se refiere que haze miel en Hyrcania, +[284] como si fuera abeja, á cuya imitacion hay hombres en Africa, intitulados Zigantes, de quien relata Heródoto que, libando el rocio de las flores, forman como las abejas miel deste rocio. Mas se oponen tan thenazmente los astros á mis designios que, en lugar de coger alivios de vuestras lenguas, no diviso mas que martirios; y en vez de açucarar con cariños mis ansias, componeis de la miel el acíbar para afligirme, y de las pildoras las balas para derribarme. Pero si Eusebio haze mención de unas culebras que tienen el coraçon en la cabeça, siendo la culebra símbolo de la cordura, procuraré passar á la cabeça el coraçon y ostentar el ánimo en el juizio, ya que me falta para el valor el ánimo.

Somos polvo y humo, cantó un moderno, y siendo nada el humo y el polvo, no es mucho que seamos nada y que llegue á parar en nada lo que nos adulava con las aparencias de ser mucho. *Pulvis et umbra sumus, pulvis nihil est, nisi sumus, si nibil est sumus, nos nihil ergo sumus*. El Rey Don Fernando tomó por empreza un braço que bate con un martillo sobre un junque immóbil, mostrando+que los pechos generosos deven hazer alarde de ser escollos para las tormentas y +[285] junques para los golpes.

Que podía esperar un philósopho entre accionistas, si no ser como oveja entra lobos, liebre entre galgos? y aunque Escaligero assegura como portento que hubo un lobo manso entre ovejas y un galgo apacible entre liebres, por esso lo nota como maravilla y lo observa como portento.

Simón Machabeo esculpió en los sepulcros de los hermanos naves y colunas, y quando aspirávamos á que se remontassen mas allá de las colunas de Hércules nuestras naves, venimos á dar en los sepulcros. Al punto que buela el ciervo mas ligero lo haze caer el industrioso caçador (tocando con suavidad un instrumento) en el laço; y en el instante que bolámos mas velpzes, nos hizo caer nuestro amigo accionista (tocando tan dúlcemente su plectro) en la liga. Cantan las sirenas para encantar á los passageros, á cuyo disfraz puso por motte un curioso, *Vorant quos Vocant;* y al dulce

licor, con que transformava Circe en brutos á los hombres, puso por motte un docto, *In beneficio, Veneficio*. Sirenas fueron vuestros alientos que, encantándonos con la melodía, nos perdieron[+]con el encanto; y Circes vuestras persuaciones que, emboçando en el regalo el veneno, supo transformarnos en bestias por haver [+][286] creído que el veneno era regalo. Quería un músico hazer baylar los pezes al canoro sonido que formava en la ribera, y ayrado de que se hiziessen sordos al ruego, echó la red, y viendo que despues de pescados se rebullían en la arena, dixo tan enojado como gustoso: ya que no quisisteis baylar quando quise, no os he de dexar saltar quando queréis. De que nos sirven pues los arrepentimientos, si no haviendo querido baylar rogados, solicitamos baylar cogidos?

Los bárbaros del Occidente deshuellan los rostros para guarnecer de diamantes los hoyos; paréceles que quedan bellos y quedan disformes. Bien bárbaros hemos sido en querer matizar con viruelas de diamantes las caras, pues en lugar de quedar hermosas, quedaron formidables. Béndanse los ojos al reo, para que no vea el instrumento de su muerte; y bien bendados teníamos como reos los ojos, pues llegamos á desconocer el instrumento.

Quiso dar la muerte Fenela al Rey Cheneto, y presentándole una mançana, pareció la de Adán en ocasionar la muerte; disparó una bala que le passó el pecho porque llegó el odio á saber fabricar un cañon de una mançana.

[+]Practicó Fortuna con nuestra candidez esta alevosía, pues quando entendiamos que nos presentava la mançana para darnos armas contra su perfidia con el [+][287] pomo, lloramos ser esta la mançana de la discordia para nuestro sossiego y la mançana de Atalanta que, castigando nuestra ambición, nos haze detener la carrera de la gloria y suspender el buelo de la vida.

En el mar que rodea el Negroponte, llamado *Cabeça de oro*, hay una superficie de agua tan engañosa en la aparencia que, ostentando todas las serenidades de tranquila, campea de repente con todas las desatenciones de furiosa. Embarcámosnos guiados de la codicia en este mar; arrobónos el entendimiento con el nombre; sospechamos que siendo *cabeça de oro*, tendriamos como la estatua de Nabucho de oro la cabeça, mas fuimos tan subitaneamente los Ionas destas tempestades que, semejándonos á Absalón en tener el oro en la cabeça (pues parecían ser de oro las crenchas, vendién-

dosse á peso de oro), fue la misma pompa nuestro verdugo, y el mismo oro nuestro laço.

Accionista: Vió Mario el exército de agonías que capitaneava[+]Sila, y no halló mejor remedio para entibiar la crueldad del hado que beber para dormir, [+][288] valiéndose de la taza en que dio á beber Elena el vino á Telemamo para olvidar los males; porque no hay antidoto contra los tosigos de la necessidad como el del desprecio, ni hay broquel contra los golpes de la fortuna como el del olvido. Entró la mona del rey de los Molossos en el sacrario, y rebolviendo la urna, confundió las suertes; imagino que entró en nuestras ruedas esta mona, pues vá confundiendo de suerte los nombres de los tahures que hay muchos que, mudando los nombres en el assedio, apenas se conocen por los nombres.

Embidio en medio del naufragio vuestra dicha, pues uno pierde cosa tan limitada sin otra ansia que la de la pérdida y otro se halla con una sola partida en la çoçobra, no necessitando de ser Atlante para poder cargar con una partida, empeñarla, o recibirla, que, como no peligra el honor, bien se puede rehazer con la paciencia el destroço. Mas yo me hallo tan embaraçado en el negocio que me despido de lo alegre, porque reconozco que vá á pique lo decoroso. No tengo otro alivio que la consideracion de no perderme por ignorante, sino por infeliz; y como destos estragos no puede librarnos[+]la cordura, si nos persigue el destino, os hiré manifestando los engaños deste juego, para que si os sumergiereis en el, sea á lo menos por [+][289] desdichados, no por necios.

Únense entre diez, o doze, á formar una compañia (á que os dixe ya que usamos llamar cabala) y pareciéndoles á propósito vender acciones, empieçan á sutilizar los medios de conseguir prudentes el designio. No abraçan el empeño sin prevenir el fin, para que si no los molestaren las fatalidades, no puedan dexar de celebrar los progressos.

Oyendo un gracioso del mayor rey de Europa el consejo que se hazía para invadir la Ytalia y la batalla que havía entre las opiniones de como se havia de entrar por Milan, vozeó riyendo que el punto no estava en ver como se havia de entrar, sino en considerar come se havía de salir. Al punto de combatir Sertorio con Pompeo se jactava este de la victoria, antes del combate, pareciéndole que le succedería lo propio que relata Pausanias de los Athenienses, á quien favoreció Nemesis en el destroço de los bár-

baros de la Persia en Maratona, porque, antes del conflicto, conduxeron consigo un mármol para colocar victoriosos un tropheo, mas el successo le enseñó ser infalible lo que havia assegurado su+contrario, dever mirar los discípulos de Sila mas á las espaldas que á la frente, porque en no teniendo por donde salir del riesgo, es delirio entrar en el peligro. Quiso Milón abrir un roble hendido, y començándolo á despedaçar bizarro, se bolvió á cerrar con tal violencia el tronco, que prendiéndole con nuebos modos de esposas la mano, perdió con nuebo modo de tormento la vida. Temen estos descuydos nuestros campeones ylo primero que piensan en la empresa es en las difficultades de la salida, en los óbstaculos de la gloria y en la estabilidad del triumpho, Acometen por differentes lados este castillo, abren diversas brechas en la muralla, juegan con incessable ímpetu la artillería, válense de las estratagemas, duplican los rebates, hasta que logran á vezes la industria, rindiéndose la plaça. +[290]

Bárbara presumpción de Mesencio que no havía otro dios que su espada ni otra Providencia que su braço. Necia confiança de Perseo que, al dar la batalla á Emilio, desamparó el puesto para ir á offrecer sacrificios á Hércules en Pida, al passo que el enemigo invocava el favor del cielo sin dexar de la mano la lança. No ignoran los héroes deste juego que necessitan de que la fortuna los+favorezca, mas procuran propiciarse con la diligencia la fortuna, y acordándosse del auriga que trastornándosele la carroça en una laguna, clamava á los dioses para que lo librassen del ansia sin trabajo, quando oyó una voz que le dezía *Iova te ipsum*, mostrándole ser necessario que se ayudasse para que lo ayudassen, ni fían de sus juizios las felicidades, ni pretenden que durmiendo, como Timotheo, se les vengan entregando los reynos en las redes. +[291]

Hazen las primeras baterías con las partidas á tiempo, reservando para los mayores ahogos las de contado. Venden cinquenta mil libras para diversos meses, cuya machina es preciso que haga flaquear el precio; penétrasse la intencion y acuden algunos con sus tropas auxiliares al socorro, apercibiendo que con tan innumerables batallones será fuerça que luzga el intento. Amedeo primero, duque de Saboya, lo llaman generalmente los historiographos *El de la Cola*, por el numeroso séquito que tenía; y bien pueden llamarse *Los Principes de la Cola* estos cabos, no sé si por los innumerables esquadrones que los siguen, si por lo que se les *pegan* los

que los acompañan, si por que devieran *tenerla* los que los defienden; pero hay tantos que no atienden mas que á seguir las corrientes[+]que no me admiro de que acabe en exercito lo que empeçó trozo. Saben que al venir á la tierra los ángeles, [+][292] dieron á entender que comían en casa de Abrán, porque se come en la tierra, y que al subir al cielo Moysén no comió en quarenta dias, por que no se come en el cielo; y no piensan mas que en hazer lo que los otros hazen y en obrar lo que los otros obran. Son como la isla de que refiere Pomponio Mela, que en las borrascas se sublima con las olas y buelve á baxarse con las espumas, o como los Griegos, llamados por la facilidad con que sa sujetavan á las mudanças, *Temporaria Ingenia*, o como Teramenes, llamado por sus variedades *Coturno*, pues se acomodava á qualquier pie, y nunca le faltava pie para florecer con qualquier planta.

Aprovecha este temor o esta doctrina á la cabala, porque en vendiendo los otros sobre lo que ellos han vendido, no se puede dudar que se aliente el assedio; y en conociendo que vá dando fuego la mina, salen con las partidas que tienen en su quenta o empeñadas y menudean de modo los assaltos que no parece possible dexar de gozar los despojos. Pero si es gallarda la resistencia, se valen de algunas traças que solo la agudeza de los accionistas[+]pudiera inventarlas y solo el desempacho de los accionistas pudiera introduzirlas. No desmayan como Cesar [+][293] en las objecciones, antes dizen *Teneo te Africa* como el proprio Cesar en los azares, pregonando que es alhago lo que fué agiiero y que es abraço lo que fué caída. Aplican los instrumentos porporcionados al anhelo, sin ser como los cossarios argelistas que querían atraer con cuerdas la torre de Calabria á las naves, y si topan con algun escollo, animan como Statorio *Victorio* á sus soldados, excitándolos intrépido á no olvidarse de que aunque no eran mas que 300, eran Espartanos, *Treceiti sumus, sed Spartani*, conque fué su brio presagio de su dicha y su nombre auspicio de su *Victoria*.

La primera traça de que se valen es que para que las prolongaciones no sean grandes, pues obligan á los poderosos á comprar partidas de contado para venderlas á tiempo, contentándosse con el interés del desembolso, venden á tiempo largo por lo mismo que valen de contado, no atendiendo por la esperança de mayor avanso al interes, á imitacion del perro de Esopo que arrojó la carne por representarsele mayor la sombra.

La segunda es que llaman al corredor de quien se fían, y, encargándole que haga toda diligencia por comprar alguna partida en[+]secreto de algun Liefhebber sin nombrarle hombre, la viene á vender en público al mismo instante que ellos van [+][294] divulgando que ya los Liefhebberen van vendiendo; y solicitando vender á algun Liefhebber la misma partida que compró del otro, conoce este ser verdad que el otro vende; assústasse con la verdad; vende tambien este; conque, engaçados los recelos, cada uno procura anticiparse á vender, ententiendo que lo engaña elcompañero aconsejándolo á comprar, y como á esto de temer en qualquier accidente y rabiar por vender en qual quier confusion llamamos *Tenzer Calcetas*, son infinitos los que toman las calças de Villadiego en viendo la menor nube, borrándosse en las calças en topando la menor sombra. Certifica Lebavio que, estando dos amigos en un aposento, bebió uno la purga y purgó otro; y es gracioso el curso deste enredo, donde se vé contínuamente purgar tantos por haver bebido la purga uno, pero como este uno es uno de sus capitanes, no me admiro de que, faltándoles la cabeça, les falte el coraçon. Siempre reparé en que no se contentó David con matar á Golias, sino con degollarlo, porque como es tan importante una cabeça en el[+]exército que hubo ocasiones en que, despues de muertos los generales, los erigieron sobre un hasta, para que, aunque muertos, formassen [+][295] una paradoxa de la fama y un impossible del valor, dando el aliento que no tenían y causando el ánimo que no gozavan; no le pareció á este generoso pastor que bastava quitar la cabeça á los Philisteos, sino quitava juntamente la cabeça á la cabeça, porque un exército sin cabeça es lo mismo que un cuerpo sin alma, y un cuerpo sin alma no es hombre, es cadáver.

El tercero ardid es vender algunas partidas á transportar luego á uno destos ricos que viven de hazer prolongaciones, porque sabiendo que, assi como se las compran de contado, las han de bolver á vender á tiempo, antes de ajustar el precio hazen que divulgue su corredor muy en secreto á uno de cada casa, para que sea *el secreto* á vozes que el tal tiene una gran novedad, que él le oyó dezir que estava tímido y que queria vender acciones; conque, quando sale despues á venderlas, se confirman los embustes, se logran los designios, se encadenan los miedos, y las acciones o se despeñan, o desmayan, o tiemblan. Pero que mucho es que los miedos se encadenen, si presumen que sus protectores se mudan, y

+que sus basas se alteran? Para exterminar Sansón sus enemigos, derribó sus pilares, porque bien conocía que para derrocar las fábricas no havia mejor resolución que derribarles las colunas. +[296]

El quarto es tomar al principio de la liga todo el dinero que hallan en la plaça sobre acciones, dando á entender que quieren comprar quanto hallan; conque, al vender despues quanto pueden, matan dos páxaros con una piedra, haziendo que caigan los páxaros en esta liga; el primero presumir que alguna novedad muy importante los obligó á mudar de opinión y el segundo no hallar los liefhebberen dinero para empeñar las partidas que se les cumplen, y ser necessario venderlas por faltarles el caudal para recibirlas. Teme Jacob al salir del sueño y no saben los mas especulativos expositores porque teme; mas haviendo visto angeles que baxavan y subían por la escala, temió que hubiesse mudança en los favores y que, assi como baxavan para assistirlo, subían para desampararlo; conque, los que ven que los ángeles que baxavan para presentarles el patrocinio, suben para ausentarles el agasajo, temen como Jacob de lo que miran, o por hablar mas propio, temen como Jacob de lo que sueñan.

+Es la quinta estratagema tomar quantos opsies les dán á entregar para que tengan que vender los que les dán los opsies, pudiéndosse verificar en estas industrias la ethimologia que buscó á las riquezas el Pierio, mostrando tan canoro como agudo ser lo mismo dezir vicios que dezir riquezas. +[297]

> *De vitiis, quod divitiae cumulentur apertum est.*
> *Nomen idem vitiis divitiisque datum.*

Es la sexta, dar quantos opsies hallan á recibir para que los que los toman no se atrevan á comprar mas, hallándosse ya obligados; conque les queda casi libre el campo, y casi seguro el triumpho. Dezimos por los que toman á entregar y venden, o por los que toman á recibir y compran, *que se ponen mas para el Norte* y siendo que solo deste modo pueden perderlo con facilidad, hay pocos que quieran perder el Norte por buscarlo deste modo.

Es la séptima reconocer que han menester acciones de contado para continuar el sitio y dan dinero sobre acciones para tener que vender de nuebo las que se empeñan en su poder y poder con el surplus de lo que valen mas las partidas de lo que dán sobre ellas, andar largos en el dinero que dán á recibir y en el que toman á entregar para lo que dán.

Este es un modo de astucia que sólo el demonio podia inventarlo,[+]pues prometiendo la immortalidad dió la muerte; parece que dán vida á los lief hebberen en darles [+][298] dinero sobre sus acciones para que puedan empeñar lo que compran y comprar lo que empeñan, y no es sino matarlos con la belleza de la mançana, haziéndoles abrir los ojos como á Adán despues de perderse por no haver sabido abrir los ojos, conociendo de quien se fían para arruinarse. De las hijas de Danao se finge que nunca llenavan los cántaros, porque, vaciándosse por abaxo el agua que cogían, jamás se llenavan. Si las partidas que entran en poder destos astutos buelven á salir del mismo modo que entran, como pueden llenarse las tinajas, o como pueden detener el agua para llenarse? Condenó Ceres á una perpetua hambre á Erisitones y, para remediarla, vendia su hija Metra, la qual huyéndosse assí como la vendía, mudava el semblante, parecia otra, bolvía á venderla, y bolvía á parecer otra assi como bolvia. Metras parecen estas partidas, pues se venden cien vezes y cien vezes buelven al poder de los pue las venden; y si para pintar una inconstancia era adagio entre los Thesálicos *mutabilior Metra Erisichthonis*, aqui se pueden retratar estas partidas por símbolos de Metra y geroglíficos de la inconstancia.

[+]Hallávasse con poco trigo Manlio para defender á Roma de los Galos, y ordenando que se juntasse toda la harina que havía, dispuso que tirassen los [+][299] soldados con pan fresco á los enemigos, para que, arrojándoselo con las manos y con las hondas, con risas, con burlas, y con befas, creyessen que les sobrava lo que desperdiciavan, y que desperdiciavan lo que no tenían. Quien viere á estos contraminores disparar todos los dias partidas de contado, imaginara que les sobran las partidas y es que, haziendo gala del ahogo, disfraçan con gallardía la congoja, pues si hubo cerco en que faltándole las balas á los sitiados, se servian de las balas que tiravan los enemigos para rendirlos, renovados estos prodigios de la necessidad, encontramos ordinariamente que las balas que tiran á los liefhebberen para postrar su denuedo, son las mismas que ellos les tiravan para abatir su corage. *¿ Porque muestras ser philosopho sin serlo?* preguntaron á Diógenes, y respondió: *Porque tambien es necessario su philosophía para mostrar que lo soy sin serlo;* con que no impide la falta de abundancia la intrepidez, si es intrepidez saber ostentar en los mayores aprietos la abundancia. Esta alternación de dueños, teniendo á vezes en

una semana cinquenta dueños una partida, porque se gira con+ella como pelota, y ya vá á parar á un poço, ya á una cumbre, indica la ruina de las acciones, pues +[300] para conjecturar el célebre Thesauro que estava en los últimos alientos la monarchía longobarda, nota que contó en siete años cinco reyes, opinando como discreto que con tantos sintomas era preciso que fuesse perdiendo los espiritus vitales y que se le fuera acabando la vida, assí como fuesse perdiendo los espíritus. Que importa que compren alguna partida los contraminores, si venden veinte á sombra desta partida? Que importa que reciban en sus cuentas las que se empeñan en sus manos, si buelven á salir luego de sus cuentas? Los embaxadores persianos se quexavan de que, recibiéndolos cariñoso el rey Aminta, les dexava ver las matronas de Macedonia, mas no les dexava tocar lo que llegavan á ver; conque, si estos apenas ven las partidas en sus cuentas quando buelven á yenderlas sin tocarlas, como se pueden impedir los lamentos? Como se pueden reprimir las ansias? Como se pueden evitar las quexas? Avergonçada una ramera de un golpe que le afeava el rostro, cubria con las enaguas el golpe, y bien se puede considerar lo que descubriría al+cubrir el rostro con las enaguas. Si cubrir un golpe para descubrir otro mayor es remedio, definanlo los doctos, que yo no hallo que +[301] comprar una partida para vender quatro sea comprar y que recibir una partida para entregar diez sea recibir.

Es la octava cabilacion escrivir, donde les parece que importa, que les dén la nueba que ellos mismos les apuntan; y dexando caer la carta al descuydo en el lugar que les conviene, presume el que la halla que encuentra una mina y suele ser la carta de Urías que lo guía al despeño. Comunícala este por arbitrio á sus parciales, exagerando la causa que tiene la cabala para vender, viniéndole tales avisos y saliendo á hazer una descarga general el mismo dia, acredita las noticias, apoya las sospechas, ilustra los desvelos. Entre las maravillas de Roma cuenta Plinio por la mayor la de los aqueductos, pues arrimados á las espaldas de sumptuosos arcos, parece que les pronostican los arcos los triumphos y que, passando sobre los mismos arcos las corrientes, triumphan de los mismos triumphos los raudales. Río pensil, Tiber del ayre, les llama un ingenio, assegurando que al terminar en los Capitolios de mármol la pompa, offrece al pueblo con magnánima explendidez,+un regalo de lúbrica plata, viéndosse en los marmóreos nácares de +[302]

las fuentes bueltos los palacios, para mostrar que no hay fábrica que no sumirja su grandeza en aquellos espejos, como si postrada por tierra, venerasse rendida estos cristales. Pero que tienen estos caños de singular y estos aqueductos de maravilloso? Atraer de quarenta millas el agua á sus canales, repartiendo en cien fuentes sus registros. Vean agora los curiosos si no merecen el título de admirables nuestros accionistas, pues saben atraer de tantas leguas y por tan differentes caños el agua á sus jardines que apenas se pueden numerar los arcos, registrar los aqueductos, distinguir los archivos, divisar las canales y celebrar los artificios.

Es la nona sutileza buscar algun amigo de suposición en el juizio y en las correspondencias, que no haya negociado nunca en acciones, y pedirle que venda una o dos partidas, obligándossele á que será por su cuenta el riesgo, considerando que como lo nuebo admira, se estrañará en este sugeto la resolución, y servirá de gran consequencia la deliberación deste sugeto. Baxa Moysén del monte, resplandécele el rostro, teme el pueblo, y relata el Sacro Texto[+] que, cubriendo con un velo la cara, al hablar con el pueblo sacava el velo. Al contrario me parece á [+][303] mi que havia de hazer, pues si el pueblo temia del explendor, mas propio era cubrirlo para hablar con el pueblo que descubrirlo para hablar; pero como Mo ysén conoció por el miedo del pueblo que era veneración el miedo y que Dios le concedia aquel resplandor para que lo respectasse el pueblo como si hablasse con Dios, procuró que la novedad sirviesse de estímulo al respecto, y assi cubria el luzimiento en quanto el pueblo no lo via y descubria la divinidad al verlo el pueblo para que cada vez que lo viesse le pareciesse novedad el prodigio y llegasse á servirle de prodigio la novedad. De la gran Sabina Popea refiere Tacito que no se dexava ver sino cubierta, para que le atrayesse el manto la admiración y el recato el assombro; y en la vida de Licurgo affirma Plutarco que, acostumbrada la juventud de Esparta á ver luchar las vírgenes desnudas en los theatros, no excitava ya á sensualidad el ver las vírgenes desnudas, porque en siendo ordinario, ni un sol suspende, y en siendo raro, hasta un cometa admira.

Es la décima treta aconsejar al mayor amigo al oído (pero tan[+] alto que lo oygan los que asechan) que venda si quiere ganar dinero, para que si Homero canta [+][304] que los Troyanos batallavan gritando y los Griegos emmudeciendo, se pueda dezir que son tan Grie-

gos en el scilencio como en el engaño, procurando abrasar á esta Troya con el scilencio. Finge Luciano en sus islas chiméricas haver un poço en que se oye quanto se dize y un espejo en que se vé quanto se haze; y parece que assí como se encarga á este inocente el secreto con unos requisitos que tiene visos de pregón, se halla en nuestras ruedas este poco y este espejo, pues no hay quien no diga que oyó lo que estos communicaron y no hay quien no certifique que vió lo que estos hizieron. Que las piedras hablan, dize el propheta, que las paredes oyen, dize el adagio. Repetia el pórtico olimpico siete vezes el eco, mostrando que hablan las piedras, y para poder oir Dionisio lo que se mormurava dél en palacio, le hizo un architecto en forma de oreja humana la pared, por donde entravan las vozes, oyendo el tirano quanto se mormurava, para que pudiessen confessar en el tormento los delinquentes, que si hay paredes que hablan, tambien hay paredes que oyen.

Conocen nuestros áulicos esta verdad, executoriada de la experiencia, pues[+] divulgándosse su secreto, esparciéndosse su consejo, manifestándosse su retiro, [+][305] pregonándolo los muros, y publicándolo los cantos, se forman luego misterios de la persuación, finezas de la amistad, lealtades del cariño, y teniendo por indubitable que no se havia de tirar á engañar al mayor amigo, aprovecha la industria, luze el incentivo, pica el pez, cárgasse el anzuelo, llénasse la red, previénesse el combite, celébrasse el festejo, osténtasse el regozijo, y apláudesse la victoria.

Siguen con la undécima astucia á solicitar las aclamaciones del acierto; y si Jeremías comparó las lenguas á las flechas, y el intrépido portuguez se sirvió por balas de los dientes, ellos no se contentan con herir con las lenguas, postrar con los dientes, y oprimir con las razones; antes, para dar á entender que proceden de mas altos principios sus recelos y que no dependen del estado de la Compañía sus temores, venden las obligaciones que tienen del estado, para que conjecturen los liefhebberen poder haver alguna desunión oculta que los deslustre, algun pavor que los inquiete, alguna guerra que los destroce. No son como el pereçoso Sigismundo que, por dexar todo para el otro dia, mereció el nombre[+]de *Rex crastinus*, ni como Vespasiano de quien narra Suetonio que se enfadava del triumpho; no [+][306] ahorran cuydados, no se eximen ne incomodidades, no desmayan con los estorbos, no afloxan los assaltos, ni se enfadan con las glorias. Observan la má-

xima de Tiberio Gracco que, mandándole dezir los Lusitanos á quien sitiava que tenian grano para diez años, respondió que esperaría por el undécimo en que se les acabaría el grano: no se excusan al trabajo, no se niegan á la paciencia, ni ce cansan de la lucha. Buscan lograr por differentes vías el desseo, y como sea dichoso el fin, no reparan en que sean varios los medios. Para enseñar la Academia de los Concordes que cada uno anhelava á llegar por diverso rumbo al mismo puerto, tomó por empreza tres reloxes, uno de sol, otro de rueda, otro de polvo, poniéndoles por motte, *tendimus una*, porque si el de sol apunta, el de rueda dá, y el de polvo corre, todos atienden á mostrar la hora, ya sea con el hilo, ya sea con el golpe, ya sea con la sombra. La ambicion de nuestros reloxes es á los quartos, á las manos, á los puntos, y á que vayan dando horas las acciones; como esto se consiga, o se apunte, o se corra, o se dé, todo es uno para el intento, y todo vie+ne á ser lo propio para el designio. Tiene esta diligencia de vender las obligaciones, papeles, o +[307]
billetes del estado, aparencia de no ser muy importante para el empeño, y se engaña quien lo imagina, porque á vezes lo que parece cabello es laço y sirve como al senador Fabio de laço un cabello. Con damas de su calidad se entretenia Valeria, hermana del famoso orador Hortensio, y passando por ellas el dictator Sila, llamado por su fortuna *El Feliz*, se le llegó Valeria al descuydo, y arráncondole un pelo del vestido, dixo que se satisfazia con gozar un pelo de su felicidad y vino á ser su consorte por el pelo. Por los cabellos murió Sansón; murió Absalon por los cabellos; y cosiéndole ciertos paños al rey Carlos de Navarra al cuerpo, escrive Paulo Emilio que al hir á quemar un page con la vela el hilo que sobrava al ñudo, le abrasó el coraçon, perdiendo por un hilo la vida. Hilo parece esta traça de vender billetes, mas ya se ha visto no ser hilo sino maroma y haver perdido muchos el hilo del discurso y el hilo de la vida por un hilo. De un famélico haze mención Jones que, assando la carne sobre las brasas, comía despues los carbones con la carne, *carnes cum carbonibus ipsis vorabat;* al ser liefbebberen nuestros glotones+era tal
la hambre y insufrible ansia que tenían de devorar acciones y papeles que, para +[308]
representar al natural el verdadero papel de famélicos tragavan las brasas con la carne, con que no es mucho que, al querer aliviar en el ahito de la contramina la replexión, buelvan á bomitar la carne con las brasas. Al que padece

perlesía de un lado, lo mandan sangrar los médicos del otro, porque consideran tan próvida y compassiva á la naturaleza que desampara al que queda baldado para socorrer al que se halla offendido. Están baldados nuestros enfermos del lado de las acciones, y sángranse del de los billetes, para indicar que está achacoso el estado, arriesgada la compañía, y peligrosas las acciones.

Es finalmente la duodécima sagacidad salir á comprar un dia quanto hallan para penetrar la disposición de los ánimos; conque si suben ganan el Bichilé de bolver á vender lo que compraron, y si baxan, venden con pérdida, gustosos, conociendo estar dispuesto el juego para el precipicio, además del provecho que sacan de la consideracion de los cobardes, de que ellos que se resolvieron á+vender perdiendo, es señal que tienen grandes fundamentos para vender. Esta es una maña de +[309]
las mas valientes que haypara vencer á los inconstantes, porque, viéndolos comprar, ni saben si compran para tener que vender (á lo que llamamos *buscar pólvora*) o si compran por querer comprar, ya sea arrepentidos de la opinion, ya sea fatigados del combate. Y siendo que quando se resuelben á esta ficción, hazen toda diligencia possible por alterar el precio, offreciendo mas de lo que vale corrientemente por el effetto, (á lo que llamamos *soplar*) para vender despues mas caro y tener que ganar más, despues, se verifica la differencia que hay de los soplos de Dios á los de los hombres, pues Dios dió con un soplo á Adán la vida y ellos dán á muchos la muerte con este soplo. Es Mercurio Dios de los mercaderes, y haviéndoos dicho ya que lo es tambien de los accionistas, no me admiro de que pintassen con tres cabeças á Mercurio; porque, si quando se cree que miran estos accionistas para las cumbres, se halla que miran para los abismos, que agudeza hay que pueda penetrarles los amagos, o descifrarles los assomos? Caco tirava por la cola las reses, para que no se conociessen los robos por las huellas. El esgrimidor diestro apunta las heridas á los ojos para poderlas señalar mas seguras en los pechos;+y el piloto que es perito no inclina la proa àcia el puerto conque jamas puede conocerse el puerto por la proa. Y no presumais que por ser fábulas +[310]
estas cabeças de Mercurio, cuerpos de Gerion, rostros de Amphisbena, caras de Jano, desdora á lo real lo fabuloso, porque, trayendo Eusebio un mónstruo que tenia una cabeça con dos caras y alegando Francisco Hernánqes con una calavera que, al cavar un poço en tiempo de Alexandro, se halló tener dos

caras en la cabeça, quien puede saber para donde guían estos pilotos? para donde miran estos Janos? para donde hieren estos esgrimidores? para donde asestan estas Amphisbenas? para donde buelven estos Mercurios? para donde caminan estos Cacos?

Fingió Josué que huía de los de Ay, y desamparando estos tristes la ciudad, por seguirlo, la abrasaron los de la emboscada de suerte que parecia un Mongibelo en las llamas, un AEtna en los incendios, una Troya en los ardores. Ay de los que imitan á los del Ay en la necedad, y ay de los que no confiessan que si los que fingen que huyen, estragan; si los que fingen que compran, venden; y si los que fingen que pierden triumphan, es preciso que se teman las ascuas, que se recellen las centellas, que se prevengan las[+]minas. No consagró David á Dios la honda, sino la espada, porque, siendo la honda suya, y la espada del Philisteo, quiso [+][311]
enseñarnos ser la verdadera victoria la que se consigue con las propias armas del enemigo. Si estos se valen de las partidas de los liefhebberen para postrarlos con sus mismas partidas, quien les puede negar en la victoria lo plausible y en el rendimiento lo glorioso? Atravessado Bracidas del enemigo con un dardo, passó con el propio dardo el coraçon al enemigo. Si los dardos que tiran á la cabala son armas contra los que los tiran, que esperança hay de que no se postren los torreones, o que conjectura puede haver de que no se derriben las almenas? Consultaron los Megareses el oráculo, sobre sus progressos y respondióles que el dia que naciessen armas de los árboles, pereceria su lustre y feneceria su gala tenian un olivo consagrado á Belona, en que se colocavan los tropheos y con el tiempo se havían substanciado de modo las armas en el árbol que del árbol y de las armas se havía hecho un tronco; partió un rayo el roble y aparecieron las armas, acordáronse del oráculo, vieron que nacían las armas de los árboles y no passaron dias que no llorassen su fatalidad y exagerassen su destroço. Es árbol[+]la Compañía; luego, si nacen armas deste árbol, buscando nuestros campeones valerse destas [+][312]
armas para sus designios, y servirse de las armas de los contrarios para lograr gallardos sus despojos, porque nos admiramos de ver que escrivan los cándidos como los Megareses en estas hojas sus desdichas, que dibuxen en estas flores (como en la del Jacinto) sus lamentos y que entallen en estos troncos sus tragedias? Si los frutos deste pomposo árbol de la Compañía son las partidas, que mucho es que jueguen con ellas

nuestros tahures, haziendo que se parezca este árbol á los de Nerón que saltavan de un lado á otro; como los jardines de Plinio que siendo portátiles sobre ruedas, tenían visos de paraísos volubles o pensiles alados? Lo cierto es que si en Guatimala nacen las monedas sobre los árboles con tan summa felicidad de los patricios que nosotros hallamos las riquezas junto al Infierno y ellos las encuentran junto al cielo, nuestros lagartos parecen Indios en lo obscuro y como Indios procuran coger deste árbol las opulencias, desentrañando (á imitación de los de Guatimala) de las puntas de los árboles los thesoros.

Mercader: Y no tienen los probes Liefhebberen reparos contra[+]estas tretas?

Accionista: Si tienen, porque no hay arrojo que no halle su escudo, ni ardid [+][313] que no encuentre su atajo; pero como passan por unos mismos caños los raudales, temo que no dexen differentes resabios los condimentos, ni logren varios visos los sainetes; conque entregaré al scilencio la descripción, por no molestaros con lo dilatado, ni ahitaros con lo repetido. Solo apuntaré los embelecos de algunos corredores astutos que, si no tubiessen cambiantes de aleves, no dexarían de merecer ecos de plausibles.

Dánle por exemplo á un corredor orden de vender veynte partidas; conque si lo topa liefhebber la orden, empieça á sudar de ansia y á rabiar de enojo; porque si vende primero las que tenía comprado por su cuenta, teme que se sepa y que se acrimine; si queda con las suyas y vende las que le ordenan, teme que baxen con las que vende y que no pueda vender sin gran pérdida las suyas despues que baxan; resuélbesse al fin á ser honrado (si es que se resuelbe á serlo) y solicita, á puros estímulos de la congoja, descargar las de su cuenta en secreto, tanto por su interés, como por poder servir mejor al que le fió su desseo; penétrasse la dissimulación y infundiéndosseles nuebo espíritu á los contraminores,[+]comiença el alarido de *que hay cossarios en la costa;* vozea uno, que el tal amigo *devió de* [+][314] *comer cañafístula pues se va de cursos;* otro, *que vá vendiendo quanto puede por los rincones;* este, *que tiene seguidillas*, aquel *que pone buebos*, y unanimes *que está apestando la bolsa*, términos que estilan en estos lances nuestros accionistas y frases que introduxo el regozijo en estos lances. A nada desto se muebe el Bruto, porque coro él haya salido lo mejor que sea possible de su empeño, bien sentirá que se divulgue la co-

missión antes de executarla, mas es un dolor que no passa del primer impulso al alma, porque como no le toca en lo vivo del coraçón, siente como quien lisongea, no como quien pierde.

Estraña enfermedad es la que pondera Seneca en los que tienen siempre delante de los ojos su sombra; y no para huír della como Militides, sino para enamorarse como Narciso de la propia imágen: mas excusara el Cordoves discreto los assombros, si tubiera noticia destos corredores que no atienden mas que á sus conveniencias, ni se rinden más que á sus efigies, porque como son galanes de su misma belleza, siempre están mirando su sombra para requebrarla y siempre tienen delante de los ojos su sombra para[+]aplaudirla.

Antiguamente se hazian las ventosas de metal en forma de cabeça humana [+][315]
y estas cabeças deven querer renobar de la antiguedad, ya que no suspirando mas que por los metales, se constituyen ventosas de la mejor substancia y sanguisuelas de la mejor sangre. La purpura es un pez de lengua tan dura y aguda que, introduziéndola en las conchas de otros que por deffenderse lo fatigan, por no perder la presa, no la desagarra á pesar de los martirios; ínchassele con la agitacion, no puede bolverla á sacar por la inflamacion que se lo impide, con que perece por obstinado y muere por ambicioso. Púrpura parece (aunque no en lo real) el corredor que os propongo; tiene una lengua tan dura y aguda que como aguda hiere y como dura postra; encáxala en un nacar para cogerle las perlas, negociando por su cuenta con la codicia destos candores y esperanga destos despojos; dánle una orden contraria á lo que aspira su aumento, palpítale el coraçon, túrbassele el semblante, inflámassele la lengua, ciérrassele la garganta, ahógassele la voz, desmáyassele la respiracion, y si no sabe ser mas diestro que aquel triste pezecillo en desenredarse de] riesgo, cae como necio, fenece[+]como vano, muere como bobo. Dormido el hijo
de Halcón, se le enroscó una serpiente por la garganta y hizo tan famoso tiro el [+][316]
padre que sin offender la garganta del hijo, mató con ayroso denuedo la serpiente; embidia este tiro nuestro halcón (que tira á alcansar las mas ligeras aves por el ayre) y por no parecerse á la púrpura de que es Tiro la mejor patria, vende las partidas con que se halla en secreto para ver si puede matar la sierpe sin tocar al hijo, pues por no deslustrar la orden que le han dado, busca excusar el daño sin hajar la orden. Igual fuera no entrar en los embaraços y

ahorrara los latidos. De que le sirve ganar algo (quando gana) si perdiendo el crédito, pierde las corretages y, perdiendo las corretages, pierde los thesoros? Halló un soldado de Maximino un bolsillo de cuero colmado de diamantes, y arrojando los diamantes como piedras, se quedó muy contento con el bolsillo. Vieron unos bárbaros de la Yndia los sacos de oro que estaban enjugando en la playa los náufragos Lusitanos, y robándoles al anochecer la estopa, dexaron plácidos el oro. No dudo que nuestro soldado queda con el bolsillo y que nuestro Yndio carga con la estopa; mas puede haver mayor ignorancia que despreciar por la estopa el oro y[+]perder por el bolsillo los diamantes? Allá lo verá si no vá á parar la estopa al fuego y si no salen del cuero las correas para su castigo, abominándolo generalmente por un cuero. [+][317]

Lo que tiene mucho que ver es quando hay corredor desinteressado que, con una gran orden, procura cumplirla como prudente y iluminarla como primoroso, porque, si es de comprar (y al contrario de vender) todo su afán se funda en estudiar como coger algunas partidas al buelo, que entonces puede conseguir dichoso feriar con luzimiento el resto; porque alternando las ventas con las compras, para disfraçar el intento, ora larga, ora offrece por lo mismo, conque si se las encaxan, es lo que pretende, si se las pillan, ya las tiene comprado y vá duplicando las corretages, sin variar los precios, esgrimiendo con tan decorosa gallardía, y jugando con tan galana urbanidad la espada que es lástima no sea un triumpho cada punta y un tropheo cada herida.

Llámanse los que esperan barato en las casas de juego *capitanes* y llámasse *rocio* el barato; con que estos affectuosos corredores muestran ser leales capitanes en la bizarría con que combaten por sus príncipes, sin esperar granizo que destroce los jardines,[+]sino rocio que vivifique las flores. Ganan menos, mas es m'as limpio y mas seguro lo que ganan. Los Romanos prohibían cortar en las ferias las uñas; pero estos no deven celebrar por hecho romano el de tenerlas en nuestras ferias y, si en Menandro aparece un farsante en scena que, representando el papel de Hércules, por no tener fuerça de blandear la clava, meneava un ligero bastón que tenia de clava la aparencia, aqui suple la industria el esfuerço y si falta la disposición de la bolsa para la facilidad de la victoria, acude por auxiliar el brío, por aliado el ingenio, y no sirve lo difficil más que de formar más admirable lo glorioso. [+][318]

Acierta á tener otro una orden de vender, estando é1 ya contraminor por su cuenta y no creo que haya plazer que sea paralelo del festivo alboroço que experimenta en el pecho.

Sólo con mirar sus huebos los sazona la tortuga y sazona los suyos esta tortuga solos con mirar la cara del que le dá la orden de poner los huebos, aunque si es verdadero en el trato, la executa tan pundonoroso y atento que, anteponiendo su fidelidad á su opulencia, recata quanto puede el fín y se desvela en los medios de no alterar los ánimos, contentándose con la confiança de que+deve haver novedad que abone su opinion, acredite su interés y realce su dictámen. Mas si es alma +[319]
de garivay, o chisgaravís que no tiene alma, assi como recibe la orden, la vá fiando como en secreto de los mas parleros para que, comunicandola á los parciales, hale ya baxo el precio de las acciones al ir á vender las partidas, con que es despues mayor el despeño de las que vende por cuenta agena y mayor el avanso de las que ha vendido por su cuenta. Un animal descrive Ovidio con un pie que parece cisne para el agua, otro que parece páxaro para el ayre, otro que parece fiera para el bosque, otro que parece salamandra para el fuego. Mandó Dario á un rey de la Scithia que se le rindiesse y la respuesta fué embiarle un páxaro, un topo, y una rana para significarle que o bolasse á lo mas remontado del cielo come páxaro, o se sumergiesse en lo mas profundo del agua como rana, o se escondiesse en lo mas recóndito de la tierra como topo, no podría excusarse de sus flechas, escaparse de sus rigores, eximirse de sus rayos. Si es como el regalo del Scita y como el animál de Ovidio el vil criado que descifro, que mucho es que ni pueda huírsele de las garras el ave, ni pueda desaprisionársele del anzuelo el+pez, ni pueda desazirsele de las redes el bruto, ni pueda librársele de los incendios el Fénix? A los que +[320]
tienen casas de juego llaman los castellanos *leoneros*, y à los metales de los naypes se suelen l1amar *manjares* en estas casas. Leoneros son en nuestro juego estos corredores que se precian de ser los leones de nuestro juego, pues no desvelándosse mas que en devorar quanto encuentran, como haya *manjares* y *metales*, mas que sea la carta (o la orden) de un rey, de una dama o de un cavallo, todo lo mescla su arrogancia, todo lo confunde su malicia, todo lo baraja su ambición. No temas, dezía un cántaro de bronze á otro de barro, llevados de la furia de la corriente; pero es el caso, respondió el de barro, que

o topes tu commigo o yo contigo - yo perezco y tu no con el ímpetu de las olas -; desgraciado es el mercader que topa con un corredor destos en estas çoçobras, porque es el miserable cántaro de barro que siempre ha de 1levar la peor en las tormentas; pues si al pie de un monte que se erige á las espaldas de Girona hay una fuentecilla que, estando contínuamente hirviendo, es tan venenosa que mueren quantos beben della, este traidor es la fuentecilla venenosa que, hirviendo con incessable inquietud, mata á quantos se miran en[+]sus espejos y llegan los labios á sus cristales. [+][321]

Frequentan nuestros tahures unas casas en que por venderse cierta bebida á que llaman *Coffy* los Holandeses y *Caffe* los Levantinos, se intitulan *Cofy Huysen* que quiere dezir *Casas* de *Coffies* en flamenco; y son de mucha comodidad para el ivierno por los juegos con que agasajan y passatiempos con que lisongean, pues en unas hay libros para leer, en otras tableros para jugar, y en todas gente para discurrir: quien toma chocolate, quien coffie, quien suero, quien thé, y casi todos tabaco para entretener el discurso con que se calientan, se regalan, se devierten á poca costa, oyéndosse las novedades, disputándosse las materias, ajustándosse los negocios.

Entra en una casa destas á horas de bolsa un corredor liefhebber, pregúntanle los circunstantes el valor de las acciones, añade uno o dos por ciento al precio que corrientemente valen, saca un librito de notas y pónesse á escrivir lo que no ha hecho mas que con la voluntad, para dar á entender que lo ha hecho, avívasse la gana al que la tenia de comprar alguna partida, recela de que se las suban mas (porque somos de una calidad, que quando suben, entendemos que buelan, y quando buelan presumimos que huyen)[+]ordena al corredor astuto que se la compre y, por conseguir este mas á lo taymado el designio, le responde que tiene orden [+][322] tan larga de otro para comprar que no puede servirlo; persuádesse el inocente á la candidez, duplícassele el anhelo, dá orden á otro corredor que le compre sin límite de precio, óyela nuestro lagarto, corre á la bolsa á offrecer mas de lo que vale el effeto, cómpralo el desinteressado por lo que halla, imagínasse que hay algo de nuebo por la alteracion y ansia del empleo y queda á vezes establecido el precio, luziendo progresso lo que tenia perspectivas de disparate y agudeza lo que tenia vislumbres de delirio. Era ley antigua de los Babilonios llevar el enfermo á la plaza publica para que, si se

hallasse alguno en el concurso que hubiesse padecido el mismo achaque, manifestasse el remedio con que havia convalecido; á cuyo exemplo usavan los Griegos fixar en el templo de Esculapio los remedios que havian servido de remora á sus males y de atropos á sus riesgos. Halléme una noche desesperado con los dolores de la gota que padezco (porque parece que quiere la fortuna que conozcan todos de que pie coxeo) y viendo un vaso de guindas en conserva sobre una silla, loco del martirio, empecé á flotar con el[+]almivar la rodilla en tan feliz ocasion que sin saber como ahuyenté el tormento, y sin conocer porque, recuperé el sueño; [+][323] aunque si atendieremos á lo que apunta el Cobarruvias en nombre de Diego de Urrea, que buscando la ethimología de almívar, halla dezirse en su terminacion arabiga, *Miobretum* que, deducido del verbo *Berege*, suena *Medicina*, no me espanto de haver hallado la medecina en el almivar. No seria sin embargo ridícula necedad si se acostumbrassen las compassiones de los de Babilonia y Grecia y pidiesse algun gotoso remedio para su desdicha, salir yo muy cariñoso, y recetarle jalea de guindas para la pena? Pues la misma ignorancia se os representara assegurar que se haze subir las acciones con dezir que suben, porque hay remedios tan extravagantes que, aunque los tengan los medicos por fabulosos, los ha calificado la experiencia por reales.

Una de las mas cándidas sutilezas que se usan en estos corros es fingirse algunos contraminores, estando liefhebberen, á dos fines. El primero, porque en comprando una partida mas de las que tienen ocultas o disfraçadas, imaginan los émulos que quieren mudarse, y en lugar de hazerles puentes de plata, procuran despeñarlos[+] de las puentes; altéranles el precio para que compren caro lo que creen que les [+][324] falta y como essos buelos son á los que ellos aspiran, triumphan con la dissimulación del odio y engañan recatados á los mismos que piensan que los engañan.

El segundo para que en un accidente repentino puedan vender sin sobresalto su interés, porque como se tiene por infalible que están contraminores, al querer vender, acuden rabiosos los liefhebberen á sacarles las partidas, entendiendo que erigen un altar á su opinion y que consagran una víctima á su utilidad.

Quiere asechar uno lo que passa en una rueda, introduze por entre los braços de los que la forman, la cabeça (padeciendo ciertos oloros desagradables entre los braços), oye que generalmente se

offrece ocho por las acciones, sin haver quien largue; dá una buelta, y entrando por el otro lado, como si no hubiera oydo nada y traxera orden de comprar sin reparar en precio, empieça á offrecer ocho y medio; aliéntanse sus sequazes, offrecen nuebe, y no dexa de conseguir á vezes sus regocijos la treta, y sus aclamaciones la industria. Si ponen á la Hugia entre pezes muertos, se mueben los que toca; muertos parecian los liefhebberen antes que llegasse[+]este corredor á animarlos con su voz, con su embuste, con su brio, tocalos y reviven; es vivo [+][325] y azogado en quanto emprende, y como vivo, truhán, y inquieto, haze que resucitei los muertos con estas trompetas y que se levanten los cadáveres con estos soplos. Pero si, á vista del lobo, emmudece el ganado y el sapo de agua tiñe de amarillo sólo con la vista, que mucho es que emmudezcan los contraminores assí como llega este lobo y que se pongán amarillos de miedo assí como aparece este sapo?

Entremetido ya en la rueda nuestro caymán, y reconociendo que le han cobrado horror los enemigos, vácontinuando las offertas, subiendo cada momento de punto en los precios, basta que para provar uno de la parte contraria si puede ser el David deste Goliás, le larga seis partidas por uno por ciento menos de lo que está offreciendo; pasma de la cantidad y del atrevimiento nuestro gigante y, como no tiene mas orden para comprarlas de lo que puede ser que tenga el otro para venderlas, emmudece como los perros de Egipto (que es frasecilla que usamos en estas ansias) y queda verificando el congresso ser un fuego homicida de otro fuego y un veneno, veneno de otro. Marchava Narsetes contra Totila, y[+]mandándole proponer Narsetes *Paz o Guerra*, guerra respondió el bárbaro, y sea de oy á [+][326] ocho dias la batalla, porque le consiente mi valor este plazo para que se prevenga, y le presenta mi generosidad esta dilacion para que se arme. Aceptó el partido Narsetes, pero consideró que havia misterio en el primor y que era estratagema la urbanidad; conque, resolviendo acometerlo al alba siguiente, halló que ya se le venia llegando Totila antes de romper el alba; assí burló un engaño con otro engaño, assi rindió una traça con otra traça, assi abatió un ardid con otro ardid. Estava muy ufano en el circo nuestro Totila, pareciéndole que no havria quien le penetrasse el coraçon, ni quien le divisasse la astucia; dió con un Narsetes sagaz que le supo offuscar las luzes, con que huyeron los explendores, eclipsáronse los reflexos, suspendiéronse los rayos.

Devora el crocodilo un hombre, y quedándole entre los dientes la carne, es tal la molestia que le haze padecer el estorbo que, por no poder limpiarlos, se estiende como muerto con la boca abierta á la ribera del Nilo; allí se le llega un paxarillo á que llama Plinio rey de los páxaros, y entrándole en la boca, le vá comiendo la carne que halla entre diente y diente. Con la boca abierta estava nuestro[+]crocodilo de ver que no se atreviesse nadie llegarle á la boca; havia comido tanto que ya [+][327]
le iba sirviendo de impedimento lo propio que havia comido; parecíale que tenia seguro el despojo por no haver quien se opuziesse al triumpho, quando, deslizándossele en la boca el otro paxarillo que apenas mostrava tener pico, le saca la carne de los dientes y el bocado de la boca.

Succede quedar al lado de nuestro corredor aflicto un mercader colérico, rebienta de ver confuso á su jayán y, al bolverle á largar el otro corredor temerario las seis partidas, le dá de codo para que se las tome: aqui es el estrecho de Gibraltár para una de las dos facciones; porque si aquel conoce la orden, y se retira sin darse por entendido, no quedan estos muy luzidos, sino tan fríos que parecen estátuas; o si, pillándoselas, nombra el hombre que en realidad le havia dado la orden, tambien parece que quedan muertos, porque quedan fríos; pero si al pillárselas se reconoce que queda mortal por cogérselas y por cogerlo, pues no tenía otra orden que la de su arrojo ni otra comissión que la de su dolor; entonces son las risas, entonces las fiestas, entonces las glorias o es necessario pedir *guenade* (que suena *Perdon* en nuestra lengua) o andar arrastrado[+]para poder salir ayroso del empeño. Mas si, al darle de codo o de pie, no se atreve el corredor cobarde (o cuerdo) á dezir *son* [+][328]
mías, porque no sabe quien es el que le dá de pie o de codo, haze que le cae una caxeta de tabaco, un pañuelo, o una llave, para ver al descuydo al levantar la alhaja, quien lo anima, y servir la llave de abrir la puerta á la infelicidad de su opositor, el pañuelo de mortaja á su desahogo y la caxa de tumba á su esperança. Agrádale el sugeto, rabia porque le buelvan á largar las partidas, y si es tan prudente el que las largava que conoce el juego, passa y lo dexa hecho una centella; mas si penetra nuestro socarrón que el brioso no ha penetrado su embeleco, solicita picarlo por ver si buelve á largarle las tres mil libras, obstentándosse tan villano en el assedio que si del villano certifica el adagio que le dán el pie y toma la mano, assi como le dán de pie á nuestro rústico, toma la mano

del competidor para obligarlo con quatro palmadas que le duelan, á que se enoje, y en lugar de seis partidas le largue veinte; tomada la mano, procura por differentes rumbos atraerle la gana por via de la desesperación, y para que vaya reboçada la traición con capa de fineza, le dize estas dulces y cariñosas palabras. óiganlas las sirenas[+] y pasmen, apréndanlas los crocodilos y vençan: *Veis, amigo, como mi gratitud sabe atender á vuestra conveniencia mas que vuestra ira? No reparasteis* [+][329] *en que, teniendo orden para comprar cien partidas, no quise cogeros las seis que me largasteis, porqte ví que lo haziais mas por crédito que por negocio y mas de ayrado que de gustoso. Que dezís de mi galanteria? Que os parece de mi candidez? Que discurrís de mi lealtad?* El otro, que cada silaba destas es un dardo que le atraviessa el pecho, llevado de lo furibundo y estimulado de lo pundonoroso, responde que todo aquello es bachillería, que no tenia orden ninguna y que antes á él se le deve la atención de no querer encaxarle las seis partidas, teniendo larga comissión de venderlas; replica el primero, porfía el segundo, hasta que enfurecido vozea el último que para que se reconozca con evidencia de quien fué la generosidad y por quien queda el campo, le dá aun las seis partidas por el precio que se las largó antes: *son mias*, pronuncia el que estava esperando este tiro y havia encaminado todo el hilo del discurso á introduzirlo en este laberintho, con que se dá fin á la comedia en que unos mudan las scenas, otros lloran las máchinas, muchos truecan los trages, y algunos[+] representan cubriendo á la ytaliana los rostros.

Es tan poderosa esta maña de picar para rendir que pocas vezes se yerra el [+][330] blanco y casi siempre se logra la bala. Saltóle al labrador Glauco la açuela del arado y, como valiente que era, bolvió á encaxarla con el puño; ibalo venciendo un dia en los juegos olimpicos un j ven, y, acordándosse el padre del golpe que le vió dar en el campo con que havia sugetado el hierro, no hazia mas que gritar *Illum de aratro fili, illum de aratro. Otro como aquel del arado* (o *hijo mio*), *otro como aqueldel arado*. Si quien viere apretada á su parcialidad clamare como este viejo: *picar* (*o valerosos*), *picar para conseguir*, verá como sirve la espuela para el remedio, y como se alcansa con el azicate la victoria.

Pero como el dar de codo o de pie es accion que se puede conocer por el movimiento, usan otros dar de ojo; fisgan al que le parece, y dando de ojo al que aman, hazen dar de ojos al que abomi

nan. Un animal descrive Diodoro Siculo que tiene quarto cabeças opuestas, mirando en un propio tiempo á las quatro partes del mundo con las quatro cabeças. Si fueran como este animál los corredores, no pudieran pegársela los diligentes, porque mirando á todos y á todo en un mismo instante, vencieran con el desvelo y[+] triumpharan con la vigilancia; mas como les faltan ojos para ver de tantos ojos [+][331] los preceptos, (ya que teniendo arcos tiran, y teniendo niñas hablan) se les aclaran como á Jonathán los ojos despues de pecar, y abren como Adán los ojos despues de caer.

De tres modos se puede largar o offrecer tal precio por una partida: o diziendo *Yo le largo á VM. por tal precio;* o diziendo *Yo largo por tal precio*, sin otra expecificacion; o diziendo *Yo largo por tal precio á quien quisiere*. El que dize *largo á VM*, no halla salida que dar á la desgracia si lo cogen, y si, compungiéndosse, no lo libran de bueno á bueno, no tiene mas remedio que pedir, llorar, padecer. El que dize *largo á qutien quisiere* se expone á un gran peligro, porque hay algunos que están esperando por una generalidad destas como por la vida, pues tímidos de que se les conozca el estado, el poco caudal, el poco decoro y el poco honor, ni se arriesgan á largar ni á offrecer por no sugetarse á un desayre; con que, en oyendo la pródiga universalidad de nuestro fanfarrón, lo aturden con un *es mia* tan veloz que lo dexa bien castigado de su confiança y bien arrepentido de su desatino. El que dize *largo* solamente,[+]va con intencion doblada, y por esso no suele ser ningún propheta el que lo dize; porque, como el desseo no es de largar sino de [+][332] abatir, no de vender las partidas sino de despeñar los precios, si hay quien se las pilla, responde prompto, *Largo, mas no á VM*, y como no pueden obligarlo á otra cosa, porque en rigor no dixo mas que *largo*, siempre esgrime con espada de dos puntas y siempre batalla con pistola de dos bocas.

Que haya corredor que firme en los contratos (quando se contentan con él sin nombrar otro) *Fulano por su mestre*, no me admiro; introdúxolo la ambición de negociar por su cuenta, y para dar á entender que no es sino por la de su amo, echa esse modo de firma con que disfraça la codicia y dora la locura; mas lo que me assombra es haver havido ya antiguamente algunos corredores tan animosos que, teniendo un nombre para las corretages, otro para las firmas, en ajustando las partidas se nombravan á si propios por hombres, pareciéndoles que con mudar el nombre, mudavan

el objecto. Quería un marido con su muger pagar por una persona en la posada, alegando haver dicho Dios que no era mas que uno, el marido con su muger, *Maritus et uxor unum sunt*; y viendo el[+]huésped que se valian de razones sophísticas en su daño, buscó derribarlos con sus mismas armas, pidiéndoles que pagassen [+][333] por onze los dos, pues si ambos eran uno, dos unidades eran onze. Parece que les contenté á estos corredores alentados la sutileza del ventero, porque cada uno devió presumir ser cinco, fingiéndosse en un propio punto corredores, mercaderes, partes, avogados, juezes; y aun creo que imaginarían que davan el medio de barato, porque la mitad de onze devía ser cinco y medio. El Aristipo de Horacio representava tantos papeles solo que sólo con trocar vestidos recitava una comedia entera: él era el galan, é1 la dama, é1 el tercero, él el lacayo, é1 la criada, él el favorecido, él el desdeñado, él el émulo, é1 el zeloso, y finalmente él el todo. Si en nuestra comemedia son estos los Aristipos, considérelo el desapassionado y confessará que aun excede esta habilidad á aquella en mas que mucho por que allá hazía uno solo todo lo que podía y devía hazer y aqui no solo haze uno todo lo que se puede y deve hazer, mas aun todo lo que no puede ni deve hazerse.:

Donde se aturde con razon uno de los dos esquadrones es quando le parece que el mas importante y honrado de los corredores[+]que lo patrocinava lo desampara. Sirve este (supongamos) á lo mas florido, poderoso, y especulativo de la bolsa; [+][334] están liefhebberen sus hombres, ha solicitado el corredor desinteressado hazer siempre lo possible por el acierto de sus mestres; reconoce un dia un contraminor agudo que flaquea el precio de las acciones; dá orden á este corredor que le venda diez partidas, sin nombrarlo, para ayudar al precipicio; execútala leal, tanto en la disposicion como en el scilencio, porque no atiende á mas que á ganar sus corretages, aunque sea hajando aparentemente la amistad; pasma el séquito, pregúntale si vende por su gente y calla; pidele que le diga si hay algo de nuebo y no responde; dessea saber si tiene mucho que descargar y emmudece; conque, por hazerle mal y para que no pueda vender con luzimiento lo que quiere (rabioso de juzgarlo mudable y creerlo traidor), abate el effeto, alíviasse del interes, calúnialo de ingrato; conque, al llegarse á saber despues la verdad que supo ocultar el primor, ya ha conseguido el que dió la orden el designio, ya ha sembrado la discordia, ya ha

despeñado el valor y ya puede celebrar glorioso la industria. Jamblico affirma que hubo vistas linceas que passavan pechos y muros;[+]las piedras especulares de que fabricó Neronun templo á la Fortuna eran tan transparantes que parecian espejos; [+][335] si los coraçones que se precian de ser de piedra en nuestro juego fueran como las piedras deste templo, o hubiera vista como la de Cinegiro, que penetrara próvida estas piedras, ni havria tan incomprehensibles confusiones en esta Babilonia, ni assistirian tan formidables Minotauros en esta Creta.

Observa un corredor liefhebber que estan azidos otros dos sobre una partida, dessea que se la coja para él el que no se atreve á tomarla por lo que se la larga el contrario; dále de ojo para que se la quite para el que la largava o de enfadado o de misterioso; por ver de reduzirlo se finge contraminor nuestro liefhebber; apuesta con el que la ha de comprar (que es con quien él vá de acuerdo) un Ducaton, que bolviendósela á largar, no tiene animo de tomársela; busca interessar en la apuesta al que hazia cara de venderla para que buelva á largarla y, si aun assi no pica el pez, lo alienta con dezirle que la venda por cuenta de ambos, con que el triste cobra brio y queda sin la media partida que compra dél el mismo que él entiende que vende la otra media. Tumultuava en Roma un espiritu[+]inquieto y desterrándolo por orden del senado á Africa, lo embiaron con una carta del emperador Caligula á [+][336] Tholomeo, rey de la Mauritania, que contenia estas palabras: *Et quem istuc misi, neque boni quicquam neque mali feceris*, las quales traduzidas forman estas razones: *Al portador, ni le hagas bien ni mal totalmente*. O quantos soldados hay en nuestro campo que se contentarian ya de llevar una carta destas, y no la de Urias, porque no haziéndoles mal ni bien, gozarian como Adán del inextimable estado de la inocencia, antes de haver provado del árbol de saber bien y mal! Mas aquí hay muchos (como el que acabais de ver) que con pretextos de agasajo los oprimen, con visos de agrado, los venden, con superficies de fineza los exterminan.

Agotan algunos tantas invenciones en lo que anhelan que la misma abundancia haze que no empuñen el ceptro á que aspiran. Divulgan los liefhebberen mil nuebas para las acciones, que cada una vale un buelo; esparcen los contraminores mil embustes, que cada uno merece un despeño; llegan á averiguarse las jactancias, áll asse ser mucho menos de lo que pregonavan unos y certifica-

van otros; conque, en sabiéndosse que es menor el mal de lo que se temáa, suben aunque haya mal y, en verificándosse que no es tan+grande el bien como se esperava, baxan aunque haya bien. +[337]

Para dar á entender el corredor sagaz que si tiene dos mil libras que comprar, tiene veinte, compra mil, y, viendo que hay otro que o por seguirlo, o por lisongearlo, tambien compra, se le llega fatigado al oído y con una voz de ansia y de recelo (mas de fuerte que lo óigan los que rebientan por oírlo) le pide por amor de Dios que no lo arruine, que no le altere el precio, porque tiene que feriar immensas partidas y que si le alborota la corriente, le será impossible el viage y indubitable la çoçobra; imagina el congresso que es afán lo que es treta; empieçan á comprar todos para recoger al avanço que promete la disposición y, aunque no es infalible el acierto, no dexa de ser muchas vezes provechoso el ardid. Pidió el demonio á Eva que comiesse del árbol vedado para hazerse immortal y es sin duda que si ella se hubiesse de hazer immortal con el árbol, no le pediria el demonio que comiesse, mas pidióle lo que á él le convenia, y aconsejóle lo que á él le importava. Lo mismo hazen los demonios de nuestro infierno; jamás aconsejan sino lo que les está bien, jamas piden sino lo que les conviene, jamas+persuaden sino á lo que les importa. Pero ellos blasonan de que esta ultima traça de rogar á un amigo que no compre +[338] acciones para que las compre y de suplicarle que no altere los precios, para que los altere, tiene sus vislumbres de divina; pues al determinar Dios anichilar el pueblo por el becerro, pide á Moysén que lo dexe y que no lo tenga, siendo que la intención de la summa piedad es pedirle que lo tenga y que no lo dexe; conque, si el no me tengas de Dios es tenme, y el déxame de su Divina Magestad es no me dexes, esso es lo que nosotros imitamos (vozean los cabilosos) pidiendo que no nos alteren los precios para que los alteren, y rogando que nos dexen executar las órdenes para que no nos dexen.

Yo no me resuelbo á cotejar los exemplares, ni á decidir las razones; conque, remitiendo la definición á los curiosos, ni aplaudo, ni censuro: admiro.

Dessea un corredor real favorecer á un deudo, rodéalo cien vezes para ver de dezirle lo que ha de hazer, sin que lo escuchen los que lo procuran; mas succeden tales errores por estos miedos, que troncadas las palabras (para que no las aperciban los circunstantes) se suele entender al contrario de lo que es el intento. Pregunté

+un dia á uno (que hazia diligencia por mi aumento) que le parecía que hiziesse y respondióme alterado, V E N ; creí que me llamava, seguílo, y reparando en que +[339] comprava en un rincón quatro partidas sin dezirme mas nada, conjecturé que el V E N havia sido para que lo siguiesse, y las compras para que lo imitasse; satisfecho de la adevinación, bolé á la rueda, compré mi partidilla, quando viendo que mi Atlante descargava ocho de un golpe, me quexé amoroso y sentido de que, llamándome para ver lo que él hazía y obrar lo que él obrava, me engañasse con tantos incentivos para la offença como estímulos para la vengança. Pero asseguróme (lo que verifiqué despues, al continuar á vender quanto pudo) que las partidas que havia comprado en secreto era para tener mas pólvora con que derribar este baluarte, y que harto me havia aconsejado á vender quando me havía dicho duplicadamente V E N , pues receloso de quien oía, no podia acabar de explicar con mas clareza lo que deliberava. En otra ocasión consulté con el propio amigo que haría para el acierto y, viéndosse circundado de muchos que buscavan bruxulear por los ademanes las resoluciones, no me pudo responder mas que methaphóricamente:+C A R L O S Q U I N T O . Imaginé que siendo la primer letra de Carlos la C, me queria significar que comprasse con la C de Carlos, mas al +[340] saber que por escrivir algunos en lugar de *Carlos Quinto, Carlos V*, me quiso dar á entender con la V que vendiesse, estube para echarle á la garganta las carlancas por haverme hecho perder de la bolsa los carlines. Herido el cavallo del valeroso Emilio, desmontaron todos los intrépidos que le quedaron al lado para presentarle en la furia de la batalla los suyos; antojóseles á los que estaban lexos que mandava el general desmontar á todos y saltó la cavalleria en tierra tan íntegra como prompta; notó Anibál la desorden, penetró el engaño, vintiló la ventaja, y, acometiendo con su exército al contrario, logró una feliz victoria por un descuydo y gozó un precioso despojo por un abuso. Clamavan los embaxadores de la Bitinia, á las puertas del palacio del emperador Claudio, contra Julio Cilón, y no pudiendo destinguir el príncipe del lamento mas que el estrépito, preguntó á Narciso (mas enamorado de su compañero Cilón que el fabuloso de su propia imágen) que pretendia aquel tumulto, con aquel estruendo y, respondiéndole el privado ser los embaxadores de la Bitinia que reconocidos+á la generosidad y prudencia de Cilón, le suplica- +[341]

van que les concediesse el ser governados otros dos años por el mismo, ordenó que quedasse siendo governador otros dos años. Véis aqui como mudan las confusiones los assumptos, como transmutan las ilusiones los denuedos, y como transforman los ruídos los conceptos. Que mucho es pues que no se conciba lo que el corredor affecto aconseja, si entre lo proceloso de nuestras ondas lo articula de una manera que no es possible que se conciba? Trueca de manera el sentido dividir de una palabra una sílaba, que llamando el oráculo PAEDOIS á Alexandro, que se interpretava, *hijo*, solo con dividir la palabra los haruspices, le hizieron creer que lo havia llamado PAE-DIOS con que expressava ser *Hijo de Iove*. Soñó el mismo héroe al ir á conquistar á Tiro con un satiro; y de SATIROS, que sonava *Satiro* en su lengua, hizieron (con la division de una silaba) SA-TIROS, que sonava en la propia lengua, *tuya es Tiro*. Mandó un cavallero entallar á un escultor en el frontispicio de su casa por divisa: *In memoria aeterna erit*, y conociendo el artífice primoroso que padecía el tal cavallero ciertos[+]eclipses en el juizio, dividió una sílaba en la Memoria (para simbolisarle en la Memoria el entendimiento) y en lugar de [+][342]
esculpir IN MEMORIA AETERNA ERIT, que significa *Quedará para memoria eterna*, esculpió IN ME-MORIA AETERNA ERIT que significa *En mi será eterna a la locura*. Procurava una dama, que havia dedicado el cuerpo al mundo, consagrar á Dios un altar, y ordenando que le gravassen en las colunas, HONORE ADIO, desseando mostrar que lo hazía para honra de Dios, puso el que la conocia, tan malicioso como discreto, en lugar de *Honore a Dio*, que quiere dezir *para honor de Dios*, unida al Dios la A, con que se quedava leyendo *Honore A dio* que quiere dezir *A dios Honor*. Luego, si con dividir solamente un sílaba, o unirla, se haze de un *hombre* un *Dios*, de un *satiro* un *triunmpho*, de una *magnificencia* un *delirio*, y de una *devoción* una *deshonestidad*, no devéis admiraros de oir que dividiéndome el corredor la palabra de vender, y diziéndome en lugar de vender, VEN, cayesse yo en los mismos yerros que se experimentaron por las separaciones de *Pcedios* en *Paedios*, de *Satiros* en *Sa-tiros*, de *Memoria* en *Me-moria*, y de *A-Dio* en *Adio*.

Execrable maldad es finalmente (á titulo de galantería) la de algunos[+]corredores (aunque pocos y abominados por viles) que teniendo orden de comprar, [+][343]
aconsejan al mayor amigo á vender, y

mucho mayor la de hazerlo vender las partidas que ellos mismos le mandan coger por otra mano, como si no fuera muy fácil engañar la inocencia sin ser valor la traición, ni merecer aplauso la alevosía. No son estos consejos como el de Husay que no tiran mas que á arruinar.?

No son estas persuaciones como las del demonio que no miran mas que á destruir?

Sí, pues Husay dava el consejo á Absalón, sabiendo que era su ruina el consejo y el demonio persuadia á Eva á solicitar la immortalidad, conociendo que havia de encontrar la muerte en lo que la persuadía.

Al dar la sentencia de muerte á Susana, le pusieron los juezes (como ordena la ley) las manos sobre la cabeça; porque es tan ordinario en el mundo (apunta un ingenio) matar quando acaricia, y lisongear quando mata, que passando la mano por la cabeça del delinquente (que es señal de alhago) lo apedrea despues con essa misma mano. Castor y Pólux (geroglífico de la amistad) se colocaron en el cielo por estrellas, porque la verdadera amistad (discurre un[+]moderno) es estrella que no se halla en el mundo, sino en el cielo. De Caracala refiere el Histórico [+][344]
que mas se devían temer sus cariños que sus enojos. Joab pegó de la barba á Amassá con indicios de besarlo y llevava en la otra mano la espada para herirlo. Los Hebreos llaman *Nesec* á la arma y al beso, porque hay beso que es arma; parece que infunde como Dios el aliento quando sopla y saca la vida quando dá. Vean agora los que han cursado nuestros garitos si al aconsejar los tahures á vender, quando quieren comprar, no adulan con las manos á las Susanas para el exterminio, si no acreditan la opinion de que no luze la amistad mas que allá sobre las espheras, si no son como Caracala en los agrados, si no son como Yoab en los besos y si no son armas para la ruina los que intentan ser apoyos para la duración? Al pez faustén se le haze salobre en la boca el agua dulce; en Paflagonia tienen dos coraçones las perdizes; Furbante (que fué el que dió el nombre á los furbos, dize un Toscano) robava los passageros, diziendo que lo hazia para exercitarse á los juegos phitios; la bestia de Ossiris parecia paloma y era serpiente; de un pavón escrive Tertuliano que era *multicolor, et discolor, et versicolor, numquam ipse, semper*[+]*alius, et si semper ipse, quando alius*. Ocupó todos los ecos á la fama el celebre Autólico por saber hazer del negro blanco [+][345]

y del blanco negro. Decreten agora los que frequentan nuestros laberinthos si no son estos monstruos que los forman horribles, el pez faustén que haze hiel del açucar, las perdizes de Paflagonia que tienen dos coraçones, el Furbante que despoja con capa de agudeza, la bestia de Osiris que arroja venenos, prometiendo candidezes, el inimitable Autólico que tiene habilidad de saber hazer luminosas las tenebrosidades y lóbregos los candores, y últimamente el pavón de Tertuliano que, siendo de differentes colores nunca era el mismo, y siempre era el propio, variable en las propias firmezas, y mudable en las mismas mudanças?

Dos suertes de múzica se consideran generalmente en el universo, de instrumentos y de vozes, á que añade Boecio la mundana, *Vocalem, Instrumentarium, Mundanam*. Mundo pequeño es el hombre con que se deviera encontrar esta tercera suerte de múzica en sus emprezas, concordando de modo las obras con las vozes, que no hubiessen *Falsas* sin *Disculpa*, que dissonassen con impreceptible aspereza á los oidos, mas han reduzido á tal confusión la múzica estos maestros de capilla que descrivo que siendo las vozes[+] que cantan de Jacob, son las manos que hazen los compazes de Esau. David ahuyentava el demonio [+][346]
con las vozes del harpa, mas eran vozes formadas con la mano (pondera á otro propósito un orador insigne) porque para desterrar demonios, no sirven vozes sin manos, y más si tocan las manos por una llave las fugas, haziendo las vozes por otra los gorgeos. Salomón dize que el coraçón de un hombre para otro es como el agua que muestra el rostro del hombre al mismo hombre queriendo advertir que, assi como el hombre se mira en el agua el rostro, puede mirarse en el coraçón de otro hombre el coraçón. Esto es lo que dixo el sapientíssimo monarcha, esto es lo que dizen que quiso dezir, mas yo entiendo que quiso dezir mucho más en lo que dixo. Que vé un hombre en el agua su effígie, es verdad; pero es verdad tambien que la vé totalmente opuesta á lo que es, porque el braço izquierdo de la imágen corresponde al derecho del original y el coraçon del original corresponde al lado derecho de la imágen. Aqui está pues como son los holmbres como dize el sabio que son; y como experimentamos[+] en esta alevosía que descifro que son como dize el sabio, véasse un hombre en uno destos que fingen ser su espej o y reconocerá [+][347]
tan trocado todo lo que dessea, que el coraçón le quede al lado derecho, y el lado derecho le quede de la parte del coraçón,

ni topará en su lugar el higado, porque está á vista de quien le comiera los higados si pudiera, ni hallará en su lugar el coraćón, porque está en presencia de quien le comiera el coraçón si pudiesse. Admírasse Félix Platero de uno que tenia el coraçon fuera de su lugar y ahorrara las exageraciones si aplicara mas desvelo á lo que passa incessablemente por el orbe, pues hay tantos que tienen el coraçón apartado de su centro que el sincero tiene el coraçón en la boca, el liberal en la mano, porque dá el coraçon á todos; el cobarde no tiene coraçon para nada, o lo tiene en los pies en los ahogos, pues al mínimo recelo luego le cae el coraçón á los pies; el asselo marino lo tiene en el vientre, y desta classe son los pocos corredores que calumnio, porque como solicitan comer á los mas íntimos el coraçon, tienen llenos de coraçones el vientre por haver robado (como relata el sacro Texto por Absalón) con las mas nocivas afabilidades los coraçones.

Madre y muger de Artaxerxes eran Parisátides y Statira; desseava vengarse la suegra de la nuera, porque ni la una era Nahomi,[+]ni la otra Ruth y no podia por la vigilancia de la reyna ilustrar la cautela; avenenó un dia un cuchillo de un lado [+][348] y como los Castellanos llaman veneno á los colores de los tintoretos y los Latinos llaman veneno á los afeytes de las mugeres, no es mucho que buscasse una muger el affeyte del veneno para el color que procurava dar á su tiranía; en lo mas festivo de un combite trinchó la suegra un ave con el lado bueno del mortífero cuchillo, y limpiándolo del lado del tosigo en la pechuga, la presentó risueño á la inocente que, viendo comer á la perfida de la misma ave, ni pudo sospechar que sólo de su parte estava escondida la muerte y que sólo de aquel lado estava oculta la traición; murió al fín, como mueren todas las tristes Statiras que se fían de las impías Parisatides en nuestros banquetes: ven que comen de la misma ave con que regalan, pues les hazen vender una partida de compañía para comprar veinte, con que no les es possible que presuman que solo de un lado está avenenado el cuchillo y que lo que se corta con el propio instrumento haya de servir á unos de blasón, á otros de destroço. Dió á comer Atreo su propio hijo á Tyestes y causó tal[+]terror en la naturaleza el sacrilegio que retorcedió el sol su curso por no iluminar la mesa [+][349] en que se somministrava tan abominable plato; metió el engañado viejo en las entrañas el niño, no sé si por apostar finezas con la madre que lo havía conservado nue-

be meses en las suyas; anheló á darle con su aliento nueba vida, pero nunca pudo conseguir del parto mas que los dolores; no supo consagrarle (como Artemisa á su mausolo) mas sumptuoso mauseolo que su mismo pecho; no lloró sobre la tumba de su amada prenda, porque siendo él propio el túmulo, no solo lloró sobre el cadáver, mas aun acreditó la novedad de llorar la propia tumba; hallávasse mas desunido de su querido hijo quando mas unido, y pasmava de que quanto lo tenía mas dentro de sí, estubiesse mas fuera de si porque no lo tenia, dexándonos un horrible exemplar de como engañan los hermanos á los hermanos, de como matan los tíos á los sobrinos, de como comen los padres á los hijos. ¡ Ah! divino propheta Jeremías, que parece que dirigesteis el rayo á la atrocidad que condeno! *Quisque ab amico suo cavete, et ulli fratri ne confidito te, nam omnis frater omnino supplantat, et omnis amicus cum detractione ambulat*. Quiero bolverlo á repetir, porque es importantissimo el documento.

[+]*Guardesse cada uno de su compañero, no se confíe nadie en su hermano, porque no hay hermano que no engañe, mi compañero que no enrede*. Ah que [+][350]
divina boca! Ah que divino assumpto! Ah que divino vaticinio! Lo que mas me desespera es que si cogen á alguno en la maldad, dize que fué burla, que fuê gracia, que fué chasco. Al pie de la letra, Abner con Joab. *Juegen los moços*, dixo este generoso capitán; y si vamos á leer á la Sacra Historia qual era y fué el juego, veremos que se agarraron veinte y quatro intrépidos jóvenes por los cabellos, y que, atravessándosse los coraçones, cayeron igualmente muertos. Que os parece de los dislates, de las facecias, de los juegos? cierto que lo hize por burla, y allá vá una amistad; cierto que lo hize por prueba, y allá vá un caudal; cierto que lo hize por juego, y allá vá una vida.

Pero ellos saben con quien las toman, ellos saben con quien las tienen. Lamentá vasse una sierpe de que todos la pisavan, y respondióle Jove:¿ que mucho si no sabes picarlos? Si las sierpes picassen, puede ser que no hubiesse tantos que se attreviessen á las sierpes. Jugateava una codorniz sobre las espaldas de una oveja, y preguntándoee porque no hazia lo mismo con el mastín, advirtió que aquella balava, este mordia. Mordiera el mastín á la codorniz[+]que lo molesta, no sufriera como la oveja el juguete y yo os prometo que sería mas respetada la candidez, [+][351]
y mas venerada la lealtad. Dió en Nápoles un amigo un golpe á otro, y hiriéndolo

en la frente, certificó que no lo hería sino burlando; dolióle el golpe al amigo, y passándole con la espada el pecho, asseguró que no lo matava sino riyendo.

Graciosa antítesis (escrive el Thesauro) fué la del parasito de Mantua que, mandándole cortar el duque la cola del cavallo, cortó los labios al del duque, diziendo que no lo hazía por vengança, sino para que mostrando los dientes, pudiesse reirse mejor del suyo que no tenía cola. Si al que hiere burlando, se matara riyendo y á quien nos corta las colas por chasco, le cortaramos los labios por burla, tengo por indubitable que havria en nuestros congressos mas colas y menos heridas, mas bellezas y menos arrojos, mas atenciones y menos insolencias.

Philosopho: Vió Agesilao los tormentos que sufría constante un facinoroso por disfraçar su culpa y clamó prudente*: O desdichado de tí que empleas el valor en acción tan vil*. Lo mismo opino que se puede dezir á qualquiera dessos infelizes que aplican tanto estudio en materia tan inútil: *O te miserum qui in rebus malis tam*+ *fortis es*. Ya yo oí que el camino de la virtud era diffícil, ypor esso tenia el escudo +[352] de Achiles un monte tan excelso que parecía querer competir con las estrellas. Introduziendo Xenofonte á Hércules entre dos caminos, uno florido, otro inaccessible, explicaron los eruditos por el del vicio el de las flores y por el de la virtud el de las asperezas. Parangonando Esiodo el estrecho camino de la virtud con el espacioso del vicio, affirmó que á aquel le havian puesto los dioses por rios los sudores, *At virtutis iter sudore Dii obvallarunt*. Pero agora aprendo de vuestras expressiones que no es solo difficultoso el camino de la virtud, mas que es el camino del vicio aun mas difficultoso. Sino es que, hallándonos en un siglo en que el vicio usurpa á la virtud por tantos caminos los trages, solicita usurparle juntamente los caminos.

Mercader: He quedado tan absorto de lo que haveis pintado que no es mucho que passe á mudo, de absorto. A Nabal se le transformó por el dolor el coraçon en piedra, á cuya imitacion fingieron los poetas que Niobe se havia transformado en piedra por el dolor; con que no os devéis admirar de que si ellos quedaron mudas estatuas con el pasmo, quedasse yo tambien muda estatua con+el assombro; antes siendo que relatan las historias que con el ansia habló un mudo, parece que +[353] abren la via al portento de ver emmudecer un parlero con el ansia. Solo os suplicamos por premio

del scilencio con que os hemos escuchado, que nos apuntéis el motivo que tubieron las acciones para dar en tan inaudito destroço, sugetándosse en tan breve tiempo á tan lamentable precipicio.

Accionista: Si haré con todo gusto; y para que atendáis con mas sossiego á lo que os discurro, sabed que ya han buelto á subir de 365, en que estubieron, á 465 en que quedan. Mas id reparando en quantos laços armó el demonio para hazer caer á los liefhebberen, no haviendo garavato que no echasse para agarrarlos, ni red que no lançasse para cojerlos. Para induzir á Ahab, se presentó el Satanás á Dios, offreciéndossele á hazer vaticinar falso á los prophetas; y el mismo espíritu devió de salir aqui á formar tantos prophetas falsos, que hubo pocos que no prophetizassen triumphos y menos que no llorassen tragedias. El demonio dixo Dios en Job que venia de rodear la tierra; y en esta fatalidad creo que rodeó la tierra y la mar para que de una y otra parte nos viniessen nuebas para abusarnos y nos llegassen alientos para perdernos. De tierra,[+]todo paz, todo quietud, todo seguridad, gran largueza en la Bolsa, gran crédito en la placa, grandes esperanças del [+][354]
retorno, bizarros impulsos en los mercaderes, bella milicia, célebres cabos, preciosas noticias, incomparables inteligencias, correspondencias inextimables, innumerable gente, formidable armada, provechosas alianças, y en conclusion, sin el mínimo recelo, sin el menor sobresalto, sin la mas densa nube, sin la mas fugitiva sombra. De mar, carta del Governador que tiene la Compañia en el Cabo de Buena Esperança (venida por los navios de Francia) con aviso de estar todo en la India á medida del desseo y de haver llegado allí los navíos con florentíssimo retorno, que aplicavan unos á haverse abierto el negocio de la China con este estado, otros á haverse descubierto nuebas minas, y todos á la fertilidad de las cosechas, á la fortuna de los empleos, esperando unánimes singularidades, maravillas, prodigios. Solo un óbstaculo obscurecía aunque no eclipsava estas glorias, que era la noticia que se tenia de haver buelto una de las mas ricas naves de la flota del Cabo para Batavia, por reconocerse incapaz para el viage: pero dissipava estos vapores la confiança de que viniesse aun con los *Naa Schepen*,[+]que son dos ú tres navichuelos que salen de Batavia algun mes despues de los primeros (á que llamamos [+][355]
Primera Esquadra), y traen cosa de 4 toneles ordinariamente, con los libros, cuentas, y balanços de la Yndia, para que les sirva aquí de govier-

no á las resoluciones y de Norte á los consejos. Hubo pues, muy pocos dias antes de arribar la primer esquadra, nueba infalible de que estava en una altura, naturalmente fuera de riesgo, y de que navegava con ella la nave que se temia no llegasse este año. Empeçó á obrar con mas vigor el espíritu de Ahab y el Satanas de Job, con una novedad tan plausible para la liefhebreria, y tan importantíssima para la reparticion; con que se tubo por loco al interessado que no lo pareció en el gozo, y por obstinado, enemigo mortal de su conveniencia, á quien se atrevió á vender una partida, como si fuera delirio, temeridad, y sacrilegio, el arrojo. Llegaron las naos en paz, leyeron los Bewinthebberen algunas cartas, y divulgándosse que la cargacion no importava (del empleo de allá á que llamamos *In-Koop*) mas de 34 toneles, haviendo traído el año antecedente 50, començaron á desmayar los orgullos, á offuscarse los corages, á rendirse los bríos. Pero nunca hubiera sido tan fatal el golpe, si no fuera que cogió liefhebberen á los mismos contraminores,[†]pues tímidos de lo pomposo de las aparencias, no se havían atrevido á esperar desarmados [†][356] los tiros, porque si ellos tubieran vendido mucho, en baxando á la primer furia veinte por ciento, recogieran el avanso, compraran las partidas, y no fuera tan impetuoso el despeño; mas como unos querían vender por no perder más, otros por no perder, otros por ganar, todos vendían y todos se desanimavan. Los que estavan obligados á recibir vendían para poder recibir á lo que estavan obligados; los que tenían empeñadas las partidas en sus manos las vendían por no valer ya más de lo que havian dado sobre las partidas; los que havían comprado, vendían lo que tenían para no perder más y vendían mas para restaurar lo que perdían; los que havían vendido (que eran raros) vían, animados de la ganancia, la tierra de promissión y procuravan postrar el effeto por tierra para poder gozar su dicha con mej or effeto, y finalmente se andava rogando con las partidas, como si se pidiesse de limosna que las comprassen, con un terror tan pánico, con un assombro tan sensible, con un pavor tan inexplicable, que parecía acabarse el mundo, faltar la tierra, caer el[†]cielo. Principiávasse á serenar la tempestad al leerse las segundas cartas, por donde constava ser tan admirable el retorno que los 34 Toneles [†][357] renderian lo propio que los 50 del año passado, quando unidos los contraminores, para que no cobrassen nuebos espíritus los Liefhebberen, esparcieron que havia guerra, que pe-

netravan tales prevenciones y tan secretas que no podia dexar de haverla y que era preciso que, haviéndola, diluviassen las imposiciones, se atropellassen los tributos y ardiesse la Europa con miserias, con horrores, con estragos. Pasmaron los que tenían ya algunos indicios de los designios; constituyéronse los contraminores por dueños de los precios y tan dueños que solo para que no dexassen de pagarles generalmente y pudiessen cobrar de algunos, presumo que no largavan las acciones por el transporte; con que se reduxieron al deplorable estado que os dixe, haziendo Federique algunos de los que se tenían por los principales para acreditar el cuerdo dictámen del que pregona que muchas vezes se vá á buscar, como Saúl, á la cama un David, y se halla una estatua, porque es una piedra quien se tenia por un hombre, y quien se tenia por un pilar es un palo.

Donde fué mas escandaloso el daño (por haver sentenciado los[+]juezes que no se necessitava de hazer Federique para no pagar, pues era juego, o apuesta, y [+][358]
no negocio) es en el enredo de ducatón, porque como cada 500 libras desta filatería difería entonces 300 florines y despues 500, hubo differentes classes en las possibilidades, y en los primores: hubo quien pagó todo como honrado, hubo quien pudiendo pagó parte como atento, hubo quien viendo que se acabava de repente el negocio (pues totalmente ya no se habla en él) no pagó nada por no querer, hubo quien por no poder no pagó nada, hubo quien no pagó porque no le pagaron, pues no llegavan sus fuerças á poder substituir las flaquezas agenas y hubo quien hizo gala de que no pagava, jactándosse de no haver pagado, con tan detestable desempacho que hazia monedas de barro para andarse burlando con ellas de sus acrehedores, aunque, si fuera urbanidad lo que era descompostura, se pudiera haver aplicado á que siendo barro el hombre, y no hallándosse con que satisfazer, contribuían á lo menos con su propio ser de barro, consagrando por victimas las personas, ya que no tenian que offrecer á la gratitud otros holocaustos. Reparad en como está retratado con galanteria todo este combate, en una victoriosa batalla que nos[+]pinta la Sacra Historia. Apartó Guedeón 300 hombres del exercito, dividiólos en tres esquadras y dió á cada uno un cántaro de barro, un tizón y una [+][359]
trompeta, para que, escondiendo las luzes dentro de los cántaros, en quanto no viessen al enemigo, los quebrassen assi como lo viessen y tocassen juntos las trompetas assí

como los quebrassen. Luzidíssimo era el retorno, en consideración del rendimiento, mas estava escondida la luz dentro del barro; como no se alcansa van los precios de los géneros y sólo se sabían las cantidades de los empleos, allá se ocultaron los explendores, mostrando los atrevidos (como os signifiqué) solo los *barros*. Llegaron las últimas cartas, conociósse lo luzido de la cargación, quebrósse el barro, manifestósse la luz, mas tocaron los contraminores en el mismo instante las trompetas, vozeando que havia guerra, con tan estruendosos alaridos que, atónitos los contrarios de los ecos, pudieran fabricar simulacros de sus prohezas del mismo bronze de los clarines.

Que no diessen solamente estos verdugos de las acciones ya por succedido lo que havia de succeder, mas que aun lo que solo podia succeder diessen ya por succedido? Terrible rigor! Tragó la, vara de Aron, hecha serpiente, á las serpientes de los magos y dize en[+]este milagro el Texto, que comió la vara de Aron á las demas varas. Si agora era serpiente y no vara, porque le llama el Divino Histórico vara [+][360]
y no serpiente? porque havía de bolver essa serpiente á ser vara, moralisa el famoso Vieyra. Lo propio succedió á los contraminores con la guerra, añado yo con solloços; porque anteviendo que havia de haver guerra en las Provincias, les bastó sospechar que havía de haverla para assegurar que ya la havía; conque no es esto lo que me espanta; lo que me arroba es lo que sigue. Dessea David beber de la cisterna de Belem, arrójanse tres capitanes valerosos al peligro, tráenle el agua, y rehusando el generoso monarcha el provarla, la consagra Dios, porque agua que podía haver sido sangre de sus vassallos se le representava ya sangre á su devoción y ni quería tan mal á sus súbditos que buscasse beberles la sangre tirano, ni obedecia tan poco á Dios que quisiesse contra su precepto beber sangre. De modo que, excediendo esta prevención á la de la vara de Arón, no sólo tubo al agua por sangre, porque assí como la serpiente havía de ser vara, havía de ser sangre el agua, mas solo por la consideracion de que podia haverio sido, usó della como si ya lo fuesse. Ajustadamente[+]la guerra de nuestros contraminores, no sólo creyeron que ya la serpiente era vara, porque havia de ser vara, mas aun fingieron que [+][361]
ya la agua era sangre, sólo por que podía haver llegado á ser sangre; no sólo certificaron que ya teníamos la guerra, porque havíamos de tenerla, mas aun affirmaron que ya la

teníamos solamente por la possibilidad de que la tibiéssemos.

Disculpávanse algunos con razones mas sophísticas que reales, queriendo vender por fineza la maldad, pues dezían que no pagavan porque vían no pagar á otros y que era de ánimos nobles padecer con los demás para no ensoberbecerse con la prerogativa, ni desvanecerse con la izención. Príncipes eran los compañeros de Job y rasgaron los vestidos al ver que havia hecho lo mismo su compañero por ser de coraçones bizarros afligirse con los aflictos, entristecerse con los tristes, rasgar los vestidos desesperados, si ven que rasgán sus amigos los vestidos y imitar á los discípulos de Platón que sabían hazerse corcovados porque Platón lo era, los de Aristóteles que estudia ván para hazerse balbucientes, porque lo era Aristóteles, fingiéndosse coxos con los ministros de Etiopia, porque fueron coxos sus reyes, tuertos con los súbditos de Antigono, porque fue tuerto su príncipe; ciegos con los privados de[+]Dionisio, porque fué ciego su monarcha. Peste, hambre, o guerra, propuso Dios á David para castigo; y dexando la guerra, y la hambre, eligió la [+][362]
peste. Porque? No estava mas seguro con la guerra, donde el rey puede ser el mejor librado o con la hambre, donde si hubiere el sustento, ha de ser primero para el rey? Si; y por esso mismo no quiso eligir, como discreto, ni la hambre de que podía eximirse como poderoso, ni la guerra de que podía escaparse como valiente: venga la peste diría David, donde sea igual con el de mis vassallos mi conflicto, porque pechos que no quieren padecer lo que los demás padecen, ni llorar quando los demás llorán, ni tienen nada de compassivos, ni tienen nada de gallardos, y tienen mucho de ambiciosos.

Otros, (pegándosse más al dolor que á la agudeza) mostravan que no dexavan de pagar por aleves, sino por necessitados y que no havía delicto á que la necessidad no obligasse ni crimen que la necessidad no cometiesse, En el assedio se valió David de Ahimelech, eslabonando tantas culpas juntas, que causa confusión el leer las y assombro el oírlas: comió del pan sagrado, mintió diziendo que venía de parte de Saul, tomó la espada que havia consagrado á Dios por tropheo, ocultó la verdad á un sacérdote, con[+]que hizo mas culpable el emboço, engañó á un amigo, aniquiló una ciudad, y causó la muerte de tantos inocentes que hasta la propia [+][363]
crueldad se lastima y hasta el propio odio se enternece. Púsole Sancherib á Ezechías un feudo de 300 quintales de plata

y 30 de oro para cuya satisfación relata el Cronológico Divino que quitó el turbado rey el oro de las puertas del templo y de las colunas y, hallando nuestros infelizes tahures que aun despues destos humildes excessos embió Sancherib á Tartán y á Rabsaqué para ultrajar con amenaças al mismo Ezechiás, claman ser summa desdicha que despues de procurar dar como Ezechiás lo que tienen (y aun esso puede ser que sacándolo de las puertas, de los pilares, y de los templos) les embíen los inexorables Sancheribes á los Rabsaqués y á los Tartanes para afrentarlos con injurias y avergonçarlos con jactancias. Siempre difficulté en la causa de pedir los santos patriarchas á sus mugeres en los aprietos que dixessen que eran sus hermanas. Que hallan Abrán y Isaac en los riesgos, más en este título que en otro, para llamar hermanas á las mugeres? No es horrible (aunque sea fingido) dezir que la hermana sea consorte? No seria mas propio darie un título lícito y decoroso[+] que, sirviendo de estímulo á la libertad, sirviesse juntamente de sossiego á la [+][364] idea? No; porque queriendo descifrarnog los extremos á que la necessidad obliga, lo ponderan con el nombre de un incesto, para advertirnos que hasta á los impossibles puede obligar la necessidad. Los compañeros de Jonás arrojaron en la tormenta todo quanto traían, mas Jonás que no traìa nada, que podia arrojar en la tormenta? Si hay Jonás que no tienen mas que su cuerpo, y su culpa, que han de dar en el naufragio? Lo que dió Jonás, el mismo cuerpo. Que bueno es para aconsejar, que malo para hazer! Además, que Jonás no dió nada voluntario, acosados de la muerte lo sumergieron en las olas, porque quien no tiene que dar, no puede dar lo que no tiene. Dirán los escrupulosos que no entrasse Jonás en la mar, si no podia aguantar la çoçobra, á lo que pueden responder estos lacrimosos Jonás que, viéndosse fugitivos, desnudos y hallando esta nave que partía para Tarsis (que es de donde le venia el oro á Salomón), les fue fuerça entrar en ella y provar si queria favorecerlos la suerte con el oro. Mas dado que fuera tan pundonoroso Jonás que quisiera dar el único cuerpo con que se hallava, sacrificando su persona por huír el cuerpo á los oprobios, luego las ballenas que están esperando para tragarlo[+]son como la que vomitó al propheta á la playa? Es fácil; Rabsaquès y Tartanes sí que estarán asechando á deshazerlo para que jamas buelva á la [+][365] orilla sino hecho arena.

Floreció la vara de Arón y en un punto se copó de hojas, se her-

moseó de flores, se colmó de frutos, merecido premio para tan portentosa vara. Pues qué hizo? Qué? En Egipto transformarse en serpiente para devorar á las serpientes de los magos y en el dezierto sacar raudales de una peña. Mas todo esso fué prodigio, no es verdad? Si; como aspiran pues los Arones á que, sin ser divinas, hagan sus varas los mismos milagros? Porque se admiran los ARONES de ver que no les tributen las peñas las aguas? No notan que son piedras? No reparan en que son riscos? Que mucho que no correspondan con corrientes y que no se desempeñen en cristales? Lo mas que podrán dar si las hirieren, serán clamores, gemidos y ecos; si hallan tan floridas sus varas que se adornan con la belleza de las almendras, gozen muy en hora buena sus progressos, y permita Dios que las topen tan ópimas de frutos que passen de varas á ser árboles; pero si se transformaren en serpientes para arrojar venenos, sea á lo menos contra los magos; mas contra los miserables[+]que por no ser magos ni hechizeros no supieron adevinar su desgracia, de que sirven los tosigos? de que sirven los enojos? de que sirven [+][366]
los desayres? De lo que le sobró repartió con su suegra Ruth; mas á quien no le sobra de lo que come, que ha de repartir? i Ah! que el original hebreo no dize que dió Ruth de lo que le sobró á Nahomi, sino de lo que hizo sobrar.

Bien; y quien no tiene que hazer sobrar, que dará? Ruth significa temblor; si no dá el temblor verguença y ansia con que anda, no sé lo que puede dar. Condenó Natán á David por ser un retrato del rico que havía robado la oveja al pobre, mas si fuera David el pobre que por necessidad no pagara la oveja que devia al rico, y si acaso se la robasse no fuera para darla á ningun forastero como se muestra en la parábula, sino para comerla; que haria el propheta en tal caso? yo creo que el mismo NATAN no lo condenara y que el propio NATAN lo absolviera. Venían una noche á robar á un pobre unos ladrones y despertando al ruído, dixo tan sentido como gracioso: *Cierto que será cosa bien rara que halleis vos en esta casa lo que no sabe hallar su dueño*. Si el pobre no tiene nada en el aposento, quien será el necio que vaya á querer hallar en el aposento[+]lo que no sabe hallar el pobre? En tres partes embiava Dios la lepra al pecador, para que antes de llegar á la pena, [+][367]
le sirviesse de escarmiento el aviso; primero en la pared, luego en el vestido, por último en el cuerpo. Mas que, acometiendo la lepra luego al cuerpo, se procure obligar al desdichado á que dé los ves-

tidos para que quede desnudo entre quatro paredes, ni opino que es justo, ni entiendo que es razonable, ni imagino que es possible. No podía hazer Josseph lo que pretendía del su ama, con que le. fué preciso negarle lo que pretendia. Si á todos los Jossephs que no dán lo que no pueden, quisieren agarrarlos de la capa para que queden desnudos, no havrán menester huír ni retirarse como el casto; bastarles ha que dexen la capa por prendas de lo que dessean y que, en quanto no pueden obrar mas, dén una capa á su ahogo para que se conozca que no hazen lo que quisieran porque no pueden, no porque quieren hazer lo que hazen. Pero esse mismo Josseph que no hizo lo que le pidió la ama quando no pudo, en pudiendo hizo mucho mas de lo que devía en Egipto con los hermanos. Esperen los que pretenden algo de los JOSSEPHS á que no anden vendidos, á que salgan de poços, de carceles, y de persecuciones, y puede ser que quando menos lo PIENSEN, hallen el regalo en las mezas y la plata en[+]los sacos.

Bien os acordáis de que en la primera conferencia que tubimos os dixe ser [+][368]
enigmático el negocio de que trato; ved pues agora como están epilogados en un enigma todos los accidentes que hubo en la presente desorden deste negocio. Propuso Sansón un enigma á los Philisteos, y fué este el enigma: *Del que come salió comida y de lo fuerte salió lo dulce*. Era el premio ganar o perder treinta galas y treinta sidonias que explican unos por *sávanas*, otros por *cortinas*. Congojados los Philisteos de no poder dar con la declaración, persuaden á la muger de Sansón que lo obligue con cariños para que se la declare. Consíguelo la traidora, manifiéstasselo á sus parciales, llaman estos á Sansón, y para darle á conocer que han acertado con lo que es, le certifican *que no hay cosa mas fuerte que el leon, ni mas dulce que la miel*. Viendo Sansón que havia perdido la apuesta, aunque reconoció la alevosía con que la havia perdido, partió á Asquelón, dió sobre los Philisteos, sacóles treinta galas y treinta sidonias y no pagó á los que havían adevinado el enigma las treinta sidonias, sino las treinta galas.

Treinta por ciento baxaron las acciones el primer dia del catásstroffe, y otros treinta el segundo; con que será la primera aplicación[+]la del premio del enigma que fué treinta y treinta. Quién es aqui el Sanson que significa sol? los liefhebberen [+][369]
que siempre dessean el luzimiento de la patria. Quién son los Philis-

teos cuyo nombre representa al que se rebuelca en el polvo? los contraminores que muestran aspirar á que todo se reduzga á polvo, á pavezas, á cenizas. Quién simbolisa el enigma? el negocio de las acciones, porque toda la felicidad dél consiste en adevinar o no adevinar. Quién es la muger que lo declara? la Fortuna, que por su inconstancia la pintaron todos con senblante de muger. Celebren pues los contraminores su dicha, ya que tubieron propicia á la Fortuna que les explicó el enigma; conque, adevinando la proposición, lograron el premio. Y que ganaron? *Sávanas, cortinas y* unas *galas* que llámandoles el Sacro Texto *Halisot*, deduzido del verbo *Halas*, prueba el erudito Pomez significar *el que se muda, el que falta á su obligación, y el que se arruina*. Una sávana que se traía al sacérdote quería Dios que fuesse la piedra de toque del honor; con que lo primero que ganaron fué la *sávana* en que se amortajó el honor de tantos. Ganaron mas las *cortinas* del funesto theatro en que se representó esta tragedia, quedándosse[+]muchos al paño por no poder luzir con el papel que les tocava. Ganaron finalmente, la *ruina* de los mas [+][370]
poderosos, la *mudanca* de los mas firmes y *faltar á su obligación* los más atentos.

Pero que harían los pobres liefhebberen viéndosse vendidos de la fortuna, sin tener como Sansón con que poder pagar lo que perdian? Hazer lo mismo que Sansón? Hir á robar á unos para pagar á otros? no mejor hizieron: no dieron lo que no tenían, mas no dieron lo que robavan, pues es menos criminal no pagar lo que se deve que ir á robar lo que se paga; porque el que no paga lo que no puede sólo parece que roba lo que no dá mas el que roba para pagar, se vé evidentemente que roba.

Prometió Sansón 30 galas y 30 sidonias y aun con lo que robó no pagó á los Philisteos mas que las 30 galas: id allá á robar para no poder pagar mas de la mitad de lo que devéis y quedaréis duplicando el robo y duplicando el delito, porque si no robo para satisfazer, peco una vez, mas si no satisfago con lo que robo, peco dos, una con lo que usurpo, otra con lo que devo.

Rendidos los Philisteos á la porfía, se valen al séptimo día de la muger para la exposición y es notable el modo con que la persuaden.

[+]No le dizen: *Ruega á tu esposo que te declare el enigma á tí*, sino *que nos declare el enigma á nos, et explicet nobis*. No lo compre- [+][371]

hendo; si ellos querían que Sansón se la declarasse á ella, para que ella se la declarasse á ellos, como le dizen que le pida que se la declare á ellos y no á ella? Por que se hallavan tan apretados y tan desconfiados de la victoria (escrive un moderno) que ya no anhelavan á ganar, mas se contentavan solamente con no perder; y assi no le pedían á la muger que supiesse la declaración para comunicársela, sino que consiguiesse del marido que los librasse de la explicación y que declarándossela á ellos propios, quedassen libres unos y otros de la apuesta. Observad aora lo delicado del paralelo. Fué un enigma este de Sansón el más extravagante que jamás hubo en el mundo, porque en los enigmas que se usan, vá á ganar y no á perder el que explica y el que propone vá á perder y no á ganar, pero en este tanto iba á ganar como á perder el que explicava, y tanto iba á ganar como á perder el que proponia. Por esso eligi este enigma por geroglífico del nuestro porque en uno y otro tanto iban á perder como á ganar los Sansones, y tanto iban á ganar como á perder los Philisteos. Hallávanse pues los contraminores tan ahogados como los Philisteos para la adevinación, con tantas[+]aparencias de pérdida, y tantas conjecturas de estrago que ya no pedían á la fortuna (como los Philisteos [+][372]
á la muger) que les explicasse el enigma para ganar las galas, sino que se la explicassen los mismos Sansones para no perderlas; ya se hubieran contentado con que de acuerdo se barajasse la suerte y que quedasse cada uno con lo suyo, sino les fuera tan favorable la fortuna (como lo fué la muger á los Philisteos) que les alcansó mucho mas de lo que prentendían y les presenté mucho mas de lo que desseavan, pues reduxeron á tan miserable estado á sus contrarios que o havia menester robar como Sansón para pagar lo que devian o havia menester dexar de pagar lo que devían por no robar.

Pero quién era este Sansón que dexó de pagar lo que perdió? aquel héroe robusto que, atándole las manos con cuerdas nuebas, se librava intrépido de las cadenas, deshaziendo como estopa los ñudos; aquel generoso Alcides que, cerrándole las puertas de la ciudad para prenderlo, arrancava con valeroso denuedo las puertas. Pues si quien sabe desatarse las manos y cargar con las puertas, no paga robando (por una adevinación) más que la mitad de lo que deve, que mucho es que dexe de pagar quien cogiéndolo entre[+]puertas la desdicha, y hallándosse por puertas en la desgracia, se le ataron de modo las manos con el susto que ni tubo es- [+][373]

pada de Alexandro con que cortar el ñudo ni tubo animo como Absalón para cortar el laço? Sansón perdia los vestidos y aún por esso fué á robarlos. Porqué dar un hombre los vestidos para quedar desnudo quando pierde, ni se atreve á hazerlo un Sansón, ni se atreve á proponerlo un Philisteo.

Dos partes tenía el enigma de Sansón y no hallo que adevinassen los Philisteos más que una de las dos partes; el enigma era *del que come salió comida y de lo fuerte salió lo duice* y ellos no atendieron mas que á la última circunstancia, assegurando *que no havía cosa mas fuerte que el león, ni más dulce que la miel*. Las mismas dos partes tenáa el enigma de nuestros Sansones y tambien no adevinaron mas que una de las dos partes del enigma nuestros Philisteos, con una differencia que aquellos adevinaron *quien era el fuerte de que salió lo dulce*, y estos adevinaron *quien era el que come de que salió comida*. La primera parte que tenán acá que adevinar era lo que tocava al estado con la guerra, la segunda lo que tocava á la Compañia con el retorno; adevinaron la guerra que tenemos, y parece que ván acertando en que *del que comia sale comida, y del que devorava despojo;* mas como la segunda parte no[+]condezia con el enigma de Sansón, no me admiro de que no la adevinassen, porque Sansón dixo que *de lo fuerte salió lo dulce*, y [+][374] haviêndosse experimentado que de lo dulce de tan hermosíssimo retorno salió lo amargo de los pimeros recelos, de los primeros temores de los primeros despeños, mal podian ellos adevinar que de lo dulce havia de salir lo amargo. Salir de lo fuerte lo dulce, ya havia exemplo en la peña del dezierto, y no es tan diffícil adevinar lo que ya tiene exemplo, pero como no havia exemplar de salir acíbar de la miel, no era possible que diessen en que de la miel havia de salir acibar.

Esto es (amigos míos) todo quanto os sé dezir desta catastasis, aunque no sea más que un bosquejo de lo que se puede dezir. Alexandro, rey de los Ferreos, se enterneció al oír representar la tragedia de Erope; y no me persuado á que pueda haver coraçón de bronze que vea representar nuestra tragedia sin lágrimas. La Palas pintada por Amulio mirava á todos de qualquier lado que la viessen; la Diana, esculpida por los hijos de Antermo, se mostrava triste á los que entravan, alegre á los que salian, pero haviendo sido las acciones como aquella Palas, no fueron como esta Diana; miravan á todos, más el rostro alegre lo descubrieron á la entrada,

+guardando el triste para la salida. Bien me parecía á mí que tanta risa havía de parar en tanto llanto, pues de Solonio relata Servio que, naciéndole un hijo +[375]
riyendo, el dia que entró triumphante en Roma, se tubo por funebre el auspicio. Desiderio (que significa Desseo) fué el ultimo rey de los Longobardos y sutiliza el Tulio de Turin que era razón feneciesse con un desseo trágico la monarchia que havia tenido su principio de un desseo. Con la ambición se anichilaron nuestros tahures por haver fundado sus principios en la ambición. Verdad es que el Gran Guillelmo, Príncipe de Orange, tomó por empreza un árbol marítimo, poniéndole por motte la sentencia de Virgilio, *Audaces fortuna iuvat*, pero en este maritímo arbol de la Compañia parece que no quiso rendirse la fortuna á la maxima deste campeon invicto, ya que vemos que en lugar de erigir á los alentados, postró á los audazes.

Sin embargo destos eclipses, aun os aconsejo á que seáis Liefhebberen y no contraminores, siendo harto indicio de la sinceridad con que lo pido amar lo que me sirvió de desdoro y'conocer que es bueno lo que me sirvió de ruína; pues si Anibal affirmava á Scipión que no podia aconsejar bien quien no le havia succedido+
ningun infortunio en la vida yo es preciso que os aconseje bien á vista de mi +[376]
infortunio y si no ved como ya va bolviendo á revivir el corage, y como haviendo baxado 180 por ciento las acciones, por el recelo de la guerra que se temía, bolvieron á subir 100 despues de saberse ya con evidencia que hay la guerra. Quisieron tirar los contraminores mucho la cuerda, y miren no esté tan pujante que salte y los haga saltar. Los Lacedemonios no seguían (por ley militar) al que huía, que querer ostentar orgullos con un rendido no es proheza, es cobardía. Eleazaro derribó al elephante y cayéndole debaxo, le quedó sirviendo su mismo tropheo de sepulcro. No se contentó Tasio con ver muerto á su enemigo Theágenes y por querer ultrajarle todas las noches la estatua llegó a servirle de losa. Satisfazeos Tasios inhumanos! refrenados Eleazaros atrevidos! mirad que los elephantes, aun quando caen matan y que los Theagenes, aun de piedra y caídos, recompensan sus agra vios y vengan sus injurias.

Lo que mas me lástima es ver el sople en que se acabó el embeleco de ducatón, de donde se sustentavan tantos honrados y se mantenian tantos tristes, pues havia echado tales raízes el árbol+que nadie pudo jamas pensar que se secasse al primer accidente el +[377]

tronco. A César le llevó el rayo una letra del nombre en la estatua; mas tal rayo que llevó de una vez los nombres, los simulacros, las personas, las haziendas, y los créditos, no lo puede descrivir sino el dolor, no lo puede ponderar sino el pasmo: bien mostró ser rayo divino y fuego celeste, pues consumió en un propio punto como el que hizo baxar Elías, el holocausto, la leña, las piedras, el polvo, y el agua. Tenia colocado Theodórico (segundo rey de los Godos) en Nápoles su estatua: cayóle la cabeça, murió Theodórico; cayóle el pecho, murió Atanárico su successor; cayóle el vientre, murió Amalasuenta su muger; cayéronle las piernas y murió Theodato, último ramo de la real estirpe. Si cayera nuestra estatua deste modo, a tiempo, á pedaços, á pausas, fuera sensible, mas no intolerable; pero caer como la estatua de Nabuco toda de un golpe, y esso al ligero impulso de una pequeña china? o crueldad! Mas si dió en el barro y en el yerro la piedra, que mucho es que cayesse á vista del YERRO y del BARRO? Lo cierto es que como no tenía fundamento, no podía tener duración; era viento y fuesse en viento, era nada y reduxósse á nada, era humo y convertiósse en humo. Loco era Theágenes y llamávasse por antonomasía[+] *humo;* porque no atendia más que á las aparencias, imitando á Seneción, que como fuessen grandes los çapatos y los jubones, [+][378] aunque eran desporporcionados para su pie, los comprava, y aunque eran disformes para su cuerpo los ponía. Si estos çapatos no eran para estos pies, ni estos jubones para estos cuerpos, de que me admiro de ver que se estripassen las plantas y se dissipassen los vapores? Cansávasse un Espartano en hazer tener derecho un cadáver; censuravan los circunstantes la dilligencia hasta que, cayendo en el error, dixo que bien se reconocía que le faltava algo, y era quando menos el alma la que le faltava. Si este negocio era cadáver sin alma, ningun assombro es que no pudiesse mantenerse en pie un cadaver. El año en que se sirvió Julio Cesar del mathemático Sosigenes para que, reduziendo el año lunar y inconstante al año solar y fixo de 365 dias y 6 horas, se restituyesse á su propio dia el equinocio, fué necessario subvertir todos los términos de las ferias y de las fieras (dize el oráculo de Saboya) y dexando correr dos meses además del intercalado, se llamó vulgarmente *El Año de la Confusión*, este año. Vian aqui los accionistas de ducatón que espirava en primero de setiembre el término del[+]palo; anhelavan por otro Sosígenes que mudasse las estacio- [+][379]

nes, porque desseavan que se pudiesse prolongar el septiembre hasta noviembre, por ver si passando los sustos, cobravan mas vigorosos alientos los precios; mas ya que no consiguieron la trasmutación, lograron á lo menos el effetto, pues quedó siendo este el *Año de la Confusion* para tantos desgraciados que unánimes confessaron ser la infelicidad prezente un laberintho de laberinthos, un horror de horrores, una CONFUSION DE CONFUSIONES.

Suspendo el discurso, porque me perturban las agonías el ingenio. Suplicoos que acepteis como offrenda de la amistad el affecto con que os descreví los progressos desta famosa Compañía que haviéndole abierto algunos navíos particulares en el año de 1594 el rumbo, se estableció en el de 1602 (como os apunté) por orden de los Estados Generales para que, oponiéndosse á los generosos amagos de los Lusitanos y Hyberos, pudiesse gozar (como oy goza) las conquistas de tantos reynos, y los tributos de tantos reyes, por cuya causa puede ser que se gravasse en el año que se fundó una medalla en Zelanda, con un cavallo que, saltándo del globo terrestre en la mar, tenía por motte las palabras de Juvenal *Non sufficit*[+] *orbis*, porque aspirava á nuebos orbes su brío y le prevenía nuebos mundos su fortuna. [+][380]

En el diseño que hazen los gheógraphos sobre el globo terresstre, despues de llegar á lo que se ha descubierto hasta agora, tiran algunas lineas de sutilíssimos puntos, escriviendo en los espacios *Terra incognita*. No dudo que havrán en este globo aun muchas máchinas ocultas que no ha podido descubrir mi insuficiencia, pero válgome de la traça de los geógraphos, y en quanto no aparecen nuebos colones y Colombos que dén noticia dellas, he tirado estas sútiles lineas con que os he divertido y estos delicados puntos con que os he industriado, esperando que como amigos perdonaréis mis faltas y que como doctos doraréis mis yerros.

Mercader: Yo por mi parte os agradezco la doctrina, venero el negocio, mas abomino el juego; diviso no ser capaz para tanto enredo mi desvelo, pues si me vá haziendo perder el juizio el aprenderlo, conjecturad lo que será el executarlo. Accionista por negocio, bien puede ser que sea; mas accionista por juego, estoy bien cierto que no llegaré jamas á ser. Cuenta un médico de un carpintero que, trabajando con gusto y sossiego, en sintiendo cierta señial en[+]los latidos del coraçon, dexava los instrumentos, dava un suspiro, salía de la tienda y quedava loco; si [+][381] conozco que me voy pareci-

do al carpintero en los latidos del coraçón, en los suspiros, y en ir dexando los instrumentos de mi conveniencia, para que he de esperar á perder el entendimiento en que no puedo tener otro alivio que el de no sentir la pena?

Los Traces usavan entretenerse en un juego, en que tomavan una guadaña en la mano, ponían sobre una piedra redonda las pies, echavan una soga á la garganta que tenía atada á una viga la punta, arrojavan con los pies la piedra y si no eran tan diestros, valientes, y velozes, que cortavan en el mismo instante la soga, quedavan colgados para ludibrio de los que los vían, y befa de los que los miravan; confiesso ser como el juego de los Traces las traças que estilan vuestros fulleros en esse juego; veo la guadaña, considero la soga, temo del peligro de la garganta, y como no me hallo con la destreza, valor, y velozidad que se requiere para cortar el laço, recelo quedar colgado para escarnio de los que me vieren, y mofa de los que me miraren. De ciertos pueblos refiere Plinio, que no sabiendo lo que fuesse fuego, lo escondían en el pecho: mas si á mi ya me abrasaron desse infierno las llamas, para que[+]procuráis que, escondiéndolas en el pecho, me consuman los ardores? Hermócrates se nombró por su heredero en el testamento y yo solicito [+][382]
imitarlo en ser yo mismo mi propio heredero; si me lo han de devorar los accionistas, mejor es que me lo coma yo, pues sino fuere con tanta ostentación, será con menos riesgo. Desseó morir el asno por librarse de los golpes; mas haziéndosse atambores de su piel, llevava mas golpes muerto que vivo. Llevé un golpe en las acciones, quiero sufrirlo por no parecerme al asno que despues de perder la vida sintió duplicados los martirios en la muerte. Faltávale un ojo á un desdichado, lacrimávale otro y dixóle con galantería un curioso que éste llorava la falta de aquél, conque si yo ya perdí un ojo en las acciones, razón es que no me quede totalmente ciego para que pueda llorar un ojo á lo menos la falta del otro oj o. Tallavan los amantes finos sus coraçones sobre los sepulcros de los amigos, para mostrar que durava mas allá de la muerte el amor; murió mi Opsie, mas no me precio de tan fino amante del interés que quiera esculpirle el coraçón en el monumento, antes me delibero á gravarle el desengaño en la pira. Quiso parecer Hércules Nerón en matar un león con la clava,[+]y como no correspondía el valor al brío, mandó sacar primero dientes y las uñas al león. Leones son (como vos [+][383]
mismo apun-

tasteis) los accionistas y como no me persuado á que se dexarán cortar tan fácilmente las *uñas* y los *dientes*, no me hallo sufficiente para ostentarme Hércules contra estos monstruos, contra estas hydras, contra estas fieras. No me olvido de havereisme comparado este juego á la mar, y hallando que en la costa de los Malabares no vale (conforme escrive Marco Polo) el testimonio del que navega, bien véis que no me es permitido hazer caso de vuestro testimonio. Mejor es ser pobre en tierra que rico en mar, dize Menandro; con que determino posponer las opulencias de la mar á las pobrezas de la tierra y si, preguntándole á Estratonico, que naves eran las mas seguras, las redondas que las largas, respondió con gracioso despropósito que las que estavan en el puerto, á las del puerto me pego y engólfesse quien quisiere en las tormentas que ni por ser largas o redondas han de librarse las naves de los naufragios.

Philosopho: Yo delibero seguir el mismo norte, porque estoy muy viejo para combatir con olas, y expugnar escollos. Guardaré mi partida hasta que Dios sea servido que salga en paz della, pues[+]ya no aspiro á erigirme, sino á salvarme, Sabéis las caricias de la fortuna como son? atended: fué á besar el celebre [+][384]
Rollón (integro capitán de los Normandos) los pies al Rey Carlos de Francia, y levantándole con ambas las manos los pies, lo hizo caer de espaldas; parece que dá el hado la mano para levantar y es para abatir; no hay contra sus cariños mejor treta que darle de pie al ir á tomar el pie para erigirnos, y darle de mano al ir á tomar la mano para alhagarnos. Arbol de porfirio llaman mis lógicos al que no está derecho sino buelto al revés; y creo que en los que se cubren á la sombra desse frondoso Arbol de la Compañía, hay muchos árboles de Porfirio; mas si el philósopho dixo que los hombres eran árboles al revés, que mucho es que se precien de ser árboles al reves los hombres? Todas las escuelas me enseñan que assi como el alma es mas noble que el cuerpo, y el vivo que el muerto, es mas noble el ente del que no es: *Anima nobilior corpore, animatum inanimato, vivum mortuo, ens non ente*; mas para esse negocio apruebo la paradoxa del músico platónico que probó ser mejor no ser que ser, pues tengo por mucho mejor no ser accionista que serlo, y dexarlo de ser que haverlo sido. Hablo del accionista que juega, no del accionista que negocia, porque todo quanto[+]considero en uno de real, conozco en otro de doblado.
De [+][385]

las pajas que se echaron en Roma de un campo consagrado á Marte, en el Tiber, se formó una isla; yo no digo que en lo que havéis encarecido me quisisteis vender por isla lo que es paja; antes certifico ser tan inexplicable el giro que jamás parecerá hipérbole la exageración: y si pintando Plinio una villa en una epístola(affirma al ver lo dilatado de la descripción que no lo causó la fecundidad de la pluma sino la grandeza de la villa), no puedo negar que no fuisteis difuso en lo que relatasteis, si era tan copioso el assumpto sobre que escrivisteis. En la geometría especulativa me advierten los geómetras que hay cuerpos regulares y inregulares, con que no me admiro de que haya tambien en esse juego dessos cuerpos; pero tengo por infalible que si fuessen primorosos todos los que proffessan esse juego, mudaría semblante el negocio y pareceria galantería lo que suele ser vileza. Dió un pérfido un óptimo consejo á los eforos de Esparta y, para acetarlo, ordenaron que saliesse de otra boca el consejo; si fueran otros los sugetos que frequentan essos garitos no dudo que luziría el consejo convislumbres de mas cuerdo y que gallardearía el negocio con visos[+]de mas noble. Mas como mi philosophía me vozea que los partos bigéneros (que son de especies differentes) siempre salen parecidos á la peor, [+][386] opino que no desacreditan vuestros tahures el axioma, y que si Eliogabalo aplicava premio á quien pronunciava palabras mas obcenas, hay algunos en esse enredo que aspiran á esse premio. Isócrates desseava señalados á los viciosos como los bueyes, para que se huyesse dellos, pero no lo observó la naturaleza por dos razones, apunta un docto: o ya porque harto se dán á conocer por sus obras o ya porque no desmayassen los virtuosos de verse tan inferiores en número á sus contrarios; luego, si en pintar sus embustes, excedisteis á Parrasio que, por dar toda perfec ción á sus quadros, mereció el título de *Abrodiaetus* que significa *Exacto*, porque no quereis que me retire de los que me manifiestan lo que son con sus *acciones*, y que, reconociendo la desigualdad, escuse el combate? Ulises se ató al árbol para no oîr las sirenas; Ciro no permitió que la bella Pantea llegasse á su presencia, por no ceder á Venus la victoriosa palma que le havía presentado Marte; Alexandro no sólo no quiso ver la muger de Dario, mas aun prohibió el alabarle su hermosura; rendida Cartago, no consintió[+]Scipión que le enseñassen la Elena de aquella Troya. El propio desvío elige mi temor por no perderme, y más teniendo [+][387] en al

memoria la respuesta del oráculo que llamó feliz á Aglao por no haver salido nunca de su viña, contentándosse con que fuesse un po bre campo su sustento, su casa, su recreo, su prosperidad y su sepulcro. No permitía un sabio emperador que bebiesse su muger vino, y diziéndole los médicos que podia serle provechoso para la fecundidad, respondió que mas la quería estéril sin vino que con vino sin ser estéril. Bien creo que las acciones serán de conveniencia para la bolsa, pero yo mas la querío sin acciones vacia, que llena con acciones. Que el calor sea causa del moto, prueba el Tassoni, y que por esso se mueben tan velozmente las exalaciones por el excesso del calor, mas tibios los vapores por menos cálidos, por mas cálidos los páxaros con buelos, por frías las sierpes apenas con moto; no ignorais que mis años me van consumiendo el calor natural de modo que hasta los cabellos me advierten con los yelos y con las escarchas que voy llegando al invierno de la vida; conque, si el moto procede del calor, como presumís que pueda yo fatigarme en esse continuo moto y incessable desassossiego que nos havéis descripto?[+]Aristóteles me persuade á creer que el sossiego es perfección, con que no me podéis censurar el buscar la perfección por medio del sossiego. El Cardano [+][388]
sutiliza ser á vezes el moto causa de quietud; con que espero que el moto con que empecé à sumergirme en esse Egeo me conduzga á la quietud á vista de la çoçobra, antes que pare la tormenta en naufragio. No dudo ser el mejor oro el llamado *aurum apirum*, por no haver llegado nunca al fuego, pero ya que llegué al fuego, procuraré acrisolarme en sus llamas, para que sino fuere el oro apyro, no me sirva á lo menos de pyra el oro. Despues de comer Albidio quanto tenía, no faltándole más que comer como el rey Cambleta, la muger, quemó la casa; y dixo con energia Catón *Proterviam fecit*, que era un cierto sacrificio en que se arrojavan al fuego las reliquias; comencé á perder lo que gozava y no anhelo á parecer protervo en la obstinación, porque no se juzgue que hago un sacrificio protervio á la ignorancia. Amo la libertad, y es preciso abominar essa esclavitud, pues es tan impropio dezir *sabio criado* como las proposiciones á que llaman *por áccidente* los lógicos, poniendo un canoro cisne el exemplo, en *Musicus aedificat, Socrate ambulante fulguravit*. Los argumentos de semejança o se fundan en propiedad *genérica* o *expecífica* o[+]*inidividual*, dize mi celebre Thesauro: genérica de las aves, es el buelo; expecífica de las águilas, provar al sol los partos; in [+][389]

dividual del fénix, renacer de los incendios. *Propiedad genérica*. creo que sea de los jugadores de acciones el enredo; conque no intento parecerme al philósopho Menedemos que solía enmascararse de furia, dexando por lo rídiculo lo grave, ni á Periandro que siendo uno de los siete sabios de Grecia, aborreció su consorte Melissa por amar á una Fryne, cortándole con un propio golpe el ñudo de hymeneo y el hilo de la vida. Huyósele á Diogenes Manes su esclavo; y aconsejandolo á que lo siguiesse, dixo que sería indecencia poder vivir Manes sin Diogenes, y no Diógenes sin Manes. Si las acciones pueden vivir sin mí, porque no podré vivir yo sin las acciones? Salió Simhi de Jerusalem á buscar los esclavos que se le havían huydo y passé el arroyo de *Quidrón* que significa *Obscuro* y *Melancólico*, quando le havia puesto pena de la vida Salomon que no saliesse de Jerusalém; á que he de correr pues para alcansar essos esclavos, saliendo del Jerusalem que me tiene señalado lo scientífico de Salomón por cárcel, si passando esse obscuro y melancólico arroyo, arriesgo la vida con la ambición? Pero no[+]penséis que por no seguir vuestro negocio dexaré de proffessar vuestra amistad; antes enseñándome [+][390]
un gran philósopho que la verdadera amistad procede de la contrariedad y no de la semejança, quando parecieremos mas contrarios, seremos mas amigos. De los philósophos Anaxagoras y Aristósseno certifica Eliano que jamas riyeron; y á Senócrates lo llamaron *Agelasto* que quiere dezir incapaz de risa; mas yo ni pretendo imitar à Senócrates, ni aplaudir á Anaxágoras, ni seguir á Aristósseno. Si el portento de la Europa prueba en su *Philosophia Moral* que la felicidad no consiste en los *bienes externos y útiles*, ni en los *corporales y deleytables*, sino en los *honestos, que es la virtud del ánimo*, yo no determino buscar la felicidad sino en el palacio de la virtud y si el mismo ingenio muestra no poder haver felicidad sin dos propiedades inherentes, que son lo *honesto* y lo *iucundo*, conjuntas con otras dos (aunque menos essenciales, mas importantes) que son lo *seguro* y lo *próspero*, como puedo lograr en las acciones lo *iucundo*, si les falta lo *honesto* y como puedo adquirir con ellas lo *próspero* si falta en ellas lo *seguro?* Murió Druso, único hijo de Tiberio; l1orava el pueblo, solo el padre no llorava; repara en la constancia Seneca, y pondera que bien podía haver servido[+]esta integridad de espejo á Seyano que le quedava al lado para ver como se fiava de los alhagos de un principe que sabía [+][391]

perder sin lágrimas un hijo: *Flente populo Romano, non flexit vultus Tiberius, experiendum se dedit Seyano ad latus stanti, quam patienter posset suos perdere*. Si yo experimento que siendo vos el mas amado hijo de la Fortuna, os dexa perder sin una congoja, os dexa morir sin una lágrima, os dexa enterrar sin un suspiro, que fundamento pueden hazer los privados en los cariños de quien se atreve á perder sin agonía los hijos? Lisongéense las cañas, adúlense los Seyanos, que yo me resuelbo á tomar el consejo de Séneca para no fiarme de los Tiberios, conociendo que mal ha de cuydar de las cañas quien dexa postrar los robles y que mal sentirá la desgracia[+]de los Seyanos quien no sientela desdicha de los Drusos.

[+][392]

FIN.

[Verwarring der verwarringen]

Inleiding

Dat door de Vereeniging ‘Het Nederlandsch Economisch-Historisch Archief’ tot het doen vertalen en bewerken van Josseph de la Vega's Confusion de Confusiones werd overgegaan, vond zijn oorzaak in de omstandigheid, dat dit boek niet alleen het eerste werk is, dat de ter beurze van Amsterdam in de zeventiende eeuw heerschende toestanden ingaand beschrijft, doch vooral ook omdat het, voor zoover bekend, het eerste is, dat een omstandige beschrijving van het beurswezen en de daarbij gebruikelijke manipulaties en machinaties geeft.

Meer nog dan uit historisch oogpunt is het werk van belang wegens de erin vastgelegde gegevens omtrent de te dien tijde reeds zeer ver ontwikkelde beurstechniek, terwijl het ook van economisch standpunt beschouwd niet te miskennen waarde heeft.

Over een en ander te gelegener plaatse nader.

Bij de vertaling is er naar gestreefd den inhoud ten volle en zoo zuiver mogelijk weer te geven, ook al moest wellicht het vlotte verloop der Nederlandsche zinnen daaronder op sommige plaatsen een weinig lijden. Dat dit geen gemakkelijke taak is geweest voor den vertaler zal ieder kenner van het oud-Spaansch, die tevens kennis genomen heeft van den gezwollen stijl en van de lange, ingewikkelde zinnen door den schrijver gebezigd, weten te beoordeelen.

Deze zegt trouwens zelf in zijn werk, dat hij gemeend heeft van het voornemen door hem opgevat, om het in het Fransch te vertalen, te moeten afzien, op grond van de bijna onoverkomelijke moeilijkheden, die zich daarbij zouden voordoen.

Een Duitsche vertaling van het werk werd reeds door Otto Pringsheim bewerkt, waarin echter de oorspronkelijke tekst op grond der veelvuldig voorkomende, moeilijk vertaalbare alle-

gorieën en mythologische aanhalingen, menigmaal in den steek werd gelaten[1)]. De tegenwoordige uitgave vindt in dit feit voor een groot deel haar verklaring.

De gelegenheid om kennis te nemen van het origineele werk is geopend door den geheelen Spaanschen tekst aan de Nederlandsche vertaling te doen voorafgaan. Het opnemen van den origineelen tekst werd vooral dienstig geacht wegens de bijzondere zeldzaamheid van het boek. Tot dusver zijn er namelijk slechts vier exemplaren van bekend. Een hiervan berust in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, een in de bibliotheek der Synagoge van de Portugeesch-Israëlietische Gemeente te Amsterdam, een derde vond men in de Universiteitsbibliotheek te Göttingen en een vierde is aanwezig in de Bibliotheek der Universiteit te Aken.

De Joden

Alvorens tot de bespreking van de persoon van den schrijver over te gaan verdient het aanbeveling een beschrijving te geven van het milieu, waarin deze is opgegroeid. Hij heeft namelijk zijn opvoeding en opleiding genoten te Amsterdam, waar zijn vader, Jood van geboorte en uit Spanje gevlucht om aan de geloofsvervolgingen waaraan zijn ras er blootstond, te ontkomen, zich gevestigd had.

Aan de bijna overal verjaagde Joden boden de Nederlanden, en meer in het bijzonder de stad Amsterdam, een veilige schuilplaats. In grooten getale zijn zij daarheen getrokken. De stroom, die tegen het eind der zestiende eeuw onafgebroken begon te vloeien, werd gevormd door de afstammelingen van hen, die zich, na het verlaten van Jeruzalem, in Spanje en Portugal hadden gevestigd, waar hun bestaan in het algemeen ver van aangenaam was geweest.

Reeds in de eerste eeuwen hunner vestiging, die samenvallen met de eerste eeuwen onzer jaartelling, leden de Joden onder de verdrukking door de West-Gothen. Met de komst der Mooren in Spanje brak weliswaar een betere tijd voor hen aan, doch de Mooren konden zich niet handhaven en weldra werden de Joden door hun nieuwe overheerschers, de Christenen, onderdrukt en

1) Don Josseph de la Vega: 'Die Verwirrung der Verwirrungen', Breslau 1919.

vervolgd, en duizenden van hen vonden dientengevolge den dood.

Dit leidde er toe, dat zij bij massa Spanje ontvluchtten om niet langer aan de hen steeds bedreigende gevaren blootgesteld te zijn, veelal al hun bezittingen prijs gevend.

Den doorslag gaf voor velen der desondanks achtergeblevenen het decreet van 31 Maart 1492, volgens hetwelk alle Joden binnen vier maanden Spanje moesten verlaten, voor zoover zij niet wilden overgaan tot het Christendom. Velen werden daarop schijn-Christenen, velen ook verlieten het land.

Bij menigte trokken zij de Portugeesche grens over, deels om zich in Portugal te vestigen, deels ook omdat daar voor degenen, die zich naar elders wilden begeven, goede scheepsgelegenheid beschikbaar was.

Na een verblijf van een drietal jaren werd aan hen, die zich in Portugal gevestigd hadden, evenals vroeger in Spanje was geschied, het verblijf aldaar ontzegd. Het gevolg was, dat honderdduizenden Portugal verlieten en in Italië, op de Grieksche eilanden, in Algiers en andere naburige streken een woonplaats zochten.

Ook weken velen uit naar de Zuidelijke Nederlanden. In 1516 begonnen zij er zich te vestigen, doch in 1532 zijn zij ook daar verjaagd. Later werden zij er weder eenigermate geduld.

De eersten der ‘Sephardim’ (dat is de benaming waaronder men de afstammelingen der uit Spanje en Portugal verdreven Joden samenvat) kwamen omstreeks 1594 te Amsterdam uit Embden aan. Reeds in 1597 werd de eerste Synagoge te Amsterdam ingewijd. De toevloed was groot en hield lang aan, hetgeen niet te verwonderen was. Niet voor niets noemde Daniel Levi de Barrios Amsterdam het paradijs der Joden, een tweede Cordova en Granada.

Het Spaansch bleef hun gezins- en omgangstaal van geslacht op geslacht, overal waar zij gevestigd waren. Zij schreven en dichtten er in, er werd in gepredikt en men bediende zich ervan in de correspondentie en bij de boekhouding[1)].

Ofschoon hun te Amsterdam een groote mate van gastvrijheid ten deel viel, genoten zij er toch niet dezelfde rechten als de an-

1) Isaac da Costa, Israël en de Volken (Utrecht 1876, 2de druk), bl. 136.

dere inwoners. Eerst den 12den Juli 1657 verklaarden de Staten van Holland[1] en den 17den daaraanvolgende de Staten-Generaal[2], dat de Joden hunne onderdanen en ingezetenen der Nederlanden waren en daarom van de tractaten en voorrechten van dezen Staat, voor de ingezetenen bedongen, mede genieten zouden.

De Joden waren derhalve tegenover het buitenland Nederlandsche burgers. Tegenover het binnenland waren zij dit echter geenszins. Hier hingen hunne rechten af van de stedelijke regeeringen, die rekening moesten houden met den machtigen invloed van kerk en gilden. Te Amsterdam was hun bij keur van 29 Maart 1632[3] alle poortersnering verboden, tengevolge waarvan zij niet in een ambachtsgild konden worden opgenomen of een vak uitoefenen, dat onder een gildeverband stond. Ook mochten zij geen openbaren winkel houden. Wel was hun toegestaan die bedrijven uit te oefenen, welke in verband stonden met hunne ritueele voorschriften, zooals dat van slager, poelier, bakker en dergelijke. Zij werden van gemeentewege ook als makelaar aangesteld, daar zij als zoodanig vrijwel onontbeerlijk waren wegens hun talenkennis, temeer daar velen hunner den goederen- en den actiehandel, vooral echter ook het bankiersbedrijf en den geldhandel, uitoefenden. Ook werden te Amsterdam Hebreeuwsche drukkerijen gesticht, van welke er eenige zeer bijzondere vermaardheid hebben verworven.

De vader van den schrijver

Des schrijvers vader, Isaac Penso, die in 1608 in Spanje geboren werd en te Espejo, een kleine plaats in de provincie Cordova, woonde, werd tijdens de Inquisitie in den kerker geworpen. Gedurende zijn verblijf daarin zwoer hij, dat hij na het eventueel herkrijgen zijner vrijheid, binnen het jaar openlijk den Joodschen godsdienst zou belijden.

Na inderdaad zijn vrijheid herwonnen te hebben zou hij, na een reis vol wederwaardigheden, eerst te Antwerpen, daarna te Middelburg aangekomen zijn[4]. Hoogstwaarschijnlijk heeft hij

1) Groot Placaetboek, dl. VII, bl. 59.
2) Groot Placaetboek, dl. VII, bl. 60.
3) Handvesten van Amsterdam, ed. Noordkerk, dl. I, bl. 169.
4) M. Kayserling, Biblioteca Española- Portugueza-Judaica (Strassbourg 1890), bl. 85.

daarna eenigen tijd te Hamburg gewoond[1)], om zich tenslotte voorgoed te Amsterdam te vestigen.

Isaac Penso was, naar verluidt, bankier en financieel zeer goed gesitueerd, hetgeen reeds blijkt uit het feit, dat, aan tienden zijner inkomsten, geleidelijk ƒ 40.000.- door hem onder de armen werd verdeeld[2)]. Hij was beschermheer der in 1643 door den rabbijn Saul Levi Marteira in samenwerking met hem gestichte 'Academia'[3)] tot wetsbeoefening 'Keter Torah'[4)].

Hij stelde zijn huis beschikbaar voor het houden van bijeenkomsten[5)]. Ook was hij Parnas van Ets Haim (1671) en van Dotar (1683). Zijn rechtschapenheid, hulpvaardigheid en vrijgevigheid, die hem tot een voorbeeld voor velen maakten, zijn

1) O.a. in: M. Grunwald, Portugiesengräber auf deutscher Erde, bl. 49, alwaar wordt medegedeeld, dat Isaac Penso in het jaar 5412 der Israelitische tijdrekening (dat is ongeveer 1652) te Hamburg woonde en een der vooraanstaande personen in de Joodsche gemeente aldaar was.
2) D.L. de Barrios in: Corona de Ley, bl. 8. Deze gewoonte is klaarblijkelijk een uitvloeisel geweest van het veel heerschende gebruik na het ontkomen aan de vervolgingen der Inquisitie zoo mogelijk een Gode welgevallig offer te brengen. Hiertoe waren de Joden te Amsterdam gewoonlijk in de gelegenheid door van hun winsten of van de door hen afgesloten transacties een zeker gedeelte af te zonderen voor de armen der Joodsche Gemeente.
De Amsterdamsche Rabbijn Menasseh ben Israël schreef aan Cromwell, pleitend voor toelating in Engeland van zijn verdrukte geloofsgenooten (in J.M. Hillesum: Vereenigingen bij de Portugeesche en Spaansche Joden te Amsterdam in de 17de en 18de eeuw, in Amstelodamum I, bl. 169 vlg.): 'Te Amsterdam wonen niet minder dan vierhonderd Joodsche families, die er driehonderd huizen bezitten. Zij hebben voor een belangrijk bedrag aandeel in de Oost-Indische en West-Indische Compagnieën en bezitten zulke groote goederenvoorraden tot instandhouding van hun handel, dat, als zij tot steun der armen hunner synagoge slechts één duit afzonderen van elk pond vlaams, dat zij aan goederen invoeren, en evenveel over hetgeen uit Amsterdam door hen uitgevoerd wordt, daarbij tellend wat jaarlijks door hen afgezonderd wordt van hun baten uit genoemde compagnieën, zij zeer dicht naderen tot een bedrag van twaalf duizend francs per jaar, waaruit zeer gemakkelijk af te leiden is welk een machtige handel door hen gedreven wordt en welk een voordeel zij wel aan deze stad moeten aanbrengen'.
3) De Joden te Amsterdam hadden aldaar tal van instellingen gesticht met godsdienstige, weldadige, liefdadige of wetenschappelijke strekking. De laatsten werden met het Spaansche woord 'Academia' of met het Hebreeuwsche 'Jeschiba' aangeduid. Een honderdtal van dergelijke vereenigingen vindt men vermeld door J.M. Hillesum in zijn 'Vereenigingen bij de Portugeesche en Spaansche Joden te Amsterdam in de 17de en 18de eeuw'.
4) De Spaansche naam was 'Corona de Ley', dat is 'Kroon der Wet'. Keter Torah wordt onder Hillesums honderd Vereenigingen onder nr. 43 vermeld. Men zie ook D.L. de Barrios' Corona de Ley, bl. 1. Dat Isaac Penso een der stichters was blijkt uit een in het archief der Portugeesch-Israëlitische Gemeente te Amsterdam aanwezig manuscript van de hand van David Franco Mendes de Abm.: Memorias de estabelecimento e progressos des Juedos Portuguezes e Hespanhoes nesta famosa cidade de Amsterdam. Recupilados no ao. 1769.
5) Na zijn overlijden deed zijn oudste zoon, Abraham, dit, terwijl het naden dood van laatstgenoemde door diens echtgenoote, Ribca Alvares Vega werd voortgezet.

maatschappelijke positie en zijn rijkdom waren oorzaak, dat hij onder de zijnen een eerste plaats innam. Zijn dood - hij overleed den 24 Februari 1683 - was voor het Amsterdamsche Jodendom, en uit den aard der zaak vooral voor de armen onder hen, een gevoelig verlies. Na zijn overlijden[1] werden dan ook door de meest vooraanstaande geleerden, als Chagam Aboab en Dr. David Sarphati de Pina gedachtenis-redevoeringen uitgesproken. Ook werd hij verheerlijkt in de 'Lamentacion Funebre', een lijkdicht aan hem gewijd door D.L. de Barrios[2].

Van de hand van zijn zoon Josseph, schrijver van het onderhavige werk, is ook een 'Oracion Funebre' op Isaac Penso verschenen. Deze rede werd den 26 Maart 1683 door den samensteller in de Jesiba de Keter Torah te Amsterdam gehouden en verscheen in hetzelfde jaar in druk.

In de 'Lamentacion Funebre' van de Barrios zijn, behalve betreffende Isaac Penso zelf, ook verschillende mededeelingen aangaande zijn kinderen vervat. De gegevens hiervan aanvullend met de resultaten van een onderzoek elders daaromtrent ingesteld (voornamelijk in het Archief der Gemeente Amsterdam en in dat der Portugeesch-Israelitische Gemeente aldaar) komt men tot het volgende overzicht:

Isaac Penso had vier zoons en zes dochters. Alle vier de zoons werden koopman.

De oudste, wiens geboorte-datum ons onbekend is gebleven, was en bleef te Amsterdam gevestigd. Hij huwde met zekere Ribca Alvares Vega uit Antwerpen.

De tweede, Josseph, onze schrijver, werd in 1650 of 1651 geboren. Over het juiste tijdstip loopen de opgaven uiteen. Ofschoon oorspronkelijk voor den geestelijken stand opgeleid, werd

1) Zijn echtgenoote, Esther de la Vega, was hem reeds den 7 Juli 1679 in den dood voorgegaan. Isaac Penso en zijn vrouw liggen op de Israelitische begraafplaats te Ouderkerk aan den Amstel, naast elkander, begraven.

2) Opgenomen in de dichtwerken van Daniel Levi de Barrios: Opuscula, Band B der Biblioteca Rosenthaliana te Amsterdam, bl. 113 vlg. Deze de Barrios was een in de tweede helft der zeventiende eeuw te Amsterdam gevestigd dichter. Daar hij vooral gelegenheidsdichter was, bevatten zijn werken een schat van mededeelingen voor degenen, die belang stellen in de te dien tijde te Amsterdam gevestigde Joden. Zijn gedichten zijn in druk verschenen. Zij werden in bundels uitgegeven onder den naam 'Opuscula'. De verschillende bewaard gebleven bundels bevatten niet alle dezelfde gedichten. Bij de twee banden, die de Biblioteca Rosenthaliana te Amsterdam bezit, werd door mevrouw A. Smith-Rensing een alfabetische lijst der namen gemaakt van alle erin voorkomende personen, welke lijst meer dan 1100 namen bevat.

hij, zooals reeds werd gezegd, koopman. Hij huwde met Raquel Alvares Vega, zuster van zijns broeders echtgenoote.

De beide andere zoons, David en Raphael, respectievelijk in 1654 en 1659 geboren, hebben zich, na eerst te Amsterdam te hebben gewoond, te Londen gevestigd. Zij beiden huwden met zusters der vrouwen hunner broeders, en wel met Abigael en Hester Alvares Vega.

Door een van Isaac's zes dochters, Lea, werden de banden met de familie Alvares Vega nog versterkt door haar huwelijk met een broeder harer genoemde vier schoonzusters, Isaac Alvares Vega. Twee der andere dochters, Jogueba en Ribca, huwden met twee broeders, David en Jacob Gabay Henriques. De op blz. 48/49 afgedrukte staat geeft een zoo volledig mogelijk overzicht van de kinderen van Isaac Penso wat betreft de jaren hunner geboorte, de data der door hen gesloten huwelijken, hun echtgenooten, de naaste verwanten die bij het huwelijk tegenwoordig waren, en van de woonplaatsen en de leeftijden der echtelieden op het tijdstip van het huwelijk. De ledige plaatsen duiden aan, dat de daar ontbrekende gegevens nog niet gevonden zijn.

Duidelijk treedt uit dit overzicht naar voren, dat de huwelijken, althans in den kring der familie Penso, niet op jeugdigen leeftijd werden gesloten: voor de vrouwen was de gemiddelde leeftijd 25, voor de mannen 27½ jaar.

De persoon van den schrijver

Aangaande de levensgeschiedenis van Josseph werd door verschillende schrijvers reeds een min of meer omstandig overzicht gegeven, zij het dan ook dat hun mededeelingen niet steeds met elkaar overeenstemmen. Men vindt o.a. inlichtingen bij Dr. M. Kayserling[1)], José Amador de los Rios[2)], Dr. H. Graetz[3)], Franz Delitzsch[4)], Diogo Barbosa Machado[5)], in the Jewish

1) Kayserling: Sephardim, Romanische Poesien der Juden in Spanien (Leipzig 1859), bl. 213, 288, 291, 316 vlg.
Kayserling: Bibliotheca Española Portugueza-Judaica, t.a.p., bl. XVII.
2) De los Rios: Etudes historiques, politiques et litéraires sur les Juifs d'Espagne, vertaling van J.G. Magnabal (Parijs 1861).
3) Graetz: Geschichte der Juden (bewerking van Dr. M. Braun, Leipzig 1897), bl. 179 vlg.
4) Delitzsch: Zur Geschichte der jüdischen Poesie vom Abschluss der Heiligen Schriften Alten Bundes bis auf die neueste Zeit (Leipzig 1836), bl. 77 vlg., 160 en 174.
5) Machado: Biblioteca Lusitana (Lissabon 1747), dl. II, bl. 892.

Encyclopedia[1)], in Joecher's Gelehrten Lexikon[2)] en ook bij onzen landgenoot J.S. da Silva Rosa[3)].

Toetst men de mededeelingen dezer schrijvers aan die der tijdgenooten van de la Vega zoowel als aan den inhoud van zijn eigen werken[4)], welke aan de ernstige onderzoekers onder de genoemde schrijvers als bronnen gediend hebben, en houdt men verder rekening met hetgeen dienaangaande elders nog te vinden is[5)], dan verkrijgt men vele betrouwbare gegevens aangaande Josseph de la Vega.

Zijn vader was een afstammeling van de Passariño's. Isaac Penso voerde dezen laatsten naam echter niet, doch wel de toevoeging ‘Felix’. Dit deed ook zijn oudste zoon, Abraham Penso Felix. De tweede zoon, Josseph, maakte veelal gebruik van het recht, dat hij als tweede zoon had, den naam zijner moeder, de la Vega, te voeren. Zijn volledige naam luidde derhalve: Josseph Penso de la Vega Passariño, desgewenscht nog met de bijvoeging Felix (de gelukkige)[6)]. Ook vindt men hem wel in plaats

1) The Jewish Encyclopedia (New York-Londen, 1905), dl. IX, bl. 589. Bedoeld artikel is van de hand van Kayserling.
2) Joecher's Gelehrten Lexikon, dl. 4, bl. 1492.
3) Da Silva Rosa: Geschiedenis der Portugeesche Joden te Amsterdam, 1593-1925 (Amsterdam 1925), bl. 69.
4) Men vindt het gewenschte materiaal voornamelijk in de lofzangen en andere hulde-betooningen aan de la Vega, in diens werken opgenomen, in de door hemzelf daarin vastgelegde gegevens, in de opdracht in een door Duarte Lopes (Moseh) Rosa aan hem opgedragen boek, getiteld: ‘Alientos de la Verdad’, en in de onder den titel ‘Opuscula’ uitgegeven dichtwerken van Daniel Levi de Barrios.
5) Ook te dezen opzichte verschaffen vooral het gemeente-archief van Amsterdam en het archief der Synagoge van de Portugeesch-Israelitische Gemeente aldaar licht.
6) In de geschriften van de la Vega, zoowel als in die betreffende de Penso's, worden veelal toespelingen op dezen naam gemaakt door vergelijking met vormen van het werkwoord ‘pensar’ (denken), evenals op de la Vega (letterlijk: van de weide) door een vergelijking met een weide, en op Passariño, ook wel Paxariño (vogeltje) door er een met een vogel te maken. De vrouwelijke personen uit de geslachten Penso en Passariño droegen deze namen meestal met wijziging van den laatsten letter ‘o’ in ‘a’: Pensa, Passariã, aldus woorden met vrouwelijken uitgang ervan makend. Met de verandering van laatstgenoemden naam wijzigde echter ook de beteekenis ervan aanmerkelijk, daar passariña de naam eener bloem, de akolei, is.
De familiebanden, reeds voor de geboorte van Isaac Penso tusschen de Penso's en de Passariño's gelegd, zijn in latere jaren versterkt. Zoo vindt men onder de Amsterdamsche huwelijken ‘voor de pui’, dat op 29 Maart 1647 gehuwd zijn Moses Penso van Lissabon, oud 25 jaar, ‘geassisteert met’ zijn vader Raphael Penso, wonende op het Vloyenburg, en Hester Pensa, mede van ‘Lisboa’, oud 18 jaar, geassisteerd door haar zuster Abigail Passarinja, wonende als voren. (Vóór de pui trouwden degenen, die niet tot de gewone kerk behoorden).
Onder de in 1672 te Brussel onder den titel ‘Coro de las Musas’ verschenen gedichten van Miguel de Barrios vindt men op bl. 336 het epithalamium XV, een lofdicht ter gelegenheid van het huwelijk van Don Alonso Penso met Doña Leonor Passarino.

van met den Spaanschen naam de ‘la Vega’ met het Portugeesche ‘da Veyga’ genoemd, waarbij dan ook Penso door ‘Pinto’ wordt vervangen.

Het tijdstip zijner geboorte kan, zooals reeds werd opgemerkt, niet met zekerheid worden vastgesteld. Ook aangaande de plaats zijner geboorte loopen de gegevens uiteen, Hoogstwaarschijnlijk aanschouwde hij het levenslicht te Amsterdam[1)].

Oorspronkelijk werd hij opgeleid voor den geestelijken stand. Als zijn leermeesters worden Isaac Aboab en Moses Raphael de Aguilar genoemd. Hij bleek bijzonder begaafd te zijn. Reeds in zijn jeugd ontpopte hij zich als Hebreeuwsch dramaturg. Op zijn zeventiende jaar namelijk, in 1667, verscheen van zijn hand een drama in die taal. Hetgeen hij nastreefde gold als het hoogste dat men op het gebied der poezie bereiken kon. Zijn werk wekte dan ook algemeene verbazing, te meer, daar men zich reeds sinds lange jaren niet meer op dit terrein begeven had. Wel had men zich hier en daar in het buitenland op lyrische en didactische poëzie toegelegd, doch aan het drama werd weinig gedacht. Dit behoeft geen verwondering te wekken, want volgens de Jewish Encyclopedia[2)] hadden de dramaturgen uit de tijden waarin de Bijbelsche geschiedenis zich afspeelt, en dat waren de eersten, geen directe navolgers vóór de 17de eeuw, althans niet in het Hebreeuwsch. Wel schreef in de tweede eeuw voor Christus Ezekiel de Alexandrijn, door Euripides geïnspireerd, een drama in het Grieksch: de ‘Exodus’, maar andere Joden volgden hem niet na.

Het was te Amsterdam, dat het moderne Hebreeuwsche drama geboren werd. De producten dezer kunst zijn in twee groepen te splitsen:

1. De direct in het Hebreeuwsch geschreven drama's.
2. Die, welke in die taal vertaald, of voor Hebreeuwsche toestanden toepasselijk gemaakt werden.

Het oudste werk der eerste groep was: ‘De Eeuwige Stichting’, omstreeks 1642 door Moses Zacuto geschreven. Daarna volgde in 1667 de la Vega's drama. Sindsdien ontstonden nog gedurende

1) Bijna algemeen wordt aangenomen dat hij te Espejo geboren is. Diogo Barbosa Machado echter zegt, in ‘Biblioteca Lusitana, t.a.p., II, bl. 892, dat hij te Amsterdam het levenslicht zag.
2) The Jewish Encyclopedia, dl. IV, bl. 648.

twee eeuwen, met verschillende onderbrekingen, meerdere geschriften van dien aard.

Met de in de tweede groep bedoelde vertalingen werd eerst aan het eind der achttiende eeuw aangevangen.

De la Vega, even goed kenner van het Spaansch als van het Hebreeuwsch, kenner ook van de Spaansche dichtwerken van zijn tijd, droeg den kunstvorm van het land zijner vaderen over op de nieuw-Hebreeuwsche poëzie. Mogen hem al simpelheid van gedachte en alledaagschheid van thema[1)] verweten worden, zijn versbouw, zooals die in bedoeld drama, hetwelk den titel draagt: 'Asirè ha Tikwah' (De Gevangene der Hoop) wordt aangetroffen, wordt als onberispelijk erkend.

Onder de meer dan twintig vooraanstaande litterair ontwikkelde mannen, die vóór in de uitgave van dit drama, dat in 1673 bij Jos Athias te Amsterdam in druk verscheen, een lofdicht op den schrijver geven, is een bekend Marraansch dichter, Isaac Gomez de Sosa. Deze verheerlijkt het drama in de volgende bewoordingen:

> 'Zoo is het tenslotte bereikt, de Hebreeuwsche muze komt aan. Josseph leidt ze gelukkig in! Dat ook het tooneel zich aan het heilige lied aansluite! Maar wat behoef ik te roemen? Het dichtwerk zelf viert den dichter, het eigen werk verkondigt des meesters lof'.

Een tweede editie van Asirè ha Tikwah zag in 1770 te Livorno het licht. Dat deze aldaar gedrukt werd is verklaarbaar, daar de la Vega daar dikwijls heeft vertoefd, terwijl vele hem zeer na staande familieleden daar gevestigd waren. Deze de la Vega's hebben er een school voor de bestudeering van den Talmud gesticht.

1) Het drama schildert allegorisch den zege van den wil over denhartstocht. De inhoud is de volgende: Een koning, die het ernstig meent met zijn regeeringsplicht, wordt, nu eens door inwendige krachten (yezer), dan weer door zijn kokette vrouw (ishshah) en ten slotte ook door Satan, uit den juistenkoers gebracht. Hiertegenover doen zich echter drie andere krachten gelden, welke trachten hem weder in goede banen te leiden, namelijk zijn eigen verstandige inzicht (sekel), de goddelijke leiding (haschgaha) en een engel. Het doel door den samensteller beoogd was den uit Spanje naar Amsterdam gekomen Marraanschen jongelingen, die den in Spanje alom heerschenden immoreelen levenswandel van nabij hadden leeren kennen, een spiegel voor te houden en hun de waarde te toonen van een deugdzaam leven. Hij wilde hen afhouden van profane litteratuur en hun aandacht vestigen op de Hebreeuwsche taal.

Om onbekende redenen heeft de la Vega tenslotte niet de loopbaan, die men hem oorspronkelijk had toegedacht, gevolgd. Hij werd koopman. Desalniettemin bleef hij zich aan de poëzie wijden, volgens zijn eigen zeggen alleen in zijn vrije uren. Hij deed het, naar hij mededeelt, eensdeels om anderen aangename uren te bezorgen, anderdeels tot leering van anderen en tenslotte ook om zelf een aangename tijdpasseering te hebben.

Behalve dat vele geschriften van de hand van Josseph de la Vega het licht hebben gezien, zooals huwelijks- en rouwdichten, zedekundige en philosofische werken, lofdichten op vorsten van zijn tijd en zijn door velen geliefde novellen, hield hij ook redevoeringen. De speciaal tot het houden hiervan opgerichte instellingen gaven daartoe aanleiding.

Het Amsterdam van die dagen was namelijk een brandpunt van Spaansche dicht- en rederijkerskunst. Een der groote beschermers daarvan was Graaf Manuel de Belmonte, die in de Nederlanden als resident van den Spaanschen koning fungeerde. Zijn Joodsche naam was Isaac Nuñes[1)]. Deze stichtte in het jaar 1676 de 'Academia de los Sitibundos', een genootschap ter beoefening der dichtkunst. Dichtwerken werden ingeleverd en prijzen voor de beste werken uitgeloofd. Hiertoe werd een jurie ingesteld, waarin Belmonte zelf de eerste plaats innam[2)]. De la Vega werd voorzitter der instelling[3)]. Als leden noemt men o.a. Isabella Correa, Isabella Enriquez, Antonio de Castillo, Abraham Gomez de Arauxo, L. de Barrios, Moses Rosa en Moses Dias. Zeer waarschijnlijk hebben deze beide laatsten als Duarte Lopez

1) Tijdens de vervolgingen in Spanje hadden de daar gevestigde Joden hun oorspronkelijke namen veelal door aan hun vijanden aangenamer klinkende vervangen. Onder hun geloofsgenooten bleven echter de eerste gehandhaafd.
Het zal mogelijk Verwondering wekken, dat de koningen van Spanje en Portugal in deze gewesten Joden, lieden van het zoo gehate volk, als hun agenten aanstelden. Men vergete echter niet, dat in die landen de groote financiers en geldschieters juist Joden waren. Door de hierdoor ontstane relaties der laatsten met de vorsten genoten zij bij dezen veelal zeer groot vertrouwen; zij werden somtijds zelfs in den adelstand verheven. In Hamburg en Antwerpen vindt men de da Costa's (Joodsche naam Curiel) in deze functies, in Amsterdam zijn het de da Costa's zoowel als de Belmonte's.
Ook de vorsten van verschillende andere landen hadden te Amsterdam Joodsche residenten. Zoo bekleedde voor Zweden Miguel Osorio dezen post. In Amsterdam toch woonden tal van Joden, zóó rijk en van zóó goeden naam, dat koningen zich hun schuldenaars noemden en monarchen gaarne in hun prachtige huizen verbleven (M. Kayserling, Sephardim, bl. 288).
2) Verder vindt men als leden: Isaac de Rocamora, vroegere biechtvader van keizerin Maria van Oostenrijk, en Isaac Gomez de Sossa vermeld.
3) Kayserling in the Jewish Encyclopedia, dl. IX, bl. 589.

Rosa en Alvaro Dias de door de la Vega geschreven ‘Rumbos Peligrosos’ bezongen.

Duarte Lopes (Moseh) Rosa droeg een zijner werken, ‘Alientos de la Verdad’, op aan Josseph de la Vega.

In 1685 werd door genoemden Don Manuel Nuñes Belmonte de ‘Academia de los Floridos’, een letterkundige debating-club, opgericht. De la Vega was secretaris dezer Academia; D.L. de Barrios en zijn zoon S.L. de Barrios, de geneesheer Abraham Gutierrez en de zeer productieve dichters Duarte Lopes Rosa en Manuel de Leão vielen de sprekers aan. Onder de leden vindt men den bekenden geneesheer Moseh Orobio de Castro, Yshac Orobio de Castro, Geronimo Nuñes de Acosta, Abraham Penso (Josseph's broeder) en anderen.

Onder den invloed van den omgang met al degenen met wie hij hier verkeerde, kwamen verschillende van de la Vega's geestesvruchten tot stand, temeer ook, daar veelal personen hem tot schrijven drongen, aan wie hij dat niet gevoeglijk weigeren kon.

De critiek zijner tijdgenooten op zijn werk is onverdeeld gunstig te noemen, afgezien wellicht van die op een zijner werken, waarvan de stof weinig in den smaak schijnt gevallen te zijn. Hierover echter later. Terecht is opgemerkt, dat men onzen schrijver niet kan ontzeggen geleerdheid, talent en zeer zeker ook een scheppenden geest te hebben bezeten, en dat hij trachtte aan zijn stijl een mate van verhevenheid te geven, die niemand nabootste, die zelfs niet gemakkelijk nagebootst kon worden. Een waarheid is het echter ook, dat hij daardoor niet zoo eenvoudig en natuurlijk was als men dat in den tegenwoordigen tijd wenscht en dat hij er menigmaal onduidelijk en overdreven door werd.

Als zijn werken kan men, voor zoover mogelijk in chronologische volgorde en volgens de door den schrijver zelf aangegeven data, de volgende noemen:

1. *Asirè ha Tikwah*, het reeds genoemde Hebreeuwsche drama,
2. de *Oracion Funebre* ter gedachtenis zijner moeder. Deze rede werd door hem uitgesproken te Livorno in de Academia de los Sitibundos. Zij dateert van 1679 en verscheen in 1683 in druk bij Yahacob de Cordova te Amsterdam (36 pagina's quarto), evenals zijn reeds hiervoor genoemde
3. *Rumbos Peligrosos*, por donde navega con titulo de Novelas la bosobrante nave de la temeridad, temiendo las peligrosos

escollas de la censura (Antwerpen 1683, 295 pag. quarto).
Hierin vindt men verschillende gedichten ter verheerlijking van den schrijver, namelijk van Baltazar Orobio, Simon de Barrios, Antonio de Castilio, Miguel de Barrios, Duarte Lopez Rosa, Alvaro Diaz, Antonio Fernandez en Diego Silvera.
De schrijver droeg dezen bundel novellen in zijn geheel op aan Manuel Diego Lopez de Zuñiga, hertog van Bexar en Placenza enz., en dateerde hem: 'Antwerpen 20 Februari 1683'. De inhoud geeft zes novellen aan, doch de bundel bevat er slechts drie, te weten:

a. Fineza de la Amistad y Triumpho de la Inosencia, opgedragen aan zijn vader (die in vergissing ook Don Josseph de la Vega wordt genoemd). Dit werk werd niet door den schrijver gedateerd.
b. Retratos de la Confusion y Confusion de los Retratos (opgedragen aan Manoel de Belmonte, resident van den koning van Spanje in de Vereenigde Nederlanden (door de la Vega gedateerd 22 December 1682).
c. Luchas de Ingenio y Desafios de Amor, ongedateerd, opgedragen aan Isabel Alvarez Vega Passariña.

De titels der overige drie novellen luiden:
El Negro Amor y el Negro Amado, luimig van inhoud,
Progne y Philomena, een fabel, en
El Assombre de las Sombras, een novelle van ernstigen inhoud.
Achterin het boek deelt de schrijver mede, dat, hoewel hij zes novellen had beloofd, het resultaat uit slechts drie bestaat, wegens den dood zijns vaders, wijl de pen zich sindsdien beter leende tot het beweenen van tot werkelijkheid geworden treurspelen dan tot het vormgeven aan dichterlijke ingevingen.

4. *Oracion Funebre*, gedicht ter gelegenheid van het overlijden van zijn vader. Deze rede werd, zooals reeds werd vermeld, door den samensteller den 26 Maart 1683 te Amsterdam gehouden in de Yesibá de Keter Torah, welk genootschap in zijns vaders huis zijn bijeenkomsten hield (Amsterdam, Yahacob de Cordova, 41 pag. quarto).
5. *Dis curso Academico moral y sagrado*, gehouden in de Am-

sterdamsche Academia de los Sitibundos en opgedragen aan Yshac Senior Texeira, resident van den koning van Zweden te Hamburg en gedateerd Amsterdam, 28 Juni 1683 (Amsterdam, Yahacob de Cordova, 1683, 44 pag. quarto).

6. *Discurso Academico*, gehouden in de Academia de los Sitibundos, opgedragen aan Gabriel Arias, door de la Vega gedateerd Antwerpen, 10 Augustus 1683 (Antwerpen, 1683, quarto).
7. *Los Triumphos del Aguila, y Eclipses de la Luna* que en reverente panegyrico consagra al invicto Rey de Polonia, por la memorable victoria que alcanço contra la potencia Ottomana, su valor librando de su formidable sitio a Viena, gedateerd Amsterdam, 15 November 1683 (Amsterdam, Yahacob de Cordova, 1683, 226 pag. quarto). Naar men ziet werd dit werk opgedragen aan den koning van Polen.
8. *La Rosa*, Panegyrico Sacro en Encomio de la Divina Ley de Mosseh, opgedragen aan Mosseh Curiel, agent van de kroon van Portugal te Amsterdam. Dit werk werd niet door de la Vega gedateerd (Amsterdam, Yahacob de Cordova, 1683, 38 pag. quarto).
9. *Discursos Academicos*, morales, retoricos, y sagrados (Antwerpen, 1690, 308 pag. octavo), uitgesproken te Amsterdam in de Academia de los Floridos en opgedragen aan Josseph Nuñez Marchena.

Na de thans genoemde reeks werken beëindigd te hebben deed Josseph de la Vega zijn alom zoo belangrijk geachte boek het licht zien, namelijk het hierbij in vertaling gepubliceerde:

10. *Confusion de Confusiones*, dialogos curiosos descriviendo el negocio de las acciones, su origen, su etimologia, su realidad, su juego y su enredo (Amsterdam, 1688, 392 pag. octavo), opgedragen aan Duarte Nuñez da Costa.

Verder zijn nog van zijn hand verschenen:

11. *Retrato de la Prudencia y Simulacro del Valor* (Amsterdam, Joan Bus, 1690, 116 pag. quarto), opgedragen aan Willem III, koning van Engeland.
12. *Ideas Possibles de que se compone un curioso ramillete de fragantes flores* (Antwerpen, 1692, 372 pag. octavo), opge-

dragen aan Don Diego de Mendonza Corte Real, gezant van Koning Pedro II van Portugal in de Vereenigde Nederlanden.

Gedurende langen tijd heeft de la Vega zich, naar hij mededeelt, terwijl hij zich verschillende beroemde Italiaansche schrijvers tot voorbeeld stelde, moeite gegeven om in zijn werken van het menschelijke tot het goddelijke en van het vroolijke tot het gewijde te geraken. Zoo ontstonden zijn 'Ideas possibles', schoon van materie, ernstig van onderwerp en, voor de Spaansche taal, nieuw van stijl[1]. Met deze novellen beoogde de la Vega een verheven, tot dien tijd ongekende schrijfwijze te geven, die nog nooit door iemand was toegepast, doch ook door niemand behoorlijk zou kunnen worden nagebootst. Hierin moet hij zeer wel geslaagd zijn, zij het dan ook, naar Kayserling opmerkt[2], dat hij zich wel eens in het duister en in het hoogdravende verliest[3].

Blijkens mededeelingen van de la Vega zelf heeft hij echter nog belangrijk meer geschreven. In zijn 'Rumbos Peligrosos'[4] vertelt hij namelijk, dat hij vele uren aan den slaap ontroofde en veel tijd, die eigenlijk voor den handel bestemd was, aanwendde teneinde den drukker acht werken ter behandeling te kunnen geven, die door hem waren samengesteld, en wel, naar hij het uitdrukt: 'één als schets, twee met de doodskleur en vijf die het verband legden om den ruiker te completeeren'. Hij stelde zich voor, als hij in het leven bleef en zorgen en bezigheden het hem niet beletten zouden, nog verscheidene verhandelingen te geven. Zonder van zijn toekomstplannen hoog op te willen geven, doch

1) In verband met deze 'Ideas' merkt de schrijver in het voorwoord aan den lezer van zijn 'Rumbos Peligrosos' op, dat de Etruskers een soort verhandelingen hebben gelanceerd, welke later nagebootst werden door andere eminente geesten, die met zooveel overtuiging beschrijven hetgeen mogelijk kad kunnen gebeuren, dat men zich nauwelijks kan voorstellen dat het niet gebeurd is. Deze schrijftrant werd o.a. toegepast door Loredano, Manzini, Pasqualigo, Palavicino en Lupis.
2) M. Kayserling, Sephardim, bl. 318.
3) De hierboven genoemde bundel bevat de volgende verhandelingen, waarvan de eerste vijf door de la Vega uit het Italiaansch vertaald, de andere zeven door hemzelf geschreven werden:
1. Paris Enamorado (van Cavallero Juan Batista Manzini), 2. Candaule arrepentido (van Ferrante Palavicino), 3. Domiciano Ambicioso (van Vicencio Pasqualigo), 4. Crates Insensato (van Antonio Lupis), 5. Ciceron Quexoso (van Juan Francisco Loredano), 6. Obediencia Enternecida, 7. Suerte contra Suerte, 8. Alientos de la Devocion, Quexas de la Honestidad, 10. Flaquezas del Valor, 11. La Capa de los Enganos y los Enganos de la Capa, 12. Tropheo de la Castidad.
4) J. de la Vega, Rumbos Peligrosos, Voorwoord aan den lezer.

slechts als aanwijzing aangaande hetgeen hij beoogde te ondernemen, maakt hij gewag van een achttal boeken, die hij zich voorstelde te schrijven, waarbij hij den titel en een kort overzicht van den beoogden inhoud geeft. Hij voegt eraan toe, dat hij wat een gedeelte ervan betreft op grond van gedane beloften verplicht is ze uit te geven, terwijl andere, op grond van de vereischte beoordeeling van den inhoud door buitenstaanders, nog niet uitgegeven konden worden, daar zij verbetering behoefden.

Hij deelt verder mede, dat hij de *Psalmes Penitenciales* van den ‘uitnemenden en nobelen Juan Francisco Loredano’ uit het Italiaansch heeft vertaald en hij spreekt de verwachting uit, dat de boetvaardige daarin de beste opwekking tot berouw, de beste aansporing tot vroomheid en een reden tot weeklagen zal vinden.

In de tweehonderd brieven, die hij zegt in den loop der tijden aan verschillende vorsten en vrienden te hebben geschreven, zal men volgens hem onderwerpen aantreffen, waaraan de historicus zoowel als de politicus, de dankbare evengoed als de sombere en de ontevredene, de verliefde zoozeer als de vroolijke, de prediker, de zedeleeraar en de dichter aandacht zullen schenken.

De *Philosophia Moral* van Graaf Don Emanuel Tesauro, eveneens volgens zeggen van de la Vega door hem uit het Italiaansch vertaald, bevat naar hij zegt een schat van geestigheden, een archief van galanterieën en tal van bijzonderheden.

In *La Vida de Faustina*, eveneens uit het Italiaansch (echter met aanteekeningen en aanvullingen van de la Vega zelf) van Antonio Lupis, zal men, naar de la Vega's verwachting, veel scherpzinnigs vinden om zich mede te amuseeren, vele schilderingen ter verpoozing en nuttige schrifturen.

In de *24 Disctrsos Academicos*, door den schrijver gehouden in de Academia de los Sitibundos, geeft hij volgens zijn zeggen huwelijksdichten en lijkreden, verjaars- en geboortedichten en lofreden, terwijl hij verder vraagstukken op het gebied van politiek, godsdienst en moraal behandelt.

Verder zegt hij te hebben geschreven *La Vida de Josseph*, waaraan hij zes maanden heeft gearbeid en dat hij naar zijn zeggen in vijf jaar niet had gelezen. Hierna noemt hij de reeds vermelde *Ideas Possibles* en tenslotte als achtste *la Vida de Adan*. Aan dit laatste had hij ten tijde van het publiceeren van al deze

mededeelingen reeds een jaar gewerkt. Tachtig bladen waren er reeds van gereed gekomen.

Men schijnt den inhoud van dit laatste werk ongepast gevonden te hebben; mogelijk keurde men af, dat bijbelsche stof als onderwerp was gekozen; hoe het zij, de la Vega is wegens zijn ‘Leven van Adam’ heftig aangevallen. Daniel Levi de Barrios trachtte hem troost te brengen in een sonnet[1], waarin hij duidelijk blijk geeft van zijn instemming met het gewraakte werk en de hoop uitspreekt, dat de menschen zich nog zullen moeten buigen voor Josseph's genie.

Mogelijk heeft de la Vega tengevolge van de gerezen onaangenaamheden Amsterdam verlaten. Volgens Kayserling althans verhuisde hij in 1684 naar Antwerpen[2]. Ook daar schijnt hij een belangrijke plaats te hebben ingenomen. Jossé Amador de los Rios gewaagt eenvoudig niet van des schrijvers Amsterdamsche loopbaan, doch noemt hem zonder meer ‘een rijk Antwerpsch koopman’[3]. Vergelijking der plaatsen en data van uitgifte zijner verschillende pennevruchten geeft te dezen opzichte mijns inziens geen betrouwbaar resultaat, daar hij, ofschoon wellicht te Antwerpen wonende, te Amsterdam kon laten drukken en omgekeerd. Zelfs is mij gebleken, dat men niet zonder meer mag aannemen, dat de plaats op het titelblad vermeld, inderdaad de plaats is waar het werk is gedrukt. In ‘Confusion de Confusiones’, volgens het boek zelf gedrukt te Amsterdam, en in ‘Discursos Academicos’, hetwelk te Antwerpen heet uitgegeven te zijn, komt namelijk dezelfde zeer merkwaardig beschadigde ‘Lettre-grise’ H voor[4], welke, naast diverse nauwkeurig overeenstemmende vignets een sterke aanwijzing is, dat men het met dergelijke gegevens niet nauw nam. Het moge een feit zijn, dat de verschillende drukkers elkanders sierletters wel eens leenden, de reis Amsterdam - Antwerpen en omgekeerd zal voor dat doel stellig niet gemaakt zijn. Buitendien werden deze uitgaven op gelijksoortig papier gedrukt, waarvan zelfs het watermerk hetzelfde is[5].

1) D.L. de Barrios, t.a.p.
2) M. Kayserling, Sephardim, bl. 317.
3) J.A. de los Rios, Études historiques, politiques et litéraires sur les Juifs d'Espagne, bl. 582.
4) In ‘Confusion de Confusiones’ op bl. 277, in ‘Discursos Academicos’ op bl. 3.
5) In ‘Confusion de Confusiones’ op bl. 137, in ‘Discursos Academicos’ op bl. 88/89. Het betreft hier de exemplaren, aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage. Bovendien bestaat een merkwaardige gelijkenis bij de tweede der genoemde ‘Discursos Academicos’, welke te Antwerpen, en ‘La Rosa’, dat te Amsterdam heet uitgegeven te zijn. Beide dragen op het titelblad een vignet, dat stellig met hetzelfde cliché is gedrukt, terwijl de ‘O’ van het woord ‘AÑO’ onder aan de pagina bij beide uitgaven ontsierd wordt door een overtollig dwarsstreepje. Dit feit werd door schrijver dezes geconstateerd aan de hand der exemplaren aanwezig in ‘Ets Haim’, de bibliotheek der Portugeesch-Israelitische Gemeente te Amsterdam.

Naar alle waarschijnlijkheid heeft Josseph de la Vega gedurende den meesten tijd van zijn leven te Amsterdam gewoond, met meer of minder lange verblijven te Antwerpen, vanwaar zijn echtgenoote afkomstig was en waar vele harer familieleden woonden. Herhaaldelijk is hij ook te Livorno geweest, terwijl hij omstreeks 1683 eenigen tijd te Espejo, de stad zijner vaderen, heeft vertoefd. Dit laatste blijkt uit een gedicht van Don Miguel de Barrios, opgenomen in de la Vega's 'Luchas de Ingenio y Desafios de Amor', waarin vermeld wordt dat dit werk te Espejo door hem werd voltooid.

Zijn laatste werk, voor zoover bekend, namelijk 'Ideas Possibles', dateert van 15 Maart 1692. Volgens de Biblioteca Española-Portugueza-Judaica en de Jewish Encyclopedia overleed Josseph de la Vega op den 13den November 1692[1]. Volgens Graetz zou hij eerst na 1703 gestorven zijn[2]. Blijkens de sterfregisters der Portugeesch-Israelitische Gemeente te Amsterdam echter overleed te dier stede Joseph Penso Felix in het jaar 5453 der Hebreeuwsche tijdrekening, dat is ongeveer 1693. Hij ligt begraven op het Israelitisch kerkhof te Ouderkerk aan den Amstel. Op zijn grafzerk staat[3]:

S^{a}
do bemaventurado
Joseph Felix Penso
faleceo em 4 de kislef
sua alma gose da gloria
A^{o} 5453

'Confusion de Confusiones' en zijn beteekenis

De beteekenis, welke het werk 'Confusion de Confusiones' thans heeft, is waarschijnlijk aanmerkelijk grooter dan de schrij-

1) M. Kayserling in Biblioteca Española-Portugueza-Judaica, bl. 85. Dezelfde in the Jewish Encyclopedia dl. IX, bl. 589.
2) H. Graetz: Geschichte der Juden, bl. 179.
3) Rustplaats van den gelukzaligen Joseph Felix Penso - overleden den 4 Kilef - Zalig zij zijn ziel - Anno 5453.

ver ooit kan hebben verwacht. Immers, terwijl hij zich voorstelt zijn tijdgenooten in te lichten over den toenmaligen beurshandel in actiën, teneinde hun de goede, maar ook de ontegenzeggelijk zeer slechte zijden van dezen tak van handel voor te houden, schrijft hij het eerste belangrijke boek over het beurswezen, dat nog enkele eeuwen lang het eenige zou blijven. Hij merkt dan ook inderdaad zelf in zijn werk op, dat het het eerste is, dat deze stof behandelt.

Uit den aard der zaak heeft de la Vega zijn gegevens hetzij direct aan de praktijk, hetzij aan mededeelingen van tijdgenooten ontleend, hetgeen veel tot de waarde van het boek bijdraagt. Het werk is, volgens het in de zeventiende eeuw veel voorkomend gebruik, samengesteld uit een serie samenspraken, vier in getal. Deze worden gevoerd door een wijsgeer, een koopman en een handelaar in actiën. Het is begrijpelijk, dat de schrijver elk hunner zich laat uitdrukken in de bij zijn qualiteit passende terminologie, hetgeen, vooral door de gezegden van den wijsgeer, leidt tot een zeer gezwollen, hoogdravenden stijl. Daarbij spreidt de samensteller, naast een grondige kennis van de klassieken, de mythologie en den Bijbel, echter ook een buitengewone mate van algemeene ontwikkeling ten toon.

Blijkbaar was de stijl, waarin het boek is geschreven, ook ten tijde van het ontstaan, zeer bijzonder. De la Vega toch noemt zijn hoogdravende, bloemrijke schrijfwijze een vinding van zichzelf, en hij schept er behagen in er zich van te bedienen. Men vindt dan ook den eigenlijken inhoud van het boek, namelijk de beschrijving van den toenmaligen beurshandel, afgewisseld met en veelal omgeven van philosophische beschouwingen, mythologische verhalen en citaten uit de klassieken en den Bijbel.

Het boek is, der gewoonte van dien tijd getrouw en zooals door de la Vega ook bij zijn andere werken werd gedaan, voorzien van een opdracht, en wel aan een der meest vooraanstaande Maranen: Duarte Nuñez da Costa. Deze was een lid van het bekende geslacht der da Costa's, die van vader op zoon gezanten van den koning van Portugal in de noordelijk gelegen landen waren, hetzij te Amsterdam, te Hamburg of te Antwerpen. Het waren lieden die, in den Portugeeschen adelstand verheven, zich met vorstelijken luister omgaven, en die, als zij zich van de eene stad naar de andere verplaatsten, vergezeld waren van een hof-

houding van zeventig en meer personen, waarbij onder meer een lijfarts. De kerkelijke naam van dezen Duarte Nuñez da Costa was Jacob Curiel. Zijn grootvader moet de in 1587 te Lissabon geboren Duarte Nuñez da Costa geweest zijn, die een tijdlang te Amsterdam heeft gewoond en later als agent van den koning van Portugal te Hamburg gevestigd was, waar hij in 1664 of 1665 overleed[1)] en in zijn functie opgevolgd werd door zijn tweeden zoon Salomon Curiel. Zijn oudste zoon, Jeronimo Nuñez da Costa, in de kerkelijke gemeente bekend als Mosseh Curiel, was agent van den koning van Portugal te Amsterdam. Aan hem droeg de la Vega zijn 'La Rosa, Panegyrico Sacro en Economio de la Divina Ley de Mosseh' op in 1683[2)].

De in 'Confusion de Confusiones' genoemde Duarte Nuñez da Costa is de oudste zoon van Jeronimo Nuñez da Costa. Dat hij te Amsterdam een dergelijke functie heeft bekleed als zijn vader en grootvader, is zeer onwaarschijnlijk. Hij komt op de lijst der Amsterdamsche agenten van buitenlandsche vorsten, die in het archief der meergemelde synagoge berust, niet voor. Buitendien vinden wij als gezant van koning Pedro II van Portugal voor de Vereenigde Nederlanden in het jaar 1692 vermeld Diego de Mendoza Corte Real, aan wien de la Vega zijn 'Ideas Possibles' opdroeg. In artikelen in the Jewish Encyclopedia[3)] en van Ch. Ralenbeek[4)] wordt medegedeeld, dat Duarte Nuñez da Costa geruimen tijd te Antwerpen heeft gewoond, waar hij agent van den koning van Portugal was. In 1680 huwde hij met een naamgenoote zijner grootmoeder van moederszijde, namelijk met Violante Abaz, dochter van Emanuel Abaz[5)].

1) Duarte Nuñez da Costa Sr. is gehuwd geweest met Inez Lopez Jorge, alias Lea Abaz.
2) Isaac da Costa, Israël en de Volken (Utrecht, 1876, IIe druk, bl. 523).
Het was deze J.N. da Costa, die in 1675 bij de stichting der Portugeesch-Israëlitische Synagoge te Amsterdam, met drie anderen, den eersten steen legde van het gebouw en daarvoor een som van achthonderd gulden offerde. Hij werd in 1619 geboren. Blijkens de huwelijks-inteekenregisters, aanwezig in het gemeente-archief van Amsterdam, dl. 684, bl. 106, is Jeronimo Nuñez da Costa op 5 November 1654 gehuwd met Rabecka Abaz, dochter van Violanta Abaz.
3) Jewish Encyclopedia, dl. IV, bl. 191.
4) Ch. Ralenbeek, Les Juifs d'Anvers, in Revue de Belgique, 1871, bl. 144-145.
5) Volgens de huwelijksregisters der Portugeesch-Israëlitische Synagoge te Amsterdam. D.L. de Barrios noemt hem in een zijner gedichten: Jacob, den zoon van Mosseh Curiel, en vermeldt dat zijn vrouw Violante heet, in 'Gemilut Jassadim', couplet XXIV, bl. 65.

De motieven, die tot het schrijven van het werk geleid hebben

De la Vega voert in zijn voorwoord drie motieven aan, die hem er toe hebben gebracht het boek te schrijven. Ten eerste deed hij het voor zijn eigen genoegen en als tijdpasseering, ten tweede om degenen, die er niet bij betrokken waren, een handel te beschrijven, die inderdaad nuttig en reëel is, volgens hem zelfs de reëelste en nuttigste handel die te dien tijde in Europa werd uitgeoefend. Tenslotte beoogde hij de minderwaardige praktijken te schilderen, die bij dien handel ingang hadden gevonden, eensdeels opdat men zich met de lectuur ervan zou kunnen vermaken, andersdeels opdat men ernstig gewaarschuwd zou zijn zich niet in dat labyrinth te wagen, en vooral ook om de slechte elementen aan de kaak te stellen.

Als titel koos hij ‘Verwarring der Verwarringen’, naar hij zegt, omdat er geen vernuftigheid wordt uitgedacht, die niet door een andere wordt overtroefd, noch een list, waaraan men niet door een tegenlist elk effect tracht te ontnemen, zoodat men in den actiënhandel in een wereld van duisternis leeft, welke door niemand door en door begrepen wordt, terwijl geen pen in staat is haar in alle finesses te beschrijven. Dit alles zet de la Vega in zijn voorwoord uiteen.

Het eerste der drie motieven, die den schrijver tot zijn arbeid brachten, kunnen wij gevoeglijk onbesproken laten. De beide andere echter zijn van groot belang. De beschreven tak van handel had namelijk reeds vele pennen in beweging gebracht, zij het ook dat de verontwaardigde schrijvers hun gemoed slechts luchtten in vlugschriften en schendblaadjes.

Reeds zeer kort na het ontstaan van den actiënhandel deden zich excessen voor, die aanleiding gaven tot bijzondere beperkende maatregelen van overheidswege, of, als het zoover niet kwam, dan toch tot ernstige aansporingen daartoe.

Reeds in 1609 gevoelden de bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie zich gedrongen een verzoekschrift tot de Staten van Holland en West-Friesland te richten wegens den toenemenden

windhandel[1] in de actiën der Compagnie, waarin zij ter kennis brachten[2]:

1. Dat groote wanordelijkheden en misbruiken 'by forme van rotterye' den actiënhandel te gronde richtten.
2. Dat er personen waren, die groote partijen actiën 'in de tienjarige rekeninge, alsoock de veertien schepen, op een jaer twee, drye, vier ofte vijff dagh'[3] verkochten en dat wel voor honderdduizenden meer dan zij volgens de boeken der Compagnie bezaten.
3. Dat zij op den dag van afwikkeling ongunstige berichten rondstrooiden en zelfs kleine partijen te koop boden, terwijl zij door hun handlangers tegen lageren prijs veel grootere lieten inkoopen.

De minder fraaie praktijken vonden blijkbaar toen reeds toepassing. Ondanks het verschijnen van enkele geschriften tegen genoemd verzoekschrift, volgde, als eerste wettelijke maatregel, op den 27sten December 1610 het verbod actiën in de Oost-Indische Compagnie te verkoopen, die men niet bezat[4].

Met de oprichting der West-Indische Compagnie, in 1621, ontstond nieuw materiaal voor den actiënhandel en men stortte zich daarop met de meest mogelijke voortvarendheid. Daar inmiddels ook ernstig tegen het oude plakkaat gezondigd was, verscheen op 15 Juli 1621 een nieuw, met verbod van windhandel in actiën in de Oost-Indische en West-Indische Compagnie beide[5]. Toen ook dit zijn uitwerking miste, volgde op den derden Juni 1623 een derde, verscherpt plakkaat met dezelfde strekking[6]. Ook hierin werd er op gewezen, dat door slechte praktijken en ongepaste middelen de prijzen der actiën gedrukt werden, tot ver beneden den ten tijde van den verkoop geldenden prijs. Zooals gebruikelijk werd hieraan toegevoegd, dat dit geschiedde tot groot nadeel der Compagnieën, zoowel als van weduwen en weezen en verdere participanten in deze ondernemingen.

1) De handel, waarbij men verkoopt zonder het verkochte in eigendom te hebben, met de bedoeling het voor den dag der levering tegen lageren prijs te kunnen inkoopen. Men zie hiervoor Dr. J.G. van Dillen in: Termijnhandel te Amsterdam in de 16de en 17de eeuw, in de Economist, jrg. 1927, bl. 515.
2) J.K.J. de Jonge: De Opkomst van het Nederlandsch Gezag in Oost-Indië ('s-Gravenhage-Amsterdam 1865), deel III, bl. 356 vlg.
3) Met 'dagh' wordt hier 'tijd' bedoeld.
4) Groot Placaet-Boek, dl. I, bl. 553 vlg.
5) Groot Placaet-Boek, dl. I, bl. 661 vlg.
6) Ibid., dl. I, bl. 555 vlg.

Blijkbaar bleven deze plakkaten de gewenschte uitwerking missen, want nieuwe werden uitgevaardigd, zij het ook dat zij slechts windhandel in de actiën der West-Indische Compagnie betroffen[1]. Het eerste verscheen den 20sten Mei 1624[2], de beide andere, die zuiver herhalingen van dat van 1624 waren, dateeren van den 1sten October 1630[3] en den 27sten Mei 1636[4].

In 1642 verscheen een geschrift, getiteld 'Den loosen handel van de Actionisten, die dobbele partyen maecken, of actien beleenen, en de beleende panden wederom verscheyde malen verkoopen, tot uyt-suygingh en ruine des eyghenaars'[5]. Het geeft een uiteenzetting eener in toepassing gebrachte minderwaardige wijze van handelen en verder van ter beurze van Amsterdam ingevoerde slechte praktijken, welke streng veroordeeld worden en waartegen de menigte in krasse bewoordingen gewaarschuwd wordt.

Met het jaar 1648, het jaar van den vrede van Westfalen, trad voor den Nederlandschen handel een periode van rust in, die den koersen der actiën ten goede kwam. Deze waren vast en bleven stijgen, zoodat voor de baissiers betrekkelijk geringe kans op succes bestond. De nog steeds van kracht zijnde plakkaten werkten bij deze geringe winstkansen remmender dan ooit, waardoor men weinig of niets ten nadeele van den actiënhandel hoort, totdat in 1672 de baissiers weder dermate actief werden, dat de de koers der actiën in de Oost-Indische Compagnie, die bij den aanvang van den oorlog 650% bedroeg, tot beneden 250% daalde[6].

Vooral in de jaren 1687 en 1688 zagen van verschillende zijden geschriften het licht, die nadere, inlichtingen verschaffen omtrent de toen in den actiënhandel heerschende gebruiken en wantoestanden.

Uit 1687 dateert de brochure van Nicolaas Muys van Holy, die tot titel draagt: Middelen en motieven om het kopen en ver-

1) Dit is begrijpelijk, als men bedenkt dat windhandel plaats had in een fonds, waarvan men koersdaling verwachtte of meende te kunnen bewerken. Men koos dus bij voorkeur het zwakste fonds, in dit geval de actiën in de West-Indische Compagnie.
2) Groot Placaet-Boek, dl. I, bl. 665 vlg.
3) Ibid, dl. I, bl. 667.
4) Ibid., dl. I, bl. 667.
5) W.P.C. Knuttel, Catalogus van de pamflettenverzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek, no. 4890.
6) J. Grossmann, Die Amsterdamer Börse vor zweihundert Jahren ('s-Gravenhage 1876) geeft op bl. 111 een overzicht van den loop dier koersen.

kopen van Oost- en West-Indische actiën, die niet getransporteert werden, mitsgaders ook die de verkooper ten dag van den verkoop niet in eigendom heeft, alsmede optie-partijen der actiën, te beswaren met een impost ten behoeve van het gemeene land en de stad Amsterdam'[1]. De schrijver voert aan, dat wie ook maar eenigermate verstand heeft van den handel in actiën in de Oost-Indische en West-Indische Compagnie, en weet op welke wijze deze bedreven wordt, er van overtuigd zal zijn, dat er geen tak van handel te bedenken is, die verderfelijker is, zoowel voor het land in het algemeen als voor de beide Compagnieën, voor den handel en voor ontelbare ingezetenen in het bijzonder.

Kooplieden, die weinig of geen aandeel hebben in de Compagnieën, verkoopen namelijk op tijd groote sommen aan actiën, veelal ten bedrage van eenige tonnen gouds, terwijl zij zich niet ontzien het crediet van den staat zoowel als dat van de Compagnieën door allerlei ongepaste middelen te benadeelen, teneinde de verkochte actiën tegen lageren prijs dan dien, waartegen zij ze verkochten, te kunnen inkoopen. Zij vorschen, om hun doel te bereiken, de belangrijkste geheimen van den staat en van de beide bedoelde instellingen uit en maken daarvan ten nadeele van staat en Compagnieën, doch te eigen bate, gebruik. Verder verspreidt men valsche berichten en geruchten om de koersen te drukken.

Ondanks de uitgevaardigde resoluties heeft deze handel zich sterk uitgebreid en instede van remmend op de bestaande slechte praktijken te werken, hebben de plakkaten een nadeeligen invloed gehad[2]. Muys van Holy stelt voor, teneinde verbetering in den bestaanden wantoestand te brengen, dat alle kooptransacties voortaan schriftelijk zullen moeten worden aangegaan en op een bepaald kantoor, dat hij de 'redreskamer' zou willen noemen, geregistreerd, en wel tegen betaling eener bepaalde som gelds als belasting op deze transacties, ten bate van den staat en van de stad Amsterdam[3].

Tegen dit geschrift verscheen in hetzelfde jaar een repliek onder den titel: 'Relaes en contradictie op de motieven om het

1) Knuttel, t.a.p., no. 12622.
2) Bedoeld wordt hier het later te noemen Decreet van Frederik Hendrik, zie bl. 70.
3) Een dergelijke belasting is inderdaad ingevoerd door de stad Amsterdam, bij keur van 31 Januari 1689 (Handvesten, bl. 1070).

koopen en verkoopen van O. en W.I. actiën, die niet getransporteerd worden, en optiepartijen te bezwaren met een impost, door den Heer N.M. van Holy, advocaat te Amsterdam, onwetende voorgesteld en daar en boven aangetoond, waarin waarlijk Hollands intrest en welvaren bestaande is'[1].

De schrijver van deze verhandeling was tegen de voorgestelde belasting, doch met de in den actiënhandel heerschende gebruiken kon ook hij zich niet vereenigen. Hij zegt dan ook onder meer: 'Ik spreecke het negocieren van de gemelde actionisten niet anders voor als met discretie, en hebbe een afkeer van soodanige negotie'.

In het volgend jaar, 1688, ziet een geschrift het licht: 'De Actionisten voor en tegen gesproken'[2] betreffende hetzelfde onderwerp, waarin het voor en tegen der voorgestelde belasting wordt overwogen, doch waaruit betrekkelijk weinig te concludeeren valt aangaande de mentaliteit der actiënhandelaars. Wel echter vindt men er een vrij uitgebreid en belangwekkend overzicht in van de te dien tijde in den actiën-handel gebruikelijke techniek.

Tenslotte vindt men ook mededeelingen betreffende de handelingen der aan den actiënhandel deelnemende personen in een schotschrift[3], waarin de verschillende slechte eigenschappen van den actionist in raadselvorm geschilderd worden. Men noemt hem een groot dobbelaar, die zonder steenen 'va-tout' speelt, het spel, waarbij het om den geheelen inzet gaat, en die alles op den teerling zet. Hij geeft zich uit voor koopman, hoewel zijn koopmanschappen geen ruimte innemen en hij dus niet over pakhuizen beschikt. Het is een leerling, die, zoodra hij een voet in de school heeft gezet, denkt een groot meester in de kunst te zijn. Met geringe, ja geheel zonder middelen, zet hij vaak meer tonnen gouds om dan vele voorname kooplieden tezamen. Overal heeft hij zijn postillons en spionnen, waarvan de laatsten getrouwelijk meineedig zijn en hem alles verkondigen, zoo zij maar mild beloond worden of deel in den handel hebben. Hij vorscht de geheimen van den staat uit, om ze openbaar te maken wanneer en voor zoover het hem goeddunkt. Wanneer geen voor

1) Knuttel, t.a.p., no. 126 22*a*.
2) Knuttel, t.a.p., no. 13041.
3) Ibid., no. 13041*a*; 'Raadsel', afgedrukt in Smith, Tijd-affaires in Effecten aan de Amsterdamsche Beurs ('s Gravenhage, 1919), bl. 227.

hem gunstige berichten ter beschikking staan, weet hij ze zeer goed zelf uit te denken en laat hij ze door zijn helpers, tegen eenige vergoeding, rondstrooien. Wie in andere takken van handel heeft afgedaan, wordt in dit ‘befaamde college’ nog met open armen ontvangen en vindt crediet boven verwachting.

Uit het voorgaande blijkt voldoende, dat de actiënhandel een slechten naam had en dat velen dergenen, die er bij geïnteresseerd waren, zeer slecht stonden aangeschreven. Mogelijk zijn de genoemde geschriften van overdrijving niet vrij te pleiten, in zoover, dat er ook wel goede elementen bij dezen tak van handel betrokken zullen zijn geweest.

Daar te Amsterdam bijna iedereen, hetzij direct, hetzij indirect, in meerdere of mindere mate aan dezen handel heeft deelgenomen, zoodat deze een geweldigen omvang had aangenomen en voor Amsterdam van het grootste belang was, is het te begrijpen, dat de la Vega, zelf koopman, die buitendien over een welversneden pen beschikte, zich opmaakte om de gezonde kern van dien handel aan te toonen, hoewel hij daarbij ten opzichte van de slechte elementen de roede niet spaarde.

De motieven, die volgens de la Vega zelf geleid hebben tot het schrijven van ‘Confusion de Confusiones’, zijn echter zeer waarschijnlijk niet de eenige geweest, die hem ertoe gebracht hebben. Immers hij schreef in het Spaansch, de taal zijner in Noord-Europa vertoevende rasgenooten, die door hun Christelijke medeburgers in het algemeen niet verstaan en dus ook niet gelezen werd. Het ligt dus voor de hand, dat hij voor een bepaalde groep menschen schreef en wel teneinde hen met een reëelen handel in kennis te brengen. Hij waarschuwde hen daarbij echter met den meesten drang voor de groote gevaren, die eraan verbonden waren, wanneer men er zich op onvoorzichtige wijze mede inliet.

Te Amsterdam was een zeer groot gedeelte der Joden bij den actiënhandel betrokken, hetzij als makelaar, hetzij als zoogenaamde bijlooper (de tusschenpersoon zonder aanstelling van gemeente-wege) of als koopman in actiën. Voor velen der Amsterdamsche Sephardim was derhalve deze tak van handel een open boek, terwijl de overigen in hun naaste omgeving voldoende leering konden putten. Voor de Christenen is het boek blijkbaar

niet geschreven, daar de la Vega zich dan wel van het Nederlandsch zou hebben bediend. Het is derhalve zeer wel mogelijk, dat hij beoogd heeft zijn geloofsgenooten in het buitenland voor te lichten. Te Hamburg en Antwerpen waren belangrijke Joodsche kolonies gevestigd, doch zoover schrijver dezes bekend is, gewaagt de geschiedenis der techniek van den effectenhandel dier plaatsen niet van feiten, waaruit kan worden afgeleid, dat de la Vega's werk in zooverre resultaten gehad heeft, dat aldaar een handel, zooals te Amsterdam bestond, zou zijn ingevoerd.

Merkwaardig is het echter, dat juist ten tijde van het verschijnen van Confusion de Confusiones steeds meer Joden zich te Londen vestigden, welke vestiging een kolonie der Amsterdamsche Joden wordt genoemd[1]. Het verdient vermelding, dat zich onder de leden dier Londensche kolonie twee broeders van Josseph de la Vega bevonden, namelijk David en Raphael Penso[2]. Ook is het opmerkelijk, dat juist sinds het jaar waarin het onderhavige boek het licht zag, 1688, naar Macauley mededeelt[3], de actiën te Londen den stoot gaven tot een geregelden fondsenhandel aldaar, die grootendeels in handen der Joden kwam. In dit verband zij opgemerkt, dat de termijnhandeltechniek, welke te Amsterdam ten tijde van de la Vega werd toegepast, weliswaar daar nog jaren heeft voortbestaan, doch daarna geleidelijk is weggekwijnd totdat er niets van overbleef; toen in het begin der 19de eeuw de effectenhandel weder opkwam, keerde de termijnhandel slechts in zeer geringe mate terug en wel volgens de techniek, die bij den koffie-termijnhandel gebruikelijk was en die tot op heden in zwang is gebleven[4]. Te Londen echter bezigt men tot op den huidigen dag een systeem, dat sterk herinnert aan dat, hetwelk in de zeventiende eeuw te Amsterdam werd toegepast. Bedenkt men daarbij, dat de actiënhandel te Londen zeer spoedig na 1688 een belangrijken omvang had

1) I. da Costa, Israël en de Volken, bl. 438.
2) Dit blijkt o.a. uit de omstandigheid, dat hun handteekeningen voorkomen op een document, in photo weergegeven op bl. 27 bij Moses Gaster, History of the ancient Synagogue of the Spanish and Portuguese Jews, the cathedral synagogue of the Jews in England (London, 1901), welke handteekeningen volledig overeenstemmen met die, door hen bij hun huwelijk te Amsterdam geplaatst in de daarvoor bestemde registers, thans aanwezig in het gemeente-archief aldaar (No. 696, bl. 19). Dat deze broeders van de la Vega in Londen hebben gewoond, blijkt ook uit een gedicht van D.L. de Barrios, Opuscula, bl. 35.
3) Macauley, History of England, (London, 1862) dl. VI, bl. 330 vlg.
4) Smith, Tijd-affaires in effecten aan de Amsterdamsche Beurs, bl. 178.

gekregen[1] en zeer goed geregeld was, dan ligt de veronderstelling, dat men te Londen het te Amsterdam gebruikelijke systeem heeft ingevoerd, zeer voor de hand.

De mogelijkheid is dan ook niet uitgesloten, dat de la Vega's Confusion de Confusiones in niet onbelangrijke mate heeft bijgedragen tot het ontstaan van den thans zoo geweldigen Londenschen termijnhandel.

Wellicht heeft de schrijver nog verder strekkende bedoelingen met zijn werk gehad. Immers hij heeft de gedachte gekoesterd het in het Fransch te vertalen, waarvan hij zich slechts heeft laten weerhouden doordat het hem bij nader inzien een onmogelijkheid scheen.

De aan het eind der zeventiende eeuw gebruikelijke techniek van den actiënhandel

De inhoud van ‘Confusion de Confusiones’ heeft een helder licht geworpen op de toestanden, die aan het eind der zeventiende eeuw in den actiënhandel bestonden. Voor de bestudeering daarvan, zoowel als van de te dien tijde gebruikelijke techniek, is het daarom stellig als de belangrijkste bron te beschouwen. Vele schrijvers hebben de in het boek vervatte stof dan ook, soms zelfs zeer diepgaand, in hun werken behandeld. Het eerst vinden wij het genoemd bij Richard Ehrenberg[2], die van enkele gedeelten een uitgebreid overzicht geeft. Men leest erover bij Sayous[3], bij Leser[4] en bij Fritz Schmidt[5]. Verder vindt men het aangehaald door Sombart[6], terwijl door bewerker dezes een vrij ruim gebruik van den inhoud gemaakt werd bij de

1) Handwörterbuch der Staatswissenschaften (Jena, 1909), dl. 3, bl. 173, en E.E.J. van der Heyden, de Ontwikkeling van de naamlooze vennootschap in Nederland voor de codificatie (Amsterdam, 1908), bl. 167.
2) Ehrenberg in zijn verhandeling: ‘Die Amsterdamer Aktienspekulation im 17ten Jahrhundert’ (in Conrad's Jahrbücher für Nationaloeconomie und Statistik, III. Folge, III. Band, 1892), bl. 813 vlg., zoowel als in zijn werk ‘Das Zeitalter der Fugger’ (Jena, 1912), bl. 292 vlg.
3) Sayous, Les sociétés anonymes sur actions, in Revue d'économie Politique, 1902.
4) Leser, Zur Geschichte der Prämiengeschäfte, in Festgabe für Knies (Berlin 1896).
5) Schmidt, Das Reportgeschäft (Prolongationsgeschäft), München, 1912 (Band 23, Heft I, in Abhandlungen zum Privatrecht und Zivillprozesz des Deutschen Reiches, herausgegeben von Dr. Otto Fischer, bl. 40 vlg.)
6) Sombart, Die Juden und das Wirtschaftsleben (Leipzig 1918), bl. 103.

samenstelling zijner studie over tijdaffaires in effecten aan de Amsterdamsche Beurs[1].

Otto Pringsheim bewerkte, naar in den aanvang dezer inleiding reeds werd opgemerkt, een verkorte Duitsche vertaling.

De mededeelingen der genoemde schrijvers aangaande ‘Confusion de Confusiones’ getuigen algemeen van hun bijzondere waardeering voor het werk. De la Vega's afkomst en opleiding, zijn positie (zoowel maatschappelijk als wetenschappelijk), zijn dagelijksch arbeidsveld en zijn prestaties als schrijver zijn trouwens even zoovele waarborgen voor de betrouwbaarheid van den inhoud van zijn werk en dus ook voor de waarde ervan.

Zonder in deze inleiding diep op den inhoud van het werk te willen ingaan, waardoor voor den lezer het kennis nemen van de vertaling zeer veel aan bekoring zou verliezen, moge in het volgende een beknopt overzicht gegeven worden van de oorzaken en invloeden, die tot den toestand, zooals de la Vega hem beschrijft, hebben geleid. Eenerzijds vindt men in dit geschiedkundig relaas de bevestiging van verschillende beweringen van den schrijver van ‘Confusion de Confusiones’, anderzijds is het ook vast te stellen als zijn mededeelingen niet volkomen juist zouden zijn.

De Amsterdamsche Beurs, het terrein van handeling van de la Vega's werk, is reeds van zeer ouden datum, al kan zij wat den goederenhandel betreft niet tot de alleroudste gerekend worden. Daaronder behoort in de allereerste plaats de beurs van Gent genoemd te worden. Daarna kwam er een te Antwerpen en een te Lyon tot stand, terwijl in de zestiende eeuw de Londensche beurs werd opgericht. Ook te Amsterdam bestond toen reeds een belangrijk beurswezen, met een zeer druk beursverkeer, zoodat de stad reeds als beurs-centrum van den eersten rang beschouwd kon worden. Er was een uitgebreide geld- en goederenhandel. Een beursgebouw kreeg men er echter betrekkelijk laat[2]. In tegenstelling met Antwerpen, dat in 1531, en Londen, dat in 1567 in het bezit van een gebouw voor de bijeenkomsten

1) Smith, t.a.p., bl. 88 vlg.
2) Allard van Amsterdam, De Lotgevallen der Amsterdamsche Beurzen sinds de Stichting der Stad (Amsterdam 1888), bl. 13.

der kooplieden kwam, zou het te Amsterdam tot 1611 duren voordat men de beschikking over een behoorlijk beursgebouw kreeg. Inmiddels waren echter door de vroedschap verschillende noodmaatregelen genomen teneinde in de bestaande behoefte zoo goed mogelijk te voorzien, tevens echter om aan bestaande hinderlijke toestanden paal en perk te stellen. Reeds in 1566 immers werden de kooplieden uit de Warmoesstraat, die zij als terrein voor hun straatbeurs hadden gekozen, verdreven en kregen zij de Nieuwe Brug, over het Damrak bij het IJ, als vergaderplaats toegewezen.

Daar had men echter volstrekt geen beschutting tegen weer en wind, terwijl men in de Warmoesstraat steeds nog een schuilplaats had kunnen vinden onder de luifels der huizen.

Om aan dezen misstand een eind te maken, bepaalde de vroedschap, dat bij slecht weer de Sint Olofskapel ‘tot een vergaerplaetse off beurse’ gebruikt mocht worden.

Den derden Februari 1584 werd den makelaars toegestaan hun vergaderingen te houden in het ‘Kerken Cantoer’ van de Oude Kerk[1)]. In 1611, waarschijnlijk op den eersten Augustus, had de eerste bijeenkomst in het officieele gebouw plaats[2)].

Te dien tijde was de fondsenhandel te Amsterdam reeds vrij sterk ontwikkeld. Termijnhandel werd echter nog niet gedreven, hetgeen gelukkig te achten is, want aan een zeer belangrijk vereischte daarvoor, namelijk dat men van alle handelaren verwachten kan dat zij hun verplichtingen zullen nakomen, werd niet voldaan.

Het heeft nog bijna driehonderd jaar geduurd, voordat dienaangaande behoorlijke eischen gesteld werden, waaruit volgt, dat ook in den door de la Vega beschreven tijd aan bedoelde voorwaarde niet is voldaan. Het mag voor die tijden een zegen geacht worden, dat de lieden, naar onze schrijver mededeelt, in het al-

1) Scheltema, Amstel's Oudheid (Amsterdam 1863), dl. 5, bl. 27, deelt mede, dat op het schutblad van het boek van uitgaven der Oude Kerk geschreven staat: ‘Op huyden, den IIIen February 1584, hebben deur versoeck van my, ondergeschreven, Burgemeesteren eendrachtelijck geconsenteert tot wederseggen toe, dat de maeckelaers deser stede sullen mogen haer versamelinge maecken in 't kerckencantoor. Present Mr. Willem Bardes, Marten Coster, Doctor Egbert Roelofsz., Claes Boelensz. (Get.) Adriaen Cromholt’.

2) Handvesten, bl. 1055 vlg. (H, fol. 285). Men zie hiervoor ook Breen, De juiste datum der opening van Amsterdam's eerste beursgebouw (in Amstelodamum, 7de jaarboek, bl. 209).

gemeen betrouwbaar waren en hun verplichtingen, gezien de omstandigheden, merkwaardig goed nakwamen.

Het is te Amsterdam, dat de effectenhandel ontstaan is en wel in de eerste jaren der zeventiende eeuw[1]. Het materiaal ervoor ontstond ter gelegenheid van de oprichting der 'Generaale Nederlandsche geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie', die op den 20sten Maart 1602 van de Staten-Generaal octrooi voor de vaart op Oost-Indië verkreeg.

De Oost-Indische Compagnie had in den aanvang van haar bestaan 64 schepen in de vaart[2], met Indië als bestemming, die alle voldoende goederen en geld aan boord hadden om de in de tropen te koopen ladingen te betalen. Neemt men daarbij in aanmerking welke sommen noodig waren voor de vestiging van kantoren en pakhuizen in Nederland, voor het bouwen en bezetten van vestigingen in Indië, voor het uitrusten en bemannen der schepen, dan is het duidelijk, dat de Oost-Indische Compagnie over zeer ruime middelen diende te beschikken.

Blijkens artikel 10 van haar octrooi werd hierin door haar voorzien door aan alle ingezetenen van de Vereenigde Nederlanden toe te staan met elk willekeurig bedrag in de Compagnie deel te nemen. Mocht blijken, dat te groote animo tot deelname bestond, dan zouden de inschrijvingen boven de ƒ 30.000. - naar verhouding worden verminderd, teneinde anderen in de gelegenheid te stellen te participeeren[3].

Wie als deelnemer was toegelaten, kon zijn daaruit voortvloeiende rechten, zijn 'actie' op de Compagnie, zooals het later heette[4], tegen betaling eener geringe vergoeding ten name van een ander doen overschrijven, hetzij dat hij het geheele bedrag van zijn inschrijving overdroeg, hetzij dat dit slechts voor een willekeurig gedeelte geschiedde[5].

1) Smith, t.a.p., bl. 28.
2) Ibid., bl. 26.
3) Volgens de voorwaarden, vermeld op de eerste bladzijde van het 'Journaal van Inleg' der Oost-Indische Compagnie, loopende van 5 Augustus 1602 tot 20 Juli 1605, zou na de (tienjaarlijksche) afrekening weder door elken ingezetene der Vereenigde Nederlanden kunnen worden geparticipeerd. Dit boek bevindt zich in het Rijksarchief, afd. Kol. Arch., no. 10589.
4) In den beginne vonden de benamingen 'paerten', 'paertieën' of 'partijen' ingang. De naam 'actie' heeft volgens Colenbrander, Ueber das erste Auftreten des Wortes 'Aktie' in den Niederlanden (Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht, dl. 50, Stuttgart 1901 (bl. 383 vlg.), eerst ingang gevonden in 1606.
5) Dit blijkt uit de voorwaarden van inschrijving voornoemd. Zie Smith, t.a.p., bl. 31.

Bij de oprichting vormden de inschrijvingen ter Kamer van Amsterdam alle vijfvouden van guldens. Zij varieerden van ƒ 50. - tot ƒ 60.000. -[1]. Alle tusschen deze twee bedragen gelegen getallen waren vertegenwoordigd.

In de verschillende Kamers werd in totaal ingeschreven voor 6.424.588 gulden en 4 stuiver. Op rekening der Staten-Generaal werd in 1638 gratis ƒ 25.000. - ingeschreven als tegemoetkoming voor het in 1602 verleenen van het octrooi, zoodat het kapitaal in totaal 6.449.588 gld en 4 st. bedroeg. Voor de Kamer van Amsterdam was het bedrag 3.687.415 gld.[2].

In de te Amsterdam te boek staande actiën zou zich de grootste handel ontwikkelen. Ter Kamer van Amsterdam immers stond meer dan de helft van het geheele kapitaal ingeschreven, te Amsterdam was ook het centrum van den Nederlandschen handel, met ten dienste daarvan een regelmatig beursverkeer. Het gevolg was, dat de actiën op de verschillende Kamers zeer verschillend genoteerd werden[3].

Het is vrij zeker, dat nooit bepaalde documenten als bewijzen van inschrijving zijn uitgegeven, welke als verhandelbare stukken kunnen hebben gelden[4]. De actie is steeds willekeurig van grootte gebleven, al werden in latere jaren[5] in den termijnhandel alleen actiën van ƒ 3.000. - verhandeld[6].

1) Journaal van Inleg van Actiën der O.I.C., R.A., afd. Kol. Arch., nos. 10577 en 10589.
2) De verdeeling is als volgt:

Amsterdam	ƒ 3.687.415.-
Zeeland	ƒ 1.306.655.4
Delft	ƒ 470.962.10
Rotterdam	ƒ 174.562.10
Hoorn	ƒ 268.430.10
Enkhuizen	ƒ 541.562.10

Totaal	ƒ 6.449.588.4

Bij de verschillende schrijvers bestaat meeningsverschil over deze bedragen. Men zie hiervoor Smith, t.a.p., bl. 30, noot.

3) Smith, t.a.p., bl. 70 vlg.
4) Ibid., bl. 37 vlg.
5) De vaste eenheden werden voor actiën op de Oost-Indische Compagnie 500.- en voor die op de West-Indische Compagnie 1000.- pond Vlaams (respectievelijk ƒ 3000.- en ƒ 6000.- nominaal). Deze eenheden hebben waarschijnlijk tusschen 1672 en 1687 hun intrede gedaan (zie Smith, t.a.p., bl. 64).
6) Smith, t.a.p., bl. 39. Men zie ook Dr. F.W. Stapel: Aandeelbewijzen der Oostindische Compagnie, in Economisch-Historisch Jaarboek XIII ('s Gravenhage 1927), bl. 240 vlg. Deze schrijver meent te mogen aannemen, dat de ‘generale recipisse’, welke na betaling van alle termijnen, waarin het bedrag der deelname voldaan moest worden, door de compagnie aan een deelhebber werd afgegeven, als een bewijs van aandeel op naam kan worden beschouwd, doch al zoude dit reçu een ander karakter hebben gehad dan de ontvangstbewijzen, welke bij de verschillende termijn-betalingen afgegeven waren, zoo is daarmede nog geenszins aangetoond, dat de generale recipissen verhandelbare stukken geweest zouden zijn. Het gaat er buitendien niet om, of een dergelijk stuk op zichzelf beschouwd verkocht zou kunnen zijn, doch of stukken van 500 pond vl. in circulatie gebracht zijn, daar in actiën van deze grootte een uiterst omvangrijke handel gedreven werd, en dit is door Dr. Stapel niet aangetoond.

Wenschte men een actie te doen transporteeren, dan deed men daarvan persoonlijk mededeeling ten kantore der betrokken Kamer van de Oost-Indische Compagnie. Daar moest dan door den rechthebbende en den rechtverkrijgende een formulier van overdracht geteekend worden, dat in de eerste jaren door twee bewindvoerders, later door één, werd mede-onderteekend. Dit formulier bevatte aan het slot een clausule, waarin de verkooper verklaarde de koopsom te hebben ontvangen. Dit diende door hem onderteekend te worden, daar anders de kooper nooit zijn recht zou kunnen uitoefenen, ook al had hij betaald. Dit voorschrift hield verband met een plakkaat der Staten-Generaalvan 27 Februari 1610[1)], volgens hetwelk de verkooper 'recht van hypoteecque' behield totdat hij van de toegezegde koopsom 'vernoecht ende betaelt' zou zijn. Om moeilijkheden tusschen de contractanten en de compagnie te voorkomen was bij resolutie der Kamer van Amsterdam d.d. 17 Juni 1613 het teekenen eener verklaring dienaangaande verplichtend gesteld.

Enkele dagen na de sluiting der inschrijving, voordat nog eenige storting had plaats gehad, vond reeds een zoo levendige handel in de actiën plaats, dat deze tot 14 à 15% boven pari stegen[2)]. Zij bleven zich voorloopig in een voortdurende belangstelling verheugen; in 1607 was de koers reeds 200%. Toen echter kwam er plotseling een eind aan dezen voorspoed der actie-houders, doordat de handelingen van een baisse-consortium zich zeer gevoelig openbaarden. Eenige der oprichters der Oost-Indische Compagnie, lieden van Romaansche afkomst, waaronder de bekende de Moucheron en Le Maire, hadden de Oost-Indische Compagnie verlaten en met steun van Hendrik IV van Frankrijk daar een soortgelijke onderneming opgericht. Zij brachten groote posten actiën in de Oost-Indische Compagnie aan de markt en gingen den koers verder drukken door middel van belangrijke blanco-verkoopen[3)]. Bovendien verspreidden zij ongunstige be-

1) Groot Placaet-Boek, dl. I, bl. 553 vlg.
2) Dit is dus reeds een geval van onzen tegenwoordigen handel 'per verschijnen'.
3) Dit zijn verkoopen, waarbij men het verkochte zelf nog niet bezit, doch waarvan men zich later, vroeg genoeg om tijdig te kunnen leveren, het bezit tegen lageren prijs hoopt te verzekeren.

richten aangaande de Oost-Indische Compagnie[1]. Het gevolg hiervan was, dat een koersdaling intrad. In 1608 noteerden de actiën slechts 130%.

Van deze jaren dateert dus de windhandel in effecten, zoowel als de tijdhandel daarin.

Den 27sten Februari 1610 verscheen, zooals reeds gezegd, het eerste plakkaat waarbij windhandel in actiën verboden werd[2].

De Compagnie heeft blijkbaar geen bezwaar gehad tegen het aangaan van reëele koopen op tijd. Zij verleende althans haar bemiddeling hierbij in zoover, dat zij een ‘reeckening des tijds’ opende voor de betrokken personen (blijkens de resolutie der Kamer van Amsterdam d.d. 17 Juni 1613), wanneer een actie werd verkocht te ‘leveren’ op een in de toekomst liggenden datum, waardoor de toestand ontstond, dat tijdelijk noch de kooper, noch de verkooper over de actie kon beschikken. Vond dan tenslotte betaling plaats en werd dientengevolge de laatste clausule van het formulier van overdracht door den verkooper onderteekend, dan had overboeking plaats van de voornoemde tijdrekening naar de betrokken contante rekening.

Al heeft wel eenige handel in andere dergelijke waarden bestaan[3], de actiën op de Oost-Indische Compagnie bleven het voornaamste voorwerp van den effectenhandel, totdat in het jaar 1621 de ‘Generale Compagnie op de West-Indiën’ tot stand kwam. Hierdoor werd het bestaande handelsmateriaal belangrijk uitgebreid. Van het totale bedrag der inschrijvingen ad 7.108.161 gld. en 10 st. ressorteerde 2.846.582 gld. onder de Kamer van Amsterdam[4].

1) Van Rees, Geschiedenis der Staathuishoudkunde in Nederland (Utrecht 1868), dl. II, bl. 65. Men zie hiervoor ook de Jonge, De Opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië ('s-Gravenhage-Amsterdam 1865), bl. 355, en Van Dillen, Isaac le Maire en de handel in actiën der O.-I.C., Economisch-Historisch Jaarboek XVI, bl. 1 v.v.
2) Groot Placaet-Boek dl. I, bl. 553 vlg.
3) Smith, t.a.p., bl. 47 en 65.
4 E. Luzac, Hollands Rijkdom (Leiden 1780), dl. I, bl. 318, noemt in dit verband de volgende bedragen:

Hare Hoogmogenden		ƒ 500.000.-
De Kamer Amsterdam		ƒ 2.846.582.-
De Kamer Zeeland: voor de steden Vlissingen en Veere door Prins Maurits gefourneerd	ƒ 50.000.-	
de stad Middelburg	ƒ 897.475.-	
de stad Vlissingen	ƒ 199.600.-	
de stad Veere	ƒ 132.700.-	
de stad Tholen	ƒ 100.000.-	
	-----	ƒ 1.379.775.-
De Kamer de Maze	ƒ 1.039.202.10	
De Kamer voor het Noorderkwartier	ƒ 505.627.-	
De Kamer Friesland, Groningen en Ommelanden	ƒ 836.975.-	

	ƒ 7.108.161.10	

Voor dit fonds was zulk een belangstelling van den kant van beleggers en handelaars, dat, evenals bij de Oost-Indische Compagnie het geval was geweest, een zeer levendige handel per verschijnen ontstond.

De levering geschiedde op langen termijn. De Staten-Generaal achtten dit, blijkens hun plakkaat van 15 Juli 1621[1], 'tot verachteringe, contramine[2] ende verhinderinge van den goeden ende spoedige aanvanck, voortganck ende uytvoeringe van dit zoo dienstich, hoochnoodich ende dezen ganschen lande vorderlijck werck....' en verboden den windhandel ten tweeden male, thans in de actiën op de Oost-Indische en de West-Indische Compagnie beide, op straffe van ongeldigheid der overeenkomst en het betalen eener boete ten bedrage van een vierde van den koopprijs.

Meer dergelijke plakkaten zijn uitgevaardigd[3], doch het kwaad bleek, althans van 1624 tot 1636, niet te keeren. Ondanks strenge voorschriften, nietigverklaring der contracten, zware boeten en inkorting van den termijn van overschrijving, bleef de windhandel weligtieren. De laatste der hier bedoelde plakkaten bespreken speciaal de aandeelen in de West-Indische Compagnie. Hun positie was zwakker dan die van de aandeelen Oost-Indische Compagnie, zoodat de contramineurs er een gemakkelijke prooi aan hadden. Eerst geruimen tijd later, op 16 September 1677[4], werd weder een plakkaat van dezelfde strekking uitgevaardigd, doch daarin werden alleen de actiën op de Oost-Indische Compagnie in bescherming genomen. Waarschijnlijk was dit een gevolg van de reorganisatie der West-Indische Compagnie, die kort daarvóór had plaats gevonden. Het is immers zeer wel mogelijk, dat de koers der nieuwe actiën op laatstgenoemde onderneming moeilijker te drukken was, dan die der bestaande ac-

1) Groot Placaet-Boek, dl. I, bl. 661 vlg.
2) Ook wordt wel gesproken van 'contra-mijnen' en 'tegenmijnen'. Men heeft de verklaring wel gezocht in het leggen van tegenmijnen tegen die, door de wederpartij gelegd. Waarschijnlijker echter is, dat het woord in verband staat met 'mijne' (gebaar). Men zie hiervoor Smith, t.a.p., bl. 57.
3) Zie hiervóór, bl. 22 en 23
4) Groot Placaet-Boek, dl. III, bl. 1307.

tiën op de Oost-Indische Compagnie en als regel werpt, als gezegd, de contramine zich op het zwakste fonds[1].

Over het beleenen van actiën vindt men de eerste stellige mededeelingen in het geschrift, dat in 1642 het licht zag, getiteld: 'Den loosen handel van de Actionisten, die dobbele partyen maecken, of actien beleenen, en de beleende panden wederom verscheyde malen verkoopen, tot uyt-suygingh en ruine des eyghenaars' (Knuttel, no. 4890). Er blijkt uit, dat met den term 'beleende actiën' die participaties bedoeld werden, die wel verkocht waren, doch eerst later betaald zouden worden en diensvolgens nog niet op rekening van den kooper waren overgedragen. Beleende partijen stonden in de boeken der Oost-Indische Compagnie op de reeds genoemde rekening van tijd geboekt. Het opnemen van geld op grond van den eigendom der actiën wordt hier niet bedoeld.

Met den Vrede van Westfalen, in 1648, trad ook voor den effectenhandel, die in 1647 nog uitermate levendig was geweest, een periode van rust in. Tot het rampspoedige jaar 1672 toe hoort men niet van excessen. Men mag dus aannemen, dat de Amsterdamsche actiënhandel in den tusschentijd een kalm verloop heeft gehad, daar anders uit verordeningen of geschriften het tegendeel wel gebleken zou zijn.

Waren vóór 1672 de actiën reeds internationaal, in dat jaar werden de Nederlandsche staats-obligatiën dat eveneens[2]. Te Amsterdam werden zij, naast de actiën, het voorwerp van een uiterst drukken handel. In deze obligatiën is, naar in 'De Koopman' wordt medegedeeld, nooit windhandel gedreven[3]. De actiën op de Compagnieën echter waren weder het geliefkoosde materiaal voor de baissiers. De koers daalde in genoemd jaar van 650% tot 250%[4].

Het was vijftien jaar later, in 1687, dat de praktijken van den fondsenhandel in zulke mate de perken te buiten gingen, dat de

1) Men kan de volgende perioden onderscheiden:
1610-1621 bescherming der O.I.C., 1621-1624 bescherming der O.I.C. en W.I.C., 1624-1672 bescherming der W.I.C., vanaf 1677 bescherming der O.I.C.
2) Smith, t.a.p., bl. 70.
3) De Koopman, of Bijdrage ten Opbouw van Neerlands Koophandel en Zeevaart, (Amsterdam 1768-1776) dl. III, bl. 170 vlg.
4) Savary, Dictionnaire Universel du Commerce (Amsterdam 1726), dl. I, bl. 19.

Amsterdamsche advocaat Nicolaas Muys van Holy naar de pen greep, teneinde te trachten verbetering in de heerschende toestanden te doen brengen[1]. Uit zijn geschrift blijkt, dat er beroeps-actionisten waren[2], die er een studie van maakten de geheimen van staat en compagnie uit te vorschen[3]. Muys van Holy wenscht onder meer, dat de transacties in actiën op de Oost- en West-Indische Compagnie, waarbij geen transport plaats heeft, de blanco-verkoopen en de optie-partijen met een belasting bezwaard zullen worden. De schrijver gewaagt ook van de geheel fictieve zoogenaamde ducatons-actiën, waarin, volgens de mededeelingen van de la Vega, een geweldige handel moet hebben bestaan.

De optie-partijen werden door Muys van Holy zonder meer ‘schadelijk’ genoemd. De la Vega is milder in zijn oordeel, naar uit den aanhef van zijn voorwoord blijkt.

Voorts wordt in het geschrift van Muys van Holy medegedeeld, dat in 1687 alleen belangrijke handel plaats vond in actiën op de Oost- en West-Indische Compagnie, dat inderdaad de handel vaste eenheden van 500 pond vlaams voor die op de Oost-Indische en van 1000 pond vlaams voor die op de West-Indische Compagnie heeft doen ontstaan, waarnaast echter ook actiën van kleiner nominaal bedrag verhandeld werden en dat door tusschenkomst der makelaars beleeningen werden gesloten. Verder wordt het voorstel gedaan, om elke mondeling of schriftelijk aangegane ‘prolongatie’ te doen gelden als een nieuwe transactie en dienovereenkomstig belastbaar te maken.

Veel twistgeschrijf was het gevolg van de pogingen van Muys van Holy. In een der vlugschriften, die als antwoord erop het licht zagen, zegt de schrijver, dat hij het slechts met het noodige voorbehoud voor den actienhandel opneemt, daar hij er een

1) ‘Middelen en motiven om het kopen en verkopen van Oost- en West-Indische actien, die niet getransporteert werden, mitsgaders ook die de verkoper ten dage van den verkoop niet in eigendom heeft, als mede optie-partijen der actien, te beswaren met een impost, ten behoeve van het gemeene land en de stad Amsterdam’ (Knuttel no. 12622). De aanhef van dit geschrift luidt: ‘Die slegts eenige kennis heeft van de negotie der actien in de O. en W.I. Cie, en op hoedanigen voet dezelve dagelijks gedreven werd, zal bevinden dat er geen handel kan bedagt werden pernicieuser zo voor den lande in het algemeen, als voor de beide compagnieën, mitsgaders voor de commercie en ontelbare ingezetenen in 't bezonder’. Zie ook hiervóór, bl. 23, vlg.
2) Smith, t.a.p., bl. 73.
3) Het Spaansche woord voor uitvorschen is ‘especular’. De herkomst van het woord speculeeren en van de afleidingen daarvan ligt voor de hand.

afkeer van heeft[1]. In een tweede geschrift[2] wordt een beschrijving gegeven van die transacties, die voornamelijk gesloten werden, te weten vaste koopen en optie-partijen. Men kende als vaste koopen contante transacties en koopen op een, twee, drie, vier of meer maanden. Men kocht bijvoorbeeld à contant en verkocht, teneinde zijn geld rente-gevend te maken, op langeren termijn. Ook kocht men wel een partij actiën, sloot er bij een ander een beleening op, en verkocht ze, ofschoon ze beleend waren, op tijd aan een derde.

Wat de optie-partijen betreft deelt de schrijver mede, dat men, als men actiën op zijn naam had staan, of als men er had gekocht, terwijl ze nog niet waren getransporteerd, of wel als men er bij anderen beleend had, uit vrees voor verliezen die zouden kunnen voortspruiten uit een mogelijke koersdaling, door het betalen eener premie het recht kocht, om desgewenscht op een van te voren vastgesteld tijdstip tegen een van te voren vastgestelden prijs een zekere hoeveelheid actiën aan den ontvanger der premie te leveren[3]. Ook betaalde men wel een premie, teneinde het recht te bedingen, zich op zeker tijdstip een bepaalde hoeveelheid actiën tegen een van te voren vastgestelden prijs te doen leveren indien men dat wenschte[4].

De samensteller van het geschrift motiveert deze transactie nogal merkwaardig. Volgens hem is het motief ervan gewoonlijk, dat men een partij actiën heeft gekocht en ook weder verkocht, en dat men nu uit vrees, dat de verkooper niet behoorlijk zijn verplichting tot levering zal nakomen, nog bovendien de bedoelde optie sluit.

De schrijver achtte de bewering van Muys van Holy, als zouden de opties ‘schadelijk en vuil’ zijn, onjuist. Hij achtte een dergelijke transactie een soort verzekering van den prijs der actiën, terwijl zij diende ter beperking van mogelijk te lijden schade.

In hetzelfde geschrift kiest een tweede auteur de partij van Muys van Holy en deelt mede, dat het wel voorkwam dat op laatstgenoemde gronden opties gesloten werden, doch dat ook veelal premies gegeven werden alleen om van voordeelige koers-

1) ‘Relaes en contradictie op de motieven om het koopen en verkoopen van Oosten West-Indische actiën, die niet getransporteerd worden en optiepartijen te beswaren met een impost, door den Heer N.M. van Holy....’ (Knuttel, t.a.p., no. 12622*a*).
2) ‘De Actionisten voor en tegengesproken’ (Knuttel no. 13841).
3) Men vergelijke bl. 44, a tot 1°.
4) Men vergelijke bl. 45, b tot 1°.

fluctuaties te profiteeren en tegelijkertijd van een ongunstig koersverloop geen nadeel te ondervinden. Men nam premies in ontvangst om desgewenscht te leveren zonder dat men actiën bezat. De kooper verkocht ze aan derden, deze aan een vierden, en zoo voort. Aan geen der transacties in dezen keten lag dus werkelijk actiën-bezit ten grondslag.

Het eind van den pennestrijd was, dat, zij het niet door den staat, dan toch door de gemeente Amsterdam, een belasting als door Muys van Holy voorgesteld, ingevoerd is, en wel bij keur van 31 Januari 1689[1)]. Dit was de eerste beursbelasting.

Naast de hier gegeven korte historische uiteenzetting, die kan dienen ter verduidelijking van en als contrôle op verschillende geschiedkundige beweringen van de la Vega, is het niet ondienstig tot juist begrip van de in het jaar 1688 in den actiënhandel gebruikelijke transacties, een overzicht te geven van de verschillende soorten van overeenkomsten, die in het algemeen op de verschillende effectenbeurzen worden aangegaan. De soorten transacties, die ter beurze van Amsterdam ingang hadden gevonden, worden namelijk tegenwoordig nog gesloten. Een eenigszins volledig overzicht der in lateren tijd gebruikelijke transacties zij dus hierna gegeven, opdat, waar noodig, daarnaar zal kunnen worden verwezen.

In den effectenhandel onderscheidt men twee belangrijke groepen van overeenkomsten, namelijk die der vaste koopen, waarbij levering der stukken zoowel als betaling der koopsom stellig moet plaats hebben, naast die der transacties, waarbij niet alleen geen levering geschiedt, doch waarbij meestal ook geen geldelijke verrekening behoeft plaats te vinden. De eerste groep is die der vaste koopen, de tweede die der premie-affaires.

Een tweede indeeling in twee hoofdgroepen is die in contante affaires eenerzijds en tijdaffaires anderzijds. Deze tijdaffaires zijn in het algemeen termijnaffaires. Tijdaffaires toch zijn de overeenkomsten van koop en verkoop, waarbij de kooper zich verplicht op een bepaalden datum een zekere hoeveelheid goederen of andere waarden tegen de in de overeenkomst vastgestelden prijs te ontvangen en de koopsom te betalen, terwijl de

1) Handvesten, bl. 1070.

verkooper zich verbindt bedoelde goederen op dien dag tegen den in de overeenkomst genoemden prijs te zullen leveren. Indien de beide contracteerende partijen een afwikkelingsdatum vaststellen, welke volkomen onafhankelijk is van elke beursregeling, dan zal op den vervaldag van het contract afwikkeling moeten plaats vinden en wel door levering eenerzijds, in ontvangstname en betaling anderzijds.

Waar meerdere personen eenzelfde artikel van gelijke kwaliteit verhandelen heeft men de mogelijkheid van vereenvoudiging in de afwikkeling der diverse contracten geopend door alle transacties per eenzelfden vervaldatum, per eenzelfden 'termijn' dus, aan te gaan. Meerdere personen moeten dus zeker kwantum van een bepaalde goederensoort leveren, anderen een zekere hoeveelheid ontvangen. Men kan het van hand tot hand gaan der goederen dus grootendeels ondervangen door slechts bepaalde hoeveelheden of veelvouden daarvan te verhandelen, terwijl men het onderling afdragen van belangrijke geldsommen grootendeels kan ontgaan, door onderling slechts de verschillen te vereffenen, die bestaan tusschen den prijs waarvoor de koopovereenkomst is aangegaan en dien, welke op den dag der afwikkeling geldt.

Dat een dergelijke handel streng gereglementeerd moet zijn en dat men aangaande de soliditeit der handelaars, die er zich mede bezig houden, zekere eischen dient te stellen, behoeft geen betoog. De hier bedoelde transacties, die alle onder de bescherming van bepaalde maatregelen betreffende soliditeit en op de basis eener goede en streng toegepaste reglementeering met vrucht kunnen worden aangegaan, zijn 'termijnaffaires'. De tak van handel, waarvan zij het voorwerp uitmaken, is de termijnhandel.

Wil termijnhandel in een artikel mogelijk zijn, dan moet aan de volgende vereischten worden voldaan:

1. De mogelijkheid moet bestaan, zij het al niet met een enkel woord dan toch door een korte beschrijving, de kwaliteit van het te verhandelen artikel binnen zekere grenzen nauwkeurig vast te stellen. Hierdoor zijn de goederen, zoo zij het niet reeds van nature waren, vervangbaar (fungibel) gemaakt. Het is den ontvanger voortaan onverschillig welke partij hij geleverd krijgt, mits deze aan de gestelde eischen voldoet. Effecten zijn uit den

aard der zaak bij uitstek geschikt voor dezen tak van handel.
2. Er moeten vaste hoeveelheden of veelvouden daarvan verhandeld worden, opdat de leveringen in verband met een aantal verkoopen, door compensatie op grond van verschillende aankoopen, achterwege kunnen blijven.
3. Er moet bij voortduring een voldoende hoeveelheid van het verhandelde artikel beschikbaar zijn om op de afwikkelingsdagen de hoeveelheden te kunnen afdragen, die door verschillende verkoopers toch nog ter beschikking van diverse koopers moeten worden gesteld, nadat door compensatie zooveel mogelijk posten van de levering zijn uitgeschakeld.
4. Men dient van te voren de dagen vast te stellen, waarop de verschillende in een bepaalde periode af te sluiten contracten moeten vervallen, daar alleen in dat geval in ruime mate gelegenheid zal zijn koopen tegen verkoopen te compenseeren. De hier bedoelde dagen heeten 'rescontre-dagen'[1]. Zij vallen op het midden of het eind der maand, althans zeer dicht bij die dagen. Op grond daarvan spreekt men van medio- en ultimorescontre.

Te Amsterdam had en heeft nog de liquidatie plaats door tusschenkomst van eenige makelaars, die 'rescontranten' genoemd worden.

Daar de la Vega o.a. den handel in de ducaton-actiën beschrijft en daarbij van een zekeren afrekeningskoers gewag maakt, zij medegedeeld, dat daartoe, althans in latere jaren, door de rescontranten van een zoogenaamden 'passagekoers' gebruik gemaakt werd. De geldelijke afrekening zou immers zeer bezwaarlijk geweest zijn indien ieder, die fondsen zoowel gekocht als verkocht had, de totale verhandelde geldbedragen had moeten in ontvangst nemen en ook weder uitbetalen. Men heeft daarom het van hand tot hand gaan van geld tot zeer geringe sommen gereduceerd door aldus een hulpkoers aan te nemen en alleen de verschillen tusschen deze en de koersen waartegen inderdaad verhandeld is te vereffenen. De stukken, die geleverd moesten

1) In Ricard, Le négoce d'Amsterdam (Amsterdam 1722), bl. 57, wordt aangaande het woord 'rescontre' gezegd: 'Il se fait un nombre incroyable de parties qui s'amortissent au bout du terme en se payant le surplus les uns aux autres; on appèle cela *rescontrer* ou *rencontrer* les parties'. Reeds in 1602 werd het woord rescontre gebezigd voor ontmoeting. Men zie verder hiervoor Smith, t.a.p., bl. 6.

worden[1)], werden in ontvangst genomen tegen betaling op basis van dezen fictieven koers. Verder werd door wie hooger had gekocht of lager had verkocht dan tegen den passagekoers, het verschil van zijn koopprijs met de fictieve waarde (op grond van den passagekoers bepaald) aan zijn medecontractant uitbetaald[2)].

1) Ook het aantal te leveren stukken is bij dit systeem zeer beperkt doordien men alleen levert, respectievelijk ontvangt, het aantal dat men meer verkocht dan gekocht, respectievelijk meer gekocht dan verkocht heeft. Ook hierbij verleenen de rescontranten hun bemiddeling. Vgl. Smith, t.a.p., bl. 175 vlg.).
2) Aan de hand van nevenstaande figuur is het verloop gemakkelijk te volgen. Stel A heeft aan B een stuk verkocht tegen een koers van a%, waarvan de grootte

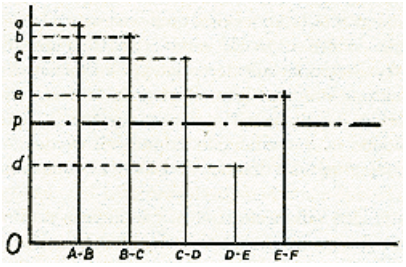

wordt voorgesteld door de lijn Oa, B verkoopt het aan C tegen b%, voorgesteld door de lijn Ob, C weder aan D tegen c% (de lijn Oc), D verkoopt aan E tegen d%, welke koers door de lijn Od wordt aangegeven, terwijl het, als laatste transactie, door E aan F wordt verkocht tegen e%, op onze figuur de lijn Oe.
Op den rescontredag wordt de passagekoers vastgesteld. Zij deze p% en stellen wij dien voor door de lijn Op, dan moet A van B ontvangen a-p% (dat is de afstand pa), van het fonds, B ontvangt van C b-p%, C van D c-p%, D betaalt aan E p-d% en E ontvangt van F e-p%. Ten slotte levert A het stuk aan F en ontvangt van F betaling op basis van den passagekoers, dus p%. Elk der personen, die in dezen handel hebben deelgenomen, heeft thans, naar men gemakkelijk kan nagaan, juist ontvangen of betaald wat hem op grond der door hem afgesloten transactie(s) toekwam of door hem verschuldigd was. Nu heeft immers A van B ontvangen a-p% en van F p%, dat is in totaal a%, waarvoor hij het stuk inderdaad had verkocht.
B betaalt aan A a-p%, doch ontvangt van C b-p%, betaalt dus per saldo a-b%, hetgeen juist zijn verlies voorstelt.
C betaalt aan B b-p%, en ontvangt van D c-p%, dus betaalt hij ten slotte b-c%, hetgeen ook zijn verlies vertegenwoordigt.
D betaalt aan C c-p% en aan E p-d%; hij betaalt dus in totaal c-d%, hetgeen hij heeft verloren.

E ontvangt van D p-d% en van F e-p%, in 't geheel e-d%, juist zijn winst.
F, ten slotte, betaalt aan E e-p% en aan A p%, te samen zijn koopkoers van e%.
Uit het voorgaande blijkt duidelijk, dat de hoogte van p, dus de grootte van den passagekoers, willekeurig is. Teneinde de te vereffenen verschillen gering te doen zijn mag hij niet ver van het gemiddelde der koersen, waartegen verhandeld is, afliggen. Men neemt meestal den openingskoers op den rescontredag, gemakshalve een weinig afgerond.

Onder de termijnaffaires namen, naar reeds gebleken is, aan het eind der zeventiende eeuw de hiervoor genoemde premieaffaires een zeer belangrijke plaats in. Bij deze transacties koopt men door het betalen van zeker bedrag (de premie) het recht op zekeren datum (ook wel op of voor dien datum) een aangegeven hoeveelheid, mogelijk ook een bepaald veelvoud daarvan, van zekere goederensoort van bepaalde kwaliteit tegen een overeengekomen prijs aan zijn mede-contractant te leveren, of wel het recht bedoelde hoeveelheid goederen door de wederpartij op de vermelde voorwaarden aan zich te doen leveren. Mogelijk zelfs behoudt men zich de keus voor één van beide te doen, dus zelf te leveren of zich te laten leveren op de overigens in het contract vastgestelde condities. In de eerste twee dier gevallen en bij bepaalde transacties in het derde geval kan men van zijn recht afstand doen en dus niet leveren of doen leveren. De betaalde premie vervalt in elk geval aan de wederpartij, hetzij dat ze vooruit betaald is of nog betaald zal moeten worden.

Ter beoordeeling van de door de la Vega beschreven techniek is het van belang een schematisch overzicht te geven van de verschillende in den effectenhandel in het algemeen voorkomende transacties, althans voor zoover verband te brengen is tusschen deze en die welke door de la Vega worden genoemd. Gaat men daarbij uit van de eerstgegeven indeeling, dan kan men de volgende groepeering maken:

I. *Vaste koopen*.

a. *Leveringen op termijn-fixe*.
Men koopt of verkoopt per een bepaalden rescontredag en dient dan te ontvangen, respectievelijk te leveren.

b. *Leveringen in koopers keuze*.
Hierbij kan men onderscheiden:

1°. die transacties, waarbij de kooper te allen tijde, van den dag der transactie af tot inclusief den overeengekomen rescontredag, de betrokken fondsen, tegen betaling van den geaccordeerden prijs, kan opeischen;

2°. die, waarbij de kooper de fondsen van zekeren, bij de overeenkomst vastgestelden, datum af tot op den vervaldag te allen tijde kan opeischen.

c. *Leveringen in verkooper's keuze*.
Ook hierbij heeft men twee groepen te onderscheiden:
1°. die transacties, waarbij de verkooper te allen tijde, van den dag der transactie af tot inclusief den overeengekomen rescontredag, de levering der verhandelde fondsen kan aanzeggen;
2°. die, waarbij de verkooper de levering der fondsen, van zekeren, bij de overeenkomst vastgestelden datum af tot en met den vervaldag, te allen tijde kan aanzeggen.

II. *De premie-affaires*.
Deze zijn als volgt in te deelen:
a. *Premie-affaires te ontvangen*.
Hierbij kan de premie-gever, indien hij dat wenscht, aan zijn wederpartij op een vastgesteld tijdstip, tegen een overeengekomen koers, een bepaalde hoeveelheid van zeker fonds leveren. De hiervoor bedongen premie wordt vooruitbetaald. Bij werkelijke afwikkeling der affaire wordt tegen den overeengekomen koers, zonder dat daarop een premie in mindering wordt of is gebracht, afgerekend.
Tot deze groep behooren tevens:
1°. *Premie-affaires te ontvangen in kooper's keuze*. De premie-gever kan hierbij, van den contractdag af tot uiterlijk op den overeengekomen rescontredag, te allen tijde, tegen den overeengekomen prijs, de fondsen leveren.
2°. *Premie-affaires te ontvangen met 'dont'*.
De premie wordt dan achteraf betaald en is bij de koersnoteering in mindering gebracht. Wenscht de premiegever op den rescontredag niet te leveren, dan betaalt hij de premie. Besluit hij wèl te leveren, dan is de mede-contractant hem de koopsom, berekend tegen den overeengekomen koers, schuldig.
3°. *Affaires te ontvangen met 'noch'*.
Hierbij heeft men de combinatie van een vasten koop met een verkoop-optie voor een partij, die één, twee, drie of meer maal zoo groot is als de

vast verkochte. Met het oog op de optie is de koers een weinig lager gesteld dan die voor vaste koopen.

b. *Premie-affaires te leveren*.
De premiegever kan, desgewenscht, op een vastgesteld tijdstip, tegen een overeengekomen koers, een bepaalde hoeveelheid van zeker fonds van zijn mede-contractant opeischen. De overeengekomen premie wordt vooruitbetaald, terwijl bij werkelijke afwikkeling der transactie de affaire tegen den overeengekomen koers, die dus geen premie bevat, wordt afgewikkeld.
Onder deze rubriek kan men eveneens brengen:

1°. *Premie-affaires te leveren in kooper's keuze*.
De premiegever kan van den dag der transactie af tot inclusief den in de overeenkomst genoemden rescontredag de effecten te allen tijde opeischen tegen betaling van den bedongen prijs.

2°. *Premie-affaires te leveren met 'dont'*.
De premie wordt achteraf betaald. Ze is echter in den koers begrepen. Wenscht de premiegever op den rescontredag niet te ontvangen, zoo betaalt hij de premie. Ontvangt hij wèl, dan betaalt hij slechts den overeengekomen koers, welke de premie bevat.

3°. *Affaires te leveren met 'noch'*.
Hier heeft men te doen met een combinatie van een vasten koop met een koop-optie voor een partij, die één, twee, drie of meer maal zoo groot is als de vast gekochte. De koers is, wegens de optie, een weinig hooger gesteld dan die voor vaste koopen.

c. *Dubbele premie-affaires*.
Tegen een premie, die bij vooruitbetaling wordt voldaan en ongeveer het dubbele bedraagt van die voor premie-affaires te leveren of te ontvangen, verkrijgt men het recht:

1°. een bepaalde hoeveelheid van zeker fonds, tegen een overeengekomen prijs, op een bij de overeenkomst vastgestelden dag aan zijn mede-contractant te leveren,

2°. eenzelfde hoeveelheid van het betrokken fonds op den overeengekomen datum van zijn wederpartij op te eischen, tegen dienzelfden prijs.
3°. zich van levering of ontvangst van fondsen geheel te onthouden.

d. *Stellages*.
Tegen betaling eener premie, die een weinig lager is dan die welke bij de dubbele premie-affaires berekend wordt, verwerft men zich de rechten genoemd onder c, 1° en 2°. Het derde recht onder c genoemd verkrijgt men niet, zoodat de premiegever ten slotte fondsen moet leveren of in ontvangst nemen.

Blijkens de mededeelingen van de la Vega kende men te Amsterdam naast de termijn-affaires ook de contante transacties. De contante affaires werden gevormd door de overeenkomsten 'op overschrijving', zooals men ze te dien tijde noemde. Nadat de transactie was afgesloten liet de verkooper de actiën ten kantore der compagnie overschrijven ten name van den kooper. Werden de actiën niet terstond betaald, doch werd een beleening gesloten, dan kwamen ze ten name van dengene te staan, die in den vorm der beleeningssom een gedeelte der voor de betaling vereischte gelden verstrekte.

Het transporteeren der actiën kon in het algemeen dagelijks geschieden. Ten minste wat de Oost-Indische Compagnie betreft blijkt dit uit haar transportboeken[1)] en haar groot-kapitaalboeken[2)]. Alleen tijdens het opmaken der balans en het afsluiten der kapitaalboeken, dat is gedurende slechts enkele dagen per jaar, was de gelegenheid tot transporteeren niet opengesteld.[3)] De mogelijkheid was dus geopend aan de overeenkomsten, waaraan een contante transactie ten grondslag lag, onverwijld uitvoering te geven.

De toen gebruikelijke termijn-affaires kunnen in twee groepen worden onderscheiden:
1°. vaste koopen,

1) Algemeen Rijksarchief, afd. Koloniaal Archief, nos. 10098 tot 10131.
2) Ibid., nos. 10574, 10595 e.a.
3) Bij resolutie der Kamer van Amsterdam der O.I.C. werd, bijvoorbeeld, op Woensdag 9 Mei 1668 besloten, dat van 17 Mei tot 1 Juni daaraanvolgende geen transporten zouden plaats hebben (Alg. Rijksarchief, afd. Kol. Arch., no. 367).

2°. premie-affaires.
De vaste koopen zijn ook weder in twee rubrieken in te deelen:

a. de affaires ‘op de rescontres’, waarbij de actiën op den 20sten der maand, waarin ze verhandeld werden, geleverd en den 25sten daaraanvolgende betaald moesten worden;

b. transacties op langeren termijn, bij welke op den 20sten eener willekeurige, door de contractanten bij het sluiten der transactie aan te geven, maand diende te worden getransporteerd, terwijl op den 25sten daaraanvolgende geldelijk afgerekend werd.

De transacties der tweede groep, die der premie-affaires, zijn onder te verdeelen in:

a. koop-opties,
b. verkoop-opties.

Voor het overige zij naar het werk zelf en de daaraan toegevoegde noten verwezen.

Ten slotte rest nog de taak dank te zeggen aan degenen, die steun verleenden bij het verzamelen der gegevens voor deze inleiding en voor de toelichtende noten bij de vertaling van de la Vega's werk.

Dit geldt onder anderen den heer Prof. Mr. N.W. Posthumus, en de verschillende personen, die leidende functies bekleeden bij het Algemeen Rijksarchief, bij de archieven van de gemeente Amsterdam en de Portugeesch-Israelitische Gemeente aldaar, bij de bibliotheek der Synagoge van laatstgenoemde gemeente en van de Biblioteca Rosentaliana, eveneens te Amsterdam.

In het bijzonder moge hier een woord van grooten dank aan Prof. Dr. W.E.J. Kuiper te Amsterdam gebracht worden, die zoo bereidwillig was het tijdroovende werk op zich te nemen bij de klassieke schrijvers de vindplaatsen van de vele citaten, die in de la Vega's werk voorkomen, op te sporen.

Gegevens omtrent de kinderen van Isaac Penso[1)]

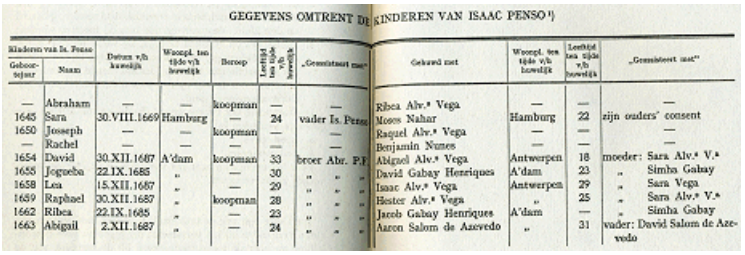

GEGEVENS OMTRENT DE KINDEREN VAN ISAAC PENSO [1)]

Kinderen van Is. Penso		Datum v/h huwelijk	Woonpl. ten tijde v/h huwelijk	Beroep	Leeftijd ten tijde v/h huwelijk	„Gemitsneert met"	Gehuwd met	Woonpl. ten tijde v/h huwelijk	Leeftijd ten tijde v/h huwelijk	„Gemitsneert met"
Geboorte-jaar	Naam									
—	Abraham	—	—	koopman	—	—	Ribca Alv.ª Vega	—	—	—
1645	Sara	30.VIII.1669	Hamburg	—	24	vader Is. Penso	Moses Nahar	Hamburg	22	zijn ouders' consent
1650	Josseph	—	—	koopman	—	—	Raquel Alv.ª Vega	—	—	—
—	Rachel	—	—	—	—	—	Benjamin Nunes	—	—	—
1654	David	30.XII.1687	A'dam	koopman	33	broer Abr. P.P.	Abigael Alv.ª Vega	Antwerpen	18	moeder: Sara Alv.ª V.ª
1655	Jogueba	22.IX.1685	„	—	30	„ „ „	David Gabay Henriques	A'dam	23	„ Simha Gabay
1658	Lea	15.XII.1687	„	—	29	„ „ „	Isaac Alv.ª Vega	Antwerpen	29	„ Sara Vega
1659	Raphael	30.XII.1687	„	koopman	28	„ „ „	Hester Alv.ª Vega	„	25	„ Sara Alv.ª V.ª
1662	Ribca	22.IX.1685	„	—	23	„ „ „	Jacob Gabay Henriques	A'dam	—	„ Simha Gabay
1663	Abigail	2.XII.1687	„	—	24	„ „ „	Aaron Salom de Azevedo	„	31	vader: David Salom de Azevedo

Wat oningevuld is gelaten is onbekend gebleven.

1) Zie hiervóór, bl. 6.

Opdracht aan den Hooggeboren Heer Duarte Nunez da Costa

Mijnheer,

Daar de handelingen[1)] de begrippen der rhetorica verluchten[2)], spreekt het vanzelf dat ik, als beoefenaar der rhetorica, tracht mijn vernuft te doen schitteren[2)] door aan UEd. een verhandeling op te dragen over de Acties[1)]. Die van UEd. zijn steeds zoo voortreffelijk gebleken, dat de mijne, aangezien ze hun vertrouwen baseeren op een toegewijde en oprechte genegenheid voor UEd., Uw bijval niet onwaardig zullen zijn.

De waarheid, zooals UEd. weet, schilderde men naakt, en zoo zal het U niet verwonderen, dat U eenige onopgesmukte Samenspraken worden aangeboden, die een eenvoudig en kort begrip van waarheden zijn.

Er is wel geen wijsgeer geweest, die het leven niet bij een zee heeft vergeleken en nu het arme scheepje van mijn vernuft zooveel stormen op derzelver baren heeft doorstaan, is het niet te verwonderen, dat het een paradox op de schipbreuk wil maken, n.l. door er op te roemen, dat zijn grootste geluk is, de *kust*[3)] te bereiken. Ten koste[4)] van mijn andere bezigheden beveel ik deze armzalige pennevrucht in de welwillende aandacht van UEd. aan, met den wensch dat, gelijk zij de dankbaarheid tot wieg had, zij de instemming als grafurn mag waardig zijn.

Ik weet heel goed, dat het actiënspel een labyrinth is en dat de labyrinthen van Kreta geschikter zijn voor een omzichtigen Daedalus dan voor een roekeloozen Ikarus, maar de verplichting die ik heb, schrijft voor, dat de bewegingen van mijn erkentelijke pen[5)] geen andere aanmoediging moeten zoeken dan die van UEd. Als Pascaro[6)] wijd ik UEd. die (scil. pennen), welke de Liefde mij schonk om er haar wieken mee te tooien, en vol

1) Spaansch: acciones: handelingen en actiën.
2) Een woordspeling met Sp. *ilustrar*.
2) Een woordspeling met Sp. *ilustrar*.
1) Spaansch: acciones: handelingen en actiën.
3) Woordspel op den naam Da Costa; kust: costa, en ten koste: a costa.
4) Woordspel op den naam Da Costa.
5) Schrijfpen en slagpen: *pluma*.
6) Pascaro: vogel; ook: slimmerd. Tevens de aangenomen naam van de la Vega, zie de Inleiding.

erkentelijkheid leg ik aan Uwe voeten[1] de ideeën[1] neder, die mijn hart mij aan de hand deed, om zijn opwellingen te vereeuwigen.

Deze handel wordt algemeen 'spel' genoemd, en ik beweer, dat dit spel het Hombre is, omdat allen er 'hombres'[2] bij wenschen te zijn, of omdat allen om den inzet spelen, of wel omdat bij dit spel de spadille[3] zooveel waard is, of omdat sommigen wel iets van matadors[4] hebben, of om het belang dat de *koningen*[5] er hebben, of ook omdat iedere *pop*[6] een schat en elke *kaart*[7] een troef kan zijn. Indien derhalve, wie bij dit spel het meest rooft, ook het meest wint, hoe zou ik dan niet aan mijn eigen werk de uren ontrooven, als ik denk met dien diefstal iets vermakelijks te winnen?

UEd. gelieve derhalve, in Uw grootmoedigheid, dit vriendenoffer, vrucht van mijn waken, aan te nemen, en ervan overtuigd te zijn, dat ik ben, en bij voortduring zal blijven,

van UEd. de trouwe vriend en dienaar,
die Uw hand kust,
DON JOSSEPH DE LA VEGA

Amsterdam, 24 Mei 1688

1) Woordspel: planta: voet, plant, idee.
1) Woordspel: planta: voet, plant, idee.
2) Woordspel; *hombre*: man; degene die bij het hombre-spel troef maakt.
3) De spadille is de hoogste troef en kan altijd gerenonceerd worden.
4) Matadors (de hoofdkaarten van het hombre) beteekent letterlijk: dooders. De bedoeling is dus, dat sommige handelaars er op uit zijn anderen te ruïneeren.
5) Rey, de 'heer' bij het kaartspel; in dit werk (evenals principe, vorst) benaming voor de leidende speculanten.
6) Woordspel; *figura*, pop (in het kaartspel), en autoriteit.
7) Woordspel; carta, kaart, brief, tijding.

Voorwoord

Drie motieven bestonden er voor mij om deze Samenspraken, die, naar ik hoop, den naam van ‘interessant’ zullen verwerven, samen te stellen. Het eerste was, mijn ledigen tijd te vullen met een vermaak, dat, hoewel bescheiden, geen schande is. Het tweede, een handel te beschrijven (voor hen, die hem niet uitoefenen), welke de meest reëele en nuttige is, die er heden ten dage in Europa bestaat. En het derde, met het penseel der waarheid de listen te schilderen, waarmee de schurken, die er de schande van uitmaken, hem uitoefenen, opdat sommigen er zich mede kunnen vermaken, anderen erdoor gewaarschuwd, en velen erdoor aan de kaak gesteld mogen worden.

De meisjes in Milete vonden er behagen in zich op te hangen[1] en om haar, die met dat vreeselijk plan rondliepen af te schrikken, liet de Senaat de gehangenen in de straten ten toon stellen; de dooden moeten er wel afschuwelijk hebben uitgezien, want zij vermochten de wanhopigen binnen de perken te houden. Laten zij, die zonder er verstand van te hebben zich in dezen doolhof waagden, deze verhandeling eens lezen; misschien dat de doodsgrijns van hen die, den strop om den hals voelend, in een vlaag van waanzin stierven, hun zooveel afschrik inboezemt, dat het ongeluk hun ziekte en het medelijden hun driestheid matigt.

Plutarchus verhaalt van de Spartanen, dat zij hun slaven dronken maakten, opdat hun onbetamelijkheden tot afschrikwekkend voorbeeld voor hun zonen zouden dienen; deze zagen de uitspattingen, die de wijn hen deed begaan, en ontzet over hun gedragingen, vloden zij den wijnstok[2]. Laten de verstandige lieden een oogenblik hun aandacht schenken aan den vernederenden toestand van sommige roekeloozen, die zich in een totale bedwelming dompelden, en zich niet van deze wijnstokken wisten los te maken, en ik maak mij sterk, dat zij zich als Nazareners van deze wijngaarden zullen afwenden.

Als de vitters mochten denken dat, aangezien ik een *spel*

1) Vgl. Gellius, Noctes Atticae XV, 10.
2) Plutarchus, Leven van Lycurgus, c. 28, 5.

schilder, het 't Honderdspel[1] is, omdat ik zoovele steken geef[2], laten ze dan erkennen dat ik tevens capote[3] geef, want ik verzwijg de namen van de personen, die deze wonderbaarlijke dingen te weeg brengen.

Ik ben er zeker van dat zij, die dit verwarde labyrinth niet bezocht hebben, zullen vinden, dat ik bij mijn beschrijving overdrijf, doch zij mogen ervan overtuigd zijn, dat, wat er uit ziet als een hyperbool, ternauwernood een losse schets is, en dat, al heeft er een schilderij bestaan, waarop men de grootte van den leeuw uit zijn nagels kon opmaken, en al was er een tijd, dat men de vaardigheid van Apelles kende aan de lijnen, men in deze schildering nauwelijks de nagels van dezen leeuw, de lijnen van dezen Apelles herkent, want wie besluit dit gebied te betreden, verklaart ieder grasprietje van zijn kronkelpaden voor een weide, elken boom voor een kolos, en iedere laan voor een wereld.

Ik noem[4] het *Verwarring der Verwarringen*, omdat er geen vernuftigheid in is, die niet door den een of ander wordt overtroefd, noch een list, die niet door dezen of genen met gelijke munt wordt betaald; en de oplettende lezer zal dan ook wel inzien, dat er in een wereld van duisterheden geen verstand bestaat dat ze begrijpt, noch een pen, die ze beschrijft.

Ik twijfel nauwelijks, of degene die mijn schetsen gelezen heeft, zal de werkelijkheid door mijn werk vergeten hebben, maar dan bedenke men, dat het vermakelijke en het verhevene soms goed samengaan en dat, wanneer het een vergrijp lijkt over niets anders dan actiën te praten, het een uitkomst is van den nood een deugd te maken en het leerrijke te mengen onder een stof, die gewoonlijk bij het publiek meer bijval vindt en meer tot vermaak dient. In de theaters luistert men met genoegen naar een Davus, als men een Telefus reeds aangehoord heeft, en nadat de toeschouwers ontroerd zijn bij het zien van Iphigenia, die naar den brandstapel geleid wordt, verjagen de blufferijen, die

1) Sp. *Juego de los Cientos*, meest voor twee personen; het doel is, volgens bepaalde regels het eerst 100 punten te tellen; vgl. piket.
2) Woordspeling; *picar*: steken, en ook: bij het cientos-spel 30 punten voor 60 tellen, als de tegenpartij nog niets heeft.
3) Woordspeling; capote: mantel, en tevens: het halen van alle trekken. ‘Kapot’ is in het kaartspel hier te lande nog gebruikelijk.
4) In den tekst staat llamóle, d.i.: hij noemde het. Waarschijnlijk moet gelezen worden: llámole.

Stratofanes[1] op het tooneel ten toon spreidt, de somberheid. Het is noodzakelijk den boog te spannen, opdat de pijl krachtig voortvliegt, en om te slagen in een vluggen sprong, duikt het roofdier uit natuurlijk instinct ineen.

De noodzakelijkheid om de ontspanning aan de inspanning te verbinden meent Aristoteles te bewijzen in zijn 'Ethica', en in de 'Politica' licht hij zijn zienswijze toe. Homerus stelt Achilles voor met een cither[2], en dezelfde centaur, die hem den wapenhandel leerde, waarin hij zijn onsterfelijke triomfen zou behalen, onderwees hem de muziek[3], om er verlichting van zijn smart in te vinden. Pythagoras besteedde zijn vrijen tijd aan het snarenspel[4], Socrates aan den zang, Cato[5], Tiberius en Augustus[6] aan het balspel. Ontelbare wijsgeeren hulden de moeilijkheden der wetenschap in fabels en verborgen schatten onder hun Silenus-figuren. De sekte der Akademie verkondigde haar leer in allegorieën; Plato verlangde, dat de menschen zich van kindsbeen af aan parabels zouden gewennen en op Candia werden de wetten onderwezen op muziek[7], opdat men, evenals Plutarchus, nut zou mogen trekken uit het aangename en leering uit vermaak.

Als er een passage mocht zijn, die onverstaanbaar is voor hen, die geen philosophie, dialectiek of metaphysica gestudeerd hebben, dan diene ter verontschuldiging van dat fraais, dat het niet meer dan natuurlijk is, dat de wijsgeer spreekt als een wijsgeer, de koopman als een koopman en de actionist als een actionist, de een over zijn boeken, de ander over zijn zaken, en de laatste over zijn slimmigheden, ofschoon het niet te verwonderen is dat, waar de tweede als een wijze en de derde als een geleerde spreekt, zij soms hun stijl verhevener maken en een hooger vlucht nemen. De bedoeling is geweest nuttig te zijn; geve God, dat ik de belooning verwerve, verdienstelijk werk gedaan te hebben.

1) Stratofanes: naam van een (blufferigen) militair in Menanders 'Sicyonius'.
2) Ilias IX, 186.
3) Scholia in Iliadem XVI, 37.
4) Pythagoras stelde het eerst het verband tusschen toonhoogte en snaarlengte vast.
5) Cato Minor: Seneca, Epistolae 104, 33.
6) Suetonius, Vita Augusti, 83.
7) Aelianus, Variae Historiae, II, 39.

Verwarring der verwarringen
Eerste Samenspraak

Koopman: Terecht beeldde men Mercurius, den god van de kooplieden, af met vleugels aan hoofd en voeten, want de kooplieden, hoewel er zijn, die hoofd noch voeten hebben, schijnen vleugels aan de voeten te hebben, gezien de snelheid, waarmee zij zich verplaatsen, en vleugels aan het hoofd, gezien de vlucht van hun gedachten.

Wijsgeer: Daarom breek ik mij het hoofd niet met wisselbrieven, noch bekommer ik mij om iets anders dan mijn boeken[1)], waarin ik ontspanning zonder moeiten, voordeel zonder verdriet en genoegen zonder zorgen vind; ik laat de trommels[2)] voor de soldaten, en de banken[3)] voor de zeelui. De eerwaarde Oudheid maakte Pallas tot de godin van de Wetenschap, en de geleerden bedienen zich van 'palas'[4)] om met de domkoppen bal te spelen, die door alles terneergeslagen worden, over alles weeklagen, aan alles wanhopen.

Koopman: Ik zal niet ontkennen, dat deze levenswijze de rustigste is, maar aangezien men er hier niet mee in zijn levensonderhoud kan voorzien, beweer ik, dat het noodzakelijk is zich te wijden aan wat het meest noodig is, al is het niet dat, wat het meest bevredigt. De tijden van het manna zijn voorbij, en aangezien het noodzakelijk is den schijn van wijsheid te vermijden - niet uit vrees voor nijd, maar uit vrees voor minachting, - is er geen beter middel dan zich als dwaas aan te stellen, gelijk David, die zich niet uit wanhoop wilde ophangen, zooals Achitofel. Gij weet hoe Job het leven bij den krijgsdienst vergeleek, omdat men in het leven steeds moet worstelen met tegenspoeden en kampen tegen het noodlot. Men kan in dit tranendal de rust niet smaken, die gij U in Uw verlangen hebt voorgesteld, immers

1) In het Spaansch woordspeling met *letras de cambio* (wisselbrieven) en *letras* (letteren, boeken).
2) Sp. *caja* is zoowel *trommel* als *kas*.
3) Woordspeling, die ook in het Nederlandsch opgaat. Sp. *banco* is (geld) bank en (zand)bank.
4) Woordspeling in het Sp. met *Palas* (Pallas Athene) en *palas*, plankjes om den bal mee te slaan.

zelfs die Pallas van U stelden de mythologen gewapend voor, om aan te geven, dat er zelfs in de wetenschap niet anders dan worsteling, strijd en gevecht is.

Actionist:[1] Ik vind, dat er nu wel genoeg gediscussieerd is zonder dat het over *acties* ging, want wie daarvan hoorde, zou er aanmerking op moeten maken, nu deze handel hier ter stede zóó ingevoerd is, dat men voor onbeschaamd doorgaat, als men over iets anders praat. Maar er zijn menschen, die zonder ook maar half te weten waar ze over spreken, er toch vol van zijn, tot in hun droomen toe.

Wijsgeer: En wat voor een handel is dat dan, waarover ik wel dikwijls heb hooren spreken, maar dien ik niet begrijp, noch getracht heb te begrijpen, terwijl ik evenmin eenig boek heb gevonden, dat er over spreekt teneinde hem te doen begrijpen?

Actionist: Terecht mag ik zeggen dat gij niets weet, gebaarde[2] vriend, omdat gij onkundig zijt van een raadselachtigen handel, die de reëelste en de bedriegelijkste is, die er in Europa bestaat, de edelste en de schandelijkste die de wereld kent, de verfijndste en de grofste die er op den aardbol wordt gedreven. Hij is een staalkaart van wetenschappen, en een handboek van bedriegerijen, een toetssteen voor de verstandigen en een grafsteen voor de waaghalzen, een schatkamer van winsten en een oorzaak van ondergang en tenslotte een beeld van Sisiphus die nimmer rust, en een symbool van Ixion, die zonder ophouden voortwentelt op een levend[3] rad.

Wijsgeer: Zou mijn nieuwsgierigheid voor U geen aanleiding kunnen zijn tot een korte samenvatting van dit bedrog en een beknopte uiteenzetting van dit raadsel?

Koopman: Ook ik verzoek er U om, want ik heb het zoo stil met orders, ladingen en wisselbrieven, dat ik me wel zou willen toeleggen op dit nieuwe bedrijf, om te zien of ik een vermogen kan verwerven en uit al mijn zorgen kan geraken, zij het met risico.

Actionist: Het beste en het aardigste van alles is, dat gij zonder

1) Wie een actie bezat op de Oost-Indische, West-Indische of eenige andere compagnie, was ‘accionist’. Al zeer spoedig echter werd deze benaming hoofdzakelijk gebezigd voor den handelaar in actiën en dan veelal voor dengene, die grof speculeerde, daarbij geen middelen ontziende om zijn doel, het behalen van winst, te bereiken.
2) Sp. *Barbon*, gebaard, epitheton van den wijsgeer.
3) Levend, omdat Ixion met slangen aan het rad werd geketend.

risico rijk kunt worden en zonder Uw kapitaal te wagen in stormen, in de handen van correspondenten, in voorschotten, magazijnen, vrachten, in kassiershanden, bij faillissementen en andere onverwachte gebeurlijkheden, de gelegenheid hebt schatrijk te worden, door slechts van naam te veranderen bij tegenslagen; m.a.w. zooals de Hebreeuwen bij een gevaarlijke ziekte van naam veranderen om beter te worden, zoo is het voor den actionist, die merkt dat hij er *slecht aan toe is*[1] voldoende zijn naam te veranderen om zich te bevrijden van alle gevaren die hem bedreigen, en van alle angsten die hem verontrusten.

Wijsgeer: En welken neemt hij aan, dien van Filips, Leonard of Diego?

Actionist: Neen, want hij behoeft niet met de noorderzon te vertrekken[2] om uit moeilijkheden te geraken; hij kan volstaan met dien van Frederik[3] aan te nemen, om alle angst te verdrijven en aan vervolgingen te ontkomen.

Wijsgeer: Ik begrijp U niet, en nooit las ik in de *Raadgevingen* der pliilosophen van deze acties[4].

Actionist: Welnu, ik wil aan Uw verlangen voldoen ten aanzien van den oorsprong van dezen handel, en gij zult zien dat de acties[5] niet altijd voor paarden bestemd zijn, maar ook voor verstandige lieden. Een aantal Hollandsche kooplieden richtten in 1602 een Compagnie op, waaraan de machtigsten deelnamen, met een kapitaal van 64 ⅓ ton[6] en, na eenige schepen gebouwd te hebben, zonden zij die in 1604 naar Oost-Indië, om evenals Don Quijote op avontuur te gaan. Dit kapitaal werd verdeeld in verschillende parten, en elk part - dat men actie noemde, wegens de actie, die door den inlegger kon worden ingesteld op het saldo van de balans, - bestond uit 500 pond Vlaams, d.i.

1) *Estar mal* beteekent ziek zijn, en in het algemeen: er slecht aan toe zijn.
2) Sp. *tomarlas de Villadiego* (dus woordspeling met Diego); men denke aan de vrijplaatsen in Nederland, Kuilenburg en Vianen (bijv. Breero, Spaansche Brabander, vers 1879).
3) Deze opmerking vindt later (pg. 70) haar verklaring.
4) Wederom woordspeling met *accion*, handeling en actie.
5) Woordspeling met *acción*, actie, en *ación*, stijgbeugelriem.
6) Elke ton bedraagt 40.000 pesos (Noot in den tekst).
   De juiste grootte van het kapitaal was ƒ 6.449.588 en 4 stuivers, waarvan ƒ 25.000 in 1638 gratis was ingeschreven op rekening der Staten-Generaal wegens het vroeger verleende octrooi. Voor het overige was door Nederlandsche ingezetenen ingeteekend. (Deze cijfers zijn ontleend aan het 'Boek van Inleg van de Oost-Indische Actiën (1602-1638)', aanwezig in het Rijksarchief, Tentoonstellingzaal, no. 3364. Zie ook Inleiding bl. 32.

3000 gulden, hoewel er velen waren, die geen heel aandeel, doch slechts een gedeelte ervan namen, al naar gelang van hun vermogen, lust en durf[1]. De schepen kozen het ruime sop en zonder windmolens of betooverde reuzen te ontmoeten, waren hun reis, hun verovering en hun thuisvaart zoo gelukkig, dat zij, het 'veni, vidi, vici' van Caesar overschaduwend, een schitterende winst behaalden en met die winst op nieuwe triomfen uitvoeren.

De eerste winstverdeeling werd tot het jaar 1612 uitgesteld, opdat het bedrijfskapitaal sterker zou worden. Toen deelden de bewindhebbers 57½ % uit en zij voegden er in 1613 42½ % bij, opdat de belanghebbenden, na het kapitaal teruggekregen te hebben, met de rest grootere winsten zouden gaan maken[2].

Mettertijd groeide de Compagnie zoozeer uit, dat zij thans schittert als de bloeiendste, welke de Faam met haar klaroenen toejubelt. Elk jaar zendt zij nieuwe lading en keert er nieuwe rijkdom terug, waarvan wordt uitgekeerd (nu eens in kruidnagelen, dan weer in obligaties[3] of in geld, naar het den Bewindhebbers

1) Dit is niet geheel juist. Bij de oprichting der Oost-Indische Compagnie kon ieder ingezetene der Vereenigde Nederlanden voor elk willekeurig bedrag inschrijven, waardoor actiën van allerlei grootte ontstonden. Wel werd later voor de Oost-Indische Compagnie de actie van £ Vl. 500.-, voor de West-Indische Compagnie die van £ Vl. 1000.- de gebruikelijke handelseenheid. Naar alle waarschijnlijkheid hebben deze vaste eenheden hun intrede gedaan in den tijd van 1672-1687 (Smith, t.a.p., blz. 29 en 64).

2) In afwijking hiervan geeft Klerk de Reus, Geschichtlicher Ueberblick der administrativen, rechtlichen und finanziellen Entwicklung der Niederländisch-Ostindischen Compagnie (in Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, dl. XLVII, 3de stuk, Batavia-'s Gravenhage, 1894), bl. 178, het volgende overzicht der gedane uitdeelingen:

1605		15 %	(uit de opbrengst van veroverde schepen en goederen)
1606	(Jan.)	25 %	(idem)
1606	(Febr.)	50 %	
1607	(Mei)	10 %	(idem).
1607	(Aug.)	30 %	
1608		20 %	
1609		25 %	
1611		50 %	
1612		25 %	
1613		12 %	
1614		3 %	

Vermoedelijk zijn de eerste acht dezer uitkeeringen gedaan aan de deelhebbers in de ondernemingen waaruit de Oost-Indische Compagnie is ontstaan, terwijl de laatste drie ten bate van houders van actiën op haar zelf zijn gekomen. (Vgl. Smith, t.a.p. bl. 41, noot 2).

3) Sayous zegt in zijn 'Les sociétés anonymes par actions' (in Revue d'Economie Politique, 1902, bl. 624), dat de registers der Oost-Indische Compagnie reeds in Juli 1602 spraken van 'depôts', die 6 à 8 % rente droegen. Gewoonlijk werd het geld voor zes maanden gestort. Obligatiën werden, naar met zekerheid te zeggen is, reeds in 1621 uitgegeven. In het Rijksarchief te 's-Gravenhage bevinden zich twee exemplaren uit het jaar 1621 en twee

gewenscht voorkomt) naar gelang van het saldo, de onkosten en de stemmen[1]: zoo is er tot op heden 1482 ⅓ % uitgekeerd en kwamen de gestorte aandeelen op meer dan vijf maal de oorspronkelijke waarde te staan.

Men noemt dezen schat een boom, omdat hij elk jaar vruchten draagt, en ofschoon hij in sommige jaren slechts bloemen voortbracht, waren er ook, waarin hij de boomen van Uraba navolgde[2], die zich twee en driemaal per jaar in feestgewaad steken, wedijverend met die van de Sibyllen, die takken van goud en bladeren van smaragd hadden. Anderen noemen hem, evenals dien van het Paradijs, den Boom van de kennis van Goed en Kwaad, omdat hij van alles draagt voor hen, die in zijn takken rondhuppen, maar mijn ondervinding is, dat hij 'de boom des levens' is, omdat er talloozen hun levensonderhoud vinden in zijn schaduw, en ik durf verzekeren, dat zij, die zich tevreden zouden stellen met er de vruchten van te plukken op den juisten tijd, zonder eens voor goed zijn wortels uit te willen rukken (waardoor zij zich de teleurstelling op den hals zouden halen van den hebzuchtige uit de fabel van Aesopus, die den struisvogel opensneed, om in eens alle eieren te hebben), zullen moeten bekennen, dat zijn stam zeer krachtig, zijn wortels zeer taai, zijn takken zeer duurzaam, zijn bladeren zeer mooi, zijn bloemen zeer welriekend en zijn vruchten zeer smakelijk zijn.

Wijsgeer: Ik geloof, dat ik nu wel volkomen begrepen heb, *usque ad ultimas differentias*, wat die Compagnie eigenlijk is, en die acties, en haar ontstaan, *aanzien, luister*, haar grondslagen, haar ontwikkeling, beheer, winstverdeeling en soliditeit, maar wat heeft dit te maken met dien raadselachtigen handel, dien gij ter sprake hebt gebracht, met de listen, die gij hebt geschilderd,

gedateerd 5 Januari 1622 (opgeborgen in het 'Boek van Inleg van de Oost-Indische Actiën', Tentoonstellingszaal, no. 3364).
In deze schuldbekentenissen verklaarden de Bewindhebbers der betrokken Kamer der O.I.C. schuldig te zijn aan den heer N.N., 'ofte thoonder van deser', zeker nader in te vullen bedrag, hetwelk zij beloofden te zullen terug betalen in bankgeld ten kantore eener, weder voor elk geval afzonderlijk in te vullen, Kamer der Compagnie, na verloop van een half jaar, met bijbetaling van rente tegen een, ook weder telkens in te vullen, percentage. Uit een Resolutie der heeren Zeventienen van den 26en Juli 1698 (Rijksarchief, afd. Koloniaal Archief, no. 111) blijkt, dat te dien tijde het totaal bedrag der ten laste der O.I.C. loopende obligatiën niet minder dan ƒ 1.500.000 bedroeg.

l) N.l. het resultaat der stemming onder de Bewindhebbers.

2) Kuststrook van Panama en Columbia aan de Caraïbische Zee.

met de moeilijkheden, waarop gij nadrukkelijk hebt gewezen, met het ontbreken van risico, met het namen veranderen en met andere beelden en uitdrukkingen, die mij verbaasd en verlegen deden staan?

Koopman: Ik geloof, dat deze heer ons voor den mal heeft willen houden, en daarom zal ik maar weer aan mijn bezigheden gaan, zonder mij het hoofd door ijdele praat op hol te laten brengen, want ik vind in zijn uiteenzetting geen ander raadsel, dan dat van Simson '*Uit het sterke kwam het zoete*'; immers, terwijl ik dacht dat de een of andere Nemeïsche leeuw uit die barre gezegden zou te voorschijn komen, loopt het slechts uit op de zoete winst van dezen handel dien hij ons beschrijft en die in zijn wezen slechts aangenaam en winstgevend is.

Actionist: Opdat gij mijn oprechtheid niet tot een dergelijke verblinding in staat zult achten, verzoek ik U te begrijpen, dat ik, juist om dat ongehoorde, dat gij in mijn uiteenzettingen ontdekt hebt, U de verzekering gaf, dat de handel, dien ik uitoefen, raadselachtig was, en dat hij, hoewel de reëelste en edelste, die er in Europa bestond, toch de valschte en schandelijkste ter wereld was; en opdat gij de waarheid van deze paradox zult moeten toegeven, dient gij te weten, dat de noodzakelijkheid er toe geleid heeft, van dezen handel een spel te maken, waardoor de kooplieden in spelers veranderden. En als ze nog maar spelers bleven, zou het nadeel nog niet onoverkomelijk zijn; maar het ergste is, dat sommigen valsche spelers zijn geworden en dat, ook al komt men achter hun streken[1)], zij toch met de vruchten gaan strijken.

Tot beter begrip van dezen wonderlijken toestand dient gij te bedenken, dat drie soorten personen aan dezen handel deelnemen, n.l. sommigen als *vorsten*, anderen als *kooplieden*, en nog anderen als *spelers*.

De eersten leven als vorsten van hun rente en genieten elk jaar het dividend van de acties welke op hun rekening staan, en die zij óf geërfd óf met eigen kapitaal gekocht hebben. Voor *hen* is het van weinig belang, of de acties meer of minder waard zijn tengevolge van spel of tijdingen, omdat zij, aangezien het hun bedoeling niet is ze te verkoopen maar er de vruchten van

1) In het Sp. woordspeling, berustende op de tweeledige beteekenis van *flor*, n.l. bloem, en list van een valschen speler.

te plukken, bij een stijging der waarde slechts een denkbeeldig genot hebben bij de gedachte (die inderdaad juist is), dat zij, als zij wilden verkoopen, er die hooge prijzen voor zouden kunnen maken.

Die der tweede groep koopen als kooplieden een partij[1)] (van 500 pond Vlaamsch), laten die op hun rekening overschrijven[2)] (omdat zij meenen, dat ze in de hoogte zullen gaan tengevolge van een retourvloot, die uit Indië verwacht wordt, of van vredeskansen in Europa) en verkoopen die weer, als het papier meer waard is en hun berekening dus uitkomt; of wel, zij koopen ze contant, en verkoopen ze weer onmiddellijk, uit angst voor tijdingen of onvoorziene gebeurtenissen, op langen termijn[3)], (in welk geval men er meer voor pleegt te geven) en stellen zich tevreden met den interest, dien het voorschieten hun oplevert zonder het hoogste te willen winnen met de grootste risico, maar maken een kleine en zekere winst, zonder ander risico dan dat van den borgtocht en zonder andere vrees dan die voor fatale gebeurtenissen.

De derde groep, die der spelers, is erin geslaagd, als tusschenpersonen bij dit winstmaken op te treden door eenige raderen uit te vinden, waaraan zij getracht hebben die van hun eigen Fortuin vast te koppelen. O, die derde groep![4)] Welk een Orde!

1) Partij, paert en paertie waren alle benamingen voor de actie. Volgens Colenbrander (in zijn 'Ueber das erste Auftreten des Wortes Aktie in den Niederländen', in Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht, dl. 50, Stuttgart 1901, bl. 383 vlg.) vond het woord actie eerst ingang in 1606. Tot dien tijd werden de andere benamingen gebezigd. De benaming 'partij' komt na dien tijd in de bescheiden der O.I.C. slechts zelden, in de praktijk van den handel echter zeer veel voor. Bood men in de tijden, dat de actie in den handel algemeen op £ 500.- werd gesteld, tien partijen te koop aan, dan bedoelde men daarmede een nominaal bedrag van ƒ 30.000.- in actiën ten laste der O.I.C. Men vindt dit woord echter ook gebezigd voor 'overeenkomst'. Zoo kon men een 'partij' aangaan voor meerdere partijen. Men zie de Inleiding, bl. 31.
2) In de daarvoor bestemde boeken der O.I.C.
3) Dit waren dus 'koopen op tijd'; de verwachte koersloop vond men afgespiegeld in het verschil in koers der terstond leverbare actiën en der op latere levering verhandelde. Was dit verschil groot, dan vond men er een voordeelige bron van belegging in door à contant te koopen en tegelijkertijd op latere levering te verkoopen. Hierbij ontstond de eigenaardige toestand, dat de belegger de actie in vollen eigendom verkreeg en deze dan ook op zijn naam in de boeken der O.I.C. liet inschrijven. Daar echter de belegger er niet meer en degene aan wien deze de actie weder verkocht, er nog niet over mocht beschikken, kon de inschrijving ervan niet op hun gewone rekening in de boeken der O.I.C. plaats hebben. De compagnie voorzag daarin door naast de gewone rekeningen voor elk der betrokken personen een tijdrekening aan te leggen, waarop het bedrag der transactie voorloopig werd geboekt. (Zie ook Inleiding, bl. 34).
4) *Terceros*, derden, tusschenpersonen, kan ook beteekenen: leden der Derde Orde (van St. Franciscus).

En welk een nieuwe levensorde heeft die derde groep tot stand gebracht! Het labyrinth van Kreta was niet ingewikkelder dan hun verzinsels, want uit het eerste is Theseus nog uitgekomen met den draad van Ariadne, en uit het laatste zijn velen slechts kunnen komen door den levensdraad af te snijden; er is geen draad fijner dan hun listen, en er is geen haar zoo dun, of zij weten het nog wel in de lucht te klooven met hun vernuftigheden[1].

Zij koopen één of twintig partijen (welke laatste hoeveelheid gewoonlijk een *Regiment* genoemd wordt), en als de 20ste van de maand - de datum van inontvangstname - gekomen is[2], zijn er slechts drie manieren van afwikkeling voor hen: óf ze weer verkoopen voor wat ze waard zijn, met verlies of winst, al naar gelang van den inkoopsprijs; óf ze te beleenen bij lieden, die er gewoonlijk ⅘ van de waarde op betalen[3] - en dit doen zelfs de rijksten, zonder er maar in het minst in discrediet door te geraken -; óf ze op hun rekening te laten schrijven tegen betaling in banco, hetgeen alleen de kapitaalkrachtigsten hunner kunnen doen, omdat een 'regiment' op het oogenblik meer dan 100.000 dukaten kost.

De termijn breekt dus aan, de mogelijkheid om ze in ontvangst te nemen of te beleenen ontbreekt hun, zoodat zij tot verkoopen moeten overgaan. Zij die van het spel op de hoogte zijn, kennen deze noodzakelijkheid en drukken den koers omlaag, zoodat de eersten moeten verkoopen beneden inkoopsprijs; en daar deze handel een boom is en bij de Hebreeuwen boom en galg het zelfde is, zorgen de tweeden ervoor, als zij zien dat de eersten stikken in de acties en finantieël in den strik zitten, dat die eersten als Absalon aan dien stam blijven hangen en als Adam door dien boom sterven.

Wijsgeer: Daarom leg ik mij maar toe op de theologische Noodzakelijkheden en niet op deze, en laat ik mij met geen andere Passies in, dan die waarover gepreekt kan worden.

Koopman: Ik kruip maar weer in mijn donker hoekje, liever dan een wondermensch te zijn, want ik voel mij beter bij mijn

1) In den tekst te lezen: *que no lo sepan cortar en el ayre*.
2) Bij den handel op rescontre moest namelijk op den twintigsten der maand geleverd worden.
3) Dit is dus beleening met 25 % surplus, waarbij de actie ten name van den geldschieter werd overgedragen.

zeilen dan bij die riemen[1]. Is de zorg van deze ongelukkigen, die gij hebt geschetst, niet als het roeien op de galeiën? Is dat niet 'Caesar of niets' willen zijn, en slechts een Caesar worden om door de hand van een Brutus om te komen? Wat hebben zij er aan, een triomfeerende Romulus te willen zijn, als zij toch als een ongelukkige Remus[2] eindigen?

Ik betaal weliswaar briefport, maar ik blijf een achtenswaardig man[3]; ik houd mij dus maar aan mijn brieven en niet aan de kaarten[4] van dat spel, dat op het pintas-spel gelijkt in wildheid, en waarvan gij verklaart dat men door een bepaald teeken[5] den benauwden toestand van iemand kan zien, om hem dan te verdelgen. Zijn mijn paperassen mij al hinderlijk, hun papieren zijn nog heel wat slechter, en al moet ik rekening en verantwoording doen, schelmen helpen mij tenminste[6] niet in den put. Laten de actionisten hun acties maar behouden, want ik zoek geen andere dan eerlijke daden[7] en ik heb altijd gezien dat menschen met een strop om den hals geen ander geleide hadden dan dat van beulen.

Wijsgeer: En is er geen redding voor die ongelukkigen? Kunnen zij, terwijl hun tegenstanders zich beijveren om hun den moed te benemen, van hun kant dan niet trachten den prijs op peil te houden? Gezegend zijn de studies, die mij leeren een eigenzinnige bewering met een syllogisme te overwinnen en een argument te ontzenuwen met een begripsonderscheiding! Kan iemands moed zoo plotseling zinken? En het verstand zich zonder meer gewonnen geven? O Stoïcijnen, hoe weemoedig bewonder ik Uwe onaandoenlijkheid en de kunst die de scholastici orgaan der organen, instrument der instrumenten, hand der ziel, oog van de rede en criterium van de waarheid noemen! Ontbreekt het dan aan spitsvondigheden, sophismen en paralogismen om het conflict te verhelen en den hachelijken toestand te bemantelen? Laten zij zich dan zoo maar gaan in verdoovende extasen en klemmen zij zich vast, als waren zij metaphysici, aan abstracties die de wijsgeerige scholen *totaal* noemen? Waarom wagen

1) Toespeling op de galeien.
2) Sp. *remo:* roeiriem, en Remo: Remus.
3) Woordspeling op *porte de cartas* (briefport) en *hombre de porte* (man van fatsoen).
4) Gewone woordspeling; Sp. carta: brief en tevens speelkaart.
5) Merkteeken is Sp. *pinta*, waarnaar ook het pintas-spel genoemd is.
6) In den tekst staat *a los menos*, dat geen zin heeft; lees *lo* in plaats van *los*.
7) De gewone woordspeling met Sp. acciones, acties en daden.

zij zich aan zulke gevaarlijke kwantiteiten en zulke hachelijke operaties? Als zij wijsgeeren waren, zouden zij nadenken over de 'meetbare[1)] kwantiteiten' en inzien, dat de hunne dat geenszins zijn.

Actionist: Dat is juist hun ondergang, want waar de uitwerpselen van één os meer zijn dan die van honderd zwaluwen, omdat hij meer eet, konden die overmoedige Icarussen, die met vleugels van was willen vliegen (om met de was dier vleugels op hun begrafenis te duiden) toch wel inzien, dat wie als een os zwelgt, moet braken als de walvisch, die op een keer aan het strand van Ninive een man uitbraakte, die rampen voorspelde en beroeringen aankondigde. En de vos van Aesopus, die in een tuin meer at dan hij kon, moest toen óf vasten, óf barsten, wilde hij wegkomen door het gat, waardoor hij was binnengekomen; want alleen kanonnen kunnen kogels verzwelgen, en alleen struisvogels verteren ijzer.

Wijsgeer: Wat mij het meest bevreemdt, is dat er nog iemand zijn vermogen aan die slokoppen toevertrouwt, want ik heb altijd in de boeken geleerd dat men niet te veel hooi op zijn vork moet nemen, en tot zelfs de spreekwoorden zeggen dat wie het onderste uit de kan wil hebben, het lid op den neus krijgt.

Plinius schrijft over de Sciopoden, dat hun voeten breeder zijn dan hun hoofd, maar dat zij bij elken stap struikelen; daaruit maak ik op, dat als iemand verder wil komen dan zijn verstand hem veroorlooft, zijn voortsnellen met een tuimeling en zijn vliegen met vallen zal eindigen.

Felius vertelt van een oude Egyptische vrouw, die met een krokodil naast zich sliep, hetgeen doet denken aan de stammen van Noord-Amerika, die halskettingen van slangen maken, en aan de Uruvayers, door den geschiedschrijver beschreven als menschen zonder hoofd. Als dergelijke monsters stel ik mij die actionisten voor; immers daar sommigen hun hoofd kwijt zijn, slapen ze rustig naast de krokodillen, terwijl ze feestgewaden uit adders en versierselen van vergif samenstellen.

Ik heb van mijn philosophen geleerd, dat er *redelijke wezens* bestaan, maar ik bemerk, dat degenen, die gij mij schildert, redelooze wezens zijn. Ik weet dat er menschen zijn die ontken-

1) Sp. *Discreto* bet. ook 'verstandig, gematigd'; *candidad* bet. 'quantiteit' en ook 'bedrag'.

nen, dat er in de ziel of in het verstand ‘species impressae’ of ‘expressae’[1] kunnen bestaan, maar de indrukken, die gij mij hebt medegedeeld, hebben zoo sterk op mij ingewerkt en ik heb ze zóó verwerkt voor de kennis van dezen handel, dat ik ze reeds onderzocht heb volgens de beide methodes waarvan de metaphysici zich bedienen om het wezen van een ding te verklaren, n.l. volgens de synthetische methode, die de gevolgen uit de oorzaken afleidt, en volgens de analytische methode, die de gevolgen ontbindt in hun oorzaken. Ik durf trouwens te beweren dat, mocht ik nog eens in dienzelfden tweestrijd komen als die honden van Aesopus, die het vleesch lieten glippen om de schaduw te grijpen, ik niet zou aarzelen om met behulp van de dialectiek aan mijn weifelingen een einde te maken en met een syllogisme (door de philosophen *tridens* genoemd) mij van die kwelling te ontslaan.

Actionist: Hoe dan?

Wijsgeer: Aldus: ‘*Wie koopt, is verplicht te betalen; wie niet heeft, kan niet betalen wat hij schuldig is*; ergo: *wie niet heeft, is geen betaling schuldig van wat hij koopt*.

Actionist: Ik moet lachen, als ik zie hoe gij den spot met mij wilt drijven, alsof ik een dwaas was; tenzij gij U beroept op het spreekwoord twee maal twee is vijf[2]. Ofschoon ik niet aan philosophie doe, ben ik toch niet zoo dom, dat ik niet inzie dat die gevolgtrekking verkeerd is, want al is de eerste stelling juist, dat wie koopt verplicht is te betalen, en de tweede onfeilbaar, dat wie niet heeft, niet kan betalen hetgeen hij schuldig is, daarom is de conclusie nog niet waar, dat wie niet heeft, geen betaling schuldig is van wat hij koopt. Indien gij inplaats van ‘geen betaling schuldig’ had gezegd, ‘dat hij niet betalen kan’, dan was dat juist, maar van weinig beteekenis. Want daar het nietkunnen de verplichting niet opheft, houdt de schuldenaar, die niet betalen kan, niet zonder meer op schuldenaar te zijn: hij zal niet betalen omdat hij niet kan, maar hij zal er niet minder schuldig om blijven.

Maar opdat gij zult toegeven, dat ook de actionisten hun syllogismen hebben, en dat met zuiverder conclusies dan de Uwe,

1) Onder ‘species impressae’ verstonden de scholastici de invloeden, die van buiten af in de ziel dringen; de ‘species expressae’ waren de reacties, de krachten, die erdoor gewekt werden.

2) In het Spaansch staat *uno haze ciento*, een is gelijk honderd, of afkorting van *quien hace uno, hace ciento*, ‘wie eens steelt, is altijd een dief’.

en dat het hun niet ontbreekt aan vernuft, geslepenheid en sophismen, waarop gij zoo nadrukkelijk hebt gewezen, dient gij te weten, dat er onder hen, die zich in de benauwenissen bevinden, waarover ik duidelijk genoeg ben geweest, sommige zeer laaghartigen zijn, die zich van die benauwenissen weten te bevrijden door deze redeneering: *wie koopt behoeft niet te betalen wat hij kocht; ik verloor, doordat ik kocht; ergo behoef ik niet te betalen*.

Wijsgeer: Wat een afschuwelijke razernij! Wat een ongehoorde dolheid! Een verschrikkelijke onzin! Ik ontken niet, dat de conclusie niet onbestrijdbaarder is dan de mijne, als de eerste stelling, waaruit ze afgeleid wordt, niet valsch en ondoorgrondelijk was. Want gij beweert, dat de actionist niet behoeft te betalen wat hij koopt, maar ik zie niet in waarom hij dat niet behoeft, want ik ken geen Bartolo[1] die hem er zou uit praten, noch een Baldo[2] die hem zou verdedigen.

Actionist: Daar zit juist de kneep bij dezen handel, en opdat gij zult inzien, dat Uw Thales van dergelijke verwikkelingen niet wist, en dat gij van Uw Socrates niets anders moet leeren dan dat gij niets weet, wijs ik er U op, dat Solon niet de eenige wetgever is geweest, maar dat er ook een stralende zon in het doorluchtige huis van Nassau was, Frederik Hendrik geheeten, die (om redenen, die zijn scherp verstand hem ingaf) in deze provinciën een besluit deed uitvaardigen, dat hij, die acties op langen termijn verkocht zonder ze op tijdrekening te doen stellen, gevaar liep (wegens het delict van iets te verkoopen, dat hij niet bezat), dat de kooper ze op den bepaalden termijn niet aanvaardde. Door het gebruik van dit redmiddel, dat men met den naam van den beroemden vorst die het instelde, noemde ‘zich met Frederik dekken’[3], bedaarde de storm, hielden de aanvallen op en eindigde de beroering.

Wijsgeer: Absit[4]. Wat hebben ze eraan, of ze hun geld behouden, als ze tegelijk hun naam kwijt zijn? Ik noem eerloosheid geen winst, en schande geen vooruitgang. Wat baat het,

1) Bartolo, Italiaansch rechtsgeleerde (1313-1379); zijn uitspraken hadden in Castilië kracht van wet. Zie over hem: Von Savigny, Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter (1850) en Ortolan, Histoire de la législation romaine (1884).
2) Baldo (Pietro), leerling van Bartolo, 1324-1400.
3) In het Spaansch staat *hazer Federique*, Frederik spelen.
4) Lat. *absit*, dat zij verre.

zijn vermogen niet in gevaar te brengen, als men schade lijdt aan de ziel? Het gaf Adam niet veel, of hij zich gekleed wist, als hij zich tegelijk in zonde zag; het ware beter voor hem geweest onschuldig en naakt te staan, dan als zondaar bedekt met huiden, waarmede zijn dood aangeduid, en met bladeren, waarop zijn ongeluk geschreven was. Het is eerder een ongeluk dan een geluk, als men lijkt op den pitvisch[1)], die haast meer gal dan lichaam heeft. Voortdurend verlangen naar den ring van Gyges om zich onzichtbaar te maken uit angst voor verachting, verdient eerder medelijden dan afgunst.

Aristoteles beweert, dat elk volledig wezen de macht bezit om te handelen en te ondergaan (*Quodlibet ens perfectum habet potentiam agendi et patiendi*), maar dat een wezen onvolmaakt wil zijn om te ondergaan wat het zelf heeft uitgericht, geeft meer blijk van een ziekelijke neiging tot het afschuwelijke, dan bijzondere begaafdheid voor het redelijke.

Elk ding, schrijft diezelfde wijsgeer, bezit drie eigenschappen, n.l. zijn aard, zijn inwendige kracht en zijn handelen (*Tria sunt in qualibet re, videlicet natura, vitus et operatio*), maar als een actionist tracht den werkelijken aard van zijn handelen te bereiken om daarbij echter aan de deugd[2)] te kort te doen, verdient hij daardoor meer blaam dan lof.

Als deze ‘Frederik’ even geacht als rijk werd en bij zijn rijkdom aan de schande kon ontkomen, zou ik de eerste zijn om hem na te volgen, mij houdend aan Salomon's spreuk dat gestolen water het lekkerst smaakt, vooral als het snel stroomend is; en als de logici twee soorten van dingen onderscheiden, algemeene en ondergeschikte, zou ik dit soort van spel als algemeene soort willen hebben, zoowel voor de wijsgeeren als voor de kooplieden. Ik zou bijna het wijsgeerig axioma, dat uit niets niets kan ontstaan (*ex nihilo nihil fit*) voor valsch verklaren, als ik zie dat men bij dezen handel van niets zoo veel kan maken. Den ijver van Pierre Ramus[3)], die tegen Aristoteles schreef, zou ik beschamen, want ik zou ongetwijfeld deel[4)] gaan uitmaken

1) Callionymus lyra, ook Pilatusvischje of schelvischduivel genoemd.
2) In het Spaansch *virtud*, dat ook *inwendige kracht* beteekent.
3) Beroemd wijsgeer, in den Bartholomeusnacht (1572) vermoord; in het Spaansch Pedro Ramo.
4) In den tekst staat *ramo*, waardoor het beeld van den boom wordt doorgevoerd en de woordspeling met Pedro Ramo mogelijk is.

van dezen boom, zooals gij ons dien geteekend hebt. Maar dat men moet kleuren zonder een schoonen schijn aan den aftocht te kunnen geven, en dat de Retiro[1] die in Spanje voor de koningen werd gemaakt, in Holland voor boosdoeners moet dienen, is een gedachte die mijn geest in verwarring brengt, en de bedreiging ermee alleen reeds doet mij huiveren.

Koopman: Ook ik zou mij wel in dien oceaan willen storten opdat mijn schepen in praal konden wedijveren met die van Cleopatra met hun purperen zeilen en riemen van goud, maar om die regimenten[2] aan te durven, terwijl men slechts een zwak gemeen soldaat is, om daarna met een rekening voor den dag te komen als die van den Grooten Kapitein[3], dat laten geweten en eer niet toe, noch kan het eerlijkheidsgevoel er in treden.

Actionist: Welke eerlijkheid en eer, of welke schaamte is het, die U weerhoudt? Gij hebt wel weinig ondervinding van dit spel, als gij meent, dat deze Frederikken onrustig ronddolen als Kain, en dat zij als de duif van Noach geen rust vinden bij hun vlucht. Er zijn er (en zeker aanzienlijke) die denzelfden dag dat het gebeurt, zoo fier rondwandelen als was het doodslaken een feestkleed en het marktplein een bruidsvertrek, maar daar hun hart en hun gelaat als van brons zijn, is het niet te verwonderen, dat hun hart geen pijn, en hun gelaat geen schaamte voelt, terwijl de schuldeischers er erger aan toe zijn dan Tantalus; immers zij zien de vrucht, d.w.z. hun geluk, en zij kunnen het niet grijpen, hoewel het hun niet ontwijkt.

Houdt toch op met Uw onnoozelheid en opent de oogen! Bedenkt dat, als gedeeld leed een troost is voor wie het ondergaat, de opgeruimdheid waarmede sommige van die getroffenen rondwandelen, U bovendien een bemoediging kan zijn voor het geval dat gij niet slaagt in den handel dien gij wenscht te beginnen; laten angst en vrees bij het juiste optreden, dat de moed U verzekert, niet remmend bij Uw onderneming en verpletterend op Uw succes werken.

Daar dit spel wordt vergeleken bij een even gevaarlijke als

1) *Retiro*, aftocht, terugtocht, eenzaam verblijf. *Buen Retiro*, een vorstelijk verblijf bij Madrid, nu publiek park.
2) Zie blz. 66.
3) Gonzalo Fernàndez de Córdoba (1453-1515), bijgenaamd ‘El Gran Capitan’, wegens zijn tallooze overwinningen; door Ferdinand den Katholieke gevraagd om zich financieel te verantwoorden, diende hij rekeningen in met de meest fantastische en uitdagende posten, van ongekende hoogte.

diepe zee, houden degenen die er zich als zwemmers in storten, er rekening mede dat, wanneer het water aan de keel komt, niets zoo belangrijk is als het leven te redden en zich vast te klampen aan de eerste plank de beste die het lot hun aanbiedt, verkondigend, dat het mooie van het zwemmen is, er zonder verlies van zijn kleeren af te komen.

Het ontbreekt niet aan Achabs, die er zich niet mee tevreden stellen den armen Naboth zijn wijngaard te ontnemen, maar die bovendien er op uit zijn om hem te steenigen, en na den steen geworpen en de hand verborgen te hebben, hem als dol met steenen laten gooien en zich stil houden zonder op iets anders te letten dan op hun eigen voordeel en hun rust. En het mooiste van alles is, dat er soms geen half jaar overheen gaat, of dezelfde personen, die zij hun geld afhandig gemaakt hebben, treden weer in relatie met hen, waarbij het afhandig gemaakte geld als crediet dient om dezen nogmaals af te winnen, waarop zij aanspraak hebben. Daar deze personen iets te verliezen hebben, veronderstellen zij dat als zij wederom verliezen, de anderen tenminste zullen betalen wat zij hebben, en dat, aangezien de wonde nog zoo versch is, er niet zoo gauw een nieuwe zal worden toegebracht, en ofschoon het spreekwoord van ‘op oud ijs vriest het licht’[1] hun ongelijk geeft, heeft de begeerte meer macht over hen dan de spreekwoorden en is er geen bezwaar groot genoeg, om hun vertrouwen uit te roeien en aan hun zelfverblinding een einde te maken.

Ik beweer niet, dat deze gemeene handelwijze algemeen is; immers er zijn er velen, die zich noodgedwongen aan het decreet vastklampen, na onverwachte tegenslagen in den handel; en anderen, die na hun laatste kostbaarheid verkocht te hebben om hun verplichtingen na te komen, mettertijd nog datgene voldoen, waarin de tegenspoed hun eerlijkheid te kort deed schieten. Maar daarentegen kende een vriend van mij een zonderling individu, die toen mijn vriend hem kwam opbeuren uit de somberheid die hem kwelde omdat hij zooveel verloor, door het huis begon te loopen, niet om een doode op te wekken, zooals Elisa deed, doch om vele levenden ten grave te helpen; en na een half uur in zichzelf te hebben loopen praten, kreunde hij vijf of zes

1) Sp. *Quien hace un cesto* (*hará ciento*), slechts half geciteerd. Het beteekent letterlijk: wie een mand maakt, zal er nog wel honderd maken.

maal op een toon die, zooals mijn vriend dadelijk besefte, meer een uiting van opluchting dan van smart was. Mijn vriend vroeg hem de reden van zijn opluchting, denkende dat hij een of ander middel had uitgedacht om zijn schuldeischers tevreden te stellen; maar hij antwoordde dat wat hij besloten had, heel iets anders was dan mijn vriend gedacht had, immers dat hij op dat oogenblik maar overwogen had om niemand te betalen, omdat zijn slaap hem meer waard was dan zijn krediet en zijn voordeel meer dan zijn eer. Ik verzeker U, toen mijn vriend het mij vertelde, barstte ik in zoo'n schaterlach uit bij de gedachte aan dat verkeerd begrepen stilzwijgen en die enorme oplossing, dat velen niet meer tranen zullen hebben gestort van verdriet, dan ik toen van het lachen.

Zeker is wel, dat er vele Samsons zijn, die in één huis met hun vijanden slapen, en vele Jonassen die snurken temidden van het stormgeloei, en moge Adam zich al geschaamd hebben toen hij bemerkte dat hij naakt was, in ons spel zijn er die zich niet schamen, als zij bemerken dat zij niet naakt blijven staan.

Koopman: Ik zie wel dat de duivel niet zoo leelijk is als ze hem wel schilderen, en ik denk dat al het meegedeelde onzen wijsgeer zal doen popelen; ik tenminste ben al besloten schepen en netten er aan te geven en met Uw mededeelingen mijn voordeel te doen, want het is billijk, dat in een rijk van visschers allen visschen, en dat in troebel water ieder zijn voordeel zoekt.

Wijsgeer: Ik beken, dat deze relaties[1)] aanlokkelijker zijn dan die waarvan ik in de philosophie leerde. Ik weet, dat Aristoteles beweert, *dat het goede zich uit zichzelf verbreidt en mededeelt*; nu gij mij dus dit alles medegedeeld hebt, moeten wij trachten tezamen zulk een groot goed te verwerven; maar wij moeten bedenken, dat waar de grootheden in twee soorten worden verdeeld, de continue en de meetbare[2)], ik de laatste zou moeten veronachtzamen en mij aan de eerste houden, dat is peren verlangen van een olm, spreken over de zee[3)] en redeneeren met de Ephesen. Als ik aan dien handel ging doen, zou ik weinig wagen, maar met zekere kansen. Immers, daar van de vijf doeleinden, die de scholastici toekennen aan de drogredenen der sophisten,

1) Woordspeling met 'relaas'.
2) Sp. *discreto*, dat ook verstandig beteekent en zoo een woordspeling geeft.
3) Het Sp. gezegde is: hablar de la mar, hablar de la luna, hablar de las estrellas, spreken over dingen, waarvan niets bekend is (de zee, de maan, de sterren).

het eerste de *afkeuring* is en het laatste de *ontkenning*, is het niet in den haak, dat het spel mij dwingt te *ontkennen* wat ik schuldig ben, zoodat men *afkeuring* zal uitspreken over het feit dat ik mij onrechtmatig iets toeëigen.

De even getallen worden door de rekenkundigen verdeeld in *overgroote, overkleine* en *volmaakte*; indien ik dan ook tot nu toe inzake de acties het *overkleine* verkozen heb, verzeker ik U dat, als ik me ermee ga ophouden, het zal zijn met het *volmaakte* en nooit met het *overgroote*. Want indien de hoedanigheden der *quantiteit* drieërlei zijn en de eerste daarvan is, *dat de quantiteit geen tegengestelden kan hebben* (ofschoon de quantiteiten die gij hebt genoemd, de door U geschilderde tegenstanders hebben), dan zal ik er aan denken dat, aangezien het predicament of de categorie van de actie drie eigenschappen heeft, waarvan de eerste is, *dat de actie een tegenstander* (*een tegengestelde*) *heeft*, het niet billijk is dat om de quantiteit van de acties[1)] de menschen mijn tegenstanders worden, als het lot ook al tegen mij is.

Ik ben er zeker van, dat alleen de duivel het kwaad dat gij geschilderd hebt, kon invoeren of dat hij die het invoerde, den duivel nog de baas was, want de duivel stortte de wereld in het verderf door een appel te geven, maar triomfeeren zonder iets te geven beteekent: overwinningen behalen zonder bloedvergieten en zegevieren zonder inspanning.

Dat Bileam, in het nauw gedreven, zijn ezelin kastijdde, is een les voor ons, dat zelfs een redeloos dier de slagen moet verduren van een in het nauw gedrevene, maar dat Adam, pralend als alleenheerscher over heel een wereld, er zijn toevlucht toe neemt om een boom van zijn bladeren te berooven, opdat die bladertooi hem tot sieraad zou dienen, (doet ons uitroepen) o afgunst, waartoe zijt gij in staat, o ijdelheid, wat denkt gij al uit, o eerzucht, wat al vertrapt gij!

Evenwel kan ik niet ontkennen, dat ik lust heb mijn geluk te beproeven als er niet drie groote bezwaren waren die mijn neiging intoomen.

Ten eerste: aan boord te gaan van een schip dat zóó is blootgesteld aan alle luimen van het lot, dat elke windruk omslaan en elke golf schipbreuk beteekent.

1) Het woord ‘acción’ wordt in dezen zin waarschijnlijk gebruikt in de beteekenis van handeling (actie) en van vordering (actio).

Ten tweede: dat ik dadelijk bij het begin moet winnen, omdat mijn kapitaal beperkt is, zoodat ik in geval van verlies kan betalen wat ik schuldig ben, of tenminste eenig vermogen overhoud indien ik zoo gemeen mocht zijn te besluiten mijn eer er aan te geven. Maar het zou dwaasheid zijn als ik erover dacht, mij er in te schikken dat ik bij den eersten keer dat ik verlies, terstond mijn eerloosheid zal hebben te betreuren zonder mij te kunnen troosten met verworven rijkdom; en men moet dol zijn als men mij daartoe wil overhalen!

Ten derde: dat deze handel mij een wijsgeer onwaardig schijnt, en daar allen mijn nederige omstandigheden kennen, zal bovendien niemand, als hij ziet dat ik geen partijen op mijn rekening laat overschrijven, op mijn baard vertrouwen; noch verbeeld ik mij een oogenblik, dat ik iemand zal vinden, die er mij geld op geeft als aan een Don Juan de Castro[1)], tenzij hij van goud was, zooals die van den Esculaap van Dionysius of als die van Nero, die nadat hij hem afgeschoren had met een met edelsteenen ingelegd scheermes, toegewijd werd aan den Olympischen Jupiter, in met paarlen versierde fiolen.

Indien gij de Perseus van deze Medusa's, de Theseus van deze Minotauren en de Oedipus van deze sfinxen[2)] durft zijn, dan heb ik er niets tegen, en ik geef U de verzekering dat ik, aangezien de voedingsstoffen (die de philosophen facultates ministrantes noemen) zijn *attractief, retentief, digestief* en *expulsief*, opdat de boom dien gij hebt trachten te planten in mijn brein, voedend zij, al mijn best zal doen om zijn overvloed aan te trekken[3)], zijn zoete vruchten te behouden[4)], zijn voordeelen te verteren[5)] en zijn schaduw te verdrijven[6)].

Actionist: Zonder zooveel ief, tief en sief (hetgeen voor mij klinkklank en wartaal is) zal ik aan Uw twijfel een einde maken, want ik geloof, dat er nog slechts zout aan dit ei ontbreekt en dat de vrouw, die haar onverschilligheid begint af te leggen, reeds bijna gewonnen is.

De eerste vrees voor gevaar wordt verjaagd, doordat er nog kabels zijn waardoor rampen voorkomen worden, en ankers die aan de stormen weerstand bieden. Geeft *Opties*[7)] en gij weet de

1) Portugeesch geleerde en ontdekker; onderkoning van Indië (1500-1548).
2) In gewone taal: indien gij voor deze moeilijkheden en vragen een oplossing weet.
3) Sp. *atraer*, vgl. attractief.
4) Sp. retener, vgl. retentief.
5) Sp. *digerir*, vgl. digestief.
6) Sp. *expulsar*, vgl. expulsief.
7) Voor verklaring van ‘opties’ zie blz. 44, 45.

grens van het verlies, terwijl de winst Uw verbeelding te boven kan gaan en het voordeel grooter kan zijn dan gij hoopt.

Dezelfde toevlucht vernietigt Uw tweede bezwaar, want al wint gij met de opties niet terstond bij den eersten keer, Gij stelt Uw crediet niet in de waagschaal noch schaadt Uw eer; zorgt ervoor ze op langen termijn te geven, en de tegenslag zal al buitengewoon moeten zijn, als Gij Uw geheele kapitaal zoudt verliezen, voordat ge een flinken slag kunt slaan, die Uw succes gedurende eenige jaren kan staande houden, totdat er op een of andere manier een einde aan komt[1]. En daar de acties om deze opties draaien en deze crediet bezorgen aan wie ze geeft, zoowel om de kwistigheid waarmee hij ze zaait, als om de voorzichtigheid waarmee hij ze verdeelt, moet ge als Uw tijd gekomen is, de opties terugnemen, om ze weer te kunnen uitgeven, zoodat één er wel tien lijkt, en dan draait het wiel met glans en praal, en als ge zoo ongelukkig mocht zijn, tegenspoed te hebben bij elke omwenteling, zoodat gij U in het nauw[2] gedreven begint te gevoelen, speelt dan op de fouten van anderen, want als Gij eenmaal in het spel goed thuis zijt, zult ge wel iemand kunnen vinden, die U voorschot geeft op Uw baard (den zijne dus gebruikt om den Uwe te blusschen als hij hem in brand ziet staan) en zoodoende zoudt gij nog kunnen trachten rijk te blijven, in geval gij er Uw eer bij inschiet.

Het derde bezwaar, namelijk dat het onvereenigbaar schijnt wijsgeer en actionist te zijn, behoeft U niet temeer te slaan, want hun bijeenkomsten zijn als de tempels der Egyptenaren, waar allerlei dieren hun plaats vonden, en terwijl er in dien van Hercules geen vlieg[3] binnenkwam, wemelt het hier van Domitianussen, die om ze te vangen zich als Acliden voordoen en er zijn weinig gauwdieven, die voor hetzelfde doel niet de rol van spinnen spelen door het gif dat zij uitwerpen, en het net dat zij spinnen.

Ook ik ben student geweest, met neigingen tot de rhetorica en liefhebberij voor het predikantschap, en de vrienden ontbraken niet, die bij het lezen van de lofzangen waarin ik de helden van Europa bejubelde, mij den vleienden naam van Orpheus gaven, ofschoon er op het oogenblik velen zijn, die er aan toevoegen:

1) Sp. *Hasta que se muera el haca o quien la enseʌna*; lett.: totdat het paard dood gaat, of hij die het leert.
2) Sp. *en pelota*, beroofd van alles. Daar *pelota* ook balspel beteekent, komt de schrijver daardoor op zijn volgende beeld.
3) Sp. *Mosca:* vlieg, en geld.

Orpheus de Lira[1]. De Fortuin vervolgde mij als vergramd over de standvastigheid, waarmede ik mij moedig te weer stelde tegen haar slagen, en later werd dat fraaie epitheton Orpheus mij als het ware een voorspelling, dat ik wel in deze Hel zou moeten belanden. Gelijk Nebukadnezar veranderde ik in een dier en nog geen maand geleden vroeg een minnaar van de poëzie mij verbaasd, of Circe mij in een redeloos beest had omgetooverd. Ik kwam er spoedig achter, hoe weinig het mij zou baten éénoog in het land der blinden te zijn, want al zou ik er koning door worden, dan zou het nog maar zijn van het kaartspel, en ik besloot met de groote massa mede te varen om niet gelijk een stuk wrakhout op het strand te blijven liggen; eenmaal aldus ondergedoken in deze golven[2], waarmee sommigen afschrikken, anderen lokken, begon ik te verkondigen, dat de boeken stukken leer zijn[3], en dat daarom wellicht de Ouden Bacchus den bijnaam Liber gaven, om te doen uitkomen dat er eeuwen zijn, waarin het geen verschil maakt een boek[4] te schrijven of een Bacchus te zijn.

Ik wierp Plato's werken van mij, daar ik inzag, dat men daarvan niet eten[5] kan, en begrijpend dat ik weinig zou doen aan Durando[6] als ik veel tijd besteedde aan Escribani[7], besloot ik mijn aandacht te wijden aan Platea[8] en Oronte[8] en geen andere wijsheid en uitleggingen te lezen dan die van PROSPERO, FORTUNIO, FAUSTO, MEZA, MASCARDI, BOCALMI, BOCACIO, CARILLO, CALDERON, CAPON, AMBROSIO, TRAJANO en POMPEO[9]. Wat het *stellen* betreft, meende ik al genoeg te stellen te hebben met de wisselingen in dezen handel; wat het *stelen* aangaat (hetgeen de andere auteurs gewoonlijk doen), daar geven die acties mij gelegenheid te over toe. Wat *banden* betreft, die komen

1) *De Lira*, van de lier; *delira*, hij is dol.
2) Sp. *olas*, golven, *hola:* heidaar.
3) *Cueros* kan zijn stukken leer en wijnzakken.
4) Liber, Lat. bijnaam van Bacchus, beteekent ook: boek.
5) Woordspeling op *Plato* (de wijsgeer) en *platos* (gerechten).
6) Willekeurig gekozen naam, die de associatie: levensonderhoud opwekt.
7) Willekeurig gekozen naam, die de associatie ‘geleerdheid’ opwekt.
8) Geen auteursnamen, doch gekozen om hun gelijkenis met *plato*, zilver, en *oro*, goud.
8) Geen auteursnamen, doch gekozen om hun gelijkenis met *plato*, zilver, en *oro*, goud.
9) Nomen est omen! Prospero, Fortunio, Fausto doen denken aan geluk, Meza aan mesa, tafel, Mascardi aan mascar, kauwen, Bocalmi aan bocal, beker, Bocacio aan boca, mond, Carrillo aan carro, wagen, Cadderon aan caldera, ketel, Capon aan kapoen, Ambrosio aan ambrosijn, Trajano aan traje, kleed, Pompeo aan pompa, praal.

genoeg te pas bij dit spel en ook *punten* ontbreken niet; *kapittels* heb ik niet noodig, omdat ik geen monnik ben; en eindelijk heb ik nog ontdekt, dat alleen de *komma's* van dit spel voordeel afwerpen in dit land en als een dorschvloer zijn in dit tijdperk[1]).

Naar deze nieuwe wereld (niet door duiven[2], maar door hagedissen ontdekt[3]) gaan lieden scheep van allerlei zeden, allerlei naties en beroepen. De wijsgeeren werpen zich er in, om in deze arena's te ervaren, hoe weinig de *dierlijke beweging* van de *heftige beweging* verschilt. De meetkundigen wagen zich eraan, omdat zij aan die omtrekken eenige lijnen ontwaren, die de mannen van dat vak *irrationeel* noemen. De astrologen dompelen er zich in, omdat zij onder zooveel sterren de hunnen meenen te ontdekken. De weetgierigen komen er op af om iets te leeren van hen, die zooveel weten. De dichter drijft zijn fantasie op de spits, de rechtsgeleerde zijn spitsvondigheid, de intrigant zijn verzinsels; de vromen zoeken er contemplaties, de berouwvollen boetedoeningen en de zeelui (zons)hoogten, die hen in vervoering brengen, loeiende winden, en ‘naalden’ die prikken. De barbier treedt erin binnen, er zich mee vleiend, dat hij allen bij den neus zal kunnen nemen, de heelmeester om wonden te heelen, om zich bij deze gevechten van pleisters te bedienen en er zich aan te gewennen, de wonden niet direct te heelen. De schoenmaker komt, bluffende dat hij ze allemaal in één schoen zal stoppen; de kleermaker komt om te snijden. De beeldhouwer komt om zich te bekwamen in het maken van menschen van steen, want sommigen voelen geen beleedigingen en dorsten niet naar wraak. De valsche speler komt om zijn lot uit de kaarten te lezen, de minnaar[4] om zijn plannen, de soldaat om zijn strategie te verbeteren, de hoefsmid om hoefijzers[5] te brengen, de musicus om dissonanten en fuga's[6], de rekenkundige om berekeningen, de schilder om perspectieven, verschieten en schaduwen, de schermer om parades tegen gevaarlijke stooten te maken. En tenslotte onttrekt zich aan dezen handel noch de hoveling, om zich te oefenen in geduld, noch de boer want die hardt zich daar-

1) Sp. *era* is dorschvloer en tijdperk.
2) Sp. *colombo*, duif, zinspeelt op Columbus.
3) Sp. *lagarto*, hagedis, sluwe kerel.
4) *Amante*, minnaar of liefhebber, waarschijnlijk een woordspeling op den haussier, liefhebber der Compagnie genoemd, in tegenstelling met de contramineurs. ‘In de liefhebberij zijn’ beteekent ook nu nog à la hausse speculeeren.
5) Sp. *hierras*, hoefijzers, uitgesproken als yerro, vergissing.
6) *Fuga* beteekent ook vlucht.

door in onbeschoftheid, de Franschman in woede, de Engelschman in hoogmoed, de Turk in lawaai, de Italiaan in veinzerij, de Vlaming in traagheid, de Duitscher in aanmatiging, de Pool in grootspraak en de Spanjaard in vloeken.

Wijsgeer: Goed dan! Aan het werk, met God en met Fortuin! Laten wij zorgen, dat dit spel behalve algemeen ook durend wordt, want ik heb van mijn philosophen geleerd, dat de dingen die niet algemeen zijn, ook niet durend kunnen zijn.

Alleen doe ik U opmerken, dat Gij over *Opties* spreekt zonder uit te leggen wat dat zijn, en dat Gij na van dit wisselvallig bedrijf een tooverpaleis te hebben gemaakt, waar zooveel soorten van vakmenschen in extase leven, daarin de geneesheeren niet opneemt, hetgeen de Hypocratessen zal verdrieten en waarover de Avicenna's[1] zich zullen beklagen.

Actionist: Gij maakt verstandige opmerkingen en ik verzoek U vrijuit alle bezwaren te ontwikkelen die U invallen, want ik zal mij beijveren om alles uiteen te zetten, wat U tot waarschuwing, nut en richtsnoer zou kunnen dienen.

Aan dokters ontbreekt het niet in dit worstelperk, waar meer gevochten wordt met de tong dan met de armen. Er zijn er zooveel, dat ik dikwijls heb gedacht, dat Esculaap deze wetenschap uitgevonden heeft of Galenus deze kunst heeft vervolmaakt. Loredano[2] vraagt in zijn 'Bizarrias Academicas'[3] waarom de dokters gewoonlijk een baard dragen (hoewel hij het in deze landen, waar de meesten baardeloos zijn, niet zou vragen), en hij antwoordt dat dit is, omdat zij er zich op beroemen dat hun wetenschap een twijg van de Goddelijkheid is, omdat zij de zieken verlost uit de klauwen van den dood. Filino verzekert: *Ars medica et divinitus accepta est et divinitus exercetur*[4]; en daar nu de Ouden geloofden, dat de baard een kostbaar geschenk der goden was, en Arianus beweerde: *Conveniens insignia deorum tueri et ea non abjicere*[5], nemen zij dit eerwaardige tot blazoen en maken vertoon met het hemelsche. Doch, wetend dat heden ten dage de dokters zich eerder menschelijk dan goddelijk voordoen, voegt hij er aan toe dat, aangezien de genees-

1) Beroemd Arabisch geneesheer (980-1036).
2) Giovanni Loredano (1606-1651), voornaam Venetiaan.
3) Academische Heldendaden. Dit geschrift verscheen in 1653 in zijn verzamelde werken.
4) 'De geneeskunde is van godswege ontvangen en wordt van godswege uitgevoerd'.
5) 'De sieraden der goden moet men in eere houden en niet afleggen'.

kunde uit de wichelarij is ontstaan (*Medicinae omnis exordium a Vaticinis habuit*), zij hun baard laten groeien, niet omdat zij goddelijk zijn, maar om dezelfde reden waarom wichelaars, beoefenaars der zwarte kunst en Zigeuners een baard plegen te dragen. En daar het in dezen handel, dien ik U uiteenzet, noodig is te 'raden' om rijk te worden, denken zij dat zij door den naam te hebben ook de wetenschap zullen bezitten, dat zij door met de wetenschap te pronken hun oorsprong zullen bewijzen en door hun afkomst te bewijzen de gebeurtenissen kunnen voorspellen en door de gebeurtenissen te voorspellen het geluk zullen bemachtigen. Ik heb hen echter niet vermeld, omdat ik vind dat sommigen zoowel in dezen handel als in de geneeskunde den zieke doen sterven door zich te vergissen in de geneeswijze, en ik wilde niet beginnen met U op te sommen degenen die falen, maar wel hen die slagen.

Er komt een tijding, die een hevige beroering veroorzaakt in de acties, de waarde daalt, de geneesheer voelt hun de pols, constateert dat hun water troebel is, de gelaatskleur tusschen verward en beangst; op het uiterlijk afgaande houdt hij voor den dood wat inderdaad slechts een flauwte is, en voor doodsstuipen, hetgeen hartkloppingen zijn. Hij verkoopt dan op grond van de algemeene stemming; de kwaal, die besmettelijker is dan de pest, deelt zich aan hem mede; hij schrijft purgeermiddelen voor, omdat hij wenscht dat allen diarrhee krijgen[1)]; het middel werkt niet, want hij heeft met een krachtig gestel te doen. Hij meent dan, dat de hardlijvige kweeperen heeft gegeten; hij is woedend over den weerstand en verbaasd over den tegenstand, houdt vol met kassie, manna en rhabarber, doch brengt hoogstens wat winderigheid te weeg. De patiënt wordt zich zijn lichaamsgesteldheid bewust en stopt zich een pijp tabak. Alles vergaat in asch en rook, de dampen trekken weg, de diarrhee houdt op, de wolk waait over en de zon praalt; de prijzen leven weer op, de loomheid wijkt, de verkooper is overrompeld en de arme dwaas slaat een erger figuur dan zijn muildier[2)], omdat hij de rust van den patiënt aanzag voor den dood, de opgeblazenheid voor een gezwel en de mazelen voor pokken.

1) In het Sp. staat er *Que se vayan todos de cursos*. Woordspeling met *curso*, dat zoowel koers als diarrhee beteekent. Vgl. Fransch: la courante.
2) De geneesheeren werden oudtijds voorgesteld met een langen baard, een punthoed op, en rijdende op een ezel.

Wat betreft de *Opties*, dat zijn premies of geldbedragen, die men betaalt om zeker te zijn van de partijen of om de koersstijgingen te veroveren[1)] die dienen als zeilen om voorspoedig te varen bij kalme zee en als ankers om veilig te liggen bij stormen.

De acties staan op het oogenblik op 580; ik denk dat ze nog veel hooger zullen stijgen dan ze nu staan, dank zij de groote retourvloot die men uit Indië verwacht, den toenemenden bloei der Compagnie, de geroemde kwaliteit der waren, de aangekondigde winstuitdeeling en den vrede in Europa. Toch kan ik er niet toe besluiten effectieve aandeelen te koopen, omdat ik bang ben dat als deze vooruitzichten niet verwezenlijkt worden, een catastrophe of een teleurstelling mij zal treffen. Ik stel mij dus in verbinding met hen, die mij zeggen dat zij deze opties nemen, ik vraag hun, hoeveel zij verlangen voor de verplichting mij tegen dien en dien datum elk aandeel tegen 600 te leveren; ik word het eens over de premie, laat die terstond bij de bank overschrijven, en weet, dat ik nu niet méér kan verliezen dan ik bij de bank gedeponeerd heb. Wat ze dus boven de 600 stijgen, is winst voor mij en wat ze eronder blijven, brengt noch mijn verstand, noch mijn eer, noch mijn rust in gevaar. Als ik, wanneer ze tegen de 600 staan, van inzicht verander en begrijp, dat alles er niet zoo prachtig voorstaat als het zich liet aanzien, verkoop ik de aandeelen zonder risico, want alles wat ze dalen, is winst en aangezien degene die het geld ontvangen heeft, verplicht is ze mij te leveren tegen den overeengekomen prijs, al komen ze daar ook boven te staan, kan ik geen ander verlies lijden dan dat van de optie, noch met iets anders gestraft worden dan met het verspelen van de premie. Dezelfde wijze van handelen kan ik toepassen (omgekeerd te werk gaande) indien ik van oordeel ben, dat de acties zullen dalen. In dat geval geef ik de premies om te ontvangen in plaats van te leveren, achtgevend op wat mijn gesternte dienaangaande zal brengen, of in den tusschentijd ter dekking koopend; menigmaal sluit ik verschillende kring-loopen met succes af en hij, die de premies aanneemt, verdient ze op den bepaalden termijn geheel, ofschoon steeds met risico en angst.

De Hollanders noemden dit *Opties* (afgeleid van het Latijnsche woord optio, optionis, dat beteekent *keuze*), omdat het

1) Zie hiervoor de Inleiding, blz. 38.

ter keuze van dengene die de premie geeft, blijft om de actie te vorderen van, of te leveren aan dengene die de premie ontvangt. Daar nu de beroemde Calepino[1] *optio elegir* afleidt van *optar* (wenschen), ziet men hoe juist hier de etymologie is; immers, hij die de premie deponeert, wenscht te kiezen wat hem het best convenieert, en kan bij mislukking altijd ervan afzien te kiezen wat hij wenscht.

Wijsgeer: De natuurhistorici schrijven, dat er een anjerkleurig vischje bestaat, dat er zoo mooi uitziet dat het een bloem, en dat zoo licht is, dat het een veer gelijkt; het zwemt bij den hevigsten storm, hoewel het bij instinct zijn voorzorgen neemt tegen het noodweer; het zwemt n.l. naar de kust, neemt een kiezelsteentje, dat het tot ballast dient, tusschen de pooten en weerstaat dapper de stormen, veilig en wel spottend met tegenspoeden. Naar wat gij mij hebt geschilderd, geloof ik dat de actionisten leven als deze visch, met luchtigheid zich blootstellend aan alle gevaren en zonder moeite zich onderwerpend aan iedere smaad; maar aangezien deze opties hun tot kiezelsteentjes en die premies hun tot ballast kunnen dienen, beloof ik U, dat ik de stormvloeden aan de kust zal weten te ontvlieden en de golven aan het strand weerstaan.

Koopman: Nu wij eenmaal besloten hebben de wapens op te vatten, behooren wij ook te vernemen, wie de Mars van deze krijgsmacht is, en nu wij den *oorsprong* van dezen handel kennen, behooren wij ook te weten, wie de *uitvinder* van dit spel is.

Actionist: Dit is een wijde oceaan, die nooit door eenigen Palinurus[2] doorploegd, noch door eenigen Tiphys[3] gepeild is. Doch om Uw verlangen niet geheel onbevredigd te laten zal ik tenminste de verschillende meeningen weergeven, zoodat dit materiaal kan zijn voor het vormen van Uw oordeel.

De schriftgeleerden beweren, dat Job het kan hebben uitgevonden, toen hij zijn volgelingen leerde geduld te oefenen onder het onrecht, als zij zich omringd zien door lasteraars, die erger steken dan de schurft, zoodat zij scherven moeten grijpen om hun wonden goed te doen, bedenkende, dat zij buiten scherven[4]

1) Ambrosio Calepino (1435-1511), Italiaansch auteur van een uitnemend Latijnsch-Italiaansch woordenboek.
2) Stuurman van Aeneas.
3) Stuurman van de Argonauten.
4) *Teja*, scherf, eig. dakpan; *de tejas abajo*, lett. van de dakpannen naar beneden; fig. ‘menschelijkerwijs gesproken, waar ter wereld ook.’

geen andere hoop hebben, die hen op de been kan houden, noch een ander middel dat hen kan redden.

De geleerden verzekeren, dat Absalon het uitvond, ten tijde dat hij zich volgens de Heilige Schrift tegenover zijn vader stelde en de harten veroverde; want er zijn er, die van hem leerden de gelegenheid bij het haar te grijpen, en anderen, die hem zoodanig nagevolgd zijn, dat ook hen het ongeluk uit de lucht aangreep.

De afgunstigen meenen te weten, dat Lucifer het uitvond, toen hij de bedriegers bedroog door ze te beloven, dat zij zouden zijn als God, uit niets iets makende.

De predikanten meenen, dat Bileam het uitvond, hetzij omdat, evenals deze krom was, verscheidenen bij hun transacties niet oprecht handelen[1)], hetzij omdat er eenige ezels bij meespreken, hetzij omdat vele valsche profeten er zich mee bezig houden, of omdat bij velen het tegenovergestelde over de lippen komt van hetgeen zij bedoelen; maar zeker is het, dat hier de ministers nog erger zijn dan de tyran; immers Bileam wilde anderen voor geld vervloeken, en zij vervloeken niet alleen anderen voor geld, maar ook zichzelf; want zij doen niets dan vloeken en zweren[2)], terwijl niemand rein blijft.

De Don Quijotes houden staande, dat Sancho Panza de uitvinder is, óf omdat er velen aan mee doen, die wanneer zij twee ducaten hebben, dadelijk denken dat zij twee eilanden regeeren, óf omdat zij als Sancho in dienst zijn van een gek die tegen windmolens vecht, of van de Fortuin, die nog gekker is dan de beminnelijke held uit La Mancha, óf om de hooge borst[3)], die zij die er aan deelnemen, opzetten wanneer zij merken dat het hun voor den wind gaat of dat het lot hen aanmoedigt.

De snuffelaars schrijven, dat Pallas[4)] het uitvond, omdat het een tak van handel is die anders ontstaan is dan de andere, want het is een buitengewoon, een ongehoord, een monsterachtig spel; de andere houden gewoonlijk verband met de buik, omdat de noodzakelijkheid om het brood te verdienen ze in het leven roept, maar deze kwam als Pallas te voorschijn uit het

1) In het Sp. staat *a derechas; derecho* (recht) staat tegenover *tuerto*, krom.
2) Sp. *voto* kan beteekenen ‘verwensching’, maar ook ‘gelofte’ (b.v. van armoede, kuischheid enz.).
3) In het Sp. staat *pança*, buik, ook naam van Don Quijote's geestigen boerenschildknaap.
4) Pallas Athene, die uit het hoofd van Zeus werd geboren.

hoofd, immers het zijn niets dan listen, sluwigheden en beslommeringen.

De wanhopigen verkondigen, dat de ‘razende koning’[1] het uitvond omdat het een en al razernij, teleurstelling en zorgen is; als hij, die eenige aandeelen gekocht heeft, ziet dat ze dalen, is hij razend, omdat hij gekocht heeft; als ze stijgen, is hij razend dat hij niet meer gekocht heeft; als hij koopt en ze stijgen, en hij verkoopt en wint en ze stijgen nog hooger dan de prijs waarvoor hij verkocht heeft, is hij razend omdat hij voor een lageren prijs heeft verkocht; als hij koopt noch verkoopt en ze gaan omhoog, is hij razend omdat hij, toen hij plan had om te koopen het niet heeft doorgezet; als ze dalen, is hij razend dat hij, toen hij plan had om te verkoopen, die neiging niet besloot te volgen; als men hem een raad geeft die goed blijkt, is hij razend, dat men hem die niet eerder gegeven heeft, en als hij niet goed blijkt, is hij razend, dat men hem die gegeven heeft. Zoo is er niets dan onrust, berouw en woede, een voortdurende worsteling tusschen lijden en geluk, opwinding en rust, razernij en genot.

De zeelui verkondigen, dat Neptunus het uitvond (ofschoon op hun samenkomsten niet het stilzwijgen van zijn visschen doch het geloei van zijn stormen wordt nagebootst), hetzij omdat het zooveel slimmigheden[2] in zich bergt, hetzij omdat, terwijl het een zee van melk is, zelfs het schuim op zilver lijkt, hetzij omdat in zijn golven het verstand van zooveel Aristotelessen en het vermogen van zoovele Cratessen is ondergegaan, hetzij omdat er in zijn boezem vele sirenen zijn, die dooden als ze zingen, en vele zwanen, die zingen als ze dood gaan.

En tenslotte veronderstellen de mythologen, dat Mercurius het uitvond (dat is de naam, die de scheikundigen aan het kwik geven), om de onrust waarin de actionisten leven, terwijl deze fabelachtige godheid bovendien de beschermer van diefstallen is geweest, zooals Vulcanus met zijn wapenen, Venus met haar gordel, Apollo met zijn vee en Argos met zijn Io ondervonden. Deze zienswijze wordt gesteund, doordat de dichters hem voor den god van den koophandel houden, te wiens eere dan ook op

1) *El rey que rabió* (*por gachas*), b.v. *en los tiempos del rey que rabió*: in het jaarnul, in lang vervlogen tijden.
2) Er staat *conchas*, schelpen; *tener muchas conchas* beteekent slim zijn.

het eiland Candia (dat het centrum der kooplieden was) de Mercurische spelen werden gehouden, terwijl ook de astrologen de kooplieden noemden: ‘de onder Mercurius geborenen’. Maar wat dit idee het meest kracht bijzet, is het feit dat er bij dit spel vele eerzuchtigen zijn, die, niet tevreden met vleugels aan de voeten, zooals Mercurius, omlaag te vliegen als Daedalus, er ook nog naar streven om vleugels aan het hoofd te hebben gelijk Mercurius, om zich op te heffen tot de sferen, daarbij het eigenaardige avontuur van Phaëton en zijn wereldbrand overtreffend. Zelfs de attributen van Mercurius duiden op hen, of veroordeelen hen; immers, gelijk diens ‘caduceus’[1] een scepter is, omstrengeld door twee slangen[2], vergenoegen zij er zich niet mee vorsten te zijn, maar willen zij zelfs het eeuwige leven hebben. Evenals aan Adam behaagt hun de scepter, maar evenals Adam prikkelen de slangen hen om meer te worden dan ze kunnen, waardoor zij dan minder worden dan zij zijn, want de Alexanders, die goden willen wezen, eindigen toch als stervelingen, en de Nebucadnezars, die verlangen god te zijn, worden per slot beesten.

Koopman: Ik geloof, dat het nu tijd is om naar huis te gaan, want terwijl honing met mate goed is, te veel ervan schaadt. Het baatte Xerxes weinig, dat hij 1207 schepen had meegebracht tegen de 180, welke Griekenland had, daar de golf van Salamis er toch niet meer dan 180 kon bevatten. Aangezien mijn dom verstand niet in staat is in één keer zooveel heerlijkheden te verwerken, is het beter dat er maar wat gerechten blijven staan voor een volgende bijeenkomst.

Zelfs de klok waarschuwt ons, dat het tijd is dat de vergadering ophoudt, en de zon, die een ander halfrond is gaan verlichten, spoort ons aan om de beoefening van hetgeen Gij ons zoo zonneklaar geschetst hebt, tot een betere gelegenheid te bewaren.

Ik weet nu, dat men bij dit spel de oogen open moet houden, en ik geloof, dat het niet het juiste oogenblik is om ze open te houden, wanneer de vermoeidheid mij dwingt ze te sluiten. Laten wij dus ons gesprek afbreken tot morgen, en het verstand zal weer frissche krachten opgedaan hebben om aan de draad van dit gesprek in dit labyrinth door te dringen.

Ik beken niet in staat te zijn zooveel listen, nieuwigheden en

1) De staf van Mercurius.
2) De slang was het zinnebeeld van de eeuwigheid bij de Egyptenaren (noot in den tekst).

verwikkelingen, die mijn verstand doen duizelen en mijn begrip overweldigen, zoo maar bij de eerste les te onthouden. Laten wij den nacht om raad vragen over ons voornemen en er eens over slapen, want ik geloof dat het heel nadeelig voor ons zou zijn, de oogen te moeten sluiten voor de bezwaren. En als wij dan toch aan een handel moeten gaan doen waarbij men zijn rust verliest, is het billijk dat wij eerst nog eens goed afscheid nemen van de rust, daarin God navolgend die, voordat hij uit Adam het wezen te voorschijn bracht, dat dezen van zijn slaap zou berooven, hem door een diepen slaap liet overmannen. Als de slaap de broeder van den dood is en het leven niet kan duren zonder den slaap (en het is wel een schoone gedachte, dat de broeder van den dood de vader van het leven is), laten wij ons dan haastig gaan gewennen aan den dood, dien gij ons geteekend hebt, om des te opgewekter het leven mee te maken, dat gij ons hebt beschreven.

Wijsgeer: Ik schik mij altijd naar de wenschen van mijn vrienden, en te meer wanneer zij mijn genooten zullen worden. Lycurgus stelde zekere spelen in, die tot ontspanning na zwaren arbeid dienden, en alvorens de tegenstanders met moed te bezielen liet hij aan de Muzen een muziekoffer brengen. Plinius raadde zijn neef aan na den maaltijd een poosje te slapen, opdat bij het ontwaken de middag hem een nieuwe dag zou schijnen en hij de studie met grooter ijver zou kunnen hervatten, *et quasi altero die, studebat ad caena tempus*[1)].

Ik heb geen bezwaar om de ontspanning op de heftige inspanning te laten volgen; alleen spijt het mij dat, waar de wijsbegeerte mij leert, dat één van de vijf eigenschappen van de *continue quantiteit* de *oppervlakte* is, ik tot nu toe deze continuë quantiteit slechts aan de oppervlakte heb leeren kennen.

De logici bewijzen mij, dat de *verdeeling* op twee manieren geschiedt, van welke de eerste de *ontkenning* is, zoodat ik ten sterkste *ontken* het nut te begrijpen van de *verdeeling*, die gij in dit interessante gesprek wilt aanbrengen, ware het niet dat de wijsgeeren zelf schrijven, dat de benevelde oogen, die lange jaren in het duister toefden, niet plotseling de zonnestralen kunnen weerstaan; zij zijn al blij met een schijnsel. En aangezien de onze zoo

1) Lat. ‘En als was het een nieuwe dag, studeerde hij tot den tijd van het avondmaal’ (lees: *cenae*).

gewend zijn aan de duisternis, is het niet verwonderlijk, dat wij ons dezen avond met een vaag licht tevreden stellen.

Van de vrouw van een Venetiaanschen prins verhaalt Sabelli[1], dat zij elken morgen de bloemendauw liet verzamelen om van die verspreide druppels een bad te maken, dat haar elken dag een geneesmiddel en elk uur een genot zou zijn. Laat dan deze leeringen druppel voor druppel neerkomen, want ik hoop uit die *kristallen* een vijver te vormen.

Actionist: Genoeg vleitaal! Houdt kruiken en kannen klaar voor de volgende bijeenkomst, want ik ben van plan U te brengen naar de bron van Indië, waarvan Phocius vertelt dat het water, dat men er in kruiken uitschept, in goud verandert.

De onwetenden staan verwonderd, dat Pomponius Mela schrijft dat er op de Gelukzalige Eilanden[2] een bron is, waarvan het water dengene die er van drinkt, zich dood doet lachen, maar ik verzeker U, dat Gij in de Gelukzalige Bron, waarheen ik van plan ben U te voeren, zooveel vreemds, bedriegelijks en betooverends zult vinden, dat het U maar een kleinigheid zal toeschijnen, dat Philemon zich doodlachte, toen hij een ezel vijgen zag eten. Waar de commentator van de 'Stad Gods'[3] aanteekent dat, toen een ezel eens stond te drinken aan den oever van een rivier, waarin de maan zich weerkaatste, en deze plotseling verduisterd werd, eenige domooren dachten, dat de ezel de maan had opgeslokt, en dat, toen in Pistoya een ezel op den magistraatszetel was gaan zitten, men voorspelde, dat een ezel in de magistratuur zou opvolgen, kan ik niet gelooven, dat Gij een schaterlach zult kunnen onderdrukken, als ik U toon hoe er bij dit spel gewoonlijk eenige ezels zijn, die de vijgen eten die voor de wijsgeeren gekocht zijn, eenige langooren, die de manen opeten die voor Endymions bestemd waren, en eenige ezels, die de voor rechtsgeleerden bestemde zetels innemen.

Einde van de Eerste Samenspraak.

1) Wellicht Marcus Antonius Sabellicus, Italiaansch historicus en humanist (1436-1506).
2) Oude naam van de Kanarische Eilanden.
3) Het Latijnsche werk 'De Civitate Dei' van den H. Augustinus.

Verwarring der verwarringen
Tweede Samenspraak

Actionist: Goeden morgen, heeren! Ik geloof, dat Gij nu genoeg geslapen hebt, tenzij Gij Epimenides[1] wilt navolgen, die vijftig jaren sliep zonder wakker te worden. Bedenkt dat wie vijanden heeft niet slapen mag, en dat men, als men actionist is, nu eenmaal onvermijdelijk tegenstanders heeft. Weet dat, ofschoon God het voor iedereen dag laat worden, sommigen opstaan, wanneer de zon heerlijk praalt en straalt, anderen wanneer zij zich boos schijnt te verbergen in duisternissen, zoodat, terwijl de eersten genieten van zijn schittering, de laatsten de verduisteringen meemaken.

Wijsgeer: Gij hadt wel gelijk gisteren met de meening te verkondigen, dat Mercurius dit spel uitgevonden heeft, want daar Philostratus heeft geschreven, dat Palestra[2] de dochter van Mercurius is, hield mijn fantasie den heelen nacht niet op met alle krachten te strijden in een worstelperk, waar geen *Compagnieën*[3] ontbreken om bataillons te vormen en geen *Regimenten*[4] voor de slagen. En zooals Epimenides in zijn slaap in de grot van Jupiter droomde, dat hij verscheidene samenspraken met de Waarheid opstelde, droomde ik voortdurend, dat ik redevoeringen tegen de Leugen hield: nu eens kwam er een tijding, waardoor de acties hemelhoog rezen, dan weer kwam er plotseling een, waardoor ze naar beneden tuimelden; nu eens pochte ik op mijn rijkdom, dan beweende ik weer mijn ellende; nu eens speelde men Frederik[5] tegenover mij, dan weer deed ik het tegenover anderen en tenslotte moest ik zelfs in mijn droomen erkennen met hoeveel recht Gij de uitvinding van dit warnet aan den ‘razenden koning’[6] hadt toegeschreven, want zelfs in die verbeelde opwinding was ik razend, dat ik niet gekocht had, toen ik zag dat de acties stegen, en dat ik niet verkocht had, toen ik merkte dat ze daalden.

1) Epimenides: Diogenes Laërtius, 1, 109 (57 jaar).
2) Lat. *palaestra* is worstelperk. Philostratus, Imagines II, 32.
3) Toespeling op de O.I. Compagnie.
4) Zie pag. 66.
5) Zie pag. 70.
6) Zie pag. 85.

Koopman: Daar het gesprek van gisteren zóó ruw werd afgebroken, dat het eindigde met ezels, was er geen spookbeeld, dat mijn hersens vannacht niet bezig hield, geen dier dat mijn geest niet kwelde. Ik had deze week het grootste gedeelte van de Heilige Schrift gelezen en overeenkomstig den naam van 'uitspattingen van de verbeelding', dien Nemesius aan de droomen gaf, vermengden zich in wilde razernij het vrome met het menschelijke, het goddelijke met het zedelijke. Nu eens waande ik mij een heilige en ik droomde als Jacob, dat ik een ladder zag die van de aarde tot den hemel reikte, waarlangs sommigen op- en anderen nederklommen, en ik paste dit bij wijze van analogie toe op de acties, die nu eens heel laag staan, dan weer hemelhoog stijgen, dezen verheffend tot hun doel, genen neerstortend in het ongeluk. Dan weer waande ik mij koning, en droomde als Pharao, dat sommige dieren andere verslonden.

Een ander maal verbeeldde ik mij dat ik kuisch was, en ik droomde als Jozef dat de aren zich tot mij overbogen om mij hun graan te schenken, en dat de sterren zich voor mij vernederden om mij hun schittering aan te bieden.

Nu eens dacht ik mij in de gevangenis en droomde ik eerst als de schenker, dat ik het sap uit de druiven perste, dan als de bakker, dat de raven mij de brooden van het hoofd stalen. Dan weer had ik het trotsche gevoel een wijze te zijn, en droomde ik als Salomon dat men mij liet kiezen tusschen rijkdom, eer en wijsheid en dat mijn keus anders was dan de zijne; immers daar ik wist dat de wijsheid hier niet in staat is om de eer op te houden, zag ik mij verplicht weloverwogen om rijkdom te vragen. Dan weer dacht ik mij als Daniël temidden van leeuwen en verschenen mij met deze leeuwen eenige roofdieren voor den geest die even monsterachtig als onbestaanbaar waren.

Daarop weer voelde ik mij een redeloos dier, als Nebucadnezar, en daar Gij mij die Compagnie als een boom hebt voorgesteld, kreeg ik het idee van een boom, die de gansche wereld overschaduwt[1)] en tevens tallooze dieren onder zijn schaduwbeschermt.

Tenslotte bemerkte ik wel dat een duivel mij in het lichaam gevaren was, en dat, daar mijn gesnurk niet zoo harmonieus moet geweest zijn als Davids harpspel, de duivel mijn lichaam niet verliet zooals bij Saul; zoodat het niets was dan lanssteken geven,

1) Naar Herodotus, I, 108.

vervolgingen beramen, onrust gevoelen, door valleien vluchten, over bergen snellen, door spelonken dringen, waarbij sommigen mij de veldflesch, anderen de lans, en allen mij den mantel afnamen.

Wijsgeer: De ondervinding leert ons, dat hij die zijn beeld in troebel water ziet, het even troebel ziet als het water; onze geest is nu vervuld van de verwikkelingen van de acties, het is derhalve niet te verwonderen, dat wij van niets dan verwikkelingen droomen: de spiegel is beslagen en geeft het beeld vertroebeld weer. Doch laten wij deze dwaasheden der verbeelding nu maar doen rusten en laat ons nu eens hooren (indien het U niet te lastig is, vriend actionist) door welke tijdingen de acties stijgen en door welke ze dalen, opdat deze inlichting ons tot Poolster diene bij onze onderneming en tot kompas op den weg naar triomf.

Actionist: Dat is zulk een onontwarbare knoop, dat er geen zwaard van Alexander is, dat zich vermeet hem door te hakken; immers de acties zijn omgeven door zulk een half goddelijk waas, dat hoe meer men erover redeneert, hoe minder men ervan begrijpt en hoe listiger men erbij is, des te meer fouten men maakt. Er gaat niets boven blindelings koopen en verkoopen, zijn gemak houden en geduld oefenen, en als men verliest, bij het aanbreken van den termijn het verschil (dat wij *surplus* noemen, hetgeen in het Fransch beteekent het *teveel*) betalen en de partijen prolongeeren, daar de stemming vast blijft als er niet een belangrijke tijding inkomt. Want aldus kunnen ze mij niet dwingen af te wikkelen, maar heb ik de vrije keus, noch kan het missen dat ik vroeg of laat de gunstige gelegenheid krijg; immers het is met de acties als met de twee theaters van Caius Curio, waar op het oogenblik dat het spel het mooist was, het gebouw een wenteling maakte en de spelers in de lucht kwamen te hangen, waardoor het tooneel zoo onverwacht snel wisselde, dat de tragedies in festijnen, de bruidsbedden in brandstapels veranderden.

De Ouden plachten op hun medailles aan de eene zijde een Alcibiades, aan de andere een Esopus te graveeren, aan den eenen kant een os, aan den anderen Minerva, hier een Steenbok, daar een Augustus; en daar Tertullianus[1)], zooals Gij zelf mij hebt medegedeeld, de elementaire wereld heeft genoemd ‘mutatio-

1) Tertullianus de Pallio 2: ‘diversitatibus corporatus’.

nibus corporatum', d.i. 'samenkneedsel van veranderingen', kan er geen beter beeld van de acties bestaan dan deze wereld, geen betere weergave van de actionisten dan deze medailles: elk oogenblik veranderen ze, zien ze er anders uit, nemen ze een andere gedaante aan; hier ziet men een moedig jongeling, daar een er vreeselijk uitzienden wijsgeer; aan deze zijde de redeloosheid, aan gene de wetenschap, aan den eenen kant een Caesar, aan den anderen een monster.

Maar opdat Gij niet zult meenen, dat het geen steek houdt te beweren, dat uit hetgeen *schijnt* te zijn, volstrekt geen gevolgtrekkingen zijn te maken, zoo moet Gij weten dat er drie prikkels zijn, die de acties doen rijzen, en even zoovele die ze doen dalen: *de stand van zaken in Indië, de toestand in Europa, en de speculatiegeest onder de actionisten*. Meermalen worden de berichten niet benut, omdat de strooming in een andere richting gaat. De scherpzinnige actionist doet al zijn best om correspondenten in Indië te krijgen, die hem over Engeland, Aleppo of langs een anderen weg kunnen waarschuwen, of er in Indië de gewenschte rust heerscht, of de ondernemingen van de Compagnie goed verloopen, of de transacties die zij in Japan, Perzië en China gedaan heeft, voordeelig geweest zijn, hoeveel schepen naar het moederland vertrekken, of zij groote lading hebben en of zij veel specerijen aanvoeren. En ofschoon deze correspondentschappen moeilijk te krijgen zijn, is het toch wel gebleken, dat ze niet zoo onbereikbaar zijn; maar ondanks het feit dat men ze bezit, zou iemand die ze heeft toch niet verstandig doen er zoo op te vertrouwen, dat hij te veel verhandelt, want als hij meer op zich zou nemen dan zijn krachten toelaten en den raad van Seneca[1)] in den wind zou slaan, om de tafel niet grooter te maken dan de buik, zou hij onder den last breken en de wereld zou iemand, die geen Atlas is, van de schouders vallen.

Stel dat de berichten gunstig en juist zijn (iets dat men uit particuliere brieven slechts kan gissen), en dat hij die erom vroeg, ze bijtijds ontvangt, dan moeten de schepen nog goed aankomen en moet er tusschen de afzending van het bericht en het uitzeilen niet het een of ander gebeuren, dat al die heerlijkheid kan verduisteren en al dat geluk kan vernietigen, want we hebben al meer gezien hoe grooten verwachtingen de bodem werd inge-

1) Waarschijnlijk Epistulae ad Lucilium 89, 22.

slagen, doordat de schepen in het gezicht van de haven ten onder gingen.

Maar aangenomen zelfs, dat alles wat Indië betreft, er prachtig voorstaat, dan is het nog noodig uit te vorschen hoe Europa zich houdt, of er voor ons iets te vreezen is van vreemde vloten, of er verontrustende allianties bestaan, en of er verhoudingen zijn, die ons zekere verplichtingen kunnen opleggen; zoo hebben wij dan ook vaak gezien, dat sommigen koopen op grond van berichten uit Indië, en anderen verkoopen wegens den verwarden toestand in Europa, want door dit laatste wordt de veiligheid der retourvloten bedreigd en doen belastingen de kosten stijgen; en al bestaan er wonderlijk scherpe geesten die weten door te dringen in de meest geheime bedoelingen der vorsten, hetgeen trouwens niet zoo geweldig is als bijv. de verovering van Babylon, welks ondergang men in de voorsteden drie dagen na de plundering nog niet bemerkt had, dan worden de besluiten toch dikwijls veranderd of de plannen listig verborgen.

Koopman: En wat is dan het verstandigst bij die verscheidenheid van meeningen en al die tegenstrijdigheden?

Actionist: Mee te gaan met den stroom en de golven te volgen, als Gij wilt dat het water voor U uit huppelt.

Wijsgeer: En is dat voldoende?

Actionist: Neen, want daar er tegelijkertijd speculanten zijn die koopen, en speculanten die verkoopen, kan men niet steeds een onfeilbare gevolgtrekking maken, noch een onomstootelijk oordeel hebben.

In Pisa staat een toren (de onoverwinnelijke Karel V zei ervan, dat hij geen ander gebrek had, dan dat hij niet in een doos stond, waardoor de zeldzaamheid de wonderbaarlijkheid nog zou opluisteren) die zoo kunstig is, dat hij van welke zijde men hem ook bekijkt, naar die kant schijnt te zullen vallen; zoo zijn de acties voor den meest onbevangen geest. Als men ze bekijkt van den kant van degenen die ze verkoopen, schijnen ze omlaag te gaan; van den kant dergenen die ze koopen, schijnen ze te stijgen, en van welken kant men ze ook beschouwt, naar dien kant schijnen ze over te neigen. Derhalve bekrachtig ik mijn axioma, dat er geen beter beleid te haren opzichte bestaat, dan de oogen te sluiten en het eerste het beste dat zich voordoet uit te voeren, want er zijn tijden geweest, dat ze ondanks het krijgsrumoer

tot de wolken stegen en hemelhoog rezen, hoewel er verscheidene uit Indië komende schepen verongelukt waren. Zij lijken op een soort visschen, die in tegenstelling met andere visschen tegen de golven in zwemmen, en op Diogenes, die in het theater achterwaarts liep, om juist anders te loopen dan de rest[1]. En ondanks de duisternis van het oordeel en het verborgene van den goeden uitslag, moet men wel besluiten tot datgene, dat de meeste kans op succes schijnt te zullen hebben, want de mensch wikt en God beschikt.

Bij een gastmaal dat Nero aanrichtte, liet hij plotseling vier leeuwen tevoorschijn komen, om de gasten te verslinden; de dieren wierpen zich op de gasten en het was een vermakelijk schouwspel voor den tyran om te zien, hoe deze vluchtten en schreeuwden; sommigen beproefden uit de zaal te komen, anderen zich te verbergen en allen waren radeloos, totdat Nero toen hij hen in den wildsten angst zag, hen erop opmerkzaam maakte, dat de roofdieren tanden noch klauwen hadden, zoodat hun aanvallen eerder vroolijkheid dan angst behoorden teweeg te brengen. Bereikt een onvoorziene tijding den kring der actionisten, dan meenen sommigen op het eerste gezicht, dat elke toevalligheid die zich voordoet een leeuw is, die hen neer zal werpen, een wild dier dat hen zal verslinden; zij vluchten weg van de acties, wanhopen aan de winst, schreeuwen over het bedrog en tenslotte bemerken zij met evenveel schaamte als leedwezen, dat de tanden der verspreiders van de valsche geruchten en de klauwen der hebzuchtigen ontbreken; dan begrijpen zij niets meer van hun fantasieën[2] en zijn de dupe doordat zij verkocht hebben[3].

Van Demophoon, een dienaar van Alexander den Groote, wordt verhaald dat hij rilde van koude terwijl hij in de zon zat, en transpireerde van de warmte als hij zich in de schaduw bevond. Er is geen onzinnigheid beter geschikt om het onredelijke in de handelwijze der actionisten voor te stellen dan dit wonderverhaal, want bij hetgeen zonneklaar is, rillen zij en bij hetgeen duister is als de schaduw, zweeten zij. Het licht ontmoedigt hen vaak en de duisternis vroolijkt hen op.

1) Diogenes Laërtius, VI, 2-64. Maar er staat dat hij binnen ging toen de anderen naar buiten kwamen: *ἐισ θέατρον εἰσήει ἐναντίος τοῖς ἐξιοῦσιν*.
2) *No hallan pies ni cabeza*: zij begrijpen niets.
3) *Quedan sin piès ni cabeza*: zij komen er slecht af.

Aretaeus[1] vertelt als een wonder, dat een melancholicus van zijn kwaal genas, toen hij met teederen blik naar een meisje keek; het leek hem een wonder, dat hetgeen zoovele verstandigen het hoofd op hol brengt, dienstig is om een gek verstand te doen krijgen. Hij zou weinig verwonderd staan over dergelijke zonderlinge zaken, als hij bij de acties elk oogenblik deze tegenstrij-digheden meemaakte: nu eens komen ze als Anacreon door een rozijn of als Fabius door een haar ten val[2], dan weer voeden zij zich als Saturnus met steenen[3] en als Mithridates met vergiften[4].

Ons spel is geen damspel, waarbij men niet van een zwart op een wit hokje mag springen; want in een oogwenk zien wij de menschen van het licht naar de verschrikkingen der duisternis overgaan, terwijl sommigen op wit, anderen op zwart en velen in het donker blijven staan; de hokjes[5] warrelen door elkander, de rijen[6] smelten ineen, de borden[7] worden leeggeblazen. Veeleer lijkt het een schaakspel, waarbij de stukken vreemde richtingen mogen volgen, nu eens statig, dan weer haastig, nu eens schots en scheef, dan weer bedaard, en waarbij elk het oog gericht houdt op zijn doel, om voor zich de overwinning te behalen; sommigen wandelen, anderen rennen, dezen gaan er dwars doorheen, genen springen, en allen leven ervan.

De zegevierende consul Marcus Valerius bracht uit den buit van Catania een zonnewijzer naar Rome, die in plaats van te dienen om den burgers de uren aan te geven, na negentig jaren bleek alleen gediend te hebben om hen in de war te brengen wat betreft den tijd en de jaargetijden: de schaduw stond op zes, en het was acht uur, ze wees drie aan, en het was twaalf uur[8], zoodat ik van mijn leven geen duidelijker beeld zag van onze verwarring (die wel een klok lijkt met niets dan lijnen en streepen, als waren het magische cirkels) dan deze beroemde trofee van de Romeinen. De berichten geven aan, dat de acties op

1) Beroemd geneeskundige uit Cappadocië, einde 2de eeuw na Chr. Π*ερί μελαγχολίης* (Ermerins II, I, 5, p. 70).
2) Anacreon stikte in een rozijnenpit, volgens Valerius Maximus 9, 12; misschien zinspeelt de la Vega daarop. Evenzoo stikte Fabius in een haar, (strangulatus) zie Plinius, Naturalis Historia 7, c. 7.
3) Saturnus: Kronos; bekende mythe.
4) Zie bijv. Gellius XVII, 16.
5) *Casa*, ook handelshuis.
6) *Orden*, ook order (ter uitvoering eener transactie).
7) *Tabla*, ook blad papier.
8) Plinius, Nat. Hist. 7, c. 60. Plinius heeft 99 jaar. Alles wat De la Vega verder schrijft, ontbreekt bij Plinius.

duizend moeten staan, doch ze blijven hardnekkig op vijfhonderd; dan weer staat de schaduw op vierhonderd, en ze stijgen maar, evenals Nero van de Tarpejische rots[1] neerkijkend op den ondergang des vaderlands om spottend te lachen over de verwoestingen en de puinhoopen.

Den eenen dag zijn zij als Georgios van Epirus[2] die toen zijn moeder ten grave werd gedragen, in de lijkkist geboren werd, den anderen dag als Phoenix, die na zijn dood uit zijn asch herboren wordt; kortom, wanneer het schijnt dat zij begraven worden, worden zij in de grafurn geboren en wanneer zij eruit zien alsof zij den laatsten adem uitblazen, rijzen zij verjongd en met nieuwe levenskracht uit het graf op.

En tenslotte, evenals het asbest een soort linnen was[3], waarvan een stof werd gemaakt, die in het vuur niet verbrandde, - veeleer werd haar witte kleur in de vlammen nog zuiverder en werden vlekken in den gloed gereinigd - en evenals Antigonus Carystius[4] beweert een zout gezien te hebben, dat in het water geworpen, opsprong en in het vuur te niet ging, zoo bezitten de acties zonderlinge eigenschappen en onbegrijpelijke krachten: wanneer het schijnt dat zij moesten verdwijnen, zooals dat zout, springen ze in de hoogte en wanneer ze moesten springen, verdwijnen ze juist; wanneer wij in angst zitten dat ze verbranden, zooals dat linnen, blijkt het, dat wij met een nieuwe soort netelvezel te doen hebben, want de vlammen verteren ze niet, en wanneer wij denken, dat ze tot asch zullen vergaan, verdwijnen haar vlekken en pralen zij in blanke pracht.

Er zijn tijden, dat een steen voldoende is om dit standbeeld om te werpen, en een David om dezen Goliath klein te krijgen; maar op andere oogenblikken kan geen vloot tegen dezen Cynegirius[5] noch een leger tegen dezen Horatius[6] op.

Nu eens doet een Lelie[7] hun kwaad, dan weer zijn ze voor

1) Van de tinnen van zijn paleis, volgens Dio Cassius 62, 18, 1, van den turris Maecenatis volgens Suetonius, Nero, 38, 2.
2) Een Georgios van Epirus is niet bekend, wel van Cappadocië, Laodicea, Trebizonde enz.
3) In het Sp. staat *asvestino*, adj. van *asbesto*. 'Linum asbestinum', bij Plinius, Nat. Hist. 19, 1, 4.
4) Antigonus Carystius, c. 182.
5) Broeder van Aeschylus en dapper strijder bij Marathon.
6) Horatius Cocles, die alleen een brug bij Rome langen tijd verdedigde tegen het leger van Porsenna.
7) Waarschijnlijk toespeling op Frankrijk en op de Fransche politiek, waarvan invloed op de beurs kon uitgaan.

een Leeuw[1] niet bang, soms minachten ze een Olifant[2] dan weer geraken ze als vogels op de lijm[3].

Er zijn tijden geweest, dat de stap van een machtig heer de aarde zich gewillig deed openen en in den vraatzuchtigen afgrond vele Kore's[4] en Curtii[5] deed neerstorten, en het ontbrak niet aan gevallen waarin, doordat een vorst zijn hoed op het hoofd drukte, ons vermogen te gronde ging, waarbij de spelers bemerkten, dat het voorteekenen waren van het verlies der vrijheid, waarvan de hoed het symbool is. Doch is het wel te verwonderen, dat ze bij stormen hemelhoog plegen te rijzen, daar ze toch op de zee gelijken, en dat monster de gewoonte heeft bij stormvlagen de golven hoog op te drijven en de schepen bij schipbreuk op te lichten?

Deze buitensporigheden en hevige gebeurtenissen met de acties, waarvan de grootste geleerden erkennen dat ze even veranderlijk zijn als de polyp, even snel van uiterlijk kunnen wisselen als de kameleon, evenveel gedaanten kunnen aannemen als Proteus, Achelous en Vertumnus, hebben onder de spelers eenige stelregels ingang doen vinden, die niet onverstandig zouden zijn, als ze maar niet zoo vaak werden toegepast.

De eerste is, *dat men op het punt van acties niemand raad moet geven*, omdat, daar het succes een soort hekserij is, een raadgeving moeilijk een goed figuur kan maken.

De tweede is, *dat men niet anders moet doen dan winst nemen en spijt hebben*, want evenals bij een paling, die wegglipt als men er het minst op verdacht is, is het verstandig te halen wat men halen kan, zonder te verwachten dat de gelegenheid bestendig of de Fortuin standvastig zal zij.

De derde is, *dat de winsten der actionisten kabouterschatten zijn*, want nu eens zijn het karbonkels, dan steenkolen, nu eens diamanten, dan kiezelsteenen, nu eens tranen van Aurora, dan weer louter tranen.

De vierde is, *dat hij die met dezen handel rijk wil worden, geduld en geld moet hebben*; immers daar er zoo weinig vastheid in de koersen is en de berichten in nog geringer mate op goede gronden berusten, moet hij die de slagen weet te dragen zonder

1) Idem op Engeland.
2) Idem op Indië.
3) Idem op een bond (liga is bond, strik en vogellijm) van eenige staten.
4) Korah werd met Abiron en Dathan door de aarde verzwolgen.
5) Marcus Curtius stortte zich in een spleet, Livius 7, 6. Mettius Curtius werd in een moeras gedrongen, waar later het forum was, Livius 1, 12.

terstond bij tegenspoed den moed te verliezen, - gelijk de leeuw, die wanneer het dondert den hemel antwoordt met gebrul, en niet als het hert, dat bij onweer her en der vliedt, - overwinnen als hij maar wacht, en winnen als hij geld heeft om te wachten.

Diezelfde wisselingen doen velen belachelijk worden, daar sommigen geleid worden door droomen, anderen door voorteekenen, dezen door illusies, genen door grillen en talloozen door hersenschimmen.

Koopman: Zij die zich met deze bedriegelijkheden ophouden, lijken op de Engelsche Kwakers, die meenen dat zij een geest in hun lichaam hebben die tot hen spreekt, zoodat zij een en al ongerijmdheid, ingeving, dwaasheid, exaltatie en onzinnigheid zijn. Zij zullen verkoopen zonder de beweegredenen te kennen, zij zullen koopen zonder de oorzaak te weten en zij zullen al of niet succes hebben zonder te weten waarom; zij zullen meenen dat de geest hen drijft, en die geest zal soms zijn als die van Achab, die bedriegt, of als die van Saul, die tot razernij brengt.

Actionist: Wat Gij veronderstelt is zóó juist, dat iemand die van het beeld van Nebucadnezar had gedroomd, haastig zijn acties ging verkoopen, roepend dat, daar een kiezelsteentje[1] het beeld van Nebucadnezar had omvergeworpen, de droom hem duidelijk maakte dat de zaak met China voor de Compagnie verloren was, en dat als de schepen aankwamen, deze rots moest ineenstorten en deze kolos ten onder zou gaan.

Een ander droomde van den brand van Troje en verkocht alles wat hij had, aldus redeneerend: de brand van Troje was te wijten aan Helena; het gebeurt soms, dat onze schepen (Sint) Helena aandoen[2] wanneer ze van Batavia naar het vaderland op weg zijn, n.l. als ze door stormen de Kaap niet kunnen omzeilen, en nu wil de Fantasie mij duidelijk maken dat de schepen schipbreuk zullen lijden, welk bericht voor de acties als een Etna en voor de actionisten als een Mongibelo zal zijn.

De bijgeloovige Oudheid meende, dat een haas het voorteeken was, dat Xerxes voor het leger zou vluchten[3], dat de baring van een muilezelin de slavernij van Babylon voorspelde[4], een

1) Kiezelsteentje is in het Spaansch: *china*.
2) Sp. *tomar* (nemen) versterkt de toespeling op de ‘roof van Helena’.
3) Valerius Maximus I, c. 6. Externa 1. Ook Herodotus 7, 57.
4) Herodotus 3, 151-153.

offerdier zonder hart den moord op Caesar aankondigde[1] en dat twee zwarte slangen voorboden waren van den ondergang der Romeinen. Diezelfde soort onzinnigheden vinden ingang onder deze dwazen, zonder dat ze bedenken dat een paniek niet afhangt van een haas, een ramp niet van een muilezelin, een moord niet van een offer en een ondergang niet van een adder.

Iemand treedt verbijsterd deze arena binnen, worstelt met allerlei ideeën, niet wetend welk hem ten verderve voert en welk hem er bovenop brengt; plotseling wordt de geest vaardig over hem en hij verkoopt de kiriën (dit is een actionisten-uitdrukking, waarvan niemand de beteekenis begrijpt) zonder ander motief dan dat hij de een of andere wolk langs den hemel zag trekken of een begrafenisstoet op straat zag voorbijgaan.

Een andere kampioen treedt het strijdperk binnen met de begeerte stand te houden; hij weifelt welken weg hij moet kiezen om tot voordeel te geraken, hij bijt op zijn nagels, wringt zich uit zenuwachtigheid het vel van de vingers, maakt vier wandelingen, opgeluisterd door evenzoovele alleenspraken, drukt de hand tegen zijn kaak alsof hij kiespijn heeft, plaatst dan weer een vinger in de plaats van die hand, alsof hij zit te peinzen, krabt zijn voorhoofd, begeleidt die pantomime met een geheimzinnig kuchje alsof dat de triomf moet brengen, totdat hij zonder oorzaak, zonder doel en zonder gratie met een onstuimige zelfbewustheid door den kring heenbreekt, met de eene hand het geluid van castagnetten nabootst, met de andere een verachtelijk gebaar maakt[2] en acties begint te zwelgen als ware het roomvla; hij koopt *ongelimiteerd*[3] zooals het in de taal van onze spelers heet, zóóveel bijeenzamelend als maar onder zijn bereik komt, koopend wat zich maar voordoet, zonder andere drijfveer of grond dan dat de klank van een heldere trompet zijn oor heeft getroffen, hetgeen hij in verband brengt met feest en plezier, aldus gelegenheid gevend aan de weetgierigheid om eens, niet minder geleerd dan weetgierig, uit te zoeken of niet, als het gezonde verstand[4] zijn trompet heeft, de dwaasheid er ook een kan hebben.

Een ander komt heel ongemerkt in den kring alsof hij kalm

1) Plutarchus, Caesar, c. 63.
2) Sp. *da una higa*, een gebaar maken waarbij men den duim tusschen wijs- en middenvinger doorsteekt; voor spot of minachting. Zie bijv. O. Stoll, Das Geschlechtsleben in der Völkerpsychologie.
3) Sp. *a resto abierto*.
4) Sp. *juicio* (gezond) verstand en (Laatste) oordeel.

op den geest wachtte; plotseling wordt hij door razernij aangegrepen en begint partijen weg te smijten zonder andere aanleiding dan dat hij de knoopen van zijn jas tusschen de vingers heeft gekregen en gemerkt heeft dat het aantal oneven was; als hij wint blijft hij dus iedere knoop als een rozeknop vereeren, als hij verliest verafschuwt hij iedere knoop als een brandmerk[1].

De speculanten vinden altijd wel eenig houvast om deze krankzinnigheden te verdedigen, vernuftig speurend naar de redenen waarom de acties soms rijzen bij schipbreuken en dalen bij kalm weer. De geleerden weten wel, dat volgens de antiperistasis[2] contrasten elkaar versterken, en dat wanneer de wind tegen de vlammen vecht, de vonken met te meer gloed en kracht oprijzen; daarom nam Jacob Cats als embleem het vuur, bestreden door den wind, en plaatste er als motto boven *vim ex vi*[3] en de beroemde Lodovicus Ursinus koos *contraria juvant*[4]. Daar zij vreezen verslagen te zullen worden, spannen zij zich des te meer in voor de overwinning, want waar de strijd onvermijdelijk is, doet men des te meer zijn best om te zegevieren.

Het gebeurt wel, dat er kalmte heerscht wat betreft de acties, omdat geen zuchtjes ze streelen, noch noorderstormen ze dooreenschudden; ze genieten van deze rust, ofschoon ze niet veel vorderen (zooals sommige sterren, die opgaan bij de Zuidpool en onafgebroken sedert zestig eeuwen hun kringloop beschrijven, zonder boven onzen horizon te hebben kunnen verschijnen), in de hoop dat ze met den eersten gunstigen wind vroolijk de haven zullen binnenzeilen. Plotseling verduistert hen een wolk, die op storm wijst; zij die verkocht hebben, verblijden zich, de verwoestingen ramend op grond van de duisternis, en zij die gekocht hebben, schieten bliksemsnel toe om den stroom te weren en het onheil te voorkomen, het voorbeeld van Aeneas volgend, die toen hij bij de hellepoort een troep harpijen, hydra's en centauren ontmoette[5], moedig het zwaard trok zonder dat zijn moed voor vrees week of bezorgdheid zijn onversaagdheid bevlekte. De schermutseling houdt aan, en tenslotte staat de koers veel hooger dan vóórdat die wolk zich vertoonde, omdat degenen die, onbezorgd, niet dachten aan strijd en hem zonder fel

1) Sp. *boton*, knoop, knop; *boton de fuego*, het wegbranden van iets in de chirurgie.
2) De werking van twee tegengestelde eigenschappen, waarvan de een door haar tegenstand de kracht van de andere opwekt.
3) Lat.: kracht uit kracht.
4) Lat.: tegengestelden helpen.
5) Vergilius, Aeneis, 6, 286-291.

in te grijpen zijn weg lieten vervolgen, geprikkeld echter door de aanvallen, alles op het spel zetten en kracht putten uit hun feitelijke zwakheid en trots uit hun minderheid; wat hen dus moest verlammen, stuwt hen vooruit en wat hun ondergang had moeten worden, verhoogt juist hun moed.

En toch, ondanks al deze razernijen, stoornissen, dwaasheden, al dien twijfel en die onzekerheid omtrent de te behalen winst, ontbreekt het niet aan middelen om duidelijk te herkennen waar de personen van gezag op aansturen, zoowel in de politiek als in de meeste zaken; en wie zich tot taak zou stellen om ze ernstig na te gaan, zonder zich door hartstocht te laten verblinden of zich door grillen te laten verlokken, zou het zeker, zoo niet altijd dan toch zeer dikwijls, bij het rechte eind hebben en zou bij het opmaken van de rekening tot de conclusie komen, dat het het sluwste is het spel te volgen, en het wijste om met den stroom mee te zwemmen, want als de rijksten trachten van adders een tegengif te maken (waarbij hun hetzelfde overkomt als dien lepralij der uit Azië, van wien Galenus[1)] verhaalt dat, toen eenige maaiers, die medelijden hadden met zijn olifantsziekte, hem wijn gaven waarin een slang had gezwommen, die gifdrank hem genas): wat kan het mij dan schelen of de berichten vergif zijn, als zij kunnen bereiken dat de giften tegengiften worden?

Lucilius, Vergilius, Seneca en Plinius verzekeren, dat de Marsi[2)] slangen bezweren met muziek en hun hun macht tot dooden ontnemen door schoone klanken. Als er onder de actionisten Marsi zijn, die al kronkelen de afschuwelijkste slangen over de partijen, zingen, dansen en grappen maken en de adders met een melodie weten te betooveren en de gevaren met een harmonie weten te verjagen, laat het dan maar klappen regenen zoolang er ook lauweren zijn te plukken, ook omdat er toch nog meer dikke huiden[3)] zijn dan er slagen neerkomen.

Het gebeurde eens, dat roovers een rijkaard, die op sterven lag, zijn vermogen zochten te ontfutselen, en om hun plan zonder gevaar ten uitvoer te kunnen brengen bonden zij hem zóó netjes een lint om de keel, dat het meer toeval dan opzet leek, meer een versiersel dan iets geheimzinnigs; zij riepen een notaris en

1) De simplicium medicamentorum temperamentis XI, c. 1 (Kühn XII, p. 313).
2) Een volk in Midden-Italië, bekend als toovenaars en slangenbezweerders. Vgl. Lucilius lib. II, fr. 408 (Baehrens); Vergilius, Aeneis, 7, 753; Plinius, Nat. Hist. 28, c. 2.
3) Sp. *pieles de becerros marinos*, huiden van zeekalveren.

zeiden hem, dat hun oom wel van zijn spraakvermogen, doch niet van zijn verstand beroofd was, en dat hij op al wat men hem over zijn testament zou vragen, wel met hoofdbewegingen zou antwoorden, daar het met den mond niet ging. Zij brachten den onnoozelen notaris bij het bed om nauwkeurig op te teekenen wat hij zag, en aan den zieke vragen stellend naar het hun paste, trokken zij zoo handig en snel aan het lint, dat zij hem zijns ondanks door hoofdbewegingen lieten bevestigen wat zij wilden, en met knikjes beamen wat zij begeerden.

Wat geeft het dus of de acties op sterven liggen en of er aangewezen erfgenamen zijn, die de verdiensten van zooveel angsten moesten opstrijken, als er linten en slimmigheden zijn, waardoor men ze met hoofdknikken kan laten zeggen wat men wil, en hun hals kan draaien waarheen men maar verkiest? De erfgenamen zullen verbluft staan, de slimmerds zullen lachen en daar wij in actionistentaal tegenvallers hebben *klappen krijgen* of *knikkebollen* noemen, kan het niet anders of wie die knikjes niet opvolgt, moet klappen krijgen. Bedenkt vooral, dat er twee soorten van spelers bij dit dobbelspel voorkomen, zóó geheel verschillend van elkaar, dat zij antipoden lijken in hun besluiten en ik geloof ook in hun lot. De eerste is die der *liefhebbers* (dat is de beteekenis van *Amantes* in het Hollandsch), dat zijn degenen, die altijd hun zaken beginnen met te koopen, want als liefhebbers van het vaderland, den staat en de Compagnie wenschen zij steeds dat de acties stijgen, en dat er zulke gunstige berichten komen, dat in een oogwenk de acties gaan loopen, rennen, de vleugels uitslaan en omhoogvliegen. De tweede groep is die der *contramineurs* (zoo genoemd omdat Indië een *mijn* is en zij te werk gaan alsof zij niets zoozeer begeerden als dat die mijn uitgeput zal raken); dat zijn zij die altijd beginnen met te verkoopen, en zij overtreffen soms Timon van Athene, die alleen van Alcibiades hield, omdat hij uit zijn karakter opmaakte, dat hij de beul van zijn vaderland zou worden. Dezen moet men schuwen als de pest en hen nooit navolgen, tenzij in bijzondere omstandigheden, bijv. om een bichile[1)] te maken (wat onder de Hollandsche jongens *vlinder* beteekent), een uitdrukking die

1) Het bikkelspel zal wel bedoeld zijn, doch bikkel beteekent niet vlinder (Sp. mariposa), zie Franck-Van Wijk, Etymologisch Wdb. der Ndl. Taal. In verband met den Spaanschen vorm *bichile* ging De la Vega misschien uit van Ndl. biggel.

wij bezigen voor een plotselinge winst, die ons ontgaat als men haar niet pakt, en die, als men haar niet stevig grijpt, nog wegvliegt.

De *liefhebbers* zijn als de giraffe, die nergens bang voor is, of als de toovenaar van den keurvorst van Keulen, die de dames in den spiegel veel mooier deed lijken dan zij waren: zij doen niets dan veinzen, bewimpelen, mooier maken, en, evenals bij het beleg van Priene[1] Bias den gezant van Alyattes om den tuin leidde door hem bergen zand te toonen die met graan bedekt waren, opdat hij zou denken dat een stad die zoo vol overvloed was, niet door uithongering kon genomen worden[2], zoo bedekken zij het zand met graan door te doen gelooven, dat list rijkdom en de ondergang een bron van bestaan is. Adders[3] vallen hen aan en zij houden die, evenals de West-Indiërs, voor een spijs, waarin het fijne met het smakelijke wedijvert. De yucaplant, die een verfijnd vergif is, omringt hen, en zij maken er brood van, evenals diezelfde barbaren, namelijk maniokbrood; zoodat zij, evenals Restitutus[4] zich zoo gevoelloos placht te maken, dat hij niet eens bemerkte dat hij geroosterd werd, geraakt worden door het vuur noch gekweld door de verwoesting. Als er aardbevingen plaats hebben, zeggen zij, dat de aarde danst, maar niet beeft; als er duisternissen zijn, al duren ze langer dan de Egyptische, voor hen zijn het avondschemeringen; als er bliksemstralen flitsen, zijn het vuurpijlen, en als er hagedissen verschijnen, zijn het volgens hen patrijzen.

De *contramineurs* daarentegen zijn een en al angst, schrik en ontsteltenis; voor hen zijn konijnen olifanten, volksfeestjes zijn oproeren, in schaduwen zien zij den chaos. Maar als er in Afrika schapen zijn, die als lastdieren, en rammen die als paarden dienst doen, is het dan te verwonderen, dat iedere pygmee hun een Polypheem en iedere dwerg hun een Typheus[5] lijkt?

Korman schrijft over Ivan II, hertog van Moskou, dat het zien van een vrouw hem zoo'n vrees inboezemde, dat hij flauw viel; maar met deze lafaards is het nog wonderlijker, immers een mug lijkt hun een reus en een atoom een berg.

1) Stad in het zuidelijk gedeelte van Ionië, geboorteplaats van Bias (Vgl. Herodotus 1, 21 en 22).
2) Diogenes Laërtius I, 83.
3) In het Sp. staat *culebras huguanas*; de beteekenis van dit adjectief is ons niet bekend.
4) Misschien Plutarchus, Alexander, c. 69, maar de naam wordt daar niet vermeld.
5) Waarschijnlijk wordt de gigant Typhoeus bedoeld.

Van een koning van Cambodja vertelt men, dat hij, daar hij zich voedde met vergif, als een basilisk doodde met zijn blik, en nu denken zij, dat er geen potentaat bestaat, die niet is als deze vorst; immers zij denken, dat zij ons met hun blik zullen verslinden en met hun oogen zullen vernietigen.

Miguel de Medina houdt staande, dat als men slangen brengt bij een kip die zit te broeden, er geen kuikens maar slangen uit de eieren zullen komen; deze bloodaards bevestigen die bewering, want terwijl zij steeds hun hoofd vol hebben met ongelukken, rampen, oproeren, overstroomingen, slachtingen, ineenstortingen, ellende, ruïne, katastrofen en tragedies, ontvangen zij geen tijding, die niet, zooals het vee van Jacob, de kleur der twijgen aanneemt, zoodat alle omstandigheden als vergif worden en de eieren in slangen veranderen.

Als Eusebius hen had kunnen zien, zou hij zich niet verwonderd hebben als hij had gelezen, dat er in 1546, vóór de burgeroorlogen in Duitschland, een kind geboren werd dat in het lichaam der moeder reeds een scherp mes in de hand had; want het lijkt wel dat zij allen van hun geboorte af een mes in de hand hebben, dat in alles kerft wat het vindt, neerhakt wat het maar tegen komt, en afhouwt wat het aantreft. Als er verwarde berichten zijn, worden ze in hun mond noodlottig; als ze twijfelachtig zijn, maken zij ze schrikwekkend en als er geen enkel bericht is, dat in hun kraam tepas komt, dan maken zij ze wel. Sommigen koopen een matroos of een stuurman om, om rond te strooien wat hun invalt, en evenals men wist te bereiken dat de duif van Archytas[1] vloog, de kraanvogels van Boëtius krijschten en de adder van Aeneas siste, bereiken zij dat die mannen van hout, die slechts houten figuren[2] zijn, zingen wat zij hun voorpraten, zooals de papegaai van Caesar, en dat deze houten poppen nazeggen, wat zij hen leeren zooals de raaf van Augustus.

Zeer fraai is het, wanneer zij schreeuwen dat de wereld vergaat, met ongehoorde hyperbolen gissingen formuleerend over de vorstelijke hoven, nog onjuister dan die, welke de astrologen uit de sterren opmaken. De groote Theon schilderde eens een stuk, en na het met een doek bedekt te hebben, riep hij het publiek op om twee legers op het doek zóó echt te zien strijden,

1) Gellius, Noctes Atticae 10, 12, 9.
2) In het Spaansch staat *aves de leño y páxros de palo*, vogels van hout en stokken; de adder valt er dus niet onder.

dat het schilderij in stukken zou vallen van de slagen en in brand zou vliegen van de schoten[1]; en om de gemoederen voor te bereiden op de krijgswoede en om door de verbeeldingskracht den hartstocht op te wekken, liet hij krijgsmuziek spelen, en het hart sprong op in de borst der menschen bij het hooren van de trommels en de trompetten, die de gemoederen in een oorlogsstemming en in een overwinningsroes brachten[2]. Toen hij zag dat de stemming goed voorbereid was voor de proef, trok hij het gordijn weg, en terwijl de aanwezigen allen zonder uitzondering meenden, dat de slag tusschen Darius en Alexander maar een flauw beeld van dit strijdrumoer en maar een kleinigheid zou zijn vergeleken bij dezen strijd, zagen zij den strijd geschilderd tusschen de kikvorschen en de muizen[3] die door Homerus beschreven is[4], zoodat het verschrikkelijke en vreeselijke vroolijk en blij afliep.

Men kan geen juister beeld bedenken van hetgeen dezen misanthropen van de acties overkomt dan dit verhaal, want zij overdrijven zóó de gevaren en schilderen de rampen zóó zwart, dat wie hen hoort zou denken dat de dood zachter is dan de bedreigingen, de vernietiging zoeter dan de voorstelling ervan. Zij spreken slechts in het geheim, alsof zij bang zijn te zeggen wat er aan de hand is; zij doen niets dan de wenkbrauwen fronsen bij hun alleenspraken, alsof zij in vervoering zijn over hetgeen zij weten; zij houden niet op met te voorspellen als profeten, te waarschuwen als vrienden, zich te verzetten als eerlijke lieden en raad te geven als godvruchtige menschen, en tenslotte gaat het gordijn op en er verschijnen kikkers en er dansen mollen; de bergen baren muizen, de heele storm draait uit op wat wind en al die nevel op een beetje rook.

In de rivier de Arotan leeft een visch, waarvan Nicolaas Commites[5] verzekert, dat wanneer een visscher hem vangt, hij hem zoo'n koorts bezorgt, dat zoolang hij hem niet weer in het water gooit, hij hevig door die ziekte gekweld wordt. Dit geeft een uitmuntend beeld van de contramineurs, want als dezen een actie opvisschen, bij ongeluk of uit vrees dat ze zullen stijgen,

1) Theon van Samos leefde ± 300 v. Chr.!
2) Misschien een fantasie op het verhaal bij Aelianus, Variae Historiae 2,44.
3) In het Spaansch staat *topos*, mollen.
4) Vroeger gold dit voor een verhaal van Homerus.
5) Noch de rivier, noch den schrijver kunnen wij identificeeren.

dan zijn de angsten die hen folteren, zoo vreeselijk, dat zij niet ophouden, voordat zij de actie weer in het spel geworpen, en niet tot rust komen, voordat zij haar weer in het water teruggegooid hebben.

Zij hadden wel de behandeling noodig, die de beroemde Marlianus[1] een krankzinnige deed ondergaan, die dacht dat hij kikkers in het lichaam had, want zij rusten niet voor zij die kikkers weer aan de rivier hebben teruggegeven; of wel het ontbreekt hun aan de voorbehoedmiddelen, die de geneesheeren voorschrijven aan hen die lijden aan een ziekte der verbeelding, die men lycanthropie[2] noemt, omdat de lijders zich verbeelden wolven te zijn en alle nachten rondzwerven over de begraafplaatsen; immers, altijd vinden wij hen bezig met trachten de toekomst te lezen uit graven, sterfgevallen, schedels, lijken en geraamten zonder over andere gebeurtenissen en gevallen te spreken dan over tragische, deerniswekkende en noodlottige.

Avicena[3] en Albertus Magnus[4] vermelden, dat er eens een kuiken geboren werd met een havikskop, en tallooze natuurhistorici sloven zich uit met redetwisten of dit nu in werkelijkheid een havik of een kuiken was. Lucinius Mucianus[5] beweert, dat er een man heeft bestaan, Arescon geheeten, die eerst vrouw was geweest en toen Arescusa heette, en nu breken de geleerden zich het hoofd, en een gedeelte van hen houdt staande dat zij een vrouw, een ander gedeelte dat hij een man moet genoemd worden. Een tijding wordt in onze bijeenkomst verbreid, die er gunstig uitziet maar ongunstig kan worden; en nu ontspint zich over de vraag, of het een kuiken of een havik, een Ariscon of een Arescusa is, een strijd tusschen de twee partijen, die er zich niet toe bepalen met de tong, de armen, de handen en voeten en met het vernuft te vechten, maar zoo hardnekkig elkaar met de beurzen bestrijden, dat zij hun batterijen niet doen zwijgen voor zij overwonnen zijn, en niet aflaten van hun krijgslisten, voordat zij uitgeput zijn.

1) Lijfarts van de hertogen van Milaan uit de 15de eeuw.
2) Gr.: *λύκος* wolf; *λυκάνθρωπος*: weerwolf; *λνκανθρωπία* is bij de Grieksche medische schrijvers de naam van een soort krankzinnigheid, bijv. bij Aëtius van Amida, Tetrabibloi II, 1. II, c. 11, vertaald in het Latijn door Cornarius in 1549.
3) Beroemd Arabisch geneesheer (980-1036).
4) Middeleeuwsch geleerde, alchimist en philosooph (1193-1280), die bijna als toovenaar werd beschouwd.
5) Moet zijn: Licinius Mucianus (bij Plinius Nat. Hist. 7, c. 4 en Gellius Noctes Atticae 9, 4-15).

Wijsgeer: En wat is dan het verstandigste in dezen warwinkel?

Actionist: Allen hartstocht af te leggen, kalm beide partijen aan te hooren, informeeren naar hun argumenten, hun redenen wikken, hun scherpzinnigheden overdenken, de berichten tegen elkaar afwegen, elk ervan confronteeren met de tegenwerpingen die hun respectieve uitgangspunten toelaten, om te zien of ze erdoor weerlegd dan wel versterkt worden; en na al deze niet minder verstandige dan profijtelijke verrichtingen zich te neigen tot hetgeen wel het voordeeligst lijkt, want al zal men niet altijd victorie kunnen kraaien, men zal toch ontelbare malen den buit kunnen binnenhalen.

Eudicus vertelt[1)] dat er in Hestiaeotis twee bronnen zijn, Ceron en Melan geheeten, en dat de schapen, die uit de eerste drinken wit worden; drinken ze uit de tweede, dan worden ze zwart, en uit beide tegelijk, dan krijgen ze verschillende kleuren, even interessant als aangenaam voor het oog. Als Gij bij Uwe ondernemingen wilt slagen, drinkt dan niet steeds uit de bron der *liefhebbers*, want het is niet altijd goed een hermelijn te zijn, maar drinkt ook niet voortdurend uit de bron der contramineurs, want het is evenmin altijd goed een raaf te zijn, en ofschoon de raven soms brood aanbrengen, zooals die van Elias, zelden keeren ze terug, zooals die van Noach. Kortom, niet steeds Melan, noch steeds Ceron, maar steeds liefhebber uit principe en contramineur bij uitzondering, want de ervaring heeft geleerd, dat zij die koopen gewoonlijk winnen, en zij die verkoopen, meestal verliezen.

De Compagnie is als de Onsterfelijke Boom, die als men er een tak afsneed, terstond een nieuwe voortbracht, zoodat men niet behoeft acht te slaan op elk neveltje dat haar licht verduistert, want straks spreidt zij weer nieuwen praal van glanzen en een nieuwen krans van stralen ten toon.

Volgt dus dit richtsnoer en treedt in deze voetstappen, want deze voorlichting kan U niet anders dan nuttig zijn, hetzij Uw bedoeling eerlijk, dan wel verraderlijk is; omdat namelijk, indien ze verraderlijk is, voor U, als Gij koopt en de kansen schij-

1) Plinius Nat. Hist. 31, c. 2: ‘Eudicus in Hestiaeotide duos fontes tradit esse, Ceronem, ex quo bibentes oves *nigras* fieri, Melan, ex quo *albas*, ex utroque autem varias.

nen te keeren, de uitweg van Frederik openblijft, en, indien ze eerlijk is, men na gekocht te hebben óf kan in ontvangst nemen wat men kocht, of het kan beleenen, waardoor de winst bijna zóó zeker is, dat alleen een oorlog (waar God ons voor beware!) onzen strijdlust zou kunnen neerslaan en ons den moed zou kunnen benemen en dat nog alleen, als het geen eerlijke oorlog is.

Men moet de tijdsomstandigheden in het oog houden en de zeilen zetten al naar de wind waait. Vroeger waren er twintig actionisten, die in de acties de wetten voorschreven, en daar iedere ster hun een booze komeet en elk wolkje hun een eclips scheen, lieten zij den koers 30 % dalen op grond van een lichten schrik en 50 % op grond van een tijding. Heden ten dage zijn er evenveel actionisten als kooplieden (want zij, die niet eens een spelletje meedoen als amusement, zoo niet uit eerzucht, zijn te tellen) en zij hebben meer dan genoeg van de verliezen, die zij uit angst geleden hebben. Zoodat een ieder zijn partij als een juweel bewaart, van meening dat de pijn op het oogenblik dat zij den slag gaan slaan, al voldoende is; immers te sidderen bij de gedachte aan den bliksemstraal dient nergens toe dan om de smart te vervroegen en het ongeluk te verdubbelen.

Er is in Indië een boom[1)], waarvan de schaduw naar de eene zijde doodt en naar de andere de levensgeesten opwekt; ik heb U vroeger de bloeiende Indische Compagnie geschilderd als een boom; ik voeg er nu aan toe, dat zij is als deze boom uit Indië: zoo Gij haar steeds van de zijde der contramineurs beschouwt, zult Gij het leven verliezen, doch zoo Gij haar beziet van die der liefhebbers, zult Gij Uw kapitaal vermeerderen, want de eersten wijden hun aandacht alleen aan de takken, de laatsten besproeien de wortels, genen speculeeren slechts op de schaduwen, dezen letten slechts op de vruchten.

In Holland vond men eens in den stam van een appelboom twee ineengeslagen handen met een kroon en een luit, door de natuur gevormd, en het kan niet anders of Gij zult den juisten koers varen, als Gij dien appelboom als zinnebeeld van de Compagnie kiest. Kijkt naar die ineengeslagen handen - zoo stelden de Egyptenaren de eendracht voor - en streeft steeds naar eendracht. Let op de kroon, die een teeken van koninklijke waar-

1) Over de schadelijkheid van de schaduw van den pinus (etiam capiti humano) bij Plinius Nat. Hist. 17, c. 12, maar niets over dezen merkwaardigen Indischen boom.

digheid is, en past die kroon toe op het reële[1)] van dezen handel. Denkt ook aan de luit, die een symbool der vroolijkheid is, en Gij zult tevreden zijn met den voorspoed en blij met Uwe winst.

Toen Michel Angelo Buonarotti te Rome den koepel van een kapel beschilderde, gewende hij er zich zóó aan de oogen opwaarts te richten, dat hij ze op straat met moeite neer kon slaan, en, meer een sterrekundige dan een schilder gelijkend, liep hij steeds naar den hemel te kijken, alsof hij voortdurend met de sterren bezig was. Gewent er U aan Liefhebber te zijn, houdt het gelaat omhoog geheven, doet alsof Gij plafonds beschildert, kijkt naar hen die boven allen uitsteken en Gij zult zóó in overvloed baden, en U zóó thuis voelen in de 'liefhebberij', dat Gij, in tegenstelling met den reus, van wien men vertelt dat hij zóó gewend was te praten met een dwerg en zóó vaak vooroverboog, dat hij krom werd, Buonarotti zult evenaren in het verhevene, en hoe meer Gij naar de toppen kijkt, des te meer mensch zult schijnen, hoe meer Gij U in de sferen verdiept, des te wijzer zult worden en hoe meer Gij naar den hemel ziet, des te meer U in Uw rechtvaardigheid zult verheugen.

Het feit dat de acties hoog staan, maakt velen beangst, die ze zoo hoog niet gekend hebben, maar de verstandigen moeten zich door dit bezwaar niet in hun vlucht laten belemmeren, en bedenken dat de Compagnie met den dag vooruitgaat, de staat rijker en de rentevoet lager wordt door den overvloed van geld en het ontbreken van plaatsing ervoor, zoodat men het tegen drie percent per jaar geeft bij gewone leening en tegen twee en een half percent bij onderpand; zoo worden de allerrijksten genoodzaakt om acties te koopen en de uitkeering af te wachten, en dit zijn menschen die noch willen verkoopen als ze dalen, omdat ze dan verliezen, noch wanneer ze rijzen, omdat ze toch niet weten waar ze hun kapitaal zekerder kunnen beleggen of het sneller weer kunnen opnemen; en daar dit een rad is dat voortdurend draait, kan men elk uur zijn rijkdom aflezen en elk oogenblik zijn schatten controleeren.

Daarentegen verhoogt deze levendigheid van den handel dermate de waarde van deze papieren, dat alleen door dat speculeeren (dat in de overige steden dezer provinciën niet plaats

1) Sp. *real* beteekent koninklijk en reëel.

vindt) de acties van Amsterdam alle overige in prijs overtreffen, terwijl toch de uitkeeringen dezelfde zijn zonder andere korting dan die van een gering plaatsverlies[1]; immers die van Zeeland staan gewoonlijk 150 % lager dan de onze, die van Enkhuizen 80 %, die van Hoorn 75 %, die van Rotterdam 30 % en die van Delft 70 %.

Het is geen stroom gelijk de rivier de Moelin, die veertien dagen lang oostwaarts en veertien dagen westwaarts vloeit, noch gelijk die put in Perzië, waarin het water dertig jaar lang stijgt en dan weer dertig jaar daalt; hier is geen vast tijdstip voor de eb, noch was er ooit iemand die de limiet der toename voorschreef. Een koopman kocht in Goa een diamant van onschatbare waarde en toen hij die uit Indië naar Europa bracht, berispte hem de Gallische Mars[2] over zijn vermetelheid met de vraag: 'Wat dacht Gij, toen Gij een fortuin in één steen staakt?', waarop hij even verstandig als hoffelijk antwoordde: 'Ik dacht slechts daaraan, dat Uwe Majesteit nog leefde'. Laat U dus niet ontmoedigen, doordat Gij de papieren zóó hoog ziet staan dat het U toeschijnt, dat ze hun toppunt bereikt hebben; want nimmer ontbreekt het aan machtige handelaars die ze begeeren, noch aan geldkoningen die er naar hunkeren. Bedenkt dat er evenveel spelers als menschen zijn, en dat Gij altijd wel kampioenen zult vinden, die U van Uw onrust bevrijden, en helden die U uit de zorgen zullen halen, en Gij zult zien, hoe Gij niet zult schromen een mijn voor een enkel juweel, een fortuin voor een traan en een schat voor een steen te geven.

Desalniettemin is het zeer verstandig uit deze beek te drinken, zooals de honden van Egypte uit den Nijl doen[3], die namelijk uit vrees voor de krokodillen tegelijk drinken en loopen, tegelijkertijd toegevend aan hun dorst en aan hun vrees. Zelfs de sterren van de eerste grootte trillen, terwijl ze tegelijkertijd licht geven over de sferen, en het is dwaasheid de gunsten van een godin[4], die er zich op beroemt nergens anders standvastig in te zijn dan in veranderlijkheid, te verwerpen, in de hoop, dat dan het geluk eeuwig zal duren.

Plutarchus verhaalt[5] over Antigonus, den zoon van Deme-

1) In het Sp. staat: *un tenuo* (lees: *tenue*) *gasto en las de fuera*, geringe kosten op die van buiten.
2) De Fransche Koning?
3) Phaedrus Fabulae Aesopii 1. I, 25.
4) Bedoeld is Fortuna.
5) Dit verhaal wordt door De la Vega zeer onnauwkeurig weergegeven. Plutarchus, Cleomenes, c. 30 noemt het feit als geschied na de overwinning in een veldslag. Bovendien was Antigonus al ziek.

trius, dat hij als overwinnaar bij zekere spelen, om vol trots zijn flinkheid nog op te vijzelen, in zulke blijde juichkreten uitbarstte, dat een zijner aderen sprong en hij een bloedspuwing kreeg en aan tering stierf, en aldus zijn ijdelheid met den dood bekocht, waarbij zijn verwatenheid de rol van Atropos[1] vervulde. Wanneer Fortuna U de hand reikt, om aldus in ons spel lauweren te behalen, dankt haar dan nederig voor die minzaamheid, geniet bescheiden van het geluk en stoot haar vriendelijkheid niet af door hoogmoed.

Belisarius verlangde, dat zijn commandostaf een scepter zou worden, maar die scepter draaide uit op een stok, waarmede hij zijn weg zocht om al bedelende den kost op te halen. Indien Gij zoo fortuinlijk mocht zijn, dat Uw stokje een staf werd en die staf een veldheersstaf, beheerscht dan Uw begeerigheid en verlangt niet bovendien dat Uw veldheersstaf in een scepter overgaat, want het kan zijn dat hij, evenals bij de magiërs, in een slang verandert, en dat terwijl de bedoeling is wonderen na te doen, het resultaat slechts vernieuwde kastijdingen en verdubbelde kwellingen is.

De dichter Axion[2] was zoo klein van gestalte, dat zijn mededingers om hem te bespotten een bril opzetten alsof zij hem dan eerst konden zien. De kunst maakte hem hoogmoedig en hij liet zich in den tempel der Muzen een standbeeld maken, zóó groot dat dat van Jupiter Olympicus nauwelijks tot den schouder ervan reikte. Laat zijn val U tot waarschuwend voorbeeld dienen en U doen bedenken, dat de wijsgeer die in acties wil gaan doen, niet moet zijn als de dichter Axion; als Gij een kiezelsteentje zijt, wilt dan geen rots zijn, en wanneer een kooi voor U al een paleis kan zijn, streeft er dan niet naar, dat een kolos U tot grafnis dient.

Niet iedereen gelooft wat klassieke schrijvers mededeelen over het bronzen paard van Constantinopel, dat de gebeurtenissen voorspelde met gehinnik, zoodat Gij niet op het lot moet vertrouwen in die mate, dat Gij één overwinning als het voorspel van een volgende beschouwt; integendeel, juist de wijzen vreezen, dat overwinningen de voorboden van nederlagen zijn,

1) Een der drie schikgodinnen van de Grieken.
2) Bedoeld wordt de Latijnsche treurspeldichter Accius. Plinius, Nat. Hist. 34, c. 5 vertelt alleen over het standbeeld. Het verhaal over de bril is een anachronisme.

en alleen in geval Gij het ijzeren hoofd van Albertus Magnus naast U hadt, dat antwoordde op alles wat men het vroeg en waarover Tostado[1)] even geleerd als scherpzinnig redeneert, zoudt Gij even kunnen wachten met de winst te grijpen als het lot U zijn gunsten kwam aanbieden.

De Spartanen[2)] dreven den spot met hun vorst Archidamos, omdat hij een kleine vrouw getrouwd had, zeggende dat hij hun tot opvolgers geen koningen, maar koninkjes zou geven. De lijfspreuk der veteranen onder de actionisten is, *niet getrouwd te zijn aan de acties*, maar als Ge er U toch mee mocht verbinden, kiest dan een kleine vrouw, al haalt Ge U ook critiek op den hals met Uw successen, want als Ge weinig onderneemt, zijt Gij altijd bij machte gemakkelijk het roer om te gooien en den steven te wenden.

Men bood Xerxes de vruchten van Attica aan, maar hij bewaarde ze om ze in Athene op te eten. Volgt dezen overmoed in onzen handel niet na, want de grootste handigheid bij ons bestaat erin, dadelijk de vruchten die de gelegenheid ons biedt, op te eten zonder te wachten tot hun rijpheid met den tijd in rotheid overgaat of tot door het uitstel hun fijne smaak bedorven wordt.

In onzen handel heeft de verwachting veel meer beteekenis[3)] dan de verwezenlijking zelf; door de verwachting van een schitterende uitkeering of van een rijke retourvloot vliegen de acties omhoog en vaak gaan ze omlaag als deze dingen zich komen te verwezenlijken, omdat de drukte over die groote winst is opgehouden en het gejubel over die blijde gebeurtenis tot zwijgen gekomen is. Er bestaat een zeer natuurlijke reden voor dit feit, n.l. zoolang de Fortuin den arm dreigend opgeheven houdt, vreezen de contramineurs gewoonlijk voor den slag; tegenover de voortdurende bedreiging met vernietiging wagen zij geen transacties, terwijl ze bij de Liefhebbers door de voortdurende vreugde over hun succes veel energie ontmoeten, immers daar dezen vol opgewektheid zijn, maken de tijdingen geen indruk op hen en is hun hart voor angst ontoegankelijk; maar wanneer de schepen binnenloopen of de winsten worden opgestreken,

1) Alonso de Madrigal, bijgenaamd ‘El Tostado’ (1400-1454), theoloog en bisschop, wiens werken in 24 folio-deelen verschenen zijn.
2) Plutarchus, Agesilaos, c. 2, 5.
3) In het Spaansch staat *effetto* in beide gevallen.

dan vatten zij die verkocht hadden weer moed en berekenen degenen die kochten, dat zij nu in eenige maanden niets gunstigs te wachten hebben; de bladeren[1] sidderen bij het geringste windje, de kleinste schaduw beangstigt, zoodat de acties, verlaten door de eene partij en bestreden door de andere, niet veel noodig hebben om te bezwijken en geen stootje kunnen velen. Daarom grijpen de oplettenden, wanneer de Fortuin ze hun aanbiedt, zooals aan Peralvillo de kersen, ze zóó handig vast dat als de Fortuin berouw krijgt, zij ternauwernood de voeten uit hun greep kan losrukken, en als zij erg wringt hoogstens de botten[2] er bij overhoudt.

Te Neurenberg, waar een metalen adelaar den onoverwinnelijken Karel V de sleutels der stad overhandigde, had de beroemde keizer aan den maaltijd een vlieg, die als om hem te kronen eenige malen rond zijn hoofd vloog en daarna met wonderlijke kunstvaardigheid op zijn hand terugkeerde. Maar juist daarom wordt dit als een wonder verhaald, omdat niet altijd de adelaar de sleutels van een stad aanreikt en de vlieg[3] niet steeds op de hand terug vliegt.

Curtius vermeldt, dat er in Indië een boom is die elken nacht van zijn bladeren honingraten maakt; maar zoodra de zon boven de kim rijst, verwaait die heerlijkheid, vliedt die tooi, verdwijnt die zoetheid; het is een voorbijgaande streeling als de klimop van Jonas[4], die 's avonds hem een verheugenis was en bij het ochtendgloren een ergernis. Spiegelt U dan aan dezen boom uit Indië om te weten hoe Gij hebt te handelen met de O.I. Compagnie, die ik U herhaaldelijk als een boom heb geschilderd, en als Gij zoo gelukkig mocht zijn, dat de bladeren voor U honingraten worden, zucht dan niet als Alexander om meer werelden, waardeert liever als Artaxerxes[5] den nap water van een boer op het oogenblik dat Gij kunt gissen dat de stroomen onbereikbaar zijn; en dan zult Gij bouwen op twee grondslagen, die altijd de polen en pijlers ervan waren, n.l.: *geduldig wachten als Gij verliest; binnenhalen als Ge wint*. Dat zijn de twee pilaren, die alle mogelijke gelijkenis vertoonen met die, welke de Ge-

1) Sp. *hojas*, hier: acties.
2) Sp. *huesos*, kan ook beteekenen: pit (van een vrucht); woordspeling met de tevoren genoemde kersen.
3) Sp. *mosca* beteekent ook: geld.
4) Zie Jona, cap. 4.
5) Plutarchus, Artaxerxes c. 5. De boer schepte het water met zijn *handen* uit de rivier.

leerde Koning in den Tempel deed plaatsen, den eenen *Iachin* noemend, dat beteekent *voorzorg*, den anderen *Boaz*, d.i. *moed*; want door den moed is het, dat men bij tegenspoed op goed weer hoopt, en dank zij de voorzorg bergt men de zeilen vóór de stormen ze vernielen. En zooals Salomon de uiteinden der pilaren versierde met gebeeldhouwde rozen, zal hij die op deze pilaren steunt, verkondigen dat al wat hij kiest en al wat hij onderneemt rooskleurig is.

Koopman: Allemachtig! Wat hebt Gij ons al niet verteld! Wat een woordenvloed! Wat een lange adem! Daar haalt geen ratel en geen rammelslag bij[1)]! Is dat nu de 'wijsheid', die Ge ons over de actionisten hebt willen verkoopen? Op mijn woord van eer, ik denk dat de heele vergadering van Averno[2)] niet zooveel weet als Gij alleen. Nu, de vaktermen zijn niet het ergste; ik denk dat ze een mengelmoes van Arabisch en Grieksch zijn, en dat de knapste nog een nieuw woordenboek moet zoeken om ze te begrijpen, een nieuwen Calepino[3)] om ze te verklaren en een nieuwen Covarrubias[4)] om ze toe te lichten, want zooals de Atheners[5)] een god Terminus hadden, is er hier geen term die vanwege zijn ondoorgrondelijkheid niet iets van een god heeft.

Ik moet eerlijk zeggen, dat ik mij in den Toren van Babel waande bij het hooren van die mengeling en verwarring van talen die Gij bezigde, met Uw optie in het Latyn, met Uw *bichile* in het Hollandsch, met het *surplus* in het Fransch. Gisteren las ik, dat Tertullianus[6)] Athene een *linguatam civitatem* noemde, hetgeen naar men mij zeide beteekent: *de praatzieke stad*, en hij zou het dunkt me een *actionistische stad* genoemd hebben, wanneer hij jullie had gekend, want ik begrijp niet, dat ge niet sterft aan steken in de zijde, met zooveel drukte van redeneeringen en tijdingen.

Gij weet wel, dat Tertullianus overbodige herhalingen *pleonasmen* en *tautologieën* noemt, maar als hij jullie tijdgenoot was,

1) In het Spaansch staat: *fuego en la tarabilla, rayo en el chorillo*, lett.: vuur in den woordenvloed, bliksemstraal in den gieter. De *chorillo* is een instrument om bijv. zaden uit te storten.
2) Misschien toespeling op de onderwereld en de sibylle van Cumae (Vergilius).
3) Zie noot p. 83.
4) Sebastian de Covarrubias y Orozco (ongeveer 1600) auteur van de beroemde *Tesoro de la lengua castellana*.
5) Zeus *ὅριος*, o.a. vermeld bij Plato, Leges 842 E. Deze godheid is echter niet speciaal Atheensch.
6) Beroemd Kerkvader. Tertullianus, De Anima 3.

zou hij ze zonder twijfel *actionasmen* en *actionologieën* noemen.

Athenaeus[1] zegt, dat zij die veel praten, de ziekte van de *logodiarrhee* hebben; het is wel jammer dat dit vernuft niet in onze eeuw leeft, anders konden wij eens zien welken naam hij zou geven aan hen die zóó praten, dat ze tongen schijnen te hebben van wind (die immers dood is als hij ophoudt te bewegen) om er waterblaasjes van den regen mee te maken (die geen ander bestaan hebben, dan dat ze opgeblazen zijn). Ik tenminste zou Uw kwaal *fluxorrhee* of *nilorrhee* noemen, omdat het lijkt dat Gij meer leven maakt dan de *vloed* en meer monden hebt dan de *Nijl*.

Homerus hield Tersites[2] voor een krekel omdat hij zooveel praatte; ik laat het dus maar aan Uzelf over om te beoordeelen of Gij U niet met meer grond dan Tersites krekel dient te noemen.

De Ouden spraken *ad capsidram*[3], dat was een klok met water in plaats van met zand, de redevoeringen metend met behulp van de druppels; maar Gij spreekt niet bij druppels, doch bij vijvers, zeeën en oceanen, waarbij elke lettergreep een golf, elk woord een bergstroom en elke zin een rivier is.

Zeker is, dat nu wij er ons in schikken, dat Gij in deze materie onze leermeester zijt, Gij wilt, dat wij de leerlingen van Pythagoras nadoen, die vijf jaar zwegen[4], zoodat ze eerder schenen te leeren zwijgen dan te leeren spreken, want Gij doet niets dan spreken om ons maar te laten zwijgen, niets dan snateren om ons te doen verstommen.

Aangezien Gij zooveel weet, moet het U niet onbekend zijn, dat Aristoteles[5] beweerde, dat men bij de Rhetorica spaarzaam moest zijn met geleerdheden, ze meer aanbiedend als versnaperingen dan als spijzen. Geprezen mogen de Lacedaemoniërs zijn, die om Philippus zijn leger te doen terugtrekken, hem niets anders schreven dan 'Dionysius in Corinthe'[6], hem daarmede op een fijne manier te verstaan gevend, dat evenals Dionysius van tyran van Syracuse schoolmeester in Corinthe was ge-

1) Athenaeus, Grieksch auteur uit het begin der 3de eeuw, die het *Gastmaal der Sophisten* schreef. Athenaeus 159 E (volgens de conjectuur van Casaubonus).
2) Onjuist, zie Ilias II, 213. Homerusvergelijkt III, 151 de oude Trojanen met krekels.
3) De waterklok heet eigenlijk clepsydra.
4) Diogenes Laërtius VIII, 10.
5) Waarschijnlijk Rhetorica 3, p. 1406a, 19, als met geleerdheid bedoeld is 'epitheta'.
6) Plutarchus, Moralia 511 A.

worden, zij zouden maken dat zijn soldaten in leerlingen, zijn scepter in een plak en zijn veldheersmantel in een tabberd zouden veranderen.

Mogen - ik herhaal het - die wetenschappelijke kaarten geprezen zijn, waarop een koninkrijk met een stip werd aangeduid, zooals de cosmographen doen. Men schilderde Polyphemus op het kleine oppervlak van een kersepit, de heele Ilias van Homerus schreef men op een noot en men strafte (zooals Bocalini[1)] het doet voorkomen) hem die zijn gedachte uitte in drie woorden, als hij het in twee kon doen; en de Spartanen, van meening dat ze nog te breedsprakig waren geweest, in hun waarschuwing aan den beroemden Macedoniër, spotten een volgende maal met zijn moed en beantwoordden zijn voorstellen slechts met *nihil* (niets)[2)], daarmede hem te verstaan gevende óf dat hij niets zou bereiken van hetgeen hij hun verzocht, óf dat zij niets bang waren voor zijn bedreigingen.

Een wijs geheimschrijver bevond zich eens in een storm op zee en schreef aan een vriend: 'Ik weet niet hoe ik er aan toe ben; ik weet niet, wanneer wij elkaar zullen zien: ik weet niet waar ik dezen brief dateer op den dag van de halve hoofden, in de maand van de twee hoofden, in het jaar van de drie hoofden.' Dat is schrijven, dat is kortheid; hij duidt op den storm door te zeggen *dat hij niet weet hoe hij er aan toe is*, want de schommeling van het schip brengt hem in de war; en *dat hij niet weet wanneer ze elkaar zullen zien*, immers de storm belet het; *dat hij niet weet waar hij zijn brief schrijft*, omdat de golven hem nu eens huizen hoog opheffen, dan weer in den afgrond storten; hij dateert *op den dag van de halve hoofden*, dat is de Maandag, die gewijd is aan de Maan die heerscht over de maanzieken en gekken; *in de maand van de twee hoofden*, d.i. Januari, welke naam afstamt van Janus met de twee hoofden; *in het jaar van de drie hoofden*, d.i. 1417, waarin Maarten V tot Paus gekozen werd en Benedictus en Gregorius als tegenpausen opstonden.

Kardinaal Aldobrandino kwam te Milaan om vrede verzoeken en toen hij op den grond stapte, barstte het kanon waarmee men hem het eeresalvo bracht, uiteen. Een stroom van vernuftige

1) T. Bocalini, Italiaansch hekeldichter (1556-1613).
2) Plutarchus, Moralia 511 A. De Spartanen antwoordden op de mededeeling: 'als ik Lacedaemonië binnenval, zal ik jullie vernietigen': *ἅικα* = als.

verzinsels brak los naar aanleiding van deze gebeurtenis en daarbij werd de palm weggedragen door een geestig man met een tweeregelig vers, die, zich vroolijk makend over alle geheimzinnigheid, zei dat het kanon alleen maar sprong, omdat er te veel kruit in zat.

> Omnis arcanum quaeris? faber inscius atri imposuit nimium pulveris et crepuit[1].

Dat noem ik een verklaring, en dat noem ik geestig zijn! De beroemdste vernuften der wereld hebben de scherpzinnigheid op de spits gedreven over de reden, waarom de Atheners Neptunus en Minerva in éénzelfde beeld vereenigd hadden; doch de prijs werd behaald door den grooten kok Scappi omdat hij als zijn meening gaf, dat de Ouden, aangezien Minerva de godin van de olijfolie en Neptunus de god van de visch was, wilden aanduiden, dat men visch niet zonder olie moet eten. Dat is nog eens een gezegde, dat is vermakelijk! De muren van het hart zijn niet als die van Jericho, die met ommegangen en klaroengeschal moesten omgegooid worden; het aangename alleen overwint ze en slechts het eenvoudige overmeestert ze. Waartoe dienen hyperbolen, die terecht door een geleerde *hyperboreërs*[2] genoemd werden, omdat er zulke koude onder zijn, dat ze geboren schijnen te zijn onder het vreeselijk klimaat van den Grooten en den Kleinen Beer? Vaak is de kruin den boomen tot last en brengt het welig loover hen ten val: het gewicht slaat hen neer en de tooi wordt hun ondergang. Het enorme schip van Areta[3], koning van Egypte, zonk in de haven, omdat zijn eigen lichaam het deed zinken en zijn eigen tuigage het hinderde.

Actionist: De pot verwijt den ketel dat hij zwart ziet, zegt het spreekwoord, en hetzelfde kan ik zeggen als ik zie, dat Gij mijn breedsprakigheid breedsprakig laakt en dat Gij bij het beloven dat Gij evenals Ovidius geen verzen meer zult maken, die belofte in verzen aflegt. De krab[4] berispte zijn jong omdat het niet rechtuit liep en het kleintje antwoordde: ‘Ga me voor!’ Wie

1) Allen zoekt Gij naar een oplossing? Een onbekwaam handwerksman deed er te veel *noodlottig* (zwart) kruit in en toen is het gebarsten.
2) Bij de Grieken mythische volksstam in het onbekende Noorden.
3) Koningen van Egypte van dien naam zijn er niet geweest. Aretas is de naam van meerdere koningen der Natabaeën. Over een geweldig schip van Ptolemaeus Philopator van Egypte, bij Plutarchus, Demetrios 43, en bij Athenaeus 5, 203. Het bedoelde ongeval wordt hier echter niet vermeld.
4) (Babrius 109) Paraphrasis Bodleiana 91, Paraphrasis Palatina 59, Avianus (Fabulae) 3.

een ander wil terechtwijzen moet geen krab zijn, die het tegenovergestelde doet van wat hij predikt. De Romeinen spotten met den senator die middelen aangaf om tot vrede te geraken, terwijl zijn huis vol oneenigheid was, en Demaratus was boos op Philippus[1] omdat hij Griekenland er toe wilde brengen in vrede te leven, terwijl zijn eigen paleis een school van verdeeldheid en een strijdperk van tweedracht was.

De vos zou over Uw oordeel hetzelfde kunnen zeggen als over de druiven, n.l. dat het nog erg groen is; ik geloof, dat het verstandig zou zijn het maar eens in een diamantslijperij te laten bewerken, want het is nog erg ruw. Gij hebt een tweetal bloemlezingen gelezen, waaruit drie aardige uitdrukkingen, vier scherpzinnigheden en zes anecdotes in Uw geheugen zijn blijven hangen; op zijn hoogst hebt Gij wat gebladerd in het dichtkunstig woordenboek van Estienne[2], in het aardrijkskundige van Ortelius[3], in het philosophische van Geclenius[4], het scheikundige van Rolando[5], het wiskundige van Dasipodius[6] en het etymologische van Fungerus[7], en nu meent Gij ineens dat Aristoteles niet diepzinniger, Seneca niet ethischer, Nestor[8] niet zoeter, Isocrates[9] niet nauwkeuriger, Hyperides[10] niet vernuftiger, Demosthenes niet heftiger en geen Thesaurus[11] geleerder is.

In het Atheensche parlement werd op voorstel van Filocas besloten dat men om opstanden onder de Aegineten te voorkomen, hun de duimspier zou doorsnijden, en men riep eenstemmig: '*Ut remos agere possint, hastas tractare non possint:* ook al kunnen zij de riemen hanteeren, de speer kunnen zij niet werpen[12]. Ik geloof, dat ik U maar als koopman bij de riemen moet laten, want ik zie wel, dat Gij niet geschikt zijt om de speer te drillen in ons spel, waar nu eenmaal de overmoed de dood is van het

1) Plutarchus Moralia 70B.
2) Henri Estienne (1531-1598), Fransch humanist.
3) Ortelius, Ortel of Oertel, Vlaamsch geograaf (1527-1598).
4) Rudolf Goclenius, professor te Marburg (1547-1628).
5) Bijzonderheden onbekend.
6) Conrad Dasypodius, professor in de wiskunde te Straatsburg (ongeveer 1520-1600).
7) Jan Fongers, Curator te Franeker (sterft in 1612) auteur van een Etymologicum Latinum en een Etymologicon trilingue, Latinum, Graecum et Hebraicum.
8) De oudste held voor Troje, beroemd om zijn aangename welsprekendheid.
9) Atheensch redenaar (436-338 v. Chr.).
10) Griesch redenaar, aanhanger van Demosthenes en ongeveer 322 op last van Antipater gedood.
11) Titel van Latijnsche verzamelwerken en woordenboeken.
12 Valerius Maximus 9, 2, ext. 8: ut classe potens populus in certamen maritimarum virium secum descendere nequiret. De bedoeling is dus een andere. De naam Philocas klinkt niet zeer Grieksch.

succes en de verwaandheid vernietiging aantrekt. Wie rangschikte om mij onheilen te voorspellen, Saul die gisteren nog ezelinnen zocht en heden de kroon draagt, onder de profeten? Als Gij van de zaak geen begrip hebt, waartoe dan zoo'n houding van geleerde en humorist aan te nemen? Ptolemaeus wilde den grooten musicus Stratonicus[1] terechtwijzen, maar deze antwoordde hem: *Alia res sceptrum, alia plectrum*, om hem te beduiden dat het niet hetzelfde is, den scepter voor de heerschappij te kunnen hanteeren en het plectrum voor de muziek. Denkt Gij misschien dat stuurman en rhetoricus hetzelfde is? Aan de riemen, mijn vriend, aan de riemen, want Uw terrein is niet dat der Academies, doch dat der kusten.

Hoe treurig is het lot der groote geesten, die beleedigingen moeten verduren van hen die hen gispen, omdat zij hen niet begrijpen! Hoe voorzichtig was het van den beroemden onderzoeker van Plato's leer, dat hij den geleerden verbood de beginselen van deze leer aan het vulgus bekend te maken om ze niet in verachting te doen geraken: hij had van zijn Minerva geleerd de helden in wolken te verbergen[2] opdat men, de leerstellingen in beknopten vorm te hooren krijgend, het verhevene ervan niet zou verguizen tengevolge van oppervlakkige kennis.

Daarom ontvlood Stratonicus het prachtige theater van Rhodus, toen hij zag dat men ondanks zijn volmaakt citherspel hem niet toejuichte en begreep, dat voor dat publiek gejodel beter paste dan gekweel[3].

Hoe kondt Gij verlangen, dat ik U in korte woorden een handel zou uiteenzetten, dien men niet eens begrijpt na vele uitleggingen en dien men nog niet verstaat, na zooveel bespreking? God geve, dat met honderd voorbeelden duidelijk wordt hetgeen Gij wilde dat met één zou gebeuren, waarbij Gij er niet aan dacht, dat zaken, die zoo algemeen in den smaak vallen, te meer behagen, naarmate ze meer herhaald worden en des te meer vermaken naar gelang men er meer over uitweidt. Bovendien moet Gij herhaling niet verwarren met uitvoerigheid, want de eerste verveelt, de laatste is leerzaam, gene bestaat in vermeerdering van woorden, deze in het vermeerderen van het

1) Athenaeus 350 C.
2) Toespeling op een episode uit de Ilias.
3) Waarschijnlijk Athenaeus 350 B. Toen de Rhodiërs niet applaudisseerden, ging hij weg met de woorden: hoe kan ik hopen op een honorarium, als jullie niet eens doet wat je niets kost.

heldere begrip. De zon hindert ons niet, al prijkt ze elken dag weer met haar stralen, en ze zou nog veel meer bewonderd worden als ze eiken dag een anderen praal van haar stralen maakte, door ze aan onze oogen te vertoonen in allerlei gestalten, van een palm, een pilaar, een schip, een obelisk, een zwaard, een lans, of een kroon, zooals ze in 1593 deed in Weenen, Praag en Wittenberg. Meerdere malen verschenen er drie zonnen tegelijk aan den hemel en altijd wekten ze de verbazing, nooit de minachting op.

Een van de soorten van metaphora die zoo geprezen is door de rhetorici, is de hypotypose[1)], want zij geeft aan het woord zooveel levendigheid, dat de geest het voorwerp bijna met lichamelijke oogen ziet. Om dus met een dergelijke aangename gewaarwording ons bedriegelijk spel te begrijpen, moet men de feiten zóó levendig schilderen, dat ze U door het genot in de ziel gegrift blijven, zonder dat het U vergaat als de leeuw, die met zijn staart zijn sporen uitwischt, zoodat men hem door die indrukken nooit kan volgen.

In Athene leefde een buitengewone fluitspeler, wiens leerlingen uitblonken, doordat hij na hun les gegeven te hebben, hen uitzond om te luisteren naar meesters die veel minder bekwaam waren dan hij: zij bemerkten dan de fouten en de zuiverheid in de kunst scheen hun des te bewonderenswaardiger. Praat met andere actionisten, bezoekt andere scholen, luistert naar andere meesters, en wanneer Gij er dan velen ontmoet die actionisten zijn zonder te weten wat dat beteekent (zooals Homerus, die wist wat een rozelaar en niet wat een roos was, of zooals de mollen, die baren zonder ooit te weten wat ze gebaard hebben), dan kan het zijn dat mijn woorden U nog niet zoo slecht lijken en dat Gij niet alleen mij niet kwalijk neemt dat ik op een vel schrijf wat Gij op een regel zoudt willen hebben, maar dat Ge er zelfs versteld over staat dat Gij op een blad samengedrongen ziet, hetgeen een boekdeel vereischt.

Paarlen, die gebruikt moeten worden bij een vergiftiging van het hart, worden fijngestampt en niet in hun geheel toegediend; als ik ze U in hun geheel had voorgeschreven, hadden ze U doen stikken; fijngestampt echter zullen ze U genezen. Juan Bolo-

1) Levendige, plastische beschrijving; Quinctilianus, Institutio Oratoria 9, 2, 40.

nia[1], die talent had voor beeldhouwen, beklaagde zich over den Groothertog Francesco[2], omdat deze hem slechts vogels liet beitelen, maar hij streefde er niettemin naar, dat ook daarin zijn kunstzin en zijn vaardigheid schitterend aan den dag traden. Ik zal niet ontkennen dat mijn neiging meer bevrediging zoekt in het uithouwen van piramiden dan in het beitelen van vogels, maar ik verzeker U, dat ik niet heb nagelaten mijn fantasie in te toomen, opdat er een redelijk werk te voorschijn zou komen; ik volg daarbij de methode van dien schilder[3] die, toen hij zich niet kon verstouten om Helena mooi te schilderen, haar tenminste als *een rijke vrouw* uitbeeldde.

Wat het dooreenmengen van talen betreft: dat is mijn schuld niet; de behoefte deed die uitdrukkingen ontstaan, het gebruik verbreidde ze, hun geschiktheid gaf hun gezag en ik breng ze aan den man voor wat ze mij kosten, zonder andere winst dan de moeite van ze U voor te leggen en de inspanning van ze te verklaren. Bonter maakten het de philosophen, die nieuwe woorden gingen uitvinden om hun leer uit te werken en termen gebruikten, die (zooals Homerus spottend opmerkt) aan de taal der goden schijnen ontstolen te zijn.

Weest dus niet als de kip, die liever graan dan edelsteenen had, of als de Zwitser die, toen hij onder den buit den grooten diamant van Karel den Stoute van Bourgondië vond, hem voor drie flesschen wijn verkocht. Bedenkt dat, toen de Boeotiërs een wijze beschimpten, deze antwoordde: Estis Boeoti (men ziet wel, dat Gij Boeötiers zijt), hetgeen in het Grieksch ossen[4] beteekent. Ik wil dit scherpe woord niet op U toepassen, omdat ik weet, dat Gij nog wel meer van Midas weg hebt dan alleen zijn onleschbare begeerte naar goud[5].

Gij ziet hoe ver wij van elkaar afstaan in ons oordeel, daar Gij denkt dat ik overdrijf, en ik weet, dat ik maar nauwelijks de werkelijkheid weergeef; daar nu de rhetorici, wanneer men niet alles zegt wat men denkt, deze beknoptheid *reticentie* en de figuur, waarbij men het geheel door een deel aanduidt, *synecdoche* noemen, verzeker ik U op mijn woord van eer dat al mijn

1) Giovanni di Bologna, beeldhouwer van Vlaamsche. afkomst (1524-1608).
2) Groothertog van Toscane (1574-1587).
3) Waarschijnlijk Clemens Alexandrius, Paedagogus II, 125, over Apelles.
4) Onjuiste etymologie. De Boeötiers hadden in Griekenland den naam van domme grove kinkels.
5) Midas had namelijk ook ezelsooren.

beweringen vol van synecdochen zijn en mijn denkbeelden vol reticenties. Calcagnini[1] maakte een lofdicht op de vloo, getiteld *Encomium Pulicis*, Lucianus[2] een waardeerend stuk op de vlieg, *De Musca*, Melanchton[3] op de mier, *De laudibus Formicae*, Dousa[4] op de schaduw, *In laudem Umbrae*, en Bilibaldo[5] op de jicht, *De Laudibus Podagrae*, waarbij zij als prijs en premie het onderwerp zelf verdienden. Al deze auteurs zouden hulde gebracht hebben aan mijn denkbeelden indien ze den handel, dien ik beschrijf, beoefend hadden en gelezen hadden wat ik er over denk, want ze zouden moeten bekennen, dat alles wat ik zoo nadrukkelijk vertel, slechts een *druppel*[6] is vergeleken bij een stroom, een *vloo* vergeleken bij een tijger, een *vlieg* bij een leeuw, een *mier* bij een olifant en een *schaduw* vergeleken bij een reus.

Leert, leert en Gij zult zien, dat het zoowel in de rhetorica als in de geneeskunde een als zeker erkende regel is, dat de ziekten die uit een tekort voortspruiten, veel gevaarlijker zijn dan die, welke uit een teveel voortkomen; daarom geef ik mijn stellingen voluit en stapel de zinnen opeen, immers ik heb liever dat Ge U verveelt teneinde mij te begrijpen, dan dat Gij wanhopig zijt omdat Gij mij niet begrepen hebt.

Vraagt het onzen vriend den wijsgeer, die hier tegenwoordig is, en Gij zult zien of hij niet geleerd heeft dat zelfs de Laconiërs niet het rijkelijk gegevene, maar het overdadige veel noemden; immers, zegt Plato, het vele is nog weinig, waar het ontelbare niets is, en het vele kan alleen maar veel genoemd worden, wanneer het veel is terwijl het weinig kon zijn. Daarom spotte Aristoteles met het voorschrift der rhetorici, dat een verhaal kort moet zijn: ‘Qui vero asserunt debere narrationem esse brevem, ridiculi sunt’[7], even geleerd als scherp bewijzend, dat men de kortheid niet moet afmeten naar het aantal woorden, doch naar den omvang van de onderwerpen.

Om aan te toonen dat een figuur op een altaarstuk Polyfemus voorstelde, schilderde Buonarotti er een sater naast, welke diens

1) C. Calcagnini (1479-1541), Italiaansch humanist.
2) Vruchtbaar Grieksch schrijver, 2de eeuw n. Chr.
3) Duitsch humanist en hervormer (1497-1568).
4) Jan van der Does, Noord-Nederlandsch humanist en secretaris van de stad Leiden, (1545-1604).
5) Onbekend.
6) Sp. *gota*, druppel en jicht.
7) Wie in ernst beweren dat een verhaal kort moet zijn, maken zich belachelijk. Aristoteles, Rhetorica 3, c. 16, p. 1416 b 29.

grooten teen met een thyrsusstaf[1] mat, waardoor ieder die het zag deze gevolgtrekking kon maken: als zijn teen zoo groot, is als een thyrsusstaf, moet het lichaam van den reus geweldig zijn, want daar de voet een zevende van het lichaam, de groote teen een zevende van den voet en de thyrsus vier handbreedten (palm) is, moet de reus wiens *voet* men met een thyrsus meet, 196 palm lang zijn. Past dit *beeld* van den thyrsus toe op de hoofdstukken, waarin ik ben begonnen U dit spel uit te leggen, en als Gij na onderzoek niet toegeeft, dat geen thyrsus voldoende is voor een teen, en zelfs geen tien thyrsi voor een nagel, moogt Ge me gerust de botten breken, zoodat ik een Tirso de Molina word[2].

Toen enkele Spanjaarden mede schuldig waren aan de plundering van Rome beval Doria[3] dat men hen, in een doek genaaid[4] met een mand beschuit, in het water zou gooien; het dreigend gevaar benam er één zijn geestigheid niet en hij zei even snedig als vlug: '*Dat is veel water voor zoo'n beetje brood*'. Peilt deze zeeën, doorploegt deze oceanen en als Ge dan niet erkent dat al wat ik gezegd heb en nog zou kunnen zeggen, weinig beschuit is voor zooveel water, maakt dan een nieuwen zak[5] gereed om er mijn inspanning in te begraven of een nieuwe lap die als lijkkleed van mijn roem kan dienen.

Eurybiades[6] bedreigde Themistocles met een stuk hout, indien hij nog eens een heilzame raadgeving zou herhalen, maar de trouwe vriend riep: *Verbera dum audias, sla maar, mits je maar luistert*. Herhaalt Uw bedreigingen zooveel Ge maar wilt, want mijn hart is zoozeer op Uw voordeel uit, dat Ge mij met stokslagen moogt overladen, als Ge maar meer luistert naar mijn raad.

Kortom, ik had besloten U te antwoorden, gehoorzaam aan Salomon, die beveelt den dwaas te antwoorden, opdat hij niet zal gaan denken dat hij wijs is; maar toen dacht ik weer aan de waarschuwing van den zelfden wijze, dat men den dwaas niet

1) De met wijngaardranken omwonden staf der Bacchanten.
2) Een beroemd Spaansch tooneelschrijver (eigenlijke naam Gabriel Tellez, overleden in 1648); *tirso* hier woordspeling op thyrsusstaf, *molina* woordspeling op *moler los huesos*, de botten breken.
3) De plundering van Rome door de troepen van Karel V had plaats op 6 Mei 1527; in het volgende jaar liep Andreas Doria van Genua naar Karel V over.
4) In den tekst staat *cocido* (gekookt); genaaid is *cosido*. Men heeft moeite zich het koken in te denken.
5) Sp. *saco*, zak, plundering.
6) Plutarchus, Themistocles c. 11.

moet antwoorden, opdat hij die hem tegenspreekt, zelf niet dwaas schijne en hij die hem antwoordt, niet erger schijne dan de dwaas zelf. Twee soldaten morden over Antigonus[1], maar hij deed alsof hij hun vergrijp niet bemerkte, verzekerend dat men de muggen, die prikken en niet bijten, niet moet straffen; in navolging hiervan nam een tijdgenoot als zinnebeeld den adelaar, die toen hij Ganimedes ten hemel voerde, werd aangeblaft door de honden op den grond, en hij luisterde het blasoen op met dit bijschrift: *Latrant, non lacerant, zij blaffen, maar bijten niet*. Om dezelfde reden duldde Augustus[2] de beleedigingen die Timagenes hem in het publiek aandeed, en spotte Julianus met den dichter, die hem in even hartstochtelijke als onbeholpen verzen beschimpte, zeggende dat men niet meer verwachten kon van een dwaas, en dat men verdiende opgesloten[3] te worden als een razende gek, als men zich zou willen wreken op iemand aan wiens woorden geen touw was vast te knoopen[3] en van wien iedereen wel wist dat hij verdiende opgesloten te worden.

Wijsgeer: Houdt op, wat ik U bidden mag, met dat prikken en kerven, want het past niet dat boosheid den troon bezet, dien de rede bestemd heeft voor de bewondering. Gij hebt, o beroemde actionist, den handel waaraan wij ons gaan wagen, zóó levendig geschilderd, dat ik zou durven zweren (als Ge dat niet voor mooipraten zoudt houden), dat naast Uw schildering die geschilderde paarden slechts speelgoed zouden lijken, waarvan Plinius[4] verhaalt, dat andere paarden, toen ze hen zagen, begonnen te hinniken, evenals de honden, waarover Gellius vertelt dat ze door echte honden werden aangeblaft.

Zeuxis[5] kan met zijn druiven en Parrhasius[5] met zijn gordijn wel heengaan (al misleidden de eersten de vogels en misleidde het laatste Zeuxis zelf) en de Alexander van Apelles[6], wiens hand zóó uit de schilderij naar voren kwam, dat men bang werd voor de bliksemschicht erin, moet zwichten voor Uw pen-

1) Misschien Plutarchus, Moralia 182 D, waar Antigonus echter iets anders zegt.
2) Plutarchus, Moralia 68 B.
3) Op deze plaatsen staat in het Sp. *atar*, binden, knoopen.
3) Op deze plaatsen staat in het Sp. *atar*, binden, knoopen.
4) Plinius, 35, c. 10, 95.
5) Plinius, 35, c. 10, 65. Deze beide Grieksche schilders (ongeveer 400 v. Chr.) gingen een wedstrijd aan; Zeuxis schilderde een knaap met een tros druiven in de hand, die zoo natuurgetrouw waren weergegeven dat de vogels er op af kwamen (men merkt op, dat de jongen dus blijkbaar niet zoo realistisch was geschilderd). Parrhasius schilderde een gordijn, zóó natuurlijk, dat Zeuxis zelf het opzij wilde schuiven, denkende dat het eigenlijke schilderij er achter hing.
5) Plinius, 35, c. 10, 65. Deze beide Grieksche schilders (ongeveer 400 v. Chr.) gingen een wedstrijd aan; Zeuxis schilderde een knaap met een tros druiven in de hand, die zoo natuurgetrouw waren weergegeven dat de vogels er op af kwamen (men merkt op, dat de jongen dus blijkbaar niet zoo realistisch was geschilderd). Parrhasius schilderde een gordijn, zóó natuurlijk, dat Zeuxis zelf het opzij wilde schuiven, denkende dat het eigenlijke schilderij er achter hing.
6) Plinius 35, c. 10, 92.

seel, want een ieder moet wel verrukt zijn over de kwaliteit van Uw kleuren en sidderen voor de schaduwen op Uw stukken. Een vernuftige geest merkte fijntjes op over de door Phidias gebeeldhouwde visschen, dat ze den kunstenaar niet toejuichten, omdat visschen nu eenmaal niet kunnen spreken, en dat ze niet zwommen, daar hun een vijver ontbrak[1], maar zoo deze geest zich had kunnen verdiepen in Uw schetsen, die uitgevoerd werden volgens een methode, die Quinctilianus[2] '*homericam dispositionem*' noemde, zou hij, denk ik, onbeweeglijker dan een rots en stommer dan een visch gestaan hebben.

Het afschuwelijke van het onderwerp doet geen afbreuk aan het verhevene der gedachten, immers, gelijk in 'De oude Vrouw'[3] uitgebeeld door Lysippus[4], de kunst even schitterend als de natuur monsterlijk was, zoo overschaduwen de fijne trekjes het verhaal niet en misstaat wat reliefwerk niet aan het onderwerp. Piraeicus[5] schilderde niets dan stallen en paarden, en Serpion[5] niets dan hemelen en goden: maar de hemelen en goden van den laatste leken wel stallen en paarden, en de paarden en stallen van den eerste wel goden en hemelen. De zaak is, dat men moet kunnen schilderen, want voor vakkundigen is het niet moeilijk monsters tot engelen, vlekken tot bloemen en wolken tot zonnen te maken.

Zelfs op zijn meest bewerkelijke schilderijen bracht Protogenes[6] schelpjes, planten en andere kleinigheden aan, die Philostratus Condimenta Picturae[7] noemde, terwijl de Geschiedenis verklaart: Adjecit parvulas naves longas in iis quae pictores parerga appellant[8], zoodat ik niet verwonderd sta, wanneer ik op de wijde zeeën enkele van die scheepjes opmerk, die naar de haven der glorie varen, temeer wanneer we daar voor ons hebben het *parvam machinam gravidam mundo*[9] zooals Theodoricus het wonderlijke planetarium van Archimedes noemde. En ik ben het zoo absoluut oneens met onzen vriend den koopman, wat

1) Martialis III, 35.
2) Quinctilianus, Institutio Oratoria 5, 12, 14-7, 10, 11: een Homerische geesteshouding.
3) Plinius, Nat. Hist. 34, c. 8, 63, dit is een fluitspeelster. Een dronken oude vrouw schrijft Plinius 36, c. 5, 33 aan Myron toe.
4) Een Grieksch beeldhouwer (ongev. 335 v. Chr.)
5) Piraeïcus: Plinius Nat. Hist. 35, 112. Serpion waarschijnlijk Serapion, ibid. 35, 113.
5) Piraeïcus: Plinius Nat. Hist. 35, 112. Serpion waarschijnlijk Serapion, ibid. 35, 113.
6) Grieksch schilder, ongev. 300 v. Chr.
7) De specerijen der schilderkunst.
8) Hij bracht kleine oorlogsschepen aan in dat wat de schilders 'bijwerk' noemen: Plinius 35, 101.
9) Klein toestel dat de wereld in zich bevat.

betreft zijn afkeuring over het feit dat Gij zoo uitvoerig zijt over de onderdeelen, opdat de leer des te krachtiger in onzen geest zal doordringen, dat ik zooiets niet alleen niet afkeur, maar het zelfs toejuich. Appelles[1] stond verbaasd over den Jalysus van Protogenes omdat de kleuren er zoozeer in drie lagen opzaten, dat het in één Jalysus drie Jalysi bevatte opdat, als de tijd den eersten mocht uitwisschen, terstond een tweede de plaats van het wonder zou innemen, terwijl de laatsten alleen in rangorde achterstonden, omdat allen dit voordeel gemeen hadden, *ut decedente superiore inferior succederet*[2]. Het ingewikkelde spel dat Gij ons hebt uiteengezet, is zóó verward, dat het verstandig was het vernuft de begrippen driedubbel voor te zetten, opdat als de bewijzen uit het geheugen mochten gewischt worden, tenminste de uiterlijke teekenen ervan in onzen geest ingeprent zouden blijven.

De rhetorici zijn het er over eens, dat wat goed overdacht is, ook goed uitgedrukt zal worden: *Rerum copia verborum copia gignit*[3]. Socrates[4] beweerde over dit punt, dat ieder die iets volmaakt begrijpt, het ook goed zal kunnen zeggen, en Horatius lichtte deze stelling toe in zijn vers: *Verbaque praevisam rem non invita sequuntur*[5]; doch ik beweer, dat al had ik volkomen begrepen wat Gij ons beschreven hebt, ik het daarom nooit zóó zou hebben kunnen schilderen als Gij dat gedaan hebt; liever zou ik mij voor mijn onmacht beroepen op de eerlijke bekentenis van den zeer geleerden Augustinus, die verzekert te weten wat Tijd is, maar bekent dat, als hij het wilde uitleggen, hij niet zou kunnen uitdrukken wat het was, *si nemo ex me quaerat, scio; si quaerenti velim explicare, nescio*[6]. Alleen heb ik met verwondering, en ik geloof haast met smart, opgemerkt, dat er in dit spel eenige bijzonderheden zijn, die in strijd zijn met het gezond verstand en andere die absoluut indruischen tegen de philosophie.

In strijd met het gezond verstand is, zooals Gij zult toegeven,

1) Combinatie van Aelianus Variae Historiae 12, 41 en Plinius N.H. 35, 102 (*quater* colorem induxit).
2) Plinius N.H. 35, 102: dat, wanneer de bovenste verdween, de daaronder liggende er voor in de plaats zou komen.
3) Rerum copia verborum *copiam* gignit: overvloed van stof baart overvloed van woorden.
4) Waarschijnlijk Plato, Paehdrus p. 259 E.
5) Ars Poëtica 311 (sequentur): bij een zaak die men goed begrijpt volgen de woorden vanzelf.
6) Als niemand mij er naar vraagt, begrijp ik het; als mij gevraagd wordt het uit te leggen, weet ik het niet.

dat, wanneer er een onverwacht bericht komt en sommigen op grond daarvan koopen, omdat zij het voor gunstig houden, anderen verkoopen omdat zij het ongunstig achten, het 't verstandigst is te redekavelen met hen die koopen en te discussiëeren met hen die verkoopen, de gesprekken en de argumenten te wikken en te wegen en na dit onderzoek den kant uit te gaan die het gunstigst lijkt, en uit te kiezen wat zich het gelukkigst laat aanzien. Ik zou willen vragen of de actionisten verplicht zijn mij hun geheimen mee te deelen of dat de acties gebonden zijn te wachten totdat zij ze mij meedeelen. Als Gij zelf er voor waarschuwt, dat in een oogwenk de gelegenheid voorbijgaat, hoe kan het dan verstandig zijn door twistgesprekken weg te dringen, wat toch al in een oogwenk verloren gaat? Alexander ontsloeg een soldaat, omdat hij zijn zwaard liep te zoeken toen de strijd begon. Terwijl Saturnus nadacht over zijn veroveringen, verloor hij zijn rijk en doordat Atlas zich liet afleiden door de beschouwing der zonne- en maanvlekken, gaf hij Perseus de kans om hem zijn rijk en zijn leven te ontnemen[1)]. Terwijl Koning Alfonsus X[2)] verdiept was in zijn atronomische aanteekeningen en tabellen, beroofde het Lot hem van Germanië en Castilië, ontroofde het hem dus de aarde, terwijl hij begeerde den hemel te bezitten. Terwijl de magistraten van Thebe[3)] zich aan een gastmaal bevonden, gaf men den voorzitter Archias een briefje, waarin hem van een samenzwering werd kennis gegeven, en de beste middelen werden aangewezen om aan het onheil te ontkomen. Hij sloeg er weinig acht op, evenals Caesar[4)] op de voorspellingen van Spurina, zeggende: '*In crastinum differo res severas*'[5)] en zette, op het rustbed gelegen (want daarop placht men dergelijke feesten bij te wonen), het festijn voort; maar evenals de Heilige Schrift het bed een graf noemt, is het niet te verwonderen, dat nog dien zelfden nacht zijn rustbed in een graf veranderde. Het zou wel fraai geweest zijn als, toen de Giganten ten aanval bliezen om den hemel te bestormen, een bedaarde os Jupiter zijn bliksemschichten zou hebben aangereikt, in plaats van een adelaar, die de schichten nog sneller deed vliegen door zijn vee-

1) Euhemeristische beschouwingswijze. Welke bron De la Vega hier gevolgd heeft, is niet te vinden, misschien vrij naar Diodorus III, 60 en 61.
2) Koning van Leon en Castilië (13e eeuw), die dong naar de Duitsche keizerskroon.
3) Plutarchus, Pelopidas 10.
4) Suetonius, Caesar, 81, Valerius Maximus 8, 11, 2.
5) Ernstige zaken stel ik tot morgen uit.

ren. In den tijd, dien men in zekere Spaansche stad verknoeide met te twisten over wat men boven een brief moest zetten, wist de vijand het er toe te leiden, dat men de overgave onderteekende, en toen Attilius klaagde over zijn armoede, veroorzaakt doordat hij zijn leven in bed doorgebracht en zijn goederen door luiheid verloren had, antwoordde Tiberius hem, even boos als verstandig: *sero, inquit, experrectus es*[1], want al te zeer zich aan diepen slaap overgeven, is als het ware er op uit zijn, dat deze in den dood overgaat.

In strijd met de wijsbegeerte is het, dat de contramineurs gaan verkoopen, nadat de oorzaak waarom zij verkoopen, heeft opgehouden te werken; want mijn philosophen verzekeren mij, dat wanneer de-oorzaak ophoudt, ook het gevolg ophoudt (sublata causa tollitur effectus) en in hun hardnekkigheid zie ik een voortduren van het gevolg, nadat de oorzaak heeft opgehouden.

Ermee in strijd is ook, te zeggen dat om éénzelfde tijding sommigen verkoopen en anderen koopen, want de wijsbegeerte leert, dat tegenovergestelde gevolgen moeten voortvloeien uit tegenovergestelde oorzaken (*contrariorum contrariae sunt causae*), maar bij deze verwarring zie ik dat, terwijl de oorzaak een en dezelfde is, de gevolgen tegenovergesteld zijn.

Aristoteles neemt niet aan, dat een tegenstelling zonder een andere mogelijk is, maar bij gelegenheid van winstuitkeering of aankomst van schepen, wanneer de contramineurs voor het gevaar vreezen, en zij zich volgens Uw zeggen terugtrekken omdat zij den slag niet durven weerstaan, constateer ik, dat de liefhebbers zich vertoonen zonder tegenstanders en alleen in de lucht slaan, dapper de overwinning behalen en vroolijk victorie kraaien.

Mijn leermeesters stellen vast, dat niemand kan geven wat hij niet heeft (*Nemo dat, quod non habet*) en nu merk ik, dat Gij zonder rijk te zijn ons met raadgevingen verrijkt, ons als waart gij Elias en wij Elisa[2], een geest schenkend, die dubbel zoo rijk is als dien Gij zelf bezit.

Ook zijn er enkele bijkomstigheden, die niet in strijd zijn met wat ik zoo moeizaam geleerd heb, noch in tegenspraak met

1) Te laat, zei hij, zijt ge ontwaakt.
2) De profeet Elisa verzocht Elia, die hem als zijn opvolger had uitverkoren, ‘dat toch twee deelen van Uwen geest op mij zijn’. 2 Kon. kap. 2.

mijn leerstellingen. De eerste is, dat de Stagiriet[1] beweert, dat tegenovergestelden, naast elkaar geplaatst, des te scherper uitkomen (*contraria simul collata maxima apparent*), een uitspraak die bewezen wordt door de Heilige Schrift[2], die tweemaal zegt dat God goed vond wat Hij den derden dag schiep, na op den tweeden dag van de scheiding der wateren niet gezegd te hebben dat het goed was, zoodat de derde dag dubbel goed scheen vergeleken bij den tweeden; en ik vind dit denkbeeld terug in den ijver, waarmee volgens Uw verklaring de *beminnaars' des vaderlands de vijanden der mijn*[3] bestrijden, door te zorgen dat op de gevaarlijkste oogenblikken de acties tengevolge van de antiparastasis stijgen, opdat ondanks de tegenstanders die vlammen door de noorderstormen vuriger schijnen en die schilderijen door de schaduwen te meer uitblinken.

Mij verwondert het niet, dat deze twee partijen elkaar bestrijden met de tong, de armen, de vuisten en de voeten, met het verstand en met de beurzen, want er is geen natuurphilosoof, die niet de inspanning ziet, welke alle wezens aanwenden om hun mededingers te verdringen en hun tegenstanders te overwinnen.

Tassoni[4] werpt de vraag op, waarom er zich in de winden elkaar in alle richtingen kruisende stroomingen voordoen, en Alexander van Aphrodisias[5] beantwoordt die vraag door als zijn meening te kennen te geven dat de oorzaak ervan is de poging der dampen, waaruit ze ontstaan, om opwaarts te stijgen (daar deze warm en droog zijn), zoodat ze bestookt worden door de koude van de tusschengelegen laag en warmte en koude elkaar als tegenstanders bestrijden en de damp, die onder den druk van de stuwkracht komt, terzijde uitwijkt, zoodat tengevolge van de tegengestelde krachten de buit als het ware onverdeeld blijft.

Dezelfde Etrusker[6] stelt de vraag, waarom de hevigste winden ophouden als het regent, en hij toont met wijsgeerige spitsvondigheid aan, dat aangezien de winden ontstaan uit dampen, die overwegend droog zijn (immers wij merken op dat ze gewoon-

1) Aristoteles.
2) In het Spaansch staat *el historiographo divino*, de goddelijke geschiedschrijver, zoodat in het Sp. God later niet herhaald wordt.
3) Met *mijn* bedoelt de auteur vaak de Compagnie en de acties.
4) Alexander Tassoni, Italiaansch dichter en geleerde (1565-1635).
5) Alexander van Aphrodisias (Karië), peripathetisch wijsgeer, beroemd commentator van Aristoteles (2de of 3de eeuw n. Chr.).
6) Tassoni, die leefde in Modena, dat eigenlijk niet tot Etrurië behoort.

lijk samengaan met donderslagen en bliksemflitsen, die door hun lichte ontvlambaarheid wijzen op den overvloed van warme en droge uitwaseming waaruit ze bestaan), als de regen neervalt deze, vochtig als hij is, met zijn eigen tegenstelling strijdt, met het gevolg dat, als hij ze niet dwingt overwonnen te gaan liggen, hij ze tenminste noopt zich verzwakt terug te trekken. Daarom schijnt het ons toe, dat de wind heviger waait op zee dan op het land, omdat, terwijl op zee geen enkele hinderpaal zijn woede weerhoudt en te land de huizen, bergen en wouden zijn gedruisch belemmeren, hier dus zijn kracht zich buigt voor de hinderpalen en hij daar zich trots verheft, omdat geen hinderpalen zijn kracht in den weg staan.

De onwetenden verbazen zich erover, dat wanneer een pan water op het vuur te koken staat, de bodem ervan niet heet wordt; doch als ze den aanhoudenden oorlog kenden, die in dit leven (hetwelk Job een strijd noemde) de tegengestelden met elkaar voeren, dan zouden zij in plaats van verbaasd voldaan zijn, want daar de zekerste philosophie leert, dat het de eigenschap der koude is naar het centrum te zakken en die van de warmte om op te stijgen naar de verste zones, begrijpt men dat als het water, dat van nature koud is, kookt, het met zijn tegenstander worstelt; en wanneer aldus de tegengestelden elkaar bestrijden, stijgt de warmte op om te vluchten voor de koude en stort de koude omlaag om te vluchten voor de warmte, zoodat het oppervlak van het water kookt door het vuur, dat warm zijnde naar boven steeg, en de bodem koud is door het water dat koud zijnde omlaag ging.

Dat op grond van éénzelfde tijding sommigen verkoopen en anderen koopen, hetgeen voor de laatsten het leven en voor de eersten den dood beteekent, verwondert mij niet, wanneer ik mij herinner, dat de magneet aan één kant aantrekt en aan den anderen afstoot, om welke eigenaardigheid een vorst er den bijnaam *rapit et arcet* aan gaf[1)], dat een held voor de kroon van juweelen, die siert en tegelijk drukt, den naam uitdacht: *ornat et onerat*[2)], en dat een geleerde de lans van Achilles, die wondde en ook genas, noemde: *mors et vita*[3)].

1) Hij trekt aan en weert af.
2) Zij siert en drukt.
3) Dood en leven. Toespeling op de genezing van Telephus, schol. Aristoph. Nubes 919.

Minder schokt het mij te hooren dat aan sommigen een tijding goed, aan anderen slecht voorkomt, met het gevolg dat ze zoo verschillende aandoeningen in de harten teweeg brengt; immers de natuurphilosophie toont mij aan, dat de hartstocht een Circe[1] is ten opzichte van de voorwerpen, en dat, daar de oogen de vensters van de ziel zijn, de ziel de voorwerpen met die kleuren ziet, welke ze in het glas van die vensters krijgen; en zoo deelt ons de Heilige Schrift mee, dat de Moabieten voor bloed hielden wat zonnegloed was die de wateren kleurde, want in hun hart wenschende dat het het bloed van Josaphats en Jorams[2] leger was, hetwelk de golven rood kleurde, is het niet te verwonderen, dat hun gezicht zich in dienst van hun wensch stelde en dat het verlangen het hun deed voorkomen alsof het helderste water bloed was.

Dat de acties stijgen bij slechte tijdingen en dalen bij goede verbaast mij niet, want voor dat dalen bij voorspoed vind ik een bewijs hierin, dat het vaak zonder onweer, storm of bewolkte lucht regent bij helderen hemel, terwijl Aristoteles meedeelt[3] dat in Ethiopië in bepaalde jaargetijden de dampen zich in hagel omzetten zonder dat er eerst wolken zijn opgekomen; en wanneer Dio[4] vertelt, dat ten tijde van M. Attilius[5] de waterbronnen inplaats van op te stijgen met de rivieren naar zee daalden, is het dan te verwonderen, dat de acties die bronnen navolgen en vallen in plaats van op te stijgen, neerstorten in plaats van omhoog te gaan? Maar wat het stijgen bij tegenspoed aangaat merk ik op, dat de schitterende coryphee der hemellichamen uit het donkerste van de lage dampen den regenboog weet te vormen, hetgeen zeker een wonder-geboorte is, en dat, zooals de phoenix sterft om herboren te worden (perit ut vivat), de bal om omhoog te vliegen geslagen wordt (percussus elevor), de palm die gebogen wordt zich weer opricht (inclinata resurgo), het geen wonder is dat de acties evenals een bal omhoog vliegen door slagen, herboren worden door den ondergang gelijk de phoenix en zich evenals de palm oprichten door den tegenstand. Wat ik in U toejuich is de raad om weinig zaken te doen;

1) Toovenares uit de Odyssee.
2) Koningen van Juda uit de 9de eeuw v. Chr.
3) Wellicht p. 348a 26 en 394a 15, maar dán verkeerd opgevat.
4) Dio Cassius (180-229 n. Chr.), Grieksch historicus, beroemd om zijn Romeinsche geschiedenis in 80 boeken, waarvan slechts het 37-54ste volledig over zijn (65-10 v. Chr.)
5) Meer bekend als Regulus.

immers behalve dat dit bij mijn karakter past, waarschuwen mijn wijsgeeren mij, dat de krachten niet toenemen door veel te eten doch door een goede spijsvertering, en allen hebben ook niet evenals Hendrik VIII van Engeland de gelegenheid om de deuren en wanden voor zich te laten verwijden als ze te zeer in omvang toenemen, integendeel, ze zijn bang om te barsten, evenals de vos, die niet door het kattegat kon. Geprezen zij Theodorik, die bij speciale wet verbood, dat men sommigen fijngebouwden paarden een last van meer dan honderd pond zou opleggen, omdat hij wist, dat die paarden geen zwaarderen last konden verduren. De philosophen vragen, waarom groote warmte in de lente en den herfst op regen wijst, en zij zijn het erover eens, dat de buitengewone hitte zooveel vochtige dampen met geweld van de aarde doet opstijgen, dat de zon ze niet kan verwerken en ze zich samenpakken tot wolken en in regen omgezet worden, evenals, wanneer de voeding overmatig is, de maag deze niet kan verteren en dan in kwade dampen omzet; maar wanneer de hitte overeenkomstig het jaargetijde is, dan trekt de zon de dampen geleidelijk aan; zooals zij ze geleidelijk verwerkt doet ze ze geleidelijk vervluchtigen en verdwijnen. Daar nu een matige warmte een bron van leven is, een buitensporige echter een bron van ziekte (*eccedens calor totius coporis febris*[1)]), kan het niet anders of bij hem, die met geweld meer vochtige dampen doet opstijgen dan hij met zijn warmte kan verwerken, en die de lichaamswarmte hooger opvoert dan hij met zijn gestel kan verdragen, zal de overvloed op vochtige dampen, zullen de dampen op regen en zal de overdaad op koorts uitloopen.

De zienswijze om de winst op te strijken zonder ineens de talenten van Zopyrus[2)], de heerlijkheden van Calypso[3)] en de schatten van Cinara[4)] te willen verwerven, is al heel verstandig, want, zegt een geleerde, de dwaas stelt zich de Fortuin verkeerd voor als hij haar voor ongewapend houdt, terwijl hij haar zoo geweldig rijk weet; immers daar er met de schatten en in de schatkisten vele pijlkokers en pijlen worden verzameld, is elk fortuintje een harpoen en elk voordeel een pijl. Tenslotte, als de actionisten tegenspoeden *klappen* noemen en Socrates, toen

1) Een buitensporige warmte verwekt koorts in het gansche lichaam.
2) Zopyrus werd beloond om zijn aandeel in de verovering van Babylon, Herodotus, 3, 153-160.
3) Calypso, bekoorlijke nymf uit de Odyssee.
4) Romeinsche hetaere, door Horatius, Oden 4, 1 en 13, bezongen.

een snoodaard hem een klap gaf, even kalm als verstandig zeide: '*'t is heel jammer dat wijsgeeren nooit weten wanneer zij met een helm de deur moeten uitgaan*,' houd ik ieder voor dwaas, die denkt dat hij aan dergelijke klappen niet bloot staat, tenzij hij beter dan Socrates zulke ongelukken wist te voorkomen.

Voordat Engeland den rug toekeerde aan het Romeinsche Rijk[1] keerde het beeld van de Overwinning den rug toe aan Keizer Claudius; als dus de victorie er zelfs in steen genoeg van krijgt ons te begunstigen, wie zal dan nog vertrouwen op de gunsten eener onbestendige, die de beeldhouwers, om haar ongedurigheid te symboliseeren, afbeelden op een steen? De beroemde koning der Longobarden, Artaurus, kwam aan een zeeëngte, die Italië van Sicilië scheidde, en een zuil bemerkend, die temidden van de golven stond, rende hij er te paard op af, om haar aan te raken, even verstandig als onversaagd uitroepend: '*Tot hier gaat de uiterste grens van ons koninkrijk en de laatste grenspaal van ons gebied*'. Deze zuil diende hem, evenals die van de Israëlieten[2], tot gids om hem naar de haven van voorspoed te voeren, en hij gebruikte die zuil, evenals diezelfde Israëlieten den *steen der gunst*, als zij, een grens stellend aan de overwinning, bepaalden, dat die steen de eindpaal van hun zege zou zijn. De moderne Hercules[3] wilde ook niet zonder zuil blijven en grifte daarin het *Non plus ultra*[4], om aan te geven dat men van het lot geen wonderen moet verwachten, en dat alleen hij die zich tevreden stelt met de eerste gunsten, rustig van zulke wonderen zal weten te genieten.

Tenslotte verzeker ik U dat ik, al redeneer ik ook met de contramineurs, altijd naar den kant der liefhebbers zal neigen, want al zijn de eersten als de Lusias-rivier[5], die in het helderste water visschen voortbrengt zoo zwart als pek[6], dan zal ik toonen te zijn als de bron Acis[7], die een zeldzame reputatie onder de aardrijkskundigen heeft, omdat zij, ofschoon voortkomend uit het binnenste van den Mongibele[8], niets van diens vlammen in zich heeft, noch ook maar lauw wordt door diens gloed.

1) De definitieve onderwerping van Britannië begint eerst onder Claudius.
2) Bedoeld zijn de rookzuil en de vuurkolom in de woestijn.
3) Hercules richtte bij de Straat van Gibraltar twee zuilen op om het einde der wereld aan te geven; de moderne Hercules is de actionist.
4) Niet verder.
5) Wellicht de Lissus.
6) Sp. *la pez; los peces*: de visschen.
7) Bron bij de Etna, ontstaan uit het bloed van den herder Acis.
8) De Etna.

De gansche massa van aarde en water is zwaar (zeggen de philosophen), en die van het heelal is licht; zij zijn elkaars tegendeel, omdat de eene zonder beweging en de andere zonder rust is; het merkwaardige van de eene (nl. het water) is zijn helderheid, dat van de andere (nl. de ether) is zijn duisterheid; het compacte van den hemel is lichtgevend, dat van de aarde donker; de eene is een en al warmte, de andere een en al koude; tusschen die uiterste tegenstellingen bevindt zich de halfvochtige en lauwe lucht, die zich door luwheid met den hemel en door vochtigheid met het water vereenigt; maar van nature is zij noch absoluut licht, noch zwaar, vochtig of warm en daarom komt ze zoowel tot de spitsen der torens als tot de bodems der putten. Ik verzeker U dan ook dat, zooals in de heilige taal de ziel lucht heet (wellicht omdat God haar ingeblazen heeft), en niemand er aan twijfelt of, wanneer een dwaas en een wijze tegenover elkaar geplaatst worden, de wijze meer ziel schijnt te hebben dan de dwaas, ik al mijn best zal doen om philosooph te schijnen door de lucht na te volgen, die zoowel het hoogste als het laagste raakt en, mijn roem erin zoekend neutraal te blijven bij instortingen zoowel als bij verheffingen, zal ik nu eens de torens beklimmen om mijn wieken uit te slaan, dan weer in de putten afdalen om mijn vlucht te beteugelen.

Actionist: Uw rede is gebaseerd op drie punten, en ik zal daarop achtereenvolgens antwoorden. Het eerste was, dat Gij mijn onbehouwenheid preest, en daar ik weet hoezeer mijn stijl alle verdienste mist, ben ik ervan overtuigd dat Gij, daar Gij zaagt dat ik boos was op onzen vriend den koopman, mijn opgewondenheid wilde kalmeeren door vriendelijkheid en mijn boosheid beantwoorden met streelende woorden. Gij zijt oud, hetgeen voor de geletterden synoniem is met verstandig, waarom de Romeinen dan ook de senatoren ‘vaders’ noemden, omdat zij, daar het onmogelijk scheen oud en niet wijs te zijn, den titel van senator afleidden van *senes*, grijsaard, denkende dat het hetzelfde was hen senatoren of ouden, ouden of vaders, en vaders of wijzen te noemen. *A senibus nomen mitte senatus habet*[1], zong Ovidius. De staatswetten van Griekenland schreven voor, dat men alleen raad zou vragen aan hen die boven de vijftig jaar oud waren,

1) Waarschijnlijk is bedoeld Ovidius, Fasti 5, 64: nomen et aetatis *mite* (zachtaardig) senatus erat.

en toen Solon zich tegen Pisistratus kantte omdat deze trachtte de republiek Athene onder zijn tyrannie te brengen, beweerde hij, dat hij zijn koen optreden baseerde op zijn ouderdom, omdat die de moeder van den goeden raad is[1]. De Ouden beitelden een schildpad uit aan de voeten van Saturnus[2] (die oud en wijs was) om aan te duiden dat, daar de schildpad den kop van een slang heeft (die het symbool van de wijsheid is), men de wijsheid bij de jaren moet zoeken en de bedachtzaamheid bij de grijze haren, tenzij zij ons door deze combinatie eraan wilden herinneren, dat de wijzen niet morren en niet van zich afbijten, immers Plinius schrijft[3] dat de schildpad geen tanden heeft. Kortom, het is niet te verwonderen dat Gij als oude mij kalmeert, als wijze mij niet bijt en als vriend mij streelt.

Het tweede bezwaar, namelijk dat zich bij de acties bijzonderheden voordoen, die in strijd zijn met de philosophie, wordt opgeheven als men constateert, dat de actionisten zich niet verplichten om wijsgeeren te zijn, noch om de leerstellingen der wijsgeeren toe te passen op de acties.

Het derde bezwaar, namelijk dat de actionisten in strijd met de politiek[4] handelen en hun tijd verspillen met onderzoekingen, terwijl zij dien moesten gebruiken om hun slag te slaan, wordt ontzenuwd door de opmerking, dat alleen God een mensch tot leven kon brengen met één ademtocht, doch dat de menschen zeer goed dienen te overwegen wat ze zullen kiezen, opdat ze bij hun overwegen niet een zeer slechte keuze doen.

Aristoteles[5] meent dat een olifant twee jaar noodig heeft om geboren te worden, terwijl Plautus[6] dit aantal zelfs tot tien en anderen het tot twaalf uitbreiden; doch die lange duur wordt ruimschoots vergoed door zijn grooten omvang, immers de natuur stelt het vroegtijdig aan den dag treden achter bij een majestueuze verschijning.

Agatorios[7] schilderde in één dag, waar Zeuxis een maand over deed, doch de schilderijen van den eerste *vervaagden* even

1) Plutarchus, Solon, 31, 1: hier staat echter niets over de moeder van den goeden raad.
2) Saturnus, een landbouwgodheid der Italiërs, later versmolten met den Griekschen Kronos.
3) Plinius, Nat. Hist., 10, 10.
4) De wijsgeer spreekt eigenlijk van *conveniencia*, gezond verstand, eischen der praktijk.
5) Aristoteles, De Generatione Animalium 4, 10, p. 777b 15.
6) Plautus, Stichus, 167.
7) Waarschijnlijk is bedoeld Agatharchus, tooneelschilder ten tijde van Sophocles en Aeschylus. Plutarchus, Pericles 13 en Plutarchus, Moralia 94 F.

snel als ze gemaakt waren, en die van laatstgenoemde waren een schoonheid voor de bewonderaars en een wonder voor het nageslacht.

Als zinnebeeld van de wijsheid beeldde men de slang af, omdat de natuurhistorici meenen dat zij vèrziend is, en omdat men weet, dat de wijsheid niet alleen bestaat in het letten op hetgeen men doet, maar ook op hetgeen in aantocht is.

Athenaeus[1] laakt de parasieten, die de spijzen kokend verzwolgen en zich het verhemelte brandden (zeker omdat ze aan geen anderen hemel dachten), en hij waarschuwt dat het beter is weinig maar zonder gevaar te eten dan veel zóó roekeloos, dat ook zonder Jesaja[2] en engelen die vuur aandragen, elke teug een vuurgloed en elke hap een brand is.

De Carthagers hingen de aanvoerders op, die overwonnen, maar niet over den veldslag beraadslaagd hadden, en daar zij de overwinning een kwestie van geluk en niet van flinkheid vonden, juichten zij hem als veel flinker toe, die na beraadslaagd te hebben haar niet behaalde, dan hem die zonder beraadslaagd te hebben haar wel bevocht.

Tertullianus noemde de haast blind en de natuurhistorici beweren dat de honden blind geboren worden omdat de moeders zich zoo haasten hen te baren.

De Genueezen, vertelt men algemeen, redeneeren in hun raadsvergaderingen over wat er gebeurd is, de Florentijnen over hetgeen gebeurd is en thans gebeurt, de Venetianen over hetgeen gebeurd is, gebeurt en zal gebeuren; daarom worden de eersten gelaakt, de tweeden geprezen en de derden bewonderd.

Sallustius[3] noemde het op het juiste oogenblik handelen *matura facere*[4] en er bestaat niets beters dan dit handelen van Sallustius.

Een vernuftig mensch schreef op een hollend paard het bijschrift: *Quod praepes praeceps*[5], immers wanneer het, hoe harder het loopt, te eerder ten val komt, is elke onstuimigheid een gevaar en elke stap een val.

1) Voor Athenaeus zie p. 115; waarschijnlijk p. 344b, waar echter sprake is van een lekkerbek.
2) Zie Jesaja 66.
3) C. Crispus Sallustius (87-34 v. Chr.) schreef een Bellum Iugurthinum, Catilina en Historiae.
4) Letterlijk ‘het rijpe doen’.
5) Omdat het holt gaat het over den kop.

Wat baat het de Pigritia[1] (een vreeselijk dier uit Indië) snel te stappen, als het bij de grootste haast een halve pas in honderd stappen vordert en een mijl in honderd dagen? Het geluk bestaat niet in de snelle beweging maar in den vooruitgang.

Na een heelen dag van wind in de zeilen bemerkte Columbus dat hij dien ganschen dag niet meer dan één mijl gevorderd was; en zoo gaat het met hen die, doordat zij zich veel meer haasten dan gewenscht is, tenslotte bemerken veel minder gevorderd te zijn dan zij wenschen.

Demades[2] zeide, dat de Atheners waren als menschen die met de gezondheid geen rekening houden, voordat ze over ziekte te klagen hebben; maar hij, die wat langer nadenkt teneinde niet te vallen, is verstandiger dan degene die hunkert naar middelen van herstel, na gevallen te zijn.

De egel, bevreesd voor pijn, houdt de baring tegen, en wanneer dan haar ingewanden barsten, moet zij de doodssmart verduren omdat zij de smart der baring niet wilde doorstaan. Hoeveel beter is het, over pijn te kunnen klagen dan een lijk te zijn en een klein verdriet te hebben omdat de gelegenheid voorbij ging, dan een onvermijdelijken dood te sterven, door een overhaast besluit te nemen!

Over de woorden van Plato merkte Antifanes[3] geestig op, dat ze des winters bevroren en 's zomers weer ontdooiden, om daarmee te wijzen op de toewijding, waarmee ook de geleerdste man er zich toe moest zetten om ze te begrijpen, omdat het aangenamer is ze na moeizame studie te begrijpen dan ze door overdadigen ijver niet te verstaan.

Toen de senaat van Athene een moeilijke kwestie voorlegde aan de Areopagieten[4], verzochten deze hem over honderd jaar terug te komen voor het antwoord, opdat zij bij hun antwoord niet zouden geprezen worden om de snelheid waarmee ze beslist hadden, maar om de rechtvaardigheid, waarmee zij zich hadden uitgesproken.

De ephoren[5] van Sparta stelden de terdoodveroordeeling van

1) Lat. *pigritia*: luiheid; waarschijnlijk is hier de luiaard bedoeld.
2) Atheensch redenaar, tijdgenoot van Demosthenes. Misschien Plutarchus Mor. 126 E, waar Plutarchus zelf een dictum van Demades in dezen geest uitwerkt.
3) Begaafd Atheensch blijspeldichter, 4de eeuw v. Chr. Plutarchus Mor. 79a (onnauwkeurig gerefereerd).
4) De leden van het hooggerechtshof te Athene. Waarschijnlijk is bedoeld de moord- zaak, die volgens Gellius 12, 7 Dolabella aan den Areopagus opdroeg.
5) Vijf magistraten naast koning en senaat.

een misdadiger lang uit, zeggende dat, als zij hem onverdiend ter dood lieten brengen, die dwaling later niet meer te herstellen zou zijn (*Quia non est correctio erroris*[1]); hetzelfde antwoordde de beroemde Patroclus aan zijn koning Demetrius[2], toen deze hem de slapheid verweet, waarmee hij het leger van Ptolemaeus aanviel om het te vernietigen (*in quibus penitentia non habet locum, magno pondere attentandum est*[3]; derhalve is het beter bij beslissingen, waarbij het verstand kans loopt van nature te dwalen en door een wonder te slagen, als verstandigen een gelegenheid te laten voorbij gaan dan als roekeloozen van het geluk te profiteeren.

Keizer Johannes Comnenus[4] berispte zijn stoutmoedigen oudsten zoon Manuel, omdat deze, toen hij den vijand zag, woest op hem was ingestormd en hem dapper had overwonnen; zijn vader schudde hem 's nachts op zijn bed door elkaar, en terwijl hij *meende* dat de Fortuin hem, die in diepen slaap gedompeld was en die, alhoewel hij zijn hoogsten triomf scheen te vieren, in de hoogste mate uitgeput was, bedreigde, maakte zijn vader hem goed wakker, voegde den volgenden raad aan zijn kastijding toe en deed den jongeling opschrikken met dezen hoon: meer kalmte, minder woede; meer verstand, minder opgewondenheid; meer bedachtzaamheid, minder misbaar.

De noordenwind daagde de zon uit, en zij bepaalden, dat overwinnaar zou zijn, wie het flinkst een reiziger zou uitschudden. De noordenwind blies, en de reiziger beschutte zich des te meer, naarmate hij harder blies; het geloei hinderde hem aan de ooren en hij bedekte die met zijn handen; het stof kwelde zijn oogen, en hij trok zijn hoed er over, om het stof te weren; zoodat, hoe meer de noordenwind zich inspande, om hem van zijn kleeren te berooven, hoe meer al die inspanning hem zich eerder deed omhullen dan dat hij zich ontblootte. De zon was nu aan de beurt, en zonder zich te bedienen van de onstuimigheid van zijn mededinger, maar zich wapenend met geduld en alle heftigheid afleggend, begon zij met een matige warmte den reiziger aan te vallen; langzaam aan bestookte zij hem heviger met haar stralen;

1) Omdat er geen herstel van de dwaling bestaat.
2) Demetrius Poliorcetes (gestorven 283 v. Chr.), koning van Macedonië.
3) In zaken, waarbij er geen gelegenheid is voor berouw, moet men met groot overleg te werk gaan.
4) Johannes Comnenus, keizer van het Byzantijnsche rijk (1118-1143).

het slachtoffer van dezen wedstrijd begon te transpireeren; de hitte kwelde hem, de gloed verzengde hem, zoodat hij zich in het kleed der waarheid stak, dat altijd het pronkgewaad der onschuld was, en zich uitstrekte onder een boom, om het koeltje te genieten dat vriendelijk de bladeren streelde. En de zon genoot van den triomf van haar bezadigdheid, ziende dat de reiziger haar niet alleen de overwinning toekende, maar zelfs den wind zocht, zoodat deze tot zegeteeken van hare bedachtzaamheid en tot buit aan haar zegekar zou dienen[1)].

Maar als het noodig is óf op spoed, óf op welslagen aan te sturen, kan wel niemand betwijfelen dat het veel beter is het kleinste kwaad te kiezen en niet door haast het geluk te schaden, maar het door wat uitstel op te luisteren. De slang stelt haar gansche lichaam bloot aan slagen, alleen om haar kop, waarin het leven bij haar zetelt, te verdedigen. Wanneer de zeeëgel zich gevangen ziet, trekt hij met geweld aan den haak en maakt de wond grooter, alleen maar om aan den dood te ontkomen; derhalve waar verliezen zoo goed mogelijk is en wachten zoo gemakkelijk, wie zal dan zoo dol zijn dat hij niet het kleinste kwaad verkiest en de wijsheid boven de roekeloosheid stelt en het zekere voor het onzekere neemt?

Maar ik geloof, dat het tijd wordt van elkaar te gaan, temeer daar vier even geldige als dringende redenen mij dwingen vroeg heen te gaan.

Ten eerste is het beter U begeerig naar meer, dan overvoldaan te verlaten.

De tweede reden is, dat ik met het aanbreken van den dag naar Brussel moet vertrekken om mijn gehoorzaamheid en diensten aan te bieden aan een vorst, die mij welgezind en vriendelijk ontbiedt, en dat ik vanavond nog eenige voorschriften voor het betoonen van hulde en eenige lofprijzingen op de onderdanigheid moet opzoeken, want daar het goddelijk orakel heeft verklaard dat gehoorzamen verdienstelijker is dan offeren, zal een nederigheid, die de gehoorzaamheid met het offer verbindt en de hulde opoffert om als offer de gehoorzaamheid aan te bieden, nog veel verdienstelijker zijn.

De derde reden is dat, daar de mythologen de schildpad een

1) Deze fabel staat bij Babrius, edid. Crusius No. 19, Paraphrasio Bodleiana 17, Avianus 4.

plaats gaven aan de voeten van Saturnus, een onbekend academicus meent, dat de oorzaak van deze eigenaardigheid is, dat in de Oudheid bedden werden gemaakt uit de pantsers van schildpadden: *Triclinia lectos habent testudineos*[1] schrijft Philo[2]; Lectus erat magnus ex indica testudine factus[3], zegt Lucianus[4]; Lectus indica testudine perlucidus[5], merkt Ap(p)uleius[6] op, waarmee zij, die Saturnus met den schildpad verbonden, wilden aanduiden, dat er geen andere ontspanning voor oude lieden bestaat dan het bed, en dat er voor hen geen beter middel is dan deze ontspanning; en daar ik het tijd acht, dat onze vriend de wijsgeer zich op zijn hoogen leeftijd met wat rust verkwikt, past het niet, dat hij de rust, die ik hem schilder, mist, terwille van de onrust, die ik hem zoo nadrukkelijk noemde; deze meening wordt gestaafd door het offer, dat de Terentiï op één en hetzelfde altaar aan de Muzen en aan den slaap brachten, waarmee zij toonden, dat het wenschelijk is, den slaap te verzorgen, opdat die diene als pauze voor de inspanning der Muzen.

De vierde reden is, dat ik gewend ben, wanneer wij van elkaar zijn gegaan, alles op te schrijven wat wij besproken hebben, want hoewel het laat is, helpt mijn uitstekend geheugen mij, zoodat mijn vernuft zijn fijne invallen kan ten toon spreiden; en daar ik van plan ben het werk in den vorm van interessante samenspraken in druk uit te geven, moet ik het met veel zorg vervolmaken en met inspanning verbeteren. Ik wil doen als de Atheensche veldheer[7], die de bewakers uit de wijngaarden joeg, opdat men vrijelijk druiven kon eten, dat wil zeggen, ik ben van zins hetgeen ik U meedeel, te laten drukken, opdat iedereen vrijen toegang hebbe tot de wijngaarden en ongehinderd kan eten, de een de druiven, de ander de ranken en een derde het onrijpe goed.

Koopman.: Twee bezwaren zie ik tegen dit plan en de genegenheid noopt mij, ze U te ontvouwen, al meent Ge misschien, dat ik ze meer uit afgunst dan uit vriendschap naar voren breng.

1) De eetzalen hebben sofa's van schildpad.
2) Philo Judaeus, Joodsch-Grieksch schrijver, 1ste eeuw n. Chr.: De vita contemplativa 49 (Mangly II, 478).
3) Het bed was groot, gemaakt uit Indisch schildpad.
4) Lucianus, 2de eeuw n. Chr., Grieksch auteur: Asinus 53.
5) Een doorschijnend bed van Indisch schildpad.
6) Apuleius, geb. ca. 130 n. Chr., schrijver o.a. van Metamorphoseon libri XI (waarin het bekende verhaal van Amor en Psyche: Metam. X, 34).
7) Cimon. Plutarchus, Cimon 10.

Het eerste is dat hetgeen ge ons meegedeeld hebt, iets bijtends heeft en dat de bijtende spot stellig parallel gaat met de rechtvaardigheid, immers iedereen past haar wel toe in zijn land, maar niet in zijn huis; zij behaagt hem, die haar hoort, zij kwetst hem, die schuw voor haar is, en altijd zijn er veel meer die bang voor haar zijn, dan die haar toejuichen.

Het tweede is, dat de stijl, waarin Gij ons deze verwarring hebt geschilderd, te verheven is voor het volk, te geleerd voor het vulgus en een beproeving voor hen die, wanneer ze maar stooten op een geleerdheid, waarbij een wijsgeer, een wiskundige of een sterrekundige wordt geciteerd, al die grootheden naar den duivel wenschen (zooals al voorgekomen is), want hun schijnen zelfs de kleermakers, die geciteerd worden tot staving van een stelling, koningen, en de drogisten, die moeten dienen om een bewijs te verduidelijken, keizers.

Hoeveel beter zou het zijn zachtheid aan te wenden, hetgeen de groote Koningin van Perzië, Parysatides[1], *verbe bissina*, dat beteekent: zijden woorden, noemde, immers die naam duidt al aan, dat men het behandelde ingegeven en het gesprokene te drinken krijgt[2]. Bovendien, daar Gij zelf de acties bij de zee hebt vergeleken, schijnt deze overeenkomst te eischen, dat het ons ingegoten wordt en dat wat over de acties verhandeld wordt, zoo klaar als water zij.

Gij weet wel, dat wanneer bouwmeesters den tempel van een of andere godheid wilden oprichten, zij uit de drie bouworden, de Dorische, de Jonische en de Corinthische, die uitkozen, welke het meest overeenkwam met den aard van de godheid, die zij wilden behagen met de oprichting van een tempel, waarbij zij zich bedienden van de Dorische, die voor ernstig en streng doorging, voor Mars, Hercules en Pallas, van de Corinthische, die men voor week en zinnelijk hield, voor Venus, Flora en Proserpina, van de Jonische, die als gematigd en vredig werd beschouwd, voor Diana, Juno en Bacchus. Gij hebt deze methode, die even aangenaam als verstandig was, weinig gevolgd, want Gij hebt U van de meest verheven taal bediend, om den meest vulgairen handel te beschrijven, en ik denk, dat Gij meer spot dan lof zult inoogsten en meer afkeuring dan bewondering, immers, al

1) Plutarchus, Mor. 174b.
2) In het Spaansch woordspeling met *palabras de seda*, zijden woordjes, en *se da a beber* (men geeft te drinken).

kan het niet anders of men bewondert wat men niet begrijpt, hetzij om niet te laten merken dat men het niet heeft-begrepen, hetzij omdat de bewondering in het algemeen een vrucht der onwetendheid is, in dit geval twijfel ik niet, of zij, die het niet begrijpen, zullen het afkeuren, en zij die het begrijpen, zullen Uw keuze laken en althans door stilzwijgen de verdienste ervan te niet doen.

Actionist: Ik zal op deze bezwaren antwoorden en ik zal mijn best doen, dat Gij aan het einde inziet, dat ik Uw tegenwerpingen ontzenuw, niet als tegenover een benijder, maar als tegenover een vriend.

Dat de stijl eenigszins opgeschroefd is, erken ik en ik zal er me in de voorrede over verontschuldigen, daar ik toch Uw tegenwerpingen moet opnemen en mijn antwoord er op; namelijk, daar onze wijsgeer geen afstand wilde doen van zijn philosophische stelsels, zijn metaphysische dogma's en zijn dialectisch woordenspel, gaat het niet aan, dat ik hem in de samenspraak van dien tooi beroof en dat ik hem in mijn werk die kroon ontneem.

Daarenboven hebben de menschen gewoonlijk zóó'n tegenzin in het alledaagsche eten dat, als de kunst het niet zorgvuldig een weinig omwerkt, om zoodoende het verhemelte te streelen met verscheidenheid van smaakjes, zelfs het lekkerste gaat vervelen en men van het fijnste genoeg krijgt.

De eersten, die zich verstoutten de zee te doorploegen, letten niet op de schoonheid der schepen, doch op beveiliging tegen stormen; zij waren bang voor de golven en dachten niet aan versieringen, alleen aan orkanen; thans is dit gevaar zoo iets algemeens geworden en die angst iets zoo aantrekkelijks, dat men alle gevaar vergeet, en de schepen nu niet deugen als ze niet verguld zijn en men denkt, dat ze niet tegen noodweer opkunnen noch tegen schipbreuk bestand zijn, als ze geen leeuwen en tijgers op de achterstevens gebeeldhouwd hebben.

Doch behalve die overweging had ik nog drie redenen die mij tot dezen stijl brachten.

Ten eerste is het mijn aard aldus te schrijven en niets is bij machte dezen aard te veranderen: het is de rijke ader, waarop de pen voortdrijft als had zij wieken, of de woordenstroom vliegt als had hij (slag)pennen.

De tweede reden is, dat Gij zelf hebt opgemerkt, dat er enkelen zullen zijn, zij het ook weinigen, die het begrijpen, en dat het voor mij voldoende is wanneer enkelen het begrijpen, zij het ook weinigen, en waar een wijsgeer eens er zich mee tevreden stelde[1] dat één Plato hem aanhoorde, ben ik tevreden als één Plato naar mij luistert. Maar daar Gij nog geen uur geleden beweerde, dat een enkele actionist meer wist dan de heele bende van den Avernus[2], hoe merkt Ge dan niet, dat de actionisten niet zoo dom zijn als Ge ze nu wilt voorstellen en dat, wanneer eenigen zoo mochten zijn, het aardig onnoozel van mij zou zijn zoo heel laag bij den grond voor hen te schrijven, waardoor ik zou te kennen geven, dat zij zelf het waren?

Neen vriend, neen, de actionisten zijn niet zoo dom als Gij vermeent ze te moeten noemen; integendeel, daar er geen wetenschap is, die zij niet aanpakken om het besluit dat zij nemen, wanneer een belangrijke tijding hen bereikt, eraan te toetsen, redeneeren ze nu eens als politici erover of het een vorst past tot deze of gene onderneming te besluiten, of hij slagen zal met zijn plan, of hij handig aan een leening zal kunnen ontkomen; dan weer praten ze als cosmografen en toonen het onmogelijkeaan van wat er rondverteld wordt, omdat het zoo en zooveel mijlen is van de plaats vanwaar het bericht komt tot het vaderland en dat het dus onmogelijk anders dan uit de lucht gegrepen kan zijn[3]; dat de schepen niet in die en die haven konden binnenloopen zonder naar den kelder te gaan, óf omdat ze te klein was voor hun omvang, óf omdat zij niet op hun route lag, óf omdat zij geen veilige ligplaats bood. Dan weer discussieeren ze als wiskundigen, als ze het van hen gevorderde aan een rekenfout toeschrijven, wiskunstig aantoonend waar de fout schuilt, hetzij in het slecht optellen, hetzij in het verkeerd noteeren van de verrekeningen of in het verkeerd boeken van de posten.

Dan weer werpen zij zich op als rhetorici om bij voorkomende geschillen hun verzuimen goed te praten, de aandacht te trekken, hun bedoelingen te vermommen, de werkelijkheid te overdrijven en hun eergevoel op te vijzelen. Ook hangen ze wel den rechtsgeleerde uit bij het beoordeelen van kwesties die men hun voor

1) Waarschijnlijk Diog. Laërt. III, 37: alleen Aristoteles bleef naar *Plato* luisteren.
2) Zie p. 114, noot 2.
3) In het Spaansch staat: *no es possible que llegasse sino por los ayres*, het is niet mogelijk dat het kwam, tenzij door de lucht.

legt, en ze pochen erop dat ze ieder weten toe te wijzen wat hem behoort, en ieder te laten opstrijken wat hem toekomt. Derhalve, als er maar weinig actionisten zijn die niet redeneeren als politici, praten als cosmografen, discussieeren als wiskundigen, zich als rhetorici opwerpen en den rechtsgeleerde uithangen, is het dan wel te verwonderen, dat ik mijn volzinnen wat opsiermet een wiskunstige spitsvondigheid, of met een rechtskundige bepaling, met een cosmografische aardigheid, een politieke beschouwing of een rhetorische figuur, terwijl het haast noodzakelijk is dat ze die figuur, die beschouwing, die aardigheid, die bepaling en die spitsvondigheid begrijpen?

De derde reden is, dat ik heb besloten deze gesprekken in het Fransch te vertalen, opdat de voorlichting over een spel, waarover tot nu toe nog niemand heeft geschreven, algemeener zij, derhalve leek het mij verstandig, daar ik de onmogelijkheid inzag van de vertaling van vele passages waar de gedachte op een woordspeling berust, ruim gebruik te maken van anecdoten en bijwerk, opdat de geleerdheid de gratie, en het vernuftige het sierlijke vervange.

Wat de prikjes aangaat, ik ontken niet, dat ik ze nu en dan gegeven heb, door in het werk die aardigheden te strooien, welke de Grieken *scommata*, de Latijnen *acumina*, de Spanjaarden *sales*[1] noemen. Maar men moet de satire weten te onderscheiden van onzin en de peper die verbrandt, van de peper die kruidt; en bij een spel, waarbij deze prikken wel tot de kostelijkste aantrekkelijkheden behooren, kan het geen verwondering baren dat ze, wanneer ze aangenaam blijven en niet pijnlijk worden, een plaats in de beschrijvingen van dit spel krijgen. Ik wond niet, al mik ik, of liever gezegd: al schiet ik, ik schiet in de lucht, want daar ik geen bepaald persoon als doelwit[2] voor mijn pijl zie, moet de pijl, wanneer het mikken slecht uitgevoerd wordt, wel geen bepaald doel treffen.

Ik beloofde waar te zijn in mijn relaas, en als ik het niet werkelijk gaf zooals het is, zou ik niet waar kunnen zijn; en al kunnen de Aristarchen[3] hierop antwoorden, dat hij, die de waarheid verbergt, haar niet te kort doet, maar wel hij, die

1) Skommata, acumina, sales: geestigheden, aardigheden.
2) Woordspeling in het Spaansch: *el blanco*, het doelwit; *quedar en blanco*: geen doel treffen.
3) Critici.

haar verdraait, heb ik U de verzekering gegeven, dat ik geen enkele omstandigheid zou verbergen van wat ik maar wist, zoodat ik verplicht ben mijn woord te houden, wanneer ik overtuigd ben dat het niets onbehoorlijks is waartoe ik verplicht ben.

Diogenes[1] zag een slecht schutter op het doelwit mikken en ging daar toen voor staan, zeggende dat hij niet veiliger kon zijn dan op de plaats, waarop de schutter mikte, *ne forte me feriat*[2]. Ik houd mezelf niet voor zoo'n slecht schutter als die van Diogenes, en ben overtuigd, dat als ik het doel wilde raken, de kogel ook doel zou treffen; maar laat niemand er vóór gaan staan, want hij zal niemand per ongeluk treffen; en laat niemand hem voor zich bestemd houden, en hij zal zien, dat het ook de bedoeling niet is geweest iemand te raken.

Jeremias noemde sommige tongen pijlen en met het oog op de snelheid pleegt men de pijlen te voorzien van veeren[3]; maar als Gij acht slaat op de uitweidingen, zult Gij erkennen, dat mijn pijl niet bedoelt te wonden, ofschoon zij zich van pennen bedient om te vliegen.

Joas ging op bevel van Elisa aan het venster staan en terwijl hij zijn pijlen op Aram afschoot, legde de profeet zijn hand op die van den koning, opdat deze niet zou missen, en hij werd boos toen hij zag, dat de koning niet meer dan de helft van zijn pijlen afgeschoten had.

Wie dit labyrinth mocht bezoeken, zal inzien dat mijn vernuft niet als Joas uit een venster schiet, noch op een bepaald venster, en dat ik nog niet de helft van de pijlen afgeschoten heb die ik had kunnen afschieten: laat niemand zich voor een profeet houden en denken dat hij, door zijn hand op de mijne te leggen, mijn bedoelingen zal raden, want mijn eerlijkheid strookt niet met zulke achterdochtigheden, noch mijn oprechtheid met dergelijke aanmerkingen.

Nathan wilde David veroordeelen en deed dat met een gelijkenis; laat niemand van zichzelf denken dat hij de rijke is, die het schaap aan den arme ontrooft (daar er geen Nathan is, die dat verkondigt, en geen profeet, die het aan de kaak stelt) en hij

1) Diogenes Laertius VI. 2, 67.
2) Opdat hij mij niet bij toeval treffe.
3) Sp. *plumas* beteekent veeren en (schrijf)pennen.

zal geen last hebben van het vonnis en de straf niet behoeven te ondergaan.

God beval, dat Mozes drie wonderen zou doen voor Egypte: de wateren in bloed veranderen, den stok in een slang en zijn hand melaatsch uit zijn borstkleed te voorschijn brengen. Mocht er iemand zijn, die meent, dat in dit gesprek de een of andere stok in een slang veranderd is of sommige klare wateren in bloed, laat hij dan niet de hand in zijn boezem steken, tenzij die hand zeer rein is; en als hij het toch doet en haar melaatsch voor den dag mocht brengen, laat hij zich dan over zijn eigen roekeloosheid en niet over kwaadwilligheid mijnerzijds beklagen.

Een beroemd prediker gispte zekere ondeugd en toen hij dreigde den steen, dien hij in de hand had, naar het hoofd van den zondaar te werpen (om evenals David dit gedrocht neer te slaan en evenals David dezen reus te overwinnen), boog de schuldige het hoofd, toen de prediker de beweging van werpen maakte; en zoo wist de gemeente wie de bron[1] van het kwaad was, toen ze zag, dat hij schuw het hoofd boog. Laat niemand het hoofd buigen, als hij niet wil dat men weet wie de schuldige is, want ik dreig niet zooals die prediker, en weet evenmin als die prediker, wien ik bedreig.

Toen het gerecht van Toulouse een moordenaar niet kon vatten, werd het zwaard tot de pijnbank veroordeeld. Artaxerxes stelde in Perzië in, de kleeren in plaats van de menschen te straffen[2], en medelijdend als ik ben, straf ik ook de kleeren in plaats van den man, en daar ik den moordenaar niet ken, stel ik me tevreden met de bestraffing van hun moordwapens.

Men wierp bij ongeluk een waterkruik van een balkon op koning Archelaos[3] en toen zijn hovelingen hem tot wraak wilden aanzetten, antwoordde hij, uit een hart even koninklijk als minzaam, dat hij, voor wien die slag bedoeld was, zich maar moest wreken, niet hij, die hem toevallig ontving: *Non enim me profudit aqua, sed quem me esse putavit*[4]. Laten allen dezen zachtzinnigen held navolgen en laat ieder voor zich gelooven, dat de

1) In het Spaansch staat in beide gevallen: *cabeza*, hoofd.
2) Plutarchus Mor. 174 E. Bedoeld is Artaxerxes I (464-424).
3) Koning van Macedonië (413-399). Plutarchus Mor. 177 B.
4) Men heeft immers mij niet met water overgoten, maar hem dien men in mij meende te zien.

pijlen niet op zijn onschuld gericht zijn, dan zal niemand wraakplannen koesteren, inziende dat de schimpscheuten hem niet aangaan.

Buonarotti[1] trad het huis van een schilder binnen, wetende dat deze niet thuis was, en om het jachttafreel te bespotten, dat deze op doek gebracht had, schreef hij boven elk wild dier den naam, bij den leeuw zettend: *dit is een leeuw*, bij het everzwijn: *dit is een ever*, en bij den beer: *dit is een beer*. De schilder bewonderde zoowel den goeden inval als den durf en op hetzelfde schilderij een duiveltje schilderend, in satersgedaante, met palet, verven en penseelen in de hand, dat met van nijd verduisterde oogen stond te kijken naar die mooie en bekoorlijke schildering, zette hij boven diens hoofd: *dit is Michel Angelo Buonarotti*. Rome was een en al bewondering over dit kunststukje en de geestigheid, want niets is meer toe te juichen dan bij het spotten zich aan de waarheid te houden zonder iemands eer aan te randen; maar ik wist met buitengewone toewijding deze voorschriften nog te overtreffen, want niet alleen hield ik me bij mijn satire aan de waarheid, zonder te beleedigen, maar ik schilderde de beesten zonder er een titel op te zetten, ik teekende de dieren zonder er een verklaring aan toe te voegen, en gaf een portret van Buonarotti zonder er een naam bij te schrijven.

Antigonus[2] was eenoogig, maar Apelles schilderde hem ‘en profil’, opdat dit gebrek onopgemerkt zou blijven. Philippus was eenoogig en mank, doch Protogenes[3] schilderde hem in de houding van een jager die één oog toekneep om te mikken en een knie op den grond steunde om den vogel des te handiger neer te halen; zoodoende bleef door het mikken het ooggebrek en door de knielende houding het gebrek aan den voet verborgen. Ik volgde een anderen weg en verliet dien van de vleierj voor dien van de waarheid, zoodat ik geen gebreken verberg door profielen noch onvolmaaktheden door jachttooneelen; ik maak niet mooier en niet leelijker, ik copieer wat ik vind, ik vertel wat ik opmerk, ik zet uiteen wat ik weet, en hoewel Phidias[4], toen de senaat hem niet toestond zijn naam in het beeld van Minerva

1) Michel Angelo.
2) Plinius Nat. Hist. 35, 90.
3) Over een Philippus van Protogenes is niets bekend.
4) Aristot. p. 399b; Valerius Maximus 8, 14, 6; Apuleius, De mundo 32; Cicero, Tusculanae Disputationes 1, 15, 34 (alleen op de laatste plaats is sprake van een weigering ‘cum inscribere non liceret’).

te griffen, er zijn beeltenis in uitbeitelde, opdat men hem zou kennen aan zijn beeld, als hem dan niet werd toegestaan dat men hem aan zijn naam zou kennen, zet ik er toch geen naam bij, zooals die mededinger van Michel Angelo, noch een portret, zooals Phidias, zoodat men de personen niet kan herkennen noch aan de kleuren noch aan de beeltenissen; want ik beeld af hoe men te werk gaat, niet wie zoo te werk gaat; ik verhaal wat voorvalt, niet met wien het voorvalt; ik maak bekend wat men pleegt te doen en niet wie het gedaan heeft.

Einde van de Tweede Samenspraak.

Verwarring der verwarringen
Derde Samenspraak

Wijsgeer: Och, ik ellendige!
Koopman: Och, ongelukkige!
Actionist: En als ik met den dood moet boeten,
Hemel, welke zonde beging ik dan met geboren te worden?
De vogel komt ter wereld...
Koopman: Wat is dat? Hebt gij een duivel in 't lijf? Zijt ge bezeten?
Actionist: Wat dat is? Het is het vervolg van de grootsche comedie 'Het Leven een Droom'[1], die gij begonnen zijt. In plaats van mij te ontvangen met klachten en mij bij mijn terugkeer uit Brussel met verzuchtingen welkom te heeten, lijkt het mij heel geschikt een comedie in het leven te vertoonen, immers er zijn heel wat phiosophen geweest, die het leven bij een comedie vergeleken. Toen Augustus[2] op sterven lag en bemerkte dat zijn laatste oogenblikken waren aangebroken, trok hij het gordijn dicht en gaf den geest; de omstanders dachten dat hij zich verborg opdat zijn onderdanen zijn stuiptrekkingen niet zouden zien bij het sterven, in navolging van Caesar[3], die zich het gelaat bedekte opdat men hem niet zou zien sterven; immers zelfs bij hun sterven moeten de heerschers eerbiedwekkend zijn en zelfs in den dood moeten ze toonen heerschers te zijn. Ik kan niet gelooven, dat deze angst voor een onwaardig schouwspel de oorzaak was, dat deze wijze keizer het bedgordijn toetrok, maar wel dat hij het leven voor een comedie hield en dat hij, door het gordijn te laten vallen, aan zijn hovelingen wilde beduiden, dat hij de opvoering van de comedie van het leven had beëindigd.

Maar onder deze comedies, die de stervelingen op de wereld opvoeren, waarbij ze allerlei rollen spelen op het prachtig schouwtooneel der wereld, is er geen een te vergelijken met het aanschou-

1) Beroemd tooneelwerk (La vida es sueño) van Calderón de la Barca (1600-1681).
2) Uitwerking van Suetonius, Divus Augustus 99, Dio Cassius 56, 30, 4.
3) Suetonius, Divus Julius 82.

wen van die welke de actionisten opvoeren, waar met weergalooze volkomenheid aangebracht worden: kunstgrepen, het opkomen en weggaan, het zich verschuilen, vermommingen, twisten en duels, de grappen en de zottigheden, het geven van panden, het uitblazen van de lichten, de climax in list, verraad, bedrog en tragiek. En als Horatius de zoete zinsverbijstering bezingt van een krankzinnige, die zich voortdurend verbeeldde dat hij zich in een prachtigen schouwburg bevond, waar de optredende personen hem bezig hielden en de verwikkelingen hem vermaakten:

Qui se credebat miros audire tragedo
in vacuo laetus sessor, plausoque theatro[1],

dan kan er geen grooter vermaak zijn dan de comedies aan te hooren, die mijn academici uitkiezen om te vertolken wat er in hen omgaat, terwijl het heele gezelschap samen opyoert 'Het Paleis in Verwarring'[2]. De liefhebbers geven 'Meer Liefde, meer Lijden'[3], de contramineurs 'Het Roofdier, de Bliksem en de Steen'[4], de neutralen 'Onder Zotten gaat het Spel goed'[5], de handigen 'Geen Leven gaat boven de Eer'[6], de Frederiks 'Geluk en Ongeluk van den Naam'[7], de gelukkigen 'God zegene je, mijn zoon'[8], de ongelukkigen 'Vechten tegen het Noodlot'[9]. En tenslotte zou ik willen dat gij opvoerdet 'Oogen open!'[10], al ben ik een voorstelling aan het geven van 'Alles geven, is niets geven'[11], daar ik u vriendelijk leer alles wat ik weet, maar wel weet dat ik u niets geef, terwijl ik u alles sta te geven.

Wijsgeer: Wel, ik speel 'Wat er in een nacht gebeurt'[12], want in den afgeloopen nacht verkeerde mijn rust in onrust, mijn kalmte in wanhoop, mijn vereering in spot, mijn wijsheid in onwetendheid, mijn, vriendelijkheid in woede en mijn eerbied

1) Epist. II, 2, 129. Lees: *tragedos* en *plausor*. De beteekenis is: Die wonderschoone treurspelspelers meende aan te hooren, terwijl hij hoogst voldaan terneer zat in den leegen schouwburg en in zijn handen klapte.
2) *El Palacio Confuso* van Antonio Mira de Amescua (1570-1640).
3) *Sufrir más por querer más*, van Geronimo de Villayzán (1604-1633).
4) *La fiera, el rayo y la piedra*, van Calderón de la Barca.
5) *Entre bobos anda el juego*, van Francisco de Rojas y Zorrilla (1607-1648).
6) *No hay vida como la honra*, van Juan Pérez de Montalbán (1602-1638).
7) *Dicha y desdicha del nombre*.
8) *Ventura te de Dios hijo*.
9) *Oponerse a las estrellas*.
10) *Abrir el ojo*.
11) *Darlo todo no dar nada*.
12) *Lo que pasa en una noche*, van Antonio Coello (of van Calderón).

in hoon. Een actionist bedroog mij, een bedrieger hield mij aan mijn woord, een snoodaard schokte mijn crediet.

Er bevonden zich hier toevallig eenige vrienden, en pratende over Acties, spraken zij over een koers van 576, welken de schuchteren buitensporig hoog vonden, terwijl de moedigen verzekerden dat hij matig was. Ik was blij te hooren praten over iets dat ik nu begreep, en daar de raad om liefhebber te zijn, in mijn geest gegrift staat, begon ik de vrienden des vaderlands en der Compagnie bij te vallen; en om te toonen dat ik mijn woorden met de daad steunde, bood ik dengene, die rampen voor den staat voorspelde, 586 voor een actie. Het bod viel mij uit den mond en toen hij even verbaasd als vlug mij antwoordde dat ze mijn was, ontstond er zulk een rumoer, geroep en gelach, waarmee mijn kameraden mijn vergissing en hun opwinding begeleidden, dat ik geen schijn[1] wist te geven aan mijn blunder omdat het bloed mij naar 't hoofd steeg als signaal van mijn woede en blazoen van mijn schaamte.

Den heelen nacht leek ik een vloo in bed, bij de gedachte dat ze me het geld uit den zak klopten, en toen ik vanmorgen in de vroegte informeerde hoe hoog de papieren stonden, deelde een ellendeling mij mee (ik weet niet of hij het werkelijk dacht of dat hij mij wilde kwellen) dat ze op 64 stonden en dat men ze wel spoedig voor 20 laten zou; het was dan ook een wonder dat ik niet dood, of tenminste bewusteloos neerviel en niet het vreemde voorbeeld van Hippolyte[2] volgde, die van smart stierf, toen zij den slag tegen de Atheners verloor, of van Lepidus[3], die van verdriet omkwam, omdat hij zich door Pompejus overwonnen zag.

Koopman: De schelmen veronderstelden, dat wij door een tarantella[4] gebeten waren, en brachten het gesprek op de opties; ik was een en al woede over de schandelijke wijze waarop zij onzen wijsgeer te pakken hadden gehad en in mijn boosheid vroeg ik hoeveel de premie was op het leveren tegen 80 tot October. Een schelm antwoordde mij heel sluw, dat hij zich tot

1) sp. *color*, woordspel met 't volgende; letterlijk staat er: ‘ik had geen kleur te geven aan mijn blunder, omdat ze alle (scil. kleuren) naar mijn gezicht vlogen,’ enz.
2) Hippolyte, koningin der Amazonen, verloor den slag tegen Theseus en stierf van hartzeer (Pausanias 1, 41, 7).
3) Plutarchus, Pompeius c. 16, 4.
4) Vergiftige spin uit Italië en Z.-Amerika; volgens Italiaansch volksgeloof veroorzaakt haar beet een soort St.-Vitusdans.

geen enkelen prijs verbinden kon, doch dat hij dien op 20% schatte; ik bood hem 15 en hij accepteerde dat, zeggend dat hij het riskeerde om mij een plezier te doen en terwijl ik, dankbaar voor zijn beleefdheid, meende dat ik een goede vangst gedaan had, deelden ze mij vandaag mee dat de prijs hoogstens 9 was.

Maar bij dien tegenvaller troost ik me nog met het besef dat ik niet van zoo'n hoog dak viel als onze vriend, want ik weet wat ik kan verliezen en het verschil is slechts 6% en hij betreurt er een van 10, zonder te weten hoever zijn verlies nog kan gaan, noch hoezeer de smart hem nog kan treffen.

Actionist: Wel, opdat gij u niet zoo verhoovaardigt, dient gij te weten dat hij eerder dan gij zich uit de moeilijkheid kan redden, want het is een vaste stelregel onder actionisten (welke de gewoonte tot wet heeft gemaakt) dat, zoo er een vergissing van 10% bestaat omtrent een actie, die verhandeld wordt buiten den gangbaren koers om, hij die de vergissing maakte, zich daaraan niet behoeft te houden, want hoewel het bij een onverwachte tijding taktiek kan zijn acties zooveel boven of beneden den koers aan te bieden of af te geven, opdat men ze zal loslaten of accepteeren, waarbij de winst als haak en het voordeel als lokaas dient, is het noodzakelijk de transactie te bevestigen, wanneer het zoo buitengewoon is wat er wordt voorgesteld. En, al bestaat er geen vaste koers in onverwachte omstandigheden, het verstand heeft toch de usance tot stelregel gemaakt; zoodat men hem niet alleen niet kan dwingen om de actie tegen meer dan 576 aan te nemen, maar dat hij zelfs absoluut kan weigeren de partij te aanvaarden. Bovendien, daar het de eerste transactie is die hij heeft gedaan en men algemeen weet dat hij geen man van zaken is, kan men licht zijn bod als een grap en zijn verlaagden koers als een aardigheid doen voorkomen.

Wijsgeer: Dat nooit, al kost het me ook mijn vermogen en mijn leven, want ik stel de eer boven leed en goed. De dialectici noemen de metaphysische substanties *secundae intentiones*[1)], en daar ik niet wist te voorkomen dat in dezen de actionisten op deze substanties geleken, blijft mij geen andere troost dan den smaad te verbloemen, opdat zij niet ook nog plezier hebben van hun gemeene daad.

Cato kreeg een klap van een overmoedige en toen men hem

1) Tweede intenties, kan ook beteekenen: dubbelzinnigheden, bijgedachten.

aanspoorde zich te wreken, zei hij, dat niemand den moed kon gehad hebben hem te beleedigen, zoodat hij zich op niemand behoefde te wreken: *Maiore animo non agnovit quam ignuisset*[1]. Als ik een klap krijg met deze partij, zal ik zorgen mijn tegenspoed handig te verbergen, om niet te laten merken, dat er iemand was die den moed had mij te hoonen.

Aelianus[2] verhaalt, dat Aristides gestoken[3] werd door een giftig beestje en dat hij boos[3] stierf, omdat hij door zoo'n beestje moest sterven; Abimelek[4], die door een vrouw gewond was, verzocht zijn schildknaap hem te dooden om aan den smaad te ontkomen van door de hand van een vrouw te sterven; en ik verzeker u, dat de dood op zich zelf mij niet zoo smart als wel het besef dat een verachtelijke kerel mij martelt en een klein steentje mij neervelt. Maar nu ik eenmaal de comedie *Gedane zaken nemen geen keer*[5] moet spelen, beloof ik u dat ik tegelijk zal weten op te voeren die van *Zijn verplichtingen na- komen*[6], want de fortuin kan mij wel ongelukkig, maar niet eerloos maken.

Laat Juvenalis maar zoo kras mogelijk beweren, dat ieder zijn eigen lot smeedt en dat er voor de wijzen geen ander geluk bestaat dan hun verstand:

> *Nullum numen habes, si sit prudentia: nos te nos facimus, Fortuna, deam, caeloque locamus*[7].

Laat de philosophen maar bewijzen, dat de sterren geen macht hebben over de wijzen en dat de geleerden zich niet aan de sterren onderwerpen, *sapiens dominabitur astris*[8]. Laat de metaphysici gerust tot de conclusie komen, dat God alleen de maker is van de natuur en de Wijze die van de fortuin (Ipse auctor naturae deus, unusquisque suae sibi fortunae faber[9], want ik meen dat de planeten, al slepen ze niet mee, toch doen neigen en dat het lot, al dwingt het niet, toch aanzet, want terwijl

1) Lees: ignovisset. Hij toonde meer karaktergrootheid door het niet op te merken, dan door verontschuldigingen te aanvaarden.
2) Variae Historiae XIV, 4. Claudius Aelianus (± 200 n. Chr.) schreef o.a. Variae Historiae en Hist. Animalium.
3) Sp. *picado* beteekent: gestoken, en boos.
3) Sp. *picado* beteekent: gestoken, en boos.
4) Zoon van Gideon en eveneens richter van Israël († 1100 v. Chr.).
5) *A lo hecho no hay remedio*.
6) *Cumplir con sn obligación*, van Juan Pérez de Montalbán (1602-1638).
7) Satyrae 10, 365. Gij hebt geen god, als ge verstandig zijt: maar wij maken u Fortuin tot godin en plaatsen u in den hemel.
8) De wijze heerscht over de sterren.
9) De schepper der natuur is God zelf en ieder voor zich is de maker van zijn eigen fortuin.

ik zóó weinig dacht aan dezen afgrond, dat ik zelfs geen idee had van deze verblinding, bemerk ik nu dat het lot mij onverhoeds te pakken nam en het ongeluk mij zoo schoon vermomd beetgreep.

Maar nu deze onoplettendheid mij een kastijding bezorgd heeft, erken ik - immers Augustinus spreekt over een *Gebaarde Fortuin*[1] -, dat de fortuin zelden de gebaarden[2] en de geletterden begunstigt; ik zal mijn best doen dat van de ontelbare Fortuna's, welke de bijgeloovigen aanbaden, de *Fortuna publica*[3] mij niet te schande make, daar ik reeds mijn deel kreeg van die welke de eer deelachtig werd dat Servius Tullius haar een tempel oprichtte, n.l. de *Fortuna breve*[4], want ik ben overtuigd, dat mij zulk een klap, uit overmaat van zelfvertrouwen, niet nog eens zal treffen, omdat ik, waar een vernuftig man beweert dat Socrates, toen hij zijn leerlingen aanried zich te onthouden van boonen te eten, niet wilde zeggen *Fabis*[5], maar *Facbis*[6] (immers tweemaal een fout begaan is van elke fout er twee maken), als Abisai[7] zal zijn en ik verzeker dat ik het geen tweeden keer zal doen; want den eersten keer kan men het toeschrijven aan onoplettendheid, den tweeden aan domheid, den derden aan koppigheid.

Ik zal deze bijeenkomsten maar ontvlieden, want een wijsgeer zal onvermijdelijk onder hen even slecht op zijn plaats[8] zijn als Achilles het was, toen hij spon temidden van de meisjes van Scyros; en ofschoon Aristoteles en alle oude en nieuwe astronomen niet alleen meenen, dat de hemellichamen in tegengestelde richting, maar ook dat ze zeer snel[9] zich voortbewegen, heb ik niet zoo'n goddelijk verstand, dat ik het goddelijke tracht te evenaren, en daarom wil ik liever deze vergaderingen vermijden, teneinde me deze verdrietelijkheden te besparen.

De natuurphilosophen vragen waarom aarde en water in het middelpunt van het heelal tezamen komen, en de beroemde Tassoni[9] bewijst, dat dit komt door de koude en niet, zooals de peripatetici leeren, door de zwaarte, zoodat deze twee stoffen,

1) De fortuin werd vaak voorgesteld met veel haar voor en niets achter op het hoofd; zie een gevelsteen in het Rijksmuseum.
2) Epitheton voor: wijsgeer.
3) Publieke fortuin.
4) Lees: brevis, Plutarchus Moral. p. 281 (74). Kortstondige fortuin.
5) Fabis, ablatief van *faba*, boon.
6) Fac bis: doe het tweemaal.
7) Abisai, vriend van David.
8) Sp. *violentado* slecht op zijn plaats, *violento* hevig, zeer snel.
9) Zie p. 129.
9) Zie p. 129.

die de eigenschappen van koude en rust bezitten, zooveel mogelijk vlieden van hun tegenstelling, den hemel, waar de eigenschappen van warmte en beweging heerschen, en van elkaar gescheiden zich handhaven. Ik zal dus trachten gelijk te worden aan de dennen, waarvan Plinius zegt, dat ze op de bergen groeien en op de hoogten zich ophouden (*sixtus in excelso montium ceu mari fuggerit*[1]), alsof ze, een voorgevoel hebbend dat ze opgroeien om tot masten en ra's gemaakt te worden en om te strijden tegen de woedende elementen en zich te weer te stellen tegen de orkanen, de zee ontvlieden en een geboortegrond zoeken op de bergen, om van die stormen vrij te blijven en een schuilplaats op de rotsen om aan schipbreuken te ontkomen.

Actionist: Ach, ik ongelukkige, die evenals degene, die een raaf wilde leeren praten, mijn tijd en mijn olie verspild heb! Als zinnebeeld van mijn verloren moeite zou ik den Ethiopiër kunnen nemen, die gewasschen wordt door eenige nimfen en waarbij een snuffelaar het onderschrift voegde: *verspilde tijd*[2].

Waartoe gaf ik u zooveel lessen over wat u te doen stond, als ze slechts dienden om de dwaasheid nog erger en de stommiteit nog vreeselijker te maken? Als deze handel een comedie is, waarom baatten u dan zooveel repetities niet om de comedie met succes op te voeren?

Voordat de Romeinen uitzeilden, offerden zij aan de zee en de Germanen wierpen de kinderen in 't water om ze eraan te wennen ongemak en beproevingen te verdragen. De Atheners oefenden zich op het zand in het varen (zonder te letten op het spreekwoord *E litore nauta*[3], *want de beste stuurlui staan aan wal*[4]), voordat ze hun hoop op de stroomingen bouwden en vertrouwden op de veiligheid der baren. De wijsgeer Sallustius[5] legde om zijn kwaal te zuiveren gloeiend vuur op zijn dij, van oordeel dat hij bij een proefneming niet te verliezen had. In Utica werd een wet afgekondigd, dat vóór men met bouwen aanving, de steenen gedurende vijf jaar aan water en weer moesten blootgesteld worden, zoodat gebreken later niet aan de steenen

1) Lees: situs in excelso montium ceu maria fugerit. Plinius, Nat. Hist. 16, 41 (c. 10). Beteekent: zich bevindend op den top der bergen alsof hij de zee ontvluchtte.
2) Toespeling op het gezegde: Αἰδὶοπα σμηχειν den Moriaan schuren.
3) Letterlijk: uit de kust de zeeman.
4) In het Sp. *todos son buenos marineros en la playa*, allen zijn goede zeelui op het strand.
5) Sallustius (de Cynicus), Simplicius in Epicteti Manuale p. 90 H.

konden worden toegeschreven. Zelfs wilde God dat Mozes de wonderen, die hij in Egypte moest doen, zou probeeren, ofschoon hij wist dat hij ook zonder die vooroefening niet kon falen met die wonderen. Maar wat baatten u de offers die gij aan de zee bracht alvorens u aan haar woede bloot te stellen, het in het water storten om u te wennen aan de ongemakken, het varen op het zand alvorens de golven te doorklieven, den vuurgloed te verdragen om pijn niet vreemd te vinden, de steenen beproeven alvorens muren te bouwen en wonderen voor te bereiden om het welslagen te verzekeren, als ge degenen nog overtreft, die naar Athene gingen om hun twijfel opgeklaard te zien? Want dezen, die als meesters de scholen betraden, werden, naar Menedemus.[1] vertelt, leerlingen tijdens hun bezoek en gingen heen als dwazen, want bij de beschouwing der onderwerpen waarmee ze kennis maakten, gingen ze meer hun tekort inzien; hoe meer ze studeerden en hoe meer ze zich inspanden, des te meer moesten ze hun botheid erkennen.

Wat mij het meeste spijt is dat, terwijl Salomon gezegd heeft, dat de wijsheid haar paleis gegrondvest heeft op zeven pilaren, gij hebt gemaakt dat de onwetendheid haar krot bouwt op zeven pijlers. De eerste daarvan is te bekennen, dat men u bedrogen heeft. De tweede is u aan het verstand te brengen, dat gij u niet van de partij moet ontdoen. De derde is de schaamte, die het gebeurde u veroorzaakt. De vierde, dat het sterven door de hand van een lagen vijand u meer kwelt dan het sterven zelf. De vijfde is te beweren, dat die tegenslag u geen tweeden keer zal treffen. De zesde, de verklaring dat gij u noodgedwongen op dezen handel toelegt. De zevende is, dat gij u verbeeldt dat gij u moet terugtrekken uit het worstelperk en de bijeenkomsten moet vlieden.

Het is domheid u te hebben laten bedriegen, want nadat zoovele raadgevingen om stevig te staan vooraf zijn gegaan, kunnen fouten niet goedgepraat worden. Zeide ik u niet dat, al mochten de actionisten orakels gelijken, sommigen waren als het Delphisch orakel, dat Loxias[2] heette - hetgeen spitsvondig beteekent - omdat er geen list is die ze niet bestudeeren, geen spitsvondigheid die ze niet toepassen? Welnu denkt eraan dat

1) Menedemus, vgl. Plutarchus Moral., 81.
2) Bijnaam van Apollo (loxos: scheef, krom, dubbelzinnig).

er maar weinigen zijn die niet zijn als koning Arsacis, wiens gansche genoegen netten knoopen was, omdat al hun gedachten erop gericht zijn haken te maken.

Toen de admiraal van Castilië aan Rudolf II de gelukwenschen van het Rijk kwam overbrengen, kwam een reus hem te gemoet, die zoo vervaarlijk groot was, dat hij een dwerg in zijn jaszak droeg; het is nu eenmaal de verwatenheid van reuzen, die gewoonlijk probeeren de heele wereld op te slokken, dat zij evenals gij denken, dat ze heele kerels zijn, zoodat ze meenen dat ze het geld van degenen met wie ze handelen, als 't ware al in hun zak hebben; ze zien geen mensch, dien ze niet voor een dwerg houden; geheel anders dan de verspieders die Mozes uitzond, want dezen dachten, dat zij zelf dwergen en de anderen reuzen waren, terwijl de eersten zich verbeelden dat allen dwergen en zij alleen reuzen zijn.

Nu zult gij, hoewel te laat, klagen dat gij bedrogen zijt, maar mettertijd zult ge leeren inzien dat uw Aristoteles[1)] zich niet in de zee had behoeven te storten, omdat hij haar ebben niet begreep, want hij had slechts een kring van actionisten behoeven binnen te treden (die wel een zee gelijken door het geruisch, de onrust en het gevaar) en hij zou hebben ondervonden, dat hij hun wisselingen niet kon doorgronden en hun eb en vloed niet begreep en dat hun spitsvondigheden hem duister bleven. Als Nero leefde, hoefde hij Seneca[2)] niet tot het bad[3)] te veroordeelen om hem dood te laten bloeden; hij behoefde hem maar naar een van die actionistenclubs te zenden, opdat hij erger lijdend dan Ixion op zijn rad[4)], beetje bij beetje zou adergelaten worden, en de tirannie zou hem zonder bloed laten, door hem zonder geld te laten, immers Antifanes bewees dat het geld voor de stervelingen als bloed is (*Pecuniae sunt sanguis et vita mortalibus*[5)]) en de Joden bezigen voor geld en bloed hetzelfde woord.

In Bacherona werd een monster geboren met een oog zoo groot als een sinaasappel en een arendsklauw op het ooglid; men moet er dan ook bij dit spel op letten dat, als er zijn die

1) Aristoteles' dood: Elias Cretensis p. 507 D. col.
2) Seneca's dood: Tacitus Annales 15, 64.
3) De Romeinen doodden zich vaak - ook op hooger bevel - door in het warme bad zich de aderen te openen.
4) Sp. *rueda*, rad; vergadering, kring.
5) Geld is bloed en leven voor de stervelingen.

nagels op de oogen hebben, het logisch is dat er ook zijn die oogen op de nagels hebben. Temeer daar in de Heilige Schrift de kooplui zóózeer verward worden met de dieven dat, waar wij in Zacharius lezen: *Hij zal geen koopman zijn*, anderen vertalen: *hij zal geen bedrieger zijn*, en waar Jeremias zegt: *Hem op een eenzame plek afwachtend als een dief*, sommigen lezen: *als een koopman*, welke gelijkstelling een moderne er toe bracht te opperen dat *negotio* hetzelfde is als *negatio*[1]) en *mentire* hetzelfde als *metiri*[2].

Als gij hadt nagedacht over het boek dat Dio *De incredulitate*[3] noemde, zoudt gij geleerd hebben niemand te gelooven en te bewonderen wat Solinus[4] aanteekent over de slangen in Afrika n.l. dat de vergiftigste de mooiste zijn.

Wanneer men van Europa naar Oost-Indië vaart, verliest men bij het passeeren van de linie de Poolster uit het oog en zien de stuurlui alleen de Zuidpool, met sterren die geheel tegenover die van ons halfrond staan. Wie met onzen handel zich zou willen ophouden - en de bloei ervan berust op Indië - moet de andere takken van handel in Europa uit zijn gedachten zetten en er op rekenen dat, als hij op geen andere poolster afgaat, geen andere sterren zoekt, niet op een andere pool let en geen anderen koers neemt, elke stap een onheil en elke beweging een ruïne beteekent.

Tenslotte, als er in 1628 in Portugal een monster ter wereld kwam met een zwaard aan een van zijn armen en een ander te Lissabon uitgerust met eenige platen die wel ijzeren helmen geleken, wel, dan is het maar het verstandigst de eene punt met de andere te bevechten, en, als er monsters zijn die als armen zwaarden hebben, met hen een monster te zijn dat ijzeren ledematen heeft, om tegenover iederen degenstoot een schild, tegenover elken tegenslag een metalen plaat en tegenover elken houw een helm te hebben.

Het is domheid een transactie niet als ongedaan beschouwd te willen zien als men dat gedaan kan krijgen zonder angst voor

1) Negotio, datief van Lat. negotium ‘handel’; !at. negatio ‘ontkenning’.
2) Lat. mentire ‘liegen’, Lat. metiri ‘meten’.
3) ‘Over het ongeloof’, misschien van Dio Chrysostomus (50-112 n. Chr.), wellicht zijn 74ste rede ‘De diffidentia’ (πεσὶ ἀπιστιας), over het wantrouwen.
4) C. Julius Solinus (± 250 n. Chr.) schreef ‘Collectanea rerum memorabilium’, bijgenaamd ‘Polyhistor’ (Vgl. Collect. 32, 33).

schande, want evenals het gemeen zou zijn daarop aan te sturen wanneer het niet met eere kan, is het zotheid er niet op aan te sturen wanneer het wel kan. Het wonderbaarlijke van den actiënhandel is de stortvloed van partijen, die bij een onverwachte tijding verhandeld worden, en dat niemand zich onttrekt aan wat in die opwinding wordt afgesproken: het gegeven woord is heilig, al was er ook een verschil van 50% in de prijzen; en ondanks den enormen handel, die voortdurend tusschen de kooplieden zelf plaats vindt, zonder tusschenkomst van een makelaar, die als getuige of ter controle zou kunnen dienen, bestaat geen verwarring die vertroebelt wat men overeenkomt, noch geschil dat het afgesprokene te niet doet.

Om de voortreffelijkheid der schilderstukken van Apelles te doen uitkomen, was het voldoende te zeggen dat hij ze gemaakt had (*Apelles fecit*); om de waarheid te onderstreepen van hetgeen Xenocrates[1)] verkondigde, was het voldoende te zeggen dat hij het gezegd had (Ipse dixit); en onder actionisten is het voldoende dat iemand zegt, dat hij iets gedaan of dat hij iets gezegd heeft, om hem een beeld der eerlijkheid te wijden en een tempel der waarheid op te richten.

Zulke soliditeit, voorkomendheid en eerlijkheid zijn eenvoudig bewonderenswaardig. Maar, als iemands krediet niet in gevaar is noch zijn eer geschaad wordt, te willen betalen wat men niet schuldig is en te betalen wat volgens de usance niet verloren is, dat is geen royaliteit maar razernij, geen stipte eerlijkheid maar verkwisting, geen flinkheid doch donquichotterie.

Het is domheid u te schamen, zooals gij zegt dat gij doet wegens dit voorval, want men kan geen goede actionist zijn met zooveel schaamtegevoel. Adam schaamde zich na gezondigd te hebben en in dezen verwarden handel zijn er velen die wel van meening moeten zijn dan ze niet zondigen, immers ze schamen zich niet; zij houden het purper voor zoo zeldzaam, dat hun het rood reeds onbetaalbaar lijkt.

Nero[2)] stelde feesten in, de Juvenalia genoemd, die een lust waren voor hen die ze aanschouwden, en een kwelling voor hen die ze uitvoerden. Zavaleta[3)] vergelijkt het pelota-spel bij deze feesten, want wie daaraan mee doet, verliest al dadelijk, voordat

1) Xenocrates, vgl. Valerius Maximus 2, 10 ext. 2.
2) Tacitus Annales 14, 15.
3) Juan de Zabaleta († 1667).

het spel eigenlijk begint, het decorum: hij doet zijn mantel af, hangt zijn kraag op, legt zijn hoed neer, gespt zijn degen af, maakt zijn kleeren los, laat de veters wat schieten evenals de broekbanden om met de armen vrij te kunnen zwaaien, en lijkt een toonbeeld van liederlijkheid en onbetamelijkheid.

Op dit spel lijkt heel sterk dat van de acties, want al ontbreekt het onder degenen, die er aan doen, niet aan personen die zich gedragen als vorsten, aanvalligheid parend aan ernst en wijsheid aan vriendelijkheid, er zijn ook schavuiten, die hun reputatie al verspelen voordat ze den bal voor den dag halen en die de deftigheid reeds met voeten treden voor zij het slaghout zwaaien.

Een scherp vernuft begreep deze zekerheid van optreden, overdacht de praktijk, ondervond zelf de ruwe kanten ervan en verklaarde dat het spel der acties allen gelijk maakt evenals de dood, want als men die kringen eenmaal is binnengegaan, merkt men weinig van verschillen en wordt grootheid al weinig gerespecteerd. Alexander[1] wilde niet deelnemen aan de Olympische spelen, als zijn mededingers geen koningen waren (*Da reges aemulos et curram*[2]), maar hier zijn zulke Alexanders heel schaarsch, want men houdt een wedloop onderling zonder zich te schamen en men speelt met elkaar zonder elkaar te ontloopen.

Het is ook dom, dat het u meer kwelt te sterven door de hand van een lagen vijand dan het sterven op zich zelf, want als Aristides[3] meer betreurde dat hij stierf door een nietig beestje dan dat hij stierf, en Abimelek het omkomen door de hand van een vrouw erger vond dan het omkomen op zich zelf, dan was de eerste krankzinnig omdat hij in geen andere onsterfelijkheid geloofde dan die van de Faam en omdat hij er meer om gaf de onsterfelijkheid te verliezen dan het leven te verliezen; en de tweede voelde dat door te sterven door de hand van een vrouw zijn geweten hem weer de zonde van Adam te binnen bracht, die door zijn eerzucht zooveel dood op de wereld heeft gebracht. Abimelek heeft namelijk in zijn eerzucht zijn zeventig broeders op een steen geslacht, zoodat de steen, dien de vrouw vanaf een toren op hem gooide, hem weer deed denken aan den steen waarop hij zijn zeventig broeders geslacht had.

1) Plutarchus Alexander c. 4.
2) Geef mij koningen tot mededingers en ik zal aan den wedloop deelnemen.
3) Aristides (de Locriër), Aelianus, Var. Histor. 14, 4.

Wat een verstandig mensch moet verdrieten, is de soort van ziekte die hem treft, niet de arm die hem de ziekte bezorgt. Dat Elias wegvluchtte van Jezebel, die hem wilde dooden, en dat hij, zoodra hij zich uit het bereik van haar klauwen zag, God smeekte hem te dooden, kwam doordat hij wist, dat de dood door Gods hand zoet en de dood door de hand van Jezebel vreeselijk was. Dat God David zelf de soort van kastijding liet kiezen en Nero Seneca liet kiezen hoe hij wilde sterven, heeft zijn oorzaak daarin dat niet de aard van den beul, maar de aard van de straf de ramp minder erg doet zijn.

Daarbij komt dat ge u ermee kunt troosten, dat de machtigste staten tenslotte in de macht van klein gedierte vielen: Spanje in die van konijnen[1)], Thessalië in die van mollen, Gallië van kikvorschen, Afrika van sprinkhanen, Jaro van muizen, Amyclae[2)] van slangen; de aard van hun ondergang moet u wel tot troost en de toedracht van hun vernietiging wel tot verlichting dienen.

Het is domheid te beweren, dat de tegenslag u geen tweede keer zal treffen, want daar ge weinig gewoon zijt aan tegenvallers, denkt ge al bij het eerste ongeluk dat de hemel u in den steek laat. Moed houden, moed houden! Want al meent gij dat de zaak al verkeken is, zoo kan God nog redding brengen[3)], en niet immer zijn ongelukken een inleiding tot nieuw verdriet, integendeel ze zijn vaak een voorspel tot genot, want na den storm is goed weer zoo goed als verzekerd en na het duister volgt onvermijdelijk de dageraad.

Plinius verhaalt van een grot in Dalmatië[4)], die, wanneer men er iets zwaars in wierp, jammerde met vreeselijk gerommel, en van een labyrinth[5)] in Egypte, dat, wanneer men de deuren opende, zijn boosheid luchtte door verschrikkelijke kreten; ik geloof dat gij dit labyrinth en deze grot wilt navolgen, want bij het minste verdriet dat u overkomt, lijkt ge een furie en bij de

1) Konijnen enz. Plinius, Nat. Hist. 8, 104 (c. 29): M. Varro auctor est a cuniculis suffossum in Hispania oppidum, a talpis in Thessalia, ab ranis civitatem in Gallia pulsam, ab locustis in Africa, ex *Gyara* Cycladum insula incolas a muribus fugatos, in Italia Amynclas a serpentibus deletas.
2) Bedoeld is het Amy(n)clae in Latium. Plinius Nat. Hist. 3, 59 (c. 5), 8, 104 (c. 29).
3) Sp. aunque presumais que la estan deshollando aun puede dar Dios salud al haca: lett.: al denkt gij dat ze de hit aan 't slachten zijn, God kan hem nog wel gezond maken.
4) Plinius, Nat. Hist. 2, 115 (c. 45).
5) Plinius, Nat. Hist. 36, 88 (c. 13).

eerste poort, die den weg naar het ongeluk voor U opent, lijkt ge een hel.

In zijn gedenkschriften over Ethiopië vermeldt Diodorus, dat de patriciërs daar zekere vogels hielden, die door hun jongen door de lucht te dragen ze aan het vliegen gewenden, waarbij zij duizendmaal vielen voor ze volleerd waren, en zij getroostten zich dit herhaalde vallen om later niet te pletter te storten. Ik ben de vogel geweest of de slimmerik[1)], die u heeft willen leeren vliegen en nu uw lichaam aan uw vleugels ontvallen is en gij neergestort zijt en uw lichaam bezeerd hebt, troost u dan dat de slag niet zoo hevig was, want het grootste gevaar, dat ik voor u zie, is uw angst voor schade.

Geduld, geduld, mijn vriend, want 20% is niet zoo'n belangrijk verlies bij de acties, dat men er zulke krasse maatregelen voor behoeft te nemen; en al sprak men vroeger, wanneer de zaak onherstelbaar bleek, van zich met Frederik te dekken, de uwe staat er nog niet zoo wanhopig voor dat ze u noopt Frederik te spelen[2)].

Men vroeg den redenaar Demades[3)] waar hij had geleerd een zaak nooit zonder succes te verdedigen en hij antwoordde *Magistro tribunali*[4)], waarmee hij wilde te kennen geven, dat hij zich op zijn redevoeringen oefende alsof hij ze steeds stond te houden voor de rechtbanken; zoodat hij, wanneer hij ze er werkelijk voor hield, niet in de war raakte door het ongewone noch er een fout in maakte. Een Romein schermde tegen een houten pop en toen hij aan een wijsgeer vroeg wat deze van zijn behendigheid dacht, antwoordde deze dat hij heel flink vocht tegen een vijand van hout. Als gij evenals die Romein tegen een vijand van hout had geschermd, alvorens den vijand aan te vallen en had gerepeteerd evenals Demades zijn houdingen, waarmee hij zijn welsprekendheid nog verlevendigde, alvorens u in de acties te storten, dan zoudt gij zijn als Alexander[5)], die bij de overwinningen in Azië aan oorlogen van mollen en kikvorschen dacht, als hij berichten ontving van de schermutselingen in Griekenland; want evenals degenen, die niet aan klappen gewend zijn, elke bedreiging als iets verpletterends voelen, zoo

1) In Sp. *paxaro*, vogel, slimmerd, tevens de bijnaam van den schrijver.
2) Vgl. Smith, Tijd-affaires in effecten aan de Amsterdamsche Beurs, p. 87.
3) Demades, tegenstander van Demosthenes. Stobaeus 29, 91.
4) 'Van den leermeester Rechtbank'.
5) Plutarchus Agesilaus c. 15.

houden zij, die voortdurend door de nukken van de Fortuin gekweld worden, die spelletjes voor aardigheden en zulke kwellingen maar voor spelletjes.

Wie zegt u of gij, terwijl gij u zoo wanhopig beklaagt over de fortuin, niet nog eens op deze partij zult winnen, en kunnen de acties niet even goed als ze in een nacht 20% daalden, in een volgenden nacht 50% rijzen? In de stad Tulifeld[1)] kwam uit een beengezwel van een kind in plaats van etter graan te voorschijn; vertrouwt dus op God, want ge kunt nog best graan ontvangen waar ge slechts etter[2)] verwacht, en wat naar gij meent voor u slechts stof[2)] tot verdriet kan zijn, zal u nog stof tot vreugde geven.

Een geleerde verdiept er zich in hoe het komt, dat in de Heilige Schrift vermeld wordt, dat de grootste rechtvaardigen een onbegrijpelijk verlangen aan den dag legden om niet uit dit leven in een ander over te gaan, terwijl ze toch moesten weten dat ze een beter leven zouden hebben. Hij lost de moeilijkheid op door er op te wijzen, dat de aarde onze tweede moeder is, (immers Job noemt haar duidelijk moeder) en toen het orakel zei dat hij het rijk zou verwerven die het eerst zijn moeder zou kussen, kuste de wijze Brutus[3)] de aarde en kreeg het rijk; en het is logisch dat de mensch met zijn tweede moeder evenzoo handelt als met zijn eerste, en dat hij, evenals hij schreit als hij uit de eerste voortkomt, ook schreit als hij weer tot de tweede terugkeert. Hij schreit als hij geboren wordt, ofschoon hij uit de beperkte ruimte van het moederlijf komt in de uitgestrektheid van de wereld, omdat hij niet gewend is aan de wereld en wel gewend is aan het moederlijf; hij is bedroefd als hij sterft, ofschoon hij de ongelukkige wereld vaarwel zegt voor een glorieuzen hemel, omdat hij niet gewend is aan den hemel en wel aan de wereld. Derhalve verwonder ik me niet dat ge klaagt (hoewel ge kunt winnen aan de partij en van het ongeluk in de glorie en van benarde in ruime omstandigheden kunt komen), daar gij als wijsgeer nu eenmaal aan tranen gewend zijt en evenals Heraclitus niet zult op kunnen houden met uw klachten. Maar als de kinderen schreien, hoewel ze er op vooruitgaan, en de rechtvaardigen bedroefd zijn al verbetert hun toestand, laat dan de smart u niet blind maken voor de winst en houdt het voordeel

1) Tulfeld?
2) Sp. *materia* stof; etter.
2) Sp. *materia* stof; etter.
3) Livius I, 56, 12.

niet voor onbruikbaar, al ziet gij het ver weg op de toppen der smart; integendeel, daar het u toeschijnt of gij bij het aanvangen van dezen handel de wereld verlaat en het wagen van deze negotie is als een reis naar een nieuwe wereld, wat wonder is het dan dat gij bij het betreden van die wereld schreit als de kinderen en dat gij weent bij het verlaten van de wereld evenals de rechtvaardigen?

Toen koning Karel I van Napels[1] hoorde van den moord op zijn vazallen te Palermo (als een gevolg van de Siciliaansche Vesper van Jan van Procida) hief hij de oogen ten hemel en smeekte God dat als Hij hem dan kastijdde, Hij het geleidelijk zou doen en niet zoo plotseling; als God in uw geval doet naar de smeekbeden van dezen vorst en gij, als Hij u wil tuchtigen, voelt dat het geleidelijk, niet zeer snel gaat, waarom overweegt ge dan niet wat Strabo vertelt van de bron Albula, n.l. dat deze wel in het begin de ledematen verlamt van dengene die van haar heilzame kracht wil profiteeren, maar daarna met een zachte warmte doortrekt wie zich bedient van haar water, om daaruit te concludeeren dat de wijzen niet moeten terugdeinzen voor den schijn zonder het einde af te wachten, noch in zwijm moeten vallen bij bedreigingen, tenzij de ruïne er onmiddellijk achteraan komt.

Uit de hevige vlammen, waarin men de lijken in asch placht te doen verkeeren, traden Aviola, Lucius en Cayus onverschrokken te voorschijn, want wat voor hen de dood had geleken, was slechts een flauwte en hun vermeend sterven slechts bezwijming.

Van den dag af, dat Hannibal voor de poorten van Rome verscheen, boezemde zijn nabijheid den burgers zulk een vrees in dat ze om de kinderen bang te maken als spreuk gebruikten, dat Hannibal voor de deur stond, *Anibal ad portas*[2]; laat het u dus geen vrees aanjagen dat gij een Hannibal onder de muren ziet, want er zijn nog Capua's voor die Hannibals; ontsteltenis omdat ze voor de deur staan, is goed voor kinderen, niet voor mannen; hen te verdrijven, dat is het werk van moedigen, niet van lafaards.

Polycrates[3] liet een ring in het water vallen en toen hij

1) Karel I, 1266-1285.
2) Hannibal ad portas, Cicero Phil. 1, 5, 11.
3) Herodotus 4, 41 v.v.

later een visch at, vond hij in de ingewanden den ring terug; wanneer gij het meest er aan wanhoopt in de acties den ring terug te vinden die in de golven verzonken is, kan het best gebeuren dat gij hem gelukkig weer tegenkomt, want in de grootste nood komen de raven vaak aanvliegen met brood en in de grootste benauwdheid verschaffen de leeuwen vaak honing, de ezels water, de rotsen stroomen.

Het is dom te zeggen dat ge gedwongen aan dezen handel doet, want zonder dezen kan ik u verzekeren, dat ge nooit iets zult bereiken, integendeel altijd arm, bedroefd en ellendig zult blijven leven, met geen ander voedsel dan melk zooals Sagari, of rapen zooals Marcus Curius[1)], want de laatste at heel zijn leven niet anders dan rapen en de eerste proefde nooit anders dan melk.

De waarheid, ongelukkige vriend, is dat, gelijk Pontanus[2)] een hond had die geen kippeborst lustte en Donatus beweert een kind te hebben gezien welks lippen zwollen als het eieren at en dat dan schuim spuwde alsof het vergif had gegeten, deze eieren niet voor uw gestel geschikt zijn noch deze kippeborsten voor uw maag.

Keert terug tot uw studie en zwoegt maar weer om uit te visschen van wie Hecuba de dochter was[3)], welken naam Achilles aannam toen hij zich schuil ging houden onder de meisjes van Lycomedes, op welken toon de Sirenen zongen, aan welke hand Venus door Diomedes gewond werd, aan welk oog Antigonus blind en aan welken voet Philippus mank was, want dat alles is van groot belang om dit leven door te komen. Ongelukkig degene die zooiets moet aanhooren en het gelooft!

De zoon van een armen Genuees kwam van de school van Pavia en toen zijn vader hem ondervroeg naar wat hij daar geleerd had, antwoordde het jongemensch hem, dat hij zooveel spitsvondigheid had geleerd dat hij hem zou bewijzen dat de twee eieren, die hij bezig was op te eten, er vier waren, immers daar twee een binair getal is en elk binair getal twee eenheden bevat, zou men door deze twee eenheden bij het binaire getal te voegen vier krijgen, omdat vier tweemaal twee is; de oude

1) M. Curius Dentatus, consul en censor ± 275 v. Chr. Plinius, Nat. Hist. 19, 87 (c. 5).
2) Schrijver van Rerum et urbis Amstelodamensium historia (1611).
3) Moeder van Hecuba enz., vgl. Suetonius Tiberius 70.

stond in gedachten bij het hooren van de sophistische en nuttelooze spitsvondigheden waaraan de ander zij n tijd, zij n hersen-inspanning en zijn geld verdaan had, en daar hij hem wilde toonen dat zijn boersch verstand meer waard was dan fijne syllogismen, slurpte hij de beide eieren op, met de woorden: *Ik eet de twee die de kip gelegd heeft, eet jij nu de twee andere die de dialectiek heeft opgeleverd*. Kom dus tot bezinning, onnoozele wijsgeer, en houd u er van verzekerd dat er eeuwen zijn waarin men beter Midas[1)] dan wijsgeer kan zijn. Er is hier geen middenweg: of actionist worden of bedelaar, of de twee eieren eten zonder sophismen of bedremmeld erbij staan zonder eieren.

Wat hebt gij geleerd van de Lycea, de Cynosarges, de Gymnasia of de Stoa's behalve bewondering voor de razernijen van de leermeesters en voor de belachelijke gevolgen van hun razernijen? Dat Democritus[2)] zich de oogen uitrukte om beter te zien, dat Crates[3)] de rijkdommen in de zee wierp om niet arm te zijn, dat Euripides in grotten leefde, Diogenes in een vat, dat Plinius[4)] zich in de Etna wierp, Aristoteles[5)] zich in de zee, dat Socrates[6)] een ganschen dag op één been stond als een kraanvogel, dat Anaxagoras[7)] den heelen dag de zon bekeek alsof hij een adelaar was, dat Xenocrates[8)] een marmeren beeld, Diogenes een hond, Epicurus een redeloos dier werd, dat Democritus den waanzin van een gek die altijd lacht, en Heraclitus de bedroefdheid van een steeds maar huilenden wanhopige nog overtrof.

Let op datgene wat u levensonderhoud kan verschaffen en verspilt uw tijd niet met dat wat in sommige landen slechts een voorwerp van kritiek, minachting en bespotting is.

Aan den boom der Kennis liet God in den beginne de vrucht des doods groeien, zoodat het wel blijkt dat het niet gemakkelijk moet zijn om in de schaduw van dien boom zijn levensonderhoud te vinden.

Salomo vroeg in zijn droomen om wijsheid, maar er zijn streken

1) Midas had ezelsooren, maar was heel rijk.
2) Democritus: Cicero de Finibus 5, 29, 87; Tusculanae Disputationes 5, 39, 114; Gellius Noctes Atticae 10, 17; enz.
3) Crates: Philostratus, Vita Apollonii 1, 13, 15.
4) Plinius: waarschijnlijk een contaminatie van zijn dood bij de uitbarsting van de Vesuvius (Plin. Epistulae 6, 16) en het verhaal over den zelfmoord van Empedocles (Diog. Laërt. 8, 69; enz.).
5) Aristoteles: Zie p. 157.
6) Socrates: vgl. Plato Symposion 220 C, Diog. Laërt. 2, 23, Gellius Noctes Atticae 2, 1.
7) Anaxagoras: vgl. Diog. Laërt. 2, 7-10.
8) Xenocrates: vgl. Diog. Laërt. 4, 7.

waar men de wijsheid niet acht, zelfs niet genoeg om er van te droomen.

Er kon maar één manier zijn, zeide de wijze koning van Aragon, om een koning tot armoede te brengen en die was, de wijsheid aan een ander rijk te verkoopen, maar ik ken markten waar de wijsheid als ze verkocht mocht worden, zoo weinig zou opbrengen dat het niet voldoende zou zijn om den omroeper te betalen, al vroeg hij ook weinig.

Mercurius[1] verkleedde zich als koopman om te weten te komen in hoever hij bij de menschen in achting stond, en het huis binnengaand van een beeldhouwer, die daar de beelden van alle goden had, vroeg hij hoeveel hij verlangde voor het beeld van Jupiter. Men vroeg hem een reaal ervoor en voor de andere goden naar verhouding; hij kwam bij zijn eigen beeld en op de vraag hoeveel hij verlangde voor dat van Mercurius, zei de kunstenaar hem openhartig, dat als hij de andere nam voor den gevraagden prijs, hij hem dat voor niets op den koop toegaf. Als Mercurius, die de god der welsprekendheid was, nog eens te koop zou zijn en de beeldhouwers zouden hem u niet voor niets geven, dan geef ik u permissie in den wind te slaan hetgeen ik zeg en u niet te houden aan wat ik u leer.

De tijd is voorbij dat Dionysius Plato naar Syracuse voerde en zelf den wagen bestuurde als was het een zegekar.

Laat Aristoteles[2] maar nadenken over de eigenschappen der dieren, als hij een Alexander heeft die acht honderd talenten voor zijn overpeinzingen over heeft. Laat Choerilus[3] maar zoeken naar fijne trucjes om de verzen van zijn geschiedenis te verfraaien, als diezelfde held hem een goudstuk geeft voor elk vers. Laat Homerus zich gerust inspannen om de wereld verbaasd te doen staan, als er Cretensers zijn die een standbeeld oprichten om er in te griffen dat zij de werken van Homerus met hun gewicht aan goud betaalden. Laat de redenaar Isocrates[4] zich maar inspanning getroosten, als hij een koning Nicocles van Cyprus vindt die zijn inspanning met twaalf duizend ducaten beloont. Laat Oppianus[5] maar werken, laat Vergilius[6]

1) Mercurius: Fabulae Asopicae 243 (de Furia).
2) Aristoteles: Athenaeus 398 E.
3) Choerilus van Iasus, pruldichter uit het gevolg van Alexander (zie Horatius Epistolae 2, 1, 232).
4) Isocrates: Plut. Mor. 838 A.
5) Oppianus: Vita Oppiani 1 (A. Westermann Vitarum scriptores graeci minores) 1, 6, 1.
6) Vergilius: lees hiervoor Augustus: Octavia, Servius ad Vergilii Aeneidis 6, 862, Ps.-Doxatus Vita Vergilii 47.

maar dichten, daar keizer Augustus vijf duizend gouden schilden voor een en twintig verzen gaf aan Vergilius en keizer Severus[1] een dubloen voor elk vers van Oppianus. Maar daar men in Rome de uitvaart der raven viert door hun veeren in prachtige mausolea en hun asch in kostbare urnen bij te zetten, wie zal dan niet liever een raaf dan een zwaan zijn, als bovendien Jupiter zich even goed verandert in een raaf als in een zwaan? Waar echter een Licinius de letteren een pest noemt, een Antoninus Caracalla[2], tegenstander van de wetenschappen, de academies uit zijn rijk bande, een Caligula[3] den spot dreef met Seneca en op het punt stond om het beeld van Livius[4] uit de wereld der letteren te verwijderen, terwijl hij zijn eigen beeltenis[5] voor die van de zon in de plaats stelde; waar een keizer van het Oosten, Michael Balbus, gedurende dertien jaar niet toestond dat er eenige kunst of wetenschap aan een kind geleerd werd, terwijl het voor majesteitsschennis in zijn rijk verklaard werd, eenige kunst of wetenschap te verstaan, een Leo de Armeniër[6] de beroemde bibliotheek van Constantinopel liet verbranden en beval den oekumenischen wijsgeer met al zijn leerlingen in de vlammen te laten omkomen, omdat voor hem diens overpeinzingen geen andere glans waard waren dan die der vlammen, waartoe dienen dan studie, moeite, beslommeringen, bespiegelingen en doorwaakte nachten, als een Licinius van die doorwaakte nachten, een Caracalla van die bespiegelingen, een Caligula van die beslommeringen, een Balbus van die moeiten en een Leo van die studies een vijand is?

Toen Minerva[7] geboren werd, regende het goud op Rhodus, want waar geen goud is, kan ook Minerva niet bestaan.

God beval Mozes eerst de ark, daarna de tafel en vervolgens den luchter te maken, omdat er bezwaarlijk licht kan zijn in de wereld als het niet vergezeld gaat van arken[8] en tafels.

Zelfs in den hemel besluit Jupiter, dat Mercurius den goden van goud en zilver de beste plaatsen moet aanwijzen; en de Phoeniciërs beeldden hun goden af met een zak met goud in de

1) Met Severus is bedoeld Caracalla.
2) Caracalla: vgl. Xiphilinus 330.
3) Caligula: vgl. Suetonius, Caligula 53.
4) Livius' beeld, Suetonius Calig. 34.
5) Caligula 's beeltenis vgl. Suetonius Calig. 22.
6) Leo de Armeniër: waarschijnlijk is niet Leo V de Armeniër, maar Leo III de Isauriër bedoeld, vgl. Cedrenus I p. 454 Par.; Zonaras XV 3 p. 104 Par. II Glycas p. 281.
7) Minerva: Pindarus Olympia 7, 34.
8) Sp. *arca*, ark; geldkist.

hand, terwijl ze alle goden den naam van ‘munt’ gaven en zelfs op Jupiter dien aantrekkelijken naam van munt toepasten.

Maar het spijt mij te bemerken, dat gij dien letterkundige gaat navolgen van wien men zei *Multa edit volumina*[1], want daar hij zijn boeken verkocht om te eten, scheen hij een profeet wat dat eten van boeken betreft, zonder zijn eigen ondergang te hebben kunnen profeteeren.

Ovidius besloot de rechtsgeleerdheid te gaan beoefenen, maar toen hij bemerkte, dat dit beroep zoo geheel in strijd was met zijn aanleg en dat hij meer strijd te voeren had tegen zijn eigen aard dan tegen zijn tegenpartij, begon hij met zijn Gedaanteverwisselingen bij zich zelf, door van advocaat in dichter te veranderen, vanwege het genot dat het dichter zijn en het verdriet dat het advocaat-schap hem verschafte. Plato[2] wilde leeren schilderen, maar ziende dat hij meer een schilderij dan een schilder, meer een geschilderde dan een levende schilder leek, - immers onbekwaam voor de techniek en te extatisch voor de uitvoering, was er geen onderscheid tusschen het levende en het geschilderde, - bracht hij het penseel van de schilderstukken naar de ziel over en de verbeelding van de kleuren verlatend ging hij zich toeleggen op de waarheid der Ideeën. Socrates[3] besloot de beeldhouwkunst te leeren, maar bemerkende bij het beeldhouwen der Gratiën, dat hij ze zóó zonder gratie maakte dat men niet kon onderscheiden of het de drie Gratiën of de drie Furiën waren (want hij was slechter dan steen voor dit beroep en harder dan marmer tegenover deze kunst), bracht hij den beitel van de handen over naar den geest, er zich mee tevreden stellende dat, aangezien hij niet de kunst verstond (als Deucalion) om van steenen menschen te maken, de menschen (van stomme verbazing over zijn verstand) zich in steenen veranderden. Derhalve, waar uw karakter voor mij een aanwijzing is dat gij even weinig geschikt zijt voor de acties als Plato voor de schilderkunst, Socrates voor de beeldhouwkunst en Ovidius voor de rechtsgeleerdheid, verwisselt dan als Socrates de beelden voor boekenplanken, als Ovidius de wetten voor gedichten en als Plato de penseelen voor pennen.

1) Beteekent in het Latijn zoowel ‘hij gaf vele boekdeelen uit’ als ‘hij at vele boekdeelen op’.
2) Plato vgl. Diog. Laërt. 3, 5.
3) Socrates vgl. Diog. Laërt. 2, 18.

Galenus[1] raadt naar aanleiding van de tweede spreuk van Hippocrates den dokter, die een ziekte van het lichaam wil genezen, aan eerst het lichaam te purgeeren en de kwade vochten uit te drijven; daarom voeden de ware geneesheeren het niet alvorens het gepurgeerd te hebben; Horatius zingt: *Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis asescit*[2] en Hippocrates zegt diepzinniger: *Non pura corpora quo plus nutrias magis laedas*[3]. Indien gij derhalve uw verloren gezondheid wilt herwinnen, moet gij, alvorens mijn genegenheid als een zorgzaam geneesheer u geneest, u zuiveren van al die wetenschap die een nuttelooze praal voor u is, want het bedrijf der acties gaat niet goed samen met de beoefening der wetenschappen.

Uw zevende domheid is te denken dat ge u kunt terugtrekken uit onze bijeenkomsten of dat gij er iets bij zult winnen door onze samenkomsten te vermijden, want als de Fortuin het er op gezet heeft u te vervolgen, zal ze u evengoed achterhalen op de rotsen als in de wouden en als ze u in 't bosch aanviel als een wild dier, zal ze u ook in de bergen weten neer te vellen als door een bliksemstraal.

Het is groote dwaasheid te denken, dat gij van lot kunt veranderen door van plaats te veranderen of dat gij het noodlot kunt overwinnen door verandering van klimaat, en ofschoon de broer van Seneca, toen hij ziek lag in Mytilene, beval hem op een schip te brengen (van Neptunus genezing en van Aeolus plaatsverandering verwachtend) omdat hij wist dat de kwaal veroorzaakt werd door de plaats en niet door het lichaam (*Calamitans non corporis esse, sed loci morbum*[4]), is toch de natuur niet hetzelfde als het lot, noch lijken de ziekten van de eerste op de ongevallen van het laatste; er zijn plaatsen die onderhevig zijn aan zekere ziekten, die ook de burgers kwellen, zooals er ookvele zijn die de bewoners brengen tot scherpzinnigheid, mildheid en dapperheid.

Sparta was de bakermat der helden, want daar de grond hun van zijn kracht meegaf, schenen zij te zijn geboren als om toonbeelden van gehardheid te zijn; zijn Alciden stonden even vast

1) Galenus, in Aphorismos Hippocratis Commentaria 2.
2) Lees: acescit, Epist. 1, 2, 54. Als een vat niet schoon is, verzuurt alles wat men er ingiet.
3) Hoe meer gij onzuivere lichamen voedt, hoe meer kwaad gij ze doet.
4) Lees: clamitans. Meenend dat de ziekte uit de plaats en niet uit het gestel voortkwam. L. Annaeus Novatus (L. Junius Gallio) zie Seneca Epist. 104, 1: Qui cum in Achaia febrem habere coepisset, protinus navem ascendit clamitans non corporis esse, sed loci morbum.

als zijn klippen en zij leken meer op rotsen dan op menschen, omdat ze menschen waren die temidden van rotsen waren geboren, zoodat ze hun bloed vergoten zonder één klacht, hun leven verloren zonder een traan te laten, den laatsten adem uitbliezen zonder een zucht.

Libia klaagde dat het voortdurend gekweld werd door sprinkhanen, Croton door besmettelijke ziekten, Ena door branden, Caucos door overstroomingen, Parthenope door aardbevingen en Acroceraunos door den bliksem. De verstandige jongeman wist van de vreeselijke rampen waaraan Mytilene voortdurend bloot stond, en hij redeneerde wijselijk, dat als men de oorzaak ontvluchtte, ook het gevolg zou ophouden en dat niet het gestel, maar de lucht van zijn woonplaats de oorzaak was. Maar tegen de fortuin baten zulke scherpe conclusies niet; immers een jager mist zijn schot niet al springt de vogel ook op een anderen tak, want daar de dood ligt aan den kogel en niet aan den tak, verhaasten zijn eigen vleugels het ongeluk en zijn vlucht brengt hem juist nader bij het onheil.

Bovendien is het ontegenzeggelijk een dwaasheid te denken dat gij u nog kunt terugtrekken uit ons strijdperk, nadat ge al begonnen zijt te proeven van onze honingraten, en gesteld dat de honing, die ge tot nu toe geproefd hebt, doodelijk is als die van Colchis of bitter als die welke de Bossi op Corsica leveren, of vergiftig zooals die welke de kamaleons in Thracië maken, deedt gij met dezen honing een heel andere ervaring op dan Jonathan, want hem gingen de oogen open toen hij hem proefde met de punt van zijn lans en de uwe werden verduisterd toen gij ervan proefde.

Herodotus vertelt van de Scythen[1)] dat zij om zeker van hun slaven te zijn, hun de oogen uitstaken, en de acties doen als de Scythen, want ze maken degenen die hun slaven willen zijn, blind.

Hannibal[2)] bracht tegen de Romeinen een troep soldaten in het veld, die zonder meer te doen dan in de hitte van het gevecht hen met stof te werpen, de overwinning behaalden; en de actiehandel zegeviert ook door slechts de beroemdste strijders in het gevecht te verblinden.

Om slaven de vrijheid te onthouden, zetten de ouden ge-

1) Scythen: Herodotus 4, 2.
2) Hannibal, vgl. Appianus Bellum Hannibalicum 22.

woonlijk in hun testamenten dat zij hun de vrijheid schonken bij den dood (*Stichus cum morietr liber esto*), en de acties bepalen, teneinde hen die zich in hun strijdperk beginnen te wagen, niet meer vrij te laten, dat dezen zich pas bij hun dood uit hun macht kunnen bevrijden en dat ze zich slechts door den dood uit de slavernij kunnen loskoopen.

Toen de ongelukkige graaf de la Gerardesca in den toren van Pisa gevangen zat, wierp men den sleutel der gevangenis in de Arno, opdat hem geen andere hoop zou resten om eruit te geraken dan den sleutel in de zee te vinden. De acties willen degenen die haar labyrinth bezoeken, in voortdurende onrust houden en zoodra ze hen in haar torens vangen, werpen ze de sleutels in zee opdat zij zich nooit met de hoop kunnen vleien dat de sloten nog eens voor hen zullen opengaan.

Hercules vocht met Antaeus en ofschoon de aarde Antaeus als een moeder beschermde en maakte dat hij als hij viel, het gevecht met meer kracht kon hernieuwen, moest hij tegenover de inspanning van den held het leven laten. Als gij in den strijd met de acties ziet dat gij bij het vallen moediger opstaat, laat u dan niet bedriegen door die hernieuwde krachten, want als gij eenmaal in haar netten zijt gevallen, kunt ge u van de haken niet bevrijden.

Wat geeft het, of men Cynegirus[1)] (dien een geleerde een levende rem noemde) de hand afkapt, waarmee hij het schip tegenhoudt, indien hij, als men hem die hand ontneemt, het dadelijk met de andere doet en wanneer men hem den tweeden arm afkapt, het dadelijk onversaagd met zijn tanden tegenhoudt? Als de acties u tusschen de tanden krijgen of u in hun armen drukken, weest er dan van overtuigd dat er geen macht is die de strik zal losmaken, noch een zwaard dat den knoop zal doorhakken.

Zij zijn als de thapsia[2)] waarvan Theophrastus schrijft dat ze, zoo men haar in een pot met vleesch werpt, een zoo groote kracht heeft om de stukken samen te voegen en één brok van de schijfjes te maken dat het vleesch er niet uit kan zonder dat men de pot breekt, of als het hemd van Deianira dat zich vasthechtte aan het lichaam en dat Hercules niet kon uittrekken zonder zijn

1) Cynegirus: Herodotus 6, 114.
2) Thapsia: Theophrastus, Historia Plantarum 9, 9, 1.

botten mee te trekken; de handel bestaat hierin, het hemd van deze Herculessen, dat ze zoo fijn in hun bijeenkomsten spinnen (zooals die andere op zijn spinrokken deed), niet aan te doen, want als men er toe komt het aan te trekken, mag het een wonder heeten als het niet van een hemd een lijkkleed wordt.

Zoodra Alboin, de koning der Longobarden, de vruchten van de tuinen van Italië proefde, vervloekte hij de vruchten van zijn eigen tuinen; en zoodra de gokkers met den handel in acties kennis maken, verwenschen zij iederen handel behalve dien in acties.

De vrouw van Potiphar greep Jozef bij zijn mantel, zoodat hij zich door de vlucht aan haar aanzoeken kon onttrekken door haar den mantel te laten, maar de acties grijpen hun Jozefs bij het lichaam vast en zoo zijn zij die hun lichaam voor hen hebben kunnen bergen, te tellen. Zij vernieuwen de vriendelijkheid van Ruth tegenover haar schoonmoeder Naomi, waarover de Heilige Schrift verhaalt, dat zij, verteederd door Naomi's beproevingen, haar verzekerde te zullen gaan waarheen zij ging, en dat zij haar noch in den dood, noch in het graf, zou verlaten, maar dat zij vurig zou bidden tegelijk met haar den laatsten adem te mogen uitblazen en dat beider asch in het graf vereenigd mocht worden bewaard. (*Ubicunque morieris, moriar et ibidem sepeliar; sola mors separatura est inter me et te*[1]).

De geleerden vragen zich af wie de vreemdeling is in de parabel, welke de profeet Natan aan koning David vertelde, aan wien de rijke het lam van den arme te eten gaf; want terwijl ze begrijpen dat de arme Urias voorstelt, de rijke David en het lam Bethsabe, begrijpen ze niet wie de vreemdeling is die het lam opat; maar daar de geleerden opmerken dat de H. Schrift dezen vreemdeling eerst *reiziger*, daarna *gast* en tenslotte *mensch* noemt, meenen zij dat deze vreemdeling den boozen lust beduidt, want als op wollen zolen binnensluipend om zijn rijk met overleg te grondvesten, vertoont hij zich eerst als armzalig *reiziger* die een aalmoes vraagt voor zijn reis, openbaart zich daarna als *gast* die niet vraagt en ook niet beveelt, totdat hij prijkt als *mensch* die al wat hij begeert aan zich dienstbaar maakt, begeert wat hij vindt en vindt wat hij begeert.

1) Waar gij ook sterft, zal ik sterven en daar ook begraven worden; alleen de dood zal tusschen u en mij een scheiding brengen.

De acties hebben veel weg van den boozen lust, want zij die eenmaal begonnen zijn haar gunsten te genieten, kunnen zich niet losmaken van haar liefkoozingen en terwijl zij meenen een *reiziger* te helpen, tracteeren zij een *gast* en terwijl zij denken een gast te onthalen, gehoorzamen zij een *meester*: eerst bedelen de acties, later houden ze gelijken tred en tenslotte bevelen ze.

Koopman: Ik zal eenige bedenkingen tegen uwe rede, die in mij opkomen, niet uiten, opdat gij niet nog eens zeven domheden ontdekt in mijn aanmerkingen. Alleen verzoek ik u mij te verklaren wat West en wat Oost is, daar op den avond dat die slimmerds ons bedrogen, het gesprek begon met een dispuut erover of een tijding die de ronde deed, nadeeligkon zijn voor de Oost, waar ze zeker schadelijk moest zijn voor de West.

Actionist: De Hollanders noemen *Oriente Oost* en *Ocaso West* en terwijl de Compagnie, waarover wij tot nu toe hebben gesproken, de *Compagnie van het Oosten* genoemd wordt, omdat ze haar positie op Oost-Indië baseert, is er nog een andere Compagnie, die genoemd wordt *die van het Westen*, omdat haar macht op West-Indië berust.

Ze werd gesticht in het jaar 1621, beginnend met een kapitaal van honderdtwintig à honderddertig ton, en vergrootte haar glorie op zóó bewonderenswaardige wijze, dat een actie van de West werd geruild tegen een van de Oost, daar men, zooals de zaak zich liet aanzien, voorspelde dat elke actie een schat zou zijn. Maar de Fortuin draaide haar rad, het ongeluk onttrok haar de nagels[1)], ontrukte Brazilië aan de eraan toegedachte bestemming, het lot deed haar rijkdom verkeeren en verduisterde haar voorspoed, deed haar crediet verdwijnen, knotte haar ondernemingsgeest, bedierf haar praal en dempte zoozeer haar levenslust dat haar aandeelen tenslotte voor 3⅛% verkocht werden, waarbij de verkoopers nog vonden dat ze die 3⅛% gewonnen hadden.

In 1674 hadden de Bewindhebberen (wat het Hollandsche woord is voor *Directores* en de titel is van die van beide Compagnieën), om te trachten de ineenstorting te voorkomen en de bedreiging niet in een totalen ondergang te laten overgaan, besloten haar [de Compagnie] te hernieuwen en voorgesteld dat de belanghebbenden eenige sommen aan het wankele kapitaal zou-

1) 'Clavo' beteekent zoowel nagel als kruidnagel.

den toevoegen, die als ruggesteun in het ongeluk en als basis voor nieuwe hoop konden dienen. Deze hulp kreeg den naam van *Bijlegh* (wat in diezelfde taal een wijze van vermeerderen beteekent die tegelijk als toevoeging en als ondersteuning bedoeld is) en van degenen, die niet aan deze restauratie wilden meewerken, zouden de acties gerechtelijk verkocht worden, terwijl er in zooverre toenadering was verleend dat men zich ervan kon ontdoen bij de andere Kamers tegen betaling van geringe overdrachtskosten.

De Compagnie ging gebukt onder drieërlei schulden: 1°. de *acties* die ze schuldig was aan de erfgenamen van degenen die haar hadden opgericht of aan hen die ze van die erfgenamen gekocht hadden; 2°. de *deposito's* of gelden die ze tegen rente van particulieren had opgenomen, die als kapitaalkrachtige menschen geen ander voordeel verlangden dan deze rente; 3°. de *bodemarias*[1)] of zeeleeningen, waarmee ze schitterende zaken gemaakt en waarin zij een uitgebreiden handel gedreven had.

Degenen die hun crediet in acties hadden, liet men 4% storten voor den Bijlegh en voor die 4% ontvingen ze 15% in acties. Degenen, die vorderingen hadden in den vorm van deposito's, liet men 8% bijleggen en voor die 8% werden ze voor 30% aan acties gecrediteerd. En voor degenen die vorderingen onder scheepsverband hadden, maakte men onderscheid tusschen oude en nieuwe, waarbij zij, die oude hadden, 8% inbrachten en 30% in acties kregen, evenals de deposanten, en zij, die nieuwe hadden, 50% aan kontanten en de overige 50% aan acties ontvingen zonder eenige storting.

Deze hervorming werd tot stand gebracht met ongeveer zeventig ton en men deed wijs dit onderscheid te maken, want het was billijk dat zij, die hun vordering in acties hadden, het minst begunstigd werden in dezen moeilijken toestand, omdat zij, die deel hadden genomen aan de Compagnie, de kansen van voor- en tegenspoed hadden geloopen; maar het was logisch dat zij, die hun geld tegen vaste rente hadden gegeven, een dragelijker verlies zouden lijden, omdat hun vordering meer liquide was, en dat zij, die zich noch aan de rampen noch aan de groote winsten hadden willen blootstellen, daar zij geen andere schatten hadden verdiend dan een matige winst, ook slechts een matig verlies zouden te betreuren hebben. Afgezien hiervan waren de voor-

1) Hiermede zal niet *bodemerij*, doch *scheepsverband* bedoeld zijn.

deelen voor hen, die scheepsverband hadden, nog grooter, omdat deze vorderingen nog jonger waren dan die wegens de deposito's, waarom er onder deze dan ook nog het onderscheid werd gemaakt, dat ik u noemde: van oude en nieuwe.

De Compagnie kreeg door dezen kunstgreep nieuwe kracht (hoewel in veertien jaar de uitkeeringen zoo klein zijn geweest, dat ze niet meer dan 26% bedragen) en haar acties staan op honderd tien, in de hoop dat de retourladingen van Guinea en Curaçao rijk zullen zijn en dat er hoewel het contract donkere dagen heeft gehad, op die inzinkingen een periode van schitterenden glans en op die duisternis een onuitsprekelijke blijheid zal volgen.

Dit contract (dat de stevigste pijler van dit gebouw uitmaakt) bestaat in een verplichting, die eenige Hollandsche kooplieden hier tegenover de Compagnie op zich nemen, n.l. om van haar zóó en zóóveel negers - te leveren in Curaçao - tegen overeengekomen prijs te betrekken, welke de Compagnie van de kust van Guinee aanvoert om ze hun te leveren; en doordat de contractanten de negers naar [Spaansch] Indië zenden - waarom ze dan ook een gemachtigde in Spanje hebben en den doorluchtigen monarch daar jaarlijks een som betalen voor de permissie tot dezen handel - verdienen de contractanten soms niet minder aan deze overeenkomst dan de Compagnie aan de contractanten verdient.

Dit is de ziel van dit actiënspel, waarop de verwarringen in Europa wegens het gevaar dat de retourvloten loopen zoowel als door het nadeel der belastingen een schaduw werpen; zoo kunnen er voorvallen zijn (zooals dat waarover naar gij zegt die schelmen disputeerden) die de Oost doen dalen zonder de West te doen dalen, want ofschoon rust en onrust van den Staat ze gelijkelijk beïnvloedt, heeft elk wat betreft haar speciale winst of tegenspoed haar eigen grond voor daling en haar eigen prikkel voor stijging. Dit voor zoover zich niet zekere combinaties vormen (gewoonlijk *Kabalen* genoemd, ik weet niet of het is om hun degelijkheid[1)] of om hun sluwheid[2)]) voor het welslagen, waarvan degenen die hun steun er aan geven, de acties van de Oost verlaten om met meer kracht die van de West te steunen of omgekeerd; en daar bij de acties, die zij den rug toedraaien, de specu-

1) Sp. *cabal* stipt, degelijk.
2) Sp. *caviloso* intrigeerend, sluw.

latie en de strijdlust afnemen, welke zij overbrengen naar de acties die zij nu verdedigen, en er vele partijen contant verkocht worden om andere in pand te geven of te ontvangen, vreezen de gokkers een katastrofe, worden ze bang voor een belegering, voorkomen verlies, verdringen zich om te verkoopen, de moed zinkt, de strijdlust verdwijnt en de papieren dalen.

Bij deze acties worden geen vijfhonderd pond verhandeld zooals bij die van de Oost, maar duizend, want behalve dat de waarde veel geringer is, hoewel niet altijd de risico, werden ze niet lang geleden per vijfhonderd pond verhandeld, maar toen eenige vrekkige kooplieden probeerden de provisie van de makelaars met de helft te verminderen (dus door hun in plaats van drie gulden op elke actie van een partij zooals nog bij de Oost, slechts anderhalven gulden per actie te betalen), hebben de laatsten gedaan gekregen dat niet minder dan duizend pond werd verhandeld per partij om met evenveel werk zes gulden te verdienen met duizend pond. En al lijkt de courtage op het eerste gezicht hoog (niet in verhouding tot den omvang van de partij die verhandeld wordt, doch met het oog op de geringe moeite waarmee het in orde wordt gebracht), de trouw waarmee sommigen hun heeren (die ze gewoonlijk Meesters noemen) dienen en hun ijver en vlijt en rustelooze waakzaamheid zijn zóó groot dat als de eerlijkheid niet met armoede mag gestraft worden, de toewijding toch ook niet in armoede kan leven.

Maar aangezien in dezen handel dezelfde streken toegepast worden als in dien van de Oost en de handel plaats heeft met dezelfde eerlijkheid en met dezelfde bedriegerijen, zullen wij voortgaan met de listen van den eerste (de Oost), zoowel omdat hij het meest algemeen op de markt, als het meest bekend in de wereld is.

Wijsgeer: Hemelsche goedheid, wat deed Socrates verstandig door de liefdesaangelegenheden slechts van Diotima[1)], de muziek alleen van Conmus[2)], de poëzie van Evenus, de landbouw van Hycomachus[3)] en de wiskunde slechts van Theodorus te willen leeren, omdat Theodorus een groot wiskundige, Hyco-

1) Diotima, Connus, Evenus, Ischomachus, Theodorus: Maximus Tyrius 38,4.
2) Connus: Plato Euthydemus 272 D, 295 D; Menexenus 235 E.
3) Hycomachus lees: Ischomachus zie Xenophon Oeconomicus.

machus een beroemd landbouwer, Conmus een groot musicus, Diotima een beroemde minnares en Evenus een groot dichter was. Daarom zoekt mijn gezond verstand steun bij u in de acties, omdat het inziet dat gij den actiënhandel perfect verstaat en uw kennis mij tot richtsnoer zal dienen bij den handel. Wie niet begrijpt wat hij vertelt, kan nooit uitleggen wat hij zelf niet begrijpt, en wie geen praktijk heeft van wat hij bespreekt, kan nooit met succes bespreken dat wat hij behandelt. Alexander[1] had geen verstand van schilderkunst en hij prees als grootsche pogingen de gebreken, als schaduwen de vlekken en als geestige vindingen de fouten. Diana verbood den onvruchtbaren vrouwen te helpen bij de bevalling van de vruchtbare, omdat ze wist dat men moeilijk kan uitblinken in wat men niet bij de hand heeft gehad, en dat men geen succes kan hebben in dat waarvan men geen praktijk heeft. Buonarrotti legde zich er op toe een goed anatoom te zijn om wonderlijk goed de spieren, pezen en aderen van het menschelijk lichaam te kunnen beeldhouwen en aldus een goed beeldhouwer te worden, want zijn hersens te pijnigen met wat men niet bestudeerd heeft en al zijn werkkracht te verspillen aan wat men niet begrepen heeft, is hetzelfde als de krankzinnigheid van Neantes[2], die in zijn ijdelheid meenend dat hij een zoon van Urania was, de lier van Orpheus uit den tempel van Apollo nam en begon te spelen met een plectrum als waarmee hij nooit gespeeld had; hij leerde ons (doordat de wilde dieren hem verscheurden) dat terwijl de lier van Orpheus de wilde beesten placht aan te trekken om ze te temmen, ze zichzelf ditmaal overtrof in wonderkracht door de wilde dieren tot zich te trekken en buiten zichzelf te brengen, in 't eene geval om op te gaan in de harmonie van het speeltuig, in 't andere geval om den voortbrenger van de harmonie te verslinden.

De tooneelspeler Polus[3] bracht, om den smart van Hecuba over den dood van haar geliefden zoon levendig weer te geven, de asch van zijn eigen beminden zoon in een urn mee op het tooneel; als ik dus zie dat gij, om ons de kronkelwegen van dit labyrinth levendig af te schilderen, actionist zijt geworden en reeds zooveel jaren die glibberige kronkelpaden bewandelt, is het dan

1) Alexander: vgl. Plinius, Nat. Hist. 35, 85 (c. 10), Aelianus, Var. Hist. 2,3 (zie ook 2, 2).
2) Neanthos, vgl. Lucianus 58, 12 (Urania niet genoemd)
3) Polus: vgl. Gellius Noctes Atticae 7, 5 (Electra-Orestes).

wonder dat ik me in mijn nood tot u wend en dat ik van geen andere gunsten wensch gebruik te maken?

Men wierp den wijsgeer Demaratus (als den Goliath onder de vernuften) een steen tegen het voorhoofd en toen zijn vrienden hem toeriepen '*Naar den rechter, naar den rechter*!', antwoordde hij even gevat als verstandig '*O dwazen, naar den dokter, naar den dokter*!' Het is een verschrikkelijke dwaasheid als iemand naar den rechter loopt om voldoening te eischen, terwijl hij behoefte heeft aan een dokter om genezen te worden, maar daar ik de verschillende ambten niet wil dooreenhaspelen, noch de voldoening boven de genezing wil stellen, verlaat ik me, nu ik gewond ben, op uw bekwaamheid om genezen te worden, en bewaar ik het zoeken naar iemand, die de mij aangedane beleediging kan wreken, voor een andere gelegenheid.

Herodes, koning der Macedoniërs, bracht het grootste deel van den dag door met lantaarns maken, en ik verzoek u met de nederigheid die ik tegenover uw vriendschap verschuldigd ben, onvermoeid door te gaan met die lantaarns te maken welke als leidster kunnen dienen als wij ons voordeel willen doen, en met het vervaardigen van die fakkels welke ons naar onze rust kunnen leiden, want aangezien degenen, die in de goudmijnen van Ethiopië[1)] werkten, een kaars voor op hun hoofd bevestigden om bij dat licht de goudaders te zien, zoo zou het ons weinig geven om vol ijver in deze mijnen te gaan werken, als wij uw ervaring niet tot een licht hadden dat ons de goudaders zou doen ontdekken.

Ramusius verhaalt dat bij de audiëntie, die door den koning van Calicut aan Pedro Alvarez werd verleend, het hof hem ontving met brandende stroofakkels midden op den dag; en bij het bezoek waarmee Keizer Sigismund den hertog van Bourgondië vereerde, droegen de pages fakkels, bij wier licht de hovelingen dansten, wat de oorsprong was van den 'fakkeldans'. Derhalve, waar gij de toorts en fakkel waart die ons de zon deed zien, die wij wel hadden, maar niet zagen, - immers terwijl wij voortdurend met actionisten omgingen, konden wij nooit begrijpen wat acties waren - en waar gij de fakkel waart die ons deze dansen liet zien en ons deze wisselingen blootlegde, kunt gij ervan verzekerd zijn, dat wij de barbaren van Mexico niet zullen navolgen, die vóór hun onderwerping door Cortéz, zich van het

1) Diodorus 3, 12, 6.

licht van flambouwen bedienden in plaats van kaarsen, terwijl ze bosschen vol was hadden, vrucht van den vrijwilligen arbeid van bijen, die hen als het ware uitnoodigde zich van was te bedienen. Indien de bijen ons door uw uiteenzettingen begunstigen, en ons in uw verklaringen het ware licht verschaffen, wat zullen wij dan verlangen naar flambouwen, waar wij bij flambouwen niet anders dan rook kunnen vinden? Integendeel, wij zullen zoo diep uw lessen in ons hart griffen dat, zooals Cassius[1)], de vriend van Labianus, den geschiedschrijver, zei toen diens mededingers zijn boeken verbrandden, dat zoolang ze hem niet verbrandden, het weinig gaf of ze de boeken van zijn vriend al verbrand hadden, daar hij ze zoo stevig in zijn geheugen had, dat hij als 't ware een levend compendium ervan was, wij als een tweede Cassius zullen zijn door uw opmerkingen in ons geheugen te prenten, opdat niemand ze er ooit uit zal kunnen wisschen.

Koopman: Ik zou wel de *plaats* waar en de *manier* waarop deze clubs bijeenkomen en deze partijen verhandeld worden, willen weten, als het onzen vriend niet te lastig is, opdat we, nu we den oorsprong, den uitvinder en de verwikkeling ervan vernomen hebben, ook de toedracht van den strijd en de plaats van het gevecht kennen.

Actionist: De handel wordt zoo onafgebroken gedreven, dat er nauwelijks een vaste plaats als zijn strijdperk kan worden genoemd; toch zijn het de *Dam* en de *Beurs* die het drukst bezocht worden, waarbij de strijd begint op den Dam van tien tot twaalf en op de Beurs van twaalf tot twee.

De Dam is een plein dat voor het Paleis (dat men het *Stadhuis* noemt) ligt, en de Hollanders noemen het Dam (wat in hun taal beteekent *een aardophooging die gemaakt wordt om het water te keeren*), omdat op dit plein zulk een aardophooging is gemaakt ter bescherming tegen den Amstel, dat is de rivier waaraan de stad Amsterdam haar naam ontleent, zijnde Amsterdam een verbastering van *Amstel-dam*.

Hier begint 's morgens het spel, dat duurt totdat de Beurs om twaalf uur dichtgaat, waar allen dan in een troep heen hollen, om niet te behoeven betalen wat daarvoor bepaald is als ze eenmaal gesloten is; en daar wordt dan de strijd voortgezet zonder dat de wapenen worden neergelegd, ook al is men

1) Cassius (Severus): Seneca, Controversiae X praefatio 8.

nog zoo uitgeput, noch in de meest benauwde oogenblikken een wapenstilstand wordt voorgesteld.

De Beurs is een pleintje omringd met zuilen (en al zijn er die tegen deze zuilen leunen en voor wie ze als een vuurzuil zijn door den glans dien ze geven, er zijn er ook genoeg voor wie ze zijn als rookkolommen doordat ze hun kommervollen toestand aan het oog onttrekken) en ze wordt Beurs genoemd óf omdat de kooplieden zich erin opsluiten als in een beurs, óf om de moeite, die iedereen doet om er de zijne te vullen, haar naam ontleenend aan de omstandigheden, in navolging van de drie beroemdste soorten van Academies van Griekenland, waarvan sommige genoemd waren naar den stichter, andere naar de plaats en vele naar de resultaten.

De *Cynosarges* werd gebouwd door Hercules in het landschap Attica, het *Lyceum* ingesteld door Lycius, de *Academie* ontworpen door Academos. De Cynosarges was die waar Aristippus[1)], de grondlegger der cyrenaeïsche secte, doceerde, het Lyceum die waar Aristoteles de peripatetici onderwees, en de Academie die waar Plato de Platonici leerde; zoodat de Platonici hun naam ontleenden aan hun stichter Plato, zooals de Zenoniërs aan Zeno, de Socratici aan Socrates, de Epicuristen aan Epicurus, de Areopagieten aan Areopagus en de Hebreeuwen aan Heber. De Peripatetici - hetgeen onrust beteekent - ontleenden hun naam aan de resultaten, want zij redeneerden al rondwandelend, ook al legden zij de grootste bezadigdheid in hun redeneeringen aan den dag; evenzoo de Cynici, wat honden beteekent, omdat ze zoo bromden; evenzoo Adam, wat aarde beteekent, omdat hij uit stof gemaakt was, Abraham, wat groote vader beduidt, omdat God hem verzekerde dat hij een groote vader zou zijn, en Izaac, wat beteekent lach, wegens het lachen of spotten dat Sarah deed toen de engelen voorspelden dat Izaac zou geboren worden. De Stoïcijnen, waar de beteekenis van zuilengang in zit, ontleenden hun naam aan de plaats, omdat zij bijeenkwamen in prachtige zuilengalerijen, evenals Elias, die de Tisbeeër heette omdat zijn vaderstad Tosab was, Nabal, die de Carmeliet heette omdat hij geboortig was van Carmelo, en Barzilai, die de Gileadiet heette, omdat Gilead zijn geboorteplaats was.

1) Aristippus, waarschijnlijk verward met Aristo. Deze onderrichtte volgens Diogenes Laërtius 7, 161, in de Cynosarges.

Tot de tweede soort behoort de Beurs die, evenals de peripatetici, den naam ontleent aan de resultaten; daar er, terwijl het woord beurs in het Grieksch huid beteekent, vele actionisten zijn die tot op de huid uitgekleed worden op de Beurs.

De Ouden noemden Carthago[1] Beurs [of Byrsa] wegens het bedrog dat de Phoeniciërs tegenover de Afrikanen pleegden, toen zij hun al het land vroegen dat zij met een ossenhuid konden omspannen, en met recht moet deze plaats dan Beurs genoemd worden wegens de bedriegerijen welke sommige actionisten op die plaats uitdenken; daar het Spaansche spreekwoord bovendien van iemand die een bijbedoeling heeft bij wat hij voorstelt, zegt dat hij zakjes in zijn hart heeft, betalen de eerlijken wel leergeld aan hen die met zulke zakjes aan de Beurs komen.

De wijze, waarop de partijen verhandeld worden, is even belachelijk als het spel zelf, want terwijl deze in het Oosten door hoofdknikken worden toegewezen, gebeurt het hier door handslag en klappen. Maar, o wee! velen hopen op den palm dien de handslag hun belooft, doch moeten de slagen bejammeren waarmee de Fortuin hen neerslaat.

Elisa drukte zijn handpalm tegen dien van het kind om het weer levend te maken, maar hier worden de palmen vaak gedrukt niet om levend te maken, maar om te [doen] sterven.

De Heilige Schrift verhaalt dat er waterbronnen in de palmenstad waren, maar ter wille van deze palmen hier worden vele oogen bronnen van tranen.

Wie tot God wil bidden, vouwt de handen, maar ik weet niet, als in deze bijeenkomsten de handen worden gevouwen, of het wel altijd is om tot God te bidden.

God verzekert zijn volk bij monde van de profeten dat hij het in zijn handpalmen gegrift draagt, en daarom kan het wel zijn, dat hij op een andere plaats zweert dat hij zijn rechterhand zou vergeten indien hij zijn volk vergat, immers wanneer hij het in zijn hand gegrift heeft staan, kan hij het moeilijk vergeten zonder tevens de hand waarin het staat, te vergeten; maar er zijn enkele actionisten die God die liefde zoo ondankbaar vergelden, dat zij, ofschoon Hij hen in zijn handpalmen gegrift draagt om ze te begunstigen, hem met hun handpalmen zoeken te krenken, nu eens door zijn heiligen naam aan te

1) Vgl. Justinus 18, 5.

roepen om iemand te vervloeken die dat niet verdient, dan weer door zijn heiligen naam overmoedig te profaneeren, of door een valschen eed te doen bij zijn heiligen naam.

Een wijs man wenschte zich twee oogen in den handpalm om de vriendschap te onderzoeken, en ik geloof niet dat deze laatste, zooals die in onzen smeltkroes gevonden wordt, het onderzoek schitterend zou doorstaan, als die oogen zich in die handen bevonden; immers, hoewel de vereeniging van twee handen het zinnebeeld der eendracht pleegt te zijn, wordt hier gewoonlijk het symbool der tweedracht aangeduid door de vereeniging van deze twee handen; en waar bij den wagen van Ezechiël de raderen voorzien waren van oogen, hadden deze clubs der acties zeker wel de tallooze oogen noodig waarmee deze wagen overdekt was.

Sla de handen ineen (zegt God tot Ezechiël) *om te voelen dat ik* (zoo zegt God verder) *de handen ineensla om te kastijden*[1]. Hoevelen zijn er die door dezen handslag de straf Gods voelen, en die evenals de profeet de handen ineenslaan om te jammeren wijl God de handen ineenslaat om te tuchtigen.

David droeg in hachelijke oogenblikken zijn ziel als 't ware in zijn handpalm; in deze strijdperken stelt men soms de ziel in de waagschaal voor de palm; zoodat men, als de Iberiërs zeggen over iets dat ze voor zeker houden, dat het zoo goed als in de hand is, zich wel moet verbazen als men ziet dat de ziel in dit spel nooit minder veilig is dan als ze in de palm der hand rust[2].

De een opent de hand, de ander geeft er een slag op, en geeft een partij tegen dien of dien prijs af, de ander biedt met een nieuwen handklap een of anderen prijs, de eerste doet met een handslag weer een nieuw aanbod, en de tweede biedt weer meer, de handpalmen worden rood door de klappen (ik denk van schaamte dat de machtigsten zoo onfatsoenlijk met klappen onderhandelen), de slagen volgen elkaar op begeleid door kreten, op de kreten volgen driestheden, op de driestheden onbeschaamdheden, totdat de transactie tot stand is gekomen en het blijkt dat bij de overeenkomst hun bemiddeling hebben verleend onbeschaamdheden, driestheden, kreten, slagen en handklappen.

In de Heilige Schrift lees ik, dat men de handen ineensloeg

1) Misschien herinneringen aan Ezechiël 6, 11; 25, vs. 6-7; 21, 17.
2) Ziel is Sp. *alma*, (hand)palm Sp. *palma*.

van bewondering zoowel als van feestvreugde; en hier slaat men de handen ineen van vreugde zoowel als van verwondering. Jeremia geeft een levendige schildering van de ramp van Jerusalem en zegt dat de reizigers ontzet over zijn ellende de handen ineen zullen slaan bij het aanschouwen van zijn rampspoed. De H. Schrift vermeldt het tijdstip waarop Joas gekroond werd, en deelt mee dat zijn vazallen in de handen klapten om zijn geluk toe te juichen met de palmen van de hand. Laat hier dan de belangeloozen in de handen klappen en laat sommigen met de handpalmen de sluwheden toejuichen, en anderen met de handpalmen hun verbazing uiten over de verwoestingen; laat men in de handen klappen van vroolijkheid bij het zien van de komedie en van ontsteltenis bij het aanschouwen der rampen.

In de geschiedenis trof ik drie manieren van strijden aan en ook bij onze gevechten vind ik alle drie die manieren toegepast. De Ariërs van Germanië vochten onder krijgsgeschreeuw, de Spartanen streden al dansende, de Andabaren vielen met gesloten oogen op de legerscharen aan. De actionisten vallen namelijk met gesloten oogen aan, want het meerendeel koopt of verkoopt zonder zich over de reden het hoofd te breken, waarbij ze voor hun welslagen op de fortuin en voor hun winst op het lot rekenen. Zij strijden al dansende, want of ze verliezen of winnen, altijd ziet men ze dansen of lachen: als ze succes hebben, om hun vreugde over hun geluk te uiten, als ze verliezen om hun angst te verbergen. En tenslotte vechten ze onder krijgsgeschreeuw, omdat het lawaai en het gebrul waarmee onachtzaamheden, moedige daden en dapper volhouden worden begroet, van dien aard zijn, dat wij niet doof worden alleen omdat wij evenals de menschen van den Nijl aan gedruisch gewend zijn, en een buitenstaander moet er wel totaal verstomd van staan, ook al heeft hij evenveel monden als de Nijl.

Sidonius Apollinaris[1)] vertelt onder meer wonderlijke dingen van Ravenna, dat de kooplui er oorlog voerden en de soldaten er handel dreven (*negotiatores militant, milites negotiantur*); als hij echter onzen handel had bijgewoond, zou hij over zulke contradicties niet verbaasd staan, immers hij zou met verrukking zien hoe de kooplieden, in soldaten veranderd, hun handel drij-

1) Sidonius Apollinaris van Lyon, ± 470 n. Chr. Epistulae 1, 8, 2: negotiatores militant, monachi negotiantur.

ven met handklappen, slagen, kinstooten, vuistslagen, stompen en ik vermoed zelfs met schoppen. Kan men zich iets ongehoorders, iets ongeloofelijkers, iets vermakelijkers voorstellen?

Laat de eerbiedwaardige Oudheid maar geen aanmerkingen meer maken op de Alobadenen[1], dat ze zoo verkeerd standbeelden plaatsten in de openbare gebouwen en in de arena's, namelijk omdat ze die van de redenaars in de worstelperken en die van de athleten in de regeeringsgebouwen een plaats gaven, want daar de actionisten zich hier veranderd hebben in kampvechters en een gevecht maken van den handel en handel van het vechten, is er geen ongerijmdheid die bij de hunne haalt, geen dwaasheid die de hunne evenaart, geen buitenissigheid die de hunne overtreft.

Wijsgeer: Men bewonderde in Apelles[2], dat hij schilderde wat onmogelijk te schilderen scheen: *Pinxit ea quae pingi non possunt*[3]; en ik bewonder in uw vernuft dat het verklaart wat niet te verklaren schijnt te zijn; en gelijk Plinius van Timanthes[4] zei dat hij steeds zijn stukken zoo voortreffelijk schilderde dat men er meer uit kon halen dan hij geschilderd had (*In omnibus suis operibus intelligitur plus semper quam pingitur*[5]), schildert uw welsprekendheid dit spel met zoo levendige kleuren af, dat ik er nog meer uit kon opmaken dan wat de kleuren mij voor oogen stellen.

Actionist: Opdat ge nog meer verwonderd kunt staan over mijne studie hiervan, zal ik u de onrust schilderen van de actionisten en de zenuwachtige spanning waarin zij hun acties verhandelen, waarbij ik het voor zeker houd dat gij hun den naam van *actionisten* zult geven omdat zij *steeds in actie* zijn, en dat gij, daar de dolfijn zoozeer in voortdurende beweging is dat hij zich zelfs slapende beweegt, uit het doel[6] dat de actionist aan zijn begeerten stelt, zult opmaken dat elke actionist een dolfijn is.

Sextus Empiricus[7] heeft het over de zekerheid waarmee een jongeling in zijn slaap door de straten liep; klassieke schrijvers verhalen dat een slaaf van Pericles slapend over de daken

1) Alabandensen.
2) Apelles: Plin. Nat. Hist. 35, 96 (c. 10): pinxit *et* quae....
3) Hij schilderde wat niet geschilderd kon worden.
4) Timanthes: Plinius, Nat. Hist. 35, 74 (c. 10). In unius huius operibus....
5) Uit al zijn werken wordt steeds meer verstaan dan er geschilderd staat.
6) In het Sp. staat *del fin* (uit het doel), woordspeling op *delfin* dolfijn.
7) Sceptisch wijsgeer uit de eerste helft der 3e eeuw n. Chr.

wandelde, en de geleerde Eusebius verzekert dat hij een student heeft gekend die in zijn droomen disputeerde over de moeilijkste punten van de wijsbegeerte, theologie en metaphysica, met aanwending van zulke geestigheden, vernuftige invallen en diepzinnigheden dat eerder degenen die zijn uiteenzettingen aanhoorden meenden te droomen dan degene die hen met zijn geleerdheid onderhield: het wonder leek wel iets uit het droomenrijk, daar men zich dergelijke buitengewone dingen van dit individu zelfs niet kon droomen, laat staan wanneer hij in droomenden toestand verkeerde. Maar al die wonderen zijn niet meer dan droomen en flauwe schaduwen vergeleken met wat de fantasie onzer spelers zelfs in droomen tot stand brengt, want de handelingen in het spel van intrige hebben zoo'n diepen indruk op hun verbeelding gemaakt dat ze tot in hun slaap handelen, met de armen zwaaien en twisten.

Er waren twee vrienden die samen sliepen; de een bracht den ander een buil toe door een slag die zijn voorhoofd deed opzwellen en toen hij op den kreet van den ander wakker werd, verzekerde hij dat hij zoo juist een koop met dien klap beklonken had; waar de Portugeezen een buil ‘haan’ noemen en Pythagoras een haan had die hem als wekker diende, kon daarom degene die zijn makker dien buil op het hoofd toebracht, er zich op beroemen dat hij een tweede Pythagoras was, omdat hij door een haan gewekt werd.

Wat een verschrikkelijke onrust! wat een onuitsprekelijke angsten! wat een weergalooze benauwdheid! Als zij praten, zijn de acties het onderwerp; als zij gaan loopen, zijn de acties de prikkel; als zij stilstaan remmen hen de acties; als zij kijken zijn de acties het voorwerp van beschouwing; als zij zich een oordeel vormen is het over de acties; als zij tafelen zijn de acties de hoofdschotel; als zij nadenken is het over de acties, als zij studeeren vormen de acties het onderwerp; als zij droomen zijn de acties de droombeelden; als zij ziek zijn, ijlen zij over de acties en als ze dood gaan is hun doodstrijd om de acties.

Paulus Emilius[1)] gaf na zijn overwinning op Perseus een gastmaal voor zijn vazallen, dat hij zoo aanrichtte dat het

1) L. Aemilius Paulus versloeg in 168 v. Chr. den Macedonischen koning Perseus. De hier gegeven beschrijving van het feestmaal is waarschijnlijk een fantasie op Plutarchus, Aemilius Paulus c. 27, 6, Livius 45, 32, 11, Polybius 30, 15, 4.

feestmaal een veldslag leek; van de tafels maakte hij slagvelden, van de spijzen krijgsvoorraad en van de borden soldaten, en de gerechten werden in zulk een opmerkelijke volgorde opgediend, dat zij op het juiste oogenblik terugtrekkende bewegingen, schermutselingen en aanvallen uitvoerden en sommige als versche troepen aanrukten wanneer de andere hun taak volbracht hadden; dezen kwamen overdekt als uit een hinderlaag te voorschijn, genen in brokken als waren ze dood op, eenigen geheel verborgen als waren ze schildwachten, anderen sluipend als spionnen en enkelen statig als in triomftocht pralend.

Plinius hemelt het verstand van Isaeus op als bijna wonderbaarlijk met de mededeeling dat hij zoo onafgebroken studeerde dat hij niet sprak en niet hoorde, en dag en nacht niets anders deed dan nadenken om het zoover te brengen dat hij zou kunnen bewijzen dat de nacht de dag is (*Nam diebus et noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur*)[1].

Dezelfde Plinius schrijft van zijn oom dat hij zelfs onder het eten las en op de wandeling studeerde en dat hij nooit op de jacht ging zonder pen en inktkoker bij zich te hebben; ik weet niet of dat was om de vlugheid der vogels met de inkt te overtreffen of om hun vlucht met de pen te overschaduwen: *Venor aliquando, sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, non nihil referam*[2].

De stoutmoedige Alyattes[3], een beroemd vorst van Lydië, stond verbaasd bij het zien van een meisje uit Thracië dat een kruik op den schouder droeg, met de handen spon en den teugel van het paard aan haar gordel bevestigd had; hij was namelijk verstomd over de vlijt van dat meisje uit de bergen, dat tegelijkertijd den gordel, de handen, de voeten, de oogen en den schouder benutte, en waar Job het leven bij een wever vergeleek, omdat deze tegelijkertijd met de voeten, de handen en de oogen aan het weefgetouw werkt, was die uitspraak ook van toepassing op dat mooie landmeisje, hetwelk zich tegelijk van oogen, handen en voeten bediende.

De ‘fenix van Afrika’ vertelt dat de pantomimen, een co-

1) Want dag en nacht doet en hoort en spreekt hij niets anders (Plinius Epistulae 1, 3, 4).
2) Ik jaag somtijds, maar niet zonder schrijfplankjes, opdat ik niet platzak thuiskom, als ik niets gevangen heb. Dit laatste schrijft Plinius Junior over zich zelf (Epistulae 9, 36, 6).
3) Alyattes: Nic. Damascenus f. 71.

medie spelend met gebaren, zich daarbij van handelingen bij wijze van woorden bedienend, geen lichaamsdeel hadden dat ze niet in beweging brachten, en dat er geen beweging ter wereld was die ze niet maakten, waarbij het scheen (naar Cassiodorus opmerkt) alsof elk hunner een heel gezelschap was, want ieder speelde alle rollen van een gezelschap: *Omnium membrorum motibus cum oculis eorum quasi fabulabatur, et in uno credas esse multos*[1].

Tenslotte: Archimedes liet zijn wetenschap niet in den steek voordat het leven hem in den steek liet; toen men hem kwam dooden, trof men hem immers aan bezig met het teekenen van wiskunstige figuren, daar hij zoo gewend was aan overpeinzingen en steeds zoo opging in scherpzinnige gedachten, dat hij zelfs aan tafel verstrooid was en zelfs lijnen op zijn lichaam teekende die hem tot wetenschappelijke overpeinzing en tot vermaak van zijn vernuft dienden: *Abstractus a tabula, a famulis spoliatus unctus super ipsa pelle sua mathematica schemata exarabat*[2].

Maar al deze aanhalingen en verheven voorbeelden geven maar een flauw beeld van de actionisten, die er prat op gaan dat ze levende voorbeelden zijn van de slaven van Heliogabalus die aan een wiel gebonden in zee geworpen en nu eens in de hoogte, dan weer in de diepte geslingerd, door de hovelingen Ixions[3] werden genoemd, omdat ze aan een rusteloos wiel gebonden meer martelingen te doorstaan hadden dan Ixion op het zijne en wij aan het onze; immers gelijk Emilius Paulus van een feestmaal een veldslag maakte, zijn de actionisten te tellen, die aan tafel niet zitten te denken aan dezen veldslag. Gelijk Isaeus dag en nacht niet anders deed dan studeeren, is er haast geen actionist die niet dag en nacht zich op zijn studie toelegt. Gelijk Plinius onder het eten en het wandelen las, is de actionist die niet onder de wandeling en den maaltijd over de

1) Met de bewegingen van al zijn lichaamsdeelen sprak hij als het ware tot hun oogen en men zou meenen, dat één een heel gezelschap was (vrij naar Cassiodorus Varia 4, 51, 9).
2) Weggerukt van zijn rekenbord, uitgekleed door zijn dienaren, teekende hij zijn wiskunstige figuren op zijn eigen gezalfde huid. Waarschijnlijk is bedoeld met spoliatus 'van zijn kleeren ontdaan' en heeft er gestaan '*et* unctus' dus: 'uitgekleed en gezalfd'. Het Latijn kan dan ook luiden: Abstractus a tabula a famulis, spoliatus, unctus enz. In dat geval is het een vertaling van Plutarchus Moralia 786.
3) 'Ixions', vrij naar Aelianus Lamprid. Heliogab. 24: parasitos ad rotam aquarium ligabat et cum vertigine sub aquas mittebat rursusque in summum revolvebat: eosque Ixionios amicos vocabat.

acties praat, wel een unicum. Gelijk het Thracische meisje tegelijkertijd evenals de wevers en de pantomimen de voeten, de handen en de oogen aanwendde, is de actionist die zich niet tegelijkertijd van de oogen, voeten en handen bedient, een bijzonderheid. En tenslotte, gelijk Archimedes zijn ambt slechts bij zijn dood opgaf, zoodat op hetzelfde moment wetenschap en leven hem verlieten, is het een zeldzaamheid dat een actionist in deze vasthoudendheid niet aan Archimedes gelijk is, door zoolang hij leeft van die kringen te vormen en zoolang de dood hem niet wegrukt, vast te houden aan die becijferingen.

De hazelroede wijst aan, dat gouderts ligt daar waarheen ze nijgt, aldus door haar beweging de ertsen aanwijzend, en er zijn weinig actionisten die niet meenen de mijnen te ontdekken door middel van beweging: nu eens rennen ze hierheen om een tijding te vernemen, dan weer vliegen ze daarheen om te luisteren naar een opmerking, ze gaan, ze komen, ze wandelen, ze vluchten en keeren terug en overtreffen het zonderlinge *perpetuum mobile* dat de beroemde Toskaansche held in zijn befaamde galerij bewaart, want steeds zijn ze in een aanhoudende beweging, en ze maken de vraag of lichamen op verscheidene plaatsen tegelijk kunnen zijn, twijfelachtiger; hun lichamen althans schijnen inderdaad op verschillende plaatsen tegelijk te kunnen zijn.

Daar de wijsgeeren leeren dat er zonder beweging geen vergrooting kan bestaan en dat de stilstand een gebrek is bij degenen die kunnen groeien, en alleen in God volmaaktheid is, omdat niet meer kunnen toenemen het toppunt van volmaaktheid is, streven de actionisten er, door de rust te ontloopen, naar ook dit gebrek te vermijden en vooruit te komen door die beweging, zonder te bedenken dat het niet de dieren met de meeste pooten zijn die het snelst gaan, en dat vele vingers aan een hand meer belemmeren dan helpen; immers Tassoni bewijst dat het niet waar is dat in beweging gebrachte lucht warm wordt; integendeel, hoe meer de noordewinden haar in beweging brengen, hoe meer ze haar doen afkoelen; en als wij ons des zomers willen verkwikken, wekken wij wind en sneeuw op, opdat deze ons verkoelen en verkwikken. Maar deze onrustigen willen deze philosophie niet begrijpen en daar ze lucht zijn en in lucht handelen om luchtkasteelen te bouwen, meenen zij dat ze, hoe meer zij bewegen, des te hooger stijgen, hoe meer zij zich roeren, des

te warmer worden en hoe warmer zij worden, des te meer groeien.

Op het graf van Jacob Trivulzi[1], bijgenaamd den Groote, beitelde een vernuft als grafschrift: Hier rust hij die nimmer rustte (*Qui numquam quievit, hic quiescit*,) en ik geloof dat die actionist wel een unicum mag heeten die dat grafschrift niet op zijn graf kan laten beitelen, want gelijk tijdens de bloedige oorlogen, die tusschen de Thebanen en de Spartanen woedden, in den tempel van Hercules[2] zelfs de wapens gingen vechten die als trofee in dien tempel waren opgehangen, en gelijk bij het verbranden van de lijken van Eteocles en Polynices[3] eerst hun gebeente in de vlammen en later hun asch in de urn nog vocht, is deze krijg hier zoo verwoed dat niet alleen de menschen en zelfs de wapens vechten bij hun leven, maar dat, ik ben ervan overtuigd, op een brandstapel gebracht, de beenderen en de asch van deze kampioenen elkaar nog in den dood zouden bevechten.

Maar wat al deze wonderen nog te boven gaat, is niet dat een actionist Jacob Trivulzi overtreft doordat hij zelfs in den dood geen rust vindt, waartoe hij zich reeds begint te oefenen met den slaap die de broeder is van den dood, in deze onrust, angst en zorgen; noch dat de wapenen der actionisten tegen elkaar oorlogen als die in den tempel van Hercules en dat de lijken met elkaar strijden zooals men bij Eteocles en Polynices zag; maar wat de waarheid zelf ongeloofelijk maakt (omdat het zal lijken alsof het meer verzinsel dan overdrijving is), is dat een actionist tegen zijn eigen verstand, zijn eigen wil, zijn eigen hoop, zijn eigen belang en zijn eigen besluiten strijdt; en zooals Albertus Magnus vertelt van twee samengegroeide lichamen die één mensch vormden, en hun complexie als zoo verschillend beschrijft, dat wanneer de een woedend was, de ander er kalm uitzag, wanneer de een lachte, de ander huilde, en zooals Hendrik van Gadano melding maakt van twee aaneengegroeide lichamen, die met elkaar vochten, zoodat één mensch met zich zelf vocht door middel van twee lichamen, zoo zijn er vele gevallen waarin elke actionist twee lijven schijnt te hebben om de wereld

1) J.J. de Trivulzi (1436-1518), een der grootste generaals van Lodewijk XII.
2) Hercules' hulp aan de Thebanen, Xenophon Hellenica 6, 4, 7.
3) Eteocles en Polynices, vgl. Anthologia Graeca 7, 396.

het wonder te doen aanschouwen van een mensch die met zich zelf vecht. Er komt een tijding die hem noopt tot koopen, maar hij oordeelt den stand van het spel van dien aard dat hij moet verkoopen, zoodat zijn verstand in strijd komt met datzelfde verstand, en tegelijkertijd hem aanspoort tot koopen wegens die tijding, en hem overreedt te verkoopen wegens het spel.

Koopman: Nu we dan de wijze waarop, de plaats waar en de onrust waarmee de partijen verhandeld worden, kennen, zou ik wel eens willen hooren hoe een transactie vastgelegd, hoe er ontvangen en hoe er betaald wordt.

Actionist: Ik zei u al dat er drie soorten van personen waren die aan dezen handel deelnamen, namelijk sommigen als vorsten, anderen als kooplieden en nog anderen als spelers.

Degenen die als vorsten van hun renten leven, bewaren ook bij den handel hun vorstelijke deftigheid en nemen geen deel aan de samenkomsten om zich aan geen onaangenaamheden bloot te stellen; zij geven den makelaar de opdracht die hun goeddunkt; deze voert haar zoo goed mogelijk uit en evenals hij soms de gemoederen zoo gestemd vindt dat hij ze prachtig punktueel kan uitvoeren, gebeurt het ook dat de slimmeriken zijn bedoeling doorzien en zijn plannen zoo in de war sturen dat hij zijn order niet zonder groot nadeel kan uitvoeren noch zonder heel veel moeite.

Onder degenen die als kooplieden handelen, zijn er die, wat het orders geven aan makelaars betreft, op de klasse der vorsten gelijken, daar zij het in strijd met hun waardigheid achten de kringen te bezoeken en zich bloot te stellen aan stompen, scheldwoorden en gejouw; daarom vermijden zij het strijdperk, om niet gemolesteerd te worden. Maar er zijn er ook, die voortdurend aan de samenkomsten deelnemen (zooals de derde klasse van de spelers doet), en wel om vijf redenen die hen dwingen het belang boven de eer en het voordeel boven het fatsoen te stellen.

De eerste is de wensch om geen courtage te betalen, door te trachten de partijen te verhandelen met andere kooplieden van hun soort; ze besparen zich daardoor spanning en moeite. De tweede is het plezier van den handslag te hebben, want er zijn menschen die er een genot in vinden dien te ontvangen en zich veel getroosten om dien te geven. De derde is, dat zij de voorkeur genieten wanneer een makelaar hen opmerkt, daar

deze hun altijd een half percent meer biedt dan aan een collegamakelaar, hetzij omdat hij weet dat hij zijn meester een kredietwaardig persoon aanbrengt, terwijl hij niet zeker weet of een andere makelaar hem, wanneer zij een koop gesloten mochten hebben, wel een betrouwbare wederpartij zal opgeven, hetzij om zijn courtage aan beide kanten te verdienen, immers wanneer hij met een anderen makelaar handelt, strijkt hij niet meer dan de helft van de courtage op. De vierde is, dat hij wil weten hoe het met het spel staat, of er veel koopers of verkoopers zijn, en daar dat heele heeren zijn en allen bij hen een toevlucht zoeken om in hun schaduw gemakkelijk hun doel te kunnen bereiken, valt het hun licht de oogmerken te raden, de plannen te doorgronden en winsten te maken. De vijfde is, dat zij meenen dat, daar zij zoo bekwaam zijn in het vak en doorkneed in de listen, niemand beter dan hun eigen verstand zal vatten wat zij willen, en niemand beter dan hun eigen geslepenheid zal kunnen bereiken wat zij zoeken.

Let op uw zaak[1]... zegt een wijze en deze eerzuchtigen volgen die spreuk op, overtuigd dat niemand beter voor hun lotsverbetering kan zorgen dan zij zelf, en dat niemand zich meer aan hun welvaart zal laten gelegen liggen dan zij.

De meest geliefde jongere van Elisa was Gehazi, maar om het kind te doen herleven gaf al de inspanning van Gehazi niets, al droeg hij den staf van Elisa zelf; indien dus de wapens zelfs van den meester niet baten zonder diens tegenwoordigheid, wat zal de knecht dan, hoe trouw hij ook zij, kunnen uitrichten zonder den meester en zonder diens wapenen. Saul vond goed dat David om Goliath te overwinnen zijn wapenrusting aandeed, doch David versloeg Goliath zonder de wapenen van Saul omdat hij, behalve dat hij zijn leven waagde ter eere Gods, hoopte op 's konings dochter als belooning; maar waar er niet zoo'n kostelijke prijs op 't spel staat, gelooven de hebzuchtigen niet dat de makelaars al hun krachten inspannen ter wille van de overwinning, al hebben ze ook de ondervinding opgedaan dat hun inspanning leeuwen heeft verscheurd.

Een hen droeg haar kuikens[2] op om, terwijl zij voedsel

1) In het Sp. staat: *a lo tuyo tu*, lett. *voor het uwe, gij zelf*.
2) Hen en kuikens: vgl. Gellius Noct. Att. 2, 29 (leeuwerik), Babrius 88, Fabulae Aesopii 379 (de Furia).

voor hen ging zoeken, af te luisteren wat de eigenaar van den tuin, waarin zij hun nest hadden, van plan was, en toen zij haar meedeelden dat hij besloten had dat de buren den volgenden dag dat veld zouden komen maaien, spotte zij met de ijverige buren; later kwamen ze weer vertellen dat hij den dag daarop besloten had dat zijn vrienden hem zouden komen helpen op het erf en weer spotte zij met de bemoeiingen der vrienden; hij beval zijn knechten het te gaan doen en zij spotte wat met de trouw der knechten; hij zou het werk door zijn zoons laten verrichten, maar zij lachte om de toewijding van de zoons; maar toen zij haar verzekerden dat hij van plan was zelf het werk aan te pakken, kreeg zij vrees voor zijn besluit, verborg het nest, bracht de kuikens ergens anders heen en ontvluchtte het gevaar, wel voorziende dat ze voor hetgeen ze niet behoefde te vreezen van de zoons, de knechten, de vrienden en de buren, zich wel moest hoeden ten opzichte van iemand die begreep dat hij alleen door zelf te doen wat hij bedacht had, kon bereiken wat hij van plan was.

Het verwondert mij dus niet dat er actionisten zijn die, ofschoon ze niet door hebzucht bewogen worden, liever geen orders geven aan iemand van wien ze niet betwijfelen of hij zal ze even dienstvaardig als trouw en even trouw als vlug uitvoeren; waarover ik wel klaag, is dat sommigen net doen of ze een makelaar willen begunstigen, dien ze dan uiterst vriendelijk bejegenen (zonder dat die vriendelijkheden meer dan beloften worden), dat zij hem opdragen een of meer aandeelen te koopen en dan, op hetzelfde oogenblik dat ze hem die order geven, zelf naar de samenkomsten gaan en een hoogeren prijs beginnen te bieden dan ze den ongelukkige hebben opgegeven, dien ze met hun mooipraterij bedriegen. Waar dient het toe een order te geven, als ze op hetzelfde oogenblik de middelen bestudeeren om de uitvoering ervan onmogelijk te maken? Is het niet duidelijk dat wanneer zij meer bieden, men hun de acties eerder zal geven dan aan den makelaar, hetzij om de courtage te verdienen als het een makelaar is die ze verkoopt, en om die uit te sparen als het een koopman is die ze aanbiedt, hetzij omdat de prijs dien zij bieden, grooter is dan die welken de stumper heeft geboden dien zij even vriendelijk als dubbelhartig en even valsch als joviaal bejegend hebben? David

beveelt Abisai de lans en de kruik van Saul te nemen: *accipe hastam et ampullam etc.*[1], en op het oogenblik dat hij dat beveelt, grijpt David zelf de kruik en de lans: *accepit itaque David hastam etc.*[2].

Wat is dat nu, David? Als gij beveelt dat Abisai zal doen wat gij wenscht, waarom doet gij dan zelf wat ge zoo juist aan Abisai opdraagt? Maar David is nog eer te verontschuldigen dan de personen over wie ik hier klaag, want David deed zelf wat hij had bevolen, in een oogenblik dat Abisai hem voorstelde tot Saul te gaan om hem te dooden, en daar de trouwe herder bang was voor een opwelling van drift van Abisai, benam hij dien wijselijk de gelegenheid; maar hij die bewijzen te over heeft dat men, wanneer hij beveelt de lans en de kruik te halen, niets anders zal doen (zonder iemand leed te doen) dan de kruik en de lans voor hem te halen, wat heeft die voor reden om de welwillendheid te misbruiken of zijn wantrouwen te verbergen? Als hij het niet vertrouwt, laat hij dan geen order geven, maar als hij een order geeft, laat hij dan verder niet bang zijn!

Eenmaal vastgesteld hebbende dat er drie manieren zijn waarop de actionisten in acties handelen, dient gij ook te weten dat er evenzoo drie termijnen[3] zijn, waarop de acties der actionisten gekocht en verkocht worden.

De eerste is door *directe overschrijving*, wat beteekent dat men naar het prachtige huis gaat, dat de Compagnie bezit en waar haar kassiers zitten, en er voor zorgt dat de verkooper de actie op uw rekening doet overschrijven en op die van dengene die u een gedeelte van de waarde daarop voorschiet (ik heb u reeds in den aanvang verteld dat ook de meest kapitaalkrachtige beleenen kan zonder daardoor ook maar in 't minst in opspraak te komen), en nadat het bedrag in bankgeld gestort is, noteeren diezelfde beambten dat de actie geheel voldaan is (wat wij noemen *de partij kwijten*,) hetwelk meer of minder nauwkeurig uitgevoerd wordt al naar gelang van de haast van den kooper of de geldverlegenheid van den verkooper, waarbij het soms niet ontbreekt aan scheldwoorden over de haast en aan verwikkelingen wegens nalatigheid.

1) Neem de lans en de kruik enz.
2) David dan nam de lans enz.
3) Spaansch *modos*; bedoeld is: *manieren van levering*.

De tweede is *op rescontre*, wat beteekent (of moest beteekenen) dat men de partij ontvangt den 20sten van de maand waarin ze verhandeld wordt, en ze betaalt op den 25sten van dezelfde maand, hoewel aan deze bepaling zoo weinig de hand wordt gehouden dat de onachtzaamheid in regelloosheid en de regelloosheid in verwarring is ontaard, want men neemt niet in ontvangst wanneer dat moet, en men betaalt niet als dat moet. Er zijn makelaars, die wij *rescontranten* noemen, die tot taak hebben de partijen te rescontreeren en de *surplussen* uit te betalen of te ontvangen, en daar er nog al wat zijn, die voordeel zien in uitstel en gebaat worden door duisterheid, stelt men gewoonlijk het voordeel boven de hoffelijkheid en doet men de eerlijkheid te kort terwille van het eigenbelang.

De derde is *op langen termijn* voor een bepaalde maand, op den 20sten en den 25sten waarvan respectievelijk de acties geleverd en de surplussen betaald zouden moeten worden, als men geen gebruik maakte van geheimzinnige prolongaties, die ik afkeur omdat ze een zoo prachtig effect in discrediet brengen en de schittering van zulk een schoone zon verduisteren. Met het oog op deze laatste partijen op termijn vullen de makelaars *contracten* in, die gedrukt verkocht worden, met de in dezen handel gebruikelijke bepalingen en condities er op vermeld, en daar de namen, maanden, dagen en prijzen in blanco gelaten zijn, hebben ze niets anders te doen dan op die open plaatsen de dagen, maanden, prijzen en namen in te vullen. De beide partijen teekenen ze en elk behoudt dat van de wederpartij totdat de winst of het verlies van die partij tusschen de rescontranten wordt vereffend en ieder het door hem geteekende terugontvangt.

De *opties* hebben ook hun verschillende *contracten*, waarin wordt vastgelegd wanneer en hoe de premie betaald werd en waartoe de onderteekenaar zich verplicht; verschillend hiervan zijn dus die van de *beleeningen*, want behalve dat zij op gezegeld papier worden opgemaakt, bevatten ze andere clausules betreffende de *winstuitkeeringen* en andere bijkomstigheden, opdat er nimmer twijfel of verschil van meening kan ontstaan over hetgeen overeengekomen is.

Wat betreft het zich met *Frederik dekken*, dient ge erop te letten, dat bij de partijen die gekocht worden *op directe over-*

schrijving, deze methode niet van toepassing is, maar wel bij die op *rescontres* of *op termijn*, tenzij de verkooper ze binnen een termijn van veertien dagen heeft laten overschrijven op de tijdrekening van den kooper, want dan is deze verplicht ze te aanvaarden of failliet te gaan zonder te kunnen profiteeren van de bescherming van dit gebruik en de toevlucht van dit privilege; en hoewel men gewoonlijk meent dat Frederik niet geldt voor den verkooper, doch slechts voor den kooper, is dat een door de usance ingeslopen misbruik, daar de advocaten verzekeren dat de kooper niet mag worden voorgetrokken bij den verkooper.

De groote menigte meent ook, dat voor de *gerescontreerde partijen* (die gekocht zijn van en verkocht aan eenzelfden persoon) de wet van vrijstelling niet geldt, maar dat is een grove dwaling, omdat het geval waarin de wet niet geldt, zich voordoet als ik bijvoorbeeld een partij van iemand koop voor veertig en, wanneer ik ze hem weer voor twintig verkoop, hem erbij zeg in tegenwoordigheid van een getuige die er een eed op doet, dat de partij die ik hem verkoop, in afrekening is op die welke ik van hem gekocht had en dat ik debiteur blijf voor het surplus van twintig percent dat ik verlies; dan kan ik geen gebruik maken van dat decreet, omdat ik me al debiteur verklaard heb en dus moet failleeren of het surplus aanzuiveren; maar als ik een partij koop voor veertig en denzelfden persoon zonder nadere specificatie er een voor twintig verkoop, behoef ik niet failliet te gaan om aan mijn verplichting te ontkomen noch de vlucht te nemen om vrij uit te gaan.

Over de *opties* of premies, die genomen worden, loopen de meeningen der deskundigen zóó uiteen - aangaande de vraag of Frederik daarop van toepassing is of niet, - dat ik geen uitspraak gevonden heb die als norm kan dienen, ofschoon er vele gevallen zijn die als voorbeeld kunnen strekken. Alle rechtsgeleerden zijn het erover eens dat men uit het decreet slechts kan opmaken dat het even goed geldt voor den verkooper als voor den kooper, doch dat de rechters het soms zoo gansch anders opvatten, dat ze, doordat ze steeds den kooper vrijspreken, in vele gevallen den verkooper hebben veroordeeld; als ik derhalve bij de optie die ik neem om te leveren, verkooper van de partij word doordat men haar op den vervaldag van mij

verlangt, en als ik bij de optie die ik neem om te ontvangen, kooper word van de partij doordat men mij die op den vervaldag ter hand stelt, zal ik mij van Frederik kunnen bedienen (volgens de meening van hen die het ervoor houden dat ze even goed van kracht is voor wat ik koop als voor wat ik verkoop), niet alleen wat betreft de premie die ik nam op affaires om te ontvangen, maar ook op die welke ik nam om te leveren; maar wanneer ik mij alleen houd aan de zienswijze volgens welke ik vrij uit ga wat betreft het koopen, maar gebonden ben door den verkoop, zal Frederik mij niet baten voor de optie op levering, omdat ik dan als het ware verkooper ben, en mij alleen van dienst zijn voor die om te ontvangen, omdat ik dan als het ware kooper ben; maar zelfs bij die om te ontvangen bestaat er groot verschil van meening, want hoewel er bij geen rechtsgeleerde van deze gewesten twijfel over bestaat of ik ga volgens het decreet vrij uit, zijn er processen geweest waarin de rechters in tegenovergestelden zin uitspraak hebben gedaan, zoodat de wet in strijd is met de praktijk en het decreet met zijn toepassing en er geen betrouwbare rechtsgeleerde meening is die mij gerust stelt, noch een kategorische rechterlijke uitspraak die mij tot richtsnoer kan dienen.

Indien echter degene die mij de premie om te ontvangen gaf, de partij op zijn rekening had staan van den dag der overeenkomst af om ze mij te kunnen leveren en om ze veertien dagen nadat hij ze mij aangeboden heeft, te laten overschrijven op tijdrekening, dan schijnt het decreet in dezen moeilijken toestand geen uitkomst te kunnen geven, ofschoon er enkelen zijn die meenen dat het voldoende is voor dengene die mij de premie gaf, de partij op zijn rekening te hebben staan vanaf den dag dat hij ze leverde, en niet vanaf den dag dat hij mij de optie gaf, opdat geen privilege of voorrang mij baten, noch Frederik mij bevrijden zal.

Een zelfde verscheidenheid van meeningen heerscht er ten opzichte van de beleeningen, want al oordeelt men in het algemeen dat wanneer de acties dalen beneden de waarde die men er mij op gaf, ik verplicht ben failliet te gaan of het verschil aan te zuiveren, zoo meenen de meest speculatieve geesten (ongetwijfeld in het onzekere verkeerend wegens gebrek aan feiten die hun meening zouden kunnen versterken), dat als men de partij

niet voor mij op tijdrekening heeft laten overschrijven veertien dagen nadat de beleening is ingegaan, en tot het verstrijken van den termijn voortdurend op mijn rekening heeft laten staan, ik mij van hetzelfde privilege wat betreft het surplus, en van hetzelfde redmiddel wat betreft het verlies, kan bedienen.

Het grappigste in de acties, ik mag wel zeggen het toppunt van grappigheid, is het schouwspel van twee makelaars die ruzie krijgen bij het verhandelen van een partij; immers, daar alle respect ontbreekt en terzelfder tijd de schuchterheid verdwijnt, worden de woorden schaamteloozer, de scheldwoorden grover, de handklappen nog lachwekkender. De een biedt een actie van 500 pond aan, de ander neemt ze hem af (wat wij in onze taal *ser pilladas*[1)] noemen) of iemand biedt hem zekeren prijs ervoor en de ander antwoordt woedend: je hebt ze![2)] (wat men in diezelfde taal noemt *ser encajadas*[3)]) en over de vraag of ze *encajada* of *pillada* is, ontstaat er zulk een ruzie en lawaai onder omstanders en toeschouwers dat het is alsof de afgronden zich openen en de Furiën elkaar bevechten. Ik weet wel dat deze *encajes* soms *punten* van noode hadden en dat als dit plaats vond in een land waar de opgewondenheid den degen te baat neemt, men den overmoed met den punt van den degen diende te bevechten; doch waar de lijdzaamheid usance is, zou het razernij zijn zich niet aan de usance te houden. Ik weet best dat de Italianen de makelaars *sensali* noemen, wat muggen[4)] beteekent, wegens het gegons, en dat zij hier muggen kunnen genoemd worden omdat zij zoo steken, maar waar men overmoed een sieraad acht, wie zal dan zoo dwaas zijn om, al kan hij zelf dat niet toonen, zulk een sieraad tenminste niet te aanvaarden?

De vroolijke Zavaleta moppert over het pelota-spel en heeft het druk over de klankvolle uitdrukkingen die bij dit spel gebruikt worden, zooals *lugar, afuera, chaza, a dos embido*[5)]. Plato definieert den mensch als een *ludus Dei*[6)], wat wil zeggen ‘een spel der goden’, en Plautus beweert dat de mensch slechts een

1) Sp. ser pilladas (las acciones), afgepakt worden.
2) Is thans nog een gebruikelijke beursterm, evenals ‘aangelapt’.
3) Sp. ser encajadas (las acciones) aangesmeerd worden; encaje is ook *kantwerk*, vandaar het woordspel verderop met puntas, punten, steken.
4) Onjuiste etymologie; ital. *sensal* komt van arab. *simsar*, perz. *sipsar*, makelaar.
5) Resp.: op je plaats! naar buiten! drijf! ik zet 2 tegen 1!
6) Vgl. Plato Leges 644 D.

bal is in de hand der goden: *quasi pila in manu Dei*[1]. Laat die geestige schrijver nu eens kijken welke termen welluidender zijn, die welke de speler bij het pelota-spel bezigt of die welke de actionist, die als een bal daarin is, gebruikt bij ons spel: ‘jou’, ‘mijn’, ‘hoeveel bied je?’, ‘hoeveel heb je af te geven?’, ‘’t is je gegund’, ‘ik neem ze van je’, ‘o! wat is die mooi gevangen’, ‘o, wat is deze mooi geplaatst’. Fraaie klanken ! Welluidende aardigheden! Zoetvloeiende liefelijkheden! Doch die we daarna te hooren krijgen, zijn nog aangenamer.

Als iemand er op uit is den indruk te vestigen dat degene die hem de order gaf, credietwaardig is, roept hij *dat hij een man als een toren is* en *dat hij een flinke neus heeft*. Dat hij een man als een toren is, betwijfel ik niet, maar ik weet ook dat hij vaak met een toren van Babel aankomt, wat betreft de verwarringen en bedriegerijen die hij bezigt en die niemand kan doorzien of verklaren. Hij is een toren, maar van lucht. Hij is een toren, maar een Cyzicus-toren[2], die niets dan rumoer geeft. Zij zullen wel torens zijn, ik spreek het niet tegen, maar ik wijs er alleen op dat de torens het eerst door de bliksemstralen neergeworpen worden.

Dat hij een heele neus is, wil ik aannemen, maar ik las nergens dat er iets anders dan vuil uit den neus komt. De gokkers spelen met zoovelen om het spel meer uitbreiding te geven, omdat zij zich verbeelden dat zij maar papier en geen daalders verliezen. Zou het dus de bedoeling zijn van dengene die bij dit spel zegt dat zijn meester zooveel neus heeft, te kennen te geven dat de man een neus van zooveel heeft? Of zouden ze Ovidius *Naso* bedoelen? Of misschien willen aanduiden dat de metamorphosen van Ovidius in zijn toestand zullen plaats vinden[3]? Of zou hun meester de neus met den man eraan zijn, waarover Quevedo het heeft? Zeker is het dat als de Ouden zongen van iemand die kritiek uitoefende: *adunco suspendere naso*[4], deze kromme neus ons stof tot kritiek levert, en dat, zoo van een ander die een grooten neus had en er zich op beroemde vrijgevig te zijn, een geestig man zeide dat het niet

1) Vgl. Plautus Captivi 22: Enimvero dii nos quasi pilas homines habent.
2) Cyzicus-toren, Plinius Nat. Hist. 36, 99 (c. 15).
3) Toespelingen op den naam van Ovidius Naso (‘met den neus’) en op diens werk Metamorphozen (waarin talrijke gedaanteverwisselingen verhaald worden).
4) Bij Horatius: zijn neus ophalen voor, spotten met (Satyrae 1, 6, 5).

te verwonderen was dat hij zoo was, omdat hij in zijn neus een hoorn des overvloeds had, dat het dan geen wonder is, dat de pen zoo vrijgevig in geestigheden is over dezen neus, tenzij men die geestigheden spotternijen wil noemen.

Doch in ernst, ik begrijp niet wie deze uitdrukking van ‘flinke neus’ in omloop kan hebben gebracht, tenzij hij wist dat God den mensch de ziel door den neus heeft ingeblazen en de trouwe dienaar dus te kennen wil geven dat zijn begunstiger een man met een ziel is, wat hetzelfde beteekent als dat hij een geweten heeft; en aangezien de neus den eenen mensch van den anderen onderscheidt (want de Hebreeuwen hebben daarom hetzelfde woord voor *gezicht* en voor *neus*, omdat de neus eigenlijk aan het gelaat den vorm geeft), roept dus de makelaar dat zijn man een grooten neus heeft, om aan te duiden dat zijn man een groot man is.

Een ander vraagt of *het een man van leven en dood is* dien hij hem aanbrengt, alsof er menschen zijn die niet leven en niet dood gaan.

Deze verzekert dat zijn man *de eerste man op de wereld is*, maar hij wil daar op zijn hoogst mee zeggen dat de bedoelde een tweede Adam is, omdat hij ook de wereld ten verderve zal brengen om een vrouw en er geen been in zal zien het paradijs voor een appel prijs te geven.

Gene pocht, dat zijn man *een pilaar op de Beurs is*, alsof wij niet voor eenige jaren ondervonden hebben, dat er in Utrecht (een beroemde stad in deze gewesten) een pilaar door een orkaan neergebogen werd op een dusdanige manier dat dit meer verbazing wekt dan vertrouwen in de speculatie; men kan dus zelfs op pilaren niet vertrouwen, daar er orkanen zijn die ze uitrukken, noch op kolossen, daar er steentjes zijn die hen neervellen, noch op zuilen, daar er Simsons zijn die ze omverwerpen.

Wat betreft de makelaars, er zijn er die door de overheid zijn aangesteld en die beëedigd genoemd worden, wegens den eed dien ze afleggen, niets voor eigen rekening te zullen verhandelen; maar hun aantal is vastgesteld en beperkt, zoodat er geen nieuwe kunnen inkomen tenzij in geval van overlijden of door een zeer bijzondere gunst, wat hoogst zelden pleegt voor te komen; anderen zijn er die men hommels noemt (dat zijn namelijk insecten, die op bijen gelijken, doch die inplaats van honig

te maken dezen opeten), omdat de eerstgenoemden van meening zijn dat dezen hun den honing afsnoepen; doch hoewel dezen, indien de anderen hen voor het gerecht zouden dagen, de boete zouden hebben te betalen die wordt opgelegd aan hem die de beëedigden in hun winst benadeelt, wijkt, behalve als er wraak in het spel is, het eigenbelang voor het medelijden en zegeviert de barmhartigheid over het winstbejag. Van de laatste soort zijn er zoo'n massa, omdat het het eenige redmiddel en de beste toevlucht is voor hen die door ongeluk in het spel getroffen zijn; en terwijl er op een van de Cycladen, door den geograaf Strabo Zea[1] genoemd, een wet bestond volgens welke niemand meer dan zestig jaar mocht leven, zoodat men den ouden van dagen vergif te drinken gaf, opdat er genoeg brood voor de kinderen zou zijn - immers het volk was zoo talrijk dat er gewoonlijk graan te kort kwam - *ut suppeteret aliis unde viverent*[2], is hier de handel zoo druk en zoo algemeen verbreid dat, ook al zijn er ontelbare makelaars, allen verdienen zonder struikroovers behoeven te worden, die eten om te dooden, noch jagers die dooden om te eten; allen leven, allen komen vooruit, allen dringen zich op den voorgrond, waarbij zij al hun best doen om het privilege dat ze missen, te vergoeden door zóóveel ijver en door hun meesters zóó eerlijk en oplettend te bedienen, dat ze wat hun aan officieele erkenning ontbreekt, ruimschoots goed maken door hun slimheid en wat hun ontbreekt inzake hun aanstelling, weer vergoeden door hun oplettendheid.

De Sybarieten[3] waren zoo verwijfd dat ze, om niet in hun rust gestoord te worden, de hanen uit hun land verbanden; en waar Plinius[4] vertelt van iemand die op een roos sliep en klaagde dat de rozeblaadjes die onder zijn gewicht dubbelvouwden, hem pijn deden, maakt hij melding van Mendrides[5], die moe werd door het gezicht van een boer die het land bewerkte, en van Lepidus[6], die zich er bij den senaat over

1) Zea, bedoeld is Keos (latere naam Kéa, popul. Tziá), Strabo p. 486.
2) Opdat den anderen zou overblijven om van te leven.
3) De Sybarieten verbanden de hanen: Athenaeus p. 518 D.
4) De verhalen over het rozenbed en den spittenden boer staan *niet* bij Plinius, maar zijn waarschijnlijk ontleend aan Seneca, De Ira 2 c. 25. Men vindt het eerste ook bij Aelianus Variae Historiae 9, 24, het tweede bij Athenaeus t.a.p.
5) Voor Mendrides leze men Mindyrides (Seneca).
6) Plinius Nat. Hist. 35, 121 (c. 11).

beklaagde dat, toen hij in een schoon bosch vertoefde, de vogels hem stoorden in den slaap. De Sybarieten zouden al heel ongeschikt zijn geweest voor makelaars in acties, want dezen zijn zoo gewend aan weer en wind en aan het onaangename van alle jaargetijden, dat, in plaats van dat de hanen hen wekken, de vogels hen hinderen, het zien spitten hen moe maakt en de rozen hun pijn doen, de dorens der rozen hen steken, de scherpe kanten der spaden hen bedreigen, de sporen der hanen hen havenen en de snavels der vogels hen bezeeren. Er gaat geen dag voorbij of ze zijn vijf uur blootgesteld aan regen en modder, aan wind en zon, al brandt deze nog zoo fel, al blaast gene nog zoo boos; en terwijl in den slag van Cannae[1)] de soldaten in het vuur van den strijd niet eens een aardbeving opmerkten die de aarde onder hun voeten deed sidderen, gaan de aanvoerders in dezen strijd zoo zeer op in het gevecht dat zij de noorderstormen en regenvlagen, onweer en slijk voor vermaak en verrassing, voor genot en bloemen aanzien.

Wijsgeer: Daar Lactantius en Jamblichus hebben aangetoond dat de roeping van een wijsgeer slechts is de waarheid op te sporen, moet ik u lastig vallen om achter een waarheid te komen, die mijn verstand niet kan doorgronden noch de studie mij begrijpelijk maakt, hoeveel ik er ook over nagedacht heb. De goddeloozen die mij op dien noodlottigen avond van mijn ongeluk te pakken namen, hadden het over ducaten-acties en ik zal geen rust hebben voordat ge mij uitlegt wat dat voor acties zijn.

Actionist: Dit is zulk een ondoorgrondelijke zee, dat als er plekken in de zee zijn waar men nimmer grond vond (zooals Aristoteles over den Pontus verhaalt, die daarom *Bathea Ponti*[2)] genoemd wordt), dit geval een van de plekken is van deze zee, waar geen grond onder is. Toch zal ik aan uw nieuwsgierigheid voldoen, al schijnt een definitie onmogelijk en verheft zich deze top trots en onbereikbaar.

Eenige jongelui vonden het spel van de gewone acties (die gewoonlijk de *groote* of *heele* genoemd worden) wat hoog en wisten een andere, meer bescheidene in het leven te roepen onder den naam van *kleine*, opdat men, terwijl men bij de echte dertig bankguldens verliest of wint bij elke punt die ze dalen of rijzen,

1) Cannae: verwarring met den slag aan het Trasimeensche meer, Livius 22, 5.
2) Aristoteles 351 a 12.

bij die hypothetische acties niet meer dan een ducaton per punt zou riskeeren. Zij stelden dan dit nieuwe spel van verwikkelingen onder den naam van *ducaton-acties* in het jaar 1683 in en met het oog op de afwikkeling, een hechte grondvesting en de vereischte klaarheid kozen zij iemand met den titel van kassier-generaal, die alle gekochte of verkochte partijen in een boek zou aanteekenen, zonder ander contract dan het woord, noch eenig ander schuldbewijs dan de getuige. Aan dezen persoon wordt door beide contractanten een stuiver betaald voor elke partij die wordt ingeschreven, en hij schrijft geen partij in het boek dat hij in zijn huis heeft, in zonder beiden te vragen of ze het eens zijn. Zelden wordt er op langer termijn dan dien van een maand gehandeld, omdat de vermogens van velen die aan dit spel doen, niet zoo bijzonder schitterend zijn en ze daarom besloten hebben geen langeren termijn dan een maand te nemen. Als de eerste dag van de maand waarvoor de transactie is aangegaan, is aangebroken en de klok van de Beurs half twee aanwijst, informeert deze kassier bij twee niet-geïnteresseerde actionisten naar den koers waarop de groote acties werkelijk staan, en conform hun mededeeling maakt hij den prijs bekend, wat bij deze vertooning heet *den stok opheffen*, omdat hij in den beginne een stok dien hij in de hand had, omhoog placht te steken, totdat hij dat heeft opgegeven wegens het lawaai dat het veroorzaakte. Als de prijs is vastgesteld, vereffent ieder de partijen met dengene die ze van hem gekocht of aan hem verkocht heeft (tenzij hij ze reeds in het midden van de maand gerescontreerd heeft met den verkooper of den kooper), en de contante betaling gaat zoo vlot dat zij die van de groote acties er beschaamd mee maken; deze nauwgezetheid maakt, dat vele van de aanzienlijksten erin handelen, want naarmate die nauwgezetheid hen betoovert, gevoelen zij zich verontschuldigd wat het onbehoorlijke ervan betreft, en wordt hun aandacht ten volle in beslag genomen.

Dit bedrijf is in de laatste vijf jaar zoo toegenomen (vooral onder een zekere natie, die even rumoerig als scherpzinnig is), dat er geen sekse is, die het niet uitoefent, met inbegrip van grijsaards, kinderen en vrouwen, zoodat de verbaasde wereld kan uitroepen, dat evenals er een koning tot Daniël zei dat hij in het zand voetsporen van mannen, vrouwen en kinderen zag

(*video vestigia virorum et mulierum et infantium*), men in het zand van deze arena's niets ziet dan voetsporen van kinderen, vrouwen en mannen; zoodat langs den weg dien men koos om het gevaar te verminderen, het nadeel juist algemeener werd; want dit bedrijf bereikte zulk een graad van buitensporigheid dat men regimenten verhandelt alsof het zwavelstokken waren, hoewel ik vrees dat ze het op een dag nog eens werkelijk zullen worden, en dan het vuur zullen voeden waarin de deelnemers aan deze machinaties zullen omkomen, en de ondergang zullen worden van hen die zich in deze golven dompelen.

Men schreef eens geestig over een luiaard, dat hij óf at óf sliep, *aut accumbit, aut decumbit*; en van een brunette, die van de vier en twintig uren van den dag er twaalf sliep, zong een dichter, dat het geen wonder was dat het het heele jaar voor haar nachtevening was, daar zij uit Ethiopië scheen te komen; doch de mannen en vrouwen in dit labyrinth zijn zoo geheel anders dat, terwijl de eerste of eten of slapen moest en die dame niets deed dan slapen tot aan het etensuur, onze spelers noch eten noch slapen noch rusten, terwijl hun onrust nog grooter is dan die van de spelers in de groote acties, indien dat mogelijk is.

Wanneer een spiegel breekt, blijft elk stuk kristal een spiegel, zonder ander verschil dan dat de kleine spiegels het gelaat kleiner en de groote het beeld grooter weergeven. De acties zijn als spiegels en wel spiegels van een soort die het doen schijnen alsof het weerkaatste voorwerp in de lucht hangt, of van die soort welke degenen die zich er in bekijken, stijf van verbazing doen staan, omdat ze terwijl ze kijken zichzelf zien voorbijvliegen; of een spiegel als die van Achaia, die zich heen en weer bewoog over een bron en aan eenigen het leven en aan anderen den dood voorspelde, immers hij voorzegt op deze golven onophoudelijk dezen het leven en anderen den dood. Vreesachtigen braken dezen spiegel en sloegen dit kristal aan stukken door af te spreken dat elke 500 ponden van de groote er 5000 zouden zijn bij de kleine, en terwijl zij bedoelden aldus den handel te matigen, bereikten zij alleen dat van één zaak vele zaakjes gemaakt werden en van één spiegel vele spiegeltjes, zonder ander verschil dan dat er zich een kleiner beeld vertoont, want, daar deze gokkerij iets onbehoorlijks is voor de eerste-rangsactionisten, is er geen twijfel aan of het beeld toont kleiner.

De oorzaak van het feit dat bijna allen zich er voor een zóó geweldige hoeveelheid in verstrikken, is de zucht van hen die eenige partijen van de groote acties koopen, om deze weer in het klein te verkoopen (omdat in het begin van de maand de kleine hooger staan dan de groote) en bij dit voordeel letten zij niet op het onaangename, geven niet om het onbehoorlijke ervan noch worden zij door vrees weerhouden.

Deze dwaasheid om partijen over te brengen van den eenen kring van handelaars naar den anderen (wat de eenige overdracht is die deze acties ondergaan), geeft aanleiding tot lawaai, geschreeuw en gevecht op den dag dat de stok wordt opgeheven (op werkdagen op de Beurs, op feestdagen in de hoofdstraat), want wie het aanschouwt, denkt dat ze elkaar te lijf gaan, en wie het hoort, meent dat ze elkaar vermoorden. Wie in het groot gekocht en ducaton-acties verkocht heeft, legt het er op toe dat de stok laag blijft, om de winst der ducaton-acties in te zamelen en mee te kunnen blijven doen met wat hij van de groote kocht; hij die ducaton-acties gekocht heeft, omdat hij groote heeft verkocht, verlangt dat de stok hoog zal worden geheven om de winst van die stok-acties op te strijken en het verloop van de door hem verkochte groote acties te kunnen afwachten, zich spitsend op nog meer winst; op die manier ontstaat er zoo'n beweging, zoo'n gejoel, zoo'n herrie en gekrijsch dat er daar, gelijk Peramato[1] vertelt van een kind dat geboren werd met een rammelaar in de hand, geen schepsel is dat niet met een rammelaar geboren schijnt te zijn; waar de kleinzoon van Eli No honra (geen eer) werd genoemd[2], zijn er weinigen die in dezen strijd geen kleinzonen van Eli lijken; waar de Troglodyten[3] aan hun kinderen leelijke beestennamen geven, den een ezel, den ander varken noemend, is er wel niemand die zich in het tumult dezer bijeenkomsten vertoont, die zich niet verbeeldt onder de kinderen der Troglodyten te zijn. Hendrik Comanus verhaalt dat in Vlaanderen een man bij een koe sliep en dat daaruit een kind geboren werd; Plutarchus zegt dat er ten huize van Periander[4] een kind uit een merrie geboren werd en in

1) Pedro de Peramato, Portugeesch medicus (16e eeuw).
2) Zijn naam was Ikabodt (geen eer).
3) Wilde stammen (lett. grotbewoners) in Caucasië, Ethiopië. Waarschijnlijk foutief naar Diodorus 3, 32, 3: ‘de Troglodyten geven den naam vader en moeder niet aan een mensch, maar aan stier en koe, ram en schaap’.
4) Periander: Plutarchus Moralia 149 D.

Verona werd eveneens uit een merrie een gedrocht met een menschengezicht geboren; dus behoeft niemand er zich over te verwonderen dat men menschen uit dieren ziet voortkomen; maar dat er ook dieren uit menschen voortkomen, voor het aantoonen van de waarheid daarvan bestaat er geen glorieuzer dag dan dien waarop de stok wordt opgestoken, want zooals Plutarchus verzekert dat men gerst op menschenlichamen heeft zien groeien, en zooals de wijsgeer Anaxilaus[1] lantaarns maakte, die het deden schijnen alsof de menschen paardekoppen hadden, zal iedereen wel denken dat heden ten dage het wonder van Plutarchus van die gerst en de kunstgreep van Anaxilaus met de lantaarns opnieuw vertoond worden.

Thomas de Vega[2] weidt uit over de buitennissigheden van een krankzinnige die de geneesheeren vroeg hem te laten zwemmen in dien vijver (waarbij hij op den vloer wees) en die toen hij zich er in wierp en bemerkte dat het water hem tot de keel reikte, ineens bij zijn verstand kwam en genezen en gezond was. O hoeveel zieken zijn er in ons spel die dien man in zijn waanzin navolgen, zich in dezen oceaan storten om te zwemmen en die wanneer het water hun tot de keel komt, zichzelf plotseling op den grond hervinden!

Maar het ergste van alles is dat zij zich zóó verdoofd in de stortzeeën laten onderdompelen, dat ze zich niet eens meer de middelen om zich er uit te redden bewust worden, en dat er zich, gelijk een wijze omtrent den krokodil[3] verklaarde dat hij de grootste hagedis is uit de kleinste kiem voortgekomen (*maximus existet ex minimo*[4]), zulke slimmerds[5] uit de kleine kiem der ducaton-acties ontwikkeld hebben, dat niemand zich meer bekommert om zuiverheid, noch in gedachten, noch in woorden noch in daden.

De Spartanen[6] vormden drie koren, der kinderen, der jonge mannen en der grijsaards, en wanneer de ouden inzetten: Wij waren eens dapper (*Nos fuimus fortes*), antwoordden de jonge mannen: Wij zijn het (*Et nos modo sumus*) en vervolgden de

1) Natuurvorscher uit Larissa in Thessalië, leefde in de 1e eeuw v. Chr. Het verhaal zeer vrij naar Plinius Nat. Hist. 28, 181 (c. 11).
2) Portugeesch medicus (16e eeuw).
3) Krokodil: Maximus existit ex minimo. Herodotus 2, 68; Aristoteles p. 558 a 20; Plinius Nat. Hist. 8, 89 (c. 25).
4) Lees: existit; te vertalen: de grootste ontstaat uit de kleinste.
5) Lagarto is zoowel hagedis als slimmerd.
6) Spartanen: Plutarchus Lycurgus c. 21.

kinderen: Wij zullen het eens zijn (*Et nos erimus aliquando*). Als deze drie koren dat van de actionisten in ducaton-acties zouden hooren en zouden vernemen dat de kinderen zoowel als de jongemannen en de grijsaards tegelijkertijd aanhieven *Wij zijn het*, wat alleen den krachtigen mannen toekwam, wat zouden zij dan versteld staan, hoe begrijpelijk zou hun verwondering, hoe terecht hun verbazing zijn!

De Vestaalsche maagden[1)] verdeelden haar leven in drie tijdperken; in het eerste leerden zij de ceremonieën, in het tweede voerden zij ze uit en in het derde onderwezen zij wat ze zelf eens geleerd hadden; doch welk een schranderheid, wat een studie, wat een wetenschap, dat in dìt vak de Vestaalschen zóó scherpzinnig zijn dat zij, voordat zij het leeren, het reeds uitoefenen en voordat zij het uitoefenen, er reeds les in geven!

Bij de Romeinen bestond een spel, namelijk dat der gladiatoren, waarbij de retiarius optrad met een net aan den helm bevestigd en de mirmillo met een visch erop; als een van hen, door zijn tegenstander in het nauw gebracht, om genade wilde vragen, spreidde hij de hand uit, maar als hij verlangde gedood te worden, balde hij de vuist; de voornaamste rol bij dit schouwspel speelden de *missio* en de *rudis*, waarbij de *missio* het voorrecht verkreeg dien dag vrijgesteld te worden van den strijd, en de rudis hetzelfde voor zijn heele leven; het teeken van deze vrijheid bestond daarin dat er een stok in de arena werd gebracht en dat daarmee op den grond werd geklopt als teeken dat hij zoo flink zijn beroep had weten uit te oefenen, dat hij den staf of den scepter verdiende. Ik geloof dat er wel geen passender symbool van deze acties kan gevonden worden dan dit spel, noch een beter beeld van zijn worstelingen dan deze strijd. Daar zijn ook gladiatoren, want er wordt gevochten, de vuist wordt gebald voor de aanvallen, de hand wordt geopend voor de handslagen, er zijn missio's en missies, er zijn ‘rudes’ en ruwe klanten[2)], en tenslotte zijn er enkelen die mogen hopen op het geluk van voor één dag van den strijd te worden vrijgesteld, maar niet om voor het heele leven van dit bedrijf bevrijd te blijven. Zij trekken zich wegens de wonderlijke gunsten van het lot uit de groote acties terug, maar

1) Plutarchus Numa c. 10, 2 (Dionys. Halicarn. 2, 67, 2).
2) Tekst: *rudes y rudos*.

om niet mis te loopen dat ze met een stok ten tooneele verschijnen evenals de ‘rudis’, gaan zij meedoen aan de kleine acties waar de gewoonte bestaat van het opheffen van den *stok*.

De wreede Tiberius[1)] stelde den dood van een veroordeelde uit om zijn angst grenzenloos te maken en toen Carnulius in den kerker gestorven was, riep hij uit (alsof men dien van die pijniging bevrijd had) *Carnulius me evadit* (Carnulius is me ontsnapt). De fortuin is even wreed als Tiberius en wanneer degenen die zich uit haar klauwen losmaken, door zich uit de groote acties terug te trekken, denken dat zij zich van de acties hebben losgemaakt, bemerken zij wanneer zij zich in die van de ducatons begeven, dat wat zachtheid geleek, tyrannie en wat er als medelijden uitzag, onmenschelijkheid was: hun marteling wordt slechts gerekt, de ondergang wordt hun niet gespaard.

De wijze Spartaansche wetgever liet, om dronkenschap te voorkomen, de wijnstokken uitroeien, maar zij die zich bij dìt spel verstoken zien van de wijngaarden, stellen zich tevreden met van de druiven te proeven. Maar zeker is het dat, zooals Augustus zei dat Apis[2)] (Godheid van de Egyptenaren) wel een god onder de ossen kon zijn, maar altijd een os onder de goden zou blijven, er enkele machtige personages zijn, die in de kleine acties handelen en die wel goden kunnen zijn onder de ossen, zooals Apis, maar die, wanneer ze zich met de groote acties inlaten, altijd ossen onder de goden zullen blijven, ook evenals Apis. Nebucadnezar wilde God zijn en werd tenslotte een os, want wie een os is, kan alleen veranderen in een Cherub bij den wagen Gods.

De gokkers spelen (zooals ik reeds opmerkte) op zoovele manieren, om geen angst te krijgen voor het verlies en minder gevoelig te worden voor tegenslag; om dezelfde reden liet Agrippina voor Nero den schat dien hij bij het spel verloren had, op een tafel neerleggen, opdat hij, geschrokken van de hoeveelheid, zijn speelwoede zou bedwingen. Dit middel baatte de voorzienigheid niet om ons van dit spel af te houden, want ofschoon we elke maand precies voor onzen neus zien wat we verliezen, steken we ons elke maand dieper, ja tot den neus in

1) Suetonius Tiberius 61.
2) Apis: vrij naar Suetonius Augustus 93, Dio Cassius 51, 16.

de schulden, en geve God dat we er tenslotte niet met den neus invallen[1].

De liefhebberij voor dit spel is dermate toegenomen, dat degenen die geen ducaton per punt kunnen spelen, afspreken het met stuivers te doen en wie een stuiver nog te veel acht, stelt zich tevreden met duiten, en zelfs de kinderen die nog niets van de wereld afweten en nauwelijks een speldeknop kapitaal bezitten, spreken af dat elk procent dat de groote acties dalen of rijzen, bij hen een speld verschil maakt en laten niet na elkaar klappen op het hoofd toe te brengen en prikken met hun spelden. De Spaansche kinderen hebben een spel met spelden uitgevonden, dat ze 'punt of kop' noemen en waarmee ze om duiten spelen, en het is belachelijk te zien hoe hier de kinderen die nauwelijks komen kijken, om kleingeld spelen; het is allemaal stiekum gefluister van wat er gedaan, geredeneerd, besloten en gedacht wordt; en terwijl de Perzen[2] hun kinderen tot hun twintigste jaar eerlijkheid leerden, worden ze hier van het begin af zóó grootgebracht, dat ze reeds op hun tiende jaar geen eerlijkheid meer kennen[3].

Men voerde Stratonicus[4] geblinddoekt door de straten van Maronca[5] en als men hem vroeg waar hij was, antwoordde hij steeds 'in de keuken', want de patriciërs daar waren zulke gulzigaards, dat de straten vol gerechten stonden. Een andermaal blinddoekte men hem en leidde men hem rond door een andere stad, waar de menschen aan den drank verslaafd waren, en telkens als men hem weer vroeg waar hij was (*Ubi es tu?*), antwoordde hij voortdurend 'In de kroeg' (*In taberna*). Laat men eens een vreemdeling blinddoeken en door de straten van Amsterdam voeren, en als hij niet telkens, waar hij ook halt houdt, op de vraag waar hij zich bevindt, antwoordt: 'Onder actionisten' - want er is geen hoekje waar men het niet over acties heeft, - beken ik dat ik nog beter geblinddoekt ben dan hij, want er is niemand die als hij niet in de kroeg zit te drinken, er althans niet zijn vermaak zoekt, zoodat de vreem-

1) In het Spaansch woordspeling met *ojos* (oogen) i.p.v. neus.
2) Herodotus 1, 136.
3) Verscheidene woordspelingen met *cabeza* (hoofd, kop van een speld), *punto* (punt, procent), *punta* (spits) *apuntar; soplillo* (kopergeld), *soplo* (geheime berichten, stiekum gefluister).
4) Stratonicus: Athenaeus p. 351 E. De variant 'in de keuken' is blijkbaar een bedenksel van De la Vega zelf.
5) Lees Maroneia.

delingen er geen oogenblik aan kunnen twijfelen of zij bevinden zich evenals Stratonicus voortdurend in de kroeg.

Men vertelt van Demosthenes dat hij zelfs de eerste letter van zijn beroep niet kon uitspreken[1)], en daar de eerste letter die de kinderen beginnen te zeggen de A is en hun beroep dat van actionist, zijn zij allen Demosthenes de baas wat betreft het uitspreken van de eerste letter van hun beroep; trouwens zij oefenen het al uit als het nog onmogelijk lijkt dat zij die zouden kunnen uitspreken.

De Grieken noemden de *A alpha*, wat ook beteekent *Begin*, omdat ze de eerste letter van hun alfabet is; maar bij dit volk kennen de kinderen het begin van het alfabet nog niet, als ze reeds beginnen met de A van de acties. De A beteekent in onze notities *Approbatie* evenals de *R Reprobatie*, in navolging van de A en C waarvan oudtijds de rechtbanken zich bedienden om uit te drukken *Absolvo*[2)] en *Condemno*[3)], en er is bijna niemand die niet de approbatie (of goedkeuring) van dezen handel aanduidt met de A waarmee zoowel deze handel zelf als het woord approbatie aanvangt. De Egyptenaren schilderden hun god Canopus met een A in de hand als teeken van zijn goddelijkheid, maar ik betwijfel of zij, wanneer zij deze bijeenkomsten bezocht hadden, in deze A wel de goddelijkheid zouden uitbeelden. Men noemde Eratosthenes[4)] B, omdat hij de tweede plaats in de wetenschap innam, maar in dezen handel van de A wil niemand zich tevreden stellen met B te zijn: allen willen aan elkaar gelijk zijn, dat kenmerkt allen.

Op het eiland Cyprus zaait men ijzer en het groeit er; zoodat ik soms geneigd ben te denken dat ik op Cyprus ben, als ik de dwaling[5)] zoo voortdurend zie toenemen; en terwijl men op datzelfde eiland Cyprus Venus[6)] met een baard afbeeldde, toonen hier de vrouwen dat ze die werkelijk hebben door zaken te doen als waren ze mannen; immers, stelden de Spartanen Venus al gewapend[7)] voor, in deze gevechten hebben wij vele Amazonen dapper zien strijden en vele Venussen zien triomfeeren.

1) Namelijk de *r* van rhetorica.
2) Ik spreek vrij.
3) Ik veroordeel.
4) Alexandrijnsch sterre-, meet- en aardrijkskundige, geschied- en taalkenner, wijsgeer en dichter (276-196 v. Chr.). Zie Suidas Eratosthenes; enz.
5) *Hierro*, ijzer, homoniem met *yerro*, dwaling.
6) Venus met een baard: Macrobius, Saturnalia 3, 8; Serv. Vergilius Aeneas 2, 632.
7) Venus gewapend: Plutarchus Moralia 239 A (28).

Ik beweer niet dat de kinderen zich hier niet op den wapenhandel en op de letteren toeleggen, maar waar ik den nadruk op leg, is dat al hun studie er op gericht is déze wapenen te leeren hanteeren. De vrouwen van Marades gingen steeds gewapend met slingers, die ze om de slapen gewonden hadden, zoodat het leek alsof ze met diademen getooid waren; en er zijn bij dit spel tallooze vrouwen die haar slapen tooien met de diepzinnigste[1] speculaties; zoodat, zooals Julianus beval dat de soldaten die uit den strijd gevlucht waren, vrouwenkleederen in het leger moesten dragen, de vrouwen die het gevaar niet ontloopen, zich wel als soldaten mochten kleeden.

Oude geschiedschrijvers van Ierland vertellen met Giraldus[2] over een eiland Mammonia, waar niemand van degenen die er vertoeven sterft, en de bekwame aardrijkskundige Abraham Ortelius bevestigt dit wonder in zijn 'Schouwtooneel der Wereld', naar aanleiding van de kaarten van Ierland er bijvoegend dat in dezelfde binnenzee een ander eiland ligt, waar man of vrouw die er aan wal stapt onmiddellijk sterft. Geen van deze beide wonderen zou ik voor de ducaton-acties verlangen, want ik wensch nooit vernietiging noch onsterfelijkheid: laat mannen en vrouwen gerust deze eilanden betreden, doch laten zij niet meenen dat zij het eeuwige leven hebben, omdat zij niet plotseling sterven; als zij de zeearm doorkliefd hebben en niet terstond gestorven zijn, laten zij zich dan niet verbeelden dat zij al op Mammonia zijn aangeland om onsterfelijk te worden; laten zij tevreden wezen dat zij niet ongelukkig zijn, en zich niet inbeelden het eeuwige leven te hebben.

Zekere pootlooze wijfjesvogel is zoo onbeholpen, dat, daar haar lichaamsgebrek haar belet een nest op tak of rots te bouwen, ze haar eieren op den rug van het mannetje legt, maar in deze gewesten zijn de manhafte vrouwen er niet mee tevreden gelijk de pootlooze vogels te zijn, want in plaats van haar last op de schouders van hun mannen te schuiven, laden ze dien op hun eigen schouders door zich in dezen handel te mengen, hetzij door middel van een knecht, hetzij van een kassier[3], hetzij van een verwant, en dat met zulk een vuur dat, terwijl de beroem-

1) *La honda* slinger; adj. *hondo*(*a*) diep(zinnig).
2) Giraldus (12e eeuw) schreef een 'Topographia Hibernica'.
3) Vgl. het Duitsche Kommis of Handelsbeflissener!

de Thesaurus wijst op de lessen der Natuur die den vrouwen in Zuid-Indië de voeten onthield en ze aldus mismaakt den mannen aanbood, om ons te leeren dat de mannen moeten loopen opdat de vrouwen kunnen rusten, sommige vrouwen in dezen handel van geen rust willen weten, aldus het nog winnend van de maagd Tridentina, over wie Plinius[1] schrijft dat ze op den huwelijksdag in een man veranderde en na dat wonder Lucius Cofficius heette, zoodat ze in plaats van zich als vrouw aan een man te geven, als man een vrouw kon kiezen; wellicht om te bewijzen dat de vrouwen veranderlijk zijn zelfs in het vrouwzijn of om een loopje te nemen met de scherpzinnigheid van de grammatici (zooals het orakel van Turijn aangeeft) door hen in een even barbaarsch als vermakelijk Latijn vormen te laten maken als: *hic uxor, haec maritus, hic et haec femina*[2].

Ten tijde van Keizer Claudius doodde men op den Vaticaanschen berg een slang[3], in wier lichaam men een kind vond; maar bij deze acties zijn er niet veel kinderen die geen slang in het lichaam hebben: allen bedriegen, allen brengen verwarring, allen maken misbruik; en moge er onder het consulaat van Silamanus en Vestinus een boerenvrouw in Tarente al een kluwen van samengestrengelde adders gebaard hebben, laat de wijze onze speelholen bezoeken en hij zal in elke groep een kluwen van deze adders vinden.

Osorio verhaalt dat de beroemde Albuquerque tijdens een storm een kind op zijn schouders nam opdat de onschuld hem tegen schipbreuk mocht behoeden; maar ik geloof dat in onze stormen de onschuld der kinderen hem weinig zou baten, omdat in al deze verwarringen het een wonder is als een kind zijn onschuld bewaart.

De twee voornaamste drijfveeren van hen die dit spel uitvonden, waren de hebzucht der makelaars en de behoefte van degenen, die het uitdachten. En opdat gij u dit axioma des te beter in het geheugen zult griffen, moet gij weten dat er drieerlei hebzucht bestaat bij de makelaars, van wie er velen door die hebzucht te gronde zijn gegaan. De eerste is courtage te

1) Plinius Nat. Hist. 7, 36 (c. 4) schrijft: ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cofficium civem *Thysdritanum* (burger van Thysdrus).
2) Deze (mnl.) echtgenoote, deze (vrouwl.) echtgenoot, deze (mnl.) en deze (vr.) vrouw.
3) Plinius, Nat. Hist. 8, 37 (c. 14).

verdienen, de tweede ‘bichiles’ te maken, de derde schatten te verwerven.

Om deze wenschen vervuld te zien moet men wel schipbreuk lijden te midden der gevaren, want zij die veel courtage verdienen willen, zijn gedwongen op vele partijen te bieden of ze af te geven, en wanneer zij er mee blijven zitten (wat wij in het Hollandsch *hangen* noemen), hangen ze af van onvoorziene tijdingen en stellen zij zich bloot aan geweldige klappen.

Zij die probeeren ‘bichiles’ te maken, omdat zij groote orders van hun meesters hebben en aan die orders groote speculaties verbonden zijn, ondergaan hetzelfde lot, omdat al is het de bedoeling niet de partijen langen tijd op eigen risico onder zich te houden, zij toch niet kunnen raden of hen in dien tusschentijd niet het een of ander ongeluk zal treffen.

Degenen die zich vrijwillig in dezen handel begeven, omdat ze voldoende kapitaal of moed hebben om flink de klappen te weerstaan en onwankelbaar de kwade kansen te keeren, behalen een evenredig grootere zege, naarmate zij een geweldiger aanval te doorstaan hebben, maar zij zullen ook moeten bekennen dat het altijd gewaagd, onzeker en verschrikkelijk is.

Om op een van deze drie manieren winst te behalen, moeten zij vertrouwen bij de actionisten hebben, want indien bij het afsluiten der partijen de laatsten hen onmiddellijk naar hun meesters vragen, kunnen zij hun zin niet krijgen zonder te huichelen, tenzij zij zich van den een of anderen goeden vriend bedienen, die de contracten voor hen teekent en hen als dekmantel bij de comedie dient; en dit verzwijgen of bemantelen is zóózeer gewoonte geworden, dat zelfs de kooplieden van de gelegenheid hebben weten gebruik te maken, ofschoon het schadelijk moet zijn voor de eerlijkheid.

Komen dezen namelijk achter een voorval waarvan zij een onvermijdelijke koersverandering voor de acties verwachten, dan roepen zij hun makelaar om van die verandering partij te trekken en het eerste wat zij hem opdragen, is hun naam niet te noemen, alvorens te hebben uitgevoerd wat zij hem opdragen, daar zij van meening zijn dat men er rekening mee zal houden wie de opdracht geeft, en dat men dan de prijzen tegenover hen zou wijzigen voordat zij hun slag konden slaan. Eenige Spartaansche jongelingen stelden zich volgens senaatsbesluit in

Laconië verdekt op en doodden des nachts de jonge mannen, welke instelling men *cryptia*[1], d.i. *geheime* noemde; op grond daarvan meen ik dat men ook *cryptia* kan noemen de gewoonte der makelaars om hun lastgevers te verzwijgen in deze omstandigheden, want zij dooden velen die niet weten waar het schot vandaan komt, en vellen velen terneer die niet bemerken vanwaar de kogel komt; en gelijk Numa[2] Pompilius onder alle Muzen die het meest eerde, welke hij *Tacita* noemde, gelijk Angerona[3], die de godin van het zwijgen voor de vrouwen was, afgebeeld werd met gesloten mond, gelijk Harpocrates[4], die de god van het zwijgen was voor de mannen, werd voorgesteld met den vinger op den mond, en men het beeld van Consus[5], den god der geheimen, boven alle raadzalen plaatste en zijn offerplechtigheden zelfs zoo geheim waren, dat de offers hem werden gebracht in spelonken en grotten, zoo zijn er makelaars die zoo trouw zich houden aan dit sluiten van den mond, dit den vinger op de lippen leggen, dit geheim, deze raadzalen, deze grotten en deze verborgenheden, dat elk van hen een Numa een Harpocrates en een Consus mag heeten.

Krijgt nu een makelaar een dergelijke order, dan durft hij niet op eigen naam te handelen, opdat men er niet over na zal gaan denken dat hij de order heeft, of het laken dat hij die order verkeerd uitvoert; hij vreest den koers te beïnvloeden of de aandacht op te wekken; hij vreest dat men zal aandringen om den naam te weten te komen van den lastgever, en als ze aanhouden heeft hij ook niemand die de acties uit eigen rekening voor hem geeft; zoo strijdt het eigenbelang met de eerlijkheid, de eerzucht met de vrees, het winstbejag met het geweten, totdat hij besluit zich op een vriend te verlaten, wien hij dan verzoekt zooveel duizend pond ducaten-acties op zijn naam te verkoopen, om de zekerheid te hebben, zich niet als ducaton-actionist te hoeven noemen.

De eerste uitvinders van dit spel waren de makelaars, doch in de tweede plaats komen de behoeftigen, want ofschoon het meerendeel van wat in dezen windhandel wordt opgestreken, besteed wordt aan kaartspel, dobbelen, wijn, geschenken, uit-

1) Vgl. Plutarchus Lycurgus c. 28.
2) Plutarchus Numa c. 8, 7.
3) Plinius Nat. Hist. 3,65 (c. 5).
4) Plutarchus, Moralia 378 C.
5) Vgl. Plutarchus Romulus c. 14, 5.

stapjes, dametjes, rijtoertjes, opschik en verkwisting, zijn er toch zeer velen die eraan deelnemen om hun familie te onderhouden en hun stand op te houden; want indien Nero[1] tijdens den hongersnood in Rome een schip uit Egypte liet komen, geladen met zand voor de gladiatoren, terwijl het volk dacht, dat het met een lading graan kwam voor de radeloozen, zijn déze gladiatoren er zoo handig in om van zand graan te maken, dat er maar heel weinige zijn die niet fatsoenlijk hun verplichtingen nakomen en wijs den schijn weten op te houden.

Genebrardus beweert dat er in het jaar 1595 in het diocees van Keulen zóóveel koren uit den hemel regende dat men er brood van maakte, waardoor het wonder van de woestijn waar het brood regende, herhaald werd; en in zijn historie van Aragon vertelt Blasco dat het te Languefult twee uur lang koren regende, in navolging waarvan het voor ons in dezen handel op alle uren koren regent. Ik beweer niet dat de ongelukkigen in sommige maanden niet verliezen, hetzij door onkunde, hetzij door koppigheid, hetzij door tegenslag, maar zij bedekken zoo handig hun benauwenissen (om maar aan het spel te kunnen blijven meedoen) dat ze uit den meest vervallen staat weer jong worden en van den gruwelijksten brandstapel weer herleven.

Maximus Tyrius[2] stelde een lijst op van de verschillende rivieren die om diverse redenen vereerd werden, zooals de Nijl door de Egyptenaren om zijn nut, de Peneus door de Thessaliërs om zijn schoonheid, de Ister door de Scythen om zijn uitgestrektheid, de Eurotas door de Spartanen wegens zijn geheimzinnigheid, de Achelous door de Aetoliërs om geloofsredenen, de Ilissus door de Atheners uit ceremonie. Wie zich op deze rivier waagt of over deze plas heenspringt, zal de zekerheid opdoen dat ieder zijn bepaalde bedoeling en oogmerk heeft om deze toe te juichen en te vereeren, sommigen voor hun genoegen, anderen uit ijdelheid, velen uit verkwisting, talloozen om het genot en niet weinigen om den broode. Zij worden door het lot in het nauw gebracht, kunnen den ondergang niet keeren, trachten hun eer te redden, nemen opties, steken de inzetten in den zak, strijken de surplussen op, het bedrog gaat voort, de vrees

1) Vgl. Suetonius Nero 45.
2) Grieksch rhetor en neoplatonisch wijsgeer (± 200 n. Chr.), vgl. Dissertationes c. 38.

wordt bemanteld, de doodsangst wordt verborgen, de verwarring verheeld en de aanval wordt afgeslagen.

Dit is de oorzaak dat het er maar heel weinig zijn die zich niet in dezen stroom werpen, en dit is de reden dat, gelijk Xerxes[1] zijn leger niet bij soldaten doch bij escadrons telde, waarbij het nog leek alsof zijn leger uit evenveel legers bestond als er escadrons waren, en zooals het bij een pestziekte in Rome[2] Marcus Aurelius gemakkelijker leek hen die in het leven bleven, te tellen dan hen die eraan bezweken, het gemakkelijker is degenen die niet in de ducatons handelen, te tellen dan degenen die het wel doen, want de escadrons op dit slagveld zijn zoo talrijk dat ieder wel moet denken dat die escadrons ontelbare legers zijn.

Laten de spelers zich toch niets wijsmaken en laten zij als onontkoombare wet aannemen dat wie eens in acties handelt, het meer zal doen en dat als iemand de groote verlaat bij gebrek aan vertrouwen of introductie of doorzettingsvermogen, hij met één sprong in de kleine moet belanden; want waar de echte spelers de zon verspelen voordat hij opkomt, zijn dezen zóó echt dat ze bij maneschijn er al op uitgaan om de zon te verspelen vlak nadat hij is opgekomen.

Avicenna schrijft over een bedrieger dat hij lam was als hij er zin in had, en weer genas als het hem lustte; maar wie zich eenmaal als verlamde in dit hospitaal beklaagt, die kan de gezondheid wel vaarwel zeggen en alle hoop op herstel wel laten varen; want terwijl bij het beleg van Saguntum een kind dat juist ter wereld begon te komen, weer in den schoot van de moeder terugging[3], zoo kunnen hier de kinderen heel goed weer in de acties terugkeeren, als we denken dat ze bezig zijn er uit te gaan, maar nooit zullen ze er weer uit kunnen komen als ze er eenmaal in gegaan zijn.

Men luistere naar de geestige wijze waarop de geleerde Francisco de la Torre[4] in zijn toevoegingen op de Latijnsche Epigrammen - die hij in het Spaansch vertaalde - van den grooten Owen[5], den modernen Ovidius van Europa en den moder-

1) Herodotus, 7, 60.
2) Vgl. Julius Capitolinus, M. Antoninus Philosophus, p. 9. (de paradox van de hevigheid ontbreekt).
3) Plinius Nat. Hist. 7, 35 (c. 3).
4) Spaansch dichter uit de 16e eeuw.
5) John Owen (1560-1650) schreef Latijnsche satyren.

nen Martialis van Engeland, een actionist symbolisch door een zijdeworm schijnt te hebben voorgesteld:

> Een labyrinth is uw sfeer
> en wanneer ge daarin sterft,
> zijt gij tegenover u zelven
> het monster in dit labyrinth.
>
> O! wat nieuwe stervenslust:
> met uw weven te vervaardigen
> een labyrinth om te betreden,
> een draad om er niet uit te komen.

Wijsgeer: De Platonische, de peripatetische, de stoïsche en de theologische scholen zijn het erover eens, dat er sommige dingen zijn die goed, andere die kwaad en vele die neutraal zijn, omdat het gebruik bij deze het wezen bepaalt en de aanwending hun meer of minder volmaaktheid verschaft. Salomon zegt dat de rijkdom vleugels heeft om er mee naar den hemel te vliegen en dichters schilderden Ploutos, den god van den rijkdom, in de hel, omdat al naar gelang van het gebruik dat men ervan maakt, de rijkdommen een hemel of een hel kunnen zijn. Tot deze soort van kleurlooze zaken reken ik de ducatonacties; want ik zie dat sommigen de winsten aan overbodige weelde besteden, anderen om hun verplichtingen na te komen. Om aan te duiden dat hij voor zijn beminde stierf, en tevens welk genot hij smaakte door voor haar te sterven, zond een minnaar haar een afbeelding van den Dood, uit suiker vervaardigd, met het opschrift: *Bonum malum*[1)], en het komt mij voor dat deze acties zijn als die Dood; immers ze kunnen den dood beteekenen als men de winsten voor slechtheid besteedt, en zij kunnen als suiker zijn indien men de verdienste voor goede doeleinden gebruikt, en als Aristoteles verklaart dat er dingen zijn die men beter niet dan wel kan weten (*Praestat quaedam nescire, quam scire*), zoo geloof ik dat deze handel een van de dingen is die men beter niet dan wel kent.

Solon vertelt van Milon[2)] dat deze een vierjarigen os in één

1) Latijn: een goed kwaad.
2) Milon: Athenaeus 412 E, epigram van Dorieus, (hoe De la Vega aan den naam Solon komt, is niet duidelijk).

keer opat, en Julius Capitolinus verhaalt van Keizer Claudius[1] dat hij op één dag vijf honderd vijgen, honderd perziken, honderd meloenen, twintig pond druiven, honderd kwartels en vier honderd lijsters verorberde. Nu vraag ik of wij mogen zeggen dat Claudius minder at dan Milo, omdat de laatste in één keer een os opat en de eerste zooveel kleine beetjes dat ze tezamen wel twee ossen uitmaakten? Wat kan het mij schelen of zij die in ducatons handelen, de Milo's schuwen die ossen verzwelgen, als zij zooveel klein goed eten en bij één maaltijd zóóveel lijsters en zóóveel vijgen verslinden, dat het wel opweegt tegen vier ossen en zes struisvogels, wat zij inzwelgen?

De philosophen houden zich bezig met de vraag waarom de mensch niet even goed bij nacht ziet als bij dag, en zij komen tot de slotsom dat, daar het de pupil is die de indrukken ontvangt en de voorwerpen onderscheidt, deze ze des te beter onderscheidt naarmate ze meer van haar verschillen en ze des te minder onderkent, hoe meer ze in kleur aan haar gelijk zijn; Tiberius kon des nachts zien omdat hij geen zwarte pupillen had[2], en evenzoo de bewoners van Ierland; maar daar gewoonlijk de pupillen zwart zijn en de duisterheid van den nacht zich als zwart aan ons voordoet, is het niet te verwonderen dat, daar ze zoozeer in kleur overeenkomen, de oogen in het duister niet zien. Ik besluit hieruit dan ook dat mijn aard wel zeer verschilt van dezen handel, want daar mijn verstand hem zoo goed onderscheidt, kan ik er niet aan twijfelen of mijn geestesoogen onderkennen hem omdat hij zoo verschillend is, en opdat gij moet toegeven dat ze hem kennen, wil ik u even opmerken dat in zeker opzicht de kleine acties er solider uitzien dan de groote, niet alleen om hun punctualiteit, maar ook wat betreft de opties; want als ik een optie neem in de groote en men mij de partij levert of vraagt op den eersten der maand (waarop, zooals gij zegt, gewoonlijk wordt afgewikkeld), dan blijf ik risico loopen vanwege den persoon, die mij haar opvraagt of levert, gedurende de 20 dagen, die er volgens uw verzekering voorbijgaan tot de liquidatie der rescontres; doch als ik de

1) Bedoeld is Claudius II Albinus, Julius Capitolinus p. 6 (Melones decem.... *ostrea* (oesters) quadringenta).
2) Vgl. Plinius, Nat. Hist. 11, 143 (c. 37).

premie der kleine neem, rescontreer ik op den eersten ‘stokdag’ en ben denzelfden dag nog vrij van alle risico.

Ulysses[1] komt in Aeolië aan en de koning der winden ontvangt hem vriendelijk, en om hem behouden naar zijn vaderland te voeren geeft hij hem een zak waarin de winden gevangen zitten; zijn makkers krijgen het vermoeden dat er een schat in dien zak zit, en als zij zien dat hij slaapt, openen zij den zak, de winden slaken hun boeien, de golven worden opgezweept, de stormvlagen beginnen en tenslotte doet de orkaan het schip naar den kelder gaan. Ik geloof dat niets een beter beeld geeft van deze acties dan dit verhaal; immers terwijl het wind is, denken zij die erin handelen, dat het schatten zijn, en wanneer zij de zakken openen, verzinken zij in den vloed en komen om in den storm.

Op de plaats waar de Nijl[2] omlaag schiet, storten de wateren met zulk een onbegrijpelijke kracht naar beneden, dat de Aethiopiërs van de bergen, om de door hen bereikte handigheid te toonen, in een bootje den val gaan afwachten en wanneer de toeschouwers zien hoe de voorsteven naar beneden en de achtersteven hemelwaarts is gericht en niet anders verwachten dan dat zij verdrinken, ziet men ze, als men de oogen weer opslaat, een halve mijl verder dan waar de woedende Nijlgolven hen als het ware wegslingerden, fier rondkijken. De handel in de groote is vreeselijk voor de verstandigen; de vermetelen wachten den stoot af, duiken onder in de afgronden, verdwijnen in de diepten en laten zich niet meer zien in de bijeenkomsten; maar wat geven deze Aethiopiërs om behoedzaamheid, wanneer zij in een oogwenk weer te voorschijn komen in de samenkomsten der kleine, en hij die zich reeds scheen terug te trekken, trots blijft rondvliegen?

Op Ternate ligt een vesting, waar een plant groeit, Catopa genaamd; als haar bladen afvallen ontstaan er wormen uit de bladstengels; er heeft dus een verandering plaats van stengels in bloedaderen, van bladeren in vleugels en van planten in vlinders. De Oost-Indische Compagnie is een boom, naar gij mij geschilderd hebt, en die ducaton-acties moeten de bladeren zijn die van dezen boom vallen; ze gaan over in vleugels, want ik

1) Odyssea 10, 1-55 (de ondergang van het schip is een onjuistheid).
2) Vgl. Strabo 818.

hoor dat er geen een is die niet wil vliegen, en daar ze zich veranderen in wormen, zijn ze tenslotte als de zijdeworm, waarbij gij de actionisten vergeleken hebt, die namelijk het labyrinth maakt voor zijn eigen dood en zelf de Minotaurus is die zich den dood aandoet in datzelfde labyrinth; en daar hij het labyrinth spint om erin te gaan en den draad om er niet uit te komen, komt hij niet uit het grafgewelf zonder den levensdraad af te snijden, terwijl zijn leven slechts aan een zijden draad hangt, zoolang er adem in hem is.

Licetus en Costeus verwonderen zich erover, dat er in Ierland een rivier is waarin visschen geboren worden uit bladeren, die van een boom vallen en in visschen veranderen; zij zouden dus wel verbaasd staan als zij zagen dat de bladeren die van dezen lommerrijken boom der Compagnie vallen, in visschen veranderen, want alle lijken ze op de oceaanvisschen die de geleerden *vliegende visschen* noemen, al duurt hun vlucht slechts zoolang ze nat zijn. En laat het u niet onmogelijk voorkomen, de ducaton-actionisten bij visschen te vergelijken omdat de visschen stom en de actionisten spraakzaam zijn, want ofschoon er onder de laatsten zijn die zich zoo stil houden dat zij de vergelijking niet te schande maken, maken de meest vooraanstaande geschiedschrijvers melding van visschen die spreken, zooals de zeehond, terwijl Pausanias melding maakt van die uit de rivier Aorania[1)], die het geluid van een lijster maken. Wat mij het meest opvalt is, dat gelijk Caligula den beul last gaf een boosdoener zoo te martelen dat hij hem goed den dood liet voelen (*sentiat se mori*)[2)], de Fortuin een even wreede manier bedacht heeft om deze rampzaligen te martelen, daar zij, om den dood onder grootere marteling te gevoelen, terstond contant moeten betalen wat zij verliezen, zoodat het hen wel met te erger smart moet treffen, te zien wat ze zoo contant verliezen; en terwijl Suetonius (in zijn levens der Caesars) over dezen zelfden tyran verhaalt dat, toen hij zijn broeder met vergif uit den weg wilde ruimen en deze ongelukkige een tegengif innam, de trouwelooze boos uitriep: *Antidotum contra Caesarem*?[3)], alsof dit tegenmiddel een nieuwe misdaad en deze zelfverdediging

1) Lees: Aroanius, Pausanias 8, 21, 2.
2) Suetonius, Caligula 30: ita *feri*, ut se mori sentiat.
3) Een tegengif tegen den Caesar? (Suetonius Caligula 29 a: *adversus* C.).

een nieuwe heiligschennis was, geven hier zeer weinigen aan de Fortuin gelegenheid om zich evenals Caligula er over te beklagen dat ze zich met tegengif van haar slagen bevrijden, want, naar ge mij verzekerd hebt, niemand laat af zich aan haar schichten bloot te stellen.

De letter A is zoo gemakkelijk (zegt Covarrubias) *dat zelfs de stommen haar kunnen uitspreken, die, dank zij haar alleen en met behulp van de intonatie, van de gelaatsuitdrukking en van de gebaren met handen, voeten, oogen en heel het lichaam, ons in een oogenblik te verstaan geven wat de welbespraakten niet zouden kunnen met een stroom van woorden*. De Thesaurus voegt aan deze bewering nog toe *dat deze letter de welluidendste en helderste is van de klinkers, want als men maar een weinig den mond opent zonder inspanning en zonder de tong te bewegen, alleen den adem uitblazend, klinkt de A, als eerste les van de Natuur aan de kinderen; zoodat zij, natuurlijk uit de borst opwellend als eerstgeborene der ziel, met de ziel zelf en met het gehoor inniger samenhangt dan de andere*. Het verwondert me dus niet dat gij mij de actionisten gesymboliseerd hebt door de A, daar ze een letter is die zelfs door de stommen kan worden uitgesproken welke zich om haar te vormen bedienen van gebaren, van de intonatie, de gelaatsuitdrukking, de oogen, de handen en de voeten; en daar zij de eerste les van de Natuur aan de kinderen en de eerstgeborene der ziel is, is het niet te verwonderen dat de kinderen haar terstond zonder inspanning leeren en dat zij, daar ze zoo opvallend in hun ooren klinkt, dezen handel uitoefenen wanneer zij de A nog ternauwernood uitspreken, en aan deze ingewikkelde dingen meedoen, als zij haar nog nauwelijks kennen.

Ik weet wel dat er stellig vele actionisten zijn, die als zij het niet waren, een toonbeeld van beminnelijkheid en een schatkamer van voortreffelijkheid zouden zijn, maar wanneer zij bij de acties komen, schijnt, naar wat ge mij zegt, een of andere Medea ze te veranderen of een Circe ze te betooveren. Een bliksemstraal trof het beeld van Caesar[1)], en daar de letter C werd weggeslagen, bleef *aesar* zonder *C* over, welk woord volgens de verklaring der wichelaars in hun taal *God* beteekende; en er zijn menschen die wanneer een bliksemstraal hun de A van actionisten wegsloeg,

1) Caesar - aesar, zie blz. 185 (Suetonius Augustus 97).

naar mijn overtuiging zóó verschillend zouden zijn van wat ze nu toonen te zijn in deze strijdperken, dat zij engelachtig zouden lijken in hun onschuld en goddelijk in hun zorgzaamheid.

Tenslotte, gelijk volgens de gewoonte der Romeinen om initialen in plaats van woorden te gebruiken (zooals S.P.Q.R., wat beteekende: *Sabinis Populis Quis Resistet*[1]) iemand een onwetend wijsgeer aanduidde met de A die in zijn taal de eerste letter van het woord 'kalf' was, beken ik zoo onwetend in deze wetenschap te zijn en zoo kalfachtig ten opzichte van deze bedriegerijen, dat terwijl mijn domheid verdient met een A aangeduid te worden, niemand ooit mijn vernuft met deze A zal kunnen aanduiden.

Koopman: Een onuitsprekelijke voldoening heb ik heden gesmaakt bij de gesprekken over de kinderen, en ik verbeeldde mij in elk van hen een evenbeeld te zien van Turbo, van wien Rodriginus vertelt dat hij overdag nooit thuis was, en een afbeelding van de Atlanten van Libye, van wie Herodotus[2] verhaalt dat geen hunner een naam droeg; immers gij beweert dat sommigen den naam van Eli's kleinzoon aannemen, anderen dien van de Troglodyten, en dat ze den spot drijven met de dwaasheid van zekeren Scipio dien Elianus[3] aan de kaak stelt, die namelijk gedurende vijftig jaar niets kocht of verkocht; immers zij koopen en verkoopen elk uur, elke minuut en elk oogenblik acties, en om meer te verkoopen te hebben verkoopen zij zichzelf aan elkaar, naar men mij zegt, - waarbij ze niet dan bij toeval goed handelen en slechts per ongeluk eerlijk zijn, - in navolging van Margites die nooit bij zijn vrouw sliep tenzij uit medelijden om haar te genezen[4], zoodat hij zonder vooropgesteld doel voor wat hij deed, toch ten uitvoer bracht wat hij doen moest.

De Fransche koning Robert had een zoon met een ganzekop, en inwendig ben ik overtuigd dat deze kinderen dezen prins nadoen in zooverre zij bij alles wat zij zeggen, als ganzen praten, daar zij niets anders dan papegaaien zijn ten opzichte van wat zij hooren, en apen in wat zij doen, en op dit Carnaval der acties

1) Vertaling: Wie zal de Sabijnsche volken weerstaan? In werkelijkheid beteekent S.P.Q.R.: *Senatus populusque Romanorum*, de senaat en het volk der Romeinen.
2) Herodotus 4, 184 (Salmasius leest hier Atarantes).
3) Aelianus Variae Historiae 11, 9 (vgl. Plutarchus Moralia 199 F).
4) Eustathius 1669, 48 vgg. (het daar vertelde geeft voor de uitdrukking 'genezen' een duidelijke verklaring).

zoo brutaal ‘den gans afrijden’[1] omdat geen paedagogen (die de Spanjaarden spottend ‘ganzen’ noemen) hen leiden, geen vaders hen opvoeden, geen meesters hen kastijden.

Op ‘ultima Thule’[2] maakt men brood van visch[3] en, naar wat gij ons schildert, vischt men hier uit de acties zijn brood.

Over de kikvorschen van Serifus[4] en van het meer van Sicenda[5] schrijft Plinius dat zij spraakzaam zijn buiten hun verblijfplaats, evenals de krekels van Reghium[5] die in hun vaderland zwijgen en daarbuiten zingen; maar de ducaton-actionisten (naar gij mij aantoont) zijn niet als deze krekels of kikvorschen, want eenmaal gescheiden van de acties die hun verblijfplaats zijn, doen ze hun lippen niet van elkaar om over iets anders te praten, en uit hun vaderland, de acties, gehaald, doen ze geen mond open om over een andere zaak te spreken.

Wat de voortzetting van hun handel en de voorwendsels die zij daarvoor aanvoeren, betreft, twijfel ik niet of zij winnen het nog van den dichter Alcaeus, die om het geheele jaar te kunnen drinken, daarvoor elk jaargetijde een motief vond[6]: in de lente om zich te verheugen over de schepping der wereld, want hij schijnt behoord te hebben tot degenen die meenen dat de wereld in de lente geschapen werd; in den zomer om de bovenmatige warmte te weerstaan en de droogte te matigen, die de warmte in het lichaam verwekt; in den herfst, dat is de tijd bestemd voor den wijnoogst, op grond van de verplichting door dit getij zelf opgelegd; en in den winter als voorbehoedmiddel tegen de doodelijke koude, die het bloed in de aderen en de levensgeesten in het hart doet stollen.

Dat het in dezen handel koren voor u regent, verwondert mij niet; maar ik vrees, dat gelijk het vóór de beruchte pest van Anguinalia pijlen regende, het voor U nu en dan ook wel eens pijlen in plaats van graan regenen zal. Maar daar in de omstreken van Bologna het koren op de boomen groeit, en deze Compagnie een boom is, wat wonder is het dan, dat voor U het koren op de boomen groeit?

1) Sp. *correr el ganso*, waarschijnlijk het oud-Hollandsche vermaak van ‘den gans afrijden’, d.w.z. al rijdende een gans die boven den weg hangt, den kop aftrekken.
2) De bekende naam van IJsland.
3) Plinius Nat. Hist. 7, 30 (c. 2) vertelt dit van de Oritae, Diodorus Siculus 3, 16, 3 van de Aethiopische Ichthyophagen. Van Thule is het niet te vinden.
4) Eilandje der Cycladen, bekend om zijn stomme kikvorschen, Plinius Nat. Hist. 8, 227 (c. 58).
5) Lacus Sicander (Sicendus) in Thessalië, Plinius ibid. Krekels in Rhegiumibid. 11, 95 (c. 27).
5) Lacus Sicander (Sicendus) in Thessalië, Plinius ibid. Krekels in Rhegiumibid. 11, 95 (c. 27).
6) Athenaeus 430 A.

Toen Midas nog een kind was, brachten de mieren de graankorrels naar zijn mond[1]; derhalve verbaast het mij niet te hooren dat alle kinderen nog steeds belust zijn op deze graankorrels.

In Puglia was een man die zoo gewend was aan stormen, dat hij in de zee leefde en als een visch zwom; en in een binnenzee van Holland verscheen volgens het verhaal van Damianus een vrouw van wie men begreep dat zij in de zee leefde, daar de zee haar op het strand had geworpen, zoodat, daar gij dezen handel zoo vernuftig met een zee hebt vergeleken, het mij niet verwondert dat, gezien uwe voorstelling, mannen en vrouwen zich zoo begeerig in dezen vloed storten, alsof golven hun vaderland waren.

Ik wil u wel verklaren dat deze mededeelingen mij zooveel genot hebben verschaft, dat ik ze kostbaarder vind dan de schatten die de Atheners in Delphi, de Assyriërs in Susa, de Macedoniërs in Tarsus, de Babyloniërs in Zeugma, Cambyses in Gaza, Deotarus in Phrygië, Jugurtha in Numidië, Mithridates in Armenië, Lysimachus in Citharizon, Syracusa in Labdalum bewaarden. En als Phryxus den ram die hem aan de kust bracht, offerde, zullen wij, deze ondankbaarheid verfoeiend, hem die ons binnenloodste, weten te verheffen onder de planeten en te plaatsen tusschen de sterren; immers er bestaat geen grootere dwaasheid dan die van den zieke, die in levensgevaar verkeerend, den geneesheer ergert, en wij laten zulke razernij over aan een Saul die zijn lans slingert naar een David die zijn pijnen verlicht, en voor een Pharao die een Mozes, welke hem van plagen bevrijdt, met vernietiging bedreigt.

Maar ik geloof dat het tijd is voor onzen vriend den wijsgeer om ter ruste te gaan, aangezien Loredano in zijn ‘Academische Jokkernijen’ bewijst, hoe noodig de slaap voor oude menschen is; immers, daar zij van nature koud zijn, naar Aristoteles het wil, *senectus frigida est*[2], en de slaap een eigenschap is van koudbloedige dieren (*dormiunt diutius animalia illa, quae sunt frigida*[3]), moet men hen met dit middel den dood nog wat om den tuin laten leiden en hen met deze schatting Morpheus wat laten verblijden.

Einde van de Derde Samenspraak.

1) Valerius Maximus 1,6; Aelianus Variae Historiae 12, 45; Cicero De Divinatione 1, 36; 2, 31.
2) De ouderdom is koud (p. 875 a 14).
3) Die dieren welke koud zijn, slapen het langst.s

Verwarring der verwarringen
Vierde Samenspraak

Actionist: Het is al zooveel dagen dat we elkaar niet gezien hebben, dat het heimwee zich begon te doen gevoelen. Gijlieden komt niet buiten, onder voorgeven dat gij niet nutteloos wilt disputeeren met de actionisten, en gij lijkt dus wel ziek voordat gij het ziekenhuis zijt binnengetreden; en ik volgde u na in uw afkeer, ofschoon deze motieven verschillend zijn geweest, want gij wilt niet meer met hen omgaan uit vrees van in hun netten te vallen, en ik ga niet meer met hen om, van verdriet over het feit dat ik in hun strikken ben verward geraakt. Maar laat ons het klagen nalaten voor later en moge het vermaak mijn tranen drogen, want er zal nog wel tijd voor tranen en een uur voor zuchten aanbreken.

Dit is de vierde bespreking die wij over dezenhandelhouden, en ik wenschte wel dat gij nog wat aandacht zoudt willen geven, want als deze tot nu toe vermaak schonk, ze zal u vandaag zeker voordeelig zijn.

In de eerste Samenspraak wees ik u op den oorsprong en de etymologische afkomst der acties, op den rijkdom van de Compagnie, op den denkbeeldigen uitvinder van het spel, op de verbreiding ervan, op de beteekenis der opties, en gaf ik u een eersten kijk op de bedriegerijen.

In de tweede beschreef ik u de onvastheid van de koersen, de oorzaken van die onstandvastigheid, raadgevingen voor het welslagen, de oorzaken der veranderingen, de aarzelingen der Contramineurs, den durf van de Liefhebbers, gaf ik u een samenvatting van de angsten der eerstgenoemden, een kort overzicht van de dapperheid der laatsten, beschreef ik u de zinnebeelden der metamorphosen, het onbegrijpelijke van de veranderingen, de veel voorkomende razernij, de dwaasheden die men uitdenkt, de uitdrukkingen die men heeft ingevoerd en de spreuken die men huldigt.

In de derde begon ik u eenige listen te ontvouwen, eenige wetten te leeren, eenige regels te verklaren, en besprak ik de zekerheid van de contracten, de betrouwbaarheid der afspraken, de wijze waarop de partijen verhandeld, hoe ze onder-

teekend, wanneer ze in ontvangst genomen en waar ze overgeschreven worden, de plaats van het gevecht, het onbetamelijke van den strijd, de onrust, de benauwenissen, de handslagen, de onmogelijkheid om eraan te ontvluchten voor hem die deze bijeenkomsten eenmaal is gaan bijwonen, de inrichting van de Compagnie van de West, het begin van het bedrog der Ducatonacties, de soorten van kooplieden, het talmen der rescontranten, de gelukskansen van de makelaars, hun eerlijkheid, hun risico en hun durf. Zoodat ik u thans alleen nog het meest speculatieve in deze bedriegerijen, het meest scherpzinnige van deze bedenksels, het meest hachelijke in deze onrust, het vernuftigste van deze sluwheden en het verwikkeldste van dit labyrinth moet beschrijven.

Wijsgeer: Wat is dat? Gij, een actionist, jammert? Gij, een actionist, weent? Hebt gij mij niet aangeraden actionist te worden juist om niet te behoeven weenen? Hebt gij mij niet verzekerd, dat de actionisten als Zoroaster zijn, die lachend ter wereld kwam, omdat daar voor hen slechts plezier, grappen, dwaasheden, spot en gelach bestaan? Hebt gij mij niet te verstaan gegeven dat, terwijl de rechters in Duitschland iemand tot toovenaar verklaarden als hij niet weende, de actionisten niet weenden uit verlangen om toovenaars in de acties te worden? Hebt gij mij niet verklaard dat de actionisten heel goed ten tijde van Domitianus hadden kunnen leven, die droefgeestigheid als verraad veroordeelde, en van Caligula, die zuchten bestrafte als heiligschennis? Ach, hoe juist antwoordde ik u dat de wereld niet één en al lach is, behalve voor degenen die zich evenals Democritus vroolijk weten te maken over haar dwaasheden en met hun standvastigheid haar fouten te boven komen, en dat, terwijl Phocion[1)] naakt ging zonder ooit in zijn leven geweend of gelachen te hebben, de actionisten al hadden ze nooit geweend, toch geen Phocions waren, omdat ze gelachen hadden; immers de eerstgenoemde kon ontbloot van hartstochten en weelde deze strenge levenswijze volhouden, maar de laatsten zouden dat geluk niet deelachtig kunnen worden, omdat ze beladen waren met weelde en hartstochten.

Actionist: Ik geloof dat gij goed geluimd zijt, om u nog vroolijk te kunnen maken over het verderf van een ongelukkige;

1) Plutarchus Phocion C. 5, 2.

maar opdat uw vermaak met eenig verdriet gepaard ga, weet dan dat de acties van de Oost worden afgegeven tegen 370 en die van de West tegen 75.

Koopman: Goede God! wat een ramp!

Wijsgeer: Almachtige! wat een ongeluk, wat een vernieling, wat een donderslag!

Koopman: O, lieve premie, die mij aldus mijn realen[1] ontneemt, en hoe gerechtvaardigd was mijn angst dat die premie mijn straf zou zijn! O lieve maravedis[2], hoe droevig kan ik nu zingen van *Oogen die het zagen verdwijnen*! Maar boontje komt om zijn loontje. Onze boomgaarden draaiden uit op kalabassen en onze marjolein werd karwijzaad, omdat deze armzalige leeghoofden er zonder hulp heel flink meenden te kunnen komen[3]. Wie spoorde mij aan om vol vertrouwen mijn geld[4] te steken in zaken, die niet kunnen bestaan[5]? Wie bracht me ertoe, mij van mijn gouden schilden te ontdoen, wetende dat men in dezen strijd zoo licht wonden kan oploopen? Het ergste van alles is, dat ik vrees zelfs schepen en zeilen in deze onderneming te verliezen, want wie zoo ongelukkig is, dien kunnen de zeilen slechts tot lijkkleed en de schepen slechts tot katafalk dienen.

De dichters laten Bacchus den geest van Aurila in Aura veranderen, en ik geloof dat onze verlangens zich in Aurila's veranderd hebben, want onze verwachtingen zijn in rook vervlogen. Het dier Alban draagt zijn gal in de ooren en daar de gal bij ons door de ooren binnenkomt, lijken wij op de Alban, immers uwe mededeelingen zijn onze ruïne en uwe voorschriften onze ondergang geweest. Domitianus was zóó behendig in het boogschieten, dat hij wanneer een kind de hand uitspreidde, tusschen de vingers door in het doel schoot zonder de hand of de vingers te raken[6]; en de Fortuin was er zoo handig in, ons te vervolgen dat, zoodra wij de hand openden voor den handslag, haar schichten tusschen onze vingers doorvlogen, waarbij de genietingen

1) Sp. *real*: 1°. Spaansche munt; 2°. reëel, gegrond etc.
2) Sp. *maravedi*, kleine munt van met de tijden wisselende waarde.
3) Sp. *por haver querido nadar sin calabaças muy bizarros estos miserables cascos de calabaças*, lett. omdat deze armzalige schalen van kalebassen heel flink hebben willen zwemmen zonder kalabassen (scil. zonder zwemvesten).
4) Sp. *cuarto*, Spaansche munt van geringe waarde.
5) Sp. *medios*, lett. helften, middelen; er staat: *que no tienen medios*, die niet kunnen bestaan.
6) Suetonius, Domitianus 19.

ons door de vingers gleden. Wij moeten uit onze begoocheling ontwaken en voor zeker houden, dat gelijk er geen kracht ter wereld was die Milo de voeten deed verwikken, wanneer hij die tegen een muur steunde[1)], niemand de Fortuin met vriendelijkheden kan vermurwen, als ze zich eenmaal schrap heeft gezet om ons te vervolgen. De lijster, zegt een geleerde, brengt de kleefstof voort waarmee men haar vangt, uit het koren komt de worm voort, die het opeet, uit het hout de paalworm die het doet vermolmen, uit het laken de mot die het verteert, uit den berg het vuur dat hem in gloed zet, en uit de Hoogedele Heeren den wijsgeer en den koopman kwamen de kleefstof, de mijt, de paalworm, de mot, de brand, de koorts, de schurft, de lepra, het hoofdzeer en de pest. Apulejus[2)] stond blij erop te wachten dat hij vleugelen zou krijgen, toen hij lange ooren kreeg; derhalve geef ik den onnoozelste te overwegen of de zeer eerwaarde heer Wijsgeer geen Apulejus is, aangezien hij in plaats van te vliegen gaat balken.

Och, wat een kwelling! Wij komen van kwaad tot erger[3)]!

Wie bracht ons onder groote heeren[4)], waar hij ons beter in een stal[4)] had kunnen brengen? Op de westkust van Afrika ligt een voorgebergte, *Non*[5)] genaamd, en wij zijn wel groote ezels geweest, dat we niet daar vóór den storm onze toevlucht hebben genomen; want als wij op de vraag van den doorluchtigen heer actionist, of wij actionist wilden worden, hem het *Non* naar het hoofd hadden geslingerd, had het hem zijn schedel gekost en hadden wij ons hoofd behouden. Dat wij met open mond hebben staan luisteren naar de lachwekkende beschrijving van die gevechten, den moed toejuichend waarmee hij den linkervleugel aanviel, de onversaagdheid waarmee hij den rechtervleugel weerstond, zonder te bemerken dat wij met zooveel horens[6)] tenslotte beesten moesten worden, welk een vreeselijke razernij, wat een verschrikkelijke zorgeloosheid, wat een jammerlijke waanzin!

1) Plinius, Nat. Hist. 7, 83 (c. 20). Van een muur wordt niet gesproken.
2) Apuleius, Metamorphoses 3, 24.
3) In het Spaansch staat een zin vol woordspelingen, nl.: Al primer tapón *zurrapa* para quedar *zurrados* a puros *zurriagazos* (de drie gecursiveerde woorden hebben niets dan wat klanken gemeen!), lett.: Bij het eerste spongat bezinksel, om verder gekastijd te worden met louter zweepslagen.
4) Woordspel: *caballeria*, ridder; *caballeriza* stal.
4) Woordspel: *caballeria*, ridder; *caballeriza* stal.
5) Lat. *non*, neen.
6) Sp. *cuernos*, horens; vleugels van een leger.

De matrozen van Columbus, die boos waren dat zij in zooveel maanden niets dan zee en lucht gezien hadden, begonnen op een dag te schreeuwen *Land, land*. Maar nauwelijks zagen zij dat wat zij voor land hielden, slechts een wolk was, die aan den horizon verscheen, of er ging ook een wolk over hun hart en die wolk ontlastte haar water in hun oogen. Dezelfde ontgoocheling trof onze verlangens, want toen onze verwachtingen een haven meenden te ontdekken, was het slechts een wolk die alle schittering voor ons verborg, en een rook die allen glans voor ons verdoofde. De Phoeniciërs stonden verstomd toen zij bemerkten dat de Pyreneeën tot vloeibare schatten versmolten, immers daar deze in hun aderen rijke mijnen bevat hielden, kwam het oogenblik waarop deze in meren overgingen en zich in stroomen aan hen aanboden en zij zich genoopt zagen het goud in schepen te laden; doch aangezien de schepen te klein waren om zoo'n geweldige massa te vervoeren, besloten zij - om geen oogenblik langer hun schatten te missen - de ankers in zee te werpen en ankers van goud te maken. Gij hebt mij gezegd dat de Opties ankers waren en de acties een zee; derhalve heb ik, in de meening dat het wonder van de Pyreneeën zich voor mij hernieuwde, daar ik de schatten zich in vloeistof zag oplossen, de ankers van mijn schepen in deze golven geworpen, er vast op rekenend dat niet alleen de ankers, maar ook de schepen zelf van goud zouden worden. Maar het ging mij als den hond in zijn droom en ik leerde de wijsheid waardeeren van de Romeinen, die een schip op hun munten afbeeldden vanwege de stormen die het Gulden Vlies in Colchis beschermen, en draken omdat die op de Hesperiden de gouden appels bewaken.

Wijsgeer: Genadige Hemel! wat een gruwelijke dag des oordeels! dat de barmhartige God mij mijn verstand late behouden! Gij komt nog vrij met de 15% van de optie, dat is 450 gulden; maar ik verlies den koersval van 552⅔ tot 370, dat is 5480 gulden per partij; en het gevaar blijft voortschrijden zonder dat men weet waar het einde der verschrikking zal zijn. Och hoe vreeselijk! Hoe onverwacht en hoe hard! Ik weet niet wat ik deed, noch wat ik doe, noch wat mij te doen staat.

Plinius schrijft dat de steen[1)], die de kracht bezit de winden

1) Glossopetra: Plinius, Nat. Hist. 37, 164 (c. 10).

in te toomen, den vorm van een tong heeft, waarom ik mij inbeeldde dat uw tong de macht had mijn zuchten tegen te houden en mijn klachten te stillen. Van den vogel Antredon vertelt men dat hij in Hyrcanië honing maakt als ware hij een bij, en zoo zijn er menschen in Afrika, Ziganten[1] genaamd, van wie Herodotus verhaalt dat zij den dauw van de bloemen zuigen en van den dauw honing maken evenals de bijen. Maar de sterren verzetten zich zoo hardnekkig tegen mijn plannen, dat ik in plaats van troost te ontvangen van uw tong, niets dan martelingen zie, en in plaats van mijn angst met vriendelijke woorden te lenigen, vervaardigt gij uit den honing een alsem om mij te kwellen en uit de pillen maakt gij kogels om mij neer te vellen. Doch zooals Eusebius melding maakt van adders die hun hart in den kop dragen, zal ik, daar de adder een zinnebeeld van de slimheid is, trachten mijn hart naar mijn hoofd over te brengen en geestkracht in het verstand te toonen, daar de geestkracht tot dapperheid mij ontbreekt.

Wij zijn stof en rook, zong een moderne, en daar stof en rook niets zijn, is het vanzelfsprekend, dat wij niets zijn en dat datgene wat ons toeleek veel te zijn, tenslotte niets blijkt te wezen. *Pulvis et umbre sumus, pulvis nihil est nisi fumus, si nihil est fumus, nos nihil ergo sumus*[2]. Koning Ferdinand nam als blazoen een arm die met een hamer op een onbewegelijken riethalm slaat, daarmee te kennen gevend dat edele geesten er een eer in moeten stellen om rotsen tegenover de stormen en riethalmen tegenover de slagen te zijn.

Wat kon een wijsgeer verwachten onder actionisten anders te zijn dan een schaap onder wolven, een haas onder honden? En als Scaliger als een wonder meedeelt dat er een tamme wolf onder schapen en een vreedzame hond onder hazen verkeerde, zoo schreef hij het neer omdat het een wonder en merkte hij het op omdat het een zeldzaamheid was.

Simon de Makkabeeër[3] beitelde op de graven van zijn broeders schepen en zuilen, en toen wij hoopten dat onze schepen verder zouden komen dan de zuilen van Hercules, kwamen

1) Lees: Gyzanten, Herodotus 4, 194. Herodotus spreekt niet van de wijze van bereiding.
2) Stof en schaduw zijn wij, stof is niets dan rook indien rook niets is, zijn wij dus ook niets. Horatius, Odae 4, 7. 16. Het distichon is een uitbreiding dezer woorden. Dit citaat is in den Spaanschen tekst niet geheel juist afgedrukt.
3) 1 Maccab. 13, 29.

wij in graven terecht. Op het oogenblik dat het hert het lichtst voortvliegt, doet de handige jager het in den strik vallen (door zacht op een instrument te spelen); en op het moment dat wij het snelst voortvlogen, liet onze vriend de actionist ons aan den lijmstok vastraken (door liefelijk op zijn harp te spelen). De Sirenen zingen om de reizigers te betooveren, waarom een vernuft als motto voor dit tooneel koos: *vorant quos vocant*[1]; en bij den zoeten drank, waarmee Circe de menschen in beesten veranderde, zette een geleerde als bijschrift: In beneficio veneficio[2]. Sirenen waren uw aansporingen, die ons betooverden met hun melodie en ons ten verderve brachten door haar betoovering, en Circes uw overredingen, die het vergif als geschenk vermomden en ons in beesten wisten te veranderen omdat wij geloofd hadden dat het vergif een geschenk was. Een muzikant[3] wilde de visschen doen dansen op het schoone geluid dat hij op den oever maakte, en boos dat ze er doof voor bleven, wierp hij een net uit en ziende dat ze na gevangen te zijn op het zand opsprongen, zei hij boos en blij tegelijk: ‘Aangezien gij niet wildet dansen toen ik het wenschte, zal ik u niet laten springen nu gij wilt’. Waartoe dient ons het berouw, als wij niet hebben willen dansen toen men het ons vroeg, en het wel willen nu wij gevangen zijn?

De barbaren uit de West maken gaten in hun gezicht om die met diamanten te versieren; zij denken dat het mooi staat en zij worden er leelijk door. Wel zijn wij echte barbaren geweest, doordat wij ons gelaat met diamanten pokken wilden opsieren; immers in plaats van het mooi te maken werd het afschuwelijk. Men blinddoekt den veroordeelde opdat hij het werktuig van zijn dood niet aanschouwt, en stevig geblinddoekt als veroordeelden waren wij, want wij herkenden het werktuig niet.

Fenela wilde koning Cheneto dooden en bood hem een appel aan welke die van Adam geleek, omdat hij ook den dood teweegbracht; er vloog namelijk een kogel uit, die zijn borst doorboorde, want de haat vermocht een kanon van een appel te maken.

Fortuna pleegde een dergelijk verraad tegen onze onnoozel-

1) Zij verslinden wie zij roepen.
2) Vgl. Herodotus 1, 141.
3) In de gift het vergif. Lees: venificium(?).

heid, want terwijl wij meenden dat zij ons dien appel bood om ons een wapen te geven tegen haar eigen trouweloosheid in dien appel[1], zien wij nu onder tranen dat deze appel die der twist is en onze rust verstoort, en de appel van Atalanta is, die onze eerzucht tuchtigt, onze roemrijke loopbaan beëindigt en onze vlucht door het leven stuit.

In de zee, die Euboea omgeeft, genaamd het *Gouden Hoofd*[2], bevindt zich een watervlakte, zóó bedriegelijk van uiterlijk dat ze, absoluut kalm en rustig lijkend, plotseling een en al onherbergzaamheid en woede is. Geleid door hebzucht waagden wij ons op deze zee; de naam deed ons onze bezinning verliezen, wij dachten, omdat zij het *Gouden Hoofd* heette, dat wij evenals het beeld van Nebukadnezar een hoofd van goud zouden hebben; maar wij werden zoo plotseling de Jonas van deze stormen dat, terwijl wij aan Absalon gelijk werden door het goud aan ons hoofd (immers zijn lokken leken van goud en werden tegen goud opgewogen), juist die pracht onze ondergang en juist dat goud onze val werd.

Actionist: Marius[3] zag het leger onder Sulla dat zijn ondergang zou zijn, en hij vond geen beter middel om de wreedheid van het Noodlot te verzachten dan een slaapdrank in te nemen, waarbij hij den beker gebruikte waaruit Helena[4] aan Telemachus den wijn te drinken gaf om hem zijn leed te doen vergeten; immers er is geen ander tegengif tegen het vergif van het onafwendbare dan de minachting en geen ander schild tegen de slagen van het noodlot dan de vergetelheid. Een apin van den koning der Molossen drong in het Allerheiligste door en bracht groote verwarring te weeg door een bepaalde urn om te keeren; ik geloof dat die apin ook in onze bijeenkomsten is doorgedrongen, want zij brengt zoo'n verwarring in de namen der gokkers, dat er velen zijn die, doordat zij in de benauwenis hun naam veranderd hebben, ternauwernood meer bij name gekend worden.

Te midden der schipbreuk benijd ik u nog om uw geluk, want de een verliest maar heel weinig en heeft niets te duchten dan dat verlies, en de ander bevindt zich slechts met een enkele partij in den storm, en men behoeft geen Atlas te zijn om één

1) Sp. *pomo* appel, knop op 't gevest van een zwaard of degen.
2) 'Capo d'Oro' is de latere naam van Kaap Kaphereus. De stormachtige zeestraat tusschen Naxos en Euboea heet Canale d'Oro.
3) Vgl. Plutarchus Marius c. 45, 6.
4) Vgl. Odyssea 4, 220 vgg.

partij voor zijn rekening te kunnen nemen, haar te verpanden of in ontvangst te nemen, want daar de eer geen gevaar loopt, kan de schade door volhouden wel hersteld worden. Maar ik zit er zóó diep in, dat ik er geen grappen meer mee maak, want ik zie dat de eer er bij naar den kelder gaat. Ik heb geen andere troost dan de gedachte dat ik niet ten onder ga door domheid, maar door tegenslag, en daar geen wijsheid ons voor deze slagen kan behoeden als het lot ons vervolgt, zal ik u eenige listen van dit spel ontvouwen, opdat, als gij erin ten onder gaat, het tenminste te wijten is aan tegenspoed en niet aan onwetendheid.

Tien of twaalf personen vereenigen zich tot een vennootschap (wat wij, zooals ik u reeds zei, een *kabaal* plegen te noemen) en wanneer het hun het juiste oogenblik lijkt om acties te verkoopen, beginnen zij op middelen te zinnen om handig hun doel te bereiken. Zij pakken de zaak niet aan voor ze den afloop goed overwogen hebben, opdat ze, zoo het noodlot hun geen parten speelt, zeker winsten zullen maken.

Toen een hofnar van den grootsten koning van Europa de beraadslagingen aanhoorde over een inval in Italië en de verdeeldheid der meeningen over de vraag hoe men Milaan moest binnenkomen, riep hij lachend dat de moeilijkheid niet gelegen was in de vraag hoe er binnen te komen, maar hoe eruit te komen. Toen Sertorius[1)] en Pompeius op het punt stonden slag te leveren, stofte de laatste reeds vóór het gevecht op de overwinning, meenende dat hem hetzelfde zou overkomen als wat Pausanias[2)] van de Atheners verhaalt, die begunstigd werden door Nemesis bij de vernietiging van de barbaren uit Perzië bij Marathon, omdat zij vóór den strijd een blok marmer met zich meevoerden om daarop na de overwinning een trofee op te richten; maar de afloop leerde hem dat het gezegde van zijn tegenstander juist was, namelijk dat de leerlingen van Sulla[3)] meer naar achteren dan naar voren moeten kijken, omdat het waanzin is het gevaar tegemoet te gaan, wanneer men niet weet hoe eraan te ontsnappen. Milo[4)] wilde een gespleten eik uiteen doen splijten, maar toen hij flink begonnen was hem uiteen te scheuren, klapte de stam met zulk een kracht weer toe, dat zijn hand in een nieuw soort boeien gegrepen werd en hij

1) Plutarchus Sertorius c. 18.
2) Pausanias 1, 33, 2.
3) Vgl. Plutarchus Sertorius c. 18, 4.
4) Strabo 263.

door een nieuw soort marteling het leven verloor. Onze kampioenen vreezen deze fouten en het eerste waaraan zij denken bij de onderneming, zijn de moeilijkheden der beëindiging, de hinderpalen voor den roem en de standvastigheid van het succes. Zij vallen deze sterkte van verschillende kanten aan, maken meerdere bressen in de muren, laten de artillerie zonder ophouden krachtig werken, bedienen zich van krijgslisten, verdubbelen de schermutselingen, totdat zij soms hun doel bereiken en de sterkte zich overgeeft.

Die gruwelijke verwatenheid van Mesencius[1], die geen anderen God dan zijn zwaard, geen andere Voorzienigheid dan zijn arm had! Welk een dom vertrouwen dat van Perseus, die bij den slag tegen Aemilius zijn post verliet om offers te gaan brengen aan Hercules, te Pida[2], terwijl de vijand de gunst des Hemels inriep zonder de speer uit de hand te leggen. De helden van dit spel weten wel dat zij de gunst van de Fortuin noodig hebben, doch zij trachten door inspanning de Fortuin voor zich te winnen en zij zijn gedachtig aan den wagenmenner die, toen zijn wagen terecht kwam in een moeras, de Goden aanriep om hem van de angst te bevrijden zonder inspanning van zijn kant, toen hij een stem hoorde die tot hem zei: *Iuva te ipsum*[3] en hem aldus beduidde dat hij zich zelf moest helpen om geholpen te worden; en zij vertrouwen voor een goeden uitslag niet alleen op hun verstand noch verwachten zij als Timotheus[4] dat zij al slapende koninkrijken in hun netten zullen vangen.

Zij doen den eersten aanval met de acties op termijn en bewaren de contante voor de hachelijkste posities. Zij verkoopen 50.000 pond per verschillende maanden, welke truc den koers moet doen dalen; hun opzet wordt bekend, en eenigen snellen met hun hulptroepen toe, daar zij begrijpen dat met zóó tallooze strijdkrachten de toeleg moet gelukken. De historieschrijvers noemen Amedeus I, hertog van Savoye, gewoonlijk *Die met den Staart*, wegens het talrijke gevolg dat hij had; en deze aanvoerders kunnen best *De Vorsten met den Staart* genoemdworden, òf om de talrijke troepen die hen volgen, òf om het feit dat degenen die met hen meegaan, zich aan hen vast-

1) Lees: Mezentius, Vergilius Aeneis 10, 772.
2) Lees: Pydna, Plutarchus Aemilius Paulus c. 19, 3.
3) Help je zelf!
4) Vgl. Plutarchus Moralia 187c.

klampen[1], òf omdat zij, die hen verdedigen, den staart zouden moeten dragen; maar er zijn er zóóveel die er slechts op uit zijn om met den stroom mee te gaan, dat het mij niet verwondert dat, wat eerst een handjevol was, tenslotte een leger is. Zij weten dat toen de engelen op aarde kwamen, dezen zeiden dat ze bij Abraham aten, omdat men nu eenmaal op aarde eet, en dat Mozes toen hij ten hemel voer, in veertig dagen niet at, omdat men in den Hemel niet pleegt te eten, en zij streven er slechts naar, te doen wat de anderen doen, en uit te voeren wat de anderen uitvoeren. Zij zijn als het eiland waarover Pomponius Mela[2] spreekt, dat in de stormen met de golven omhoog rijst en weer met het schuim omlaag zinkt, of zooals de Grieken, die vanwege het gemak waarmee zij zich in veranderingen schikten, *temporaria ingenia*[3] genoemd werden, of zooals Theramenes[4], die om zijn veranderlijkheid Cothurnus[5] genoemd werd, omdat dit voorwerp zich naar elken voet schikte en er nimmer een voet was waaraan het niet goed stond[6].

Deze vrees of deze stelregel komt de kabaal te stade, want doordat de anderen verkoopen buiten en behalve wat zijzelf al verkocht hebben, wordt de aanval ongetwijfeld gesteund, en zoodra zij bemerken dat de mijn op het punt staat te springen, komen zij voor den dag met de partijen die zij op hun rekening of die zij verpand hebben, en zij herhalen de aanvallen zóó dikwijls dat het uitgesloten lijkt dat zij niet met den buit zullen gaan strijken. Maar indien er flinke tegenstand is, bedienen zij zich van listen, die alleen de scherpzinnigheid van actionisten kon ontdekken en die alleen de brutaliteit van actionisten ingang kon doen vinden. Evenals Caesar verliezen zij den moed niet in geval van hinderpalen, maar gelijk diezelfde Caesar zeggen zij te midden van de lotswisselingen: *Teneo te Africa*[7], en verkondigen, dat hetgeen een somber voorteeken leek, een blijde verrassing en wat een harde slag leek, een liefkoozing is. Zij gebruiken de werktuigen die voor hun opzet kunnen dienen, en zijn niet zooals de Algerijnsche zeeroovers, die met touwen

1) Sp. *pegar*, kleven; woordspeling doordat *cola* bet. staart, en vischlijm.
2) Pomponius Mela 1, 9; 2, 5.
3) Oogenbliksmenschen, Curtius 4, 5, 1.
4) Xenophon Hellenica 2, 3, 31.
5) Lat.: tooneellaars.
6) In het Sp. *nunca le faltaba pie para florecer con qualquier planta*, lett.: nooit ontbrak hem een voet om te bloeien (d.i. schitteren) met welke voetzool (*planta* is ook plant) dan ook.
7) Afrika, ik heb en ik houd u (Suetonius Divus Julius 59).

den toren van Calabrië naar hun schepen wilden trekken; en indien ze op een klip stooten, vuren zij hun krijgers aan gelijk Statorius, die hen onversaagd aanmaande niet te vergeten dat zij, al waren ze slechts met driehonderd, Spartanen waren, *Trecenti sumus, sed Spartani*[1], zoodat zijn moed een voorteeken van zijn succes en zijn naam reeds een voorteeken van zijn victorie was.

De eerste list waarvan zij zich bedienen, is dat zij, opdat de prolongaties niet groot worden, - want zij brengen de kapitaalkrachtigen er toe partijen contant te koopen om ze op tijd te verkoopen, zich te vreden stellende met den intrest van het betaalde, - op langen termijn verkoopen tegen denzelfden prijs als ze contant waard zijn, zonder op den intrest te letten, in afwachting van grooter voordeel, evenals de hond uit Esopus[2], die het stuk vleesch liet vallen, omdat de schaduw ervan zich grooter aan hem voordeed.

De tweede is, dat zij den makelaar roepen op wien ze vertrouwen, en hem opdragen al zijn best te doen om in het geheim een partij te koopen van een liefhebber zonder zijn meester te noemen, en die in het openbaar te verkoopen juist op het oogenblik dat zij komen rondstrooien dat de Liefhebbers al gaan verkoopen; en doordat hij probeert dezelfde partij die hij van den eenen Liefhebber gekocht heeft, aan een anderen te verkoopen, bemerkt deze dat het waar is dat de eerste verkoopt; hij wordt bij die ontdekking bang en verkoopt eveneens; als zoo de paniekstemming is teweeggebracht, tracht de een den ander in het verkoopen voor te zijn; ieder meent dat zijn collega hem wil beetnemen door hem tot koopen aan te sporen, en waar wij dit bang worden bij elke gebeurtenis en dit in het dolle verkoopen bij de eerste de beste verwarring *kousen dragen*[3] noemen, zijn degenen ontelbaar die die van Villadiego[4] aantrekken wanneer zij maar het kleinste wolkje zien, erin wegkruipend als ze maar het geringste schaduwtje bemerken. Lebavio verzekert, dat toen twee vrienden zich in een vertrek bevonden, de een een purgeermiddel nam en de andere ontlasting kreeg, en het verloop van deze verwikkelingen is wel vermakelijk,

1) Wij zijn met zijn driehonderden, maar Spartanen.
2) Phaedrus Fabulae Aesopiae 1, 4.
3) Sp. tener calcetas.
4) Sp. tomar las (calzas) de Villadiego, lett. de beenbekleeding van V. aandoen; met de noorderzon vertrekken.

daar er onophoudelijk zoo velen gepurgeerd worden omdat er één het purgeermiddel innam; maar omdat die ééne een van de aanvoerders is, verwondert het mij niet dat, terwijl hun het hoofd ontbreekt, hun ook het hart ontzinkt. Altijd heeft het mij getroffen, dat David zich er niet toe bepaalde Goliathte dooden, doch dat hij hem ook nog het hoofd afhieuw, want aangezien een hoofd zóó belangrijk is voor een leger, dat men soms na den dood van de generaals dezen aan een staak vastbond, opdat zij ook na hun dood een voorbeeld van roem en een ideaal van moed zouden zijn, bezielend met krijgsvuur dat zij zelf niet meer bezaten, en een strjdgeest opwekkend dien zij zelf niet meer in zich hadden, meende deze edele herder dat het niet voldoende was den Philistijnen hun hoofd te ontnemen, maar hieuw hij bovendien het hoofd het hoofd af, want een leger zonder hoofd is als een lichaam zonder ziel en een lichaam zonder ziel is geen mensch maar een kadaver.

De derde krijgslist is, eenige partijen op latere overschrijving te verkoopen aan een van die rijken die van prolongaties leven, want, wetende dat dezen ze, evenals zij ze contant koopen, weder op termijn zullen verkoopen, zorgen zij ervoor dat hun makelaar voordat de prijs wordt vastgesteld, heel in het geheim aan één persoon van elk handelshuis mededeelt - met de bedoeling dat het een publiek geheim wordt - dat die en die groot nieuws heeft en dat hij hem hoorde zeggen dat hij bang was, en dat hij acties wilde verkoopen; komt deze dan later om ze te verkoopen, dan wordt het bedrog dus bevestigd, het doel wordt bereikt, de angst plant zich voort en de acties kelderen of worden althans min of meer geschokt. Maar is het wel te verwonderen dat de angst zich voortplant, als men meent dat degenen die de acties omhoog hielden, van inzicht zijn veranderd, en dat haar grondvesten aan het wankelen zijn gebracht? Om zijn vijanden te vernietigen wierp Samson hun pilaren om, want wel wist hij dat om gebouwen te doen ineenstorten, er geen beter middel is dan de zuilen ervan neer te halen.

De vierde bestaat hierin, dat zij bij het begin van het complot al het geld opnemen dat zij op de markt niet in acties belegd vinden, waarbij zij te kennen geven dat zij willen koopen wat zij maar kunnen; zoo dooden zij later, als zij zooveel als zij maar kunnen, verkoopen, twee vogels met één steen en

maken dat de vogels in den strik komen: 1°. namelijk gaat men denken dat een heel belangrijke tijding hen noopte om van inzicht te veranderen, en 2°. vinden de Liefhebbers geen geld om de partijen te verpanden die hun toevallen, en moeten zij ze wel verkoopen omdat het kapitaal hun ontbreekt om ze in ontvangst te nemen. Jacob is bevreesd wanneer hij uit zijn droom ontwaakt, en de diepzinnigste exegeten weten niet waarom hij bevreesd is; doch daar hij engelen den ladder op en af zag klimmen, vreesde hij dat er verandering in de gunstige stemming te zijnen opzichte zou plaats hebben en dat hun afdalen bijstand voor hem beduidde en hun omhoogstijgen voor hem beteekende dat hij aan zijn lot overgelaten zou worden; zoodat degenen die de engelen, welke neerdaalden om hen bij te staan, zagen opstijgen om hun deze gunst te ontnemen, evenals Jacob bevreesd worden bij wat ze zien of, juister gezegd, bij wat ze droomen.

De vijfde list komt hierop neer, dat ze zooveel opties nemen als men hun maar aanbiedt, opdat degenen die hun de opties geven, moeten verkoopen; en bij deze listen wordt de etymologie bevestigd, die Perio gaf van de rijkdommen, toen hij in even welluidende als rake verzen verklaarde dat rijkdommen en ondeugden hetzelfde beduiden:

De vitiis quod divitiae cumulentur apertum est.
Nomen idem vitiis divitiisque datum[1].

De zesde is, zooveel opties voor inontvangstname te geven als ze maar kunnen, opdat degenen die ze van hen nemen, niet meer durven koopen, omdat zij reeds zoo in schuld zitten; daardoor krijgen zij bijna vrij spel en zijn zij zoo goed als zeker van de zege. Wij zeggen van hen die opties nemen om te leveren en verkoopen, en van hen die ze nemen om te ontvangen en koopen, *dat ze zich meer naar het Noorden richten*, en daar dit juist de manier is om de poolster[2] uit het oog te verliezen, zijn er maar weinigen die haar willen verliezen door haar op deze manier te zoeken.

De zevende houdt in, dat zij beseffen dat zij contante acties

1) Dat de rijkdommen vol ondeugden zijn, is duidelijk; dezelfde naam is eraan gegeven.
2) Sp. *norte*, noorden; poolster (als gids voor zeevaarders).

behoeven om de belegering voort te zetten, en zoo geven zij geld op acties, opdat zij die, welke door verpanding in hun handen vallen, weer kunnen verkoopen en met dat wat de partijen meer waard zijn dan zij erop geven, goed van geld voorzien zijn voor opties voor inontvangstname en door opties van levering weer in staat zijn om te geven.

Dit is een sluwheid die alleen de duivel heeft kunnen uitvinden, want men spiegelt de onsterfelijkheid voor en geeft den dood; zij lijken het leven der liefhebbers te rekken door hun geld op hun acties te geven, opdat dezen kunnen verpanden wat zij koopen, en kunnen koopen wat zij verpanden, en het is niets anders dan hen dooden met den schoonschijnenden appel; en zij laten hun de oogen pas opengaan wanneer zij, gelijk Adam, verloren zijn, omdat zij niet bijtijds de oogen wisten te openen en te begrijpen wien zij vertrouwen om geruïneerd te worden. Van de dochters van Danaos wordt verteld, dat zij er nooit in slaagden haar kruiken te vullen, omdat het water dat zij schepten er vanonder weer uitliep, zoodat ze nooit vol werden. Zoo de partijen, welke in handen komen van deze slimme vossen, op dezelfde wijze verdwijnen als ze komen, hoe kunnen de kruiken zich dan vullen, of hoe zou het mogelijk zijn het water tegen te houden, zoodat ze vol werden? Ceres veroordeelde Erysichton tot een eeuwigdurenden honger en om dezen te stillen verkocht hij zijn dochter Metra[1]; deze vluchtte zoodra hij haar verkocht had, veranderde van uiterlijk, zoodat ze een ander leek en hij verkocht haar weer; en als ze weer terugkeerde, had ze weer een andere gedaante. De partijen lijken wel Metra's, want honderdmaal worden ze verkocht en honderdmaal keeren zij terug in handen van hen die ze verkochten; en indien de Thessaliërs, om de ongedurigheid te schilderen, de uitdrukking gebruikten *mutabilior Metra Erysichtonis*[2], kan men hier deze partijen wel karakteriseeren als symbolen van Metra en zinnebeelden van onstandvastigheid.

Manlius[3] had bij de verdediging van Rome tegen de Galliërs nog maar weinig koren over en, lastgevend om al het

1) Lees: Erysichthon en Mestra (?); Scholia Lycophron 1393, Palaephatus Incredibilia 24 (vgl. Ovidius Metamorphoses 8, 846).
2) Veranderlijker dan Metra (de dochter) van Erysichthon.
3) Livius 5, 48, 4.

meel dat er was, bij elkaar te doen, beval hij dat de soldaten met versch brood naar de vijanden zouden werpen, opdat als zij het met de handen en met de slingers, onder gelach en grappen en hoon wierpen, de anderen zouden gelooven dat zij overvloed hadden van wat zij zoo wegwierpen en weggooiden - wat zij in werkelijkheid niet bezaten. Wie deze contramineurs dagelijks zag smijten met contante partijen, zou denken dat zij overvloed van die acties hadden, en in werkelijkheid maken zij van de nood een deugd en verbergen hun angst onder bravoure; want terwijl bij zeker beleg de belegerden, toen zij gebrek aan kogels hadden, zich bedienden van de kogels die de vijanden op hen afschoten om hen te vernietigen, worden deze wonderen nu, uit nood geboren, herhaald en zien wij gewoonlijk dat de kogels die zij op de Liefhebbers afschieten om hun tegenstand te breken, dezelfde zijn die deze op hen afschoten om hun moed te doen verflauwen. *Waarom bewijst ge een wijsgeer te zijn zonder het te zijn*? vroeg men aan Diogenes[1] en hij antwoordde: *Omdat uw wijsbegeerte noodig is om te bewijzen, dat ik het ben zonder het te zijn*; zoo is het gebrek aan overvloed geen beletsel voor de onverschrokkenheid; als het tenminste onverschrokkenheid is, in de grootste benauwdheid overvloed te kunnen veinzen. De verandering van eigenaars, waarbij een partij in één week er soms wel vijftig heeft, omdat men er mee speelt als met een bal, die nu eens in een kuil, dan weer in de hoogte belandt, duidt op den ondergang van de acties; want om aan te geven dat de Longobardische monarchie den dood nabij was, teekent de beroemde Thesaurus aan, dat er in zeven jaar vijf koningen waren, daarbij scherpzinnig opmerkend dat, gegeven al deze symptomen, ze wel den geest moest geven en een wissen dood tegemoet gaan. Wat geeft het, of de contramineurs een partij koopen, zoo zij er 20 in de schaduw daarvan verkoopen? Wat geeft het, of zij de partijen op hun rekening krijgen die aan hen verpand worden, als zij weer terstond van hun rekening worden afgevoerd? De Perzische gezanten beklaagden zich erover, dat koning Amintas[2], die hen vriendelijk ontving, hun wel de Macedonische vrouwen liet zien, maar hun niet dat wat ze te zien kregen, liet aanraken; derhalve, als zij ternauwernood de partijen op hun rekening zien, doordat zij ze weer

1) Iets van dien aard: Diogenes Laërtius 6, 64.
2) Lees: Amyntas, Herodotus 5, 18.

verkoopen zonder ze aan te raken, hoe kan dat anders dan gejammer geven? Hoe zou men niet beangst zijn? Hoe kan men aan klachten ontkomen? Een lichtekooi, beschaamd over een wond, die haar gezicht ontsierde, bedekte de plek met haar onderrok, doch men begrijpt wel wat ze ont-dekte toen zij haar gelaat met de onderrok bedekte. Of dat nu een remedie is, de eene beschamende plek te bedekken en een andere nog beschamender te ont-dekken, dat mogen de geleerden uitmaken, maar ik vind dat één partij koopen en er vier verkoopen, geen koopen is en dat één partij ontvangen en er tien afgeven, geen ontvangen is.

De achtste list is, dat zij naar een plaats schrijven, die hun belangrijk voorkomt, met verzoek om hun een tijding te doen geworden die zij zelf opgeven; en wanneer zij dan den brief 'bij ongeluk' laten vallen op een plaats die zij geschikt achten, denkt degene die hem vindt, dat hij een mijn ontdekt heeft, maar het is gewoonlijk voor hem een Uria-brief, die hem ten ondergang voert. Hij brengt hem uit eigen beweging ter kennis van zijn 'partijgenooten', legt den nadruk op de redenen, die de kabaal heeft om te verkoopen als zulke inlichtingen ontvangen worden, en daar deze nog dienzelfden dag totalen uitverkoop gaat houden, verhoogt hij de geloofwaardigheid der berichten, versterkt het wantrouwen en is een levende verklaring voor de zorgen.

Onder de wonderen van Rome noemt Plinius[1)] als het grootste dat van de waterleidingen, die op prachtige bogen steunen; het schijnt dat de bogen op triomfen duiden, en daar de waterstroomen over die bogen heengaan, triomfeeren de stroomen over de triomfen zelf. 'Hangende rivier', 'de Tiber van de lucht' noemt een vernuftige ze, verzekerend dat deze pracht in de marmeren Capitolen uitloopt na met nobele vrijgevigheid aan het volk een geschenk van schitterend zilver te hebben geboden, doordat men in de marmeren blankheid dezer wateren de paleizen omgekeerd ziet, om te bewijzen dat er geen bouwwerk is dat zijn grootheid niet in deze spiegels onderdompelt, als het ware ter aarde gebogen, om nederig deze wateren te aanbidden. Wat voor bijzonders is er echter aan die leidingen en wat voor wonderbaarlijks is er aan die aquaducten? Dat ze het water van veertig mijlen ver naar deze kanalen brengen en het over hon-

1) Plinius Nat. Hist. 26, 121 (c. 15).

derd fonteinen verdeelen. Laten dan de leergierigen eens zien of onze actionisten niet den naam van bewonderenswaardig verdienen, immers zij weten het water zóóveel mijlen ver en door zóó verschillende leidingen naar hun tuinen te voeren, dat men ternauwernood de bogen kan tellen, de leidingen kan nagaan, de bronnen[1] kan kennen, de kanalen onderscheiden en de kunstigheden bewonderen.

De negende kunstgreep is, een vriend te zoeken, die in achting is om zijn gezond oordeel en zijn relatiën en die nooit in acties gehandeld heeft, en hem te verzoeken één of twee partijen te verkoopen, waarbij men zich verplicht de risico op zich te nemen, met de bedoeling dat, aangezien het nieuwe de verwondering gaande maakt, het besluit van dien persoon verbazing zal wekken en zijn optreden velen zal meesleepen. Mozes daalde van den berg af, zijn aangezicht straalde, het volk was beangst en de Heilige Schrift verhaalt, dat hij het gelaat met een sluier bedekt had, dien hij wegtrok toen hij tot het volk sprak. Mij dunkt dat hij het tegenovergestelde had moeten doen, immers als het volk bang was voor den glans, was het beter die te bedekken, dan te ont-dekken bij het spreken tot het volk; maar daar Mozes aan den angst van het volk zag dat die angst eerbied was, en dat God hem dien glans verleende, opdat het volk hem eerbied zou toedragen even als of het met God sprak, zorgde hij dat het nieuwe als prikkel tot eerbied diende, en dus bedekte hij die pracht als het volk hem niet, en ont-dekte hij dat goddelijke als het hem wel zag, opdat elken keer dat zij het zagen, het wonder hun nieuw zou lijken en het nieuwe ervan hun een wonder zou zijn. Tacitus[2] verhaalt van de beroemde Sabina Poppaea dat zij zich niet anders vertoonde dan omhuld, opdat haar mantel verwondering zou wekken en het geheimzinnige de verbazing zou gaande maken; en Plutarchus[3] verhaalt in het leven van Lycurgus dat, omdat de jongelingen van Sparta gewoon waren de meisjes naakt in de strijdperken te zien worstelen, het gezicht van naakte meisjes hen niet meer tot zinnelijkheid prikkelde, want door het alledaagsche verbaast ons zelfs de zon niet meer en door zijn zeldzaamheid wekt een staartster verbazing.

1) Sp. *archivos* eig. archieven; de vertaling ‘bronnen’ is gekozen om de letterlijke en figuurlijke beteekenis, die dit woord kan hebben.
2) Annales 13, 45.
3) Plutarchus Lycurgus c. 14. (Van de zinnelijkheid spreekt hij niet).

De tiende list bestaat hierin, zijn besten vriend in het oor te fluisteren (maar zoo luid dat zij die op de loer liggen het hooren), dat hij moet verkoopen als hij geld wil verdienen, opdat, gelijk Homerus[1] zingt dat de Trojanen schreeuwend vochten en de Grieken zwijgend, men kan zeggen dat zij even Grieksch zijn in het zwijgen als in het bedriegen, daar zij er naar streven om dit Troje door hun stilzwijgen in vlammen te doen opgaan. Lucianus[2] beweert, dat er op zijn fantastische eilanden een put is waarin men alles hoort wat er gezegd wordt, en een spiegel waarin men alles ziet wat er gedaan wordt; en het lijkt wel alsof er, zoodra men dezen onnoozele het geheim toevertrouwt op een wijze die het op een openbare bekendmaking doet gelijken, in onze bijeenkomsten zoo'n put en zoo'n spiegel zijn, want er is niemand, of hij beweert gehoord te hebben wat die twee elkaar mededeelden, en hij verzekert te hebben gezien wat zij gedaan hebben. De steenen spreken, zegt de profeet, de muren hebben ooren, zegt het spreekwoord. De Olympische zuilengalerij herhaalde zeven maal de echo, aldus bewijzend dat de steenen spreken, en opdat Dionysius zou kunnen hooren wat men in het paleis van hem zei, maakte een architect den muur voor hem in den vorm van een menschenoor, waardoor de stemmen hem bereikten en de tyran alles hoorde wat er gezegd werd, zoodat de misdadigers op de pijnbank wel moesten bekennen dat, als er muren zijn die spreken, er ook zijn die hooren. Onze hovelingen kennen deze waarheid, die door de ondervinding is bewezen, ook, want daar hun geheim verbreid wordt, hun raadgevingen worden rondgestrooid, hun terugtocht zich openbaart, rondgebazuind door de muren en verkondigd in liedjes, treden er terstond wonderlijke overreding, teedere vriendschap, trouwe genegenheid aan den dag; en daar men het voor ontwijfelbaar houdt dat men toch zijn besten vriend wel niet zal hebben willen bedriegen, heeft de list succes, de aansporing werkt, de visch bijt, wordt aan den haak geslagen, het net raakt vol, het feest wordt voorbereid, het wordt gevierd, men toont zijn vreugde en ingenomenheid met den triomf.

Nog met een elfde list trachten zij succes te behalen, en, zoo Jeremias de tongen bij pijlen vergeleek en de onverschrokken Portugees zich van zijn tanden als kogels bediende, stellen

1) Homerus Ilias 3, 1 vgg.
2) Lucianus Verae Historiae 1, 26.

zij er zich niet mee tevreden te wonden met hun tongen, neer te vellen met hun tanden en te overweldigen met hun argumenten. Integendeel, om te kennen te geven dat hun angst uit hoogere motieven voortspruit en hun vrees niet samenhangt met den toestand van de Compagnie, verkoopen zij hun staatsobligaties, opdat de Liefhebbers zullen denken dat een of ander staatsgeschil hen vervaard maakt, een of andere angst hen verontrust of een oorlog hen met ondergang bedreigt. Zij zijn niet als de luie Sigismund die omdat hij alles uitstelde tot den volgenden dag, den naam van *Rex Crastinus*[1] verdiende, noch als Vespasianus[2] van wien Suetonius vertelt dat hij genoeg kreeg van de overwinning: zij sparen geen moeite en ongemak, wijken voor geen hinderpalen terug, verflauwen niet in hun aanvallen en krijgen niet genoeg van zegevieren. Zij houden zich aan den stelregel van Tiberius Gracchus, die toen de Lusitaniërs welke hij belegerde, hem lieten zeggen dat zij voor tien jaar graan hadden, antwoordde dat hij dan tot het elfde zou wachten, in welk jaar hun graan op zou zijn; zij onttrekken zich aan geen inspanning, zien tegen geen geduldoefening op en worden den strijd niet moe. Zij zoeken langs verschillende wegen hun doel te bereiken en als de uitslag maar gunstig is, kan hun de verscheidenheid der middelen niet schelen. De Academie van de Eensgezinden nam, om aan te duiden dat ieder, zij het met verschillenden koers, dezelfde haven wenschte bereiken, als zinnebeeld drie uurwerken: een zonnewijzer, een raderuurwerk en een zandlooper, met het devies *Tendimus una*[3]; want al wijst het zonneuurwerk aan, al slaat het raderuurwerk en loopt de zandlooper, alle trachten het uur aan te geven, hetzij met een zandstroompje, hetzij door te slaan, hetzij door middel van een schaduw. De eerzucht van onze uurwerken is gericht op het geld[4], op den handslag[4], op de punten[4], in één woord, het is acties wat de klok slaat; hoe dit nu bereikt wordt: met aanwijzen, met loopen of met slaan, dat komt voor het doel op hetzelfde neer. Die kunstgreep van obligaties, papieren of staatsschuld-biljetten te verkoopen lijkt niet erg belangrijk te zijn voor de onderneming, maar wie dat denkt, vergist zich, want soms is dat wat een haar

1) Koning ‘Morgen’.
2) Iets van dien aard Suetonius Vespasianus 12.
3) Naar hetzelfde streven wij.
4) Sp. *cuartos*, duiten en kwartieren. Sp. *manos*, hand(slag)en en wijzers van een klok. Sp. *puntos*, punten en verwant met *apuntar*, aanwijzen van een klok.
4) Sp. *cuartos*, duiten en kwartieren. Sp. *manos*, hand(slag)en en wijzers van een klok. Sp. *puntos*, punten en verwant met *apuntar*, aanwijzen van een klok.
4) Sp. *cuartos*, duiten en kwartieren. Sp. *manos*, hand(slag)en en wijzers van een klok. Sp. *puntos*, punten en verwant met *apuntar*, aanwijzen van een klok.

lijkt, een strik, en dient een haar zooals bij den senator Fabius tot strik. Valeria, de zuster van den beroemden redenaar Hortensius, stond te praten met dames van haar stand en toen de dictator Sulla, om zijn gelukkig gesternte *De Gelukkige* genaamd, hen passeerde, trad Valeria ongemerkt op hem toe en terwijl zij een haar uit zijn kleed trok, zei ze dat ze zich tevreden stelde met één haar van zijn geluk deelachtig te zijn, en door dat haartje werd zij zijn echtgenoote. Samson stierf door zijn haar, door zijn haar kwam Absalon om, en Paulus Emilius schrijft dat, toen men eenige kleedingstukken herstelde van koning Karel van Navarre, terwijl hij die aanhad, en een page met een kaars een draad wilde afbranden die uit een knoop stak, zijn borst in brand vloog en hij aldus door een draad het leven verloor. De list van staats-obligaties te verkoopen, lijkt een draadje, maar men heeft ondervonden dat het geen draad, maar een kabeltouw is, en dat velen de draad van het gesprek en hun levensdraad verloren hebben door een draadje. Jones maakt melding van een uitgehongerde die vleesch roosterde boven een kolenvuurtje en toen èn kolen èn vleesch opat, *carnes cum carbonibus ipsis vorabat*; daar onze gulzigaards liefhebbers zijn, was hun honger en hun ondragelijke begeerte om acties en schuldbrieven te verslinden zóó groot, dat zij, om natuurgetrouw de rol van uitgehongerden te vervullen, de kolen met het vleesch verzwolgen, zoodat het niet te verwonderen is dat zij, om in de benauwdheid, door de Contramineurs veroorzaakt, hun overladen maag te ontlasten, het vleesch met de kolen weer uitspuwen. Wie aan één zijde verlamd is, die moet op voorschrift der artsen aan de andere zijde adergelaten worden, omdat zij de natuur voor zóó voorziend en medelijdend houden dat zij de zijde die getroffen is, in den steek laat en die welke bedreigd is, te hulp schiet. Onze zieken nu lijden aan de zijde van de acties en worden adergelaten aan die van de schuldbrieven om aan te geven dat de staat in moeilijkheden verkeert, de Compagnie hachelijk staat en de acties gevaar opleveren.

De twaalfde listigheid tenslotte is, op een dag alles te koopen wat zij maar aantreffen, om aldus de stemming te peilen, zoodat zij, als de acties stijgen, de ‘bichile’ winnen als zij weer van de hand doen wat zij kochten; als ze dalen, verkoopen zij met verlies, doch met plezier omdat zij daardoor weten dat het

spel naar den afgrond gaat; bovendien hebben zij veel voordeel van de overweging der lafaards, die denken dat, als zij besloten met verlies te verkoopen, dit een bewijs is dat zij wel heel gegronde redenen moeten hebben om te verkoopen. Deze list is een van de meest gedurfde die er bestaan om de wankelmoedigen te overmannen; want als zij hen zien koopen, weten zij niet of zij koopen om weer te kunnen verkoopen (wat wij *kruit zoeken* noemen) of dat zij koopen omdat zij werkelijk kooplustig zijn, hetzij dan omdat zij al berouw hebben over hun meening, hetzij omdat zij door den strijd zijn uitgeput. En aangezien zij, wanneer zij tot deze list overgaan, al het mogelijke doen om den koers te veranderen door meer te bieden voor het effect dan het gemiddeld waard is (wat wij *blazen* noemen) om het later duurder te verkoopen en meer te kunnen verdienen, ziet men wel het verschil tusschen het blazen van God en dat van de menschen, want God blies Adam het leven in en zij doen er velen den dood door aan. Mercurius is de God der kooplieden en daar ik u al gezegd heb dat hij het ook van de actionisten is, verwondert het mij niet dat men Mercurius met drie hoofden afschildert, want als deze actionisten, wanneer men denkt dat zij omhoog zien, naar den afgrond blijken te kijken, welke scherpzinnigheid kan dan hun plannen doorgronden of hun invallen verklaren? Cacus[1)] trok de koeien bij hun staart voort opdat zijn diefstallen niet uit de sporen zouden gekend worden. Een handig schermer mikt op de oogen om zekerder in de borst te kunnen treffen, en een bekwaam stuurman richt nooit den steven naar de haven opdat men nooit de haven van zijn bestemming kan opmaken uit de richting van den voorsteven. En meent niet dat, omdat deze hoofden van Mercurius, de lichamen van Gerion[2)], de aangezichten van Amphisbena en de voorhoofden van Janus fabels zijn, het fabelachtige de werkelijkheid in de schaduw stelt; want als Eusebius van een monster gewaagt, dat een hoofd had met twee aangezichten, en Francisco Hernandez beweert dat men, toen men ten tijde van Alexander een put groef, aan een schedel daarin twee gezichten vond, wie kan dan weten waarheen deze stuurlieden koers zetten, waarheen deze Janussen

1) Vergilius Aeneis 8, 210; Livius 1, 7, 5.
2) Lees: Geryon. Amphisbena, lees: Amphisbaena.

kijken, waar deze schermers op mikken, waar deze Amphisbena's zullen slaan, werwaarts deze Mercuriussen zich wenden, welken weg deze Cacussen in slaan?

Josua deed alsof hij vluchtte voor de lieden van Ay en toen deze ongelukkigen hun stad onbewaakt lieten om hem te achtervolgen, staken degenen die in een hinderlaag waren gaan liggen, haar in brand, zoodat ze in haar vlammen wel een Mongibelo, in haar gloed wel een Etna, in dien brand wel een Troje geleek. Wee[1] dengenen die de lieden van Ay in hun dwaasheid navolgen en wee dengenen die niet inzien dat, als zij die veinzen te vluchten, vernielen, als zij die veinzen te koopen verkoopen, en zij die veinzen te verliezen winnen, het noodzakelijk is op zijn hoede te zijn voor den vuurgloed, de vonken te wantrouwen en maatregelen te nemen tegen de mijnen. David wijdde God niet den slinger maar het zwaard, maar daar de slinger van hemzelf en het zwaard van den Filistijn was, wilde hij ons leeren dat de ware overwinning die is, welke men met de wapens van den vijand zelf behaalt. Als dezen zich bedienen van de partijen van de Liefhebbers om hen met hun eigen partijen neer te slaan, wie kan dan ontkennen dat hun victorie toe te juichen, hun overwinning roemrijk is? Toen Bracidas[2] door zijn vijand met een pijl doorboord was, schoot hij dienzelfden pijl zijn vijand door het hart; indien de pijlen die men op de Kabaal afschiet, in wapenen verkeeren tegen degenen die ze afschieten, hoe kan men dan nog hopen dat de torens niet neergeworpen en hun tinnen niet vernield worden? De Megarensers[3] raadpleegden het orakel omtrent hun voorspoed en dit antwoordde hun dat op den dag dat er wapens uit de boomen zouden voortkomen, het gedaan zou zijn met hun roem en hun rijkdom; zij hadden aan Bellona een olijfboom gewijd aan welken zij hun trofeeën hingen, en met den tijd waren wapenen en boom zóó vergroeid dat ze samen één stam vormden; een bliksemstraal deed den boom splijten en de wapenen kwamen voor den dag; men herinnerde zich het orakel, zag dat de wapenen uit de boomen voortkwamen en er ging geen dag voorbij of zij beklaagden hun noodlot en gaven hoog op van hun onheil. De Compagnie

1) Sp. ay; woordspeling op den aardrijkskundigen naam Ay.
2) Bracidas, lees Brasidas, Plutarchus Moralia 190 B.
3) Plinius Nat. Hist. 16, 199 (c. 39).

is een boom; als derhalve uit dezen boom wapens voortkomen en onze kampioenen zich van deze wapenen trachten te bedienen voor hun oogmerken en de wapenen van hun tegenstanders trachten te benutten om moedig buit mee te behalen, hoe kan het ons dan verwonderen te zien dat de argeloozen evenals de Megarensen op de bladen ervan hun rampen schrijven, hun klachten uitbeelden in deze bloemen (als in de hyacinth) en hun droeve ervaringen in deze stammen griffen? Wanneer de vruchten van dezen heerlijken boom der Compagnie de acties zijn, is het dan wonder dat onze gauwdieven er mee spelen, zoodat deze boom gelijkt op de boomen van Nero[1)], welke van den eenen kant naar den anderen sprongen, evenals de tuinen van Plinius die op wielen konden weggerold worden en er uitzagen als vliegende paradijzen of gevleugelde hangende tuinen? Zeker is, dat terwijl in Guatemala de munten aan de boomen groeien, zeer ten gerieve van de bewoners, wij de rijkdommen eerst vinden op den rand van de hel en zij in de nabijheid van den hemel; onze sluwerds gelijken wat het duistere aangaat op Indianen en als Indianen trachten zij de schatten van dezen boom te plukken door (in navolging van die van Guatemala) de rijkdommen van de toppen der boomen af te halen.

Koopman: En hebben de arme Liefhebbers geen middelen om zich tegen deze listen te verweren?

Actionist: Zeker, want er is geen koenheid die niet op een of ander schild afstuit, geen list die niet verijdeld kan worden; maar daar de wateren door dezelfde geleidingen loopen, vrees ik dat de specerijen alle denzelfden smaak zullen achterlaten en de komedies op hetzelfde neer zullen komen; daarom zal ik de beschrijving maar voor mij houden, om u niet te kwellen en te overladen met uitweidingen en herhalingen. Alleen wil ik nog wijzen op de listen van sommige sluwe makelaars die nog niet zoo verwerpelijk zouden zijn, als ze niet in zoovele opzichten verraderlijk waren.

Men geeft bijvoorbeeld een makelaar opdracht twintig partijen te verkoopen; zoo de opdracht hem als Liefhebber overvalt, begint hij van angst te zweeten en wordt dol van woede, want als hij eerst die verkoopt die hij voor eigen rekening gekocht had, vreest hij dat men er achter komt en hem van

1) Plinius Nat. Hist. 2, 199 (c. 83).

kwade trouw zal beschuldigen; als hij de zijne achterhoudt en die verkoopt voor welke hij opdracht heeft, is hij bang dat door zijn verkoopen een daling zal intreden en hij de zijne na die daling niet dan met groot verlies zal kunnen verkoopen; tenslotte besluit hij (*als* hij ertoe besluit) eerlijk te blijven en hij probeert, louter door angst gedreven, die welke op zijn rekening staan in het geheim van de hand te doen, zoowel uit eigen belang als om beter zijn lastgever te kunnen dienen; doch de komedie komt uit en terwijl de contramineurs nieuwen moed krijgen, begint het geschreeuw van *Kapers op de kust*; één roept dat die vriend *Tamarinde moet gegeten hebben want hij heeft diarrhee*; een ander: *hij verkoopt zooveel hij kan naar alle kanten*; deze schreeuwt: *hij heeft dysenterie*, gene: *hij legt eieren*, en allen tezamen: *hij verpest de beurs*; allemaal termen die onze actionisten in dergelijke gevallen gebruiken, en uitdrukkingen die door de pret welke zij in zulke gevallen hebben, worden ingevoerd. Niets van dit alles brengt onzen onverschilligen klant van streek, want daar hij zich zoo goed mogelijk uit de moeilijkheid gered heeft, zal hij het wel jammer vinden dat zijn opdracht uitlekt nog voor ze uitgevoerd is, maar dat is een smart die slechts even de ziel raakt, want daar ze hem geen diepe wonden slaat, voelt hij zich als een weldoener, niet als iemand die verderf aanbrengt.

Seneca heeft het over de vreemde ziekte van hen die altijd hun schaduw voor oogen hebben, en niet om er voor te vluchten zooals Militides, maar om er, evenals Narcissus op zijn eigen spiegelbeeld, verliefd op te worden; de wijze Corduaan zou zulke zonderlinge dingen minder geteld hebben, indien hij geweten had van deze makelaars, dieslechts op hun eigenbelang acht slaan en slechts hun eigen beeld eeren, want daar zij op hun eigen schoonheid verliefd zijn, kijken zij steeds naar hun schaduw om die het hof te maken en hebben zij die steeds voor oogen om ze te bewierooken.

Oudtijds maakte men laatkoppen van metaal in den vorm van een menschenhoofd en déze kopstukken willen hierin de Oudheid tot nieuw leven brengen, doordat zij slechts naar metaal snakken en zich tot laatkoppen van de beste substantie en tot bloedzuigers van het beste bloed maken. Het purperdier is een visch met zoo'n harde en scherpe tong, dat hij die in de schelp van andere dieren brengt, welke, om zich te verdedigen, hem

hevig verwonden, maar om zijn prooi niet te verliezen trekt hij er de tong niet uit ondanks de folterende pijnen; immers ze zwelt van de inspanning, hij kan ze er niet meer uithalen door de ontsteking en sterft aldus door zijn koppigheid en begeerigheid. De makelaar waarover ik het heb, lijkt wel zoo'n purperslak (al heeft hij niets koninklijks); hij heeft een even harde en scherpe tong, die daardoor wondt en doodt; hij brengt die in een schelp om er de parels uit te halen, door voor eigen rekening te handelen, begeerig naar den glans en hopend op buit; men geeft hem een order die indruischt tegen zijn voordeel; zijn hart klopt hevig, hij verschiet van kleur, zijn tong wordt dik, zijn keel wordt toegeknepen, zijn stem stokt, hij kan bijna geen adem krijgen, en als hij niet slimmer weet te zijn dan dat ongelukkige vischje om zich uit het gevaar te redden, valt hij door zijn domheid, komt hij om door zijn ijdelheid en sterft hij door zijn dwaasheid. Terwijl de zoon van Halcon sliep, kronkelde zich een slang om zijn hals, doch de vader deed toen zoo'n wonderbaar schot dat hij zonder den keel van zijn zoon te raken, koelbloedig de slang doodde; onze valk (die afschiet op de kleinste vogeltjes in de lucht) is jaloersch op dit schot en om niet gelijk te zijn aan de purperslak (die vooral in Tyrus[1)] thuis hoort) verkoopt hij de acties, die in zijn bezit zijn, in het geheim; om te probeeren of hij de slang kan dooden zonder het kind te raken, namelijk om de order, die men hem gaf, niet te verknoeien, tracht hij de schade te ontloopen zonder die opdracht schade te doen. Het zou op hetzelfde neerkomen voor hem zich niet in moeilijkheden te steken en de slagen te ontwijken. Wat geeft het hem of hij iets verdient (áls hij tenminste verdient) indien hij door het vertrouwen te verliezen courtage derft en door de courtage te verliezen, zijn schatten verliest? Een soldaat van Maximinus vond een leeren beurs vol diamanten; hij wierp de diamanten weg als waren het gewone kiezelsteenen en was heel tevreden met de beurs. Eenige wilden uit Indië zagen de zakken met goud die de Portugeezen na een schipbreuk op het strand lieten drogen en toen de avond viel, stalen zij het zakkegoed en lieten het goud rustig liggen. Ik twijfel er niet aan of die soldaat was tevreden met de beurs en die Indiaan ging er met het linnen vandoor; maar is er grooter domheid denkbaar dan het goud

1) Sp. *Tiro*, woordspel met *tiro* schot.

lager te stellen dan de gonje en de diamanten weg te gooien om de beurs te behouden? Hij die dat doet, zal tenslotte wel bemerken dat de gonje door het vuur wordt verteerd en dat uit het leer riemen worden gesneden om hem te kastijden, en dat men hem algemeen voor een leeghoofd[1] uitmaakt.

Wat interessant is om te zien, is wanneer een onbaatzuchtig makelaar een groote order voorzichtig en glansrijk tracht uit te voeren, want indien het is om te koopen (in tegenstelling met verkoopen) is al zijn aandacht erop gericht er achter te komen hoe hij spoedig eenige acties kan bemeesteren, want dan is voor hem de mogelijkheid geopend om de rest op gelukkige en uitstekende wijze te koopen; want, de koopen met verkooptransacties afwisselend om zijn bedoeling te verbergen, geeft hij nu eens af en biedt dan weer op hetzelfde, zoodat als zij ze hem aansmeren, dat juist zijn bedoeling is en als zij ze hem afpakken, hij ze toch al gekocht heeft, en zoo verdient hij dubbele courtage zonder dat de koersen veranderen; en zoo sierlijk en behendig hanteert hij het zwaard, dat het jammer is dat elke punt geen triomf en elke wond geen trophee beteekent.

Men noemt in de speelhuizen degenen die op den inzet azen *Kapiteins* en dit geld heet *Dauw*; deze trouwe makelaars nu toonen brave Kapiteins te zijn door den moed waarmee zij strijden voor hun vorsten, zonder een hagelbui te verwachten die de tuinen vernielt, doch slechts dauw die de bloemen verkwikt. Zij verdienen minder, maar wat zij verdienen is eerlijker en zekerder. Het was bij de Romeinen verboden tijdens de feesten de nagels[2] te knippen; maar men mag het niet als iets Romeinsch beschouwen dat men op onze markt[3] ook lange klauwen heeft, en wanneer bij Menander[4] een grappenmaker ten tooneele kwam die in de rol van Hercules een lichten stok, die een knots voorstelde, zwaaide omdat hij geen kracht genoeg had om een knots te hanteeren, zoo wordt hier ook de kracht door list aangevuld, en indien de stemming op de beurs de overwinning niet gemakkelijk maakt, snellen de moed en het vernuft toe om te helpen en alle hinderpalen maken het succes slechts des te bewonderenswaardiger.

Een ander heeft het geluk een order te krijgen om te ver-

1) Sp. *cuero* leeren zak, windbuil.
2) Sp. *uñas* is zoowel *nagels* als *klauwen*.
3) *Ferias* beteekent zoowel *feesten* als *jaarmarkten*.
4) Plutarchus Moralia 59 E.

koopen, terwijl hijzelf ook contramineur is, en ik geloof niet dat er vreugde bestaat die te vergelijken is met de blijdschap die hij dan in zijn hart voelt.

De schildpad broedt haar eieren uit door er alleen maar naar te kijken; en deze schildpad broedt de zijne uit alleen door te kijken naar het gezicht van hem die hem order geeft de eieren te leggen: ofschoon hij, zoo hij reëel te werk gaat, de order zoo eerlijk en correct uitvoert dat hij, trouw boven rijkdommen stellend, zooveel mogelijk zijn eigen doel verbergt en zijn uiterste best doet om de gemoederen niet te verontrusten; daarbij zich tevreden stellend met de verwachting dat wel een of andere tijding zijn zienswijze bevestigen, zijn drijven begrijpelijk maken en zijn meening rechtvaardigen zal. Maar indien hij een onnoozele ziel is, of een deugniet zonder ziel, gaat hij zoodra hij zoo'n order krijgt, het in het geheim meedeelen aan de praatzieksten, zoodat dezen het aan de kornuiten vertellen en hij de koersen der acties al laag vindt als hij de partijen gaat verkoopen, zoodat die welke hij voor rekening van den ander verkoopt, nog minder opbrengen en de winst op die welke hij voor eigen rekening heeft verkocht, grooter is. Ovidius beschrijft een dier met één poot als van een zwaan voor 't water, met één als van een vogel die vliegen moet, met één als van een roofdier uit 't woud en met één als van den salamander die in 't vuur leeft. Darius[1)] zond gezanten aan een koning van Scythië om zijn overgave te vragen en als antwoord zond deze hem een vogel, een mol en een kikvorsch, om aan te duiden dat al vloog hij hoog in de lucht als een vogel, of dook hij diep onder water als een kikker, of verborg hij zich in het binnenste van de aarde als een mol, hij niet zou ontkomen aan zijn pijlen, zijn onverbiddelijkheid en zijn snelle straf. Zoo de gemeene dienaar, van wien ik u vertel, is gelijk het geschenk van den Scyth of gelijk het dier van Ovidius, is het dan wel te verwonderen dat de vogel zich niet uit zijn klauwen, de visch zich niet uit zijn haak, het roofdier zich niet uit zijn netten en de Phenix zich niet uit het door hem gestookte vuur kan bevrijden? Degenen die speelhuizen houden, worden door de Spanjaarden *Leeuwenbewaarders* genoemd en de speelpenningen in die huizen gewoonlijk *spijzen*. Leeuwenbewaarders zijn in dit spel die makelaars welke zich verbeelden dat zij de leeuwen in ons spel zijn, daar zij nergens

1) Herodotus 4, 126 en 131.

anders op uit zijn dan om te verslinden wat zij maar tegenkomen, terwijl er immers *spijzen* of *metalen* aanwezig zijn, maar of de kaart (of de order) van een koning, een vrouw of een boer[1)] is, hun onbeschaamdheid, hun boosaardigheid en hun hebzucht gooien alles door elkaar. Wees maar niet bang, zei een bronzen kruik tegen een aarden kruik, toen beide door het woest-stroomende water werden meegesleurd; doch de aarden kruik antwoordde: 'de kwestie is maar, dat als òf jij tegen mij òf ik tegen jou aanstoot, ik eraan ga door de kracht van de golven en jij niet'. Ongelukkig de koopman die tegen een van die ongeluksmakelaars aanloopt, want dan is hij de arme aarden kruik die bij stormen altijd aan het kortste eind moet trekken; want gelijk er aan den voet van een berg achter Gerona een kleine bron is die steeds kookt en die zóó vergiftig is dat wie eruit drinkt, moet sterven, zoo is deze verrader als de vergiftige bron, welke steeds van onrust kokend ieder die er zich in spiegelt of de lippen aan zijn water zet, doodt.

Onze spelers zijn getrouwe bezoekers van huizen die omdat er een drank verkocht wordt die de Hollanders *Koffie* en de Levantijnen *caffe* noemen, *Koffy Huysen* heeten; deze zijn van groot gemak in den winter, door het spel en het tijdverdrijf dat ze bieden, want in sommige vindt men boeken om te lezen, in andere borden om op te spelen en in alle menschen om mee te praten; de één drinkt er chocolade, de ander koffie, een derde wei, nog een ander thee en bijna allen rooken ze om de gezelligheid van het gesprek te verhoogen, zoodat zij zich voor weinig kosten warmen, te goed doen en vermaken en onderwijl de nieuwtjes hooren, allerlei kwesties bespreken en zaken doen.

Een makelaar-Liefhebber treedt onder beurstijd een dezer huizen binnen en de aanwezigen vragen hem naar den koers van de acties; hij voegt nog een paar procenten bij den prijs dien ze gemiddeld doen, haalt een notitieboekje voor den dag en gaat zitten opschrijven, niet wat hij inderdaad heeft afgedaan, doch veeleer wat hij graag had willen doen, teneinde de meening te doen post vatten, dat hij het gedaan heeft; degeen die al lust had, krijgt nog meer zin om een partij te koopen, wordt bang dat ze nog zullen stijgen (want wij zijn nu eenmaal zóó dat wij denken dat ze reusachtig hoog zullen komen als ze stijgen en dat ze zullen kelderen als ze zeer hoog staan), en geeft den sluwen make-

1) Sp. *caballo* paard; de boer in ons kaartspel.

laar order om er een voor hem te koopen; maar deze antwoordt hem, om des te ongemerkter zijn doel te bereiken, dat hij zoo'n groote order van een ander heeft om te koopen, dat hij hem niet kan bedienen; de onnoozele gelooft in de eerlijkheid van den ander, zijn kooplust verdubbelt en hij geeft order aan een anderen makelaar om voor hem te koopen zonder limiet voor den prijs; dat hoort onze slimme vos, hij loopt naar de Beurs om het stuk voor meer aan te bieden dan het waard is, de onbaatzuchtige makelaar koopt het voor den prijs waarvoor hij het kan krijgen, denkend dat er een nieuwe tijding is, te oordeelen naar de verandering en de onrust op de markt; soms handhaaft zich die koers en blijkt wat er eerst uitzag als dwaasheid, een goede zet, en wat zich als dollemanswerk liet aanzien, scherpzinnigheid te zijn. Het was een oude gewoonte der Babyloniërs[1] om een zieke naar de markt te brengen opdat, indien er iemand onder de omstanders was die dezelfde kwaal had gehad, die het middel aan de hand kon doen, waardoor hij genezen was; in navolging hiervan plachten de Grieken in den tempel van Aesculapius bekend te maken welke geneesmiddelen hun kwalen hadden verlicht en hun voor doodsgevaar hadden bewaard. Op een nacht was ik radeloos van pijn door de jicht (want het lot schijnt te willen dat allen weten door welke oorzaak ik mank ga) en een flesch met geconserveerde morellen op een stoel ziende, begon ik, gek van de pijn, mijn knie met het zoete sap in te wrijven, met zoo'n gelukkig gevolg dat ik, zonder te weten hoe en waardoor, mijn pijn kwijt raakte en weer insliep; hoewel, als we letten op wat Covarrubias op gezag van Diego de Urrea vermeldt, die de etymologie van *almivar*[2] zocht en vond dat het laatste woorddeel in het Arabisch *miobretum* is, dat afgeleid is van het werkwoord *Berege* en wil zeggen *medicijn*, dan sta ik niet verbaasd dat ik in de almivar genezing heb gevonden. Zou het echter geen belachelijke dwaasheid zijn, indien deze menschlievendheid van Babyloniërs en Grieken hier gewoonte werd en, als een of andere jichtlijder genezing voor zijn kwaal vroeg, dat ik dan heel vriendelijk voor den dag kwam en hem morellengelei voor zijn pijnen voorschreef? Welnu, even dwaas moet u de bewering voorkomen dat men de acties doet stijgen door te zeggen dat ze stijgen, want er zijn zulke wonderlijke geneesmiddelen dat, al beschouwen de dokters ze als fa

1) Herodotus 1, 197.
2) Sp. *almibar*, gelei.

buleus, de ondervinding toch heeft bewezen dat ze doeltreffend zijn.

Een van de geraffineerdste slimheden die in deze kringen gebruikelijk zijn, is dat sommigen, die Liefhebbers zijn, zich met een tweeledig doel voor contramineurs uitgeven. Ten eerste omdat, wanneer zij nóg een partij koopen van die welke men in het geheim of tersluiks heeft, hun concurrenten meenen dat zij van taktiek willen veranderen en inplaats van zilveren bruggen voor hen te slaan, trachten hen van de brug in den afgrond te storten; zij veranderen namelijk de prijzen, opdat de contramineurs duur zullen moeten koopen wat zij naar de meening der haussiers noodig hebben, maar daar die prijsstijging juist is wat de contramineurs wenschen, zegevieren deze door hun veinzerij over den haat en bedriegen zij heel voorzichtig degenen die denken hen te bedriegen.

Ten tweede om bij een catastrofe zonder schokken hun belang te kunnen verkoopen, omdat, daar men stellig meent dat zij contramineurs zijn, als zij willen verkoopen, de Liefhebbers als razenden toeschieten om hun de partijen af te grissen, meenend dat ze een offer brengen aan hun taktiek en hun berekeningen.

Iemand wil spionneeren wat er in een kring omgaat; hij steekt zijn hoofd tusschen de armen door van degenen die dien kring vormen (de onaangename geuren onder die armen trotseerend), en hoort dat men algemeen acht voor de acties biedt zonder dat ze afgegeven worden; hij maakt rechtsomkeert en terwijl hij aan een anderen kant er binnen treedt, begint hij, alsof hij niets gehoord had en alsof hij order had om tegen ongelimiteerden prijs te koopen, acht en een half te bieden; zijn kornuiten vatten moed, bieden negen en soms beleeft de truc succes en vindt de list instemming. Als men een sidderaal tusschen doode visschen legt, bewegen die welke hij aanraakt; zoo schenen deze Liefhebbers dood voordat die makelaar hun met zijn stem, zijn list en zijn vuur leven kwam inblazen; hij is levendig als kwik in alles wat hij aanpakt, en levendig, schelmachtig en onrustig als hij is, doet hij door dit trompetgeschal de dooden levend worden en door dat blazen de lijken weer oprijzen. Maar als het vee verstomt op het gezicht van den wolf en men een gele kleur krijgt alleen al door het zien van een waterpad, is het dan wel te verwonderen

dat de contramineurs verstommen zoodra deze wolf nadert en geel van angst worden als deze pad verschijnt.

Als onze kaaiman eenmaal in den kring is doorgedrongen en bemerkt dat de vijanden bang voor hem zijn geworden, gaat hij door met zijn biedingen, telkens een punt opdrijvend, totdat een van de tegenstanders, om te probeeren of hij de David van dezen Goliath kan zijn, hem zes acties afgeeft een percent lager dan hij biedt. Onze reus staat verbaasd over de hoeveelheid en den durf en daar hij evenmin order heeft om acties te koopen als de ander misschien om ze te verkoopen, verstomt hij als de honden in Egypte (een uitdrukking die wij bezigen voor deze netelige gevallen) en de vergadering kan vaststellen hoe het eene vuur het andere verdelgt en het eene vergif vergif is voor het andere. Narses[1)] rukte op tegen Totila en toen Narses hem liet voorstellen 'Oorlog of Vrede', antwoordde de barbaar 'Oorlog, en laat de veldslag over acht dagen plaats hebben, want mijn dapperheid staat u dien termijn toe om u voor te bereiden en mijn edelmoedigheid stelt u dit uitstel voor, opdat gij u kunt wapenen'. Narses nam het voorstel aan, maar hij hield het er voor dat er iets achter die edelmoedigheid stak en dat die beleefdheid een krijgslist moest zijn; derhalve besloot hij hem den volgenden ochtend aan te vallen en ontdekte toen dat Totila al kwam aanrukken voor het aanbreken van den morgen; zoo verijdelde hij bedrog met bedrog, en overtroefde list met list. Onze Totila[2)] stond heel trots in de arena, denkend dat niemand hem zou kunnen treffen en dat niemand zijn list doorzag, en daar liep hij tegen een sluwen Narses aan die hem zijn luister doofde, zoodat zijn glans, zijn schittering en zijn omstraling verdwenen waren. Een krokodil verslindt een mensch en het vleesch dat tusschen zijn tanden blijft zitten, hindert hem zoo, dat hij aangezien hij ze niet kan schoonmaken, zich met geopenden muil als dood uitstrekt op den oever van den Nijl[3)]; dan komt er een vogeltje op hem af dat door Plinius genoemd wordt de koning der vogels, en dat gaat in zijn bek het vleesch opeten dat het tusschen zijn tanden vindt. Onze krokodil stond met open mond, toen hij zag dat niemand bij zijn mond durfde komen; hij had zooveel gegeten dat juist wat hij gegeten had, hem begon te hinderen; hij dacht dat hij al

1) Procopius Bellum Gothicum 8, 29, 8-10.
2) De auteur bedoelt nu den makelaar.
3) Plinius Nat. Hist. 8, 90 (c. 25), vgl. Herodotus 2, 68.

zeker was van den buit, omdat er niemand was die zijn triomf in den weg stond, maar daar glipte het andere vogeltje dat nauwelijks een snavel scheen te hebben, in zijn mond en nam hem het vleesch tusschen de tanden en den hap uit den mond weg.

Dan gebeurt het, dat naast onzen verdrietigen makelaar een heetgebakerd koopman staat; hij is woest als hij zijn reus zoo beteuterd ziet, en als de andere makelaar hem nogmaals de zes acties aanbiedt, stoot hij hem aan om hem te beduiden ze te nemen; dit is de straat van Gibraltar voor een van de beide partijgroepen, want indien de eerste de order wel opmerkt, maar heen gaat net of hij het niet begrijpt, dan staan de laatsten raar te kijken en staan zij er bij zoo koud als standbeelden; of als hij, ze accepteerend, den naam noemt van dengene die hem inderdaad de order gaf, schijnen ze ook dood te blijven, want dan blijven ze er koud onder, maar als hij ze neemt en het blijkt dat hij de dupe ervan is, dat hij ze nam en men hem aan zijn woord hield, omdat hij geen andere opdracht had dan die van zijn driestheid en zijn verdriet, dan komt er geen eind aan het gelach, het gejubel en gejoel òf hij moet *Guenade* (wat in het Spaansch *perdón* heet) vragen of zich op de knieën werpen om er heelhuids af te komen. Maar indien de makelaar (uit lafheid of voorzichtigheid), als ze hem met elleboog of voet aanstooten, niet durft zeggen '*ze zijn mijn*', omdat hij niet weet wie hem met elleboog of voet een teeken geeft, dan laat hij bij toeval zijn tabaksdoos, zijn zakdoek of een sleutel vallen, om terwijl hij dat voorwerp opraapt, ongemerkt te zien wie hem aanspoort, zoodat de sleutel dient om de poort tot het ongeluk van diens tegenstander te openen, de zakdoek als lijkkleed voor diens ondergang en de doos als graf van zijn verwachtingen. Als de persoon hem aanstaat, speelt hij zóó dat zij hem de partijen nogmaals aanbieden, en als degene die ze hem aanbood zoo slim is dat hij het spel doorziet, loopt hij door en doet of het maar een inval was. Maar als onze slimme vos bespeurt dat de overmoedige zijn listig spel niet doorgrond heeft, dan tracht hij dezen te prikkelen om te zien of hij hem de drie duizend ponden nog eens aanbiedt, en hij toont zich zoo brutaal in zijn aandringen dat, gelijk het spreekwoord van de brutalen zegt dat zij de hand nemen als men hun den voet geeft, onze rakker als men hem den voet aanraakt, de hand van zijn tegenstander pakt om

hem met vier handslagen die pijn doen, kwaad te maken en hem ertoe te brengen er hem twintig inplaats van zes aan te bieden; heeft hij zijn hand beet dan tracht hij hem op allerlei wijzen begeerig te maken door hem tot wanhoop te brengen en opdat zijn gemeene streek een beschaafd air hebbe, zegt hij hem de volgende vriendelijke en lieve woorden (laten de sirenen ze hooren en zij zullen zwijmelen; laten de krokodillen ze onthouden en zij zullen zegevieren): *Ziet gij, vriend, hoe mijn dankbaarheid meer in uw voordeel is dan uw toorn? Gij hadt niet bemerkt, dat ik met een order om honderd partijen te koopen, de zes niet wilde nemen die gij mij aanboodt, omdat ik zag dat ge het meer om uw goeden naam deedt dan om zaken te doen, meer uit boosheid dan uit plezier. Wat zegt gij nu van mijn vriendelijkheid? Wat dunkt u van mijn eerlijkheid? En wat van mijn correctheid?* De ander voor wien elk dezer woorden een pijl is die zijn hart doorboort, antwoordt uit woede en om zijn fatsoen te redden, dat dat alles maar kinderpraat is, dat de eerste heelemaal geen order had en dat hij daarentegen zoo beleefd is geweest hem de zes partijen niet aan te smeren, terwijl hij toch een groote opdracht tot verkoopen had; de eerste antwoordt, de tweede houdt vol totdat hij woedend schreeuwt dat hij om duidelijk te laten zien wie de edelmoedige is geweest en wie het terrein behoudt, hem nogmaals de zes acties offreert voor den prijs waarvoor hij ze eerst aanbood: '*ze zijn mijn*', zegt de eerste, die daarop stond te wachten en die het heele gesprek slechts daartoe aangebonden had om den ander in dit labyrinth te brengen; en daarmee is de comedie uit waarin sommigen het decor veranderen, anderen de machinaties betreuren, velen van kostuum verwisselen en sommigen optreden met op Italiaansche manier bedekt gelaat.

Zulk een list om te prikkelen en zoodoende erin te laten loopen is zóó onfeilbaar dat maar zelden het doel gemist wordt en de kogel bijna altijd treft. Terwijl Glaucus[1)] aan het ploegen was sprong het ploegijzer uit den ploeg en daar hij sterk was, dreef hij het er met de vuist weer in; op een dag werd hij bij de Olympische spelen door een jongeman in het nauw gedreven en zijn vader, die zich den klap herinnerde waarmee hij hem op het land het ijzer had zien vastslaan, deed niets dan roepen *Illum de aratro fili, illum de aratro* (*nog zoo één als toen met den ploeg*,

1) Pausanias 6, 10, 1 en 2.

mijn zoon, nog zoo één als toen met den ploeg). Indien degene, die zijn medestanders bedreigd zag, evenals deze oude riep: *prikkelen, dapperen, prikkelen om uw doel te bereiken*, zou hij eens zien hoe heilzaam deze aansporing werken kan en hoe men kan zegevieren door den prikkel aan te wenden.

Daar echter het aanstooten met den elleboog en voet een handeling is die men aan de beweging kan bemerken, plegen anderen een oogje te geven; zij bespieden dengene die hun bevalt, en terwijl zij een oogje geven aan hem, dien zij genegen zijn, laten zij dengene dien zij haten, op den neus vallen[1]. Diodorus Siculus[2] beschrijft een dier met vier koppen tegenover elkaar, dat met zijn vier koppen naar alle vier de windstreken tegelijk keek. Als de makelaars als dit dier waren, zouden de slimmerds hen niet erin kunnen laten loopen, want daar zij tegelijk iedereen en alles zouden kunnen zien, zouden zij door hun inspanning en waakzaamheid zegevieren, maar daar zij oogen te kort komen om de wenken van zooveel oogen op te merken - en die oogen schieten met hun bogen[3] en spreken met hun pupillen[4] - worden hun oogen verhelderd evenals bij Jonathan na het zondigen en gaan ze open als bij Adam na den val.

Op drie manieren kan men een partij aanbieden voor een bepaalden prijs of er een bod op doen, namelijk òf met de woorden *Ik geef hem aan U voor dien en dien prijs*, òf met de woorden *Ik geef af tegen dien en dien prijs*, zonder nadere aanduiding, òf zeggende: *Ik geef af aan wie maar wil tegen dien en dien prijs*. Wie zegt *Ik geef aan U*, kan het ongeluk niet ontloopen indien zij hem aan zijn woord houden, en indien men hem, als hij er spijt van heeft, niet vrijwillig van zijn verplichting ontslaat, blijft er voor hem niets anders over dan te smeeken, te weenen en te lijden. Wie zegt: *ik geef af aan wie maar wil*, stelt zich aan een groot gevaar bloot, want er zijn er die op zoo'n algemeene uitdrukking loeren alsof hun leven ervan afhangt; want bevreesd dat men achter hun toestand zal komen, hoe gering hun kapitaal en hoe treurig het met hun eer gesteld is, wagen zij het niet aan te bieden of een bod te doen, om zich niet aan een beleediging bloot te stellen; wanneer zij dus de royale al-

1) Sp. *dar de ojos* op z'n neus vallen; *dar de ojo* een oogje geven.
2) Diodorus Siculus 2, 58, 2.
3) Sp. *arcos* wenkbrauwen; bogen.
4) Sp. *niñas* meisjes; pupillen (van de oogen).

gemeene uitdrukking van onzen schreeuwer hooren, brullen zij hem zóó snel hun *mijn* toe dat hij het hun moet laten, wel gestraft voor zijn goed vertrouwen en vol berouw over zijn domheid. Hij die alleen zegt *ik geef af*, heeft een dubbele bedoeling, maar is daarom allerminst een profeet, want daar zijn bedoeling niet is af te geven maar de markt te drukken, niet om de acties te verkoopen maar om den koers te doen dalen, antwoordt hij, als iemand ze hem wil afpakken, snel: *Ik geef af maar niet aan U*, en daar men hem verder niet dwingen kan, omdat hij strikt genomen niet meer zei dan *ik geef af*, zwaait hij altijd een degen met twee punten en vecht hij steeds met een pistool met twee loopen.

Dat er makelaars zijn die de contracten teekenen met *N.N. voor zijn meester* (als men daarmee tevreden is zonder een anderen naam te vergen) verwondert mij niet; de zucht om voor eigen rekening te handelen bracht die gewoonte in zwang en om het te doen voorkomen alsof het alleen voor rekening van zijn meester is, kiest hij deze wijze van onderteekenen, aldus de hebzucht verhullend en de dwaasheid een schoonen schijn gevend; maar wat mij wel verbaast, is dat er eertijds reeds makelaars zijn geweest met zooveel durf, dat zij een naam er op na hielden voor de courtage en een tweeden om te teekenen, en dat zij wanneer zij een partij verrekenden, zich zelf als de lastgevers noemden, alsof zij door den naam te veranderen ook de zaak veranderden. Een man die met zijn vrouw was, wilde in een logement voor één persoon betalen, aanvoerend dat God had gezegd dat man en vrouw één waren, *Maritus et uxor unum sunt*; en toen de waard zag dat zij zich te zijnen nadeele van sofismen bedienden, trachtte hij hen met hun eigen wapenen te verslaan en verzocht hun met z'n tweeën voor elf te betalen, want als twee een was, dan waren twee eenen ook elf. Het schijnt of deze stoutmoedige makelaars ingenomen waren met de slimmigheid van den waard, want elk van hen moest zich wel vijf wanen en denken dat hij tegelijkertijd makelaar, koopman, partij, advocaat en rechter was; en ik geloof zelfs dat zij zich nog verbeeldden een half cadeau te geven, omdat de helft van elf vijf en een half moest zijn. De Aristippus van Horatius speelde alleen zooveel rollen dat hij enkel door van kleeren te verwisselen een heele comedie alleen voordroeg: hij was de

jonkman, de dame, de derde persoon, de knecht, de dienstmaagd, de begunstigde minnaar, de versmade, de medeminnaar, de jaloersche, kortom hij was alles. Waar zij in onze comedie de Aristippussen zijn, zal de onbevooroordeelde toeschouwer moeten toegeven dat hun handigheid de zijne nog ver overtrof, want in het eerste geval deed één alleen al wat hij kon en moest doen en hier doet één niet alleen alles wat hij kan en moet doen, maar ook wat niet kan en niet moet gedaan worden.

Natuurlijk staat een der beide partijgroepen verbijsterd, wanneer het blijkt dat de voornaamste en eerlijkste makelaar die haar aanvoerde, haar in den steek laat. Veronderstellen wij eens dat hij in dienst stond van de machtigsten en rijksten, van de grootste speculanten van de beurs; zijn 'mannen' zijn Liefhebberen en de belangelooze makelaar heeft altijd zijn uiterste best gedaan voor het succes van zijn meesters; nu bemerkt een scherpzinnig contramineur op een dag dat de koers begint te wankelen; hij geeft dien makelaar order tien partijen voor hem te verkoopen zonder zijn naam te noemen, teneinde tot de daling mee te werken. Deze voert hem correct uit, zoowel omzichtig als stilzwijgend, want zijn eenige bedoeling is zijn courtage te verdienen, al brengt hij ook zijn vrienden groot nadeel toe. De aanhang staat verbaasd, vraagt of hij voor zijn mannen verkoopt, doch hij zwijgt; zij verzoeken hem hun te zeggen of er iets nieuws is: hij antwoordt niet; zij willen weten of hij veel te spuien heeft: hij blijft stom; om hem dus in de wielen te rijden, zoodat hij niet gemakkelijk zal kunnen verkoopen wat hij wenscht, drukken zij - woedend omdat ze hem voor veranderlijk en verraderlijk houden - den koers, ontdoen zich van hun fonds en schelden hem voor een ondankbare; zoo heeft dan, als men later achter de waarheid komt, die hij zoo handig verborg, degene die hem de orders gaf, zijn doel reeds bereikt, tweedracht gezaaid, de waarde reeds doen dalen en kan hij zich reeds triomfantelijk verheugen over zijn list. Jamblichus beweert dat er lynx-oogen waren die door harten en muren heen boorden; de spiegelsteenen waarvan Nero een tempel voor Fortuna[1)] bouwde, waren zóó doorschijnend dat ze wel spiegels leken; als in ons spel de harten die zich er op beroemen van steen te zijn, waren als de steenen van dezen tempel, of als

1) Plinius Nat. Hist. 36, 163 (c. 22).

men een blik had als die van Cinegirus[1], die al deze steenen van te voren zou kunnen doorzien, zouden er niet zulke ondoorgrondelijke verwarringen in dit Babylon, noch zulke verschrikkelijke Minotaurussen op dit Creta zijn.

Een makelaar-liefhebber bemerkt dat twee anderen over een partij aan het onderhandelen zijn, en hij wenscht dat degene die ze niet durft te nemen voor den prijs waarvoor de ander ze aanbiedt, toch den koop voor hém zal sluiten; hij geeft hem een oogje ze maar te nemen, doch degene die ze aanbood, trekt zich terug hetzij omdat hij het onaangenaam vindt, hetzij omdat het hem mysterieus voorkomt. Om hem nu eronder te krijgen, veinst onze Liefhebber contramineur te zijn; hij verwedt met dengene die ze zou koopen - dezelfde dus met wien hij het eens is - er een ducaton om dat als men ze hem nog eens aanbiedt hij ze niet zal durven nemen; hij probeert dengene die wel geneigd scheen tot verkoopen, in de weddenschap te betrekken, opdat hij nog eens aanbiedt, en als de visch dan nog niet toehapt, moedigt hij hem aan door hem voor te stellen dan voor rekening van beiden te verkoopen; daardoor krijgt de sukkel moed en vindt zich beroofd van een halve partij, die degene van hem koopt, van wien hij meent dat hij de andere helft verkoopt. Een woelige geest stookte onrust in Rome en toen hij volgens senaatsbesluit naar Afrika verbannen werd, zond men hem naar koning Ptolomaeus van Mauretanië, met een brief van keizer Caligula[2], waarin stond: *Et quem istuc misi, neque boni quicquam neque mali feceris*, wat vertaald aldus luidt: *Behandel brenger dezes noch zeer goed noch zeer slecht*. O, hoeveel strijders zijn er op ons slagveld die heel blij zouden zijn een dergelijken brief bij zich te dragen en niet dien van Uria, want indien men hun goed noch kwaad deed, zouden zij evenals Adam voordat hij van den boom der kennis van goed en kwaad geproefd had, genieten van den onschatbaren staat van onschuld! Maar hier zijn er velen (zooals die welke ik u zooeven liet zien) die onder voorwendsel van vriendelijkheid hen in de verdrukking brengen en hen onder den schijn van welwillendheid en beleefdheid verraden en ruïneeren.

Sommigen zinnen op zooveel middelen om hun doel te bereiken dat juist de overvloed daarvan hen belet den begeerden

1) Lees: Cynegirus.
2) Suetonius Caligula 55.

schepter in handen te krijgen. De liefhebbers verspreiden duizend berichten inzake de acties en elk daarvan is voldoende om een stijging te veroorzaken; de contramineurs strooien duizend leugens rond, waarvan elk een daling dient tengevolge te hebben; en als de waarheid der grootsprekerijen aan het licht komt, blijken ze veel minder om het lijf te hebben dan beide partijen beweerden, zoodat, zoodra men bemerkt dat het kwaad minder is dan men vreesde, de acties rijzen ondanks het kwaad en dat wanneer uitkomt dat het goede nieuws niet zoo groot is als men hoopte, ze dalen ook al is er goed nieuws.

Teneinde, als hij twee duizend pond moet koopen, den indruk te wekken dat hij er twintig duizend koopen moet, koopt een handig makelaar er duizend en als hij dan ziet dat een ander, hetzij om hem te volgen hetzij om hem in zijn complot te helpen, ook koopt, gaat hij terneergeslagen op hem af en smeekt hem met een bewogen en angstige stem (maar zóó luid dat diegenen het kunnen hooren die van nieuwsgierigheid barsten om het te hooren) hem in godsnaam toch niet te ruïneeren en den koers niet te schokken, daar hij geweldige partijen te verhandelen heeft en hem een onmogelijke reis en een zekere schipbreuk te wachten staan, als hij beroering in den stroom brengt; de vergaderden houden voor een oprecht verlangen wat in werkelijkheid een list is; zij beginnen allen te koopen om de winst binnen te halen die deze stemming schijnt te beloven en ofschoon het succes niet absoluut zeker is, is de list toch vaak voordeelig. De duivel vroeg Eva om van den verboden boom te eten en aldus onsterfelijk te worden en het is onbetwijfelbaar dat indien zij door dien boom onsterfelijk had kunnen worden, de duivel haar niet gevraagd zou hebben ervan te eten, integendeel: hij vroeg haar en ried haar aan wat in zijn belang was. Evenzoo handelen de duivels van onze hel; nooit raden zij iets anders aan dan wat voor hen goed is, nooit vragen zij iets of het is in hun voordeel, nooit overreden zij iemand of het is tot iets dat voor hen van belang is. Maar zij pochen dat die laatste truc van aan een vriend te vragen geen acties te koopen, juist om hem te doen koopen en hem te smeeken de koersen niet te schokken, juist om hem dit te laten doen, iets goddelijks over zich heeft; want toen God besloot het volk te vernietigen wegens het

gouden kalf, vroeg hij Mozes hem te laten begaan[1] en hem niet tegen te houden, terwijl het toch de bedoeling van de opperste genade was, hem te vragen hem tegen te houden en hem niet te laten begaan, zoodat, indien het 'houd mij niet tegen' van God beteekent 'houd me tegen' en het 'laat van mij af' van Zijne Goddelijke Majesteit wil zeggen 'laat niet van mij af', dit juist is wat wij navolgen - zoo roepen de vernuftigen door te smeeken dat men den koers niet schokt, juist opdat men hem schokken zal, en door te vragen dat men ons de orders laat uitvoeren juist opdat men dit niet zal doen.

Ik wil deze voorbeelden niet vergelijken noch een oordeel over de motieven vellen; en dus, een uitspraak aan de deskundigen overlatend, prijs ik niet en keur ik niet af: ik verbaas mij slechts.

Een eerlijke makelaar wil een bloedverwant bevoordeelen; hij draait honderd maal om hem heen om te trachten hem te zeggen wat hij doen moet, zonder dat degenen die daarop loeren het zullen hooren; maar door dien angst hebben er zulke vergissingen plaats dat door het afkorten van de woorden - wat geschiedt opdat de omstanders het niet zullen begrijpen - men vaak het tegendeel verstaat van wat bedoeld is. Ik vroeg op een dag aan iemand (die mijn voordeel beoogde) wat hij meende dat ik doen moest, en hij antwoordde wat vreemd: VEN[2]; ik dacht dat hij me riep, volgde hem en bemerkend dat hij in een hoek vier partijen kocht zonder mij meer te zeggen, veronderstelde ik dat het VEN beduidde dat ik hem moest volgen, en het koopen dat ik hem moest nadoen; voldaan dat ik zoo goed geraden had, snelde ik naar den kring en kocht mijn partijtje; toen ik echter zag dat mijn Atlas er acht tegelijk van de hand deed, beklaagde ik mij zacht en spijtig dat hij, na mij geroepen te hebben om te zien wat hij deed en te doen zooals hij deed, mij bedrogen had en mij aldus aandreef tot geweld en wraak. Maar hij verzekerde mij - en ik zag het bevestigd toen hij doorging met zooveel te verkoopen als hij kon - dat hij die partijen in het geheim gekocht had om meer kruit te hebben om een bres in het bolwerk te maken en dat hij mij duidelijk

1) Deuteronomium 9, 14.
2) Sp. *ven* beteekent kom! (van *venir*;)is ook de eerste lettergreep van het werkwoord *vender*, verkoopen.

had aangeraden om te verkoopen toen hij mij tweemaal gezegd had VEN, want bang dat men hem zou hooren, kon hij niet duidelijker zeggen wat hij dacht. Bij een andere gelegenheid raadpleegde ik denzelfden vriend over wat ik moest doen om succes te hebben, en daar hij velen om zich heen zag staan die uit zijn gelaat trachtten op te maken wat zijn oordeel was, kon hij mij slechts figuurlijk antwoorden: CARLOS QUINTO[1]. Ik meende dat, daar de eerste letter van Karel de K is, hij mij wilde beduiden dat ik moest koopen, maar toen ik bemerkte dat, aangezien sommigen in plaats van Karel de Vijfde schrijven Karel V, hij mij met die V te kennen had willen geven dat ik moest verkoopen, toen kwam ik er bijna toe hem naar de keel te vliegen, omdat hij mij mijn geld[2] had doen verliezen. Toen het paard van den dapperen Aemiius[3] gewond was, stegen alle onverschrokken strijdmakkers om hem heen af om hem in het heetst van den strijd hun paard aan te bieden; degenen die verder af waren, dachten dat de generaal allen beval af te stijgen en de cavallerie sprong gehoorzaam en snel van het paard; Hannibal bemerkte de wanorde, begreep de vergissing, zag zijn voordeel en behaalde door den vijand met zijn leger aan te grijpen een gelukkige overwinning dank zij een kleinigheid en een kostbaren buit tengevolge van een vergissing. De gezanten van Bithynië klaagden luid aan de poorten van Keizer Claudius' paleis over Julius[4] Cilon en de vorst, die van de klachten alleen het rumoer hoorde, vroeg aan Narcissus (die meer hield van zijn makker Cilon dan de Narcissus uit de mythologie van zijn eigen schaduw) wat dat oproer en dat lawaai beteekende; en toen de gunsteling hem antwoordde dat het de gezanten uit Bithynië waren, die vol dankbaarheid over de grootmoedigheid en de wijsheid van Cilon hem smeekten toe te staan dat zij nog twee jaar door dezen geregeerd mochten worden, beval de keizer dat hij nog twee jaar hun bestuurder zou blijven. Hier ziet gij, hoe door verwarring de dingen er anders uit gaan zien, hoe zinsbegoocheling een krachtige

1) Karel V. De C van Carlos is ook de eerste letter van *comprar*, koopen.
2) Voor *naar de keel vliegen* staat in het Sp. *echarle a la garganta las carlancas*, hem een halsband met punten om den nek werpen. Er is een woordspeling doordat voor *geld* in het Sp. staat *carlines*, zilveren munten uit den tijd van Karel V.
3) Plutarchus Fabius Maximus c. 16, 3.
4) Lees: Junius, vgl. Xiphilinus 145,2 (Dio Cassius 60 (61) 33, 5).

onderneming verbroddelt en hoe lawaai de gedachten in de war stuurt. Is het dan te verwonderen dat men niet begrijpt wat de betrokken makelaar aanraadt, als hij het temidden van ons stormachtig gewoel op een manier zegt die het onbegrijpelijk maakt? De wijze waarop men een woord in lettergrepen verdeelt, kan dermate de beteekenis veranderen dat bijvoorbeeld, toen het orakel Alexander Paedios[1] noemde, wat beteekende *zoon*, de uitleggers hem deden gelooven - alleen door het woord te splitsen - dat het hem *Pae-dios* genoemd had, waarmee het zou hebben willen zeggen dat hij een *zoon van Zeus* was. Dezelfde held droomde, toen hij Tyrus ging veroveren, van een satyr, en van *satiros*[2], zooals satyr in zijn taal klonk, maakten zij (door één lettergreep ervan los te maken) *sa-tiros*, wat in die taal beteekende *Tyrus is uw*. Een heer liet een beeldhouwer als devies op den gevel van zijn huis beitelen: *In memoria aeterna erit*, maar de kunstenaar, wetend dat die heer nogal aan verstandsverbijstering leed, scheidde één lettergreep van het woord Memoria af (om op zijn verstand te zinspelen) en inplaats van te beitelen *In memoria aeterna erit*, wat beteekent *In eeuwige gedachtenis zal het staan*, beitelde hij *In me moria aeterna erit*, wat beteekent *In mij zal de dwaasheid eeuwig zijn*. Een dame, die zich aan de wereldsche genoegens had gewijd, wilde een altaar aan God wijden en beval dat men op de zuilen zou griffen *Honore a dio*[3], om te kennen te geven dat zij het deed ter eere Gods; iemand die haar kende, zette boosaardig maar vernuftig in plaats van *Honore a dio*, wat wil zeggen *ter eere Gods*, de *a* tegen *dio* aan zoodat er te lezen stond *Honore adio*, wat wil zeggen *Vaarwel eer*. Derhalve, indien men door een lettergreep los te maken of te verbinden van een *mensch* een *god*, van een *satyr* een *overwinning*, van een *nobel woord* een *krankzinnigheid*, en van een *godvruchtige daad* een *onkuischheid* maakt, dan moet gij u niet verwonderen als gij hoort dat, doordat de makelaar het woord *vender* verdeelde en in plaats van *vender* tegen mij zei *ven*, ik dezelfde dwaling beging als die welke werden veroorzaakt door de splitsingen van *Paedios*

1) Het Sp. heeft Paedois, wat èn in verband met de woordsplitsing èn op grond van de spelling onderaan de bladzijde een drukfout geacht moet worden. Plutarchus Alexander c. 27.
2) Lees: satyros, Plutarchus Alexander c. 24, 3.
3) Italiaansch; in het Sp. vertaald door *para honor de Dios* (ter eere Gods); de beteekenis is echter: Eere aan God.

in *Pae-dios*, van *Satiros* in *Sa-tiros*, van *Memoria* in *Me-moria* en van *A-dio* in *Adio*.

Een verfoeilijke gemeenheid (onder den schijn van vrienddelijkheid) is tenslotte die van enkele makelaars (gelukkig klein in aantal en algemeen veracht) die als zij een order hebben om te koopen, hun besten vriend aanraden te verkoopen en, nog erger, hem de partijen laten verkoopen die zij hem zelf opdragen met de andere hand te pakken, alsof het niet heel gemakkelijk was de onschuld te bedriegen, zonder dat zulk een verraad van moed getuigt of zulk een gemeene sluwheid geprezen kan worden. Zijn dit geen raadgevingen als die van Husay welker eenige doel is iemand in het verderf te storten? Zijn dat geen inblazingen als die van den duivel, die slechts uit zijn op vernietiging?

Ja, want Husay gaf Absolon zijn raad[1)], wetende dat deze raad diens ondergang beteekende, en de duivel overreedde Eva de onsterfelijkheid te zoeken, omdat hij wist dat zij den dood zou vinden door datgene waartoe hij haar overreedde.

Toen de rechters het doodvonnis over Suzanna uitspraken, legden zij (zooals de wet voorschrijft) hun handen op haar hoofd; want(zegt een fijne geest) het is zoo'n gewoon verschijnsel in de wereld iemand te dooden terwijl men hem liefkoost, en hem te streelen terwijl men hem doodt, dat men met de hand het hoofd van den veroordeelde streelt (wat een liefkoozing is) en hem daarna met diezelfde hand steenigt. Castor en Pollux (symbolen van vriendschap) werden als sterren aan den hemel geplaatst, omdat de ware vriendschap (aldus een moderne) een ster is die niet op aarde maar in den hemel gevonden wordt. Over Caracalla verhaalt de Geschiedenis dat diens vriendelijkheden meer te vreezen waren dan zijn toorn. Joab[2)] greep Amassa bij den baard alsof hij hem wilde kussen, en in de andere hand hield hij het zwaard om hem te doorsteken. De Hebreeuwen noemen èn het wapen èn den kus *Nesec*, want er zijn kussen als wapenen: ze schijnen, evenals God, het leven te kunnen geven met een ademtocht en het leven te kunnen nemen als ze treffen. Laten nu degenen, die onze speelholen bezochten, eens zien of de gauwdieven, als zij aanraden te verkoopen wanneer zij willen koopen, niet hun Suzanna's streelen met de

1) Samuel 17, 6-14.
2) Vgl. Xiphilinus 336, 18.

hand om ze te verderven, of zij niet de meening bevestigen dat de vriendschap slechts schittert ginds boven de sferen, of zij niet als Caracalla zijn met hun vriendelijkheden, als Joab met hun kussen en of zij geen wapenen zijn die verderf aanbrengen, terwijl zij doen alsof zij steun en redding brengen? Bij de visch 'fausten' wordt het zoete water in zijn bek zout, in Paphlagonië hebben de patrijzen twee harten, Furbante (die volgens een Toskaan zijn naam aan de schelmen[1)] gaf) bestal de reizigers en zei dat hij dit deed om zich in de Pythische spelen[2)] te oefenen; het heilige dier van Osiris leek een duif en was een slang; over een pauw schrijft Tertullianus dat hij was *multicolor et discolor et versicolor, nunquam ipse, semper alius et si semper ipse, quando alius*[3)]. De beroemde Autolycus[4)] hield alle trompetten van de faam bezig daar hij van zwart wit kon maken en omgekeerd. Degenen, die onze labyrinthen bezoeken, mogen nu beslissen of het niet deze monsters zijn die ze zoo verschrikkelijk maken: de fausten-visch, die suiker in gal doet veranderen, de patrijzen van Paphlagonië die twee harten hebben, Turbante die rooft onder den dekmantel van [beoefening der] scherpzinnigheid, het dier van Osiris dat venijn spuwt, terwijl het er zoo onschuldig uitziet, de weergalooze Autolycus, die donker in licht en de helderheid in duisternis weet te veranderen, en tenslotte de pauw van Tertullianus die met zijn verschillende kleuren nooit dezelfde was en toch altijd dezelfde, veranderlijk èn in zijn aan zichzelf gelijk blijven èn in die veranderlijkheid zelf.

Men onderscheidt in het algemeen twee soorten van muziek in het heelal, die der instrumenten en die der stemmen, waaraan Boëthius[5)] die der sferen toevoegt: *Vocalem, Instrumentariam, Mundanam*[6)]. De mensch is een kleine wereld, zoodat men deze derde soort muziek in zijn handelingen zou moeten aantreffen, namelijk doordat er zulk een harmonie tusschen zijn woor-

1) Ital. *Furbante*, schurk. In het Sp. staat voor schelmen *furbos*.
2) Pythische spelen ter eere van Apollo te Delphi.
3) Van vele en verschillende en wisselende kleuren, nooit zichzelf, steeds een ander, en toch zichzelf, wanneer hij een ander leek. Tertullianus De Pallio 3.
4) Autolycus, grootvader van Odysseus, hier wel niet bedoeld.
5) Boethius (480-524 n. Chr.) schreef een werk in vijf boeken over de muziek (Institutio Musica); het genoot hoog aanzien gedurende de middeleeuwen en was blijkens deze plaats ook later niet onbekend.
6) Lat. de vocale, de instrumentale, de kosmische (muziek).

den en daden bestond dat er geen *valsche noten* zouden zijn die door hun hardheid de ooren onaangenaam aandoen, zonder *verontschuldiging*; maar deze kapelmeesters hebben zoo'n verwarring gesticht in de muziek dat de stemmen die zingen, als van Jacob en de handen die de maat slaan, als van Ezau zijn. David deed den duivel den wijk nemen door harpstemmen, maar het waren stemmen voortgebracht door de hand (zooals een beroemd redenaar naar aanleiding van iets anders opmerkt), want om duivelen te bannen zijn stemmen zonder hulp der handen niet toereikend, vooral niet als de handen de fuga's in één sleutel spelen en de stemmen in een anderen kweelen. Salomo zegt dat het hart van den eenen mensch voor den anderen is als het gelaat dat men van zichzelf in het water ziet; hij wil daarmee aanduiden dat, evenals de mensch zijn gelaat in het water kan beschouwen, men zijn hart kan weerspiegeld zien in het hart van een ander. Dat is het wat de zeer wijze koning zei, dat is het wat hij naar men zegt, zeggen wilde, maar ik meen dat hij met zijn woorden nog heel wat meer wilde zeggen. Dat een mensch in het water zijn beeld ziet, is waar; maar het is ook waar dat hij het geheel anders ziet dan het is, want de linkerarm van het beeld correspondeert met den rechter van het origineel en het hart[1)] van het origineel correspondeert met de rechterzijde van het beeld. Daar hebben wij het dus, hoe de menschen zijn volgens het zeggen van den wijze, en daar wij bij deze bedriegerij, waarvan ik vertel, ondervinden dat zij zijn zooals de wijze zegt, moet iemand zich maar eens bekijken in één van dezen die zijn spiegel moeten zijn, en hij zal alles wat hem bezielt zóó omgekeerd vinden dat het hart hem rechts komt te zitten en de rechterkant aan zijn hartkant komt; ook zal hij de lever niet op zijn plaats vinden, want hij staat tegenover iemand die hem de lever zou opeten als hij kon, noch zal hij het hart op de rechte plaats vinden want hij is in tegenwoordigheid van iemand die, als hij het zou kunnen, zijn hart zou opeten. Felix Platero verbaast zich over iemand die het hart niet op de juiste plaats had, maar hij zou niet zoo'n drukte maken indien hij meer aandacht gaf aan wat er onophoudelijk op de wereld gebeurt, want er zijn er zoovelen die het hart niet op zijn plaats hebben; immers de oprechte heeft het hart op den tong, de vrijgevige draagt het in de hand,

1) Sp. *corazón* hart, met opzet maar ongewoon gebruikt i.p.v. hartkant (links).

want hij schenkt zijn hart aan iedereen weg; de lafaard heeft heelemaal geen hart in het lijf òf het zit hem in de schoenen in oogenblikken van benauwdheid, daar het bij den minsten schrik daarheen zakt; de zeester[1] heeft het in den buik en tot die soort behooren ook die weinige makelaars waarvan ik zooveel kwaads vertel, want aangezien zij erop uit zijn om het hart van hun beste vrienden op te eten, hebben zij hun buik vol harten, omdat zij met de meest verderfelijke vriendelijkheden de harten gestolen hebben (zooals de Heilige Schrift betreffende Absalon vertelt).

De moeder en de vrouw van Artaxerxes waren respectievelijk Parisatides[2] en Statira; de schoonmoeder wilde zich op haar schoondochter wreken, want zij was geen Naomi, noch de andere een Ruth, maar zij kon wegens de waakzaamheid der koningin haar sluwheid niet in praktijk brengen; op een dag bestreek zij een mes aan één kant met vergif en daar de Spanjaarden de kleuren der ververs en de Latijnen de blanketsels der vrouwen vergif noemen, is het niet te verwonderen dat een vrouw het bestrijken met venijn te baat nam om aan haar tyrannie een beetje kleur te geven; op het glanspunt van een gastmaal sneed de schoonmoeder een vogel met den onschuldigen kant van het doodaanbrengende mes en na den met gif besmeerden kant aan het vleesch te hebben afgewischt, bood zij dat lachend de nietsvermoedende aan, die daar zij de trouwelooze van denzelfden vogel zag eten, zelfs niet kon vermoeden dat alleen in haar stuk de dood schuilde en alleen dáár het verraad loerde; aldus vond zij den dood, zooals alle ongelukkige Statira's die op de snoode Parisatidessen vertrouwen aan onze gastmalen: zij zien hen van denzelfden vogel eten waarop zij hen onthalen; zij laten hen namelijk één aandeel van de Compagnie verkoopen om er twintig te koopen, zoodat zij onmogelijk op het idee kunnen komen dat het mes aan één kant vergiftigd is, en dat wat met hetzelfde instrument gesneden wordt, den één tot voordeel kan zijn en den ander ten ondergang kan voeren. Atreus gaf Thyestes[3] diens eigen zoon te eten en de tegennatuurlijke daad veroorzaakte zoo'n afschuw in de natuur dat de zon haar loop wijzigde

1) In het Sp. staat *asselo*, waarschijnlijk drukfout voor *astro* ster.
2) Lees: Parysatis, Plutarchus Artaxerxes c. 19 (Parysatis sneed den vogel door midden, waarmee zij vanzelf het gif afstreek aan de voor Statira bestemde helft).
3) Zie o.a. Seneca Thyestes 775.

om de tafel waarop het afgrijselijke gerecht werd opgediend, niet te beschijnen; de bedrogen grijsaard liet het kind in zijn lichaam verdwijnen, als het ware om te wedijveren met de moeder die het negen maanden in het hare had gedragen; hij wilde het met zijn adem nieuw leven inblazen, maar ondervond bij die baring niets dan smart; hij kon hem - anders dan Artemisa[1)] voor haar Mausolos - geen prachtiger mausoleum wijden dan zijn eigen lijf; hij weende niet op het graf van zijn dierbaar pand, want daar hij zelf het graf was, weende hij niet alleen op het lijk, maar vertoonde zelfs het nooitgeziene dat het graf zelf weende; hoe inniger één met zijn lieven zoon, des te verder was hij van hem gescheiden, en hij ondervond vol ontsteltenis dat hoe dieper hij hem in zich droeg, hij des te meer buiten zichzelf was, omdat hij hem kwijt was; aldus biedt hij ons een vreeselijk voorbeeld van hoe broeders broeders bedriegen, hoe ooms hun neven dooden, hoe vaders hun zonen verslinden. O, goddelijke profeet Jeremia, die uw flitsen schijnt te richten op de afschuwelijkheid die ik geesel: *Quisque ab amico suo cavete, et ulli fratri ne confiditote, nam omnis frater omnino supplantat, et omnis amicus cum detractione ambulat*. Ik wil het nog eens herhalen, want het is een allerbelangrijkste plaats.

Een iegelijk hoede zich voor zijn vriend en niemand vertrouwe zijn broeder, want er is geen broeder zonder bedrog noch een vriend zonder valschheid. O, welk een goddelijk woord! Welk een goddelijk onderwerp! Welk een goddelijke uitspraak! Wat mijn verontwaardiging het meest gaande maakt, is dat als er een op heeterdaad betrapt wordt, hij zegt dat het een aardigheid, een grap was. Het is letterlijk de geschiedenis van Abner en Joab. *Laat de jongelingen spelen*! zei die nobele veldheer en als wij in de Heilige Schrift opslaan waarin dit spel nu bestond, zien wij dat vier en twintig onverschrokken jongelingen elkaar bij de haren grepen en, elkaar het hart doorborend, allen dood neervielen. Wat dunkt u van zulke dwaasheden, van zulke geestigheden, van zulke spelletjes? ‘Heusch ik deed het maar voor de grap’ en weg is de vriendschap; ‘heusch ik deed het maar om eens te probeeren’ en een kapitaal is naar de maan; ‘heusch het was maar spel’ en een mensch schiet er het leven bij in.

Maar zij weten met wie zij te doen hebben, zij weten wat voor

1) Lees: Artemisia.

vleesch zij in de kuip hebben. Een slang beklaagde zich erover dat iedereen op haar trapte, en Jupiter[1] antwoordde haar: Dat verwondert me niet, als je ze ook niet bijt! Als de slangen beten, zouden misschien niet zoovelen ze aandurven. Een kwartel hupte op den rug van een schaap[2] en toen men hem vroeg waarom hij dat niet bij den waakhond deed, antwoordde hij dat de eerste blaatte en de laatste beet. Als de waakhond den kwartel die hem hinderde, beet en niet het spelletje duldde zooals het schaap, zou de eerlijkheid meer gerespecteerd en de trouwhartigheid meer geëerd zijn. Te Napels bracht iemand eens aan zijn vriend een slag toe, en terwijl hij hem tegen het voorhoofd sloeg verzekerde hij dat hij het maar voor de grap deed; de slag deed den vriend pijn en terwijl hij hem met zijn degen doorstak, verklaarde hij dat hij hem maar in scherts doodde.

Een aardig geval van het 'leer om leer' (aldus de Thesaurus) was dat van den hofnar van Mantua die, toen de hertog hem beval zijn eigen paard den staart af te snijden, dat van den hertog de lippen afsneed, zeggende dat hij het niet uit wraak deed maar opdat het beter de tanden kon laten zien en beter kon lachen om het zijne dat geen staart meer had. Als men dengene die ons voor de grap kwetst, in scherts doodde en dengene die uit aardigheid onze staarten afsnijdt, uit gekheid de lippen afsneed, geloof ik zeker dat er in onze bijeenkomsten meer staarten en minder wonden, meer edele en minder brutale handelingen, meer beleefdheden en minder onbeschaamdheden zouden voorkomen.

Wijsgeer: Agesilaus[3] was getuige van de pijniging die een misdadiger standvastig doorstond om zijn schuld niet te bekennen, en riep de wijze woorden: *O, ongelukkige die uw moed aanwendt voor zulk een slechte zaak!* Hetzelfde kon men meen ik zeggen tot al deze ongelukkigen die zooveel inspanning nutteloos aanwenden: *O te miserum qui in rebus malis tam fortis es*. Het was mij wel bekend dat de weg der deugd moeilijk is, en daarom stond er ook op het schild van Achilles een berg afgebeeld, die in hoogte met de sterren scheen te willen wedijveren. Waar Xenophon[4] Hercules laat kiezen tusschen twee wegen,

1) Phaedrus, Fabulae Aesppiae (de Furia) 149.
2) Phaedrus, Fabulae Aesopiae, Appendix 24 (cornix et ovis).
3) Plutarchus Moralia 208 C.
4) Xenophon Memorabilia 2, 1, 21.

den een over rozen, den ander onbegaanbaar, geven de geleerden de verklaring dat die met de bloemen die van de ondeugd en de ruwe die van de deugd is. Hesiodus[1] zette het smalle pad der deugd naast den breeden weg der ondeugd en beweerde dat de goden het eerste met rivieren van zweet hadden afgebakend, *At virtutis iter sudore Dii obvallarunt*[2]. Maar nu leer ik uit uw woorden dat niet alleen de weg van de deugd moeilijk is, doch dat die der ondeugd nog moeilijker is. Misschien is het geval wel, dat waar wij in een tijd leven dat de ondeugd langs zooveel wegen probeert het uiterlijk der deugd voor zich op te eischen, ze nu ook beide wegen opeischt.

Koopman: Ik ben zoo versteld door wat gij ons geschilderd hebt, dat ik bijna met stomheid geslagen ben van verbijstering. Nabals hart veranderde van smart in een steen en evenzoo is, volgens de dichters, Niobe van smart in steen veranderd; daarom moet gij u er niet over verwonderen, indien ik een stom beeld gelijk werd van verbazing, gelijk zij van ontsteltenis in stomme beelden zijn veranderd; maar als de geschiedenis verhaalt van een stomme die van schrik zijn spraak terugkreeg, schijnt ze daardoor de mogelijkheid open te laten voor het wonder, dat men een prater van schrik zou zien verstommen. Alleen verzoeken wij u als belooning voor het stilzwijgen waarmee wij u hebben aangehoord, ons te vertellen hoe het kwam dat de acties zoo ongehoord daalden en in zoo'n korten tijd zulk een vreeselijke katastrofe teweegbrachten.

Actionist: Dat wil ik graag doen, en opdat gij kalmer kunt luisteren naar wat ik te vertellen heb, moet gij weten dat ze alweer van 365 waarop ze stonden, op 465 zijn gekomen en blijven staan. Maar let eens op hoeveel strikken de duivel spande om de liefhebbers te vangen; er was geen haak die hij niet uitstak om ze vast te grijpen, geen net dat hij niet uitzette om hen te vangen. Om Achab te overreden bood Satan zijn diensten aan God aan om de profeten valsche voorspellingen te laten doen; dezelfde geest moet hier opgestaan zijn om zóóveel valsche profeten te verwekken, dat er weinig waren die geen triomfen voorspelden, en nog minder die geen tragedies te beweenen hadden. De duivel zeide in het Boek Job tot God dat

1) Hesiodus Opera 289.
2) Den weg der deugd echter hebben de Goden met zweet afgesloten.

hij de gansche aarde was doorgegaan, en ik geloof dat hij in deze onheilvolle ondernemingen aarde en zee is rondgegaan opdat ons van deze beide kanten tijdingen zouden bereiken om ons te misleiden en ingevingen om ons te verderven. Van den landkant niets dan vrede, rust en veiligheid, overvloed van geld aan de Beurs, plaatselijk groot krediet, goede verwachtingen van de retourvloot, groote ondernemingsgeest bij de kooplieden een mooi leger, beroemde aanvoerders, waardevolle tijdingen, onschatbare inlichtingen en berichten, sterke legers, een geweldige vloot, voordeelige bondgenootschappen, kortom niet het minste te duchten, niet de geringste schok, geen wolkje en geen schaduwtje. Van den zeekant een brief (aangebracht door een Fransch schip) van den Gouverneur dien de Compagnie aan de Kaap de Goede Hoop heeft, met bericht dat alles in Indië geheel naar wensch gaat en dat de schepen er met een prachtige retourlading zijn binnengeloopen, wat sommigen daaraan toeschreven dat de handel van ons land op China geopend is, anderen aan de ontdekking van nieuwe mijnen en allen aan de rijke oogsten en aan de goede omstandigheden van den inkoop, zoodat men algemeen buitengewone dingen, ja wonderen verwachtte. Slechts ééne omstandigheid wierp een schaduw op die heerlijkheid, al deed zij ze niet te niet, namelijk het bericht dat een van de rijkst geladen schepen van de vloot van de Kaap naar Batavia was teruggekeerd omdat het niet in staat geacht werd de reis voort te zetten; maar deze schaduw werd verjaagd door de verwachting dat het nog wel mee zou komen met de ‘Naa Schepen’, dat zijn twee of drie kleine schepen die een maand ongeveer na de eerste (die wij het Eerste Eskader noemen) van Batavia vertrekken en gewoonlijk ongeveer vier ton aan waarde meebrengen en tevens de boeken, rekeningen en balansen uit Indië, die hier als leiddraad moeten dienen bij de besluiten en voorstellen. Daarna kwam er, enkele dagen voor de aankomst van het eerste eskader, een stellig bericht dat het op een zandbankzat, natuurlijk buiten gevaar, en dat het schip, waarvan men vreesde dat het dit jaar niet zou komen, er bij was. De geest van Achab en den Satan uit Job begon krachtiger te werken met dit bericht dat zoo gunstig voor de liefhebberij en zoo belangrijk voor de winstuitkeering was; zoodat men den belanghebbende voor gek hield, die niet gek van blijdschap leek,

en voor verblind en een doodsvijand van zijn belang dengene die een partij durfde verkoopen, alsof zulk een durf waanzin, driestheid en heiligschennis was. De schepen kwamen behouden aan, de Bewindhebbers lazen enkele brieven en toen het bekend werd dat de lading (volgens het ginds bestede geld dat wij Inkoop noemen) niet meer dan vier en dertig ton waard was, terwijl het vorige jaar voor vijftig ton was aangevoerd, begon de overmoed in te zakken, verdween de courage en zonk het optimisme. Maar de catastrophe zou nooit zoo groot geweest zijn indien zij niet zelfs de contramineurs aan de zijde der liefhebbers had aangetroffen; want, beducht voor de prachtige vooruitzichten, hadden zij de vijandelijke kogels niet ongewapend durven afwachten, zoodat zij, indien zij veel verkocht hadden, toen de acties bij den eersten schok 20% daalden, hun winst hadden kunnen binnenhalen, de partijen hadden kunnen koopen, waardoor de daling niet zoo hevig zou geweest zijn; maar daar sommigen wilden verkoopen om niet méér te verliezen, anderen om niet te verliezen, en weer anderen om te winnen, verkochten allen en verloren allen den moed. Zij die verplicht waren te ontvangen, verkochten om dat, waartoe zij verplicht waren, te kunnen ontvangen; zij die de partijen als panden in handen hadden, verkochten ze omdat ze reeds geen hoogere waarde meer hadden dan wat zij op die partijen gegeven hadden; die gekocht hadden, verkochten wat zij hadden, om niet méér te verliezen en zij verkochten nog meer om hun verlies goed te maken; zij die verkocht hadden (maar die waren zeldzaam) zagen, in hun begeerte naar winst, het beloofde land voor zich en trachtten de acties[1)] nog meer omlaag te drukken om met des te meer intensiteit[1)] van hun geluk te profiteeren; tenslotte ging men met de acties rond om, als om een aalmoes, te bedelen dat men ze zou koopen, en er ontstond zoo'n paniek, zoo'n verdwazing, zoo'n onbegrijpelijke angst dat het scheen alsof hemel en aarde in elkaar zouden vallen. De storm begon wat te bedaren toen de verdere brieven gelezen werden, waaruit bleek dat deze retourlading zóó buitengewoon was dat de vier en dertig ton evenveel zouden opleveren als de vijftig van het vorige jaar, doch toen sloten de contramineurs zich aaneen en strooiden opdat de liefhebbers niet wederom moed zouden vatten, het gerucht

1) Sp. effeto.

1) Sp. effeto.

rond dat er oorlog was uitgebroken, dat zij zulke geweldige en zóó geheime maatregelen hadden opgemerkt, dat de oorlog moest komen, en dat in dat geval onvermijdelijk de belastingen en oorlogslasten zich op elkaar zouden stapelen en dat Europa vervuld zou worden van ellende, gruwelen en rampen. Zij die reeds eenig vermoeden van dit snoode plan hadden, stonden onthutst; de contramineurs werden meesters van de koersen en wel in die mate dat zij, naar ik vermoed, alleen opdat geen algemeene staking van betaling zou intreden en zij nog van enkelen zouden kunnen ontvangen, niet tot levering van acties overgingen; daardoor ontstond de treurige toestand dien ik u schetste, waarbij sommigen, die men als steunpilaren beschouwde, zich op Frederik beriepen en de waarheid bevestigden van het wijze woord van dengene die zegt dat men vaak als Saul uitgaat om een David op bed aan te treffen en een beeld in zijn plaats vindt, want degene dien men voor een mensch hield, blijkt een steen en dien men voor een pilaar hield blijkt maar een staak te zijn.

Waar de ramp het grootst was (omdat de rechters hebben uitgemaakt dat men zich niet met Frederik behoefde te dekken om aan betalen te ontkomen daar het hier een spel of weddenschap en geen handel betrof), was in den doolhof der ducatons, want daar elke vijf honderd pond in dezen wirwar aanvankelijk drie honderd en later vijf honderd gulden verschilde, deden zich allerlei soorten van mogelijkheden en finesses voor; er waren er die alles eerlijk betaalden, er waren er die wel konden, doch alleen voor hun fatsoen een gedeelte betaalden, er waren er die toen zij zagen dat die handel ineens gedaan was (want er wordt nu absoluut niet meer over gesproken), niets betaalden uit onwil, er waren er ook die niets betaalden uit onmacht, er waren er die niet betaalden omdat er niet aan hen betaald werd, want hun krachten waren niet toereikend om het tekortschieten van anderen goed te maken, en er waren er ook die er een eer in stelden niet te betalen en er zich op beroemden dat zij niet betaald hadden, met zoo'n verfoeilijke brutaliteit dat zij munten van klei maakten om daarmee hun crediteuren te gaan bespotten, hoewel men, indien dit geestigheid in plaats van onbeschoftheid was geweest, het aldus op had kunnen vatten, dat zij, daar de mensch stof der aarde is en zij niets hadden om te betalen, tenminste hun eigen wezen dat

stof is, aandroegen en aldus hun persoon als offer aanboden, omdat zij geen andere offers aan de dankbaarheid konden wijden. Ziet eens hoe schoon deze strijd is afgebeeld in een zegevierenden slag dien de Heilige Schrift ons schildert. Gideon zonderde drie honderd mannen uit het leger af, verdeelde hen in drie groepen en gaf elk hunner een aarden kruik, een fakkel en een bazuin opdat zij, de lichten in de kruiken verbergend zoo lang zij den vijand niet zagen, die kruiken zouden breken zoodra zij hem zouden zien en dan eenparig op de bazuinen blazen. Welnu, de retourvloot was schitterend wat betreft de opbrengst, maar het licht was door een aarden omhulsel verborgen; daar men de waarde der goederen niet wist en alleen de bedragen van den inkoop, was de schittering verborgen en toonden de stoutmoedigen dus (zooals ik u aangaf) alleen de aarden kruiken.

De laatste brieven kwamen in, men vernam hoe waardevol de lading was, de kruiken braken, het licht vertoonde zich, maar op hetzelfde oogenblik staken de contramineurs de trompet, schreeuwend dat er oorlog was, en zij brulden zoo geweldig dat de tegenpartij ontstelde van het galmen en dat de eersten beelden ter eere van hun dapperheid konden oprichten vervaardigd uit het brons van hun trompetten.

Dat deze beulen der acties niet alleen als werkelijk voorstelden wat nog werkelijkheid moest worden, maar dat zij ook als werkelijk voorstelden wat nog werkelijkheid zou kunnen worden, ja het is verschrikkelijk! De staf van Aäron, in een slang veranderd, verslond de slangen der magiërs en de Schrift zegt bij dit wonder, dat de staf van Aäron de andere staven opat. Indien hij op dat oogenblik een slang en geen staf was, waarom noemt de Heilige Schrift hem dan staf en niet slang? Omdat die slang weer een staf moest worden, betoogt de beroemde Vieyra. Hetzelfde gebeurde bij de contramineurs met den oorlog, voeg ik er zuchtend aan toe; want voorziende dat er eens oorlog moest komen in deze Gewesten, was het vermoeden dat die eens moest komen, hun voldoende om te verzekeren dat hij er al was; zoodat dit mij niet doet ontstellen; wat mij ten zeerste verbaast, is het volgende. David wilde drinken uit den put te Bethlehem; drie moedige aanvoerders sprongen er in met levensgevaar en brachten hem water, maar de edele vorst weigerde het te proeven en wijdde het aan God, want water dat bloed

had kunnen zijn van zijn dienaren, kwam aan zijn vroom gemoed reeds als bloed voor en hij had zijn dienaren te lief om als een tiran hun bloed te willen drinken, en was te godvreezend om tegen Gods gebod bloed te drinken. Zoodat dit voelen aankomen van de dingen nog sterker is dan het geval van den staf van Aäron, want niet alleen hield hij het water voor bloed, omdat, evenals de slang weer staf zou worden, het water bloed zou worden, maar in de overweging alleen dat het het had kunnen worden, behandelde hij het alsof het al bloed was. Toegepast op den oorlog van onze contramineurs, meenden zij niet alleen dat de slang al staf was omdat ze staf moest worden, maar verbeeldden zij zich zelfs dat het water al bloed was, alleen omdat het wel eens bloed had kunnen worden; niet alleen verzekerden zij dat wij al oorlog hadden omdat wij oorlog zouden krijgen, maar zelfs beweerden zij dat wij hem al hadden, alleen maar op grond van de mogelijkheid dat wij hem zouden kunnen krijgen.

Sommigen verontschuldigden zich met meer sofistische dan gegronde redenen, door hun slechtheid als slimheid aan den man te brengen, want ze zeiden dat zij niet betaalden omdat zij anderen niet zagen betalen, en dat het nobel was met de anderen mede te lijden en zich niet te verhoovaardigen met een voorrecht noch gevrijwaard te blijven door een uitzonderingspositie. De vrienden van Job waren vorsten en zij scheurden hunne kleederen toen zij zagen dat hun vriend dat ook had gedaan, omdat nobele harten bedroefd zijn met de bedroefden, treuren met de treurenden, in wanhoop hun kleederen scheuren als zij hun vrienden hun kleederen zien scheuren, en de leerlingen van Plato navolgen, die krom wisten te loopen omdat Plato krom was, en die van Aristoteles welke al hun best deden om te stotteren omdat Aristoteles dat deed, mank loopen evenals de ministers in Ethiopië omdat hun koningen mank waren, zich éénoogig houden evenals de onderdanen van Antigonus omdat hun vorst maar één oog had, en blind gelijk de hovelingen van Dionysius omdat hun heerscher blind was[1]. Pest, hongersnood of oorlog mocht David voor God als straf kiezen; en oorlog en honger verwerpend koos hij de pest. Waarom? Was hij niet veiliger

1) Vgl. Plutarchus Moralia 26 B, 53 D. Van Antigonus spreekt Plutarchus niet, wel van den scheeven nek van Alexander; vgl. ook Athenaeus p. 249 (bijziendheid van Dionysius).

in den oorlog, waar de koning het best beschermd wordt, of in hongersnood, daar de koning in de eerste plaats in aanmerking komt voor voorziening met levensmiddelen? Ja, en juist daarom wilde hij in zijn wijsheid noch den hongersnood kiezen, waaraan hij door zijn macht kon ontkomen, noch den oorlog, dien hij door zijn dapperheid te boven kon komen; dat de pest kome, zal David gezegd hebben, waarbij ik even groot gevaar loop als mijn onderdanen, want harten die niet willen lijden wat de andere lijden, en niet weenen wanneer de rest weent, zijn noch medelijdend noch flink, doch wel zeer egoïstisch.

Anderen (liever klagend dan van spitsvondigheden gebruik makend) verklaarden dat zij hun betalingen niet staakten uit trouweloosheid doch door den nood gedwongen, dat er geen vergrijp is waartoe de nood niet dwingt, en geen misdaad die daardoor niet wordt uitgelokt. In de benauwdheid verbond David zich met Abimelech, waarna hij zoo'n reeks van misdaden beging, dat wie ze hoort of leest, er versteld van staat: hij at van het gewijde brood, loog toen hij zeide van Saul te komen, nam het zwaard dat hij Gode als trofee gewijd had, verborg de waarheid voor een priester, waardoor zijn bedrog nog zondiger werd, misleidde een vriend, verwoestte een stad en veroorzaakte den dood van zóóveel onschuldigen dat de Wreedheid zelf erdoor vermurwd en de Haat erdoor verteederd werd. Sanherib legde Hizkia een schatting op van drie honderd talenten zilver en dertig talenten goud, en om die te voldoen, verhaalt de Heilige Schrift, nam de wanhopige koning het goud van de poorten en pilaren des tempels; en daar onze ongelukkige spelers weten, dat Sanherib na deze uiterste vernedering toch nog Tarta en Rabsake zond om Hizkia met beleedigingen en bedreigingen te overladen, roepen zij dat het grootste ongeluk dàt is dat, nadat zij getracht hebben te geven wat zij hebben evenals Hizkia (en ook misschien door het van deuren, pilaren en tempels te halen), de onverbiddelijke Sanheribs nog Rabsake's en Tarta's op hen afsturen om hen uit te schelden en te vernederen. Steeds heb ik mij er slecht mee kunnen vereenigen dat de vrome aartsvaders in oogenblikken van gevaar hun vrouwen verzochten te zeggen dat zij hun zusters waren. Wat zien Abraham en Izaac toch in de ééne benaming meer dan in de andere, dat ze in gevaarlijke oogenblikken hun vrouwen zusters noemen? Is het niet monster-

achtig (al is het voor den schijn) te zeggen dat een zuster onze echtgenoote is? Zou het niet beter zijn, haar een geoorloofden, minder kwetsenden naam te geven, die èn haar van gevaren bevrijden èn tegelijk geen verkeerde ideeën opwekken zou? Neen, want om ons te beduiden tot welke uitersten de nood ons kan brengen, brengen zij ons op het idee van bloedschande om ons te waarschuwen dat de nood ons zelfs tot het onmogelijke kan brengen. De makkers van Jonas wierpen in den storm alles over boord wat zij hadden, maar wat kon Jonas, die niets had, in den storm over boord werpen? Als er Jonassen zijn die alleen hun lichaam en hun schuld hebben, wat moeten die dan opofferen in het noodweer? Wat Jonas offerde: het lichaam zelf. Het is gemakkelijk aan te raden, maar moeilijk uit te voeren. Daarbij komt, dat Jonas niets vrijwillig offerde: in doodsnood wierp men hem in de golven, want wie niets heeft om te geven, kan ook niet geven wat hij niet heeft. Zij, die het zeer nauw nemen, zullen beweren dat Jonas als hij niet tegen den storm kon, zich maar niet op zee had moeten wagen, waarop deze ongelukkige Jonassen kunnen antwoorden dat zij in hun nood en armoede het schip aantroffen dat naar Tarsis voer (vanwaar Salomo zijn goud kreeg), en niet anders konden doen dan aan boord gaan en probeeren of het geluk hen met het goud wilde begunstigen. Maar verondersteld, dat onze Jonas zoo eerlijk was dat hij zijn eenige lichaam zou willen geven en zich zou willen offeren om aan de schande te ontkomen, zouden de walvisschen die op de loer liggen om hem op te slokken, dan ook gelijk zijn aan die welke den profeet op het strand uitspuwde? Het antwoord is niet moeilijk: Rabsake's en Tarta's immers zullen op hem loeren om hem zoo toe te takelen, dat hij slechts als zand weer aanspoelt.

Aäron's staf botte uit en werd in een oogwenk met bladeren, schoone bloesems en rijke vruchten overdekt, wat deze wonderbaarlijke staf wel verdiend had. Immers wat deed hij? Wat? In Egypte zich veranderen in een slang om de slangen der magiërs te verslinden, en in de woestijn water uit de rots doen stroomen. Maar dat alles waren wonderen, niet waar? Ja; hoe willen dan deze Aärons dat hun staf, die geen goddelijke kracht heeft, zulke wonderen doet? Waarom verwonderen deze AARONS zich dan als zij zien dat de rotsen hun geen water

opleveren[1)]? Zien zij niet dat het slechts steenen zijn? Bemerken zij niet dat het maar klippen zijn? Is het dan wel te verwonderen dat zij geen stroomen van helder water doen ontspringen? Op zijn hoogst zouden zij, indien men er tegen sloeg, geschreeuw, geweeklaag en echo's voortbrengen; zoo hunne staven zich met schoone amandelbloesems tooien, wensch ik hun veel geluk met hun bloei en God geve dat zij ze eens zóó overladen met vruchten mogen aanschouwen dat ze van staven boomen worden; maar mochten ze in slangen veranderen, die gif spuwen, laat het dan zijn tegen de magiërs; maar tegenover ongelukkigen die, omdat zij noch magiërs noch toovenaars zijn, hun ongeluk niet konden voorspellen, waarvoor dienen daar vergiften, toorn en boosheid? Ruth deelde wat zij overhield met haar schoonmoeder; doch wie niets van zijn maal overhoudt, wat zal die met een ander deelen? Ah! maar de oorspronkelijke Hebreeuwsche tekst zegt niet dat Ruth aan Naomi gaf van wat zij overhad, maar van wat zij zorgde over te hebben.

Goed! maar wie niets kan overhouden, wat zal die geven? Ruth beteekent ‘beving’, en indien de beving geen schaamte en angst geeft, om weg te loopen, zou ik niet weten wat dan wel. Nathan veroordeelde David omdat hij het evenbeeld was van den rijke die het schaap van den arme geroofd had, maar indien David de arme zou zijn die noodgedwongen het schaap niet betaalde dat hij den rijke schuldig was, en indien hij het geroofd had niet om het aan een vreemdeling voor te zetten zooals in de gelijkenis, maar om het op te eten: wat zou de profeet in dat geval doen? Ik geloof dat Natan hem niet zou veroordeelen, doch dat diezelfde Natan hem zou vrijspreken. Op een nacht kwamen eenige dieven een arme bestelen en deze, wakker geworden door het gerucht, zei even bedroefd als geestig: *Het zou wel heel vreemd zijn als jullie in dit huis vonden wat de huisheer zelf er niet kan vinden*. Als de arme in zijn woning niets heeft, wie zal dan zoo dwaas zijn om in die woning te willen vinden wat de

1) Wellicht spreekt de auteur met zoo'n voorliefde over Aaron en diens staf, hetzij wegens ducaton-acties, waarbij de *palo* (stok) opgestoken werd, hetzij met het oog op de makelaars, die een staf als attribuut hadden. Of denkt hij aan den Mercuriusstaf met de slangen? Het naar voren brengen van de namen Aäron en Nathan (verderop) kan ook zinspelen op de vele Joden die aan den actiehandel meededen.

arme er zelf niet kan vinden? God zond den zondaar de lepra op drie plaatsen, opdat, voordat hij tot de straf zelf naderde, de aankondiging ervan hem tot leering zou strekken: eerst op den wand, dan in zijn kleederen, tenslotte op zijn lichaam. Maar dat men, als de lepra het lichaam terstond aantast, den ongelukkige wil dwingen de kleeren af te geven, zoodat hij naakt tusschen vier muren blijft, dat houd ik niet voor billijk, noch voor rationeel, noch voor mogelijk. Jozef kon niet doen wat zijn meesteres van hem verlangde, zoodat hij haar moest weigeren wat zij verlangde. Indien men alle Jozefs die niet geven wat zij niet kunnen geven, bij den mantel greep om hen naakt te laten staan, zouden deze niet eens meer behoeven te vluchten gelijk de kuische Jozef; zij zouden ermee kunnen volstaan den mantel als onderpand achter te laten voor wat er van hen verlangd wordt, en zoolang zij niet méér kunnen doen, hun nood te bemantelen opdat men wete dat zij dat wat zij zouden willen doen, niet doen omdat zij niet kunnen, en niet omdat zij dat, wat zij doen, willen doen. Maar diezelfde Jozef die niet deed wat zijn meesteres hem vroeg omdat hij dat niet kon doen, deed veel meer dan hij moest doen, toen hij het wel kon, tegenover zijn broeders die in Egypte waren gekomen. Laten degenen die iets van deze Jozefs[1] wenschen, zorgen dat zij niet verkocht worden, dat zij uit den put, den kerker en de vervolging geraken, en misschien vinden zij wanneer zij daar het minst op verdacht zijn[2], het geschenk wel op tafel en het zilver in de zakken.

Gij herinnert u nog wel, dat ik u in de eerste samenspraak die wij hielden, zeide, dat de handel waarover ik het heb, raadselachtig is; welnu, ziet maar eens hoe al wat zich in de huidige wanorde in dezen handel voordoet, in een raadsel is samengevat. Samson gaf den Philistijnen een raadsel op van den volgenden inhoud: *Spijze ging uit van den eter en zoetigheid ging uit van den sterke*. De prijs, door den winnaar te ontvangen en door den verliezer te betalen, bestond uit dertig fijne gewaden en dertig sidonische doeken, wat sommigen beschouwen als *lakens*, anderen als *gordijnen*. De Philistijnen, verdrietig omdat zij de oplossing niet kunnen vinden, overreden de vrouw van Samson hem door

1) Toespeling op den voornaam des schrijvers.
2) In het Spaansch staat *piensen*, in hoofdletters; een toespeling op Penso, den naam van vaderskant van onzen auteur.

liefkoozingen ertoe te brengen het aan haar uit te leggen. De trouwelooze slaagt daarin, zij deelt het mee aan haar vrienden; dezen roepen Samson en om hem te kennen te geven dat zij de oplossing gevonden hebben, zeggen zij hem *dat er niets sterker is dan de leeuw en niets zoeter dan de honing*. Toen Samson zag dat hij de weddenschap verloren had, ook al begreep hij het verraad waardoor hij had verloren, ging hij naar Askelon, overviel de Philistijnen en ontnam hun dertig fijne gewaden en dertig sidonische doeken, maar hij gaf dengenen die het raadsel opgelost hadden, de dertig sidonische doeken niet, doch alleen de dertig fijne gewaden.

De acties daalden den eersten dag van de catastrophe 30% en op den tweeden nog 30%; zoo is dus ten eerste de prijs van het raadsel hier toepasselijk, namelijk dat het tweemaal 30 is. Wie is hier Samson, welke naam ‘zon’ beteekent? De liefhebbers, die steeds de glorie van het vaderland beoogen. Wie zijn de Philistijnen, wier naam beteekent ‘de zich in het stof wentelenden’? De contramineurs, die er duidelijk op uit zijn dat alles tot stof, gruis en asch gemaakt wordt. Wat stelt het raadsel zelf voor? Den actiënhandel, want alle geluk bestaat er in raden of niet raden. Wie is de vrouw die de oplossing verschaft? De Fortuin, die men om haar wispelturigheid algemeen als een vrouw schilderde. De contramineurs mogen zich dus wel gelukkig prijzen dat ze de Fortuin op hun hand hadden, die hun het raadsel verklaarde, daardoor immers behaalden zij den prijs. En wat wonnen zij? *Lakens, gordijnen* en *kleederen*, die de Heilige Schrift *Halisot* noemt, afgeleid van het woord *Halas* en dat volgens de bewering van den geleerden Pomez beteekent: *hij die verandert, die in zijn verplichtingen te kort schiet, die zich ruïneert*. God bepaalde dat een laken, aan den priester gebracht, een toetssteen der eer zou zijn; zoo was dus het eerste wat zij wonnen, het *laken* waarin de eer van velen begraven werd. Verder wonnen zij de *gordijnen* van het sombere tooneel waarop deze tragedie zich afspeelde, waarbij velen achter de schermen blijven omdat zij van de hun toebedeelde rol niets kunnen maken. Tenslotte Wonnen zij den *ondergang* der machtigsten, de *verandering* der standvastigsten en het *in gebreke blijven* van de meest nauwgezetten.

Maar wat konden de arme liefhebbers doen toen zij zich door de Fortuin verkocht zagen en zonder evenals Samson datgene te

bezitten waarmee zij hun verlies konden betalen? Hetzelfde doen als Samson? Den een gaan berooven om een ander te betalen? Neen, zij dedenbeter: zij gaven niet wat zij niet hadden, maar ook niet wat zij roofden, want het is minder slecht niet te betalen wat men schuldig is, dan te gaan stelen wat men schuldig is; want hij die niet betaalt wat hij niet betalen kan, *schijnt* alleen te stelen wat hij niet geeft, maar hij die steelt om te betalen toont duidelijk een dief te zijn.

Samson beloofde dertig fijne gewaden en dertig sidonische doeken en van wat hij stal betaalde hij den Philistijnen nog maar de dertig gewaden; gaat er maar op uit om te stelen, om dan nog niet meer dan de helft van het verschuldigde te betalen, en ge zult een dubbelen roof en een dubbel misdrijf begaan, want als ik niet steel om alles te kunnen betalen, zondig ik één keer, maar indien ik niet alles betaal met dat wat ik steel, zondig ik twee keer, eens door dat ik steel, en nog eens door dat ik in de schuld blijf.

De Philistijnen, door de uitdaging in de knel geraakt, bedienen zich op den zevenden dag van de vrouw om de oplossing te krijgen en het is merkwaardig hoe zij haar overreden.

Zij zeggen niet tot haar: *Vraag aan uw man dat hij u het raadsel verklaart*, maar *dat hij het ons verklaart, et explicet nobis*[1]. Ik begrijp dat niet; als zij bedoelden dat Samson het aan haar zou verklaren en dan zij weer aan hen, waarom zeggen zij haar dan dat zij hem moet vragen dat hij het aan hen verklaart en niet aan haar? Omdat - zoo luidt een moderne verklaring - zij zóó in het nauw gedreven waren en zóózeer wanhoopten aan de overwinning dat zij al niet meer dachten aan winnen, doch reeds tevreden waren met niet te verliezen; en daarom vroegen zij de vrouw niet om achter de verklaring te komen, om die dan aan hen over te brengen, maar om van haar echtgenoot gedaan te krijgen dat hij hun de oplossing kwijt zou schelden en opdat, als hij die aan hen verklaard zou hebben, beide partijen van de weddenschap af zouden zijn. Let nu eens op hoe de vergelijking tot in de finesses opgaat. Dat raadsel van Samson was wel het zonderlingste dat er ooit in de wereld geweest is, want bij de gewone raadsels kan degene die het oplost, alleen winnen en niet verliezen en verliest degene die het opgeeft en wint niet, maar in het onder-

1) En dat hij het ons verklare.

havige geval verloor en won zoowel degene die het oploste, als degene die het opgaf. Daarom koos ik dit raadsel als symbool van het onze, omdat in beiden zoowel de Samsons verloren en wonnen als de Philistijnen wonnen en verloren. De contramineurs waren immers evenzeer in het nauw gedreven als de Philistijnen door het raadsel, en zóó voorbereid op verlies en ondergang dat zij niet eens aan de Fortuin (zooals de Philistijnen aan de vrouw) vroegen om hun de oplossing aan de hand te doen om zoo de prijzen te winnen, maar dat de Samsons zelf die aan hen zouden verklaren, om althans geen verlies te lijden; zij zouden er al mee tevreden zijn geweest als men tot een accoord was gekomen en ieder het zijne had behouden, ware de Fortuin hun niet zóó gunstig geweest (zooals de vrouw het den Philistijnen was) dat ze hun veel meer te beurt deed vallen dan zij berekend hadden, en veel meer aanbood dan zij begeerd hadden; immers zij brachten hun tegenstanders in zoo'n deerniswaardigen toestand dat dezen òf als Samson moesten gaan stelen om hun schuld te betalen òf, zoo zij niet wilden stelen, in gebreke moesten blijven.

Doch wie was deze Samson die niet betaalde wat hij verloor? Een krachtig held die toen men hem de handen met nieuwe touwen bond, zich kloek van die banden bevrijdde en de knoopen als ware het vlas, verbrak, een stoutmoedige Hercules, die toen men de poorten der stad sloot om hem te vangen, de poorten in machtigen toorn uit haar hengsels lichtte. Welnu, indien iemand die de boeien kan breken en de poorten op zijn rug kan dragen, terwille van een raadsel niet meer dan de helft van zijn schuld betaalt al steelt hij ook, is het dan te verwonderen dat iemand niet betaalt, die door het ongeluk binnen de poorten wordt gevangen en die door open poorten zijn ongeluk tegemoet is geloopen, en wiens handen door den schrik dermate gebonden zijn dat hij noch het zwaard van Alexander heeft om den knoop door te hakken, noch, evenmin als Absalon, den moed om den strik door te snijden? Samson verloor de kleederen en daarom juist ging hij ze stelen. Want dat een mensch, als hij verliest, zijn kleeren geeft en naakt blijft staan, dat durft zelfs een Samson niet te doen, noch durft een Philistijn het voor te stellen.

Het raadsel van Samson had twee deelen en naar mijn bevinden hebben de Philistijnen slechts één van de twee op-

gelost; het raadsel was: *spijze ging uit van den eter en zoetigheid ging uit van den sterke*, en zij letten slechts op de laatste bijzonderheid en antwoordden *dat er niets sterker was dan de leeuw en niets zoeter dan honing*. Evenzoo had het raadsel van onze Samsons twee deelen, en ook onze Philistijnen hadden niet meer dan één van de twee deelen geraden, met dit verschil dat de eersten raadden *wie de sterke was waar het zoete uitging*, en dat de laatsten raadden *wie de eter was waaruit spijze ging*. Het eerste deel dat zij hier moesten raden, betrof den Staat en den oorlog, het tweede betrof de Compagnie en de retourvloot; zij voorspelden den oorlog dien wij thans hebben, en het schijnt dat zij gelijk hebben wat betreft dat *uit den eter spijze uitgaat en uit den verslinder prooi*; maar daar het tweede gedeelte niet overeenkwam met het raadsel van Samson, verwondert het mij niet dat zij het niet konden raden, want Samson zei dat *zoetigheid uitging van den sterke*, en daar men ondervonden had dat uit het zoet van zoo'n schoone retourvloot het bittere voortkwam van den eersten angst, den eersten schrik, de eerste dalingen, konden zij kwalijk tot de oplossing komen dat uit het zoete het bittere zou voortkomen. Wel bestond er een voorbeeld van, dat uit het sterke het zoete voortkomt, namelijk de rots in de woestijn, en dat, waarvan reeds een voorbeeld bestaat, is niet zoo moeilijk, maar daar er geen voorbeeld bestond dat gal uit honing voortkomt, konden zij niet op den inval komen dat uit den honing de gal moest voortkomen.

Dit is alles, vrienden, wat ik u kan zeggen over deze catastrophen, al is het maar een klein gedeelte van wat erover zou kunnen worden gezegd. Alexander, koning der Ferreeën, werd verteederd door de opvoering van de tragedie van Erope[1)], en ik kan mij niet indenken dat er een hart kan bestaan al was het van brons, dat onze tragedie met drooge oogen zou kunnen bijwonen. De door Amulius[2)] geschilderde Pallas zag iedereen aan, van welken kant men er ook naar keek; de door de zonen van Antermus[3)] gebeeldhouwde Diana zag er droevig uit voor degenen die binnentraden en vroolijk voor hen die weggingen, maar de acties die wèl geweest zijn als die Pallas, hebben zich

1) Bedoeld zijn Alexander van Pherae en de Aerope van Carcinus, Aelianus Variae Historiae 14, 40.
2) Bedoeld is Fabuleus, Plineus Nat. Hist. 35, 120 (c. 10).
3) Lees: Archermus, Plinius Nat. Hist. 36, 13 (c. 5).

niet gedragen als deze Diana; zij keken wel iedereen aan, maar ze lieten een vroolijk gelaat zien bij het binnentreden, en bewaarden het droevige voor het heengaan. Ik dacht wel dat zooveel gelach op groot geweeklaag moest uitloopen, immers Servius verhaalt van Solonius dat, toen hem op den dag van zijn triomftocht in Rome een lachend zoontje werd geboren, dit voor een somber voorteeken werd gehouden. Desiderius - wat beteekent Begeerte - was de laatste koning der Longobarden en Tulius van Turijn merkt scherpzinnig op, dat het logisch was, dat een koningrijk, dat met een begeerte begonnen was, met een tragische begeerte onderging. Onze spelers gingen ten onder door hebzucht omdat zij van den aanvang af op hebzucht gebouwd hadden. Het is een feit dat de Groote Willem, prins van Oranje, als zinnebeeld een mastboom nam en er als devies de woorden van Virgilius onder zette: *Audaces fortuna iuvat*[1], maar bij dezen boom van de Compagnie schijnt de fortuin zich niet geschikt te hebben naar de spreuk van dien onoverwinnelijken kampioen, daar wij zien dat zij inplaats van de moedigen te helpen, de stouten heeft neergeworpen.

Niettegenstaande deze tegenspoeden raad ik u toch aan liefhebbers en geen contramineurs te zijn, en het is een overduidelijk teeken van de oprechtheid, waarmee ik u dit verzoek, dat ik nog liefheb wat mij vernederde, en voor goed houd wat mij ruïneerde; want gelijk Hannibal[2] aan Scipio zei dat hij die geen enkel ongeluk in zijn leven had gehad, geen goeden raad kon geven, moet ik u, gezien mijn ongeluk, wel goed raden, en kijkt anders eens hoe de moed er alweer in komt en hoe de acties, die 180% gedaald waren door den angst voor oorlog, weer 100% gerezen zijn sinds men zeker wist dat er oorlog was. De contramineurs wilden het koord te veel aanhalen, maar laten zij oppassen dat het niet zoo aangehaald wordt dat het springt en hen achteruit doet springen. De Lacedaemoniërs achtervolgden volgens krijgsgebruik den vluchtende niet, want overmoed willen toonen tegenover een verslagene is geen dapperheid, doch lafheid. Eleazar doodde den olifant maar hij kwam er onder terecht en zoo werd zijn zegeteeken tegelijk zijn graf. Tasius[3] was niet te-

1) De fortuin helpt de stoutmoedigen (Aeneas 10, 284).
2) Livius 30, 30, 10 vgg.; Polybius 15, 7.
3) Bedoeld is waarschijnlijk: ‘een Thasiër’; vgl. Pausanias 6, 11, 6.

vreden zijn vijand Theagenes dood te zien, en door elken nacht diens standbeeld te willen bespotten maakte hij het tenslotte tot zijn grafsteen. Stelt uzelf tevreden, onmenschelijke Tasiussen! beheerscht u, roekelooze Eleazars! beseft dat de olifanten, ook wanneer ze vallen, nog kunnen dooden en dat de Theagenessen, zelfs die van steen en ter aarde gevallen, de hun aangedane beleedigingen wrekend vergelden.

Wat mij het meest verdriet, is te zien hoe het ducatonbedrog als een nachtkaars is uitgegaan, waarmee toch zoovelen fatsoenlijk en zoovelen ellendig hun brood verdienden, immers deze boom had dusdanig wortel geschoten dat niemand ooit had kunnen denken dat hij bij den eersten tegenslag zou verdorren. Een bliksemstraal sloeg één letter van Caesar's[1] naam van zijn standbeeld weg, doch de straal die tegelijk namen, beelden, personen, vermogens en kredieten wegvaagde, kan niet beschreven worden noch begrepen, tenzij met smart en ontzetting; wel bleek dat het een goddelijke straal en een goddelijk hemelvuur was, want het verteerde evenals dat hetwelk Elias deed neerkomen, in hetzelfde oogenblik het offer, het hout, de steenen, het stof en het water. Theodorik, de tweede koning der Goten, had een standbeeld in Napels; het hoofd viel eraf en Theodorik stierf; het borststuk viel en zijn opvolger Athanarik stierf; het onderlijf viel en zijn vrouw Amalaswintha stierf; de beenen stortten ineen en Theodatus, de laatste telg van het koninklijk geslacht, stierf. Als ons beeld zoo viel, met tusschenpoozen en bij gedeelten, zou het smartelijk maar niet ondragelijk zijn; maar zoo te vallen als het beeld van Nebukadnezar met één slag en nog wel getroffen door een klein steentje: o welk een wreed lot! Maar indien het beeld op aarde[2] en op metaal[3] viel, is het geen wonder dat het viel door toedoen van *fouten*[3] en de *kruik*[2]. Zeker is, dat het niet duurzaam kon zijn, omdat het geen fundament had; het was wind en het verging in wind, het was niets en werd tot niets, het was rook en ging op in rook. Theagenes[4], die krankzinnig was, werd overdrachtelijk *rook* genoemd; want hij lette slechts op den schijn der dingen en deed als Senecion, die schoenen en wambuizen kocht,

1) Bedoeld is Caesar Augustus, Suetonius Augustus, 97, Zie blz. 221.
2) Sp. *barro* aarde, leem; aarden kruik misschien bedoeld als samenvatting van allerlei vermaken.
3) Sp. *yerro*, beteekent ijzer (hierro) en fout.
3) Sp. *yerro*, beteekent ijzer (hierro) en fout.
2) Sp. *barro* aarde, leem; aarden kruik misschien bedoeld als samenvatting van allerlei vermaken.
4) Vgl. Scholia in Aristophanes Aves 823.

al waren ze nog zoo groot, en al pasten ze niet aan zijn voeten, en die ze aandeed ook al waren ze heelemaal niet voor zijn gestalte berekend. Indien de schoenen hier niet aan deze voeten pasten en de wambuizen niet voor deze lichamen gemaakt waren, hoe sta ik dan nog verbaasd dat de planten vernield werden en alles in rook verging[1] Een Spartaan[2] deed al zijn best om een lijk rechtop te doen staan; de omstanders lachten om zijn pogingen totdat hij zijn vergissing bemerkte en zei dat hij wel bespeurde dat er iets aan haperde, en het was nota bene de ziel die ontbrak. Indien deze handel een lijk zonder ziel is, is het geen wonder dat het lijk niet op de been kon blijven. In het jaar waarin Julius Caesar met de hulp van den wiskundige Sosigenes het wisselende maanjaar herleidde tot het vaste zonnejaar van drie honderd vijf en zestig dagen en zes uren, om de dag- en nachtsevening weer op den juisten dag te doen vallen, was het noodzakelijk (zegt het orakel van Savoye) alle tijdstippen van feesten en rouwdagen te veranderen en daar men dit jaar behalve de ingelaschte maand nog twee maanden langer liet duren, noemde men het gewoonlijk *Het Jaar der Verwarring*. De ducaton-actionisten hier zagen dat den eersten September de termijn van den stok afliep; zij snakten naar een tweeden Sosigenes die de seizoenen mocht veranderen, want zij wenschten dat September tot November zou kunnen duren, om te zien of de schrik niet zou overgaan en de koersen weer krachtig zouden stijgen; maar al kregen zij de verandering zelf niet gedaan, zij bereikten althans de gevolgen ervan, want dit jaar werd het *Jaar der Verwarring* voor zooveel ongelukkigen, dat zij eenparig toegaven dat de huidige ramp een labyrinth der labyrinthen, een verschrikking der verschrikkingen, een *Verwarring der Verwarringen* is.

Ik staak hier mijn uiteenzetting, want de smart verduistert mijn verstand. Ik verzoek u als een geschenk der vriendschap de liefde te aanvaarden waarmee ik den vooruitgang van deze beroemde Compagnie voor u beschreven heb, die nadat eenige particuliere schepen in 1594 den weg geopend hadden, in 1602 - zooals ik u zei - werd opgericht op last van de Staten-Generaal

1) Sp. *que se estirpassen* (in de text staat *estripassen*) *las plantas y se dissipassen los vapores*, kan ook een andere beteekenis hebben: dat de voeten verdelgd werden en de lichaamsdampen in de lucht oplosten.
2) Plutarchus Moralia 253 A (47).

om weerstand te bieden aan de moedige bedreigingen der Portugeezen en Spanjaarden en de vruchten te kunnen plukken (zooals zij tegenwoordig doet) van de verovering van zoovele rijken en van de schatplichtigheid van zoovele vorsten, wat wel de reden kan zijn dat er in het jaar van haar stichting in Zeeland een penning geslagen werd waarop een paard stond dat van het land in de zee sprong, en die tot randschrift de woorden van Juvenalis had: *Non sufficit orbis*[1], omdat haar moed nieuwe werelden zocht en haar fortuin haar nieuwe werelden opende.

Bij het teekenen van den aardbol trekken de aardrijkskundigen als zij daar komen tot waar op heden de ontdekkingen reiken, eenige fijne stippellijnen en schrijven ze op de openruimten *Terra incognita*[2]. Ik twijfel niet of er zijn op onze globe nog vele verborgen knepen die ik met mijn gebrekkig vernuft niet heb kunnen ontdekken, maar ik bedien mij van de list der geografen en zoolang er geen nieuwe kolonisten[3] en Columbussen opduiken die er berichten over verstrekken, heb ik deze fijne lijntjes neergezet waarmee ik u vermaakt, en deze fijne punten waarmee ik u voorgelicht heb, in de verwachting dat gij als vrienden mijn tekortkomingen zult vergeven en als wijze mannen mijn fouten vergoelijken.

Koopman: Wat mij betreft, ik ben u dankbaar voor de leering; ik heb den handel lief, doch verafschuw het spel; ik zie in, dat mijn verstand tegen dezen wirwar niet opgewassen is, want zoo de bestudeering ervan mij reeds verbijstert, denkt dan eens wat het zal geven als ik mij er werkelijk in begeef. Het kan zijn dat ik nog eens actionist word om te handelen, maar actionist te worden om te speculeeren, daartoe zal ik zeker nooit komen. Een dokter verhaalt van een timmerman, die opgewekt en rustig aan het werk zijnde, bepaalde veelbeteekenende hartkloppingen voelde, zijn gereedschappen neerlegde, een zucht slaakte, zijn werkplaats uitliep en krankzinnig was; zoo merk ik dat ik net als deze timmerman hartkloppingen krijg, zuchten slaak en de werktuigen van mijn beroep neergooi, waarom zal ik dan wachten tot ik ook nog het verstand verlies, wat mij geen andere verlichting kan geven dan dat ik mijn leed niet gevoel?

1) De aarde is hem te klein (Satyrae 10, 168).
2) Onbekend land.
3) Sp. *colones*; is dit een drukfout voor *colonos* kolonisten; of is *colones* meervoud van *Colon* Columbus?

De Thraciërs plachten zich te vermaken met een spel waarbij zij een zeis in de hand namen, hun voeten op een steenen bal zetten, en een touw om den hals hadden dat met één eind aan een balk vast zat; dan schopten zij den bal met de voeten weg en als zij niet zóó handig, koelbloedig en vlug waren dat zij in hetzelfde oogenblik het touw doorsneden, bleven zij hangen ten spot van degenen die hen zagen. Ik meen dat de kunsten die uw gauwdieven in dit spel uitdenken, als het spel van de Thraciërs zijn; ik zie de zeis, bemerk het touw, en ducht gevaar voor mijn hals en daar ik mijzelf niet zoo handig, koelbloedig en vlug acht als noodig is om het touw door te snijden, ben ik bang te blijven hangen als waarschuwend voorbeeld voor hen die mij zien, en tot spot van degenen die mij mochten aanschouwen. Plinius[1)] verhaalt van zekere volken die, niet wetend wat vuur was, het in hun boezem wilden verbergen; maar als de vlammen van deze hel mij reeds zengden, waarom wilt ge dan dat ik ze in mijn boezem berg en de gloed mij verteert? Hermocrates[2)] benoemde zichzelf in zijn testament tot zijn erfgenaam en ik tracht hem na te volgen door mijn eigen erfgenaam te zijn; als de actionisten mijn erfdeel moeten opeten, is het maar beter dat ik het zelf opeet, want al is het niet zoo opzienbarend, er zal ook minder risico aan verbonden zijn. De ezel wilde dood zijn om bevrijd te zijn van slagen, maar daar men van zijn vel trommels maakte, kreeg hij nog meer slagen na zijn dood dan bij zijn leven. Ik kreeg één slag met de acties, en ik wil dien verdragen omdat ik niet wil zijn als de ezel die, na het leven verloren te hebben, na zijn dood dubbel te lijden had. Een ongelukkige miste een oog en toen het andere tranen stortte, zei een opmerker geestig tot hem dat het over het gemis van het andere weende; derhalve als ik al één oog met de acties verloren heb, is het verstandig niet heelemaal blind te worden, opdat één oog tenminste het gemis van het andere kan beweenen. Kiesche vrienden beitelden hun hart op de graven dergenen van wie zij hielden om aan te duiden dat de liefde verder reikt dan de dood; mijn Optie gaf den geest, maar ik acht mijzelf niet zoo'n kiesch minnaar van de winst dat ik mijn hart op haar grafzerk wil beitelen, eerder kom ik er toe mijn ontgoocheling op het

1) Plinius Nat. Hist. 6, 188 (c. 30); het laatste deel der mededeeling ontbreekt.
2) Vgl. Philogelos no. 104; de naam Hermocrates wordt daar niet genoemd.

graf te griffen. Nero[1] wilde aan Hercules gelijk zijn door een leeuw met een knots te dooden, en daar zijn moed niet evenredig was aan zijn begeerte, beval hij eerst den leeuw de tanden en klauwen uit te trekken. De actionisten zijn (gelijk gij zelf opmerkte) leeuwen en daar ik overtuigd ben dat zij zich niet zoo gemakkelijk klauwen en tanden zullen laten uittrekken, gevoel ik mij niet sterk genoeg om den Hercules tegenover deze monsters, hydra's en wilde beesten te spelen. Ik ben nog niet vergeten dat gij mij dit spel bij een zee hebt vergeleken, en daar ik verneem dat voor de kust van Malabar op de verklaring van den zeevaarder geen staat kan worden gemaakt (zooals Marco Polo schrijft), begrijpt gij wel dat ik op uw verklaring niet in mag gaan. Beter arm te land dan rijk op zee, zegt Menander[2]; daarom wil ik de schatten van de zee maar achterstellen bij de armoe te land en indien Stratonicus[3] op de vraag welke schepen het veiligst waren, de ronde of de lange, geestig, ofschoon het niet erop sloeg, antwoordde, die welke in de haven liggen, houd ik mij maar aan die in de haven, en laat ieder die wil zich maar in de stormen wagen, want noch de ronde noch de lange schepen zullen hem voor schipbreuk behoeden.

Wijsgeer: Ik wil denzelfden koers maar volgen, want ik ben te oud om te worstelen met de golven en de klippen. Ik zal mijn actie bewaren totdat het God behaagt dat ik er met eere afkom, want ik wil reeds niet meer het toppunt bereiken, doch mijzelf slechts redden. Weet gij hoe de liefkoozingen van de fortuin zijn? Let op: de beroemde Rollo (stoutmoedig aanvoerder der Noormannen) ging de voeten van koning Karel van Frankrijk kussen en met beide handen zijn voeten oplichtend liet hij hem achterover vallen; het schijnt dat het lot ons de hand reikt om ons op te heffen en het is om ons neer te slaan; er bestaat geen betere list tegen hare liefkozingen dan haar een schop te geven als zij ons bij een been wil pakken om ons op te heffen, en een klap als ze onze hand neemt om ons te streelen. Mijn wijsgeeren noemen een ‘boom van porfier’ hem die niet rechtop staat maar ondersteboven, en ik geloof dat er onder degenen die zich in de schaduw van dezen lommerrijken boom der Compagnie beschutten, velen van die porfierboomen zijn; maar indien de wijsgeer zei dat de menschen

1) Suetonius Nero 53.
2) Menander Monosticha 664.
3) Stratonicus, Athenaeus 350 B.

omgekeerde boomen zijn, is het dan te verwonderen dat de menschen zich daarop laten voorstaan? Alle scholen leeren dat, evenals de ziel hooger staat dan het lichaam en het levende hooger dan het doode, ook dat wat is, hooger staat dan wat niet is. *Anima nobilior corpore, animatum inanimato, vivum mortuo, ens non ente*[1]; maar in dezen handel ben ik het eens met de paradox van den platonischen musicus die bewees dat niet-zijn beter was dan zijn, want ik houd het voor veel beter geen actionist te zijn dan wèl en beter het niet meer te zijn dan het geweest te zijn. Ik spreek over den actionist die speculeert, niet over den actionist die handelt, want alles wat ik bij den laatste als eerlijkheid zie, zie ik bij den eerste als bedrog. Uit de strootjes van een aan Mars gewijd stuk land die te Rome in den Tiber werden geworpen, vormde zich een eiland; ik zeg niet dat gij mij, wat gij mij zoo geweldig hebt geschilderd, als eiland hebt willen verkoopen, terwijl het maar stroo is; integendeel ik verklaar dat de handel zóó ingewikkeld is dat geen overdrijving hierbij mogelijk is; en indien Plinius[2] bij het beschrijven van een landgoed in een zijner brieven, toen hij bemerkte hoe omvangrijk die beschrijving was, zei dat dit niet kwam door de vruchtbaarheid van zijn plan doch door de uitgebreidheid van de stad, kan ik niet ontkennen dat gij niet uitvoerig waart in uw verhaal, daar het onderwerp waarover gij schreeft, zoo rijk van inhoud was. De meetkundigen wijzen er mij bij de theoretische meetkunde op, dat er regelmatige en onregelmatige lichamen zijn, zoodat het mij niet verwondert dat er ook in dit spel dergelijke lichamen zijn; maar ik ben er stellig van overtuigd dat, indien allen die aan dit spel doen eerlijk waren, de zaak van aanzien zou veranderen en dat dan iets fraais zou zijn wat nu gewoonlijk een en al gemeenigheid is. Een trouwelooze gaf den ephoren van Sparta[3] een uitstekenden raad, maar eer zij hem aanvaardden, moest die volgens hun zeggen uit een anderen mond komen; indien de personen die deze speelholen bezoeken, anders waren, zou de raad er ongetwijfeld verstandiger uit gezien hebben en deze handel een edeler indruk maken. Maar terwijl mijn wijsbegeerte mij toeroept dat bij tweeslachtige producten (dat wil zeggen

1) De voorafgaande zin in den tekst geeft de vertaling.
2) Plinius Epistulae 5, 6, 44.
3) Plutarchus Moralia 233 F (28).

producten van verschillende soort) altijd het minderwaardige element er zijn stempel op drukt, vind ik dat uw gauwdieven dit axioma bevestigen, en als Heliogabalus een prijs uitloofde voor dengene die de vuilste uitdrukkingen zou bezigen, dan zijn er bij dit spel eenigen die op dezen prijs loeren. Isocrates wenschte dat men de slechten zou merken gelijk de ossen, opdat men hen zou kunnen mijden, doch de natuur wilde zulks niet om twee redenen, zooals een geleerde opmerkt: òf omdat zij reeds kenbaar genoeg zijn aan hun werken, òf opdat de deugdzamen den moed niet zouden verliezen als zij zich tegenover hen zoo gering in aantal zagen; derhalve, indien gij bij het schilderen van hun bedriegerijen Parrhasius[1)] nog overtroffen hebt, die omdat hij zijn schilderijen absoluut afmaakte, den titel *Abrodiaetus* d.i. *de nauwkeurige*[2)] verdiende, waarom wilt gij dan niet dat ik mij terugtrek van hen die mij duidelijk toonen hoe hun daden zijn, en dat ik den strijd vermijd omdat ik zie hoe ongelijk de kansen zijn? Ulysses[3)] liet zich aan den mast binden om niet door de Sirenen verlokt te worden; Cyrus[4)] wilde niet dat de schoone Panthea tot hem kwam, om de zegepalm, hem door Mars geschonken, niet aan Venus te moeten afstaan; Alexander[5)] wilde niet alleen de vrouw van Darius niet zien, doch verbood zelfs haar schoonheid in zijn presentie te prijzen; toen Carthago veroverd was wilde Scipio niet dat men hem de Helena van dit Troje[6)] zou toonen. Mijn angst om te gronde te gaan wijst mij denzelfden uitweg, temeer daar ik het antwoord van het orakel indachtig ben, dat Aglaos[7)] gelukkig noemde omdat hij nooit zijn wijngaard verlaten had en zich tevreden had gesteld met een armzalig stuk grond voor zijn onderhoud, zijn huis, zijn vermaak, zijn welvaart en zijn graf. Een wijze keizer stond niet toe dat zijn vrouw wijn dronk, en toen de geneesheeren zeiden dat het haar toch wel eens vruchtbaar zou kunnen maken, antwoordde hij dat hij haar liever onvruchtbaar had zonder wijn dan vruchtbaar met wijn. Ik geloof wel dat de acties goed voor de beurs kunnen zijn, maar dan heb ik die liever leeg zonder acties, dan vol met acties. Tassoni bewijst dat de warmte de oorzaak der

1) Plinius Nat. Hist. 35, 71 (c. 10).
2) Sp. *exacto*. Eigenlijk is Gr. *abrodiaitos* verwijfd, al te verfijnd.
3) Homerus, Odyssea 12, 178.
4) Xenophon Cyropaedia 5, 1, 8.
5) Plutarchus Moralia 522 A.
6) Vgl. Plutarchus Moralia 196 B (2).
7) Plinius Nat. Hist. 7, 151 (c. 46), Valerius Maximus 7, 1, 2.

beweging is en dat daarom de stoom zich door overmaat van warmte zoo snel beweegt en de minder warme dampen ook minder snel, dat de vogels vliegen omdat ze warmer bloed hebben en de slangen zich haast niet bewegen doordat ze koud bloed hebben; gij weet dat de jaren mij van mijn natuurlijke warmte berooven zoodat zelfs mijn haren mij door hun ijs- en rijpkleur waarschuwen dat ik den winter van het leven nader; indien dus de beweging voortkomt uit de warmte, hoe kunt gij dan veronderstellen dat ik mij kan vermoeien met deze voortdurende beweging en onophoudelijke onrust, welke gij ons beschreven hebt? Aristoteles weet mij te doen gelooven dat rust volmaaktheid is, zoodat gij het niet in mij kunt laken dat ik de volmaaktheid nastreef door middel van de rust. Cardano beredeneert dat de beweging soms de oorzaak is van rust; derhalve hoop ik dat de beweging waarmee ik mij in die Aegeïsche zee begon te storten, mij, met schipbreuk voor oogen en voordat de storm op schipbreuk uitloopt, in een veilige haven zal brengen. Ik weet wel dat het beste goud het zoogenaamde *aurum apyrum*[1] is, omdat het nooit met vuur in aanraking is geweest, maar nu ik eenmaal in het vuur geweest ben, zal ik trachten mij in de vlammen te reinigen, opdat, al ben ik dan geen ongebrand goud, het goud mij tenminste niet tot een brandstapel wordt. Toen Albidius[2] al wat hij bezat had opgegeten en hem nog slechts zijn vrouw om te verslinden overbleef, zooals koning Cambleta deed, verbrandde hij zijn huis; en Cato zei terecht *Proterviam fecit*, waarmee bedoeld wordt een zeker offer waarbij de resten in het vuur geworpen werden; ik begon ook te verliezen wat ik bezat, maar ik wensch niet koppig[3] in het kwaad te volharden, opdat men niet oordeele dat ik een ‘protervia’ breng aan de domheid. Ik bemin de vrijheid en men moet die slavernij wel verfoeien, want het is even misplaatst om te spreken van een *wijze knecht* als die uitdrukkingen te gebruiken welke de logici *accidenteel* noemen, waarvan een zingende zwaan een voorbeeld geeft in *Musicus aedificat, Socrate ambulante fulguravit*[4].

1) Goud dat niet in het vuur is geweest, ongezuiverd goud.
2) Macrobius Saturnalia 2, 2, 4. Lees: propter viam (vgl. Festus in voce).
3) Sp. *protervo*, woordspeling met 't Lat. *protervia*.
4) Bedoeld zijn niet zoozeer verbindingen van woorden die er uitzien als *contradictiones in terminis* zooals *Musicus aedificat* (de musicus bouwt), als wel in het algemeen verbindingen van begrippen c.q. woorden die van nature niets met elkaar hebben uit te staan, b.v. *Socrate ambulante fulgaravit*, terwijl Socrates rondliep bliksemde het. Het *accidenteel* wil hier dus zeggen: toevallig. Wie de ‘zingende zwaan’ is bij wien de schrijver deze voorbeelden vond, is mij onbekend. De onderscheiding zelf is reeds van Aristoteles.

De identiteitsargumenten berusten op een generische, specifieke of individueele eigenschap, zegt mijn beroemde Thesaurus: eigenschap van het ‘genus’ vogel is het vliegen, eigenschap van de ‘species’ adelaar is zijn jongen aan een zonneproef te onderwerpen, individueele eigenschap van den foenix is uit zijn asch te herrijzen. Een generische eigenschap van de actiespelers is, naar ik meen, het bedriegen; daarom wil ik niet doen gelijk de wijsgeer Menedemos, die zich placht te vermommen als Furie en de ernst aan het belachelijke opofferde, noch gelijk Periander[1)], een der zeven wijzen van Griekenland, die zijn vrouw Melissa verafschuwde omdat zij een Phryne beminde, en met één slag tegelijk den huwelijksband en haar levensdraad afsneed. Diogenes'[2)] slaaf Manes liep van hem weg, en toen men hem aanried hem na te zetten, zei hij dat het een schandaal zou zijn als Manes wel zonder Diogenes, maar Diogenes niet zonder Manes zou kunnen leven. Indien de acties het zonder mij kunnen stellen, waarom zou ik het dan niet zonder de acties kunnen? Simhi verliet Jeruzalem om zijn slaven, die gevlucht waren, te zoeken en hij overschreed de beek *Kidron*, wat beteekent *duister* en *somber*, terwijl Salomo hem op straffe des doods verboden had Jeruzalem te verlaten; waarom zou ik dan die slaven achterna gaan loopen en het Jeruzalem verlaten dat Salomo's wijsheid mij als kerker heeft aangewezen, als ik door deze duistere en sombere beek over te gaan terwille van mijn begeerte mijn leven waag? Maar denkt nu niet dat ik, door mij niet met dezen handel te bemoeien, mij niet meer met u, mijn vriend, zal inlaten; integendeel, daar een groot filosoof mij leert dat de ware vriendschap uit tegengesteldheid van wezen en niet uit gelijkheid ervan voortspruit, zullen wij des te meer vrienden zijn, hoe meer wij elkaars tegenvoeters lijken. Aelianus verzekert van de wijsgeeren Anaxagoras en Aristoxenus dat zij nimmer lachten en Xenocrates werd *Agelastos* genoemd, wat wil zeggen: die niet kan lachen; maar ik wil Xenocrates niet volgen, noch Anaxagoras, noch Aristoxenus. Evenals het wonder van Europa in zijn *Zedekundige Wijsbegeerte* bewijst dat het geluk niet ligt in *uiterlijke en nuttige zaken*, noch in *zinnelijke en genietingen*

1) Vgl. Diogenes Laërtius 1, 94.
2) Diogenes Laërtius 6, 55.

biedende, doch in *eerlijke, dat wil zeggen in de deugd der ziel*, zoo wil ik het geluk slechts zoeken in het paleis der deugd, en als dezelfde denker aantoont dat er geen geluk kan bestaan zonder twee inhaerente eigenschappen, namelijk de *eerbaarheid* en de *blijmoedigheid*, gepaard met twee andere (die hoewel minder essentiëel, belangrijker zijn) namelijk de *veiligheid* en den *voorspoed*, hoe kan ik dan in de acties de *blijmoedigheid* vinden, indien het er aan *eerbaarheid* ontbreekt, en hoe kan ik er den *voorspoed* door bereiken, als de *veiligheid* er niet bestaat? Drusus, de eenige zoon van Tiberius, stierf; het volk weende, alleen zijn vader weende niet; Seneca is getroffen door die zelfbeheersching en merkt op dat deze koelbloedigheid wel tot les had kunnen dienen voor Sejanus die aan zijn zijde stond, om er uit te leeren dat hij niet moest vertrouwen op de gunst van een vorst die een zoon verliezen kon zonder een traan te storten: *Flente populo Romano, non flexit vultus Tiberius, experiendum se dedit Sejano ad latus stanti, quam patienter posset suos perdere*[1)]. Als ik zie dat, terwijl gij de meest geliefde zoon der Fortuin zijt, zij u zonder eenige smart te gronde laat gaan, u zonder een traan te vergieten laat sterven, u zonder een zucht ten grave ziet dragen, hoe kunnen dan hovelingen vertrouwen op de genegenheid van haar die zonder smart haar kinderen verliezen kan? Laat het riet zich maar veilig voelen, laten de Sejanussen zich maar vleien, maar ik zal den raad van Seneca om niet op Tiberiussen te vertrouwen, ter harte nemen, omdat ik inzie dat hij die de eiken neerslaat, zijn hand niet zal verdraaien voor een riethalm en dat hij die door den dood van de Drusussen niet getroffen wordt, al heel weinig zal geven om den ondergang der Sejanussen.

EINDE

1) *Terwijl het Romeinsche volk weende, vertrok Tiberius geen spier van zijn gelaat, die daardoor aan Sejanus die aan zijn zijde stond, toonde hoe gelaten hij de zijnen kon verliezen* (Seneca, Consolatio ad Marciam c. 15).